

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ
ТА УПРАВЛІНСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ
ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ:
МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

08 листопада 2024 р.

Том 2

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ
ТА УПРАВЛІНСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ
ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ:
МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

08 листопада 2024 р.

Том 2

Дніпро

УДК 346.7+658:316.346.36(008)

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених Університету митної
справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Приймаченко Д. В.,
Ченцов В. В., Архірейська Н. В.,
Губа О. І., Даценко В. В., Корнєєв М. В.,
Ліпинський В. В., Антонова О. В.,
Бондаревська К. В., Борисенко О. П.,
Грачевська Т. О., Григораши О. В.,
Губа М. О., Дерев'янка Т. П.,
Кодацька Н. О., Лихолат О. А.,
Марценюк О. О., Олексієнко Р. Ю.,
Сохацький А. В., Тертишник В. М.,
Фірсов О. Д., Щолокова Г. В.

Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення:
Молодіжний погляд: матеріали Міжнародної науково-практичної
конференції 08 листопада 2024 р. : у 2 т. Т. 2. Дніпро : Університет митної
справи та фінансів, 2024. 485 с.

ISBN 978-966-328-230-5

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені сучасним тенденціям розвитку міжнародних економічних відносин, зміцненню безпеки держав у світовому вимірі; актуальним проблемам верховенства права в державотворенні України; упровадженню інноваційних технологій в публічному управлінні та особливостям трансформації менеджменту в цифровому суспільстві; розвитку інформаційних технологій і захисту інформації, транспортних систем та міжнародної логістики; інноваціям у сфері обліку, аудиту та фінансів у контексті сучасних ризиків та економічних загроз; інформаційно-комунікативним та соціально-психологічним аспектам суспільного життя в умовах війни; а також інноваційним підходам у туризмі та готельно-ресторанній справі.

Збірник матеріалів може зацікавити науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, а також фахівців у галузі економіки, права, управління та фінансів.

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, поданого авторами, які несуть повну відповідальність за його форму і зміст

© Колектив авторів, 2024

© Університет митної справи та фінансів, 2024

ЗМІСТ

Секція 1. Завдання, виклики та інновації у сфері фінансів, обліку та аудиту

Нryhorash O., Yunash V. Features of higher education funding in Germany ...	15
Абдін А. В. Сутність та механізми фінансування охорони здоров'я в Україні	16
Архїрейська Н. В., Подеряко А. Г. Про один із методів оцінювання параметрів кредитного ризику юридичних осіб у кризовому стані економіки України	18
Балякін Д. О. Вплив регуляторних вимог до капіталу на стійкість банківської системи України	20
Баштовенко З. Д. Забезпечення стабільності фінансового стану підприємств в умовах воєнного часу	22
Бондаренко Н. М., Чебанова В. Ю. Проблеми обліку дебіторської заборгованості на підприємстві	24
Вакульчик О. М., Джиджелава Д. Д. Особливості бухгалтерського та управлінського обліку витрат підприємства	26
Волошин І. А. Фінтех у банківському секторі	28
Вошак О. В. Місце необанків у сучасних фінансових системах	30
Гнелицька М. К. Податки як основне джерело доходів державного бюджету України	32
Григораш Т. Ф., Власов С. В. Аналіз рентабельності виробничих підприємств України під час війни	34
Губа М. О., Філіппова В. Д. Ринок фінансових послуг України під час війни	36
Добровольська К. Структура прибутку банків України: огляд за 2023 р. та 8 місяців 2024 р.	38
Дудчик О. Ю., Баштовенко З. Д., Скрипник В. С. Франчайзинг як форма ведення бізнесу	40
Заруцька О. П., Мальцев О. В. Роль FinTech у розвитку фінансової системи	42
Івашина С. Ю., Курбатова Д. С. Е-гривня: майбутнє для України ...	44
Книшек О. О., Лях А. Д. Аудит фінансової звітності як один зі способів оцінки фінансового стану підприємства	46
Ковальчук А. О. Сучасне розуміння та актуальні проблеми фінансової безпеки банківської системи України	48
Ковальчук М. О. Фінансова стійкість підприємств в умовах війни як критично важливий фактор для відновлення та розвитку економіки України	50
Круглякова В. В., Біла Ю. Р. Комплаєнс як інструмент захисту підприємства від ризиків	52
Курбатова Д. С. Штучний інтелект та інноваційні проєкти	54

Лебідь Г. А. Бюджетно-податкова політика регулювання та контролю операцій у сфері трансфертного ціноутворення в умовах війни	56
Лисяк Л. В., Колісник Є. Ю. Загрози фінансовій стійкості підприємства в умовах війни у контексті забезпечення національної економічної безпеки	58
Литвин Ю. П. Ефективність функціонування банківської системи України в умовах війни	60
Лісовенко В. Ю. Фінансові аспекти розвитку туризму	62
Ляшенко А. С. Мінімальні соціальні стандарти в Україні: виклики та перспективи забезпечення прожиткового мінімуму і заробітної плати ..	65
Матлак А. І. Принципи побудови та функції банківської системи	67
Новікова Л. Ф., Бродовська В. Ю. Інновації як чинник розвитку фінансової системи України	69
Панасейко І. М., Глушаков А. І. Кредитування юридичних осіб як чинник прискорення економічного розвитку держави	71
Панасейко М. С. Порівняльний аналіз податкової політики України та країн ЄС	73
Петрова Ю. А. Венчурне інвестування: місце, сутність і результативність фінансової ланки (на порівняльному прикладі фондів Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association (UVCA), AVentures Capital та Genesis Investments)	75
Піскова А. Р. Державний борг України: аналіз динаміки та прогноз розвитку	78
Погорелова К. О. Роль і місце банків з іноземним капіталом у банківській системі України	80
Подольна І. Д. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств у повоєнний період	82
Полушко К. С. Виклики для пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану	84
Пугач В. А. Аналітичні маркери ліквідності банківської системи	86
Пугач В. А. Податкова політика та її вплив на розвиток малого бізнесу	88
Сальникова Т. В., Бродовська В. Ю. Місцеві бюджети в умовах воєнного стану	90
Севастьянов Р., Гойденко О. Використання скорингових методик для оцінювання інвестиційних проєктів	92
Слободян Т. А. Технологічні інновації в обліку банків: оптимізація процесів та забезпечення фінансової безпеки	94
Смірнова В. О. Дефіцит державного бюджету України: аналіз динаміки та шляхи подолання	96
Соболь В. В. Методи управління запасами на підприємстві	98
Терещенко Т. Є., Кабацька В. В. Тенденції розвитку ринку страхування життя України в умовах війни	101
Тихонова О. Ю. Фінансовий стан державних банків та перспективи їх розвитку	103

Ткаченко А. М. Проблеми і перспективи розвитку споживчого кредитування в Україні	105
Тополенко Н. М., Антонова Ю. Ю. Особливості розрахунків із заробітної плати в бюджетних установах: сутність, оподаткування та звітність	107
Фесенко В. В., Божинська А. В. Методи стратегічного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю як складова оптимізації бізнес-процесів	109
Філімонова М. І. Вплив штучного інтелекту на облік і аудит: можливості та виклики	112
Філіппова В. Д. Управління державним боргом України під час війни	114
Фурман О. О. Роль банків у проєктному фінансуванні	116
Ходько П. О. Макроекономічні ризики України	118
Цимбалюк Б. Р. Патенти як захист бізнесу	120
Шевченко О. Л. Особливості обліку діяльності малих підприємств ...	122
Шевченко С. В. Конкурентоспроможність підприємства як елемент економічної безпеки країни	124
Штамбург О. М. Моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємств та перспективи виходу з кризового стану	126

Секція 2. Міжнародні економічні відносини: тренди та імперативи розвитку

Гричук М. О. Глобальний ринок праці: сучасні тренди розвитку	129
Драгунова А. С. Вплив торговельних війн на розвиток міжнародних економічних відносин на сучасному етапі	131
Драгунова А. С. Прямі іноземні інвестиції: особливості та сучасний стан розвитку	133
Драгунова С. С. Магістральні тенденції розвитку ринку праці в умовах глобалізаційних процесів	135
Драгунова С. С. Міграція трудових ресурсів у сучасному світі: міжнародний вимір	137
Лазарева А. О. Ініціативи міжнародних організацій щодо подолання бідності на європейському просторі	139
Лимонова Е. М. Економіка Австрії: місце, характеристика, розвиток	141
Носенко А. В. Тенденції розвитку «зеленої» економіки в Україні	143
Нуманова К. А. Вплив «зеленої економіки» на міжнародну торгівлю	145
Петренко М. О. Роль економічної дипломатії в забезпеченні національних інтересів держави: приклади успішних кейсів	147
Пугач В. А. Економічні санкції та їх вплив на міжнародні відносини	149
Рома Д. Р. Вплив блокчейну та криптовалюти на міжнародні фінансові системи	152
Самокиш А. І. Потенціал використання креативної економіки у післявоєнному відновленні України	154
Черній Д. О. Вплив глобалізації на розвиток міжнародної торгівлі	156

Секція 3. Доктринальні проблеми верховенства права в державотворенні України

Ахметзянов М. Є. Корупція як загроза верховенству права в Україні	159
Антоненко Д. О. Актуальні проблеми адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах воєнного часу	161
Антоненко Р. О. Актуальні питання адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу	163
Батраченко Є. Р. Взаємодія громадськості та правоохоронних органів у забезпеченні безпеки громадян	165
Бабецкул К. І. До питання цифровізації судової системи	168
Баточенко М. О. Адміністративні процедури в умовах воєнного стану: особливості та проблеми реалізації	169
Баточенко М. О. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності	171
Бабич М. В. Співпраця Національної поліції України з військовими та іншими силовими структурами	174
Бадалян С. В. Соціальна реінтеграція ветеранів війни в Україні: сучасні виклики та підходи	175
Бабко-Мала В. В. Місце та значення ЦНАП у наданні адміністративних послуг	178
Бойко Я. Ю. Актуальні проблеми взаємодії правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями	180
Василенко А. І. Особливості проведення слідчих дій у справах щодо військових злочинів	182
Візер А. Є. Законність та повага до прав і свобод людини в діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури	184
Візер А. Є., Вороніна К. О. Скасування Господарського кодексу як проблема належного функціонування здійснення господарської діяльності	186
Волнянська К. Досвід забезпечення верховенства права в діяльності слідчих органів Іспанії	188
Габісонія Л. В. Забезпечення адміністративних послуг в умовах воєнного стану: виклики доступності та ефективності	190
Грабован І. В. Порушення дотримання та забезпечення прав людини і громадянина в умовах воєнного стану	193
Грищенко Є. В. Штучний інтелект в удосконаленні публічного врядування та сприяння реалізації прав і свобод людини	195
Дідик Є. Є. Суперечність між принципом свободи договору та нормами Цивільного кодексу України в договорах оренди комерційних приміщень ...	198
Довженко Б. В. Порівняльний аналіз адміністративних реформ в Україні та Польщі	200
Доровська О. О. Актуальні питання адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху	202
Звенигородський В. В. Взаємодія поліції та громадян для запобігання злочинності на деокупованих територіях України	204

Калашник А. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини в умовах збройного конфлікту в Україні	207
Карпеліна К. М. Особливості ведення війни за ісламським правом	209
Кириченко О. А. Сутність докорінного реформування функцій інституту Президента держави, органів прокуратури та інших антиделіктних органів у контексті реального визнання і дії принципу верховенства права	211
Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Полоротова Є. Ю. Стислий виклад інноваційного розуміння одинадцятиступеневої базисної та супутньої юридичної освіти в контексті визнання і дії принципу верховенства права	214
Ковальчук Я. Г. Верховенство права в умовах воєнних дій: виклики для державотворення України	216
Коробська А. В. Щодо сутності публічних послуг в Україні	218
Коробська А. В. Юридичні факти в адміністративному праві	220
Кокін М. С. Безпека дорожнього руху в умовах воєнного стану	222
Крошка І. О. Правове регулювання боротьби з тютюнопалінням в Україні: аналіз останніх законодавчих змін	224
Крутий В. І. Цифровізація митних процедур: переваги та виклики	227
Кшуєва В. Ю. Принципи правової держави в діяльності прокуратури	229
Лабєцька А. С. Чому конфедерація як форма державного устрою в наш час втратила своє значення?	231
Лавріщєва-Шевченко Л. О. Принципи правової держави в діяльності слідчих органів	233
Ланцедова Ю. О. Сутність удосконалення інноваційного розуміння базисного конституційного обов'язку держави у контексті вимог принципу верховенства права	235
Лук'яненко І. А. Проблеми діяльності органів пробаційного нагляду	237
Малюженко Д. А. Підстави початку адміністративного провадження	239
Макаренко Д. С., Вахрамєєва В. Є. Оперативно-технічні засоби: поняття та класифікація	242
Макаренко М. В. Правотворчі (нормотворчі) адміністративні процедури	244
Мищенко М. С. Злочини проти людяності: проблеми юридичної визначеності та покарання	247
Микитюк С. В. Забезпечення верховенства права в діяльності Державного бюро розслідувань	249
Мудра С. Р. Забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів людини під час військової агресії	251
Мудра С. Р. Реалізація забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України під час повномасштабного вторгнення	253
Нужна Т. О. Правові проблеми забезпечення прав осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень	255
Оберняк С. Р. Контрабанда під час повномасштабного вторгнення рф в Україну	257

Павленко В. І. До визначення місця припису в системі інструментів діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів ...	259
Пайос А. Є. Особливості Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»	261
Перепелиця В. С. Правова природа адміністративно-деліктних правових відносин	263
Попружко Д. О. Адміністративно-правові засади стягнень	266
Попружко Д. О., Сиренков І. С. Генеза розвитку публічних послуг у вітчизняній правовій доктрині	268
Попружко Д. О. Правові норми і принципи в національній правовій системі України в контексті інтеграції	269
Приймаченко В. Д. Стан і перспективи імплементації Митного кодексу ЄС в національне митне законодавство	272
Сисоєнко М. С. Захист біометричних даних: правові аспекти та технологічні виклики	275
Сисоєнко М. С. Проблемні аспекти процедури надання публічних послуг та її стадії на прикладі «Видача ліцензії на імпорту товарів»	278
Сириця К. С. Адаптація адміністративно-правового регулювання митних процедур в умовах військової кризи: виклики та перспективи	280
Славгородський Д. Р. Нормативно-правове регулювання правових обмежень під час проходження публічної служби	282
Соколовська А. В. Основи стратегії і тактики боротьби з контрабандою	284
Субота С. І. Інтернет-шахрайство – протидія кіберзлочину: нові реалії	286
Сушко Д. Р. Воєнні трибунали з питань України: порядок формування, дії та особливості	288
Старишко П. В. Верховенство права та забезпечення всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування в системі принципів діяльності слідчих органів	290
Тилик О. Протидія злочинам проти миру та людяності в системі захисту прав і свобод людини	292
Тунтула О. С. Сутність удосконалення правового статусу фізичних осіб та інших соціосуб'єктів в контексті реального визнання і дії принципу верховенства права	294
Тунтула О. С., Бобилєва М. В. Стислий виклад інноваційного розуміння навчального забезпечення одинадцятиступеневої базисної та супутньої юридичної освіти в контексті визнання і дії принципу верховенства права	296
Трегубов М. Д. Незаконне перевезення автомобілів через кордони України у країну-агресора	298
Унтілов А. В. Дезінформація та кібератаки рф по країнах Заходу	300
Чегут К. А. Доктринальні проблеми верховенства права в державотворенні України	302

Чередниченко С. В. Актуальні проблеми під час визначення обставин, що пом'якшують та обтяжують відповідальність за порушення митних правил	304
Циганок В. О. Антикорупційне реформування державних органів	306
Фесенко О. С. Вплив технологій на дистанційне навчання в умовах війни: нові виклики та інноваційні рішення	308
Філатов В. В. До питання обмеження суверенітету держави на етапі застосування моделі перехідного правосуддя	312
Фоміна Ю. Верховенство права у діяльності детективу Бюро економічної безпеки України	315
Шмільова Н. Р. Відповідальність за порушення конкурентного законодавства	317
Шульга Д. О. Цифровізація адміністративних послуг: правові аспекти та виклики	319
Щербина Г. Г. Правове регулювання віртуальних активів в Україні	322
Kowalski J. Criminal law analysis of the subject of disclosure of state secrets in Ukraine	325
Mazurenko A. V. Definition of the subject of the criminal offense of evasion from military service call-up during mobilization, in a special period, and for military service by call-up of reservists in a special period	327

Секція 4. Інформаційно-комунікативні та соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни

Інформаційно-комунікативні аспекти

Веремійченко В. Д. Рекламна кампанія для просування промислових виробів у соціальних медіа: основні етапи	329
Войтюшенко К. Д., Кодацька Н. О. Природоохоронна проблематика в контексті соціальної реклами українського медіапростору	331
Григор'єва Н. С. Пропаганда як один із видів інформаційної війни в умовах правового режиму воєнного стану	333
Думчиков О. В. Бліц-опитування як складник сервісних матеріалів з медіабезпекової тематики	336
Карнізов Я. М., Ярошевська Т. В. Вплив інформаційного простору на суспільну свідомість під час збройних конфліктів	338
Кіблик Д. В. Інформаційно-комунікаційна безпека держави	340
Максименко О. О. Вплив інтерактивних рекламних технологій на споживчу поведінку та соціальні мережі компаній	342
Мощенко Ю. О. Українські локальні прифронтові медіа: проблеми діяльності та актуальна воєнна тематика	344
Музичка Н. С., Харченко І. В. Цифрова топоніміка: веб-сайт як інструмент дослідження географічних назв та збереження історичної пам'яті	346
Нікітіна А. О. Реклама моди в онлайн-медіа: особливості сучасних підходів	349

Фурман В. О. Платформи для розміщення аудіоподкастів: функціонал і критерії вибору	351
Цитульський К. А. Інформаційно-комунікативні та соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни	353

Психологічні аспекти

Бабій В. В. Життєві цінності та їх значення для вразливих верств населення	356
Барміна С. О. Формування навичок психологічної саморегуляції особистості в умовах війни	358
Бондаренко Н. М. Соціонічний підхід у бізнесі	361
Бурда Д. О. Психосоматичні проблеми як продовження внутрішньо-собистісного конфлікту	363
Ваніна Д. Е. Вплив комп'ютерних ігор на психіку людини та їх роль у формуванні особистості	365
Власенко І. В. Застосування психологічного підходу “майндфулнес” у роботі з посттравматичним стресовим розладом	367
Дуленко Т. В. Взаємозв'язок гендерної соціалізації та видів психологічних захистів у молоді	370
Іщенко Т. В. Емоційний стан дітей молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану	372
Калініченко С. С. Тривожність у підлітків: тригери, прояви, корегувальна терапія	374
Кільчинська О. О. Вплив емоційного вигорання на психологічне благополуччя особистості	376
Козіс А. А. Криза “особливого батьківства” в контексті розбудови інклюзивного суспільства	378
Костилова О. В. Інформаційно-комунікативні та соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни: роль когнітивно-поведінкової терапії	380
Кузьминська В. І. Особливості переживання самотності у студентів з різним рівнем емоційного інтелекту	382
Ляпкало А. В. Регресія як захисний механізм психіки в умовах воєнного стану	384
Майданюк А. Вплив тривалої травматизації та специфіка соціально-психологічної реабілітації особистості	386
Низова А. С., Панфілова Г. Б. Запобігання негативним емоційним станам і тривожності в міжособистісних стосунках студентів у контексті можливостей транзактного аналізу	388
Оскеро В. О. Волонтерство серед здобувачів середньої освіти як спосіб подолання емоційної напруги в умовах війни	390
Островська І. Б. Аспекти визначення понять “психічна травма”, “психологічна травма” і “травма втрати” у психологічному контексті	392

Островська І. Б. Вплив життєвих втрат на зміну ціннісних смислів психотравмованої особистості	394
Приходько А. О. Типи прив'язаності в романтичних стосунках та переживання почуття самотності в студентському віці	396
Проявіна А. О. Застосування гештальт-терапії в роботі з кризами та панічними атаками в умовах війни: соціально-психологічні аспекти адаптації та подолання	398
Прусакова А. Є. Психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб	400
Пяшинцева П. С. Вплив посттравматичного стресового розладу на міжособистісні стосунки (на прикладі родин військовослужбовців російсько-української війни)	402
Разживіна К. О. Особливості психологічного благополуччя трудових мігрантів	404
Редькіна Г. М., Зуєвська М. М. Цінність культури мальовису в українському суспільстві, яке воює	406
Рибалко Є. І. Взаємозв'язок тривожності та соціально-психологічної адаптації особистості в умовах війни	408
Романенко Д. Р. Соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни	410
Саврук Т. П. Стресостійкість і саморегуляція як фактори ефективної педагогічної діяльності	412
Степанова Є. О. Теоретичні засади вивчення поведінки студентської молоді в конфліктних ситуаціях	414
Тимченко А. О. Вплив внутрішньоособистісного конфлікту на рівень творчої продуктивності та ризику вигорання під час воєнного стану	416
Тігаренко С. А. Особливості професійної підготовки практичних психологів закладів дошкільної освіти в умовах війни	418
Трипольська А. Ю. Життестійкість особистості в умовах воєнного стану	420
Федосова Є. Д. Гендерні особливості стресостійкості батьків дітей з розладами аутистичного спектра	422
Цимбал П. С. Формування ідентичності особистості у віці ранньої дорослості в умовах воєнних дій	424
Черненко Д. І. Вплив війни на ідентичність	426
Черняк Т. С. Методи когнітивно-поведінкової терапії в терапії панічних атак	428
Чехович Д. В. Рівень емоційного вигорання серед поліцейських: чинники, наслідки та шляхи подолання	430
Чубенко Л. А. Вплив казкотерапії на соціально-емоційний розвиток дітей з особливими освітніми потребами	432
Чупріна Ю. І. Деадаптивна мрійливість молоді як компенсаторний механізм під час зіткнення з труднощами	434
Шевченко А. І. Поняття часу в ситуації “людина – комп'ютер”	436

Секція 5. Транспортні системи і технології та міжнародна логістика

Базилевич Д. М., Гаврилюк В. В. Розробка міжнародного маршруту Дніпро–Варна для здійснення ефективних перевезень пасажирів	438
Буряк А. С. Шляхи підвищення ефективності перевезень гуманітарних вантажів автомобільним транспортом	440
Бузова А. П. До деяких методів розв’язування задач логістики	442
Бузова А. П. Безпілотні літальні апарати та їх застосування для оборони України	444
Бондаренко І. С., Гапченко В. В., Глущенко А. В. Удосконалення перевезення паливно-мастильних матеріалів	446
Гаврилов Б. О. Перспективи розвитку міжпланетарної логістики ...	448
Кирилюк М. О., Кулик І. М. Організація ефективних транспортно-логістичних процесів вантажних перевезень у транспортному вузлі ..	450
Лебеденко С. В. Розвиток транспортно-логістичних процесів автотранспортного підприємства	452
Лисогоря М. С. Порівняння сучасних технологій капітального ремонту автомобільних доріг	454
Овчарук А. С. Розвиток БПЛА в Україні	456
Потапова У. С., Дронов І. О. Розробка транспортно-логістичної схеми доставки вантажів автомобільним транспортом за напрямком Україна – Європа	459
Рахманова Я. Я. Організаційні та технологічні фактори ймовірності вибору потенційним пасажиром виду транспорту	461
Садовий А. М. Особливості перевезення швидкопсувних вантажів з ЄС до України	464
Сбехат І. Н. Вплив глобальних економічних криз на розвиток міжнародних логістичних ланцюгів постачання	466
Слищик Т. О. Перспективи розвитку безпілотної авіації	468
Тамбовцев А. Є. Роль інноваційних транспортних технологій у вдосконаленні міжнародної логістики	472
Телуєва В. С. Стан логістичних процесів між Україною та Італією	474
Чихічина М. О. Автоматизація портових операцій: інструмент підвищення ефективності чи загроза для робочих місць	477
Юрченко М. А. Керовані авіаційні бомби – засіб знищення військової логістики ворога України	479
Якубовський С. С. Аналіз чинників впливу на формування пасажиропотоків залізничних приміських перевезень	481
Marharita Burhar. Sustainable logistics trends	483

Секція 1. Завдання, виклики та інновації у сфері фінансів, обліку та аудиту

Hryhorash O., PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
University of Customs and Finance
Yunash V., student University of Applied Sciences Dresden

FEATURES OF HIGHER EDUCATION FUNDING IN GERMANY

The political and administrative hierarchy in the Federal Republic of Germany is made up of three levels: 1) Federation; 2) Länder; and 3) local authorities (Kommunen), i.e. districts, municipalities with the status of a district and municipalities forming part of districts. Decisions on the financing of education are taken at all three levels, but around 90 per cent of public expenditure are provided by the Länder and the local authorities [1].

Financing of higher education, additionally, is deeply embedded into the political system of a country. In Germany, we note a close interaction of central and de-central powers – the latter notably on the level of ‘Länder’ – in order to ensure a balance between “homogeneity of living conditions” and “cultural variety”. The major funding and supervisory function as regards higher education rests with the Länder, but the Federal role has by no means been marginal [2].

I show that the benefit from higher education funding is increasing by decile, being a result of the increasing share of academics and the composition of different fields of study in higher deciles. In the third part, I analyze the distributional consequences of different hypothetical tuition fee schemes. I find that they would imply almost no behavioral responses in terms of the field choice [3].

In 2022, according to the financing statistics, the public sector expended Euro 35.4 billion on higher education institutions. The Länder share was Euro 30.5 billion, or 86.2 per cent of expenditure, while the Federation share was Euro 4.9 billion or 13.8 per cent of expenditure.

The tertiary sector includes, first and foremost, the various different types of institution of higher education and, to a limited extent, establishments outside the higher education system. Thus, in addition to institutions of higher education, some Länder also have Berufsakademien, which offer an alternative to higher education in the form of courses qualifying to practise a profession for those who have completed the upper level of secondary education and gained a higher education entrance qualification. The Fachschulen and the Fachakademien in Bayern are classified as post-secondary on the national level, but are assigned to the tertiary sector internationally [1].

Public higher education institutions are, with a few exceptions, maintained by the Länder, and are supplied by these with the funds they need to carry out their work from the budget of the Ministry of Education and Cultural Affairs or the Ministry of Science and Research. The financing procedure usually comprises several stages of coordination between the responsible ministry and the higher education institutions [1].

Some indicators of higher education funding are presented at the table 1.

Table 1

Indicators of higher education funding in Germany

Indicators	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Government expenditure on tertiary education as a percentage of GDP (%)	1,2	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2
Percentage of enrolment in tertiary education in private institutions (%)	10,0	10,5	14,8	15,0	16,1	17,1
Percentage of graduates from tertiary education graduating from Business, Administration and Law programmes (%)	22,6	22,7	24,5	25,5	25,6	25,1

Source: [4].

As it was mentioned before, Germany spends a lot of money to fund higher education. During 2017-2022 government expenditure on tertiary education as a percentage of GDP were 1,2-1,5 % of GDP. But the share of enrolment in tertiary education in private institutions increases from 10.0% in 2017 to 17.1% in 2022. Students lead to receive high benefits from higher education. About quarter of graduated chose the field of study in Business, Administration and Law.

Comparing German system with Ukrainian we have to pay attention that Ukrainian system was primarily funded by government until 2017 and now leads to be funded by private sources. The system creates difficult criteria to meet for receiving the opportunity to study for state's funding.

References:

1. Eurydice. National Education Systems. Germany (2024). URL : <http://surl.li/hfmaqx>
2. Teichler, Ulrich, 2018. "Recent changes of financing higher education in Germany and their intended and unintended consequences", International Journal of Educational Development, Elsevier, vol. 58(C), pages 37-46.
3. Hügler, Dominik (2020) : Higher education funding in Germany: A distributional lifetime perspective, Discussion Paper, No. 2021/1, Freie Universität Berlin, School of Business & Economics, Berlin, <https://doi.org/10.17169/refubium-28932>.
4. Education. UIS.Stat (2024). URL : <https://data.uis.unesco.org/Index.aspx>

Абдін А. В., аспірантка
Університету митної справи та фінансів

СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

У сфері охорони здоров'я в Україні тривалий час спостерігалася значна кількість негативних тенденцій, результатом яких стала системна криза всієї системи охорони здоров'я та загострення потреби у її реформуванні. Процес реформування системи охорони здоров'я в країні відбувається з різною

інтенсивністю у різні роки, адже суттєвими стали такі виклики, як пандемія COVID 19 та широкомасштабна війна на території України.

Водночас, збереження здоров'я людини, продовження тривалості її життя та продуктивної діяльності є найважливішим критерієм результативності зусиль забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства. Ключова позиція у цьому аспекті належить у активному використанні джерел та системи механізмів фінансування сфери охорони здоров'я, орієнтованої на фінансове забезпечення ефективного фінансування галузі.

Фінансування охорони здоров'я – це процес залучення і використання фінансових ресурсів для досягнення поставлених цілей і запланованих результатів, своєчасного задоволення потреб населення у медичній допомозі належної кількості і якості. Важливо розглядати систему фінансування охорони здоров'я, як сукупність джерел фінансування, фінансових механізмів, суб'єктів фінансування, інформаційного, нормативно-правового забезпечення та інших.

Переважно традиційні та потенційно перспективні джерела і механізми фінансування охорони здоров'я в Україні наведено в табл.

Таблиця

Джерела та механізми фінансування охорони здоров'я в Україні

Переважаю традиційні	Потенційно перспективні
Бюджетні Приватні Кредитні	Страхові Інвестиційні Благодійні Змішані

Джерело: складено за автором

Охорона здоров'я в Україні майже повністю забезпечується бюджетним фінансуванням. Розвиток та залучення інших джерел фінансування стримується недостатнім зацікавленням приватного сектора та значними фінансовими ризиками в умовах війни. Тому у сфері фінансування галузі охорони здоров'я першочерговою проблемою є нестача бюджетних коштів, що потребує визначення пріоритетності бюджетних програм у галузі.

Виокремимо таке потенційно перспективне джерело фінансування охорони здоров'я, як медичне страхування (обов'язкове і добровільне). Якщо добровільне медичне страхування, хоча і повільно, розвивається в Україні, то обов'язкове – не запроваджене. Водночас, розвиток страхових механізмів фінансування є необхідною умовою підвищення ефективності фінансування галузі. Крім того, важливим є стимулювання реалізації державно-приватного партнерства у медичній галузі (змішаний механізм фінансування) [1].

Також вагомими причинами існування проблем у сфері охорони здоров'я, які не втратили гостроти на сьогодні є [2]:

1) неефективне використання коштів державного та місцевих бюджетів на охорону здоров'я;

2) низька самостійність медичних закладів у використанні фінансових ресурсів;

3) низький рівень профілактики захворювань;

4) відсутність зв'язку між якістю медичних послуг і видатками на їх фінансування;

5) стрімке зростання цін на ліки та відповідно зниження доступності ліків.

Слід погодитися, що вагомою проблемою недосконалості фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні є відсутність чітких критеріїв оцінки ефективності використання бюджетних ресурсів на різних рівнях державного управління та закладами охорони здоров'я [3]. Зазначимо, що під ефективністю фінансування охорони здоров'я розуміємо відносне покращення показників здоров'я населення за рахунок забезпечення його фінансування.

Розглядаючи механізм фінансування сфери охорони здоров'я як систему відмітимо окремі питання його функціонування, що потребують додаткового вивчення:

– нормативний інструментарій визначення ступеню фінансової забезпеченості і фінансової достатності;

– встановлення регіональних особливостей проявів окремих захворювань з метою здійснення зональної/регіональної диференціації бюджетного фінансування галузі охорони здоров'я;

– стимулювання праці медперсоналу.

Список використаних джерел:

1. Лисяк Л. В., Абдін А. В. Потенціал публічно-приватного партнерства у фінансуванні охорони здоров'я. *Агросвіт*. 2023. № 5–6. С. 43–53. DOI : 10.32702/2306-6792.2023.5-6.43

2. Лисяк Л. В., Красільнікова Ю. О. Бюджетна політика у сфері охорони здоров'я як підґрунтя сталого людського розвитку. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. №3(39). С. 113–119.

3. Криничко Л., Мотайло О. Нові підходи до фінансування системи охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 2. С. 86–100.

Архірейська Н. В., к.е.н., доц., декан факультету фінансів
Університету митної справи та фінансів

Подеряко А. Г., аспірант, асистент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування, Університет митної справи та фінансів

ПРО ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИЗОВОМУ СТАНІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В останні роки українське економічне середовище увійшло в стан високої турбулентності, у зв'язку з чим в [1] обґрунтована необхідність повного перегляду методології оцінювання ймовірності кредитного дефолту в умовах високої невизначеності під впливом екзогенних факторів, що не зводяться до звичайних економічних шоків.

Як зазначалось, проблематика вибору адекватної моделі (обумовлена складністю статистичної ідентифікації моделі в умовах високої невизначеності) імовірно може бути частково вирішена розширенням сімейства моделей TTC (Through-the-Cycle) та PIT (Point in Time). Це мають бути нові моделі із методами Bayesian inference та Дельфі.

Розглядається один з таких підходів щодо оцінювання стресової ймовірності дефолту позичальників юридичних осіб за моделлю SICR-корекції на фактори підвищеного кредитного ризику в кризовому стані економіки України, яка може застосовуватися як на індивідуальній, так і на портфельній основах, в тому числі, в умовах військової агресії РФ проти України.

Під час обліку фінансового інструменту в рамках МСФЗ 9 існує широкий спектр можливих впливів на рівень ризику, які спричиняє російське вторгнення в Україну та відповідних компенсаторних реакцій економічного середовища.

Цей підхід застосовується для визначення стресової ймовірності дефолту позичальників $PD\ TTC_{Corr}$ у процесі оцінювання установою норм резервування за МСФЗ 9 для фінансових інструментів (ФІ), він включає такі елементи:

I. Визначення базового значення $PD\ TTC_t$, на основі останньої наявної фінансової звітності позичальників або за індивідуальними ринковими аналогами та/або за однорідними портфельними аналогами тощо.

II. Розрахунок $PD\ TTC_{Corr}$, з урахуванням факторів підвищеного кредитного ризику, викликаними впливом вторгнення на економічне середовище та на позичальника. Такі фактори відображаються за допомогою моделі $PD\ TTC^{WAR}$ – математичної формалізації професійних суджень фінансової установи щодо факторів підвищеного кредитного ризику у стані вторгнення, та позиціонуванням ідіосинкратичного ризику позичальника в поточному кризовому економічному середовищі.

III. Оцінювання за допомогою моделі $PD\ TTC^{WAR}$ стресової ймовірності дефолту $PD\ TTC_{Corr}$, яка використовується в подальшому для визначення системно чутливих $PD\ PIT$.

Такий підхід уможливорює здійснювати оцінку за вимогами МСФЗ 9 навіть за умови припинення надання звітності позичальниками та статистичної звітності Держстатом, якщо значення кожного фактора ризику оцінюється на основі обґрунтованої та підтвердженої інформації, яка вказує на значне збільшення кредитного ризику (SICR), та, яка доступна на звітну дату про минулі події, поточні умови й прогнози майбутніх економічних умов.

Для розрахунку стресової ймовірності дефолту позичальника (портфелю) $PD\ TTC_{Corr}$ застосовується модель, що математично коректним способом формалізує професійні судження Банку, як описано нижче.

Факторний вплив ризику вторгнення на стресову ймовірність дефолту $PD\ TTC_{Corr}$ оцінюється функціоналом:

$$PD\ TTC_{Corr} = f(PD\ TTC_t, \sum_j \omega_j K_j, Del)$$

де $PD\ TTC_{corr}$ – шукане значення стресової ймовірності дефолту з урахуванням SICR факторів підвищеного кредитного ризику; $PD\ TTC_t$ – наявні оцінки PD TTC, отримані на базі останньої доступної звітності позичальників на момент t , або стресова ймовірність дефолту первинного визнання ФІ; ω_j – вагові коефіцієнти ω_j тих критеріїв, що визначають фактори підвищеного кредитного ризику, та значення відповідних критеріїв K_j ; $f(PD\ TTC_t, \sum_j \omega_j K_j, T_{Del})$ – нелінійна функція ризику, функціональна форма якої явно визначена моделлю Кокса [2].

Коректне визначення переліку SICR критеріїв може бути здійснено узагальненням кращої практики оцінки в облікових процедурах МСФЗ факторів ризику вторгнення таких як: порушення безперервності бізнесу, втрата ключових активів, втрата ринків збуту, розірвання ланцюгів постачання, висока волатильність та збільшення витрат, ризик концентрації, галузеві невизначеності, операційні інциденти та аварії тощо.

Для проведення процедури згортання вектору критеріїв в одновимірний критерій можливо за рахунок того, що вагові коефіцієнти при відповідних критеріях визначатимуться методами Saaty [3] або Фішберна.

Отже представлена вище адаптація підходів до оцінки ймовірності кредитного дефолту в умовах високої невизначеності дає можливість забезпечити належну оцінку кредитного ризику, враховуючи безпрецедентність умов їх застосування, брак історичного досвіду (статистики), а також обмеженість відповідної практики.

Список використаних джерел:

1. Stulei V.A., Poderiako A.G., Gorzelak O. Problems of assessing the macroeconomic impact on the probability of credit default in conditions of high uncertainty. *Scientific view: economics and management*. 2023. №3 (83).
2. Joseph L. Breeden & Jonathan Crook (2022) Multi horizon discrete time survival models, *Journal of the Operational Research Society*, 73:1, 56-69, DOI: 10.1080/01605682.2020.1777907.
3. Saaty Thomas L. Eigen weight or, an logarithmic lease squares / *Eur. J. Oper. Res.*, 1990. V. 48. № 1. P. 156–160.

Балякін Д. О., аспірант Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Новікова Л. Ф., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРНИХ ВИМОГ ДО КАПІТАЛУ НА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У серпні 2024 р. банківська система України перейшла до алгоритму розрахунку структури регулятивного капіталу, рекомендованому Базельським комітетом з банківського нагляду. Відповідні зміни до законодавства стали наслідком імплементації норм з достатності капіталу, зокрема вимог Угоди

про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Меморандуму з МВФ про економічну та фінансову політику від 19.06.2023.

За попередніми вимогами НБУ, регулятивний капітал банків складався з двох рівнів, основного та додаткового, з наступним вирахуванням ризикових статей. Сучасні міжнародні стандарти передбачають три рівні: основний 1 рівня, додатковий 1 рівня, капітал 2 рівня, від кожного з яких здійснюються вирахування. Відповідно, замість двох нормативів капіталу, впроваджується три рівня контролю достатності капіталу банків.

Станом на 1 вересня банки надали звітність за новими форматами розрахунку. Сукупний розмір регулятивного капіталу 62 працюючих банків за станом на 01.09.24 становить 244 млрд грн., тоді як за станом на 01.08.24 сукупний капітал цих банків дорівнював 296 млрд грн. Таким чином, зміна нормативних вимог призвела до скорочення капіталу на 17 %.

За традиційним алгоритмом розрахунку, сукупний основний капітал банків за станом на 01.08.24 складав 178 млрд грн., що дорівнює 60,3 % від регулятивного капіталу. Така велика частина найбільш стабільного компоненту капіталу позитивно характеризує можливість банків перекривати потенційні втрати за рахунок власних коштів. Додатковий капітал в сумі 118 млрд грн., складав майже 40 %, розмір відвернень був незначним.

Проаналізуємо структуру капіталу банків за попереднім алгоритмом розрахунку. Головну частину основного капіталу складають кошти акціонерів, або статутний капітал. Особливість структури капіталу банків України полягає у накопиченні наслідків минулорічних криз у збитках минулих періодів. В умовах, коли сукупний статутний капітал за станом на 01.08.24 дорівнював 406 млрд грн, збитки минулих років досягли 277 млрд грн., що відчутно зменшило на розмір основного капіталу. Крім цих двох статей, на розмір основного капіталу впливали емісійні різниці (+15 млрд грн), нематеріальні активи (-11 млрд грн), непрофільні активи (-9 млрд грн) та інші статті у незначних сумах. Додатковий капітал банків складався, переважно, з прибутку поточного року в сумі 109 млрд грн та нерозподіленого прибутку минулих років 38 млрд грн.

Як показав аналіз складових регулятивного капіталу, до впровадження нових регуляторних вимог, значну роль у його формуванні відігравав поточний прибуток банків. Відповідна компонента є достатньо мінливою і не може розглядатися як стабільне джерело поглинання збитків. За станом на 01.08.24 сукупний прибуток банків України становив 94 млрд грн., в складі якого процентні доходи від операцій з цінними паперами – 108 млрд грн. Відповідні статті доходів є наслідком тимчасового скорочення кредитування та розширення інвестицій банків у цінні папери держави у період повномасштабної війни. Надзвичайно великий прибуток банків не може розглядатися як стратегічне джерело капіталу.

Упровадження нового алгоритму розрахунку регулятивного капіталу спрямоване на розподілення компонентів за рівнем стійкості. При цьому основний 1 рівня вважається найбільш субординованою вимогою, яка

резервується на випадок ліквідації банку, бере найбільшу частку будь-яких збитків. Додатковий 1 рівня формується для покриття збитків в поточній діяльності банків, спрямований на відшкодування втрат кредиторам та вкладникам. Капітал 2 рівня також забезпечує поглинання збитків у разі неплатоспроможності банків. Інструменти цієї частки капіталу залучаються на строк не менше 5 років, на відміну від безстрокових інструментів основного капіталу.

На відміну від попереднього алгоритму розрахунку регулятивного капіталу, прибуток звітного року може бути включеним до основного капіталу лише після підтвердження фінансової звітності зовнішнім аудитом та погодження регулятора. Сума прибутку зменшується на передбачувані до сплати дивіденди.

Станом на 01.09.24 сукупний розмір основного капіталу 1 рівня для банків системи займає 97 % у структурі регулятивного капіталу і становить 238 млрд грн., додатковий капітал 1 рівня дорівнює лише 43 млн грн, капітал 2 рівня – 6 млрд грн.

Крім традиційних чинників кредитного ризику, в нормативи достатності капіталу включені нові компоненти. До експозиції під ризиком зараз враховують: сукупний розмір активів, зважених за ступенем кредитного ризику, мінімальний розмір операційного ризику, мінімальний розмір ринкового ризику, величину непокритого кредитного ризику та інші компоненти. Вдосконалення підходів до розрахунку регулятивного капіталу сприяє захисту банків від різноманітних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 30.06.2021 № 1587-IX.

2. Положення про порядок визначення банками України розміру регулятивного капіталу, затверджене Постановою НБУ від 28.12.2023 № 196. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0196500-23#Text>.

3. Основні показники діяльності банків. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

Баштовенко З. Д., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Григораш О. В., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Розгляд державного устрою з точки зору окремих його складових дає можливість охарактеризувати підприємництво як рушійну силу країни. Вдало організований бізнес приносить користь не лише його власнику, але

і всім дотичним до нього учасникам. Функціонування машини під назвою «бізнес» можна описати нескінченим, циклічним процесом обороту коштів, тому дуже важливо забезпечити стабільний фінансовий стан не лише для розвитку підприємства, але і для забезпечення функціонування економічної системи в цілому.

Фінансовий стан підприємства характеризується низкою індикаторів, серед яких:

1. Показники майнового стану;
2. Показники ліквідності та платоспроможності підприємства;
3. Показники оцінки фінансової стійкості підприємства[4].

У табл. 1 представлені окремі розраховані характеристики фінансового стану на прикладі підприємства ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Узявши до уваги лише статтю чистого прибутку, стає зрозуміло, що компанія несе збитки на кінець 2023 року. Але, при негативній динаміці прибутку, активи компанії збільшилися майже на 16%, а дохід компанії — на 22 %. При цьому прибуток компанії зменшився і навіть отримав негативного значення.

Таблиця 1

Показники фінансового стану ТОВ «АТБ-МАРКЕТ» за 2022 та 2023 рр.

Показники	2022	2023	Відхилення	
			Абс.	Темп прир., %
Активи, млн грн	41,1	47,5	6,4	15,6
Дохід, млн грн	148,3	181,1	32,8	22,1
Прибуток (збиток), млн грн .	2,5	(0,4)	-2,9	-116,0
Рентабельність активів, %	6,15	-0,91	-7,07	-115,0
Рентабельність продажу, %	1,70	-0,24	-1,94	-114,1
Загальної ліквідності	0,66	0,67	0,01	1,5
Абсолютної ліквідності	0,31	0,39	0,08	25,8
Фінансової автономії	0,12	0,10	-0,02	-16,7
Рентабельність власного капіталу, %	50,75 %	-9,55 %	-60,31 %	15,6

Джерело: розраховано автором на основі даних [2, 3].

Компанія досить ефективно управляє своїми активами, що приносять їм прибуток у розмірі 6,15 грн на кожен гривню, витрачену на закупівлю та виготовлення товарів. Очікувано, рентабельність активів (ROA) має від'ємне значення. Розраховані в таблиці показники платоспроможності, ліквідності та фінансової стабільності мають позитивну динаміку.

Показники рентабельності за чистим прибутком у 2023 р. мають від'ємне значення, через те, що підприємство отримало збиток у звітному періоді. У 2023 р. виторг підприємства був більшим, ніж у попередньому періоді, але через незаплановані витрати, спричинені військовими діями, це не призвело до збільшення чистого прибутку.

Під час повномасштабного вторгнення на території України,

підприємство змогло покращити свої показники ліквідності, а поповнивши власні фінансові резерви, забезпечити собі певну власну страховку.

Згідно з даними Державної служби статистики України, що станом на 2021 рік в Україні було зареєстровано 1 956,3 тис. суб'єктів підприємництва, серед них найбільшу частку представляють середні та малі. Станом на 2022 рік, після початку повномасштабної війни, кількість зменшилася на 223,8 тис. підприємств, або на 11,4%. Але вже у наступному, 2023 році, запрацювали ряд програми, зокрема, переміщення підприємств з постраждалих від воєнних дій регіонів, та інші інструменти підтримки бізнесу у воєнний час, завдяки чому кількість суб'єктів підприємництва зросла до майже довоєнної відмітки, - 1 913,2 тис. одиниць [1]. Це засвідчує високий рівень адаптації вітчизняного бізнесу до нових реалій і його можливості стабілізувати свій фінансовий стан у будь-якій умовах.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Діяльність підприємств. Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/ksg_vsmm_ek_2010_2021_u.xlsx

2. Clarity Project. Компанії. ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Звітність 2022. URL: https://clarity-project.info/edr/30487219/finances?current_year=2023

3. Clarity Project. Компанії. ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Звітність 2023. URL: https://clarity-project.info/edr/30487219/finances?current_year=2022

4. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д., Булгакова С. О., Куліш А. П. Фінанси підприємств: Підручник. 6 вид., перероб. та доп. К. : КНЕУ, 2006. 552 с.

Бондаренко Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Чебанова В. Ю., здобувач вищої освіти
Університет митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На сьогоднішній день організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві має одне з найважливіших значень, оскільки сприяє упорядкуванню інформації та достовірності даних з розрахункових операцій.

Дебіторська заборгованість – явище негативне в роботі будь-якого підприємства. Її зростання призводить до кризи неплатежів, а відтак до гальмування розвитку підприємств і ринків, на яких вони працюють через погіршення оборотності грошових коштів, і як наслідок – погіршення платоспроможності окремого підприємства та його фінансового стану [1].

Виникнення дебіторської заборгованості відбувається саме у процесі діяльності підприємства через нездійснення розрахунків між підприємствами або фізичними особами на момент передачі товарів, та/або надання послуг. Уникнення дебіторської заборгованості неможливе, але шукаючи способи ефективного управління дебіторською заборгованістю можна якнайбільше її мінімізувати.

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Під дебіторами слід розуміти юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [2]. Таким чином, можна зауважити, що дебіторська заборгованість за своєю суттю є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу [3].

На підставі аналізу економічної літератури за темою дослідження, було виділено актуальні питання, що пов'язані з проблемами обліку дебіторської заборгованості, зокрема такі:

1. Відсутність структурного підрозділу чи призначеної особи, до обов'язків якої входить контроль та ведення обліку дебіторської заборгованості. Йдеться про наявність відділу внутрішнього контролю, структуру, завдання та функції якого визначає кожне підприємство, зважаючи на особливості власної діяльності.

2. Проблеми, пов'язані із оплатою дебіторської заборгованості.

3. Проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги.

4. Проблема пов'язана зі співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості. Ідеальним співвідношенням для підприємства, коли кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, як мінімум на 10–20 %.

Для розв'язання проблем обліку дебіторської заборгованості на підприємстві можна порекомендувати таке:

1. Увести контроль за співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості, оскільки значне перевищення фактів дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства.

2. Вести облік взаєморозрахунків та їх контроль.

3. Залучати більшу кількість покупців і замовників задля зменшення ризиків несплати боргів і, відповідно створення інформаційної бази задля оцінки фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації контрагента.

4. Регулярне нарахування витрат на створення резерву сумнівних боргів надасть змогу підвищити достовірність бухгалтерської звітності.

5. Проведення систематичної інвентаризації дебіторської заборгованості, задля перевірки достовірності дебіторської заборгованості, відображеної в обліку підприємства.

6. Розробка або вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю, адже саме вона представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, спрямованої на розширення обсягів реалізації продукції, визначає ефективність роботи підприємства.

В сучасних реаліях проблема обліку дебіторської заборгованості полягає у тому, щоб запобігти простроченню термінів платежу та доведення стану заборгованості до безнадійної. Налагодження обліку дебіторської заборгованості відіграє важливу роль, оскільки дає змогу впорядкувати й надати правдиві дані щодо стану підприємства.

Таким чином, можна дійти висновків, що організація обліку дебіторської заборгованості належить до одних із важливих і дискусійних питань, які потрібно досліджувати. Застосування запропонованих шляхів вирішення проблем дозволить підвищити ефективність обліку дебіторської заборгованості, попередити або уникнути неплатоспроможності та покращити діяльність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Колеснікова О.М. Проблемні питання обліку резерву сумнівних боргів в контексті Податкового кодексу України. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=772/>

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

3. Шип В. Ю. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_2/statti/21.htm

Вакульчик О. М., д.е.н., професор,
завідуюча кафедрою обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів
Джиджелава Д. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Облік витрат є невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства. Він забезпечує систематичний збір, обробку та аналіз інформації про витрати, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, контролювати фінансовий стан і підвищувати ефективність виробництва.

У сучасному бізнесі використовуються два основних види обліку витрат: бухгалтерський та управлінський, при цьому цілі, принципи та методи яких суттєво відрізняються. Розуміння відмінностей та взаємозв'язку між бухгалтерським та управлінським обліком витрат є важливим для розуміння ефективного управління підприємством.

Під час проведення дослідження за основу були взяті статті сучасних науковців, дослідників та фахівців у сфері управлінського та бухгалтерського обліку, їх точки зору, наукові надбання. Також були використані нормативно-правові акти, що регулюють питання бухгалтерського обліку, зокрема: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999 р.), Основи стратегічного управлінського обліку (1981 р.) та Міжнародні стандарти управлінського обліку (2008 р.), що розроблені Інститутом управлінських бухгалтерів (ІМА).

Щодо методів дослідження, то тут слід акцентувати увагу на методи порівняння, а саме – порівняння принципів управлінського та бухгалтерського обліку та виведення загального висновку на базі даного порівняння.

Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] визначає мету бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності як «надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства». Водночас визначення внутрішньогосподарського (управлінського) обліку як «системи збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством», практично описує ту ж саму систему бухгалтерського обліку, але акцентує увагу на колі користувачів облікової інформації та обмежує його тільки менеджментом підприємства.

Необхідно звернути увагу на те, що визначення управлінського обліку зазнало значних змін у Міжнародних стандартах управлінського обліку 2008 року, розроблених Інститутом управлінських бухгалтерів (ІМА), та зміщує акцент на плануванні, контролі та стратегічному управлінні: управлінський облік розглядається як «професія, яка передбачає співпрацю в ухваленні рішень, створенні системи для планування та управління результатами, а також надання експертних знань у сфері фінансової звітності та контролю, щоб допомогти керівництву у формулюванні та реалізації стратегії компанії».

Науковці, які досліджують особливості та принципи управлінського обліку, пропонують у визначенні управлінського обліку сконцентруватись на основних показниках діяльності підприємства – доходах, витратах та фінансових результатах і розглядають управлінський облік як «інтегровану систему збору, обробки та передачі інформації внутрішнім користувачам щодо доходів і витрат підприємств з метою забезпечення ефективного управління собівартістю та отримання позитивного фінансового результату» [2].

Звернемося до основних принципів, які забезпечують функціонування цих видів обліку. Законом [1] встановлено перелік основних принципів бухгалтерського обліку, які мають забезпечити досягнення його мети: повне висвітлення інформації, автономність підприємства, послідовність облікової політики, безперервність діяльності підприємства, нарахування доходів і витрат незалежно від руху грошових коштів, превалювання сутності операцій над їх формою та застосування у обліку єдиного грошового вимірника.

Управлінський облік фактично є підсистемою бухгалтерського обліку, але має свої особливості: конфіденційність, використання як фінансових, так і натуральних показників у звітності, плановий підхід, актуальність та оперативність інформації, відсутність єдиних стандартів, гнучкість у складанні звітності та розширений перелік об'єктів обліку.

Раціональним підходом до визначення цілого комплексу принципів управлінського обліку є їх зв'язок з аналітичними завданнями, вирішення яких забезпечує управлінський облік: це принципи методологічної незалежності; орієнтації на досягнення стратегічних цілей підприємства; оцінки результатів діяльності структурних підрозділів; результативності; відповідальності; багатоваріантності рішень; комплексності; бюджетного підходу; залежності; причинності; взаємозв'язку; економічності; різної собівартості для різних цілей та ін. [2, 3]. Саме такий підхід, який враховує особливості цільової спрямованості управлінського обліку, дозволяє чітко визначити основну специфіку та принципи управлінського обліку.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996–XIV від 16.07.1999 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 18.10.24 р.).

2. Задорожний З.-М. та ін. Управлінський облік: особливості та принципи. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2019, 1.28. С. 114–120.

3. Задорожний З., Муравський В., Семанюк В. і Гуменна-Дерій М. Глобальні принципи управлінського обліку в системі забезпечення ресурсного потенціалу підприємства. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2022, 3, 4. С. 63–71.

Волошин І. А., аспірант Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Григораш О. В., к.е.н., доц., Університету митної справи та фінансів)

ФІНТЕХ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Стрімкий розвиток технологій змінив поведінку споживачів, що вплинуло на бізнес, у тому числі, на банківський сектор. Фінтех у банківській сфері передбачає інтеграцію технологій у фінансові послуги, що трансформуює традиційні банківські практики та спрощує роботу клієнтів.

Очікується, що технології будуть сприяти оптимізації бізнес-процесів

для підвищення продуктивності та ефективності роботи. У банківському секторі технології відіграють важливу роль у спрощенні фінансових транзакцій та мінімізації витрат. У цифрову епоху переважна частина індивідуальної діяльності здійснюється за допомогою технологій, включаючи завершення фінансових транзакцій [1].

Фінансові технології привертають велику увагу суспільства, і присутність фінтеху вплинула на фінансовий сектор, особливо на банківську сферу. Фінтех сприймається як інноваційні компанії, які надають інноваційні продукти/послуги та що, за прогнозами, можуть змінити банківський сектор. Разом з тим, здатність фінтех-сервісів надавати фінансові послуги є відносно обмеженою, а банки все ще відіграють важливу роль в економіці як посередницькі інституції. Вплив фінтех на банківський сектор все ще широко обговорюється, і він також залежатиме від того, як банки будуть реагувати на фінтех-стратегію та регуляторну політику. Банківські продукти/послуги також вважаються інноваційними, зокрема, банкомати, мобільний банкінг, інтернет-банкінг та електронні гроші [1].

Фінтех революціонував клієнтський досвід. Впровадження таких технологій, як штучний інтелект і мобільний банкінг, змінило спосіб взаємодії клієнтів з фінансовими установами. Тепер клієнти очікують безперешкодного, персоналізованого доступу до фінансових послуг у режимі реального часу, і фінтех ефективно задовольняє цей попит. Така зміна в очікуваннях клієнтів змушує традиційні фінансові установи постійно впроваджувати інновації та стратегії, щоб залишатися актуальними та конкурентоспроможними. Здатність надавати індивідуальні послуги стала ключовим фактором диференціації у фінансовій індустрії, а фінтех відіграє центральну роль у цій трансформації [2].

Незважаючи на численні переваги, розвиток фінтеху також створює виклики, які не можна ігнорувати. Швидкі темпи технологічних змін створили для фінансових установ проблеми з регулюванням та дотриманням нормативних вимог. Впроваджуючи нові технології, вони повинні орієнтуватися в складному і мінливому регуляторному середовищі, щоб забезпечити дотримання вимог, одночасно стимулюючи інновації. Крім того, посилення конкуренції з боку фінтех-стартапів порушило традиційні банківські моделі, змусивши усталені установи переосмислити свої стратегії та бізнес-моделі, щоб залишатися конкурентоспроможними [2].

У 2022 р. корекція ринку спричинила уповільнення вибухового імпульсу зростання фінтеху. Як наслідок, фінтехам довелося пристосуватися до нижчих оцінок та зменшення бажання венчурних фірм фінансувати компанії з низькою маржею. Фінтех-компанії сьогодні зосереджені на сталому, прибутковому зростанні. Банки, у відповідь, скористалися цією можливістю, розробляючи власні цифрові продукти та послуги на основі фінтех. У майбутньому конкуренція за клієнтські депозити та залишки на рахунках, імовірно, посилиться [4].

Завдяки технологічним фінансовим послугам банки можуть скоротити деякі витрати, такі як операційні та комерційні витрати. Зменшення витрат, безумовно, є позитивним фактором для банків у їхніх зусиллях підвищити рівень прибутку. Фінтех може оптимізувати свою роль у нагляді за клієнтами,

що може вплинути на мінімізацію непрацюючих кредитів і, таким чином, підвищити прибутковість. Фінтех не може самостійно впливати на діяльність банку, тому політичний висновок полягає в тому, що фінтех повинен використовуватися як допоміжна система для існуючих змінних [5].

Всебічне сприяння розвитку фінтех принесло нетрадиційні типи ризиків у традиційну банківську галузь, що спричинило різний вплив на різні банки. Однак це також в цілому знизило рівень ризику, який приймають на себе банки, і покращило їхні можливості з управління ризиками. Для подальшого активного застосування фінтех комерційним банкам необхідно прийняти методологію «дивитися на сьогодні через дані, дивитися на майбутнє через можливості» і покладатися на ключові технології, такі як великі дані та штучний інтелект, для створення системи управління ризиками, яка охоплює весь процес ідентифікації, вимірювання, прийняття та реалізації ризиків [6].

Список використаних джерел:

1. Fintech and Its Challenge for Banking Sector. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4514681
2. Exploring fintech innovations and their potential to transform the future of financial services and banking. International Journal of Scholarly Research in Science and Technology. URL : <https://doi.org/10.56781/ijrst.2024.5.1.0033>
3. View of Fintech Disruption: Implications for Traditional Banking and Financial Institutions. URL : <https://journal.ppipbr.com/index.php/productivity/article/view/335/314>
4. What is fintech?. McKinsey & Company. URL : <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-fintech>
5. Integrating Banking Fundamental Factors with Financial Technologies in Increasing Banking Performance | Ilomata International Journal of Management. Ilomata International Journal. URL : <https://ilomata.org/index.php/ijjm/article/view/1054>
6. The Study and Overview of FinTech's Impacts on the Risk-Taking of the Traditional Bank Industry. SCIRP. URL : <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=134555>

Вошак О. В., аспірант Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Заруцька О.П., д.е.н., проф., завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

МІСЦЕ НЕОБАНКІВ У СУЧАСНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМАХ

Необанки є новітнім видом фінансових установ, що функціонують виключно на базі цифрових технологій. Вони стали невід'ємною частиною глобалізованої економіки, відображаючи перехід від традиційних банківських операцій до інноваційних, технологічно орієнтованих моделей обслуговування клієнтів у фінансовому секторі. Основними чинниками їх розвитку є зростаючий попит на зручні, швидкі та доступні фінансові

послуги [1]. Необхідність всебічного теоретичного осмислення феномену необанків, їхньої ролі та значення у сучасній фінансовій системі, дасть можливість не лише глибше зрозуміти сутність цих інноваційних установ, але й розробити ефективні підходи до їх інтеграції у фінансовий сектор.

Бізнес-моделі необанків повністю ґрунтуються на цифрових платформах, що дозволяє їм функціонувати без фізичних відділень. Це дозволяє знижувати операційні витрати, інвестуючи в розвиток високоякісних мобільних додатків і цифрових сервісів. Вони надають широкий спектр послуг, орієнтуючись на швидкість і зручність для користувачів.

Серед інноваційних технологій, що використовуються в діяльності необанків, слід виділити блокчейн, штучний інтелект та машинне навчання. Ці технології сприяють підвищенню ефективності, безпеки та доступності фінансових послуг. Блокчейн забезпечує високий рівень безпеки транзакцій, незмінність та прозорість. Штучний інтелект і машинне навчання дозволяють автоматизувати процеси, такі як скоринг кредитоспроможності та управління ризиками, що знижує операційні витрати.

Крім іншого, необанки створюють нові виклики для традиційних банків, змушуючи їх адаптуватися до нових умов ринку. Що, зі свого боку, сприяє демократизації доступу до фінансових ресурсів та фінансовій інклюзії, особливо у регіонах із обмеженою кількістю традиційних банківських установ.

Однією з вагомих перепон на шляху розвитку необанкінг назвемо проблематику регуляторного середовища, бо діяльність необанків потребує адаптації існуючих правил до нових цифрових реалій. Важливо забезпечити баланс між інноваціями та безпекою, розробляючи комплексні стратегічні рекомендації для інтеграції необанків у систему фінансових відносин.

Незважаючи на відносно недавню появу необанків, їх діяльність вже має значні соціально-економічні наслідки, включаючи підвищення доступності фінансових послуг для різних верств населення та підтримку фінансової інклюзії. Вони також сприяють зменшенню інформаційної асиметрії між банками та клієнтами, покращуючи якість фінансового обслуговування.

Слід відзначити наступні відмінності необанків: повна цифровізація банківських послуг, використання інноваційних технологій (блокчейн, штучний інтелект, машинне навчання), оптимізація операційних витрат за рахунок відсутності фізичної інфраструктури, клієнтоорієнтованість з акцентом на персоналізацію послуг, швидка інтеграція з іншими фінансовими та цифровими екосистемами, а також гнучкість і здатність до швидкої адаптації до ринкових змін [2].

Цифровізація банківських послуг передбачає використання онлайн-платформ і мобільних додатків для надання повного спектра банківських послуг, від відкриття рахунків до надання кредитів. Це забезпечує клієнтам доступ до фінансових послуг 24/7, що є перевагою в порівнянні з обмеженим робочим часом традиційних банків.

Швидка інтеграція з іншими цифровими екосистемами, такими як мобільні платіжні системи, маркетплейси, інвестиційні платформи, дозволяє розширювати спектр послуг і підвищувати зручність для користувачів.

Використання інноваційних технологій, передбачає активне застосування штучного інтелекту для покращення процесів обслуговування клієнтів, великі дані для аналітики та управління ризиками, а також блокчейн для підвищення безпеки транзакцій.

Клієнтоорієнтованість передбачає розробку персоналізованих фінансових продуктів, що відповідають індивідуальним потребам користувачів. Використовуючи аналітику фінансових даних, вони пропонують рекомендації щодо управління фінансами та знижують ризик невдалих фінансових рішень.

Таким чином, небанкінг є важливим елементом сучасної цифрової економіки, який продовжує трансформувати фінансовий сектор. Використання цифрових технологій призводить до спрощення доступу до банківських послуг, підвищення їхньої ефективності та зручності для користувачів. Завдяки інтеграції з іншими цифровими екосистемами і постійному впровадженню інноваційних технологій, небанки стали важливими гравцями на ринку фінансових послуг, сприяючи розширенню фінансової інклюзії та ефективності фінансового сектора.

Список використаних джерел:

1. Романчук М. Небанки: закордонний досвід та перспективи розвитку в Україні. Матеріали науково-практичної конференції “Монетарні і фінансові аспекти стабільності економічного розвитку”. Тернопіль, Україна. 2018. С. 248–251.

2. Dehnert M., Schumann J. Uncovering the digitalization impact on consumer decision-making for checking accounts in banking. *Electronic Markets*. 2022. №1. P. 1–26.

Гнелицька М. К., учениця Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Григораш Т. Ф.,
заступник директора з наукової роботи
Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів)

ПОДАТКИ ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Згідно з Податковим Кодексом, Податком є обов’язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку [1].

Податки є основним інструментом державної політики, який впливає на різні аспекти економічної діяльності країни. Вони виконують такі функції:

Фіскальна функція : Податки забезпечують основні джерела доходів держави. Ці витрати використовуються для фінансування державних витрат, соціальних програм, інфраструктури, охорони здоров'я, освіти та інших потреб. відповідно, податкова система впливає на можливості держави розвивати різні соціальні та економічні проєкти.

Регулююча функція : За допомогою податків держава може впливати на поведінку споживачів і підприємств. Наприклад, підвищення акцизних податків на тютюн чи обмежує їх споживання алкоголем, тоді як податкові пільги для бізнесу сприяють інвестиціям та створенню робочих місць.

Перерозподіл доходів: Податки є інструментом перерозподілу національного доходу, спрямованого на зменшення нерівності в суспільстві. Прогресивне оподаткування (вищі податки для заможних) дозволяє перерозподіляти доходи та надавати більше ресурсів на соціальні програми для малозабезпечених верств населення.

Стимулювання економічного зростання : за допомогою податкової політики держава може стимулювати економічне зростання, знижуючи податковий тиск на бізнес, інновації, виробництво та експорт. Такі заходи можуть підвищити конкурентоспроможність країни та сприяти створенню нових робочих місць.

Контроль за інфляцією та зайнятістю : Податки є кількома елементами фіскальної політики, яка разом з монетарною політикою уряду контролюють рівень інфляції та зайнятості. Наприклад, підвищення податків може підтримувати інфляційний тиск, зменшуючи обсяг споживчих та інвестиційних витрат в економіці [2].

В Україні нині діють 2 системи оподаткування для юридичних осіб:

- спрощена система (єдиний податок);
- загальна система.

Підприємство самостійно обирає, на якій системі перебуватиме оподаткування. При цьому, якщо загальна система оподаткування не має обмежень, то спрощену систему можуть обрати не всі підприємці, оскільки така система має свої обмеження та заборони.

Проаналізуємо наповнення Зведеного бюджету України за рахунок діяльності юридичних осіб в умовах воєнного стану (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження податку на прибуток та єдиного податку до Зведеного бюджету України у 2021–2024 рр., млн грн

Вид надходження	2021	2022	2023	2024 січ-чер
Податок на прибуток підприємств	163 844,5	130 561,8	159 290,4	162 424,4
Єдиний податок з юридичних осіб	6 175,4	9 844,2	11 938,6	4 076,5
Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників	5 293,8	4 493,6	5 861,8	2 698,7

Джерело: складено автором на основі [3].

На основі даних табл. 1 робимо висновок, що податок на прибуток підприємств протягом 2022–2024 рр. так і не досяг значення у довоєнний період. Причому, різке зниження обсягу надходжень у 2022 р. обумовлене зупинкою більшості підприємств внаслідок початку воєнних дій, але у 2023 р., незважаючи на значне підвищення цін, надходження податку були меншими, ніж у 2021 р.

На фоні скорочення надходжень податку на прибуток та одночасного зростання надходжень від сплати єдиного податку у 2022 р. можна припустити наступне:

- час війни згорнули свою діяльність, а малий бізнес (основний платник єдиного податку) продовжував активну діяльність;
- великі підприємства реорганізувалися у підприємства малого бізнесу та змінили вид системи оподаткування.

Слід звернути увагу на те, що протягом першого півріччя 2024 р. обсяг надходжень єдиного податку менше половини надходжень 2023 р. Можна припустити, що обсяг надходжень у 2024 р. не досягне значення 2023 р.

А от сільськогосподарські виробники на спрощеній системі, імовірно, у 2024 р. наповнять Зведений бюджет за обсягом більше, ніж у 2023 р.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755 (зі змінами та доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Сковорода, А., & Аверкіна, М. (2024). Роль податків у формуванні доходів державного бюджету України. Молодий вчений, 2(126), 80–85. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-12>.
3. Державний веб-портал бюджету для громадян (2024). URL : <https://openbudget.gov.ua/>

Григораш Т. Ф., заступник директора з наукової роботи

Наукового ліцею міжнародних відносин

Університету митної справи та фінансів

Власов С. В., учень Наукового ліцею міжнародних відносин

Університету митної справи та фінансів

АНАЛІЗ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

За даними Державної служби статистики, найкращі фінансові результати до оподаткування за січень–вересень 2023 р. з великим відривом продемонстрували: сектор фінансової та страхової діяльності (понад 196 млрд грн), промисловість (майже 117 млрд грн), оптова та роздрібна торгівля, ремонт авто (понад 86 млрд грн).

Далі йдуть транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (понад 37 млрд грн), інформаційна сфера і телекомунікації

(понад 28 млрд грн). Доходи переважної більшості інших секторів української економіки – на порядок, а то й на два порядки нижчі за доходи секторів-лідерів [1].

Проаналізуємо ефективність роботи двох українських підприємств, що входять до кола лідерів аграрного та металургійного сектора.

Рентабельність підприємств – це відносний показник ефективності роботи підприємств, що зазвичай відображає, який прибуток генерують активи підприємства або який прибуток залишається в розпорядженні підприємства після вирахування витрат з доходу.

Рентабельність включає декілька модифікованих форм в залежності від того, які саме прибуток та активи (витрати) застосовують в обчисленні.

Одним з інтегральних показників оцінки ефективності діяльності підприємства є рентабельність його активів, що являє собою співвідношення операційного прибутку та активів. Вона показує, скільки центів операційного прибутку генерує один долар, вкладений в активи (ресурси) підприємства.

Корисним є також розклад рентабельності активів на два множники:

1) рентабельність продажів, що розраховується як співвідношення операційного прибутку до доходу, і показує, скільки центів операційного прибутку залишається в доларі доходу від продажу після вирахування операційних витрат;

2) оборотність активів, що являє собою співвідношення доходів та активів, і показує, скільки доларів доходу генерує один долар, вкладений в активи.

Проаналізуємо динаміку цього інтегрального показника та його складових по двох українських підприємствах.

1. Миронівський хлібопродукт (МХП) – це міжнародна компанія у сфері харчових та агротехнологій, виробник продуктів харчування. За обсягами виробництва курятини МХП входить до топ-10 компаній світу за рейтингом WattPoultry. Компанія також є одним з провідних українських експортерів рослинних олій [2].

2. Метінвест – міжнародна вертикально інтегрована гірничо-металургійна група компаній. До структури групи входять видобувні й металургійні підприємства в Україні, Європі та США, а також мережа продажів у всіх основних регіонах світу [3].

Аналіз показників рентабельності обраних підприємств представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка показників рентабельності МХП та Метінвест за 2021–2023 рр.

Показники	МХП			Метінвест		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Рентабельність активів	12,3%	6,7%	8,7%	30,9%	-16,2%	4,9%
Рентабельність продажу	21,2%	9,7%	11,2%	27,4%	-17,2%	6,0%
Оборотність активів	0,58	0,69	0,78	1,13	0,94	0,81

Джерело: розраховано автором на основі даних [2; 3].

Аналіз рентабельності активів МХП за 2021 – 2023 рр. (табл. 1) засвідчив суттєве зниження рентабельності активів у 2022 р. (з 12,3 % до 6,7 %) з подальшим відновленням до 8,7 % у 2023 р. Аналогічної динаміки зазнала рентабельність продажу, і тільки оборотність активів мала стійку позитивну тенденцію до зростання: 0,58 – 2021 р., 0,69 – 2022 р., 0,78 – 2023 р.

Причинами такої динаміки стали в тому числі системні проблеми українських агровиробників: частина земельних угідь залишилася на окупованих територіях, перебої в роботі зернового коридору, перебої з електропостачанням, проблеми з експортом продукції до країн ЄС.

Проведений аналіз рентабельності активів «Метінвест Холдингу» показав аналогічну тенденцію: суттєве погіршення всіх показників у 2022 р. і поступове відновлення у 2023 р. Рентабельність активів підприємства склала: 30,9 % – 2021р.; 16,2 % – 2022 р.; 4,9 % – 2023 р.

Компанія «Метінвест» втратила велику частину добувних і виробничих потужностей, а також можливість експорту через порти Азовського моря, експорт залізничним транспортом є, по-перше, обмеженим по обсягах, по-друге, більш витратним.

Сучасні виклики, які постають перед обома компаніями – це готовність до блекаутів та забезпечення достатності робочої сили.

Список використаних джерел:

1. Утрималися на плаву. Який бізнес заробляє в Україні під час війни та що впливає на прибутки. РБК-Україна. URL : <http://surl.li/ycolsp>.
2. Миронівський хлібопродукт. Офіційний сайт. URL : <https://mhp.com.ua/uk/pro-kompaniiu>.
3. Метінвест. Офіційний сайт. URL : <https://metinvestholding.com/ua/about>

Губа М. О., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Філіппова В. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Слід зазначити, що воєнні дії значно вплинули на економічну ситуацію країни, зокрема на фінансовий сектор. Підвищена невизначеність та ризики примушують фінансові установи адаптувати свою діяльність і знаходити нові шляхи для підтримки стабільності.

Кількість надавачів фінансових послуг зазнала суттєвих змін протягом 2020–2023 рр. (рис. 1). Найбільшу кількість надавачів фінансових послуг мають фінансові компанії, їх кількість у 2020 р. становила 960, проте до 2023 р. скоротилася до 559.

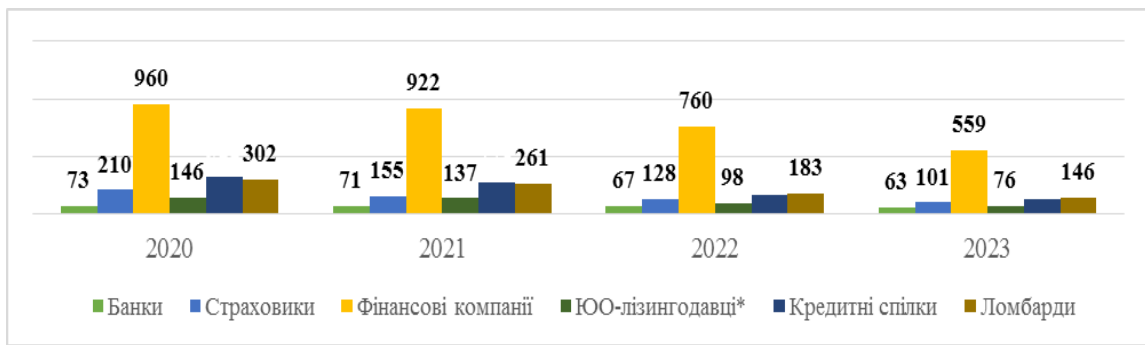

Рис. 1. Кількість надавачів фінансових послуг за 2020–2023 рр. [1]

Зменшення кількості фінансових компаній і юридичних осіб-лізингодавців може бути пов'язане з підвищеними ризиками та складнощами ведення бізнесу в умовах нестабільності національної економіки. Ці зміни відображають вплив економічної кризи та військових дій на ринок фінансових послуг. Банки, навпаки, показують стабільну присутність на ринку, проте не демонструють значного зростання, а кількість кредитних спілок і ломбардів залишається відносно сталою, незважаючи на загальний економічний спад. Така ситуація свідчить про те, що ключові сектори фінансового ринку продовжують функціонувати, забезпечуючи фінансові послуги, навіть, у складних економічних умовах.

Аналіз структури активів фінансового сектору України за 2020–2023 рр., який можна побачити на рис. 2 показує, що найбільший приріст продемонстрували активи банків, які збільшилися з 1 823 млрд грн у 2020 р. до 2 943 млрд грн у 2023 р. Це може свідчити про зміцнення банківського сектору та його важливість у стабілізації економіки під час війни.

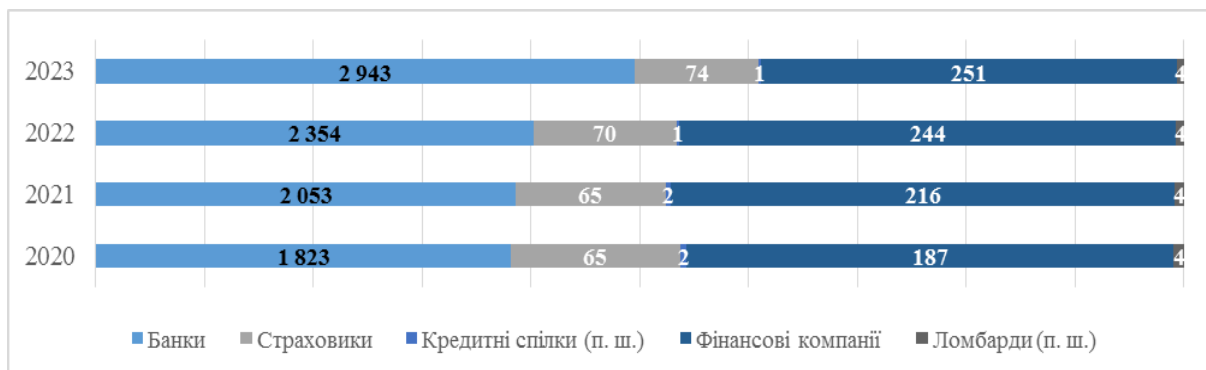

Рис. 2. Структура активів фінансового сектора за 2020–2023 рр., млрд грн. [1]

Зростання активів може бути пов'язане зі збільшенням депозитів населення, стабілізацією валютного ринку, а також заходами Національного банку, спрямованими на підтримку фінансової стійкості. Варто відзначити, що високі ставки на депозити та стабільність банківської системи зробили гривневі депозити привабливішими для громадян, що могло стимулювати подальше зростання банківських активів [2].

Щодо інших учасників фінансового ринку, активи страхових компаній та ломбардів залишаються стабільними, з невеликим збільшенням

протягом аналізованого періоду. Кредитні спілки демонструють незначне скорочення активів з 2 млрд грн у 2020 році до 1 млрд грн у 2023 році, що може бути наслідком економічних викликів та зменшення попиту на кредитування у цьому секторі. Водночас, фінансові компанії, хоча і збільшили свої активи з 187 млрд грн у 2020 році до 251 млрд грн у 2023 році, показують менший темп зростання, що може вказувати на зниження активності у сфері небанківського фінансування через вплив війни та економічної нестабільності.

Таким чином, ринок фінансових послуг зазнав значних змін під впливом воєнних дій та економічної нестабільності. Попри скорочення кількості деяких учасників ринку та уповільнення активності, банки залишаються основним стабілізуючим інститутом, демонструючи зростання активів. Це свідчить про те, що ключові гравці фінансового ринку адаптуються до нових викликів і продовжують надавати необхідні послуги для підтримки економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору. Березень 2024 року. URL : <https://bank.gov.ua> .
2. Борисюк О., Матвійчук Н., Хмелярська Л. Особливості розвитку фінансового ринку України під час війни. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3626/3556>.

Добровольська К., студентка
Technical University of Applied Sciences Wildau,
Brandenburg, Germany

СТРУКТУРА ПРИБУТКУ БАНКІВ УКРАЇНИ: ОГЛЯД ЗА 2023 р. ТА 8 МІСЯЦІВ 2024 р.

У 2023 р. банківська система України отримала рекордний прибуток в сумі 86545 млн грн. Станом на 1 вересня 2024 р. прибуток за 8 місяців перевищив минулорічний та становив 106081 млн грн.

Найбільший прибуток отримали банки з державною часткою. Із 62 банків, що працюють в Україні, шість державних банків отримали прибуток в сумі 66573 млн грн. У тому числі найбільший банк України АТ КБ “ПриватБанк” отримав прибуток 43445 млн грн. Таким чином, прибуток одного банку займає 41 % у прибутку банківської системи. Друге місце за розміром прибутку займає АТ “Ощадбанк”, який за 8 місяців 2024 р. отримав фінансовий результат 11179 млн грн.

За даними статистичної звітності банків [1], найбільшою складовою доходів банків виступають процентні доходи. За 8 місяців 2024 року процентні доходи банків становили 231595 млн грн. Найбільшою складовою доходів банків стали доходи від операцій з цінними паперами в

сумі 122729 млн грн. Ці доходи перевищили доходи від операцій з юридичними особами в сумі 66151 млн грн. та доходи від операцій з фізичними особами в сумі 42715 млн грн. Від розміщення коштів у державні цінні папери банки отримують майже вдвічі більше, ніж від кредитів корпоративним клієнтам і майже втричі більше, ніж від роздрібних кредитів. Таке співвідношення свідчить про недостатній розвиток кредитних операцій. В умовах війни обмежений як попит на кредити з високими банківськими ставками, так і пропозиція кредитів через високі ризики операцій.

Доходи від операцій з цінними паперами є найбільшими у державних банках. Сукупні процентні доходи державних банків на 01.09.24 становлять 117993 млн грн, а доходи від операцій з цінними паперами – 64799 млн грн. Розміщення коштів у цінні папери забезпечує надвисокий прибуток банків.

Відповідне співвідношення спостерігається і для інших груп банків, що працюють на ринку банківських послуг України. Група банків іноземних банківських груп за станом на 1 вересня 2024 р. складається з 14 банків. Найбільшим у групі є АТ “Райффайзен Банк”, який належить до банківської групи “Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ”, головний офіс якої знаходиться в Австрії. Доходи від операцій з цінними паперами українського АТ “Райффайзен Банк” становлять 7678 млн грн, що дорівнює 54,1 % від процентних доходів, а загальний прибуток за 8 місяців – 5615 млн грн. Це найбільший розмір фінансового результату серед банків іноземних банківських груп.

Друге місце за розміром активів у цій групі займає АТ “УКРСИББАНК”, 60 % акцій якого належать французькому Публічному акціонерному ПК ТАК товариству “БНП Паріба”, 40 % – Європейському банку реконструкції та розвитку. Сума прибутку банку за 8 місяців 2024 р. – 4558 млн грн. Доходи від операцій з цінними паперами значно перевищують інші статті процентних доходів АТ “УКРСИББАНК” і становлять аж 72,5 %. Таким чином, у найбільших банках даної групи також спостерігається обмежений розвиток кредитних операцій і переважне розміщення коштів у державні цінні папери України.

Третю групу банків становлять українські банки з приватним капіталом. До складу групи входить 42 банки. Найбільшим у цій групі є АТ “ПУМБ”, який має і найвищий прибуток у групі за станом на 01.09.24. Прибуток АТ “ПУМБ” дорівнює 4677 млн грн. Процентні доходи банку за цей період становили 15367 млн грн., а доходи від операцій з цінними паперами – 6631 млн грн., що дорівнює 43,2 %. У групі банків з приватним капіталом частка доходів від операцій з цінними паперами у процентних доходах дорівнює 41,5 %, у групі банків іноземних банківських груп – 60,7 %, у банках з державною часткою – 54,9 %. Таким чином, найбільшу частку прибутку від операцій із цінними паперами в структурі процентного прибутку мають банки іноземних груп.

Національний банк України докладає зусиль для розвитку банківського кредитування. За даними “Звіту про фінансову стабільність”, для забезпечення фінансової стабільності у складних умовах воєнного часу необхідна дієва взаємодія державних інституцій. Серед рекомендацій на найближчий час Національний банк України виділяє розвиток кредитних операцій банків. У червні Рада з фінансової стабільності схвалила Стратегію з розвитку кредитування, що була розроблена НБУ спільно з Міністерством фінансів та Міністерством економіки. Вона містить перелік необхідних кроків з боку державних інституцій, які сприятимуть поживленню кредитування та стійкому відновленню економіки. “Стратегія має два фокуси: активізація кредитування в умовах війни та розвиток інфраструктури кредитного ринку для його довгострокового зростання. Документ визначає перелік пріоритетних в умовах воєнного стану напрямів кредитування – оборонно-промислового та енергетичного комплексів, переробної промисловості, а також проєктів на деокупованих і наближених до фронту територіях – “територіях стійкості”. Розроблення стратегії передбачене Меморандумом із МВФ” [3].

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/ /supervision-statist>.
2. Структура власності банків URL: <https://bank.gov.ua/ ua/ supervision/ registration/shareholders>.
3. Звіт про фінансову стабільність НБУ URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf?v=9.

Дудчик О. Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Баштовенко З. Д., Скрипник В. С.,
студентки Університету митної справи та фінансів

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ФОРМА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

У суспільстві, де панує ринкова форма економіки, існують різноманітні форми ведення бізнесу. Однією з таких є франчайзинг. Організація бізнесу, за якою одна компанія (франчайзер) передає певній людині чи компанії (франчайзі) право на продаж, виготовлення або надання послуг, запатентованих франчайзером, називається франчайзинг. Слово походить від французького «franchise», що в перекладі означає «привілей», «пільга», «особливе право» [4].

Франчайзі отримує право на продаж продукту чи послуги на визначених засадах, встановлених франчайзером. За умови, що перший виконує всі правила, норми та закони, яких того вимагає договір франчайзингу, він отримує дозвіл використовувати ім'я, технології, експертизу і механізм підтримки більш досвідченої компанії. Такий

взаємозв'язок виникає між представниками малого та великого бізнесу, адже це вигідно для кожної сторони такого союзу. Малі підприємства мають змогу функціонувати і розвиватись на місці, енергію та можуть взяти на себе зобов'язання, а великий бізнес має ресурси, досвід, бажання розвивати своє підприємство і захоплювати таким чином більші території і нові ринки. Франчайзинг активно використовується для міжнародного розширення бізнесу, дозволяючи компаніям адаптуватися до локальних ринків з меншими витратами і ризиками, що створює нові можливості для франчайзі в інших країнах [1].

Франшиза – це система, що, зазвичай, включає в себе посібники по веденню робіт і інші важливі матеріали, що належать франчайзеру. Це означає, що будь який бізнес можна перетворити на франшизу. Тому виділяють декілька видів франчайзингу. Вони поділяються за предметом, право на користування яким передається:

1. Торговий франчайзинг, або франчайзинг продукту (торгового імені).
2. Виробничий франчайзинг.
3. Діловий франчайзинг.
4. Корпоративний франчайзинг.
5. Конверсійний франчайзинг [2].

Малі підприємства можуть використовувати перевірену бізнес-модель, репутацію та клієнтську базу франчайзера, що знижує ризики і підвищує шанси на успіх. Для франчайзерів це – швидке розширення з мінімальними інвестиціями і можливість отримати додатковий прибуток у вигляді роялті та паушальних внесків, які сплачують франчайзі.

Сучасні франчайзингові системи активно впроваджують цифрові технології, інтернет-платформи й мобільні додатки для підвищення ефективності, полегшення взаємодії з клієнтами та розширення зручності доступу до послуг.

Інтеграція між великими компаніями та франчайзі вимагає чіткої комунікації й управління, адже помилки можуть впливати на довгостроковий успіх франшизи.

Проблеми франчайзингу в Україні:

1. Немає чіткого законодавства для захисту прав франчайзера та франчайзі, що створює ризики в разі спорів. Закон України “Про франчайзинг” був запропонований у 2017 р., але так і залишився на стадії проекту і в 2019 р. був відкликаний.

2. Бракує консалтингових і навчальних ресурсів для підприємців, що обмежує успішність франчайзингових проектів.

Ці фактори ускладнюють розвиток франчайзингу та підвищують ризики для інвесторів [3].

Всесвітньо відомими прикладами вдалого франчайзингу, які стали дуже популярними і в Україні, є мережі фастфуду McDonald та KFC. А ось відомими всім українцям вітчизняними франшизами є мережі кав'ярень Aroma Kawa, мережа пекарень Lviv Croissant, мережа ресторанів японської та італійської кухні Mafia, та багато інших маленьких та великих мереж

ресторанів, пекарень, фастфудів та інших підприємств, що функціонують в сфері громадського харчування, послуг (медичні лабораторії, туроператори, хостели), торгівлі (DNIPRO-M, Галя Балувана). Як вже було зазначено вище, перетворити на франшизу можна будь-який бізнес і українські підприємці активно це використовують на свою користь.

Розвиток франчайзингу в Україні стримує відсутність належної законодавчої бази, інфраструктури й підтримки від держави, тому потрібне створення нормативної бази та державних програм на підтримку франчайзингу.

Таким чином, франчайзинг задовольняє принцип «попит-пропозиція» в організації ведення бізнесу і являє собою виграшну комбінацію з величезними шансами на успіх.

Список використаних джерел:

1. Асоціація франчайзингу України. Особливості франчайзингу. URL : <https://franchising.org.ua/?p=775>

2. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 6–8 травня 2014 р.: у 2-х т. / За заг. ред.: О. В. Прокопенко, О. В. Люльова. Суми: СумДУ, 2014. Т. 2. С. 24–26.

3. Корольчук О. П. Франчайзинг як спосіб активізації інтеграції вітчизняного бізнесу у глобальні виробничі та збутові мережі. *Економіка і фінанси підприємств*. 2011. № 5. С. 176–185.

4. Gosta Media – Всеукраїнський портал для кожного. Бізнес. Франшиза і франчайзинг: що це таке простими словами, плюси і мінуси. URL : <https://gosta.media/biznes/franshyza-i-franchayzynh-scho-tse-take-prostymy-slovamy-plyusy-i-minusy/>

Заруцька О. П., д.е.н., проф.,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Мальцев О. В., аспірант
Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ FINTECH У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Сучасний фінансовий ринок спирається на електронні платіжні системи і можливостей онлайн-управління рахунками, які забезпечуються завдяки інформаційним технологіям та розвитку мобільних застосунків. Після фінансової кризи 2008 р. компанії, які застосовують передові технології, замінили традиційних постачальників послуг електронної комерції. Фінансові технології поєднали банківські, фінансові послуги та інновації для оптимізації та спрощення багатьох процесів. Сучасний

FinTech став основою для онлайн-транзакцій: переказів грошей, кредитування, комунальних платежів, страхових та медичних послуг тощо.

Згідно з дослідженнями, обсяг глобальних інвестицій у фінтех стартапи виріс з \$930 млн у 2008 р. до понад \$100 млрд у 2020 р. [4]. Такі нововведення, як мобільні платежі, персоналізоване страхування, автоматизоване інвестування та цифрові банки, заміщають традиційні банківські послуги, дозволяючи користувачам отримувати фінансові послуги швидше, зручніше та ефективніше.

Серед найбільш динамічних фінтех-галузей можна виділити:

- особисті фінанси – мобільні програми від стартапів, які допомагають користувачеві керувати своїми фінансами, аналізувати витрати, отримувати прогнози майбутніх витрат у вигляді звітів.

- платежі – фінтех-інструменти, що дають доступ до базових фінансових послуг.

- кредитування – кредитування без участі банків.

- грошові перекази – переказ грошей без участі банків на основі мобільних платформ, спрощеної аутентифікації.

- інвестиційні платформи – програми управління особистими фінансами, радники, брокери.

- безпека – цей сегмент забезпечує просту і надійну обробку даних для банків: від аутентифікації клієнтів до заходів захисту від шахрайських схем.

- b2b фінтех – напрямок, покликаний вирішувати проблеми взаєморозрахунків та обміну даними у бізнесі.

- аналіз великих даних – зараз існує близько 100 фінтех-стартапів, що працюють над великими даними для фінансового сектора.

- регтех – сервіс, що дозволяє адаптувати бізнес під зміни до законодавства та ринкових умов.

- insuretech – страхування, що пропонує автоматизовані продукти: мобільні програми, автоматизацію виплат, взаємодію у сфері інтернету речей.

- штучний інтелект – прогресивний напрям, завдяки якому компанії можуть знизити витрати на утримання персоналу.

- краудфандинг – напрямок створює майданчики для колективного фінансування, дозволяє зустрітись творцям продукту та інвесторам.

- необанки – рішення у галузі банківського сервісу у вигляді мобільних програм, які заміняють послуги класичних банків. орієнтовані на клієнтів, які не потребують фізичних відділень.

- криптовалюти – вид цифрової валюти, що працює без центральної платіжної системи та видобувається майнерами за допомогою потужних обчислювальних систем

- блокчейн – технологія розподілених реєстрів даних, відрізняється своєю надійністю, на ній побудована криптовалюта біткоїн. її застосовують для укладання розумних контрактів, доказів авторського права, біометричного захисту, торгівлі та укладання угод, розподілу енергії, і навіть голосування.

Інтеграція штучного інтелекту, машинного навчання, блокчейну і навіть квантових обчислень відкриває нові горизонти для інновацій у фінансовому секторі, роблячи Fintech однією з найбільш динамічних та інноваційних галузей сучасності. Завдяки цьому, фінтех є не просто технологічним досягненням, але й каталізатором соціальних змін, що спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та доступності послуг для ширшого кола користувачів по всьому світу.

В умовах повномасштабної воєнної агресії РФ проти України роль FinTech зростає, з огляду на можливість забезпечити онлайн доступ споживачів до фінансових послуг, забезпечити збереження даних, посилити захист інформації та ефективність взаємодії клієнтів та фінансових установ.

Список використаних джерел:

1. Клевець О. Блог Діджитал менеджмент. Що таке FinTech? URL : <https://finacademy.net/ua/materials/article/fintech>
2. Фінтех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. URL : https://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf
3. Житар М. О. Необанкінг: Зарубіжний досвід та українська перспектива / М. О. Житар, В. С. Зелінська // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. № 2. С. 81–95.
4. Termin.in.ua. URL : <https://termin.in.ua/fintekh-fintech/>

Івашина С. Ю., к.е.н., доц., доцент
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Курбатова Д. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

Е-ГРИВНЯ: МАЙБУТНЄ ДЛЯ УКРАЇНИ

На даний момент в Україні існує дві форми розрахунків: готівкові та безготівкові. Готівкові розрахунки є традиційним методом, що передбачає використання фізичних грошей у формі банкнот та монет. Ці розрахунки проводяться через каси магазинів, банків або підприємств, а також між фізичними особами. Незважаючи на швидкий розвиток безготівкових систем, готівка залишається актуальною, особливо в сферах з обмеженим доступом до цифрових технологій, а також серед людей, які надають перевагу анонімності та простоті використання готівкових коштів. Безготівкові розрахунки стають дедалі популярнішими завдяки швидкості, зручності та безпеці. Безготівкові розрахунки можуть здійснюватися різними способами: оплата картою; цифровий гаманець; інтернет-банкінг; QR-код.

Національний банк на тлі зростання ролі інновацій у фінансовому секторі та появи нових платіжних технологій у вересні 2021 р. почав розробку електронної форми грошової одиниці.

Е-гривня – це електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк.

Е-гривня, за думкою регулятора, має ефективно виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні. Також, електронний формат грошей має бути зручним та доступним для всіх верств населення, юридичних осіб, державних органів, банків та небанківських надавачів платіжних послуг. Також переглянувши думку експертів та розробників проєкт: Р. Дюк, М. Бороненко, І. Верстюк, О. Борняков. Можна сказати що на їх думку впровадження Е-гривні позитивно вплине на економіку країни та на її фінансовий стан, також розглядають можливе зменшення корупції та послаблення курсу гривні до долара та євро.

Е-гривня відрізняється від безготівкових розрахунків тим, що вона є цифровою формою грошей, яку випускає Національний банк і яка функціонує незалежно від банківської системи. Е-гривня зберігається у цифрових гаманцях користувачів, що дозволяє здійснювати платежі безпосередньо між користувачами або з державними установами без посередництва комерційних банків. Безготівкові ж розрахунки базуються на грошах, що зберігаються на банківських рахунках і оперують через банківські платіжні системи, як-от картки або онлайн-банкінг.

Слід розглянути та можливі ризики, які можуть виникнути під час впровадження, особливо під час повномасштабної війни. Серед таких ризиків можна виділити: кібербезпека та хакерські атаки; ризики дестабілізації фінансової системи; обмежений доступ до цифрової інфраструктури; можливість працювати під час блекаутів; фінансові та технічні витрати на впровадження; можлива недовіра до нової системи; правові та регулятивні труднощі.

Національний банк для більш точного розуміння як буде працювати електронна форма грошей провів закритий пілотний запуск Е-гривня. Цей проєкт тривав з лютого по грудень 2018 р. Національний банк став перед собою низку цілей:

- перевірка спроможності впровадження подібних проєктів Національним банком;
- дослідження правових аспектів випуску е-гривні Національним банком;
- аналіз макроекономічного ефекту від випуску Е-гривні Національним банком;
- опрацювання оптимальної бізнес-моделі, вигідної для всіх учасників екосистеми е-гривні;
- аналіз міжнародного досвіду щодо випуску Цифрових валют центральними банками.

Як висновок можна сказати, що під час пілотного проєкту функціонування Платформа не дала збою та функціонувала безперервно не зважаючи навіть на нештатні ситуації. Але при цьому через те що пілотний проєкт мав проводитися в обмеженому колі учасників, Національний банк не отримав повної інформації щодо можливих ризиків впровадження електронної валюти, тож у 2024 році Національний банк вирішив провести другий пілотний запуск Е-гривні вже для більш розширеного кола учасників.

У другому пілотному проєкті у якості агентів будуть виступати банки та небанківські установи. Їх задачею буде розповсюдження грошей та надання можливості усім охочим користуватися Е-гривні. Даний проєкт допоможе зрозуміти: чи є сенс в масштабному плані впроваджувати електронну форму грошової валюти; чи буде попит; наскільки населенню буде комфортно та зрозуміло користуватися застосунком та використовувати електронну валюту; чи витримає платформа такої кількості користувачів.

Таким чином, впровадження е-гривні є важливим кроком у розвитку фінансової системи України. Цифрова валюта може допомогти підвищити ефективність розрахунків, зміцнити економічну стабільність та зменшити залежність від готівкових коштів. Успішне впровадження е-гривні забезпечить Україні можливість залишатися на передовій фінансових інновацій та відповідати вимогам глобальної цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Національний банк Україн. URL : <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>
2. В Україні з'явиться е-гривня. Як це вплине на ринок? URL : <https://speka.media/koli-v-ukrayini-zyavitsya-e-grivnya-i-shho-ce-zminit-dlya-rinku-pk27wp>

Книшек О. О., к.е.н., доц.,

доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування

Університету митної справи і фінансів

Лях А. Д., студентка Університету митної справи та фінансів

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ОДИН ЗІ СПОСОБІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Аудит фінансової звітності є одним з найважливіших інструментів для оцінки фінансового стану підприємства. Він передбачає незалежну перевірку фінансових даних компанії з метою забезпечення їх достовірності та відповідності міжнародним або національним стандартам. Завдяки аудиту, зацікавлені сторони (інвестори, кредитори, акціонери, партнери) можуть отримати впевненість у тому, що фінансова звітність підприємства є правдивою та повною, а також адекватно відображає його реальний фінансовий стан.

Фінансовий стан суб'єкта господарювання – комплексне поняття і є показником ефективності та налагодженості використання фінансового ресурсу підприємства, якості взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин. Не існує єдиної економічної ознаки, яку можна розглядати та використовувати, як основну характеристику рівня фінансового стану суб'єкта господарювання. Він визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення й використання фінансових ресурсів та своєчасність розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Фінансова звітність, її аудит та аналіз залишаються важливими аспектами в управлінні підприємством з метою прийняття ефективних рішень. Фінансова звітність є основним джерелом інформації про фінансові результати, стан майна та зобов'язань підприємства, його грошові потоки, як для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, державних органів), так і для внутрішніх (керівництва підприємства, менеджерів тощо) [1].

На сьогоднішній день існують два стратегічних підходи до організації аудиту фінансової звітності. Перший з них – аудит за циклами, що самостійно розробляються аудитором. Другий являє собою перевірку по статтям фінансової звітності і є більш звичним для українських аудиторів, так як перевірка статей прив'язана безпосередньо до самої звітності та може бути легко проконтрольована.

Під час оцінки фінансового стану підприємства суттєвими перевагами аудиту фінансової звітності є:

1. Об'єктивність оцінки: оскільки аудит проводиться незалежними спеціалістами, результати аудиту є неупередженими та не залежать від інтересів керівництва підприємства.

2. Інформативність: аудиторський звіт надає комплексний аналіз фінансових показників, що допомагає зробити обґрунтовані висновки про фінансовий стан.

3. Виявлення прихованих проблем: аудит дозволяє виявити потенційні ризики, зокрема проблеми ліквідності, платоспроможності або високий рівень заборгованості, що можуть бути неочевидними на перший погляд.

4. Покращання фінансового управління: аудит стимулює підприємства до дотримання високих стандартів ведення обліку і звітності, що підвищує ефективність фінансового менеджменту.

Таким чином, аудит фінансової звітності дає об'єктивне уявлення про фінансовий стан підприємства, допомагаючи як керівникам, так і інвесторам оцінити: ліквідність (спроможність компанії виконувати короткострокові зобов'язання); платоспроможність (здатність покривати довгострокові зобов'язання); фінансову стабільність (стабільність грошових потоків, рівень заборгованості, рентабельність діяльності тощо).

В умовах високого рівня конкурентних бізнес-відносин, аудит фінансової звітності може бути використаний як ефективна форма фінансово-господарського контролю та надає доволі вичерпну оцінку фінансовому стану суб'єкта господарювання.

Аудит фінансової звітності є необхідним процесом для забезпечення прозорості та достовірності інформації про фінансовий стан підприємства, підвищення достовірності та надійності фінансової звітності та дозволяє виявити можливі помилки, спотворення чи маніпуляції у фінансовій звітності, що сприяє підвищенню її достовірності та надійності [3; 4].

Завдяки аудиту можна об'єктивно оцінити фінансовий стан, виявити ризики, покращити систему внутрішнього контролю і підвищити довіру зацікавлених сторін до компанії. Таким чином, аудит стає важливим інструментом для стратегічного управління та прийняття обґрунтованих рішень щодо майбутнього розвитку підприємства.

Аудит фінансової звітності є одним із найважливіших методів оцінки фінансового стану підприємства. Він не лише підтверджує достовірність фінансових даних, але й дає змогу компанії поліпшити внутрішні процеси, підвищити привабливість для інвесторів та зміцнити своє місце на ринку. Тому регулярне проведення аудиту є ключовим фактором у забезпеченні стабільності та надійності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Добровольська О., Кравченко М., Даніленко О. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. Економіка та суспільство. 2021. № 32. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-34> (дата звернення: 10.10.2024).

2. Купріна Н. М., Шаталова А. В., Апостолов К. В., Бачинська О. В. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства: теоретичний та практичний аспект. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, Вип. 4. С. 48–57. URL : https://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2018_10_4_7 (дата звернення: 20.10.2024).

3. Плаксієнко В. Я. Облік. Оподаткування та аудит: навч. посіб. Київ: Центр навчальної і практичної літератури, 2021. 509 с.

4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII від 21.12.2017р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.

Ковальчук А. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Панасейко І. М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Фінансова безпека банківської системи України є одним із ключових аспектів забезпечення стабільності та розвитку національної економіки. У світлі сучасних викликів, включаючи економічні кризи, політичну нестабільність та вплив зовнішніх факторів, питання фінансової безпеки стає особливо актуальним.

Основне місце у розвитку держави займає фінансова безпека банківської системи, адже від неї залежить соціально – економічний розвиток країни, зростання інвестицій, фінансів, надання кредитування та фінансова стабільність. Фінансова безпека банківської системи визначається як стан, за якого банківські установи здатні ефективно функціонувати, виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами, підтримувати довіру до себе та зберігати стабільність в умовах змінюваного економічного середовища.

Основними складовими фінансової безпеки банківської системи є:

- капітальна адекватність: здатність банків забезпечувати достатній рівень капіталу для покриття ризиків, пов'язаних з їх діяльністю;
- ліквідність: здатність банків підтримувати необхідний рівень ліквідності для виконання зобов'язань у короткостроковій перспективі;
- фінансова стабільність: здатність банків уникати системних ризиків, які можуть призвести до банкрутств чи фінансових криз;
- захист прав споживачів: забезпечення прав вкладників та кредиторів, а також захист від шахрайства і зловживань;
- ефективне управління ризиками: впровадження системи управління ризиками, яка включає оцінку, моніторинг та контроль ризиків, що виникають у процесі діяльності банків.

На фінансову безпеку банківської системи негативно впливають такі чинники:

- нестабільність економіки: війна, економічні кризи та політична нестабільність, зниження доходів населення та підприємств, що призводить до збільшення неповернень кредитів і зниження обсягів депозитів;
- недостатність капіталу банків: багато банків мають недостатній капітал для покриття потенційних ризиків, що створює загрозу їх стабільності. Це особливо помітно в умовах економічної кризи;
- висока залежність від зовнішніх запозичень: багато українських банків залежать від зовнішнього фінансування, що робить їх вразливими до зовнішніх економічних шоків і коливань валютних курсів;
- слабе управління ризиками: відсутність ефективних систем управління ризиками у багатьох банках призводить до недооцінки потенційних загроз та фінансових втрат;
- недостатній захист прав споживачів: порушення прав споживачів, зокрема, шахрайство та неналежне обслуговування, знижують довіру до банківської системи;
- відсутність ефективного регулювання: нестабільність регуляторної бази та недостатня ефективність нагляду за діяльністю банків призводять до нерегульованих ризиків і порушень.

Для покращання фінансової безпеки банківської системи України необхідно здійснити ряд заходів. Перш за все уряд і регулятори мають працювати над зміцненням капітальної бази банків шляхом підвищення капітальної адекватності через впровадження нових нормативів та вимог.

Також, важливо покращити систему управління ризиками, впроваджуючи ефективні механізми, що включають аналіз, моніторинг і контроль усіх видів ризиків. Банки повинні забезпечувати ліквідність, маючи плани дій у кризових ситуаціях, щоб підтримувати необхідний рівень ліквідності в складні часи. Посилення захисту прав споживачів є ще одним важливим аспектом, що передбачає запровадження механізмів захисту прав вкладників і кредиторів, а також підвищення прозорості банківських послуг. Необхідно також вдосконалити регуляторну базу, щоб забезпечити ефективний нагляд за банківською системою і створити стабільне фінансове середовище. Взаємодія з міжнародними фінансовими установами також може суттєво допомогти Україні отримати необхідні ресурси для зміцнення банківської системи.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, можна зазначити, що фінансова безпека банківської системи України є критично важливою для забезпечення стабільності економіки в умовах сучасних викликів. Розуміння сутності та складових фінансової безпеки, а також виявлення проблем, що існують у банківській системі, дозволяє сформулювати ефективну стратегію для їх вирішення. Лише через комплексний підхід до зміцнення фінансової безпеки можна забезпечити надійність та стабільність банківської системи, що є запорукою економічного розвитку та відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Мордань Є. Ю., Журавка О. С., Діденко К. В., Кравченко Я. І. Фінансова безпека банківської системи України: сутність та оцінка. Бізнес інформ. 2021. № 1. С. 243–251. DOI: URL : <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-243-251>.

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. № 31. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

Ковальчук М. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Панасейко І. М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК КРИТИЧНО ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Війна в Україні значно вплинула на економіку країни, зокрема на фінансовий стан підприємств. Порушення ланцюгів постачання, падіння попиту, зростання витрат на безпеку та відновлення інфраструктури – усе це спричиняє серйозні виклики для фінансової стійкості українських підприємств. Фінансова стійкість бізнесу стала однією з ключових умов для збереження та подальшого розвитку економіки України в умовах невизначеності.

Фінансова стійкість підприємств є необхідною для збереження робочих місць, підтримки місцевих економік і забезпечення сталого розвитку. В умовах війни вона також забезпечує ресурсну базу для відновлення після завершення бойових дій. Тому визначення та впровадження заходів для підтримки фінансової стійкості підприємств є важливим завданням на всіх рівнях – від держави до приватного сектору.

Підприємства, які були основою національної економіки, зіткнулися з серйозними викликами, що загрожують їх виживанню, а внаслідок цього, відновленню й розвитку економіки України. У цьому контексті фінансова стійкість підприємств є критично важливим фактором, що визначає їх здатність адаптуватися до нових умов, сприяти економічному зростанню в країні.

Основні фінансові виклики для підприємств в умовах війни:

- скорочення внутрішнього попиту та ринків збуту: багато підприємств втратили доступ до окупованих територій, а також відчули зниження попиту через фінансові труднощі населення;

- проблеми з ліквідністю: через перебої з постачанням, затримки в оплаті й обмеження доступу до фінансування компанії відчувають брак обігових коштів, що ускладнює ведення діяльності;

- зростання операційних витрат: підприємства змушені збільшувати витрати на забезпечення безпеки, перевезення, релокацію і захист персоналу, що призводить до скорочення рентабельності.

- інфляція та валютні ризики: зростання інфляції та коливання валютного курсу створюють додатковий тиск на фінансову стабільність підприємств, особливо тих, щонають зобов'язання у валюті.

- обмеження доступу до кредитування: через високі ризики банки стають обережнішими, що обмежує підприємства в отриманні кредитів і збільшує вартість залучених коштів.

Фінансова стійкість підприємств полягає у їх здатності підтримувати ліквідність, ефективно управляти своїми ресурсами і справлятися з непередбачуваними фінансовими труднощами. В умовах війни, коли ризики і невизначеність зростають, ця стійкість стає ще більш важливою. Підприємства, які здатні зберігати фінансову стабільність, можуть продовжувати функціонувати, зберігати робочі місця та здійснювати інвестиції в розвиток.

Стратегії підвищення фінансової стійкості підприємств:

- оптимізація витрат: підприємства мають адаптувати витратну частину бюджету, скорочуючи неперіоритетні витрати та впроваджуючи ресурсозберігаючі технології для підтримки ліквідності та рентабельності;

- диверсифікація джерел фінансування: окрім традиційних банківських кредитів, доцільно залучати інвестиції від міжнародних партнерів, гранти, краудфандинг та підтримку від державних програм;

- адаптація до зовнішніх ринків: для підприємств, які мають можливість працювати на експорт, стратегічно важливим кроком є пошук нових міжнародних партнерів, що дозволить компенсувати втрату частини внутрішнього ринку;

– інновації та цифровізація: впровадження сучасних технологій, таких як автоматизація, електронна комерція та цифрові платформи, сприяє оптимізації процесів та забезпеченню гнучкості в умовах криз;

– підтримка з боку держави та міжнародної спільноти: пільгове кредитування, податкові канікули та субсидії можуть допомогти підприємствам підтримувати діяльність у складні часи. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями допомагає залучити кошти для відновлення й розвитку;

– управління ризиками: підприємства мають розробляти плани для мінімізації впливу негативних факторів, як-от валютні коливання та зростання цін на сировину, через страхування, хеджування та формування резервів.

Таким чином, можна зазначити, що фінансова стійкість підприємств є необхідною умовою для виживання та розвитку економіки України в умовах війни. Заходи для підтримки підприємств, включно з оптимізацією витрат, диверсифікацією джерел фінансування та впровадженням інновацій, дозволять їм адаптуватися до складних умов і забезпечать основу для післявоєнного відновлення. Стабільна діяльність підприємств, своєю чергою, сприятиме збереженню робочих місць, забезпеченню місцевих громад і залученню іноземних інвестицій, що є критично важливим для економічного зростання та відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Раєвнева О. В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / Раєвнева О. В., Степурина С. О. Економіка і регіон. 2019. № 3 (6). С. 74–80.

2. Економічна безпека підприємництва в Україні: монографія / Г. В. Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. Київ : НТЕУ, 2020. 284 с.

3. Марченко О. С. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків : НЮУ, 2022. 246 с.

4. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання / Борщевський В., Куропась І., Орест М. URL : <https://uplan.org.ua/analytics/ekonomika-viiny-ta-povoiennyi-ekonomichniy-rozvytok-ukrainy-problemy-priorytety-zavdannia>.

Круглякова В. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Біла Ю. Р., студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

КОМПЛАЄНС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМСТВА ВІД РИЗИКІВ

Будь-яка підприємницька діяльність не забезпечує гарантії досягнення бажаних результатів. Невизначеність виникає через вплив різних змінних чинників, які не завжди можна передбачити. Це також ускладнює

визначення цілей, критеріїв та показників їх оцінки, наприклад, через зміни в соціальних потребах і споживчому попиті, появу нових технологій, коливання ринкової кон'юнктури, а також непередбачені природні явища або інші форс-мажорні ситуації. Тому підприємство ще на етапі планування повинно здійснити ряд дій, що спрямовані на захист від можливих загроз, які можуть перешкодити реалізації його цілей.

Економічна безпека підприємства складається з численних елементів, об'єднаних в єдину структуру, що функціонують у певному середовищі. Саме внутрішні і зовнішні фактори ризику економічної безпеки підприємства є об'єктами комплаєнс-контролю, а захист його економічної безпеки забезпечується шляхом моніторингу комплаєнс-загроз та оперативної розробки та впровадження заходів з метою протидії їх виникненню або зменшенню їх негативного впливу.

Ефективність системи управління ризиками визначається успішною взаємодією між усіма елементами системи, а не окремим їх функціонуванням. Таким чином, система управління ризиками – це сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, кінцевою метою яких є мінімізація або уникнення ризику [1].

Суть комплаєнсу полягає в тому, що кожен співробітник підприємства має чітке уявлення про те, які дії в його роботі повинні робитися саме ним для мінімізації комплаєнс-ризиків або для їх можливого повного усунення. Для недопущення або, принаймні, мінімізації комплаєнс-ризиків, які можуть виникати пропонується розмежовувати сфери, в яких застосування комплаєнс-функції необхідно, і сфери, в яких співробітники повинні намагатися апріорі виключати можливість виникнення ризикових ситуацій і в такому випадку застосування комплаєнса не доцільно. У зв'язку з цим можна позначити три основні групи ризиків діяльності підприємства, які в сукупності становлять основу комплаєнс-ризиків (рис. 1).

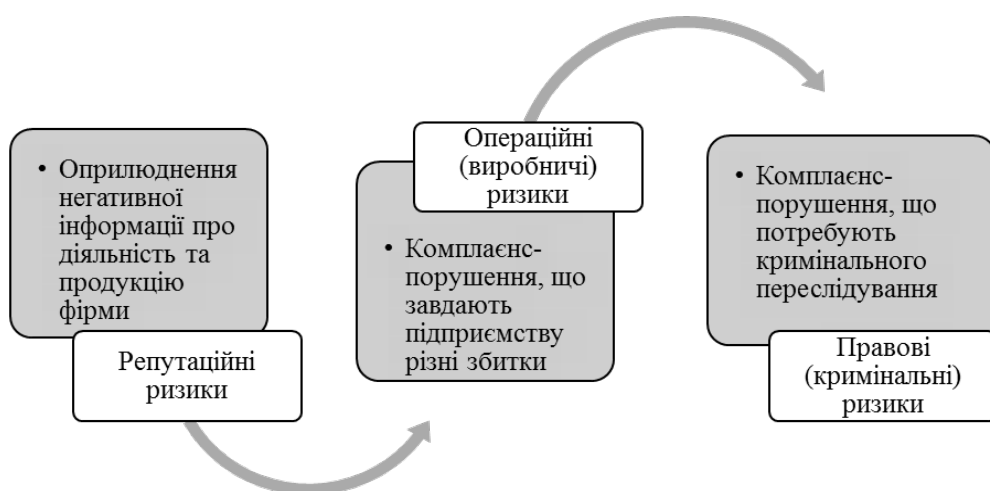

Рис. 1. Комплексні групи комплаєнс-ризиків

Джерело: складено на основі [2].

Для мінімізації комплаєнс-ризиків діяльності підприємства рекомендується розробити та впровадити в практику своєї діяльності єдину комплаєнс-програму, що враховує наступний комплекс заходів: створення комплаєнс-функції під керівництвом певного посадової особи; прийняття вищим органом управління підприємством комплексних нормативних актів; розробити систему безперервного навчання та атестації персоналу за вимогами комплаєнсу; включити завдання по комплаєнс-програмі до складу ключових показників діяльності наукових та бізнес-підрозділів; проводити періодичні звіти посадових осіб по комплаєнс-програмі вищими органами управління підприємства та впроваджувати певні заходи відповідно до їх висновків [2].

Таким чином, можна стверджувати, що наявність комплаєнс-системи на підприємстві є ефективним інструментом для управління ризиками, адже наявність такої системи є ознакою стійкості бізнесу. Окрім того, посилюється та вдосконалюється міжнародне регулювання, а наявність системи управління комплаєнс-ризиками слугує одним із важливих критеріїв при визначенні чи зменшенні розміру штрафів за правопорушення. Також все частіше міжнародні контрагенти, кредитори, інвестори, покупці в угодах в першу чергу звертають увагу на наявність ефективних та працюючих комплаєнс-практик в компанії.

Список використаних джерел:

1. Комплаєнс-контроль, як захист підприємства від ризиків, що становлять загрозу його економічній безпеці. *Think brave. Останні новини бізнесу України*. URL : <http://surl.li/mlkmja>

2. Комплаєнс-контроль інноваційної діяльності підприємства. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/186677478.pdf>

3. Комплаєнс-контроль, як інструмент зменшення корупційних ризиків на підприємстві. *Think brave. Останні новини бізнесу України*. URL : <http://surl.li/rtcgaf>

Курбатова Д. С., магістр

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Новікова Л. Ф., к.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Університету митної справи та фінансів)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ

Інноваційний проєкт – комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених з метою створення, виробництва та просування на ринок нових високотехнологічних продуктів за встановлених ресурсних обмежень. Як правило, він ґрунтується на інновації, що дає змогу радикально вирішувати актуальні для організації проблеми. Життєвий цикл інноваційного проєкту включає етап інновації, планування, виконання та завершення.

Штучний інтелект (artificial intelligence, AI) — це метод змусити комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок. Це

досягається шляхом вивчення закономірностей роботи людського мозку та аналізу когнітивних процесів. Результатом цих досліджень є розробка інтелектуального програмного забезпечення та систем.

Штучний інтелект (ШІ) є потужним інструментом, який може бути застосований на всіх етапах життєвого циклу інноваційного проекту: від його планування до завершення. Його використання відкриває нові можливості для підвищення ефективності та інноваційності проектів.

На етапі інновації ШІ може допомогти аналізувати великі обсяги даних, виявляючи нові тренди та можливості для інновацій. Наприклад, аналітика ринку на основі ШІ може виявити потреби споживачів або відкриття у сфері технологій, що дають змогу сформулювати ідею проекту.

На етапі планування ШІ дозволяє створювати точні прогнози щодо витрат, ресурсів та строків реалізації проекту. ШІ-алгоритми можуть аналізувати попередні проекти й надавати рекомендації щодо оптимального планування. Також автоматизовані системи управління ризиками можуть передбачати можливі перешкоди та пропонувати шляхи їх мінімізації.

На етапі виконання ШІ може бути застосований для автоматизації процесів. Наприклад, системи управління можуть моніторити виконання завдань і в режимі реального часу коригувати план за потреби. Також ШІ може допомагати оптимізувати управління ресурсами та комунікацію між учасниками проекту.

На етапі завершення ШІ може виконати аналіз ефективності, виявити слабкі місця та надати рекомендації для поліпшення майбутніх проектів. Аналіз результатів проекту за допомогою ШІ допомагає визначити, наскільки досягнуті цілі відповідають початковим планам.

Слід роздивитися переваги використання штучного інтелекту у життєвому циклі інноваційного проекту:

- ШІ здатний швидко аналізувати величезні обсяги даних, що дає змогу пришвидшити прийняття рішень;

- ШІ може передбачати потенційні проблеми на різних етапах проекту, що допомагає уникнути затримок і перевитрат;

- ШІ знижує навантаження на людські ресурси, дозволяючи командам зосередитися на більш творчих або стратегічних завданнях;

Але при цьому є низка недоліків, які також варто враховувати:

- ШІ може аналізувати дані та прогнозувати, але креативні рішення та інноваційні ідеї часто все ж залишаються за людьми;

- ефективність ШІ напряму залежить від якості та обсягу даних, з якими він працює. Некоректні дані можуть призвести до неправильних рішень.

Зараз вже існують проекти які були створенні і в яких застосовується штучний інтелект.

Проект “GPT-4 в банківському секторі”. У США деякі банки використовують GPT-4 для автоматизації клієнтського обслуговування та аналізу кредитних ризиків. Цей ШІ може опрацьовувати запити клієнтів, відповідати на питання та допомагати у створенні індивідуальних фінансових планів.

Проект у сфері охорони здоров'я від компанії DeepMind. ШІ допомагає аналізувати медичні дані пацієнтів для прогнозування ризиків захворювань і допомагає лікарям робити точніші діагнози. Це значно підвищує ефективність лікування та уможливорює вчасно виявляти серйозні захворювання.

Українські стартапи, що використовують ШІ: У 2023 р. на ринку з'явилося кілька українських стартапів, які впроваджують ШІ у фінансові та аграрні технології. Наприклад, компанія “Український інноваційний хаб” використовує ШІ для оптимізації аграрних процесів, аналізуючи дані з полів для покращання врожаїв.

Перспективи того, що в майбутньому штучний інтелект (ШІ) та роботи візьмуть на себе більшу частину роботи в інноваційних проєктах, досить реальні. Однак повна заміна людей на більшості робіт викликає дискусії серед експертів. ШІ та роботи вже ефективно автоматизують багато рутинних і повторюваних завдань, таких як обробка даних, виробничі операції, логістика та управління документами. Але наразі існують обмеження в тому, що ШІ може замінити людей у прийнятті складних стратегічних рішень та у креативних завданнях. Наприклад, ШІ може допомагати у створенні дизайну або пропозицій, але повністю замінити людську творчість та інтуїцію він поки не може.

Отже, штучний інтелект має великий потенціал для трансформації управління інноваційними проєктами, підвищуючи їх ефективність, відкриваючи нові можливості для розвитку. Але повна заміна людей малоймовірна через обмеження технологій і необхідність людських навичок.

Список використаних джерел:

1. Управління інноваційним проєктом. URL : https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F- FUB/Управління_та_адміністрування/4_Ypravl.innov_L3.pdf

2. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. URL : <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi>

Лебідь Г. А., аспірантка
Університету митної справи та фінансів

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бюджетно-податкова політика (далі – Б-ПП) формування дохідної частини бюджету формує матеріальну базу для виконання функцій і завдань органів влади та місцевого самоврядування, для досягнення цільових показників бюджетних програм, розвитку сучасного суспільства. Використовуючи інструментарій Б-ПП щодо регулювання трансфертного ціноутворення (далі – ТрЦУ) держава зміцнює дохідну частину бюджету та, за окремими дослідженнями, стимулює надходження іноземних інвестицій. У структурі податкових надходжень податок на прибуток є

вагомим джерелом формування доходів бюджету. Як цілком справедливо стверджують дослідники, для належної сплати податку на прибуток підприємств в Україні складно переоцінити значення ТрЦУ.

З початку введення в Україні воєнного стану зміни нормативно-правової бази також стосувалися як підходів до фінансового контролю загалом, так і контролю у сфері ТрЦУ зокрема. Відтак, фінансовий контроль за ТрЦУ за умов воєнного стану в Україні сповільнився, старі перевірки були призупинені, а початок нових – не розпочинався. Загалом в умовах воєнного стану в Україні відмітимо певні особливості контролю за ТрЦУ, які стосуються: термінів та порядку подання документів (звітності) про операції, що попадають під визначення контрольованих, відповідальності за порушення податкового законодавства; строків давності; перевірок; критерію контрольованих операцій, та ряду інших.

За прогнозами експертів, наслідком таких заходів буде суттєве збільшення кількості збиткових неконтрольованих операцій та ухилення від оподаткування. Відповідно, після відміни воєнного стану та відновлення контрольних дій ускладниться податкове адміністрування, суттєво збільшиться навантаження на органи бюджетно-податкового контролю, адже посиляться необхідність проведення відповідних коригувань та відбудеться зростання донарахування податку на прибуток.

Першим звітним періодом, за який Повідомлення мали подати учасники міжнародної групи компаній (МГК), що здійснювали контрольовані операції, є 2022 рік. За результатами цього року до Державної податкової служби (ДПС) України подано біля 2 300 звітів про контрольовані операції (на суму 2,2 трлн грн, що менше, ніж в 2021 році на 1,5 трлн грн). Найбільшу частку в загальній кількості контрольованих операцій займають операції по товарним групам – 52 % (із них 19 % - по сировинним) та банківські послуги – 29 %. Інші операції мають меншу частку: послуги – 9 %, фінансові послуги – 7 %, операції з цінними паперами – 2 %, інші – 1 %. Слід зазначити, що обсяги контрольованих операцій з товарами знизилися більш ніж на 30 %. У жовтні 2023 року Повідомлення *про участь у МГК* подали 2022 платника податків. За результатами контролю за дотриманням принципу «витягнутої руки» в 2022–2024 рр. зменшено збитки бюджету на 2,16 млрд грн [1].

Зниження ділової активності суб'єктів ринку, фінансова нестабільність, зростаючий дефіцит бюджетних коштів, боргових зобов'язань та вплив інших негативних екзогенних і ендогенних факторів [2] спонукали до зміни підходів щодо формування і реалізації Б-ПП у сфері ТрЦУ, відтак – внесення змін до чинного законодавства щодо відновлення контрольних заходів в 2023 р. В 2024 р. в Україні триває 47 перевірок відповідності операцій принципу «витягнутої руки».

Удосконалення бюджетно-податкового контролю трансфертного ціноутворення сприятиме створенню сприятливого інституційного середовища бюджетно-податкового простору, розвитку національного виробництва, зниженню рівня трансакційних витрат тощо. При цьому слід

врахувати, що на сучасному етапі розвитку країни, головною загрозою в Україні «залишається «... низька інституційна спроможність контролюючих органів» та «навіть «старий» анти-офшорний інструментарій (контроль трансфертного ціноутворення або ТЦУ), який запроваджено ще з 2013 р., як слід не опановано, а вже запроваджуються нові не менш інтелектуально та вартісно вагомі механізми боротьби з переміщенням прибутків за кордон» [3]. Отже, у питанні підвищення дієвості фінансового контролю та відповідно підвищення ефективності Б-ПП у сфері ТрЦУ одними із ключових завдань є удосконалення інституційного середовища бюджетно-податкового простору, підвищення якості підготовки фахівців для зміцнення кадрового потенціалу контролюючих інституцій та ряд інших.

Список використаних джерел:

1. Результати роботи ДПС щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням (вересень 2024 року). URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkovannya/transfertne-tsinoutvorennya/prezentatsiyni-materiali/823513.html>.

2. Лебідь Г. А. Реалізація бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення: негативні фактори впливу. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (18 квітня 2024 р.)*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 78–80.

3. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/унікнення оподаткування в Україні: 2021. Київ, 2021. URL : <https://case-ukraine.com.ua/publications/porivnyalnyj-analiz-fiskalnogo-efektu-vid-zastosuvannya-instrumentiv-uhylennya-unykennya-opodatkovannya-v-ukrayini-2021>.

Лисяк Л. В., д.е.н., проф.,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Колісник Є. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна економічна безпека (далі – НЕБ) є системою заходів органів держави, що забезпечують стійкість країни до екзогенних та ендогенних загроз. Забезпечення НЕБ ґрунтується зокрема на стійкості функціонування різноманітних суб'єктів економічних відносин, насамперед підприємств реального сектора економіки і суспільних інститутів. У контексті забезпечення НЕБ важливо ідентифікувати загрози

як негативні фактори, що впливають на фінансову діяльність підприємств (далі – ФДП), їх фінансову стійкість (далі – ФС).

В умовах війни виникає низка негативних факторів, посилення/поглиблення/розповсюдження яких становить загрозу ФС підприємств. Узагальнюючи ці фактори, виокремимо, на наш погляд, найбільш вагомі: зниження платоспроможного попиту на продукцію підприємства, погіршення логістичних зв'язків, додаткові витрати на забезпечення енергонезалежності, нестача кадрів, мобілізаційні ризики, втрачені/знищені/зруйновані активи. Окреслені фактори суттєво впливають на прибутковість підприємств і відповідно – загалом на безпеку країни.

Відтак слід звернути увагу на фінансову безпеку (далі – ФБ), як важливу складову економічної безпеки. ФБ характеризує граничний стан ФС, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується здатністю підприємства протистояти ендогенним і екзогенним загрозам [1]. Спроможність опиратися існуючим загрозам і тими, що можуть виникнути, та які здатні заподіяти фінансової шкоди підприємству, є найвагомішою серед інших умов ФБ підприємства.

У наукових публікаціях ФБ підприємства визначають, як фінансовий стан, який характеризується певною стійкістю до екзогенних і ендогенних загроз, що відбивається у здатності забезпечувати власні фінансові інтереси, ефективно і збалансовано використовувати фінансовий інструментарій відповідно до потреб стійкого розвитку [1; 2; 3].

Фінансово стійким є підприємство, у якого структура майна, джерела формування активів та пасивів, динаміка їх змін, показники ліквідності і ФС відповідають нормативним показникам чи мають позитивну динаміку. Фінансово стійке підприємство зможе продовжувати господарську діяльність в умовах існуючих загроз, опікуватися збереженням людського капіталу та активів, розвивати власну діяльність.

При цьому ФС підприємства у залежить від стану оточуючого зовнішнього середовища, у якому воно функціонує. Так, умови воєнного стану спричинили до суттєвого підвищення фінансових ризиків, відтак підприємства, особливо які знаходяться поблизу зон бойових дій, орієнтовані на виживання (уникнення банкрутства).

За умов воєнного стану аналіз ФС підприємства має враховувати існуючі загрози його діяльності (насамперед його ФС), що певним чином змінює інтерпретацію підсумків аналізу. Отже, на тлі зміни умов зовнішнього середовища відбувається зміна пріоритетів у діяльності підприємства, першочерговим стають такі: збереження персоналу, його фізичної безпеки, досягнення короткострокової ліквідності (абсолютної) та платоспроможності [2].

У сучасних умовах підприємства мають забезпечувати ФБ шляхом запровадження дієвого механізму управління ризиками. Тобто рівень ФБ залежить від здатності керівництва уникати тих загроз, яких можливо уникнути чи нейтралізувати, а також у найкоротші терміни ліквідувати наслідки впливу негативних факторів.

Важливо виявляти загрози, які породжують кризові явища, вирішувати завдання дотримання стану фінансової стійкості шляхом активізації антикризового управління (далі – АУ), проведення постійного моніторингу ключових параметрів підприємства та встановлення розмірів і причин відхилення цих параметрів від встановлених значень. Для цього важливо насамперед впроваджувати ефективне АУ на підприємстві. Адже, як зазначають дослідники, що саме «ефективне антикризове управління є запорукою перемоги України над російською агресією, а також її післявоєнної відбудови, адже міцний приватний сектор є основним драйвером економічного розвитку держави» [2].

Важливо також розуміти, що в умовах війни виникнення загроз фінансовій стійкості підприємства може визначати складність їх усунення навіть на ранніх етапах їх виявлення. Для підприємства найбільшу небезпеку представляють ті зовнішні загрози, які є ймовірними, їх складно чи практично неможливо передбачити, відтак - своєчасно вжити певних дій щодо їх усунення/нейтралізації.

Список використаних джерел:

1. Стогній Т. С., Васільєва Л. М. Фінансово-економічна безпека підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С.899-902.

2. Рак Р. В., Раєнок А. А. Управління фінансовою стійкістю комерційного підприємства в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2023. № 9 (143). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2023_9_6

3. Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Гузь М. М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758/1694>.

4. Соболева Г. Г. Формування антикризової політики управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022>.

Литвин Ю. П., здобувач наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Університету митної справи та фінансів
(Науковий керівник – Архирейська Н. В., к.е.н., доц.,
декан фінансового факультету Університету митної справи та фінансів)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Уже майже завершується третій рік повномасштабної війни на території України, що зумовила цілу низку деструктивних наслідків для економіки та суспільства загалом. Попри загальну несприятливу ситуацію, розвиток банківської системи та ефективність її функціонування суттєво

відрізняється з-поміж інших сфер національної економіки. Такий парадокс є унікальним як для українських реалій, так і світової практики функціонування банківських систем в умовах війни, що зумовлює необхідність більш детального його вивчення.

Не зважаючи на суттєве скорочення загальної кількості функціонуючих банків та їх регіональних відділень, ефективність їх діяльності залишилась досить високою. Так, якщо до початку оголошення правового режиму воєнного стану в Україні функціонувало 6260 відділень (71 діючий банк), то станом на 01.07.2024 їх кількість скоротилась до 5085 відділень (62 діючих банків). Таким чином, загальна кількість відділень скоротилась на 1175 відділень, що становить більш, ніж 18 % [1]. При цьому спостерігається як зростання самих активів українських банків, так і різке зростання їх рентабельності. Загалом за цей період активи українських банків зросли у 1,5 раза з 2 млрд грн у 2022 р. до 3,1 млрд у 2024 р. Очевидно, що 2022 р. став для банківського сектору роком безпрецедентних викликів та великої кількості встановлених обмежень з боку Національного банку України (НБУ), через що зростання активів було дещо обмежене. Проте вже у 2023 р. відбувається активне зростання величини активів українських банків, яке продовжилось й протягом 9-ти місяців 2024 р., однак уже з меншими темпами. Зростання активів банків є позитивним показником функціонування банківської системи, особливо в умовах війни. Завдяки цьому банки продовжували стабільно функціонувати, підтримуючи надання основних своїх послуг.

Іншим критерієм визначення ефективності банківської системи є величина капіталу банків та рентабельність його використання. Якщо протягом першого року війни спостерігається скорочення обсягів капіталу українських банків та різке зниження його рентабельності капіталу, то уже починаючи з першого кварталу 2023 р. спостерігається відновлення обсягів капіталу банків з одночасним зростанням його рентабельності. Більше того, українським банкам вдалося досягти рекордних показників рентабельності капіталу за увесь тридцятирічний період свого функціонування. Підвищення рентабельності капіталу банків зумовило зростання доходів та чистого прибутку банківського сектора. При цьому, спостерігається незначне зростання витрат українських банків на фоні різкого зростання доходів, однією із причин чого є купівля банками облігацій внутрішньої державної позики.

Як засвідчують дані Національного банку України, основним джерелом зростання доходів та відповідно чистого прибутку українських банків стали саме процентні доходи. Таким чином, завдяки високій операційній ефективності та низьким відрахуванням у резерви банківський сектор України отримав можливість для отримання рекордних сум чистого прибутку. Така ситуація зумовила можливість переходу до нової структури капіталу з урахування оновлених нормативів його достатності. Завдяки накопиченню певних запасів капіталу та високій прибутковості своєї

діяльності такий перехід відбувся без суттєвого впливу на діяльність українських банків. Натомість у банків з'явилася можливість для розширення кредитування суб'єктів господарювання та громадян [2].

Такі високі результати дали підстави для запровадження з боку держави додаткових підвищених ставок оподаткування прибутку. Так, наприкінці 2023 р. Верховна Рада ухвалила закон про додаткове тимчасове оподаткування надприбутків банків за результатами 2023 р. за ставкою 50 % та встановила базову ставку податку на прибуток на рівні 25 % у 2024 р. Навіть за таких умов українські банки продовжили показувати рекордно високі показники ефективності діяльності, в основному за рахунок інвестування у депозитні сертифікати. Тому у 2024 р. вчергове було переглянути ставки оподаткування для українських банків та їх встановлення на рівні 50 %.

Загалом, результат функціонування української банківської системи в умовах війни виявився доволі успішним. Можна стверджувати, що банківська система України в 2022–2024 рр. пройшла шлях від адаптації до стабілізації, зумівши забезпечити фінансову стійкість і навіть зростання прибутковості, незважаючи на виклики війни. Більше того, банківська система залишалася не тільки стабільною, але й продемонструвала високу ефективність функціонування та рекордні показники діяльності. Така висока результативність банківської системи є не зовсім характерною в контексті загальноприйнятих теоретичних положень (зниження ліквідності, виведення капіталів за кордон, зменшення рентабельності тощо), що зумовлює необхідність подальшого дослідження даного феномену.

Список використаних джерел:

1. Архірейська Н. В., Єдинак В. Ю., Литвин Ю. П. Особливості функціонування банківської системи України в умовах правового режиму воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 9. DOI: URL : <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.58>.
2. Національний Банк України. Офіційний сайт. URL : [https:// bank.gov.ua](https://bank.gov.ua).

Лісовенко В. Ю., студент
ЗВО «Університет Короля Данила»
(науковий керівник – Гавадзин Н. О., к.е.н., доц.,
проф. кафедри управління та адміністрування
ЗВО «Університет Короля Данила»)

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Туризм сьогодні є одним із провідних джерел економічного зростання на глобальному рівні, що демонструє стабільний попит на послуги навіть за умов економічних коливань. Досвід інших країн свідчить про значний мультиплікативний ефект від розвитку туризму, який стимулює економічну

активність у суміжних галузях, таких як: транспорт, зв'язок, будівництво, торгівля та сільське господарство [1]. Держава виконує важливу роль у формуванні умов для розвитку туристичного сектору, оскільки її економічні та фінансові заходи визначають напрямок розвитку цієї сфери.

Пандемія COVID-19, яка розпочалася у 2020 р., спричинила глибоку кризу для міжнародного туризму, зокрема в Україні, яка зазнала значного скорочення туристичних потоків. За інформацією Державної прикордонної служби України, у 2020 р. країну відвідали лише 3,4 млн іноземців, що становить на 72 % менше порівняно з 2019 р. Основними причинами такого падіння стали карантинні обмеження, призупинення авіа- та залізничного сполучення, а також загальний клімат невизначеності та страху, пов'язаний із поширенням вірусу [2]. Попри часткове відновлення у 2021 р. завдяки пом'якшенню карантинних заходів та відновленню авіасполучення, рівень міжнародного туризму залишався значно нижчим допандемічного – лише 14 % від показників 2019 р.

Ситуація різко погіршилася після початку повномасштабного вторгнення агресора 24 лютого 2022 р., що призвело до масштабних руйнувань туристичної інфраструктури та майже повного зупинення в'їзного туризму. Оцінки втрат галузі сягали 5 млрд дол. США, що складало близько 1,5 % ВВП країни. Зруйновано багато готелів, туристичних об'єктів та курортну інфраструктуру. Виїзний потік українців також різко зріс, але в основному за рахунок вимушених переселенців [3].

Протягом цього часу Україну відвідали близько двох мільйонів іноземців, з яких понад мільйон прибув під час повномасштабного вторгнення. Водночас відновився внутрішній туризм, особливо в західних регіонах України, проте, незважаючи на велику кількість туристів у цих регіонах, загальні обсяги оподаткування в туристичному секторі зменшилися через скорочення кількості підприємств. Також спостерігається зменшення інтересу до групових турів на користь індивідуальних мандрівок, оскільки туристи шукають безпечніші варіанти. Це свідчить про те, що галузь стикається з численними труднощами, пов'язаними з нестабільною ситуацією в країні. У цьому контексті адаптація туристичної індустрії до нових реалій є важливим завданням для її подальшого відновлення та розвитку [4]

Фінансово-кредитні заходи спрямовані на створення стабільного середовища для підприємництва в туризмі. До них входять мікро- та пільгове кредитування, а також державне субсидіювання, яке підтримує проекти в туристичному секторі. Київська міська рада затвердила програму відновлення та розвитку туризму на 2025–2027 рр. з бюджетом 71,6 млн грн. Вона спрямована на відновлення туристичних потоків, підвищення конкурентоспроможності Києва як туристичного центру та розвиток нових туристично-інформаційних центрів, а також медичного, історико-культурного та гастрономічного туризму [5].

Податкові механізми також спрямовані на зменшення податкового тиску на суб'єкти туристичної галузі, що сприяє її розвитку. Податкові пільги можуть надаватися для проєктів, які вирішують регіональні або соціальні проблеми, що впливають на економічне середовище. Інвестування в туристичну галузь підтримується через надання податкових привілеїв, що стимулює інтерес інвесторів.

Доходи туристичної галузі формуються внаслідок фінансово-господарської діяльності підприємств цього сектору. Основним етапом їх формування є активізація операційної, фінансової та іншої діяльності туристичних підприємств. Доходи отримуються через реалізацію туристичних продуктів і послуг, що визначає успішність бізнесу. Динаміка доходів відображає фінансові результати та рівень споживчого визнання продукції підприємства [6].

Функціонування ж туристичної галузі залежить від сучасних інфраструктурних рішень, тому фінансування слід зосередити на покращенні інфраструктури, що обслуговує туристичну діяльність. Частина доходів, отриманих від туристичної діяльності, має спрямовуватися на розвиток внутрішнього туризму, особливо соціально орієнтованих ініціатив, а також на відновлення туристичних ресурсів і культурної спадщини [7].

Список використаних джерел:

1. Гранченко Л.; Гранченко О. Фінансові аспекти розвитку індустрії туризму. Recommended for publication by the scientific council Lesya Ukrainka Volyn National University (Minutes № 3 of March 25, 2021), 2021, 287.
2. Череп Алла Василівна, et al. Вплив креативних інноваційних технологій на сталий розвиток туристичної галузі в Європі після пандемії COVID-19. *Humanities Studies*, 2021, № 8 (85), p. 134–146.
3. Барвінок Н. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. 2022.
4. Гончарук Н., Шапран І. Публічне управління розвитком галузі туризму в умовах воєнного стану та повоєнний період як чинника економічної безпеки та сталого розвитку України. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 5(47). URL : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-107-120](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-107-120) (дата звернення: 30.10.2024).
5. Київ запускає новий проєкт відновлення туризму до 2027 року. *Київ Life*. URL : <https://life.kyiv.ua/news/kiv-zapuska-noviy-prokt-vidnovlennya-turizmu-do-2027-roku> (дата звернення: 30.10.2024).
6. Бондар Ю. А., Друзенко К. Є. Фінансово-економічні аспекти функціонування туристичної галузі. 2019.
7. Пітюлич М. І.; Мороз С. Р. Модернізація санаторно-курортного господарства як чинник розвитку соціального туризму. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, 2020, №27: p. 64–73.

Ляшенко А. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панасейко І. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

МІНІМАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ І ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Державні мінімальні соціальні стандарти в Україні відображають зобов'язання держави забезпечувати населення базовими соціальними послугами на безоплатній основі. Ці послуги фінансуються за рахунок бюджетів усіх рівнів та державних позабюджетних фондів, що уможлиблює забезпечення певного мінімально допустимого рівня життя для громадян.

Прожитковий мінімум, як основний індикатор соціальної політики, є вартісною оцінкою споживчого кошика, що включає найнеобхідніші продукти харчування, непродовольчі товари та послуги, які забезпечують збереження здоров'я людини та забезпечують її життєдіяльність. Мінімальна заробітна плата, у свою чергу, є законодавчо встановленим мінімальним розміром оплати праці, що гарантує працівникам винагороду за виконану місячну або погодинну норму праці.

Аналіз показників прожиткового мінімуму за період 2020–2024 рр. свідчить про динамічне зростання цього показника в усіх демографічних групах. Найвищі показники спостерігаються у групі дітей віком від 6 до 18 років. Прожитковий мінімум, таким чином, відображає необхідний рівень доходу, який має забезпечувати людину або родину для уникнення бідності. У разі, якщо доходи нижчі за цей рівень, держава вживає заходів для підвищення їх до установленого мінімуму.

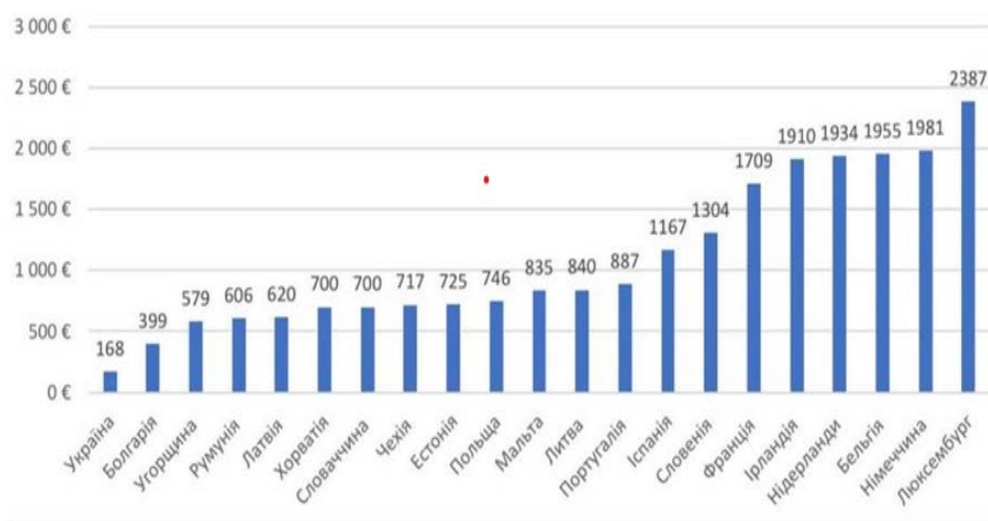

Рис. 1. Мінімальна заробітна плата в країнах Європи

У порівнянні з країнами Європи, рівень мінімальної заробітної плати в Україні залишається значно нижчим. Найвищий рівень мінімальної заробітної плати спостерігається в Люксембурзі, де він становить 2387 €, тоді як в Україні він лише 168 €. Це свідчить про негативні тенденції в економічному розвитку країни. Аналогічні тенденції спостерігаються і в інших пострадянських країнах, таких як Болгарія, Угорщина, Румунія, Латвія, Хорватія та Словаччина.

Для досягнення європейських стандартів оплати праці Україні необхідно враховувати не лише потреби працівників, але й рівень життя їхніх сімей, вартість життя в країні та інші соціально-економічні показники. Прожитковий мінімум має відповідати актуальному споживчому кошику, який підлягає регулярному оновленню. Підвищення мінімальної заробітної плати має здійснюватися з урахуванням динаміки ВВП, продуктивності праці та середньої заробітної плати.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки: прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата визначаються з огляду на рівень життя населення та інші економічні показники країни. Вони формують мінімальний рівень доходів, необхідний для забезпечення базових потреб людини, а також сприяють підвищенню рівня оплати праці та зменшенню бідності.

На сьогоднішній день рівні прожиткового мінімуму і мінімальної заробітної плати в Україні є досить низькими і не відповідають реальному рівню життя населення. Це призводить до того, що значна частина громадян не має можливості забезпечити собі та своїм родинам гідний рівень життя.

Отже, для забезпечення соціальної справедливості та економічного розвитку країни необхідно забезпечити на законодавчому рівні зростання рівня прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати задля забезпечення гідного рівня життя населення, а також забезпечити ефективний контроль за їх дотриманням. Тільки тоді можна буде говорити про покращення соціального захисту населення та зниження рівня бідності в Україні

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики. Прожитковий мінімум в Україні 2023. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>.
2. Державна служба статистики. Мінімальна зарплата в Україні. Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/#:~:text=>
3. Крупа В. Р. Удосконалення теоретико-методологічних підходів до встановлення державних соціальних стандартів в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2621>
4. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 05.12.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
5. Visit Ukraine today. URL : <https://visitukraine.today/uk/blog/1507/minimalna-zarplata-u-krainax-jevropi-skilki-ukrai>

Матлак А. І., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панасейко І. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У сучасній економічній літературі існує два підходи до розуміння сутності банківської системи – вузький та розширений. Перший підхід трактує банківську систему як сукупність усіх банків країни, включаючи центральний банк. У результаті їхньої взаємодії реалізується механізм емісії грошей, а також відбувається трансформація фінансових ресурсів у масштабах національної економіки. Цей підхід підтримують такі дослідники, як О. В. Дзюблюк, С. М. Лобозинська, Т. С. Смовженко та ін. Другий підхід описує банківську систему більш широко, як сукупність банків, банківського ринку та інфраструктури, що функціонують у межах банківського інституційного середовища. Прихильниками цього підходу є О. І. Лаврушин, С. К. Реверчук та інші економісти.

Банківська система будується на таких загальних принципах:

– принцип унікальності банківської системи. Цей принцип передбачає врахування національних традицій, історичного досвіду та обумовлює структуру банківської системи з урахуванням соціально-економічних умов певної країни;

– принцип нагляду за діяльністю комерційних банків. У світовій практиці застосовуються різні методи організації банківського нагляду. Виділяють три групи країн, що різняться за способом організації наглядових структур та за роллю центрального банку у цих структурах;

– принцип позиціонування банків на ринку цінних паперів. У деяких країнах немає чіткого розмежування між комерційними та інвестиційними банками, що визначається особливим станом банків на ринку цінних паперів;

– принцип рівневої структури банківської системи. Система може бути однорівневою або дворівневою, іноді трирівневою. В однорівневій системі всі функції виконує один орган: до капіталізму таку функцію здійснювали приватні банки, а в командно-адміністративній економіці центральний банк. Дворівнева система передбачає на першому рівні центральний банк, а на другому комерційні банки. Деякі дослідники розглядають також три-, чотири- або навіть п'ятирівневі банківські системи. А. Г. Куликов справедливо зазначає, що такі системи відображають тенденцію до “оригінального вільнодумства”. У трирівневій банківській системі виокремлюється третій рівень, до якого належать кредитні установи небанківського типу, наприклад, фінансові та страхові компанії, інвестиційні фонди тощо.

Банківська система виконує декілька основних функцій.

Функція створення грошей і регулювання грошової маси. Банківська система відіграє провідну роль у забезпеченні економіки необхідним обсягом грошей, адже контролює масу грошей в обігу відповідно до потреб ринку. Цей процес здійснюється через емісію грошей центральним банком, який здійснює моніторинг інфляції та забезпечує стабільність національної валюти. Зміни у грошовій масі можуть бути пов'язані з економічною активністю, коли потрібно зменшити чи збільшити кількість грошей для стимулювання чи стримування попиту. Наприклад, у періоди економічного зростання необхідність у грошах зростає, і банківська система, через механізми грошово-кредитної політики, забезпечує достатню пропозицію грошей. З іншого боку, у періоди економічного спаду або підвищеного рівня інфляції, центральний банк може обмежувати обсяг грошей в обігу, стримуючи споживання та кредитування.

Трансформаційна функція. Ця функція банківської системи пов'язана з мобілізацією та перерозподілом фінансових ресурсів. Банки виступають посередниками між тими, хто має вільні фінансові кошти, і тими, хто їх потребує для інвестицій чи інших цілей. Через систему залучення депозитів і надання кредитів банки акумулюють капітал, що дозволяє використовувати його для розвитку підприємств та інфраструктури, створюючи додаткову вартість і сприяючи економічному зростанню. У цьому процесі відбувається трансформація капіталів за обсягами, термінами та рівнями ризику. Банки можуть надавати кошти на довгострокові проекти, мобілізуючи короткострокові депозити, зберігаючи при цьому достатню ліквідність для задоволення потреб вкладників. Вони також беруть на себе ризики, що знижує фінансові ризики для інвесторів, а також сприяє оптимізації фінансових ресурсів та ефективному їх використанню.

Стабілізаційна функція. Банківська система повинна підтримувати стабільність на грошовому ринку та у фінансовому секторі загалом. Оскільки фінансова діяльність пов'язана з ризиками від банківського банкрутства до макроекономічних шоків, центральний банк та інші регулятори створюють умови для стабільності банків. Це досягається завдяки системі нагляду, яка контролює рівень капіталу, ліквідність банків та їхні ризики. Стабільність банківської системи залежить також від довіри клієнтів до фінансових установ: якщо банки втрачають цю довіру, можуть початися масові вилучення вкладів, що загрожує кризою ліквідності. Крім того, банки виконують роль стабілізатора на грошовому ринку, захищаючи його від різких змін у попиті і пропозиції грошей. Вони також підтримують стійкість економіки в умовах кризових ситуацій, коли важливо зберігати безперервність фінансових потоків.

Отже, у сучасній економічній літературі банківську систему розглядають або як сукупність банків і центрального банку (вузький підхід), або як комплекс банків, банківського ринку та інфраструктури (розширений підхід). Принципи побудови банківських систем враховують унікальність

національних економік, систему нагляду, позиціонування на ринку цінних паперів і рівневу структуру. Системи можуть бути однорівневими або дворівневими, а їх основні функції включають управління грошовою масою, мобілізацію ресурсів та підтримку стабільності на грошовому ринку. Ці аспекти підкреслюють ключову роль банківської системи у підтримці фінансової стабільності та економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Банківська система : підручник / [М. Крупка, Є. Андрушак, Н. Пайтра та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.

2. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

Новікова Л. Ф., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Бродовська В. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів

ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Україна та інші країни світу активно впроваджують інновації, що змінюють як державний, так і приватний сектори економіки. Основними напрямками таких інновацій є цифровізація банківських послуг, розвиток технологій блокчейну, криптовалют, системи електронних закупівель, а також впровадження цифрових платформ для громадян.

Однією з країн, що активно впроваджує інновації у фінансовому секторі, є Україна. Вона стає передовою в розвитку фінансових технологій завдяки таким проектам, як Monobank і “Приват 24” [1].

Monobank є першим українським мобільним банком, який працює без фізичних відділень, що дозволяє клієнтам здійснювати фінансові операції через мобільний додаток. Це зробило банківські послуги більш доступними та швидкими, а також скоротило витрати на утримання фізичних відділень [2].

“Приват 24”, онлайн-платформа від PrivatBank, вже багато років залишається лідером серед цифрових банківських послуг в Україні. Вона дозволяє клієнтам виконувати широкий спектр операцій, від переказів коштів до оплати комунальних послуг [3]. Аналогічні платформи створили й інші банки України.

США та європейські країни активно впроваджують новітні фінансові технології. У США зростає популярність цифрових банків, таких як Chime,

який працює повністю онлайн і пропонує зручні й швидкі послуги без традиційних відділень [4].

Україна також робить значні кроки у напрямку легалізації криптовалют та розвитку блокчейн-технологій. Розроблений проект Закону України «Про віртуальні активи» у разі прийняття надасть поштовх для розвитку ринку криптовалют і приверне увагу міжнародних інвесторів. У світі криптовалюти стають все більш популярними, а їх використання поширюється на різні сектори економіки [5].

Блокчейн-технології також активно впроваджуються у фінансових системах різних країн для забезпечення прозорості й безпеки транзакцій. Наприклад, у Швейцарії блокчейн використовується для проведення прозорих виборів, а у США – для аудиту фінансових операцій.

Ще однією інновацією, що зміцнює фінансові системи, є розвиток систем електронних закупівель. В Україні впровадження системи ProZorro допомогло суттєво зменшити корупцію у сфері державних закупівель, забезпечивши прозорі й конкурентні тендери. Ця система дозволяє будь-якій компанії брати участь у тендерах на державні замовлення, підвищуючи конкуренцію й знижуючи витрати. Подібні системи впроваджуються й в інших країнах, наприклад, у Грузії та Великобританії, де електронні закупівлі допомагають урядам економити кошти й підвищувати ефективність використання державних ресурсів [6].

Цифровізація державних послуг також стає важливим елементом модернізації фінансових і державних систем. Українська платформа “Дія” є одним із найуспішніших прикладів цього процесу. Вона дозволяє громадянам отримувати адміністративні послуги, сплачувати податки та реєструвати бізнес онлайн, що робить державні послуги доступнішими й зручнішими для всіх. Подібні ініціативи активно розвиваються в таких країнах, як Естонія та Південна Корея, які вже кілька років використовують цифрові платформи для надання державних послуг [7].

Fintech – ключовий елемент розвитку фінансового сектору України, що дозволяє підвищити якість надання дистанційних послуг та сприяти активізації інноваційних процесів на фінансовому ринку.

У 2023 р. Національний банк запустив регуляторну платформу для тестування інноваційних продуктів та визначив основні кроки тестування інноваційних продуктів учасників ринку.

На основі зарубіжного досвіду європейських країн відбуваються зміни в напрямку відкритих фінансів на основі відкритого банкінгу.

Впровадження інновацій в Україні сприяє покращенню фінансових систем, підвищенню прозорості, зменшенню витрат та вдосконаленню надання послуг. Завдяки фінансовим технологіям громадяни та бізнеси отримують доступ до нових можливостей, що сприяє їхньому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку. Однак для реалізації всіх можливостей важливо продовжувати вдосконалювати нормативно-правову базу, покращувати фінансову грамотність населення та інвестувати в технологічну інфраструктуру.

Список використаних джерел:

1. Фінансові технології в Україні: стан та перспективи розвитку. *Національний банк України* : веб-сайт. URL : www.bank.gov.ua
2. Як ми працюємо: про мобільний банк без відділень. *Monobank* : веб-сайт. monobank.ua
3. Про нас: Історія та досягнення. *ПриватБанк* : веб-сайт. URL : privatbank.ua
4. Цифрові фінанси: стратегія для Європи. *Європейський Союз* : веб-сайт. URL : <https://commission.europa.eu>
5. Про віртуальні активи : Закон України, зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1953-IX від 14.12.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Про нас: Система електронних закупівель. *ProZorro* : веб-сайт. URL : prozorro.gov.ua
7. Проєкт Дія: цифрові послуги для громадян. Дія: веб-сайт. URL : diia.gov.ua

Панасейко І. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Глушаков А. І., студент
Університету митної справи та фінансів

КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Кредитування юридичних осіб є важливим елементом підтримки бізнесу та стимулювання економічного розвитку, особливо в умовах зростаючих потреб у фінансових ресурсах для модернізації виробництва та інновацій. Надання позик підприємствам сприяє збільшенню виробничих потужностей, впровадженню новітніх технологій і розширенню бізнес-діяльності.

Доступ до кредитних ресурсів сприяє появі нових підприємств, підвищує інвестиційну активність, дозволяючи підприємствам реалізовувати нові проєкти, модернізувати інфраструктуру та обладнання, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності, гарантує економічне зростання та стабільність.

Кредитування юридичних осіб є актуальним та проблемним питанням. Як справедливо стверджує О. Дзюблюк, “кредит є фактором прискорення суспільного розвитку і забезпечення безперервності відтворення на усіх його стадіях, що й обумовлює необхідність дослідження стану банківського кредитування в Україні” [3].

Юридичним особам можуть надаватися кредити таких видів:

– банківський кредит – надається суб’єктам господарювання всіх форм власності на умовах, передбачених кредитним договором;

– державний кредит – економічні, кредитні відносини між державою та суб'єктами господарювання;

– лізинговий кредит – стосунки між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна (майновий кредит або лізинг-кредит).

Банки є основним джерелом фінансування для підприємств, пропонуючи різні кредитні продукти, що відповідають потребам бізнесу. Ефективне кредитування з боку банків підтримує розвиток внутрішнього ринку та сприяє зростанню економіки. На практиці банківські установи дуже обережно ставляться до видачі кредитів суб'єктам малого бізнесу.

Чинниками, які обмежують можливість малого бізнесу отримати кредитні кошти є, з одного боку, суворі вимоги банківської установи щодо надання гарантій повернення коштів у разі відсутності в суб'єкта господарювання тривалої кредитної історії, підвищених виробничих ризиків, мобільності капіталу, а з іншого боку – властива суб'єктам малого бізнесу специфічна структура активів, у якій нерухомість представлена мінімальною часткою, яка могла би слугувати заставою повернення кредит.

Державна політика також стимулює кредитування підприємств через спеціальні програми, такі як “Доступні кредити 5–7–9 %”, які надають пільгові умови для фінансування малого та середнього бізнесу, а також гарантії з боку держави для зменшення ризиків. [2]. В умовах повномасштабної російської збройної агресії проти України, руйнувань та зниження економічної активності державна програма “Доступні кредити 5–7–9 %” була фактично єдиним дієвим інструментом фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу. Торік за програмою “5–7–9 %” було видано 90 % нових кредитів бізнесу в країні. Разом з тим частка кредитів на інвестиційні цілі за програмою була лише близько 12 % [4].

Вплив кредиту на економіку є очевидним та визначальним. Зокрема, позитивна роль банківського кредиту розкривається за такими напрямками:

– забезпечення рівноваги між тимчасово вільними коштами та обсягами ресурсів;

– сприяння подоланню кризових явищ у національній економіці;

– збільшення реалізації товарів та послуг, підвищення добробуту населення;

– регуляція та оптимізація пропорцій суспільного відтворення;

– зосередження капіталу у пріоритетних сферах економіки;

– забезпечення макроекономічної стабільності й стимулювання економічного зростання.

Вдосконалення кредитної політики та державна підтримка сприятимуть зміцненню економіки, забезпеченню стабільного розвитку бізнесу і зменшенню залежності від зовнішніх фінансових джерел [1]. Процес цей потребує комплексних заходів на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами.

Список використаних джерел:

1. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
2. Державна програма “Доступні кредити 5–7–9 %”. URL : www.5-7-9.gov.ua
3. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії / О. Дзюблюк // Світ фінансів. 2010. № 1. С. 7–16.
4. Уряд переорієнтовує програму “Доступні кредити 5–7–9 % на інвестиційні цілі”. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pereorioritovui-program-dostupni-kredyty-5-7-9-na-investytiini-tsili-nadiia-bihun>.

Панасейко М. С., аспірант
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Архирейська Н. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Найважливішим фактором життєдіяльності країни є її бюджет, який, крім іншого, виконує функцію основного фінансового плану. Макроекономічна стабільність країни прямо залежить від збалансування та мінімізації дефіциту бюджету, передбачуваності рівня інфляції.

У табл. 1 наведено дані Зведеного бюджету України за 2019–2023 рр.

Таблиця 1

Зведений бюджет України, млн грн

Роки	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо (дефіцит бюджету) % ВВП	
	Сума, млн. грн.	% у ВВП	Сума, млн. грн.	% у ВВП	Сума, млн. грн.	% у ВВП	Сума, млн. грн.	% у ВВП
2019	1289779,8	32,45	1370113,0	34,47	3983,2	0,10	-84316,4	-2,12
2020	1376661,6	32,82	1595289,7	38,04	5316,2	0,13	-223944,3	-5,34 %
2021	1662242,7	30,45	1844377,7	33,78	4773,2	0,09	-186908,3	-3,42 %
2022	2196273,3	42,31	3043499,1	58,63	-2397,9	-0,05	-844827,9	-16,27
2023	3104306,6	47,48	4440940,2	67,93	-8932,9	-0,14	-1327700,7	-20,31 %

[1]

Зведений бюджет являє собою сукупність показників державного та місцевих бюджетів України. Дані табл. 1 свідчать про суттєве перевищення видатків Зведеного бюджету України над доходами як у довоєнний період, так і в період військової агресії російської федерації.

Доходи Зведеного бюджету знизилися з рівня 32,45 % ВВП у 2019 р. до 30,45 % ВВП у 2021 р., і зросли до рівня 47,48 % ВВП у 2023 р.

Слід зазначити, що приріст доходів бюджету відбувався передусім не за рахунок податкових джерел надходжень. Якщо 2019 р. у структурі надходжень до Зведеного бюджету України податки становили 82,98 % (1070321,8 млн грн), то вже у 2022 р. – лише 61,16 % (1343225,4 млн грн). У 2023 р. даний показник знизився до рівня 52,77 % (1638085,0 млн грн).

Ефективність наповнення бюджету залежить від стану податкової політики країни, яка являє собою цілеспрямовану діяльність держави у напрямках організації, запровадження та правового регламентування податкових платежів, справляння податків, які слугують механізмом розподілу і перерозподілу частини ВВП країни, а також наповнення фондів фінансових ресурсів держави.

Макроекономічні показники України свідчать про доцільність удосконалення вітчизняної податкової політики. Важливе значення при цьому має вивчення досвіду побудови податкових систем країн-членів ЄС. Мова не про просте копіювання податкового законодавства розвинених країн, а про дослідження факторів, які обумовлюють достатнє наповнення бюджету країн, за умови ефективної діяльності суб'єктів господарювання та задоволення інтересів громадян країни.

Цікавим прикладом є податкова система Естонії. Податковий кодекс даної країни вже дев'ятий рік поспіль визнається найкращим. Таку оцінку дає Організація економічного співробітництва та розвитку, членами якої є 38 країн світу, а 70 країн мають статус її партнерів.

Критерієм успішної податкової політики Естонії є зайняте перше місце в загальному рейтингу міжнародної податкової конкурентоспроможності. В Естонії за останні роки (у тому числі у 2023 р.) найвищий рівень Міжнародного індексу податкової конкурентоспроможності. Даний індекс показує рівень відповідності податкової системи країни основним аспектам податкової політики. Такими аспектами вважаються конкурентоспроможність та нейтральність. У процесі обчислень ураховуються більш як 40 параметрів податкової політики, які включають, крім іншого, розміри податкових ставок та структуру оподаткування.

Високе значення даного індексу в Естонії обумовлене, в першу чергу, певними характеристиками її податкової системи. По-перше, в країні встановлено ставку податку на прибуток на рівні 20 %, яка засосовується тільки до розподіленого прибутку. По-друге, податок на доходи фізичних осіб є фіксованим і становить 20 %. При цьому він не поширюється на дивіденди. По-третє, в країні справляється податок на майно. Його особливістю є те, що він застосовується лише до вартості землі й не стосується нерухомого майна та капіталу. По-четверте, країна має територіальну систему оподаткування. Дана система звільняє від національного оподаткування іноземні прибутки вітчизняних корпорацій (із незначними обмеженнями). В країні адмініструванням податків займається Естонська рада за податками та митами.

Цікавими для вивчення є також податкові політики інших європейських країн. Наприклад, у Польщі, крім інших, сплачуються

податки зі спадщини й дарувань, податок із цивільної правової діяльності, лісовий податок тощо.

Податкова система Польщі є триступеневою – податкова інстанція, податкова палата та Міністерство фінансів. До складу останнього входять такі контролюючі органи як департамент «Податків та зборів», «Адміністративно-бюджетне бюро», «Головний інспекторат фінансового контролю». Воєводства, яких у Польщі 49, мають фінансові палати та фінансові управління [2].

За фіскальним законодавством Німеччини, надходження до держбюджету країни відбуваються за трьома рівнями – рівнем комун, земельним та федеральним рівнями. Податкова система – прогресивна. На рівень відрахувань впливають обсяги доходів та рівень добробуту конкретного регіону. За рахунок надходження податків від більш розвинених земель урядом дотується економіка менш розвинених регіонів.

У країні податки згруповані в общинні, земельні, федеральні та загальні. Всім платникам присвоюється податковий клас, якому відповідає певна сума, що підлягає перерахуванню до держбюджету у якості податку. Податковий клас обумовлює розмір різних соціальних пільг.

Таким чином, детальне вивчення складових податкових політик європейських країн може стати підґрунтям для реорганізації податкового законодавства України, що спричинить збалансування бюджету, підвищення макроекономічних показників, покращання умов для ведення бізнесу та зростання добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Зведений бюджет України з 2011 по 2024 рр. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/>.
2. Інформаційна довідка: Податкова система країн-членів ЄС. URL : https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKX1.pdf.

Петрова Ю. А., студентка
Національного університету «Запорізька політехніка»
(науковий керівник – Пахомова І. Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку та фінансів
Національного університету «Запорізька політехніка»)

ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ: МІСЦЕ, СУТНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЛАНКИ

(на порівняльному прикладі фондів *Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association (UVCA)*, *AVentures Capital* та *Genesis Investments*)

Фінансовий світ майже будь-якої держави ХХІ сторіччя є вже досить різноманітним, а, все ж, перебуває у постійних змінах та якісному розвитку. Венчурне інвестування, зокрема, венчурні фонди, компанії та т. п. організації як одні з фінансових посередників між так званими «постачальниками» та

«споживачами» матеріальних ресурсів – зараз є дійсно потрібною ланкою у фінансовій системі сучасних держав, у тому числі і України.

Звісно, важливо та необхідно коротко освітити зміст самої системи венчурного інвестування, а тобто й методу роботи венчурних організацій. Насамперед, зазначаємо, що венчурне інвестування – це найбільш ризиковане інвестування, але й одне з найбільш привабливих своєю прибутковістю. Венчурне інвестування зазвичай є колективним способом інвестування фізичними та юридичними особами досить великих сум коштів. Ці суми коштів варіюються в залежності від певної венчурної організації (фонду). В Україні на сьогодні відомо, що мін. поріг входу до венчурної компанії складає суму у 5000\$, проте, це досить мала цифра серед звичних 50–100 тис.\$ і вище. Венчурні фонди, загалом, радять робити інвестиції частіше, оскільки, інвестиції у кожен новий проект / бізнес відбуваються на постійній основі та на кожному новому етапі розвитку вже проінвестованої ідеї, яка потребує фінансової підтримки. Венчурні інвестиції, як було частково зазначено раніше, відбуваються під керівництвом фондів у декілька етапів, які умовно можна назвати наступним чином: початковий (етап становлення ідеї), стартовий (етап, коли бізнес вже робить практичні кроки для споживача), серединний (етап, коли бізнес розвив певну щабель свого життя на конкурентному ринку користувачів) та вищий (коли бізнес-ідею можна вважати готовою для того, щоб продавати її як повноцінно прийнятий готовий бізнес для подальшого розвитку та розширення). Один фінансовий пул – це інвестування у декілька бізнес-проектів, і важливо вчасно зробити вклад в певний пул, бо коли якийсь проект буде вже підтримано, за правилами вже не можна буде доєднатися своєю інвестицією до нього з ціллю отримання прибутку. Інвестори венчурних структур як правило отримують свій дохід через 3–5 років від часу інвестування фондом в певну бізнес-ідею, яка витримала ринкові випробування та залишилася, так би мовити, потрібною своїм споживачам. Інвестор не сплачує податків за інвестиції, це – обов'язок венчурної організації. У випадку виграшних бізнес-ідей венчурний фонд бере певний відсоток доходу інвестора собі (% залежить від правил фонду).

Тепер зробимо короткий огляд трьох українських венчурних фондів для порівняння їх фінансової успішності. Наведемо цифрові та загальні інформаційні дані (на розгляд взято дані за результатами 2022–2023 рр.). Однак слід зазначити, що доступ до таких даних може бути обмежений, вони можуть змінюватись залежно від джерела.

Наприклад, у фонд *Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association (UVCA)* обсяг залучених венчурних інвестицій в Україні, за даними самого UVCA, у 2022 році становив близько \$550 мільйонів, з яких значна частина припала на фонди, що входять до асоціації. Про доходи – точні цифри щодо них важко визначити, але UVCA повідомляє про більш ніж 30 успішних

виходів із портфельних компаній за останні роки. Розглядачі фонд *AVentures Capital*, зазначемо, що, згідно даних за 2022 (частково 2023) рр., оголошено про залучення понад \$200 мільйонів до різних фондів. Зокрема, *AVC* зробив інвестиції у понад 40 стартапів. Щодо прибутку фонду – приклади успішних виходів включають такі компанії, як *GitLab*, який став публічним із оцінкою понад \$10 мільярдів. Обсяг вкладень у фонд *Genesis Investments*, який останнім представлений у порівняльному розгляді, за 2022 рік залучив близько \$150 мільйонів. Вони тривалий час інвестують у більш ніж 20 компаній, більшість з яких перебуває на стадії зростання. Виходи: *Genesis* має кілька успішних виходів, серед яких успішні IPO та угоди з більш впливовими гравцями, але точні цифри з оцінки, на жаль, не завжди у доступі. Але відомо, що деякі з фондових компаній були продані за суми, що перевищують \$100 мільйонів.

Як бачимо, кожен із фондів демонструє активність та значні результати у своєму сегменті. *UVCA* виділяється за загальним обсягом інвестицій на ринку, тоді як *AVentures* і *Genesis Investments* показують високі результати успішних виходів, що свідчить про високу ефективність їх вкладень.

Список використаних джерел:

1. Ain. Dealbook 2024. У 2023 році українські техкомпанії залучили \$209 млн інвестицій, зниження обсягів сповільнилося до 11% на рік. URL : <https://ain.ua/2024/07/04/dealbook-2024-u-2023-rocz-i-ukrayinski-tehkompaniyi-zaluchyly-209-mln-investyciyi-znyzhennya-obsyagiv-spovilnylosya-do-11-na-rik/>.

2. *AVentures*. Unofficial website. Portfolio. About. URL : <https://aventurescapital.com/>.

3. *InVenture*. *Genesis Investments*. URL : <https://inventure.com.ua/tools/investors/genesis-investments>.

4. *Liga.net*. Технології. Інвестиції. Без оружия и наркотиков: что в Украине дает доходность 600 %. Интервью *Genesis Investment*. URL : <https://tech.liga.net/technology/interview/bez-oruziya-i-narkotikov-cho-v-ukraine-daet-dohodnost-600-intervyu-genesis-investment>.

5. *Proriat hospitality real estate*. Інвестиції в нерухомість. Венчурні фонди в Україні. Кращі інвестиційні компанії. URL : <https://proriat-realestate.com/uk/venchurn%20fondi-v-ukra%20n%20krashch%20-%20investic%20jn%20kompan%20%20/>.

6. *UVCA – Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association*. URL : <https://www.facebook.com/uvca.eu/>.

7. *UVCA. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association*. Новини. URL : <https://uvca.eu/uk/news/page/5>.

Піскова А. Р., учениця Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Григораш Т. Ф., заступник директора з наукової роботи
Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів)

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ

Протягом останніх декількох років увесь світ, а особливо Україна, потерпає від серйозних економічних криз і проблем. Однією з таких проблем можна виділити державний борг. Розуміння та аналіз причин і наслідків зростання державного боргу є як однією з головних економічних проблем для усього світу, так і конкретно для України. Це важлива проблема, оскільки великий державний борг може мати серйозні наслідки для економічного стану країни, її стабільності й розвитку [1].

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення, гарантований державою борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання–резидентів України щодо отриманих та непогашених на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями [2].

Озброєні конфлікти потребують значних фінансових ресурсів, які часто покриваються за рахунок запозичень, що значно впливає на зростання державного боргу з кількох основних причин, а саме:

1. Військові витрати.
2. Відновлення інфраструктури.
3. Зниження економічної активності.
4. Фінансова підтримка від міжнародних організацій.
5. Соціальні та економічні програми підтримки постраждалого населення [1].

На рис. 1 представлено динаміку державного та гарантованого державою боргу України у 2019–2024 рр. у національній та іноземній валютах.

Рисунок засвідчує, що Україна нарощувала обсяг державного боргу постійно. У 2020 р. необхідність залучення коштів зумовлена бюджетним дефіцитом, що утворився внаслідок скорочення надходжень до бюджету через пандемію, у 2021 р. нарощення боргу в національній валюті було незначним. Справжній стрибок відбувся у рік початку війни 2022 р. і продовжується до цього часу. Сума ж нарощення боргу в доларах США не є такою суттєвою, що пояснюється здешевленням національної валюти у порівнянні з долларом.

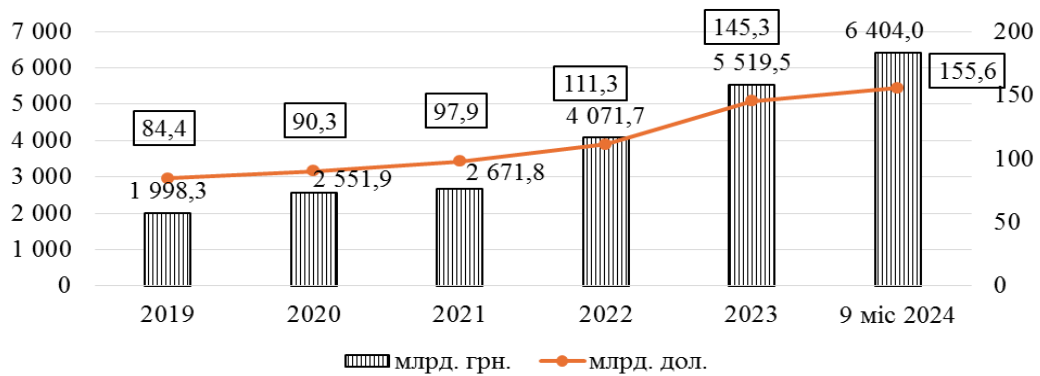

Рис. 1. Динаміка державного та гарантованого державою боргу України у 2019–2024 рр. у національній та іноземній валютах

Джерело: складено автором на основі [3].

У середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2024–2026 рр. [4] визначено, що у середньостроковій перспективі Україна продовжить фокусуватись на залученні фінансування з найнижчою можливою вартістю і одночасним обмеженням ризиків.

У зв'язку з цим було визначено три основні цілі управління державним боргом:

1. Залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування та максимізація частки грантів офіційного сектора.
2. Продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу.
3. Мінімізація ризику рефінансування.

Загальний аналіз державного боргу вказує на необхідність системного моніторингу фінансових показників та показників бюджетної безпеки, що дозволить забезпечити відновлення сталого економічного зростання та зменшення державного боргу до прийняттого рівня [2].

Список використаних джерел:

1. Романовська, Ю., & Смоляр, Л. (2024). Аналіз державного боргу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*, (62). URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-106>
2. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № № 2456-VI (зі змінами та доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
3. Державний борг України. Мінфін. (2024). URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2024/>
4. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки. 27 Жовтня 2023. URL : <https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS2024-2026.pdf>

Погорелова К. О., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Заруцька О. П., д.е.н., проф.,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Університету митної справи та фінансів)

РОЛЬ І МІСЦЕ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Банки з іноземним капіталом займають суттєву частку у банківській системі України. Станом на 1 вересня 2024 року в Україні працює 62 банки, у тому числі 26 – з іноземним капіталом та 19 – зі 100 % іноземним капіталом. До початку повномасштабного вторгнення, за станом на 1 лютого в країні нараховувалося 71 банк, у тому числі, 33 – з іноземним капіталом та 23 – зі 100 % іноземним капіталом.

Сукупні активи банків з іноземним капіталом складає 855 млрд грн, що дорівнює 27 % від загальних активів банківської системи. Зобов'язання банків з іноземним капіталом складає 736 млрд грн, що дорівнює 27 % від загальних зобов'язань банківської системи.

Банківська система у 2024 р. отримує рекордні суми прибутку. Прибуток банків з іноземним капіталом складає 24 млрд грн, що дорівнює 23% від загального прибутку банківської системи [1].

Розглянемо особливості фінансового стану банків з іноземним капіталом на прикладі АТ «КредіАґріколь Банк».

АТ «Креді Аґріколь Банк» – найстарший іноземний банк в Україні, що надає повний спектр банківських послуг, є стратегічним партнером агробізнесу та корпоративних клієнтів, одним із лідерів на ринку авто кредитування. Банк є частиною міжнародної групи Credit Agricole (Франція), яка в ТОП-10 найбільших банків у світі за активами згідно з рейтингом «The Banker 2023» та є лідером у банківському страхуванні та управлінні активами на ринку Європи.

Аналіз структури активів банку станом на 01.07.2024 р. свідчить про значні зміни у підходах до управління активами протягом 2023 р. та першої половини 2024 р., спрямовані на адаптацію до ринкових умов і управління ризиками.

На початок 2023 р. найбільшу частку в структурі активів банку склали цінні папери (39 %) та міжбанківські активи (18 %). Протягом 2023 року цінні папери зросли до 49 %, а міжбанківські активи до 22 %. До середини 2024 року частка міжбанківських активів продовжила зростання до 29 %, тоді як частка цінних паперів знизилася до 43 % від загальних активів. Водночас частка кредитів юридичних осіб поступово зменшувались з 34 % до 14 %. Банк зменшив кредитування корпоративного сектору через підвищені ризики та нестабільність умов діяльності. При цьому перевага надається міжбанківським операціям, які зазвичай мають нижчий ризик і кращу ліквідність. Також скорочення

кредитування пов'язане з погіршення стану платоспроможності клієнтів корпоративного сегменту. Загалом, зміни у структурі активів банку відображають його прагнення адаптуватися до ринкових умов та підвищити стійкість до ризиків. Для подальшого розвитку економіки України потрібне поживлення кредитування для надання підтримки товаровиробникам.

Найбільшу частку у структурі зобов'язань банку займають кошти юридичних осіб. На 01.01.2023 р. вони становили 74 % від загальних зобов'язань банку, а на 01.07.2024 р. – зросли до 77 %. Кошти фізичних осіб займають меншу частку, однак також підтримують ресурсну базу банку. На 01.01.2023 р. частка фізичних осіб становила 22 %, на 01.01.2024 р. вона зменшилася до 19% і збереглася на такому ж рівні на 01.07.2024 р.

Протягом останніх років спостерігається зменшення частки поточних коштів клієнтів у структурі зобов'язань. На початку 2023 р. ця частка складала 67 %, а на початок 2024 р. – скоротилася до 55 %, а на 01.07.2024 р. зменшилася до 51 %. Поточні ресурси не створюють стійкої бази для розвитку активних операцій банку, тому тенденція до скорочення їх частки є позитивною для ліквідності банку.

У 2023 р. АТ «Креді Агріколь Банк» продемонстрував значне покращення фінансових показників, що відобразилося у зростанні прибутку на 2762 млн грн, у порівнянні до попереднього року. Основними рушіями цього позитивного результату стало збільшення процентних доходів. У 2023 р. процентні доходи становили 10813 млн грн. У структурі процентних доходів доходи від операцій з юридичними особами становлять 3931 млн грн, доходи від операцій з фізичними особами – 382 млн грн, а доходи від операцій з цінними паперами – 6 499 млн грн. Таким чином, основним джерелом прибутку банку стали доходи від операцій з цінними паперами. Банк активно вкладає кошти у державні цінні папери.

Аналіз фінансових показників банку демонструє здатність адекватно реагувати на виклики військового часу, перехід до менш ризикових активів, таких як міжбанківські операції та інвестиції в державні цінні папери, що стало основним джерелом його прибутковості. Скорочення кредитування корпоративного сектора вказує на обмеження ризиків, пов'язаних із економічною нестабільністю. У той же час, для країни посилюється необхідність відновлення кредитування для підтримки виробників та економічного зростання. Структурні зміни в зобов'язаннях банку, зокрема зменшення частки поточних коштів клієнтів, є позитивним сигналом для ліквідності.

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/ /supervision-statist>.

Подольна І. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дудчик О. Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Інвестиційна привабливість підприємств є одним з ключових факторів, що впливають на прийняття інвестором рішення щодо капіталовкладень. Роль визначення інвестиційної привабливості компанії полягає в тому, що потенційних інвесторів необхідно переконати в доцільності вкладень за допомогою конкретних показників, які розраховуються в процесі здійснення її оцінки [1]. Таким чином, оцінка інвестиційної привабливості дає розуміння рівня ризику та потенційної вигоди для інвестора.

Методи оцінки інвестиційної привабливості підприємства можна поділити на дві основні групи: кількісні та якісні. Кількісні методи враховують фінансові показники, такі як коефіцієнти ліквідності, рентабельності, платоспроможності. Ці показники дають уявлення про здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси для отримання прибутку, його можливості для виконання своїх довгострокових та короткострокових зобов'язань. Якісні методи зосереджуються на якості менеджменту, стані галузі, репутаційних, ринкових та інших нефінансових факторах. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості повинна проводитись, виходячи з інтересів як самого підприємства, так й окремих груп інвесторів, які зацікавлені в ефективності вкладення коштів, та чітко визначати ступінь корисності реалізації проектів для всіх учасників процесу інвестування [2].

У післявоєнний період оцінка інвестиційної привабливості підприємства матиме ряд особливостей, пов'язаних з необхідністю відновлення економіки, інфраструктури та зміною ринкових умов.

По-перше, багато підприємств будуть потребувати інвестицій для відновлення пошкоджених активів, виробничих потужностей, складів і ланцюгів постачання. Оцінка повинна враховувати здатність підприємства залучити капітал для реконструкції та готовність інвесторів брати участь у фінансуванні відбудови, а також потенційні витрати та терміни відновлення.

По-друге, політичні, соціальні та економічні ризики будуть залишатися високими у післявоєнний період і можуть впливати на інвестиційні рішення, тому оцінка інвестиційної привабливості повинна враховувати також стабільність регіону, відновлення верховенства права, заходи щодо забезпечення безпеки підприємницької діяльності та потенційну стійкість підприємства до нових кризових явищ.

Повоєнний період буде характеризуватися зростанням попиту на різні

види товарів і послуг, особливо на будівельні матеріали, послуги в інфраструктурному секторі, медичні та соціальні послуги. Інвестори можуть розглядати компанії, здатні зайняти лідерські позиції у цих сферах, як привабливі об'єкти для вкладень.

Багато підприємств у повоєнний період будуть змушені переглядати свої бізнес-моделі, оптимізувати процеси та шукати нові ринкові можливості. Інвестори зацікавлені в компаніях, які активно впроваджують інновації, здатні до трансформації та гнучко реагують на виклики відновлення. Оцінка таких підприємств включає аналіз їхньої здатності до швидкої адаптації, розвитку нових продуктів чи послуг, а також виходу на нові ринки, що може підвищити їхню інвестиційну привабливість.

Після війни підприємства можуть розраховувати на підтримку з боку держави, а також міжнародних організацій, які можуть надавати гранти, кредити на вигідних умовах чи інші види фінансової допомоги. Це може полегшити процес відновлення і створити додаткові стимули для інвесторів, які бачать можливості співпраці з урядом або участь у спеціальних програмах підтримки.

У повоєнний період також зросте увага до соціальної відповідальності підприємств, особливо у контексті підтримки місцевих громад, створення робочих місць та сприяння відбудові країни. Інвестори можуть вважати соціально відповідальні компанії привабливішими для вкладень завдяки їхній позитивній репутації та вкладу у розвиток регіону.

У післявоєнний період країна може стикнутися з відтоком кадрів і зниженням кваліфікованої робочої сили через міграцію або втрати під час війни. Підприємства, що інвестують у навчання і розвиток персоналу, стають більш привабливими для інвесторів, оскільки це підвищує їхню стійкість і здатність до відновлення.

Підтримка від міжнародних організацій та країн-партнерів сприяє стабілізації економіки, що може полегшити доступ підприємств до нових ринків та джерел фінансування. Інвестори позитивно оцінюють компанії, які мають налагоджені міжнародні зв'язки, здатні до експорту продукції або співпраці з іноземними партнерами, оскільки це розширює потенційні можливості зростання і прибутковості.

Таким чином, інвестиційна привабливість компанії в післявоєнний період визначатиметься не лише її фінансовим станом, а й здатністю адаптуватися до нових викликів і можливостей, прозорістю бізнес-процесів та довгостроковими перспективами зростання.

Список використаних джерел:

1. Короткова О. В. Інвестиційна привабливість підприємства та методики її оцінювання. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2132>.
2. Роганова Г. О. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу, методичні підходи. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2019. № 4 (24). Р. 28–34. URL : <https://rsglobal.pl/index.php/ijite/article/view/811>

Полушко К. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Сальникова Т. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ВИКЛИКИ ДЛЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія створила безпрецедентні виклики для пенсійної системи України, включаючи необхідність забезпечення безперервних виплат пенсіонерам, які змушені були покинути місця постійного проживання, та збереження фінансової стабільності пенсійної системи в умовах економічних потрясінь. Пенсійне забезпечення є фундаментальною складовою системи соціального захисту населення, що гарантує матеріальне забезпечення громадян після досягнення пенсійного віку, у випадку втрати працездатності чи втрати годувальника. В умовах воєнного стану система пенсійного забезпечення зіткнулася з низкою специфічних викликів, які потребують вирішення.

Першим суттєвим викликом стала необхідність забезпечення безперервних пенсійних виплат внутрішньо переміщеним особам. Значна кількість пенсіонерів була змушена покинути місця постійного проживання через бойові дії, що створило додаткове навантаження на систему пенсійного забезпечення в регіонах, які прийняли переселенців. Пенсійний фонд України запровадив спеціальні механізми для забезпечення виплат пенсій таким особам, включаючи спрощену процедуру оформлення статусу ВПО та можливість отримання пенсій через банківські установи в будь-якому регіоні країни.

Другим викликом стало збереження фінансової стабільності пенсійної системи в умовах економічної кризи, спричиненої війною. Скорочення надходжень ЄСВ через зменшення кількості працюючих, руйнування підприємств і загальне погіршення економічної ситуації створило додатковий тиск на бюджет Пенсійного фонду. Це потребує пошуку додаткових джерел фінансування та оптимізації видатків без зменшення розміру пенсійних виплат.

Актуальним є питання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей. В умовах воєнного стану зросла кількість осіб, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою працездатності внаслідок поранень, та сімей, які втратили годувальника. Це потребує додаткового фінансування та вдосконалення механізмів призначення й виплати відповідних видів пенсій.

Військові дії створили ризики втрати або пошкодження документів, необхідних для призначення та виплати пенсій. У зв'язку з цим постала необхідність забезпечення захисту персональних даних, створення резервних копій баз даних та забезпечення можливості відновлення документів [3].

Окремої уваги потребує питання індексації пенсій в умовах високої інфляції, спричиненої економічними наслідками війни. Необхідність збереження купівельної спроможності пенсійних виплат вимагає регулярного перегляду їх розміру з урахуванням зростання споживчих цін, що створює додаткове навантаження на бюджет Пенсійного фонду. Система пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану потребує взаємодії з міжнародними партнерами для забезпечення виплат пенсій громадянам України, які тимчасово перебувають за кордоном та для підтримки стабільності пенсійної системи.

З метою подолання зазначених вище викликів та забезпечення ефективного функціонування системи пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану доцільно запровадити певні заходи. Розробити механізм додаткового фінансування пенсійної системи в умовах скорочення надходжень ЄСВ, що може включати залучення міжнародної допомоги, використання коштів від спеціальних військових облігацій та оптимізацію адміністративних витрат ПФУ; Вдосконалення системи пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей шляхом спрощення процедури призначення пенсій по інвалідності та в разі втрати годувальника. Запровадити механізм автоматичної індексації пенсій з урахуванням рівня інфляції для збереження купівельної спроможності пенсійних виплат в умовах економічної нестабільності. Забезпечити розвиток міжнародного співробітництва у сфері пенсійного забезпечення, включаючи укладання додаткових угод щодо виплати пенсій та залучення технічної допомоги для модернізації пенсійної системи [1].

Незважаючи на складну економічну ситуацію, важливо зберегти та посилити роль недержавних пенсійних фондів як додаткового джерела пенсійного забезпечення громадян. Важливим аспектом є забезпечення інформаційної підтримки пенсіонерів щодо їхніх прав та можливостей отримання пенсійних виплат в умовах воєнного стану. Це включає створення спеціальних інформаційних ресурсів, гарячих ліній та консультаційних центрів. Необхідно приділити увагу питанню модернізації технічної інфраструктури Пенсійного фонду для забезпечення безперебійної роботи в умовах можливих кібератак та технічних збоїв. Це включає створення резервних серверів, впровадження додаткових систем захисту інформації та забезпечення альтернативних каналів комунікації [2]. Зазначені заходи мають забезпечити стійкість пенсійної системи перед сучасними викликами, однак, усі вони потребують значного фінансування.

Список використаних джерел:

1. Наливайко І. Державна політика у сфері соціального захисту та соціального забезпечення: напрями реформування. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28.02.2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. 604 с.

2. Наливайко Л. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 3 (31). С. 622–635.

3. Чалюк Ю. Срібна економіка: демографічні зміни та економічні можливості. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2023. № 1 (107). С. 50–59.

Пугач В. А., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Вакульчик О.М., д.е.н., професор,
зав. кафедрою обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів)

АНАЛІТИЧНІ МАРКЕРИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Банківська система відіграє ключову роль у підтримці економічної стабільності, розподіляючи фінансові ресурси між секторами. Ліквідність є основою фінансової стійкості, що дозволяє банкам своєчасно виконувати зобов'язання перед клієнтами. Зниження ліквідності у банківському секторі генерує ризики не тільки для окремих банків, а й для всієї фінансової системи країни, створюючи загрозу економічній стабільності в країні. Втрата або неефективне використання високоліквідних активів може спричинити тиск на монетарну сферу та коливання інфляції, а надмірна ліквідність здатна негативно вплинути на фінансові результати банків. Відповідно питання вибору маркерів для оцінки рівня ліквідності та визначення їх рекомендованих інтервалів є вкрай важливим і особливо актуальним в сучасних економічних умовах, що склались в Україні після пандемії та під час воєнних дій.

Згідно з [1] система управління ризиком ліквідності банку включає регламентні документи, внутрішні політики та процедури, що визначають оцінку ризику ліквідності, потребу в коштах і план дій у кризових ситуаціях. Політика управління ризиком повинна охоплювати цілі, організаційну структуру, ліміти та методи зниження ризику.

Національний банк України (НБУ) встановлює вимоги до процедур управління ризиком ліквідності, яких банки повинні дотримуватися для забезпечення фінансової стійкості та надійності всієї банківської системи [2]. Для оцінки ліквідності важливим є платіжний календар, що відображає заплановані потоки та потребує регулярного оновлення. Також використовуються коефіцієнти ліквідності для оцінки стану банку загалом і за валютними позиціями. Коефіцієнт поточної ліквідності банку:

$$K = \frac{A_1 - \Pi_1}{\Pi_1} \times 100\% = \frac{P_1}{\Pi_1} \times 100\% .$$

Показники ліквідності (поточної, квартальної, річної) є ключовими інструментами для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на збереження фінансової стійкості банку в умовах мінливого ринку та різких коливань ліквідності [3].

2021 р. після вивчення міжнародного досвіду консультації з експертами Світового банку, Європейського органу банківського нагляду (ЕВА), центробанків інших країн, НБУ запровадив новий пруденційний («prudence» – обачність, обережність) норматив NSFR (Net Stable Funding Ratio – показник Чистого Стабільного Фінансування). NSFR визначає мінімальний рівень ліквідності банку на горизонті один рік, та є обов'язковим для поступового виконання банками на рівні 100 %. NSFR розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування до обсягу необхідного стабільного фінансування, які визначаються як сума складових активів та пасивів, зважених з урахуванням коефіцієнтів ліквідності. Банки повинні дотримуватися нормативу NSFR у цілому за всіма валютами, а також забезпечувати розрахунок та моніторинг NSFR окремо в національній та іноземній валюті.

Головна мета запровадження цього показника полягає у зниженні системного ризику для фінансової стабільності, пов'язаного з створенням короткострокових фондів банків. Завдяки цьому нормативу банки вимушені покладатися на більш стабільні та більш довгострокові джерела фінансування, що дозволить збалансувати активи та пасиви банків за строками погашення.

З 2024 р. НБУ також запровадив нові пруденційні нормативи ліквідності для банківських груп на консолідованій основі, зокрема – коефіцієнти покриття ліквідністю (LCR_к) та чистого стабільного фінансування (NSFR_к), щоб наблизити українські норми до стандартів ЄС та підвищити фінансову стійкість банківської системи [2].

Висновки:

1. Раніше в Україні банки керувалися загальними нормативами ліквідності, такими як миттєва ліквідність (Н4), поточна ліквідність (Н5) та короткострокова ліквідність (Н6). Ці показники оцінювали здатність банку покрити короткострокові зобов'язання, проте не враховували стресові сценарії, що могло вплинути на фінансову стабільність у кризових ситуаціях. Наразі Національний банк України запроваджує нові міжнародні показники ліквідності: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) і коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). LCR визначає мінімальний рівень високоліквідних активів, необхідний для покриття очікуваного відпливу коштів протягом 30 днів, враховуючи стресові умови, тоді як NSFR фокусується на стабільності джерел фінансування банківської групи на рік.

2. Завдяки новим вимогам банки вимушені підтримувати вищий рівень ліквідності та стабільності, сприяючи загальному зміцненню фінансової системи України. Це важливий крок для адаптації до сучасних викликів міжнародного ринку. Формули оцінки ліквідності допомагають ефективно керувати високоліквідними активами, що важливо для уникнення тиску на монетарну політику та інфляційних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Олійник А. В. Інструменти управління ризиком ліквідності банку // *Science, innovations and education: problems and prospects : Proceedings of*

the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2021. P. 960–972.

2. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/>

3. Сирчин О. Л. Показники оцінки ліквідності банку. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Звєрякова (голов.ред.) та ін. (ISSN 2313-4569)*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2016. Вип. 1. № 60. С. 269–270.

Пугач В. А., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Григораш О. В., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ

Податкова політика є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки, особливо в контексті підтримки та розвитку малого бізнесу. У сучасних умовах, коли економіка стикається з численними викликами, такими як глобалізація, економічна нестабільність та зовнішні загрози, а також воєнні дії, податкова політика стає вирішальним фактором у формуванні сприятливого бізнес-клімату для малого підприємництва.

Це включає не лише податкові пільги та спрощену систему оподаткування, але й доступ до фінансових ресурсів, державних програм підтримки, а також зменшення адміністративних бар'єрів. Зважена податкова політика може слугувати рушійною силою для відновлення економіки, сприяючи не тільки стабільності, а й активному зростанню підприємницької діяльності.

Мале підприємництво відіграє важливу роль в економіці, представляючи собою значну частку серед усіх підприємств. У багатьох країнах воно відіграє важливу роль у формуванні валового внутрішнього продукту (ВВП) та створенні робочих місць. В умовах економічних криз саме малі підприємства виявляються найбільш вразливими до змін у навколишньому середовищі, що робить їх своєрідними індикаторами фінансової стійкості держави. Одним із основних інструментів, які використовує держава для підтримки та підвищення конкурентоспроможності малих підприємств, є податкова політика. Вона дає змогу реалізувати різноманітні заходи, такі як податкові пільги, податкові канікули та інші стимули, які допомагають малому бізнесу не тільки вижити, а й розвиватися, що, в свою чергу, позитивно впливає на економіку в цілому.

Система оподаткування для малого бізнесу представлена двома основними формами: загальною та спрощеною. Спрощена система пропонує платникам податків чотири групи, і має обмеження щодо кількості працівників, обсягу доходів та видів діяльності. Водночас,

загальна система оподаткування базується на податку на прибуток і є більш складною для розуміння та адміністрування. Більш ефективним податковим режимом для малого бізнесу вважається спрощений (єдиний податок), оскільки він спрощує процес податкового обліку і знижує адміністративне навантаження.

Високий рівень податкового навантаження є однією з основних проблем, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні. Незважаючи на те, що податкова система має певні недоліки, запровадження спрощеної системи оподаткування та звільнень від сплати податків сприяло суттєвому зростанню кількості малих підприємств та фізичних осіб-підприємців [1].

Рядом авторів [2–5] висвітлюється думка про важливість приділення уваги новоствореним малим підприємствам, щоб вони могли швидко досягти суттєвих фінансових результатів і надалі забезпечити стабільні податкові надходження до бюджету. У рамках спрощеної системи оподаткування для підприємств, що тільки розпочинають свою діяльність, варто запровадити податкові стимули. Наприклад, можна диференціювати ставку єдиного податку, передбачивши окремі знижені ставки для новостворених суб'єктів. Це можна реалізувати без створення нових груп платників, а шляхом запровадження податкових знижок, які дозволять таким підприємствам сплачувати лише частину податку.

Найефективнішим і простим для адміністрування рішенням є повне звільнення нових підприємств від сплати податків на певний термін – від 1 до 3 років. Це допоможе малому бізнесу закріпитися на ринку, досягти фінансової стійкості, створити надійний фундамент для подальшого зростання. У перспективі така стратегія не тільки поліпшить фінансовий стан нових підприємств, але й збільшить податкові надходження до бюджету завдяки підвищенню рівня їхньої ділової активності, стимулюючи розвиток економіки загалом. Висновки:

1. Податкова політика має великий вплив на розвиток малого бізнесу, який відіграє ключову роль в економіці будь-якої країни, особливо у періоди криз. Завдяки податковим пільгам та спрощеній системі оподаткування, малі підприємства отримують можливість не лише підтримувати свою діяльність, але й розвиватися, сприяючи створенню робочих місць та зростанню ВВП. Однак, високий рівень податкового навантаження та адміністративні бар'єри залишаються основними перешкодами для малого бізнесу в Україні.

2. В умовах сучасних економічних викликів та військових дій, малі підприємства перебувають у зоні підвищеної вразливості. Багато з них втратили свої активи або були змушені переміститися в інші регіони, що негативно вплинуло на економіку та підвищило рівень безробіття.

3. Забезпечення належних умов для малого бізнесу, сприятиме не лише відновленню економіки, а й стабільному наповненню місцевих бюджетів та створенню нових робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Андронік О. Л. Вплив Оподаткування на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. Економіка і організація управління. № 3 (39) 2020
2. Грановська І. В. Сучасний стан розвитку оподаткування малого бізнесу в Україні. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2021. № 3.
3. Масленніков Є. І., Гусев А. О. Оптимізація податкових платежів та її вплив на рівень доходів державного бюджету. Економіка. Фінанси. Право. 2019. № 5/2. С. 31–35.
4. Державна податкова служба України. Міністерство фінансів України. Податкова політика. URL : <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>

Сальникова Т. В., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів
Бродовська В. Ю., студентка Університету митної справи та фінансів

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні наша держава протистоїть численним викликам, зокрема й у сфері публічних фінансів. Необхідність пристосування сфери публічних фінансів до умов воєнного стану є вкрай важливим в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Важливого значення набуває бюджетна політика, яка забезпечує виконання державою своїх функцій в умовах воєнного стану, підтримку соціально-економічного розвитку та раціональне формування джерел наповнення бюджету. Станом на 2024 р. кількість місцевих бюджетів України становить 1952, з яких 25 – обласних бюджетів, 13 – бюджети міст обласного значення, 136 – районних бюджетів, 1469 – бюджети територіальних громад, 35 – бюджети районів у містах обласного значення, 6 бюджетів міст районного значення, 39 бюджетів селищ міського типу, 229 бюджетів сіл [1].

Місцеві бюджети, попри суттєву диференціацію доходів на прифронтових територіях, виконуються майже в повному обсязі. Кошти місцевих бюджетів йдуть на допомогу ВПО, облаштування укриттів, надання послуг населенню, із залученням субвенцій з Держбюджету фінансуються освіта, охорона здоров'я, ЖКГ, культура, спорт, тероборона та громадський порядок.

За період 2020–2023 рр. обсяг доходів зріс на 181,129 млрд грн. (38,42%) а обсяг видатків зріс на 168,72 млрд грн. (35,29%). Найбільшу частку у доходах мають податкові надходження - 285,57 млрд грн., 346,7 млрд грн., 393,5 млрд грн та 434,54 млрд грн (60,57%, 59,71%, 70,9% та 66,59% відповідно). Обсяг офіційних трансфертів від органів державного управління у 2020 р. складав 160,18 млрд грн., у 2021 р. – 202,73 млрд грн., у 2022 р. – 136,73 млрд грн., у 2023 р. – 177,39 млрд грн; від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ у 2020 р. – 0,146 млрд грн., у 2021 р. – 0,036 млрд. грн., у 2022 р. – 0,223 млрд грн, у 2023 р. – 0,198 млрд грн. У структурі доходів місцевих бюджетів питома

вага обсягу офіційних трансфертів у 2020 р. складала 34%, у 2021 р. – 34,92%, у 2022 р. – майже 25%, у 2023 р. – 27% [1].

За 2023 р. обсяг доходів місцевих бюджетів України становив 652,609 млрд грн., з яких обсяг податкових надходжень склав 434,54 млрд грн. (66,6%), обсяг неподаткових надходжень склав 36,511 млрд грн. (5,59%), величина доходів від операцій з капіталом 3,622 млрд грн. (0,55%), офіційні трансферти від органів управління – 177,385 млрд грн. (27,18%), від ЄС та урядів іноземних держав – 0,198 млрд грн (0,03%), цільові фонди – 0,352 млрд грн (0,05%) [1]. Виконання планових показників доходів місцевих бюджетів у 2023 р. склало 97,6%.

У 2022 р. виконання плану по доходах склало 95%, а плану щодо власних доходів (за загальним та спеціальним фондами) без урахування міжбюджетних трансфертів – 97%. Водночас спостерігалася відмінність у показниках виконання планів бюджетів територіальних громад, що постраждали від активних бойових дій чи тимчасової окупації. Вони зібрали в середньому 45% доходів від планових показників. Низка місцевих бюджетів за 2022 р. мали профіцит, що зумовлено наявністю грошових надходжень без можливості використання коштів унаслідок окупації чи бойових дій на території громади, непроведення видатків за спеціальним фондом та згортання реалізації інфраструктурних проектів та ін. [2].

За 2021–2022 рр. падіння обсягу видатків майже за усіма статтями (рис.1). Найбільше скорочення видатків за цей період припало на економічну діяльність (-51,29 млрд грн.), житлово-комунальне господарство (-16,1 млрд грн.), освіту (-16,83 млрд грн.) та міжбюджетні трансферти (-14,1 млрд грн.). Зросли видатки за період 2021–2022 рр. характерним було лише для фінансування виконання загальнодержавних функцій, громадського порядку, безпеки та судової влади. Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів скоротився на 85,13 млрд грн.

За 2023 р. загальний обсяг видатків місцевих бюджетів України становив 646,82 млрд грн., з яких найбільший обсяг видатків спрямовано на виконання загальнодержавних функцій – 53,03 млрд грн., економічну діяльність – 112,98 млрд грн., житлово-комунальне господарство – 62,03 млрд грн. та освіту – 248,19 млрд грн. За 2021–2023 рр. видатки місцевих бюджетів зросли на 77,39 млрд грн. За 2023 р. приріст склав 33,6 % до 2022 р., найбільше за попередній рік зросли видатки на міжбюджетні трансферти (на 353,38 %) [1].

Попри війну у місцевих бюджетах України спостерігається бюджетний профіцит через зростання обсягу надходжень від ПДФО та імпортного ПДВ. У 2021 р. місцеві бюджети були виконані із профіцитом 11,27 млрд грн, у 2022 р. - 69,87 млрд грн. [3], у 2023 р. - 5,79 млрд грн. Найкращі показники спостерігаються по бюджетах територіальних громад. На сьогодні місцеві бюджети займають важливе місце із надання якісних публічних послуг населенню, оскільки фактично всі власні надходження державного бюджету спрямовуються на сектор безпеки та оборони.

Місцеві бюджети виступають стабільним джерелом наповнення бюджету, забезпечують функціонування ключових соціально-значущих галузей [4].

Список використаних джерел:

1. Місцеві бюджети України: статистичні дані. URL : <https://openbudget.gov.ua/?month=8&year=2023&budgetType=LOCAL> (дата звернення: 27.10.2024).

2. Паутова Т., Сушко Н., Овчаренко Т., Чечуліна О. Вплив війни на бюджети територіальних громад; за заг. ред. Шубіна О. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021–2022 роки 60 територіальних громад партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України. 2023. 127 с. (дата звернення: 27.10.2024)

3. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 27.10.2024).

4. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за I квартал 2023 року. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/16638> (дата звернення: 27.10.2024).

Севастьянов Р., к.е.н., доцент,
НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна
Гойденко О. здобувач вищої освіти,
НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СКОРИНГОВИХ МЕТОДИК ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Питання ефективного інвестування з кожним роком стає все більш актуальним. Зі зростанням складності економічних умов зростає необхідність мінімізації ризиків і прагнення до максимізації віддачі від інвестицій. Ризики можуть включати як можливість втрати грошей через неефективність проекту, так і недооцінку потенціалу перспективних інвестиційних можливостей. Інвестори стикаються з різними типами ризиків, починаючи від фінансових і технічних проблем і закінчуючи змінами політичних або ринкових умов. Мінімізація цих ризиків та максимізація прибутку стають важливими завданнями для будь-якого інвестора. Це вимагає аналізу та оцінки ризиків і можливостей, пов'язаних з кожним конкретним проектом. Передбачення можливих труднощів та визначення шляхів їх уникнення або пом'якшення є ключовими для забезпечення успішної інвестиції.

В сучасних умовах з кожним роком стає все більш актуальним таке питання, як ефективне інвестування (1). При цьому існують такі проблеми, як потреба у мінімізації ризиків та прагнення до максимізації прибутку від інвестицій. Серед ризиків є як шанс втратити кошти внаслідок неефективності проекту, так і недооцінка перспективних проєктів.

Серед життєвих стадій інвестиційного проєкту можна виокремити, наприклад: виникнення ідеї, попередній аналіз, прийняття рішення про

реалізацію, планування, фінансування, реалізація, початок експлуатації. Таким чином, при надходженні великої кількості ідей та пропозицій, велике значення має аналіз та оцінювання привабливості проєкту. При цьому виникає низка проблем, які ускладнюють адекватну оцінку при попередньому аналізі.

Існують кількісні та якісні методи оцінки інвестиційних проєктів. Якісні методи також можна поділити на експертні та методи скорингу (або ранжування, оцінки за багатьма критеріями).

Кількісні методи (дисконтування грошових потоків, метод реальних опціонів, аналіз чутливості витрат, статистичні методи та ін.) приваблюють простотою та оперативністю, універсальністю та достовірністю. В той самий час, їм притаманні відсутність оцінювання людського фактору, складність оцінювання впливу зовнішніх факторів та ризиків, потреба у великій кількості даних, недостатня кількість критеріїв, схильність до ранжування проєктів за числовими показниками замість оцінювання якості конкретного проєкту.

Якісні методи (експертна оцінка, методика аналізу ієрархій, Strategic technology assessment review(STAR), Industrial research institute technique(IRI)) мають переваги у можливості використання експертного досвіду та інтуїції фахівців, наявність оцінки ризиків та людського фактору, відсутністю потреби у великих обсягах статистичної інформації та розрахунків. В той самий час, цим методам притаманні суб'єктивність, необхідність пошуку експертів (особливо для інноваційних проєктів), складність оцінки компетентності експерта, ризик заангажованості експерта та негативного впливу на прийнятті рішення під тиском його авторитету.

Автори запропонували бальну методику оцінки та ранжування інвестиційних проєктів за їх привабливістю та потенційною успішністю, а також використання цієї оцінки для виявлення більш ефективних проєктів.

Розглянемо основні складові запропонованої методології:

1. Команда: Якість та досвід команди є важливим фактором успіху проєкту. Необхідна попередня оцінка компетентності керівництва та його вміння добре планувати, ефективності командної комунікації, рівня мотивації. Для цього не зайвим буде розпитати про попередній досвід, ознайомитися з раніше розробленими робочими процедурами, графіками, звітами. Сильна команда здатна ефективно вирішувати проблеми, що виникають, і адаптуватися до змін, що забезпечує успішну реалізацію проєкту.

2. Ринок: оцінка ринку визначає потенційний попит на продукт або послугу, які пропонує проєкт. Інвестори аналізують розмір цільової аудиторії, тенденції та конкурентне середовище. Чим більший ринок і менша конкуренція, тим більше можливостей для успіху проєкту. Найкращий результат досягається, якщо ви маєте власну компетенцію в цій сфері або доступ до актуальних маркетингових досліджень.

3. Продукт: Якість продукту або послуги також важлива. Необхідно оцінити інноваційність, корисність та унікальність проєктної пропозиції

для майбутніх клієнтів. Висока якість продукту гарантує, що він буде відрізнятися від конкурентів і відповідатиме потребам цільової аудиторії.

4. Ризик: оцінка ризиків дозволяє спрогнозувати можливі труднощі та загрози для успіху проекту. Вона вимагає аналізу фінансових, технічних, юридичних та інших ризиків, які можуть вплинути на реалізацію інвестиційного проекту. Ефективне управління ризиками та розробка стратегій їх мінімізації є ключовими факторами успіху.

Разом ці чотири критерії дають інвесторам комплексне уявлення про потенціал проекту та дозволяють їм приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого інвестування. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$S = \left(\sum_{i=1}^3 C_i * x + \sum_{j=1}^4 m_j * y + \sum_{n=1}^6 p_n * z \right) / R \quad (1),$$

де C_i , m_j , p_n – оцінка відповідного параметру у баллах від 1 до 3; x , y , z – коефіцієнти, що відображають важливість блоків «команда», «ринок», «продукт»; R - коефіцієнт ризику.

Подібний розрахунок дозволяє інвестору зробити швидкий попередній аналіз стартапу перед тим, як витратити час та ресурс для поглибленого вивчення проекту, подальшого спілкуванням з ініціаторами проекту, розробки ТЕО та інших етапів.

Список використаних джерел:

1. Бегаль І. (2023). Скоринг майбутнього: Як українські фінансові компанії визначають надійність клієнтів, і які технології допоможуть покращити результат. *PaySpace Magazine*. Доступно за URL : <https://psm7.com/uk/kreditovanie/skorinng-majbutnogo-yak-ukraïnski-finansovi-kompanii-viznachayut-nadijnist-kliiyentiv-i-yaki-texnologii-dopomozhut-pokrashhiti-rezultat.html>

Слободян Т. А., студентка
Миколаївського національного аграрного університету
(науковий керівник – Боднар О.А., к.е.н., доцент
Миколаївського національного аграрного університету)

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ОБЛІКУ БАНКІВ: ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний банківський сектор переживає значні зміни через технологічні інновації, які впливають на всі аспекти фінансової діяльності. Впровадження нових інформаційних технологій, таких як автоматизація облікових процесів, штучний інтелект, блокчейн та хмарні рішення, відкривають нові можливості для оптимізації бізнес-процесів і підвищення безпеки фінансових операцій.

Елементи вдосконалення облікових процесів у банках [1, 2]:

1. Автоматизація є ключовим елементом у вдосконаленні облікових процесів у банках. Використання спеціалізованих програмних рішень дозволяє значно знизити час, необхідний для обробки фінансових даних. Це також зменшує ризики помилок і підвищує загальну ефективність роботи банків. Наприклад, системи управління документами сприяють швидшій обробці документів, що в свою чергу пришвидшує прийняття рішень.

2. Хмарні технології забезпечують гнучкість та доступність інформації в режимі реального часу, що дозволяє банкам зберігати великі обсяги даних без необхідності інвестувати у власну інфраструктуру. Користувачі мають доступ до своїх даних з будь-якої точки світу, що підвищує зручність та ефективність обслуговування клієнтів.

3. Технологія блокчейн стає важливим інструментом у забезпеченні фінансової безпеки. Вона дозволяє створювати незмінні записи про транзакції, що суттєво зменшує ризики фальсифікацій та зловживань. Застосування блокчейну у фінансових послугах забезпечує прозорість і підвищує довіру з боку клієнтів до банківських установ.

4. Штучний інтелект (ШІ) відіграє значну роль у трансформації банківських облікових систем. Він може аналізувати величезні обсяги даних, виявляючи закономірності та аномалії, що може сприяти покращенню процесів управління ризиками і фінансового контролю. Застосування ШІ у банківському обліку допомагає в автоматизації рутинних задач, звільняючи час для більш стратегічних ініціатив.

Технологічні інновації постають у ключовій ролі в забезпеченні оптимізації облікових процесів банків та їх фінансової безпеки. В сучасних умовах цифровізації, банки по всьому світу використовують інноваційні рішення для підвищення ефективності, зменшення витрат і поліпшення якості фінансових послуг.

Однією з головних інновацій є впровадження фінтех-рішень, які дозволяють автоматизувати багато процесів. Це включає використання хмарних платформ, що забезпечує доступ до фінансової інформації в реальному часі, полегшує моніторинг та управління грошовими потоками, і значно зменшує кількість помилок, порівняно з традиційними методами обліку [3].

Наприклад, цифровий банкінг і необанки дозволяють клієнтам виконувати фінансові операції онлайн, а це зменшує навантаження на фізичні відділення і знижує адміністративні витрати. Це дозволяє банкам оптимізувати процеси, скоротити витрати на операційні функції та підвищити рівень обслуговування клієнтів [4].

Однією з ключових складових забезпечення фінансової безпеки є використання систем управління ризиками й аналітики в реальному часі. Їх впровадження дозволяє банкам більш ефективно аналізувати фінансові дані та приймати рішення, спрямовані на мінімізацію ризиків фінансових втрат [5]. Для забезпечення безпеки, банки використовують інструменти кібербезпеки, блокчейн та криптографічні рішення для захисту даних і фінансових операцій.

Технологічні інновації докорінно змінюють банківську галузь, пропонуючи нові можливості для оптимізації облікових процесів та підвищення безпеки фінансових операцій. Автоматизація, хмарні технології, блокчейн і штучний інтелект дозволяють банкам працювати швидше, ефективніше та безпечніше. Вони не лише знижують ризик помилок, а й сприяють прозорості та довірі з боку клієнтів, що особливо важливо в умовах сучасних загроз і зростаючої конкуренції.

Технології, такі як системи управління ризиками та аналітика в реальному часі, дозволяють банкам краще контролювати свої процеси та приймати обґрунтовані рішення. Це робить банки більш гнучкими і стійкими до зовнішніх загроз, допомагаючи забезпечити фінансову стабільність і безпеку клієнтів.

Список використаних джерел:

1. IT-рішення для сфери фінансів. Роль актуального програмного забезпечення для банківської справи. *PNN*. URL: <https://pnn.com.ua/ua/blog/detail/financial-solutions-why-do-you-need-up-to-date-software-for-banking> (дата звернення 15.10.2024).

2. Сухорукова І. В. Інформаційні технології в бухгалтерському обліку // Молодь, наука, бізнес : матеріали всеукр. інтернет-конфер., м. Миколаїв, 6–7 жовтня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 10-12 (дата звернення 15.10.2021).

3. Оптимізація фінансових процесів та конкурентні переваги: корисні фінтех-інструменти для МСБ. *Banker.ua*. URL : <https://banker.ua/uk/projects/korisni-fintex-instrumenti-dlya-msb/> (дата звернення 16.10.2024).

4. Khudolii Yuliia Сучасні тенденції fintech та їх вплив на безпеку банківських установ / Yuliia Khudolii, Lyudmyla Svystun // *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. Полтава: ПНТУ, 2021. Т. (3(82)). С. 115-123. doi: [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3\(82\).2375](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3(82).2375) (дата звернення 16.10.2024).

5. Захаркін, О. О., Бойко, А. В., & Сокол, Л. В. (2023). Цифрові технології та інструменти забезпечення фінансової безпеки бізнесу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (10). URL : <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-08-02> (16.10.2024).

Смірнова В. О., учениця Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Григораши Т. Ф.
заступник директора з наукової роботи Наукового ліцею міжнародних
відносин Університету митної справи та фінансів)

ДЕФИЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Відповідно до Бюджетного кодексу України, бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого

самоврядування протягом бюджетного періоду [1]. За допомогою бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту населення, утримання органів державної влади та управління, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України і затверджується як закон. Перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) формує дефіцит бюджету [1].

Дефіцит бюджету – явище майже постійне в економіці кожної держави. Зокрема, в Україні це явище хронічне. Оцінюється дефіцит бюджету зазвичай у відсотках від ВВП.

На рис. 1 представлено обсяг бюджетного дефіциту України 2019–2024 рр.

Аналізуючи дані (рис. 1), зазначимо, що у 2019 р. рівень бюджетного дефіциту становив 2,0 %. Внаслідок значного економічного спаду, спричиненого наслідками карантинних обмежень, показник дефіциту у 2020 р. зріс до 5,2 % ВВП. Ситуація дещо виправилася у 2021 р., але з початком повномасштабної війни видатки бюджету значно перевищують доходи. Обсяг бюджетного дефіциту у порівнянні з 2021 р. зріс у 5 разів. Очевидно, дані на кінець 2024 р. не будуть кращими. Відтак, вкрай необхідним є збільшення бюджетних надходжень та одночасне скорочення бюджетних видатків.

Мобілізація додаткових доходів державного бюджету України на 2024 рік передбачає заходи зі збільшення надходжень від військових зборів, акцизів і запровадження щомісячної сплати авансових внесків із податку на прибуток підприємствами, що здійснюють діяльність із роздрібною торгівлю паливом [3].

Військовий бюджет може фінансуватися лише за рахунок внутрішніх ресурсів країни, водночас скорочення невійськових витрат звільняє ці ресурси для підтримки оборонних сил. Однак це можливо лише за умови, що невійськовий бюджет 100-відсотково дефіцитний і повністю покривається коштами партнерів [4].

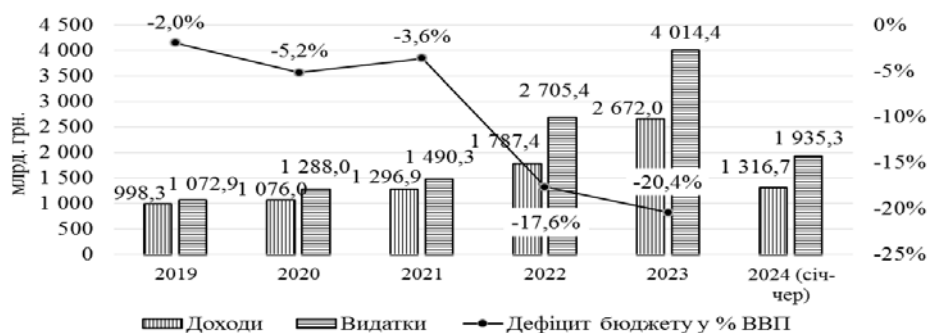

Рис. 1. Динаміка доходів, видатків та бюджетного дефіциту України у 2019–2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [2].

Для скорочення бюджетних видатків можемо розглянути такі варіанти:

- Перегляд функцій органів влади з метою усунення їх дублювання.
- Виплата субсидій тільки найбільш потребуючим людям.
- Перевірка на ефективність соціальних програм та їх можливе об'єднання.
- Контроль за державними закупівлями.
- Скорочення дотацій збитковим підприємствам.
- Оптимізація витрат на оборону.
- Посилення антикорупційних заходів.

Ці заходи можуть допомогти скоротити дефіцит та перерозподілити кошти на більш важливі нужди, сприяючи економічній стабільності та росту.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № 2456-VI (зі змінами та доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Виконання державного бюджету України. Мінфін. (2024). URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
3. Заходи збільшення доходів держбюджету-2024 на 44,2 млрд грн включають підвищення військового збору й акцизів. Interfax-Україна. URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/971375.html>.
4. Скорочення витрат держбюджету у 2024 році. Mind. URL : <https://mind.ua/news/20278844-skorochennya-vitrat-derzhbyudzhetu-u-2024-roci-stanovitime-137-mlrd-grn-pidlasa>.

Соболь В. В., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Григораш О. В., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління запасами – складна задача, що впливає на економічний успіх підприємства та його адаптацію до динамічного ринку. Сучасні цифрові технології спонукають науковців вдосконалювати існуючі методи та розробляти нові підходи. Ряд дослідників, зокрема, Ф. Тутинець, В. Лень, М. Ліндерс та інші, заклали міцний фундамент, але нові виклики вимагають адаптації традиційних методів до сучасних умов. Підприємства все частіше звертаються до сучасних моделей управління запасами для підтримання оптимального рівня, мінімізації витрат і забезпечення безперервності виробництва [1].

Однією з таких моделей є модель EOQ (економічний розмір замовлення), яка допомагає підприємствам знайти оптимальний обсяг замовлення, що мінімізує загальні витрати на управління запасами, включаючи витрати на зберігання та замовлення. Цей метод підходить для сфер із високим оборотом товарів, дозволяючи раціонально планувати поповнення запасів і підтримувати баланс між рівнем запасів і витратами [2]. EOQ забезпечує ефективність процесів, знижує витрати й підтримує стабільну наявність товарів.

ABC-аналіз є інструментом для класифікації запасів підприємства за їхньою значущістю для доходів. Метод розділяє товари на три категорії: А, В і С, залежно від їхнього впливу на фінансові результати. Товари категорії А є найціннішими, хоч і складають невелику частину загального обсягу запасів, тоді як категорії В і С включають менш значущі позиції. Завдяки цьому аналізу компанії можуть приймати обґрунтовані рішення щодо закупівель і управління товарами. ABC-аналіз дозволяє визначити, які запаси потребують більшої уваги, що допомагає оптимізувати витрати та максимізувати прибуток, забезпечуючи ефективне використання ресурсів.

Модель JIT (Just-In-Time), або “точно в строк”, є системою управління запасами та виробництвом, яка забезпечує своєчасне постачання товарів і матеріалів у необхідній кількості та якості. Її мета – мінімізація запасів через точне налаштування виробничих процесів, що знижує витрати на зберігання. Ця система базується на аналізі оптимального розміру замовлення та методах ABC-аналізу, організовуючи постачання так, щоб ресурси надходили до моменту їх використання. Ефективне впровадження JIT вимагає зменшення часу перебування ресурсів на складах і контролю якості, що дозволяє знижувати витрати та підвищувати гнучкість виробництва [2].

Модель MRP (Material Requirements Planning) є потужним інструментом для управління запасами, що базується на складних математичних алгоритмах. Вона дозволяє планувати потреби у матеріалах, враховуючи прогнозований попит, обсяги виробництва та наявні запаси. Основою MRP є вхідні дані, такі як обсяги транзакцій, витрати на замовлення та зберігання. Ця модель допомагає підприємствам визначити, коли і в якій кількості потрібно замовити матеріали, забезпечуючи безперервний виробничий процес [3]. MRP дозволяє оптимізувати запаси, знижувати витрати та покращувати планування виробництва, що особливо важливо у складних виробничих середовищах.

Вибір правильної моделі управління запасами може суттєво вплинути на загальну ефективність бізнесу. У табл. 1 підсумовано основні моделі управління запасами, їхні переваги, недоліки та сфери застосування. Це дозволить детальніше ознайомитися з можливостями кожної моделі та зробити обґрунтований вибір для ефективної роботи підприємства.

Порівняння моделей управління запасами підприємства

Методи	Переваги	Недоліки	Вид підприємства
Модель EOQ	Мінімізує загальні витрати на запаси; визначає оптимальний розмір замовлення	Не враховує коливання попиту; потребує точних даних для розрахунків	Виробництво, дистрибуція, роздрібна торгівля з стабільним попитом
ABC-аналіз	Допомагає зосередити увагу на найцінніших товарах; оптимізує управління запасами	Не враховує сезонність попиту; можливі зміни в категоризації товарів	Усі підприємства, де є різноманітний асортимент товарів
Модель JIT	Знижує витрати на зберігання; покращує ефективність виробництва	Висока залежність від постачальників; ризик перебоїв у постачанні	Виробництво (в автомобільній та електронній промисловості)
Модель MRP	Оптимізує запаси, плануючи потреби у матеріалах; зменшує витрати на виробництво	Висока залежність від постачальників; ризик перебоїв у постачанні	Підприємства з повним циклом виробництва

Джерело: складено автором на основі [1, 2, 3].

Управління запасами є важливим аспектом, що впливає на фінансові результати підприємства. Моделі, такі як EOQ, ABC-аналіз, JIT і MRP, пропонують різні підходи до оптимізації запасів. Обираючи модель, підприємствам слід враховувати специфічні умови та ресурси. Правильний вибір моделі управління запасами може підвищити конкурентоспроможність і поліпшити обслуговування клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України №751/4044 Офіційний сайт Верховної ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
2. Круш П. В., Орлюк Ю. В. Теоретичні основи управління матеріальними запасами підприємств. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Київ, 2017. № 14. С. 239–245.
3. Chavarria A. Material Requirements Planning (MRP): How It Works, Pros and Cons. Investopedia. 2022. URL : <https://www.investopedia.com/terms/m/mrp.asp>

Терещенко Т. Є., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Кабацька В. В., студентка
Університету митної справи та фінансів

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Страховий ринок відіграє важливу роль у розвитку країни, забезпечуючи економічну стабільність, підтримку бізнесу, соціальну захищеність громадян та стимулювання інвестицій. Згідно з Законом України від 18.11.21 №1909-IX “Про страхування” виділяють два основні напрями страхування: страхування життя (life-страхування) та інші класи страхування (non-life-страхування). Life-страхування включає п’ять класів страхування та спрямоване на захист від ризиків, пов’язаних із життям, здоров’ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням.

Безумовно, початок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року вніс свої корективи в функціонування страхового ринку, зокрема і страхових компаній, котрі спеціалізуються на страхуванні життя, кожна з компаній дотримувалася своєї стратегії, пристосовуючись до ведення діяльності в умовах воєнного часу. Більшість страховиків організували свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних.

Станом на 30.06.2024 р. на страховому ринку України працює 90 страхових компаній. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2024 р. порівняно з аналогічною датою 2020 р., кількість компаній зменшилась на 125 страховиків. Протягом досліджуваного періоду (I півріччя 2020 р. – I півріччя 2024 р.) частка страхових компаній, що займається страхуванням життя, серед усієї кількості страховиків коливається в межах від 9,3% до 13,3%. Загальна кількість страхових компаній скоротилася на 58,1%, а лайфових страхових компаній – на 40%. Так, кількості страхових life-компаній з 22 станом на 31.03.2020 зменшилась до 12 станом на 31.12.2022, однак з 31.12.2022 і до 30.06.2024 року включно, їх кількість залишилась незмінною – 12 страхових компаній. Серед причин суттєвого зменшення кількості страхових компаній можна виокремити наступні: зміни вимог НБУ, які пов’язані з ухваленням 18.12. 2021 р. нової редакції Закону України “Про страхування”, який передбачав зміну вимог до ліцензування страховиків, оцінки їх платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління й управління ризиками, припинення діяльності компаній та передавання страхового портфеля; карантинні обмеження введенні з 12.03.2020 р. до 30.06.2023 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від

11.03.2020 р. № 211 “Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2; запровадження воєнного стану з 24.02.2022 року.

Оцінивши ситуацію, що склалася зі страховиками на ринку life-страхування, необхідно також визначити активність страховальників на відповідному ринку, шляхом аналізу кількості укладених договорів за період з 2020 по 2023 р., а також за перші 2 квартали 2024 р. в Україні. На 31.03.2020 кількість договорів страхування життя склала 1,44 млн. одиниць, а вже на 31.12.2020 – 0,64 млн., отже протягом року їх кількість зменшила на 0,8 млн. або на 55%. У першому півріччі 2021 року спостерігалось збільшення укладених договорів life-страхування до 0,78 млн. одиниць, однак починаючи з третього кварталу 2021 й до аналогічного періоду в 2022 років їх кількість поступово зменшувалася й склала – 0,31 млн. одиниць. Станом на 30.09.2022 відстежувалося різке зростання кількості договорів страхування життя на 0,41 млн. одиниць, проте в подальшому відновилася тенденція до їх скорочення й станом на 30.06.2024 кількість договорів life-страхування склала – 0,25 млн. одиниць. В цілому, за 2020–2023 рр. кількість укладених договорів страхування скоротилася на 0,22 млн. одиниць або на 34,4%.

Значне коливання в кількості укладених договорів на ринку страхування життя обумовлене зовнішніми та внутрішніми чинниками стримування його розвитку, серед яких: війна на території України і проблеми, які вона зумовлює, неплатоспроможність населення, дефіцит фінансових ресурсів, що в свою чергу впливає на погіршення добробуту населення та рівня життя, низька довіра до страхових компаній, через недостатню обізнаність страховальників щодо важливості life-страхування та страхування в цілому.

Для детальної оцінки попиту страховальників на life-страхування необхідно також розглянути динаміку страхових премій та страхових виплат у 2020–2024 рр. У 2020 році обсяг премій становив 5,02 млрд грн, у наступному році значно зріс на 17,5% – до 5,9 млрд грн. У 2022 році відбувся різкий спад на 18,6% – зменшення до 4,7 млрд грн; у 2023 році обсяг премій знову збільшився на 8% – до 5,2 млрд грн. Однак, обсяг валових премій у сфері страхування життя в другому кварталі 2024 року перевищив аналогічний показник за другий квартал 2020 року на 25%. Щодо страхових виплат, то упродовж 2020-2023 рр. спостерігалася стійка тенденція до їх збільшення з 0,65 до 1,27 млрд грн, тобто на 0,62 млрд грн або на 95,4%.

У першому півріччі 2024 року страховики життя були прибутковими і прибуток зріс порівняно з першим півріччям 2023 року, а це в свою чергу, свідчить про те, що в Україні є значний потенціал для розвитку ринку страхування життя, який може стати джерелом довгострокових коштів для економіки країни.

Незважаючи на війну, реформування страхового ринку та наближення

його до європейських стандартів триває. Багато змін очікується для ринку після завершення імплементація директиви ЄС Solvency II щодо платоспроможності і технічних резервів страховиків до 1.01.2027 р. Після війни на ринку страхування життя затребуваними та корисними для масового споживача будуть стандартизовані продукти зі страхування життя, котрі можна легко купити в банківському чи мобільному додатку.

Отже, загалом страховий ринок в умовах безпрецедентних викликів війни стійкий і має суттєвий потенціал для розвитку. Ринок страхування життя для громадян – це єдиний інструмент, що може забезпечити довгострокові накопичення й фінансовий захист для родин у найскрутніші періоди життя. Страхування життя для держави й економіки – це джерело довгострокового фінансового ресурсу. Це можливість фінансувати відновлення держави у повоєнний період. Страхування життя – це довгострокові накопичення громадян, які мають забезпечувати розвиток економіки та приносити прибуток їхнім власникам.

Список використаних джерел:

1. Житар М. О. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Вісник Київського столичного університету ім. Б. Грінченка. Сер. Економіка та суспільство*. 2024. №64. С. 1–6.

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення 26.10.2024).

3. Тенденції національного ринку страхування. Статистика. ЛСОУ: офіційний сайт. URL : <https://uainsur.com/statystyka/> (дата звернення 27.10.2024).

Тихонова О. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Архирейська Н. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ФІНАНСОВИЙ СТАН ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ

Фінансові показники державних банків є важливим індикатором стабільності національної економіки, вони відіграють важливу роль у фінансуванні державних програм, підтримці соціальних ініціатив та координації грошово-кредитної політики. Незважаючи на значний внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у дослідження цього питання, багато актуальних проблем щодо фінансування стану державних банків та перспектив їх розвитку залишаються не вирішеними. Ці проблеми підсилюються кардинальними змінами які за останній рік відбулися у структурі власності банківської системи.

Банківська система – одна з найстійкіших систем сьогодення, незважаючи на всі виклики, які постали перед нею через війну. На початок III кварталу 2024 року в Україні функціонує 62 банки, серед яких 6 є державними. Саме державні банки є системно важливими для банківської системи України. За II квартал частка державних банків у чистих активах сектору зменшилася на 0.3 в. п., до 53.3%, за рахунок швидшого зростання обсягів нових кредитів в іноземних та приватних банках. Водночас у коштах населення частка державних банків зросла на 0.3 в. п. (за рахунок Приватбанку), до 64.1%.

Державні банки змогли успішно впоратися з викликами кризи завдяки своїй міцності та вчасному реагуванню НБУ. За останні роки українські державні банки демонструють хороші результати. Чисті активи державних банків зросли з 572 млрд грн на 01.01.2021 р до 967 млрд грн на 01.09. 2024 р. Відбувається поступове покращення капіталізації державних банків, частка проблемних кредитів значно скоротилась з 58% у 2017 році до 41% на початок III кварталу 2024 року, що позитивно впливає на їх фінансову стійкість. Чисті кредити суб'єктам господарювання, які надані державними банками в II кварталі 2024 року збільшились на 40 % в порівнянні з 2021 роком. Зберігається й тенденція зростання чистих гривневих кредитів фізичним особам, обсяги яких зросли на 8.9%, переважно за рахунок Приватбанку.

Капіталізація державних банків залишається достатньо високою завдяки підтримці з боку уряду, що дозволяє їм зберігати стабільну ліквідність. Проте, прибутковість банківської діяльності є низькою, оскільки значні кошти витрачаються на реструктуризацію проблемних активів. Кредитний портфель все ще містить значну частку проблемних позик, що посилює ризики для платоспроможності банків.

Не зважаючи на всі можливі проблеми, у державних банків є перспектива подальшого розвитку. Діджиталізація послуг та інтеграція нових фінансових технологій є важливими сферами зростання для державних банків. Впровадження інноваційних продуктів, онлайн-платежі та обслуговування клієнтів за допомогою штучного інтелекту, може значно покращити якість послуг та зменшити витрати. Також для покращення фінансового стану банків необхідно продовжувати роботу над оптимізацією кредитного портфеля, покращанням якості активів. Це сприятиме стабілізації фінансового стану банків та зменшенню залежності від державних дотацій.

Державні банки мають потенціал для подальшого розвитку, але це вимагає значних реформ в управлінні. Основний акцент слід робити на підвищенні прозорості, ефективності управління та мінімізації політичного впливу. Якщо ці умови будуть виконані, державні банки зможуть посилити свої позиції на ринку та стати надійними учасниками банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Огородник В. В. Сучасні тенденції розвитку банків із державною участю в Україні, Держава та регіони, Серія: Економіка та підприємництво, 2018, № 4 (103). С. 207

2. Державні банки в умовах війни, Національний інститут стратегічних досліджень, URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavni-banku-ukrayiny-v-umovakh-viyny>

3. Садура О. Б., Підгайна А. А. Фінансова стійкість банківської системи України в умовах війн // Український журнал прикладної економіки та техніки, 2023. Том 8. № 3. С. 24–29.

4. Банки державного сектору, Міністерство фінансів України. URL : <https://mof.gov.ua/uk/banki-derzhavnogo-sektoru>

Ткаченко А. М., студентка

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Заруцька О. П., д.е.н., проф.,

завідувач кафедри банківської справи та фінансових послуг

Університету митної справи та фінансів)

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кредитування фізичних осіб є важливою функцією банківської системи України. Воно забезпечує громадян фінансовими ресурсами для купівлі товарів, послуг та нерухомості, сприяючи таким чином розвитку економіки. Після тривалого скорочення, у 2023 році намітилася тенденція до зростання, яка продовжилася до теперішнього часу. У Табл. 1 наведено обсяг кредитів у розрізі груп банків.

Таблиця 1

Приріст кредитів фізичним особам за 2023 рік

Кредити фізичним особам, млн грн	на 01.01.23	01.01.2024	Приріст
банки з державною часткою	58 723	89 190	30 467
банки іноземних банківських груп	34 623	15 329	-19 294
банки з приватним капіталом	40 918	54 799	13 881
Усього	134 263	159 318	25 055

До групи банків з державною часткою за станом на 01.01.2024 належить 5 банків, серед яких найбільші банки України: АТ КБ “ПриватБанк” та АТ “Ощадбанк”. Банки першої групи мають найбільший портфель кредитів, наданих фізичним особам. На 01.01.2024 їх частка в сукупному кредитному портфелі системи дорівнює 56%. Протягом 2023 р. портфель збільшився на 30 467 млн грн або ж на 34%. Серед усіх типів банків вони показали найбільше зростання, що можна пояснити активною фінансовою підтримкою уряду для забезпечення стабільності та ліквідності державних банків під час війни.

У зв'язку з війною держава запроваджує спеціальні програми підтримки для військовослужбовців та їх родин, які включають пільгові умови кредитування на житло, споживчі потреби та інші цілі. Також державні банки надають фінансову підтримку постраждалим від війни, надаючи кредити для відновлення житла, яке було зруйноване або пошкоджене внаслідок бойових дій з пільговими умовами та довгостроковими відстрочками платежів.

Державна програма кредитування фізичних осіб – “єОселя” активно підтримується державними банками. Програма “єОселя” має на меті спрощення процесу отримання іпотечного кредиту через цифровізацію та автоматизацію процесів. Також програма передбачає знижені процентні ставки та тривалі строки погашення кредитів.

До групи банків іноземних банківських груп станом на 01.01.2024 належить 14 банків, серед яких найбільшими є АТ “Райффайзен Банк”, АТ “УКРСИББАНК”, АТ “ОТП БАНК” та АТ “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК”. Станом на 01.01.2024 їх частка в сукупному кредитному портфелі системи дорівнює 9,6 %. Протягом 2023 року ми спостерігаємо зменшення портфелю на 19 294 млн грн або 56 %. Підвищений ризик неплатежів та фінансових втрат спричиняє зменшення обсягів кредитування.

Банки з приватним капіталом станом на 01.01.2024 налічують 44 банки. Найбільшими серед них є АТ “ПУМБ”, АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК” та Акціонерний банк “Південний”. На 01.01.2024 портфель кредитів, наданих фізичним особам становить 54 799 млн грн, а їх частка в сукупному кредитному портфелі системи дорівнює 34,4%. Упродовж 2023 р. портфель збільшився на 13 881 млн грн або на 25 %. Приватні банки демонструють здатність швидко адаптуватися до змін в економічному середовищі, пропонуючи гнучкі фінансові рішення для клієнтів.

Приватні банки, як і державні банки можуть пропонувати програми реструктуризації кредитів для фізичних осіб, що допомагає знизити ризики неповернення і тимчасово збільшити обсяг активів. Приріст в портфелі кредитів, наданих фізичним особам, банків з приватним капіталом значно нижчій, ніж у банків з державною часткою.

Розвиток кредитування фізичних осіб є важливим для забезпечення фінансової стабільності, підтримки соціально незахищених верств населення, сприяння відновленню та реконструкції країни після військових дій. Залучення нових клієнтів через споживчі кредити дозволяє громадянам будувати позитивну кредитну історію, що в подальшому підвищує їхню фінансову стабільність та можливість отримувати кредити на вигідніших умовах.

Банки активно впроваджують нові технології та інноваційні продукти, такі як мобільні додатки та онлайн-банкінг, що робить процес отримання кредитів більш зручним та доступним для клієнтів. Цифрові рішення також знижують операційні витрати банків, дозволяючи їм пропонувати кредити на вигідніших умовах.

Розвиток кредитування фізичних осіб є важливим для підтримки економічного зростання, впровадження інновацій та діджиталізації, підвищення конкурентоспроможності на ринку та забезпечення стабільності банківського сектора. В умовах військово-політичної нестабільності ці фактори набувають особливого значення, сприяючи стійкості та розвитку фінансової системи України.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua>

Тополенко Н. М., к.н.держ.упр., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів
Антонова Ю. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ: СУТНІСТЬ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІТНІСТЬ

Праця – головна річ у нашому житті. Праця – це найважливіший об’єкт діяльності бюджетних установ. В результаті праці працівники мають можливість отримувати доходи у вигляді заробітної плати задля задоволення власних потреб. Тема заробітної плати в бюджетних установах є досить актуальною, адже існуюча система оплати праці в бюджетних установах є проблемною, несправедливою та неефективною, і потребує пошуку шляхів її вдосконалення.

Згідно із Законом України “Про оплату праці” від 24.03.95 № 108/95-ВР зі змінами заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану ним роботу [1]. Для установ і організацій, що фінансуються з бюджету, джерелами коштів на оплату праці є кошти, що виділяються їм з відповідних бюджетів, грантів, а також частина доходу, одержаного внаслідок господарської діяльності та з інших джерел. Оплата праці в бюджетних установах за структурою складається із основної, додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і негрошовій формах) за роботи, виконані працівниками у державному секторі, та її розкриття у фінансовій звітності визначає НП(с)БОДС 132 “Виплати працівникам” [2].

Оплата праці працівників бюджетних установ здійснюється за кодом економічної класифікації видатків (далі – КЕКВ) 2110 “Оплата праці”. Ця категорія включає оплату праці всіх працівників бюджетних установ (організацій), за виключенням військовослужбовців, яким винагорода за працю у вигляді грошового забезпечення здійснюється за КЕКВ 2111.

Оплата праці в бюджетних установах здійснюється відповідно до встановлених посадових окладів та тарифів. Також працівники бюджетних установи можуть отримувати матеріальне заохочення у вигляді матеріальної допомоги, в т.ч. премій, інших видів заохочень чи винагород у грошовій та/або матеріальній формах.

Первинним обліком праці при погодинній оплаті є табель обліку використання робочого часу (далі – табель обліку). Синтетичний облік заробітної плати здійснюють у меморіальних ордерах № 2 “Накопичувальна відомість руху грошових коштів загального фонду в органах Держказначейства України (установах банків)” та № 3 “Накопичувальна відомість руху грошових коштів спеціального фонду в органах Держказначейства України (установах банків)” та на субрахунку 651 “Розрахунки з оплати праці розпорядників бюджетних коштів”, що відкривається до рахунку 65 “Розрахунки з оплати праці” Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі від 31.12.2003 р. № 1203 [5].

До державного бюджету кожен працівник бюджетної установи із заробітної плати зобов'язаний сплачувати обов'язкові податки і збори. На фонд заробітної плати працівників бюджетних установ за рахунок установи нараховується єдиний соціальний внесок у розмірі 22 %, із заробітної плати кожного працівника утримується та перераховується до бюджету податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18 % та військовий збір у розмірі 1,5 %. Зазначимо, що на сьогодні законом 11416-д, який знаходиться на підписі у президента, передбачено підвищити військовий збір з доходів фізичних осіб, у т.ч. працівників бюджетних установ (заробітної плати, додаткового блага тощо) з 1,5 % до 5 %.

Звітність з оплати праці бюджетними установами подається у складі фінансової та статистичної звітності. У примітках до фінансової звітності (ф.5-дс) бюджетні установи розкривають інформацію про суми заборгованості за заробітною платою та суми виплат при звільненні працівників.

Напрямом статистичних спостережень оновлених форм 1-ПВ (місячна) та 1-ПВ (квартальна) “Звіт з праці”, які входять до складу статистичної звітності, є оплата праці та соціально-трудова відносина. Особливістю форм 1-ПВ (місячна) та 1-ПВ (квартальна) “Звіт з праці” є їх аналогічність вступної і кінцевої частин, та відмінність між структурою і змістом основної частини зазначених форм.

В першому розділі місячної форми звіту 1-ПВ зазначається інформація щодо основних показників діяльності, таких як фонд оплати праці усіх працівників, фонд оплати праці штатних працівників, середньооблікова кількість штатних працівників та кількість відпрацьованого ними часу. У другому блоці (розділі) місячного звіту 1-ПВ наводяться Пояснення до блоку (розділу) 1 у вигляді аналізу наведених показників за попередній та звітний місяці. Якщо дані по рядку 1040 (середньооблікова кількість штатних працівників) у поточному (звітному) місяці порівняно з попереднім має тенденцію до збільшення або

зменшення на 25% і більше, обов'язково потрібно пояснити основну причину такого відхилення. Також у другому блоці аналогічно аналізується показник середньої заробітної плати штатного працівника за поточний (звітний) і попередній місяці.

У першому табличному блоці квартальної форми 1-ПВ наводяться відомості про кількість прийнятих та звільнених штатних працівників та облікову кількість штатних показників на кінець звітного періоду. У другому табличному блоці відображають кількість невідпрацьованого часу за видами у люд.-год. та кількістю працівників. У третьому табличному блоці розкривається інформація щодо витрат установи на оплату праці штатних працівників за її складовими із зазначенням загальної суми фонду оплати праці штатних працівників і деталізація сум фонду основної зарплати; фонду додаткової зарплати та заохочувальних й компенсаційних виплат. При складанні звіту за I-III квартали, зазначений табличний блок не заповнюється.

З 01.01.2023 р. статистичні форми звітів з праці 1-ПВ подаються у електронному вигляді.

Список використаних джерел:

Публікація у виданні

1. Звіт з праці 1-ПВ: бланки та інструкція / Бухгалтерія: платформа Бюджет та ОМС. 12 вересня 2024 р. (дата звернення 29.10.2024 р.)

Закон, нормативний акт

2. Про оплату праці : Закон України від 24.03.95 № 108/95-ВР

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 132 “Виплати працівникам” (дата звернення 31.10.2024 р.)

4. Наказ Держстату “Про затвердження форм державного статистичного спостереження № 1-ПВ (місячна) “Звіт із праці” та № 1-ПВ (квартальна) “Звіт із праці” (дата звернення 01.11.2024 р.)

5. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі від 31.12.2003 р. № 1203 (дата звернення 30.10.2024 р.)

Фесенко В. В., д.е.н., професор кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування Університету митної справи та фінансів
Божинська А. В., студент Університету митної справи та фінансів

МЕТОДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЯК СКЛADOVA ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

У сучасних умовах нестабільності ринку та зростаючої конкуренції управління дебіторською та кредиторською заборгованістю набуває стратегічного значення для забезпечення фінансової стійкості підприємств. Керування заборгованістю є ключовим інструментом, який дозволяє

зберігати ліквідність, підвищувати оборотність капіталу та оптимізувати бізнес-процеси компанії. Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю не тільки знижує фінансові ризики, але й сприяє збереженню та розширенню ринкових позицій. Розглянемо дані щодо дебіторської та кредиторської заборгованості за видами економічної діяльності підприємств України за даними 2022 р.

Таблиця 1

Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств України за видами економічної діяльності за 2022 р.

Види діяльності	дебіторська заборгованість		поточна кредиторська заборгованість	
	Млн грн	у %	млн грн	у %
2022	5432874,2	36,2	4374849,8	35,72
сільське, лісове та рибне господарство	428134,2	7,88	190332,3	4,35
промисловість	1779603,6	32,76	1857444,4	42,46
будівництво	263506,8	4,85	198833,3	4,54
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1587526,6	29,22	1380913,1	31,56
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	240024,3	4,42	219425,8	5,02
тимчасове розміщення й організація харчування	12246,4	0,23	10425,7	0,24
інформація та телекомунікації	74212,0	1,37	57148,8	1,31
фінансова та страхова діяльність	377460,0	6,95	96075,8	2,20
операції з нерухомим майном	259795,3	4,78	113032,3	2,58
професійна, наукова та технічна діяльність	296946,4	5,47	178628,8	4,08
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	91410,8	1,68	51593,2	1,18
освіта	1963,2	0,04	1961,9	0,04
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	8080,6	0,15	9218,4	0,21
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	10176,2	0,19	8562,3	0,20
надання інших видів послуг	1787,8	0,03	1253,7	0,03

Джерело: узагальнено авторами [1]

З даних табл. 1 спостерігаємо таке: промисловість та оптова і роздрібна торгівля є лідерами за обсягами дебіторської і кредиторської заборгованості; сектори з високою кредиторською заборгованістю потребують ретельного аналізу, щоб уникнути фінансових ризиків, пов'язаних із неплатоспроможністю постачальників або зниженням попиту.

Дані свідчать про те, що підприємства, особливо в промисловому та торговому секторах, повинні ретельно управляти своєю заборгованістю, щоб забезпечити стабільність фінансових потоків і запобігти можливим кризам у ліквідності. Зміцнення платіжної дисципліни і оптимізація фінансових відносин з клієнтами та постачальниками є ключовими завданнями для поліпшення загального фінансового стану. Оптимізація розрахунків із постачальниками та підрядниками є важливим аспектом управління фінансами та підвищення ефективності підприємства. Оптимізація може здійснюватися за допомогою наступного:

1. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю – важливий аспект фінансового менеджменту, від якого залежить стабільне функціонування та розвиток компанії. Ефективне управління цими заборгованостями дозволяє підтримувати ліквідність, мінімізувати фінансові ризики та оптимізувати грошові потоки.

2. Автоматизація обліку та платежів є ключовим інструментом для підвищення ефективності фінансових процесів компанії. Використання сучасних систем управління (ERP-систем) допомагає автоматизувати облік заборгованостей і розрахунків із контрагентами. Завдяки таким системам можна автоматично фіксувати платежі та заборгованості, своєчасно отримувати сповіщення про терміни платежів тощо.

3. Оптимізація договірних умов дозволяє підвищити ефективність співпраці та зменшити фінансові та операційні ризики. За допомогою погодження графіка платежів, використання знижок за дострокову оплату, оцінка можливостей відтермінування платежів.

4. Застосування електронного документообігу знижує ризик втрати документів і дозволяє швидко відстежувати всі погодження, а також прискорює обробку рахунків, накладних, актів виконаних робіт та інших фінансових документів.

5. Розробка бюджетування і плану закупівель, включаючи оплату послуг підрядників і постачальників, допомагає уникати незапланованих витрат.

Стратегічний підхід до управління розрахунковими операціями з контрагентами не лише підвищує ліквідність та платоспроможність, але й сприяє зниженню витрат і покращенню партнерських відносин, забезпечуючи більш високий рівень конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL : [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/) (дата звернення: 01.11.2024).

2. Фесенко В., Остапчук І. В. Облік факторингу та управління сумнівною дебіторською заборгованістю підприємства // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». Випуск 6 (49). 2018. С. 236–240. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/49_2018/49_2018. Pdfnavigator.ks.ua/journals/2018/49_2018/49_2018.pdf

Філімонова М. І., студентка
Державного торговельно-економічного університету
(науковий керівник – Компанець К. А., к.е.н., доц.
доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу
Державного торговельно-економічного університету)

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОБЛІК І АУДИТ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Технології штучного інтелекту (ШІ) стають одними з найбільш інноваційних та впливових інструментів у багатьох сферах бізнесу, зокрема у фінансах, обліку та аудиті.

ШІ має потенціал кардинально змінити традиційні підходи до обліку та аудиту, забезпечуючи більш точний аналіз даних, швидшу обробку інформації та підвищення ефективності операцій.

Однак попри очевидні переваги впровадження цих технологій також несе низку викликів, пов'язаних з адаптацією професійних стандартів, етичними питаннями та безпекою даних.

Однією з ключових можливостей ШІ у сфері обліку є автоматизація рутинних завдань, таких як обробка транзакцій, введення даних та підготовка фінансових звітів.

Завдяки алгоритмам машинного навчання системи можуть самостійно опрацьовувати велику кількість фінансової інформації, виявляти закономірності та виявляти помилки.

Це дозволяє бухгалтерам зосередитися на стратегічних завданнях, таких як аналіз фінансових результатів та розробка рекомендацій для управління.

У сфері аудиту ШІ може використовуватися для автоматизації перевірки фінансової звітності та виявлення ризиків.

Зокрема, технології аналізу даних дозволяють швидше виявляти аномалії у фінансових операціях та потенційні шахрайські дії.

Це особливо актуально в умовах зростаючих обсягів даних і складності бізнес-процесів, коли традиційні методи аудиту можуть бути недостатньо ефективними.

ШІ також відкриває нові можливості для прогнозування фінансових результатів та управління ризиками.

Використовуючи великі дані та алгоритми машинного навчання, компанії можуть точніше прогнозувати фінансові показники, оцінювати ризики й оптимізувати свої стратегії.

Це дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни в ринкових умовах і ухвалювати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Однак упровадження ШІ у сфері обліку та аудиту супроводжується низкою викликів.

По-перше, це питання безпеки даних. Штучний інтелект потребує великих обсягів інформації для навчання, і неправильне використання або витік цих даних може призвести до серйозних наслідків для бізнесу. Компанії повинні забезпечити високий рівень захисту своїх даних, що вимагає додаткових інвестицій у кібербезпеку.

По-друге, є питання відповідності етичним стандартам.

Використання ШІ в обліку та аудиті може створювати ситуації, коли рішення ухвалюються алгоритмами без участі людини.

Це ставить питання про відповідальність за помилки та неетичні дії, які можуть виникати внаслідок неправильної роботи систем ШІ.

Застосування штучного інтелекту повинно враховувати етичні принципи, забезпечуючи прозорість процесів та відповідальність за прийняття рішень.

Крім того, важливим викликом є адаптація працівників до нових технологій.

Бухгалтери та аудиторів повинні постійно оновлювати свої знання, щоб ефективно працювати з інноваційними інструментами.

Це вимагає не лише технічних навичок, але й розуміння того, як штучний інтелект може бути інтегрований у бізнес-процеси.

ШІ також змінює роль аудитора в організації.

Традиційні аудиторські перевірки все більше замінюються наданими в режимі реального часу даними, що дозволяє аудиторам зосередитися на стратегічному аналізі ризиків та прийнятті рішень.

Це вимагає розвитку нових компетенцій у сфері аналізу великих даних та управління ризиками.

Отже, технології штучного інтелекту відкривають широкі можливості для підвищення ефективності обліку та аудиту, забезпечуючи автоматизацію рутинних процесів, точний аналіз даних та більш швидке виявлення ризиків.

Однак ці можливості супроводжуються викликами, пов'язаними з безпекою даних, етикою та адаптацією працівників.

Для успішного впровадження ШІ у фінансову сферу важливо забезпечити відповідну підготовку фахівців, прозорість процесів та захист конфіденційної інформації.

Таким чином, штучний інтелект може значно покращити роботу облікових та аудиторських підрозділів, якщо його впровадження буде здійснюватися з урахуванням сучасних викликів та ризиків.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін, О. Є., Петренко, Ю. А. Штучний інтелект у фінансовій сфері: перспективи і виклики. Київ: Ніка-Центр, 2021. 288 с.
2. Дубовик, А. П. Інноваційні технології в обліку та аудиті. Харків: Фолю, 2020. 352 с.
3. Петров, В. М., Коваль, І. В. Роль штучного інтелекту в трансформації аудиторської діяльності. Львів: Новий Світ, 2021. 315 с.
4. Мартинюк, Г. О. Фінансові інновації: виклики цифрової економіки. Одеса: Астропринт, 2020. 298 с.
5. Ситник, Н. М., Андреєва, О. А. Аудит і цифрові технології: нові горизонти. Київ: КНЕУ, 2022. 270 с.

Філіппова В. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Івашина С. Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Дослідження валового зовнішнього боргу дозволяє глибше усвідомити фінансові ризики, оцінити економічну стійкість і розробити подальші дієві стратегії для управління зовнішніми зобов'язаннями. Такий аналіз відіграє ключову роль у процесі контролю державного боргу та сприяє зміцненню фінансової безпеки країни в умовах глобальної економіки.

Згідно з рис.1 валовий зовнішній борг України протягом періоду 2013-2024 рр. зазнав значних коливань. У період з 2013 до 2016 року спостерігалось стабільне зменшення боргу. Особливо помітне скорочення відбулося у 2014 році, коли борг знизився на 11,1%. Це може бути пов'язано з економічними викликами та політичною нестабільністю в країні. З 2017 по 2021 рік борг демонстрував тенденцію до поступового зростання, однак це зростання було помірним, з незначними коливаннями в окремі роки. Найбільше зростання спостерігалось в 2019 р., коли борг збільшився на 6,1 % через воєнний конфлікт на сході країни, пандемію COVID-19, слабкий рівень економічного розвитку тощо.

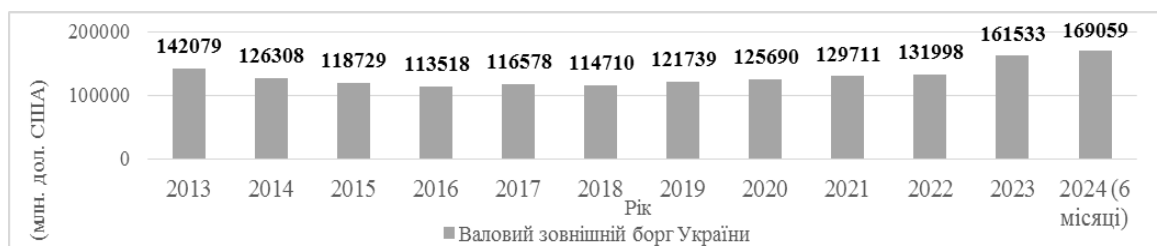

Рис. 1. Динаміка валового зовнішнього боргу України за 2013–2024 рр. [1]

Через повномасштабну війну у 2022–2024 рр. відбулося різке збільшення валового зовнішнього боргу України. Зокрема, у 2023 р. приріст становив 22,4 %, що було найвищим показником за весь досліджуваний період. Це свідчить про збільшення зовнішніх запозичень, необхідних для фінансування військових потреб та стабілізації економіки. Також девальвація гривні суттєво збільшила вартість державного боргу України в доларах США. Загалом, у 2024 р. відбулося значне зростання обсягу зовнішнього боргу України до 169 млрд доларів США.

Порівняймо валютну структуру валового зовнішнього боргу України довоєнного 2021 р. з 2024 р. (станом на 30 червня). Так у 2021 р. домінуючу частку боргу становив борг у доларах США (61,3 %), тоді як на другому місці були зобов'язання в євро (23 %). До кінця червня 2024 р. частка боргу в доларах США зменшилася до 46,5 %, тоді як частка боргу в євро значно зросла до 39,2%. Це може свідчити про зміну валютних переваг або умов запозичень на міжнародних ринках.

Також варто зазначити зниження частки боргу в спеціальних правах запозичення (СПЗ) з 11,2 % у 2021 р. до 9,4 % у 2024 р. Цей тренд може відображати скорочення обсягу запозичень у цій валюті або зміну політики кредиторів щодо СПЗ. Окрім цього, частка боргу в гривні та російському рублі в структурі зовнішнього боргу зменшилася, що може бути наслідком економічних і політичних змін, пов'язаних із війною.

Протягом 2013–2024 рр. показник – відношення валового зовнішнього боргу до ВВП значно перевищував 60 % – той граничний обсяг, який законодавчо регламентований Бюджетним кодексом України [2]. Така ситуація свідчить про наявність значних загроз для фінансової стійкості та економічної стабільності країни. За період з 2021 по 2024 р. відбулося значне підвищення рівня цього показника з 64,8 % до 90,8 %. Причинами є недостатнє забезпечення економічного зростання, у зв'язку з військовим станом в країні.

Таким чином, повстає питання розроблення рекомендацій щодо управління зовнішнім боргом України. Так уряд затвердив «Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2024–2026 роки» [3], в якій визначив певний перелік заходів, зокрема залучення довгострокового пільгового фінансування та збільшення частки грантів, що допоможе зменшити боргове навантаження. Особливу увагу приділяють розвитку відносин з інвесторами та внутрішнього ринку капіталу, щоб забезпечити стабільний доступ до фінансування і залучати інвестиції. Для мінімізації ризиків рефінансування планується продовження співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, такими як МВФ, а також покращення внутрішніх боргових механізмів для зменшення залежності від зовнішніх запозичень.

Отже, для ефективного управління валовим зовнішнім боргом України під час війни та після неї важливо залучати пільгове фінансування та гранти від міжнародних партнерів, що знизить боргове навантаження на

бюджет. Особливу увагу слід приділяти економічному зростанню, що дозволить поступово знизити рівень боргу відносно ВВП, а також впровадженню політики бюджетного профіциту для зменшення потреби в нових запозиченнях у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Мінфін. Валовий зовнішній борг України. URL : [https:// index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/](https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/) .

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI/ Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

3. «Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки» від 27 жовтня 2023 р. № 1117. URL : <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>.

Фурман О. О., студентка

Львівського національного університету ім. Івана Франка

(науковий керівник – Ясіновська І. Ф. к.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету ім. Івана Франка)

РОЛЬ БАНКІВ У ПРОЄКТНОМУ ФІНАНСУВАННІ

Проектне фінансування – це особливий метод залучення фінансових ресурсів для реалізації окремих проєктів, який полягає в тому, що основним джерелом погашення боргу і отримання прибутку є грошові потоки, які генерує сам проєкт після його завершення, а не загальні активи позичальника. Це фінансування використовується для великих інвестиційних проєктів, які зазвичай мають високий рівень капіталомісткості і тривалий період окупності.

Особливостями проєктного фінансування є:

- виявлення особливостей та розподіл ризиків між учасниками;
- об'єднання промислової та банківської сфери;
- складність та тривалість процесу організації;
- можливість залучення капіталу у великих обсягах і з високим фінансовим важелем [1].

Проектне фінансування є важливим інструментом для реалізації великих інфраструктурних і комерційних проєктів, що сприяють економічному розвитку. У цьому процесі банки займають ключову роль, виступаючи як постачальники капіталу, консультанти та партнери у структуризації фінансування.

До основних функцій банків у проєктному фінансуванні належать:

1) Надання фінансових ресурсів. Банки є основним джерелом фінансування великих проєктів. Вони пропонують :

- кредити. банки надають короткострокові та довгострокові кредити для покриття витрат на реалізацію проєктів. довгострокове кредитування

зазвичай використовується для інвестицій у будівництво, обладнання та технології.

- облігаційні випуски. банки допомагають компаніям випускати облігації для залучення додаткових інвестицій.

- синдиковане фінансування. коли кілька банків об'єднують свої ресурси для фінансування одного проєкту, що дозволяє знизити ризики та розподілити фінансові зобов'язання.

2) Оцінка та управління ризиками. Це включає в себе:

- фінансовий аналіз. оцінка фінансової життєздатності проєкту, прогнозування грошових потоків та визначення прибутковості.

- операційний аналіз. вивчення бізнес-моделі проєкту, команди, яка його реалізує, та операційних процесів.

- ринковий аналіз. аналіз ринкових умов, конкурентного середовища та потенційного попиту на продукцію або послуги.

3) Структуризація фінансування. Банки допомагають структурувати фінансування проєктів, що включає:

- поєднання джерел капіталу. оптимізація фінансової структури проєкту через використання боргового та власного капіталу.

- умови фінансування. визначення термінів, процентних ставок та інших умов кредитування, які відповідають специфіці проєкту.

4) Консультаційні послуги. Вони в свою чергу включають:

- розробка бізнес-планів. допомога у створенні детального бізнес-плану, що включає фінансові прогнози, аналіз ринку та стратегічні цілі.

- пошук інвесторів. залучення інших інвесторів та партнерів, які можуть підтримати проєкт.

Проектне фінансування, як особлива форма забезпечення суб'єктів господарювання додатковими ресурсами, має ряд переваг. До них належать: можливість прогнозувати результат реалізації інвестиційного проєкту; можливість для банків виступати в ролі як кредиторів, так і гарантів; можливість прогнозувати результат реалізації інвестиційного проєкту; можливість більш достовірно оцінити платоспроможність позичальника та інші.

Проте проектне фінансування також має ряд недоліків: висока вартість кредитування порівняно з традиційними схемами фінансування; високі транзакційні витрати, що є наслідком більш складної підготовчої роботи, ніж у разі використання традиційних підходів до фінансування інвестиційних проєктів [2].

Участь банків у проектному фінансуванні є критично важливою. Банки не лише надають фінансові ресурси, але й здійснюють оцінку ризиків та допомагають у структуризації фінансування. Проте, незважаючи на численні переваги, банки також стикаються з різними викликами, які потребують ретельного управління. Ефективна співпраця між банками, позичальниками та іншими учасниками проєкту є запорукою успіху в сфері проектного фінансування, що, в свою чергу, сприяє економічному зростанню і розвитку.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В., Шелудько С. А. Проектне фінансування в умовах невизначеності та ризику. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/66.pdf
2. Жуков В. В. Теоретичні основи становлення і розвитку проектного фінансування в Україні. URL : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/28-2017/37.pdf>

Ходько П. О., учень
Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Григораш Т. Ф.
заступник директора з наукової роботи
Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів

МАКРОЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ УКРАЇНИ

Війна, що триває, негативно впливає на економічну активність в Україні через постійний дефіцит енергоресурсів та падіння купівельної спроможності населення. Скорочення обсягів експорту та зниження рівня внутрішнього попиту через високий рівень інфляції негативно вплинули на економічний стан країни.

За оцінками Міністерства економіки, зростання ВВП прискорилось у серпні до 3,5% після падіння на 1,1% у червні та уповільнення до 2,7% у липні. Але офіційний показник ВВП може суттєво відхилитися від оцінок Міністерства економіки, в основному через складно оцінювану діяльність, пов'язану з оборонною сферою.

Підвищення податків, попередньо ухвалене парламентом, є значно меншим, ніж спочатку вимагав уряд, і забезпечить лише 3 млрд доларів США додаткових надходжень наступного року. У поточному вигляді вплив на ВВП буде мінімальним.

Із початком повномасштабної війни у 2022 р. місце України у рейтингу країн за рівнем економічного ризику постійно знижується і у 2024 р. наша країна посідає 159-те місце зі 164 країн. На рис. 1 представлено значення складових економічного ризику України.

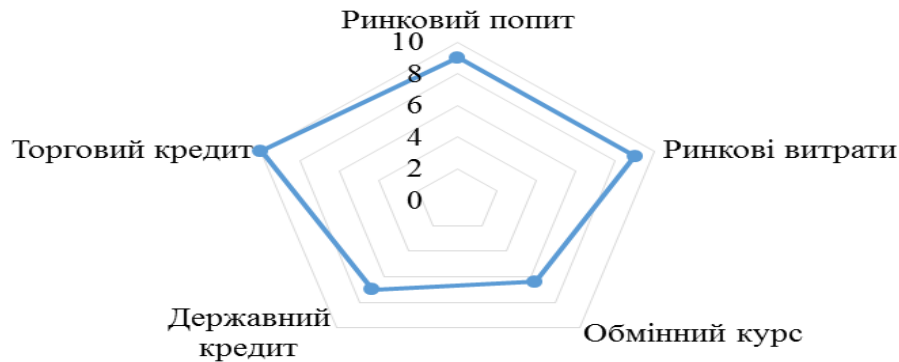

Рис. 1. Значення складових економічного ризику України у 2024 р.

Джерело: складено автором за даними [1].

Рейтингування країн проводиться агентством Oxford Economics та включає оцінку країни за 5 показниками.

1. Ринковий попит: 9.0/10

Внаслідок воєнних дій різко зросла інфляція, наявні доходи населення скоротилися через підвищення цін на енергоносії та державні послуги. Потреби обмежилися лише критично важливими товарами.

2. Ринкові витрати: 9,0/10

Відбулося значне погіршення фінансових умов. Контроль за рухом капіталу та валютні обмеження запобігли різкому знеціненню валюти, але водночас дуже ускладнили використання валютної виручки.

3. Обмінний курс: 6.4/10

Війна позбавила Україну більшої частини валютних надходжень і змусила НБУ запровадити контроль за рухом капіталу та зафіксувати курс гривні до долара США. У жовтні 2023 року банк перейшов до керованого плавання [2]. Оскільки війна триває, макрофінансова стабільність України значною мірою залежить від притоку західного фінансування.

4. Державний кредит: 7,0/10

В умовах падіння ВВП майже на 30% у 2022 році, збільшення бюджетного дефіциту до 20% ВВП та зростання зовнішнього боргу приблизно на 2 млрд доларів США щомісяця в липні 2022 року запроваджено дворічний мораторій на всі виплати за єврооблігаціями. Таким чином, Україна опинилася в стані обмеженого дефолту. У серпні 2024 р. Уряд України затвердив принципові домовленості України зі спеціальним комітетом власників її євробондів на суму близько \$23 млрд, які передбачають списання 37% боргу з можливістю відновлення 12% у разі досягнення певного рівня ВВП у 2028 році [3].

5. Торговий кредит: 10/10

Бойові дії ведуться в 11 з 24 областей України, на які зазвичай припадає 70% експорту. у липні 2023 року. Відтоді Україна створила власний контрольований маршрут через Чорне море, що значно зменшило логістичні перешкоди та дозволило експортувати майже рекордні обсяги зернових [4].

Список використаних джерел:

1. Country Economic Forecast | Ukraine. Oxford Economics. URL : <https://www.oxfordeconomics.com/>

2. НБУ впроваджує керовану гнучкість обмінного курсу, що посилить стійкість валютного ринку та економіки. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuye-kerovanu-gnuchkist-obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki>

3. Кабмін України затвердив умови реструктуризації євробондів і запровадив тимчасовий мораторій на виплати. Interfax. Україна. URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/1004180.html>

4. Непомічена перемога: як Україні вдалося відновити експорт Чорним морем. BBC News Україна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crgyjr2rerjo>

Цимбалюк Б. Р., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Панасейко С. М., к.е.н., доц.,

доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства

Університету митної справи та фінансів)

ПАТЕНТИ ЯК ЗАХИСТ БІЗНЕСУ

Інновації – це паливо для розвитку людства. З одного боку, вони приносять користь своїм функціоналом, з іншого надають можливість створити бізнес, а відповідно й отримати гроші. Зазвичай такі нововведення є причиною створення стартапів, однак й вже існуючі корпорації інвестують великі кошти у розробку таких технологій. Одним з компонентів, що об'єднує ці компанії, є захист своїх відкриттів від користування іншими особами/підприємствами, бо це напряму впливає на дохід. Тож, щоб цього не сталося, існує законодавчо захищений документ – патент.

Патент – це юридичний документ, який призначений для захисту інтелектуальної власності та дозволяє власникам контролювати використання своїх технічних рішень. Він може видаватися на [1].

- винахід (нове технічне рішення задачі, яке має суттєві відмінності від відомих рішень). Фактично це інновація, якої до цього часу не існувало;

- корисну модель (видозмінене вже існуюче технічне рішення). Можна сказати, що вона не має такої інноваційності, як винахід, однак все одно несе за собою щось нове;

- промисловий зразок (оригінальний зовнішній вигляд продукту або його частини). Він може відрізнятися від інших формою, дизайном, кольором і т.д.

Отже, ключовим критерієм, який повинен мати усі ці 3 види, є новизна. Тільки при її наявності патент можуть видати.

Труднощі процедури залежать від самого об'єкта інтелектуальної власності. Його складність, кількість винахідників впливають на це. До документів, які потрібно надати для реєстрації патенту, відносяться:

- заява про державну реєстрацію винаходу;
- креслення (якщо на них є посилання в описі);
- опис винаходу;
- реферат;
- формула винаходу.

Додатково потрібно заплатити за відповідні послуги. Загалом їх сума може сягати від кількох тисяч до десятків тисяч – усе залежить від об'єкту патентування. Для детальної інформації доцільно звернутися до відповідних органів.

Щоб процедура пройшла швидше та без помилок, зазвичай користуються послугами спеціальних юридичних компаній, діяльність яких і полягає у правильному оформленні та поданні документів.

Також потрібно розуміти, що патент видається на певний термін. Зазвичай це 600 днів, але цю дату можна змінювати – усе залежить від платоспроможності майбутнього власника [2].

Дуже важливою є географічна сила патенту, оскільки цей документ діє лише в тій юрисдикції, в якій він був зареєстрований. Тобто патент, виданий в Україні, діятиме тільки на її території. Щоб він мав свою чинність й у інших країнах, потрібно у кожній з них зареєструвати свій об'єкт інтелектуальності, але це не зручно, коли потрібно охопити значну кількість держав. Для цього існує Всесвітня організація інтелектуальної власності, в яку входить певна кількість юрисдикцій. Патент, отриманий у цій організації, матиме силу на усі країни, які в неї входять [3].

Не так давно патентування в Україні мало деякі труднощі, що впливало на негативне ставлення інвесторів. Розв'язання цих проблем, а особливо так званого «декларційного патенту», позитивно вплинуло на ситуацію, а відповідно й на імідж країни на світовій арені. Наразі національний орган «Укрпатент» намагається адаптувати українську систему патентування до європейських стандартів, але не дивлячись на усі ці позитивні фактори, динаміка подання патентів в останні роки залишається низхідною [4].

Таблиця 1

Динаміка реєстрації патентів

Рік	2020	2021	2022	2023
Винаходи	2179	2298	1566	1158
Корисні моделі	6385	4363	2074	2712
Промислові зразки	2047	1751	656	778
Разом	10611	8412	4296	4648

Джерело: за даними [5]

Тож, щоб продуктом/ідеєю ніхто не зміг скористатися без дозволу власника, потрібно обов'язково оформлювати патент. У разі вживання, можна спокійно подавати на цю людину/організацію в суд та вимагати компенсацію за такі дії.

Список використаних джерел:

1. Юридична компанія INSEININ, «Що таке патенти, і як їх отримати?» URL: <http://surl.li/yaqlhe>
2. Портал Дія - Інтелектуальна власність URL: <http://surl.li/rnlisyh>
3. А. Бабіч «Всесвітня організація інтелектуальної власності: цілі, структура, компетенція» // Міжнародне право 2022. URL : <http://surl.li/gdqnak>
4. Кушнір О. Д. III Всеукраїнська студентська науково - технічна конференція "Природничі та гуманітарні науки. актуальні питання" 2010. С.160 URL: <http://surl.li/axfogb>
5. УКРНОІВІ «Інтелектуальна власність у цифрах» 2024. С. 5. URL : <http://surl.li/wgcizt>

Шевченко О. Л., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Вакульчик О. М., д.е.н., проф.,
завідуюча кафедрою обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Малі підприємства є важливим елементом економіки, відіграючи значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту і забезпеченні зайнятості. Вони сприяють інноваціям, швидко реагуючи на зміни ринкових умов та впроваджуючи нові ідеї. Проте для забезпечення конкурентоспроможності та фінансової стабільності необхідно налагодити ефективний облік та аналіз їхньої діяльності. Це дозволяє не лише контролювати фінансові потоки, але й ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення, що вкрай важливо в умовах динамічного бізнес-середовища. Згідно з Законом про бухгалтерський облік та фінансові звітність в Україні [1] до малих підприємств відносяться юридичні особи, що відповідають одночасно таким критеріям:

1. Кількість працівників – 50 осіб;
2. Річний дохід – до 10 мільйонів гривень (за останній звітний рік);
3. Середньорічна вартість активів – до 20 мільйонів гривень.

Як бачимо, малі підприємства можуть мати дуже суттєві обсяги реалізації, активи і персонал та відігравати важливу роль як економічний оператор. Але, відповідно до Національного стандарту 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», для малих та мікропідприємств «встановлюється

скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати» [2].

Малі підприємства мають подавати тільки дві форми фінансової звітності: Баланс (форма №1-м), Звіт про фінансові результати (форма №2-м). Проте, сучасні форми фінансової звітності малих підприємств містять дещо згорнуту інформацію, що викликає труднощі при адаптації під специфіку роботи, що може призвести до недостатньої інформативності звітів при визначенні фінансового стану та ефективності діяльності.

Прозорість фінансової звітності є критично важливою для зовнішніх користувачів, таких як інвестори, кредитори, постачальники та партнери, яким необхідна фінансова інформація для таких цілей:

1. Оцінка ризиків. Інвестори і кредитори прагнуть оцінити фінансові ризики, пов'язані з інвестуванням чи наданням кредитів. Прозора звітність дозволяє їм бачити реальний фінансовий стан підприємства, його ліквідність, рентабельність та здатність виконувати зобов'язання.

2. Прийняття інвестиційних рішень. Якісна та детальна звітність допомагає зовнішнім користувачам приймати обґрунтовані рішення про інвестиції, кредитування або співпрацю з підприємством. Нестача інформації може призвести до відмови у фінансуванні або партнерстві.

3. Довіра та репутація. Прозорість звітності підвищує довіру до підприємства. Якщо звітність легко зрозуміла та містить достатньо інформації, це формує позитивний імідж компанії на ринку.

Для малих підприємств партнерство розширює можливості, співпраця може надати доступ до нових ринків, ресурсів і технологій, що сприяє зростанню. Наявність надійних партнерів може покращити фінансову стабільність підприємства, оскільки вони можуть допомогти в отриманні фінансування або умовних кредитів.

Недостатня інформативність в стандартних формах є проблемою для прийняття управлінських рішень. Тому доцільно розширити наступні статті фінансової звітності малого підприємства:

– Каса та банківські рахунки. Деталізація руху грошових коштів, включаючи надходження та витрати, а також планування грошових потоків.

– Дебіторська заборгованість. Розширення інформації про терміни погашення, ризики невиконання і резерви сумнівних боргів.

– Кредиторська заборгованість. Включення інформації про умови погашення, взаємовідносини з постачальниками та можливі санкції за несвоєчасну оплату.

– Запаси. Подробиці про оцінку запасів, їхнє обертання, а також інформацію про терміни зберігання і запаси на складах.

– Основні засоби. Інформація про амортизацію, оцінку активів, а також плани щодо оновлення основних засобів.

– Витрати. Деталізація витрат за статтями, що дозволяє краще розуміти структуру витрат і їх вплив на фінансовий результат.

– Фінансові результати. Розширення статті про прибуток і збиток, зокрема аналіз факторів, які вплинули на результати.

– Капітал і резерви. Включення детальної інформації про власний капітал, зміни в структурі капіталу, а також резерви на покриття можливих ризиків.

– Примітки до фінансової звітності. Розширення приміток, які пояснюють специфіку облікової політики, методи оцінки, та будь-які важливі події, які вплинули на фінансовий стан.

– Сегментована звітність. Якщо підприємство має кілька напрямів діяльності, слід навести інформацію про результати за кожним сегментом.

Прозорість фінансової звітності є ключовою для залучення зовнішніх користувачів, а адаптація форм до специфіки малих підприємств має вирішальне значення для забезпечення точності та інформативності звітів, що сприяє ефективному управлінню та розвитку бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 20.10.2024).

2. Національне положення (стандарт) №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 20.10.2024).

Шевченко С. В., студент

Херсонського національного технічного університету

(науковий керівник – Боровік Л. В., д.е.н.,

доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Херсонського національного технічного університету)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

В умовах зростання глобальних викликів та нестабільності світової економіки забезпечення економічної безпеки країни стає пріоритетним завданням. Важливим, проте часто невраховуваним, елементом економічної безпеки держави є конкурентоспроможність підприємств, оскільки саме вони забезпечують стійкість економіки, її здатність адаптуватися до зовнішніх загроз та ефективно використовувати наявні ресурси.

Економічний розвиток країни буде стабільним і прогресивним лише за умови ефективного функціонування окремих суб'єктів господарювання, які формують сукупність економічної системи держави [1, с. 65]. Високий рівень конкурентоспроможності підприємств забезпечує стабільні доходи у вигляді податків до державного бюджету, що дозволяє фінансувати оборону, соціальну, економічну сфери та інші важливі для державної безпеки напрями.

Підприємства, що здатні розвивати власний інноваційний потенціал, створюють додаткову цінність на ринку, підвищуючи рівень технологічного розвитку країни. Це дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність

продукції, але й збільшує здатність країни до стійкого розвитку, мінімізуючи ризики техногенних катастроф і підвищуючи рівень енергетичної безпеки.

Система економічної безпеки формування конкурентного потенціалу підприємства повинна бути скерованою на досягнення як короткострокових так і середньо та довгострокових цілей. Її побудова повинна ґрунтуватися на: - аналізі економічної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства у попередньому та поточному періодах; – дослідженні умов зовнішнього та внутрішнього інвестиційного середовища та кон'юнктури розвитку інвестиційного ринку; – виборі моделі системи економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу з урахуванням стратегічних цілей інвестиційного розвитку підприємства [2, с. 96].

Ключовим аспектом конкурентоспроможності є інтеграція підприємств у міжнародні ринки, що дозволяє країні отримувати додаткові ресурси та знання, водночас знижуючи вразливість національної економіки до зовнішніх шоків. Високий рівень внутрішньої конкуренції сприяє підвищенню якості продукції та ефективності бізнес-процесів, що посилює стійкість економіки до криз. Також конкурентоспроможні підприємства забезпечують зміцнення національної валюти та стабільність банківської системи.

Варто підкреслити, що конкурентоспроможні підприємства здатні забезпечити стабільне працевлаштування населення та належну оплату праці, зменшуючи рівень безробіття, що підвищує соціальну стабільність країни.

Конкурентоспроможність українських підприємств стикається з рядом проблем, які обмежують їх здатність ефективно функціонувати на внутрішніх та зовнішніх ринках, а також негативно впливають на економіку країни:

- політична та економічна невизначеність, нестабільний курс гривні та інші макроекономічні фактори значно ускладнюють розвиток підприємств;

- відтік кадрів за кордон, недостатня підготовка або кваліфікація працівників призводять до дефіциту кваліфікованої робочої сили, що також впливає на продуктивність та якість продукції [3, с. 39];

- низька інвестиційна активність, що пов'язана з недосконалістю державної інвестиційної політики, недоліками в інвестиційному законодавстві і, як наслідок, – недостатнім рівнем технологічного розвитку та інновацій;

- застарілі технології знижують продуктивність та якість продукції. Це призводить до низької конкурентоспроможності на світових ринках, де попит на високотехнологічну та інноваційну продукцію є дуже високим.

Як видно, критерії успішності діяльності підприємства на внутрішньому і світовому ринках зміщується від рівня конкурентоздатності підприємств до рівнів конкурентоспроможності держави. При цьому держава виступає гарантом створення привабливого бізнес-клімату та умов вкладення капіталу, що визначає і інвестиційну привабливість підприємства і міру лояльності споживачів. Заходи, які раніше впроваджувала держава з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств, зокрема комплекс податкових стимулів в Україні, сприяли не розвитку економіки, а лише подальшому розширенню податкових пільг. Крім того, держава намагається підтримувати конкурентний стан економіки, застосовуючи антимонопольне законодавство.

Водночас вважаємо, що, крім регуляторних механізмів, існує необхідність інтеграції концепції конкурентоспроможності підприємств у стратегії економічної безпеки країни. Держава повинна активніше підтримувати ці процеси через створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримку інновацій, розвитку людського капіталу і зміцнення міжнародних економічних зв'язків та партнерств. Це дозволить не тільки підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, але й забезпечити довгострокову стабільність економіки та стійкість до зовнішніх впливів.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
2. Боровік Л.В. Методологічні аспекти побудови економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрного підприємства. Фінансовий простір. 2020. № 3 (39). С. 94 – 100.
3. Денисенко М. П., Воронкова Т. Є., Янковець Т. М. Проблеми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України. Наука, технології, інновації. 2015. № 1. С. 37–46.

Штамбург О. М., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Панасейко І. М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів)

МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства є важливим етапом у процесі управління фінансовими ризиками. Вона дозволяє виявити потенційні загрози для стабільності компанії та визначити необхідні кроки для їх нейтралізації. Ефективність цієї процедури залежить від застосування різних методів і моделей, які можуть бути адаптовані до специфіки діяльності підприємства [2].

Основними методами оцінки є фінансові коефіцієнти та прогнозні моделі. Використання фінансових коефіцієнтів, таких як ліквідності, рентабельності та коефіцієнти заборгованості, дозволяє скласти картину фінансового стану підприємства. Наприклад, коефіцієнт поточної ліквідності, який показує здатність підприємства покривати короткострокові зобов'язання, є одним із ключових показників, що вказують на фінансову стабільність.

Прогнозні моделі, такі як Altman Z-score, широко використовуються для оцінки ймовірності банкрутства. Ця модель базується на комбінації кількох фінансових показників і дозволяє виявити ризики банкрутства ще до їх настання. Z-score розраховується на основі даних про активи, власний

капітал, прибуток та інші ключові показники. Значення Z-score нижче певного порогу сигналізує про високий ризик банкрутства [1].

Дискримінантна модель О. О. Терещенка є важливим інструментом для прогнозування ймовірності банкрутства українських підприємств в умовах економічної нестабільності. Ця модель побудована на аналізі фінансових показників, таких як рентабельність, ліквідність і платоспроможність, які використовуються для класифікації компаній на ті, що мають високий ризик банкрутства, і ті, що є стабільними.

Терещенко пропонує ураховувати особливості українського ринку, зокрема економічну невизначеність та нестабільність валютних курсів. Модель дає можливість ефективно прогнозувати банкрутство з урахуванням місцевих факторів, таких як рівень заборгованості та загальні тенденції в національній економіці. Основними перевагами цієї моделі є її адаптованість до специфіки підприємств з перехідною економікою та можливість використання як для великих, так і середніх компаній [3].

Оцінка ймовірності банкрутства також передбачає аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів ризику. Внутрішні фактори можуть включати неефективне управління, недоліки у сфері виробництва, дефіцит коштів та джерел фінансування діяльності, прорахунки в галузі постачання, маркетингу, збутовій політиці, ціноутворенні, високий рівень заборгованості, низьку рентабельність, недостатній рівень кваліфікації персоналу, незадовільну роботу фінансової служби, а також відсутність стратегії розвитку.

Зовнішні фактори, такі як економічні коливання, зміни в господарському та податковому законодавстві, несприятлива конкурентна ситуація, значний рівень інфляції, нестабільність фінансового та валютного ринків, зменшення купівельної спроможності населення, також значно впливають на фінансовий стан підприємства.

Для своєчасного виявлення проблем важливо впроваджувати системи раннього попередження, які допоможуть контролювати фінансові показники і виявляти тенденції, що можуть призвести до фінансових труднощів.

Вихід підприємства з кризового стану вимагає розробки та реалізації відповідних стратегій. Основними напрямками можуть бути фінансова та операційна реструктуризація. Фінансова реструктуризація передбачає перегляд боргових зобов'язань, проведення переговорів з кредиторами та пошук додаткових джерел фінансування. Операційна реструктуризація може включати оптимізацію бізнес-процесів, скорочення витрат і підвищення ефективності виробництва.

Важливо впроваджувати інновації. Використання нових технологій, автоматизація процесів, впровадження нових продуктів можуть суттєво підвищити конкурентоспроможність підприємства та покращити його фінансовий стан. Диверсифікація асортименту продукції чи послуг дозволяє зменшити ризики, пов'язані з коливаннями попиту на конкретну продукцію.

Необхідність активної участі держави в підтримці підприємств, які переживають фінансові труднощі, не викликає сумнівів. Державна підтримка може включати фінансову допомогу, пільгове кредитування, податкові

канікули та консультаційні послуги. Програми державної підтримки мають бути спрямовані на стимулювання розвитку підприємств, покращення їх фінансової стабільності та забезпечення збереження робочих місць.

Таким чином, комплексний підхід до оцінки ймовірності банкрутства та розробка стратегії виходу з кризового стану є запорукою стабільності підприємства в умовах сучасного ринку. Вчасна оцінка ризиків, адекватні управлінські рішення та підтримка з боку держави можуть суттєво зменшити ймовірність банкрутства та забезпечити довгостроковий успіх підприємства.

Список використаних джерел:

1. Altman, E. I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23, 1968, 589-609. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1968.tb00843>.

2. Бачкір І. Г. Проблема діагностики банкрутства підприємств: аналіз існуючих підходів і методів оцінки. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/206.pdf.

3. Чухраєва Н. М. Порівняльний аналіз ефективності дискримінантних моделей діагностування банкрутства українських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 25. Ч. 2. С. 28–32. URL: <http://surl.li/rxrkq>.

Секція 2. Міжнародні економічні відносини: тренди та імперативи розвитку

Гричук М. О., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів)

ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

Глобальний ринок праці – це сукупність відносин, які формуються внаслідок процесу узгодження пропозиції та попиту щодо світових трудових ресурсів, а також таких аспектів, як навчання робочої сили, відшкодування за надані трудові послуги, забезпечення соціального захисту, що сформувалась у результаті неоднакового розподілу робочої сили в різних державах, наявності принципово різних підходів щодо її відтворення у різних країнах.

До основних тенденцій розвитку ринку праці в міжнародному масштабі на сучасному етапі можна зарахувати наступні: вплив глобалізаційних процесів, активізація міграційних процесів, розширення практики застосування трудових стандартів, визнаних багатьма державами та міжнародними організаціями.

Процес створення уніфікованого механізму відповідно до попиту та реально існуючої робочої сили, незалежно від країни фактичного проживання працівників, що розгортається в умовах економічної глобалізації, може бути визначений як глобалізація ринку праці. В її основі лежать такі аспекти, як: розвиток інфраструктури на глобальному рівні, існування глобальної валютної системи, активні міграційні процеси, безпрецедентний ріст світової торгівлі, активізація залучення іноземних інвестицій, існування міжнародного поділу праці, швидкий розвиток технологічних інновацій [2].

Низка чинників впливає на значні зміни на глобальному ринку праці на сучасному етапі. Однією з найпомітніших тенденцій є зростання віддаленої роботи – епідемія COVID-19 прискорила цей процес, адже компанії запроваджували численні інновації в процесі адаптації до принципово нових умов роботи. Чимало співробітників тепер віддають перевагу гнучкому графіку роботи і можливості працювати з будь-якої точки світу [1].

Ця тенденція також призвела до посилення конкуренції в різних галузях. Установи і компанії можуть наймати людей з різних країн, що висуває підвищені вимоги до кваліфікації співробітників. А удосконалення цифрових навичок у робочих процесах – важливий фактор.

Іншим важливим аспектом є зростання попиту на спеціалістів у сфері технологій. ІТ-інженери, аналітики даних і фахівці з кібербезпеки стають все більш затребуваними. Це пов'язано з швидким розвитком технологій і створенням належних умов для гарантування безпеки даних [4].

Крім того, важливим трендом є різноманітність та інклюзія на робочому місці. Багато компаній активно працюють над створенням рівних можливостей для всіх працівників, незалежно від їхнього походження чи статі. Це не лише позитивно позначається на корпоративній культурі, але й підвищує значно продуктивність.

Слід назвати зростання популярності фрілансу. Багато людей обирають самозайнятість через гнучкість і можливість працювати над різними проєктами. Це створює нові виклики для традиційних моделей зайнятості [3].

Важливою складовою сучасного ринку праці є розвиток м'яких навичок. Комунікація, емоційний інтелект та здатність до командної роботи перетворюються на критично важливі для успішної кар'єри. Роботодавці все більше цінують ці навички поряд із спеціальними знаннями.

Глобалізації належить провідна роль у процесі формування ринку праці. Саме глобалізаційні процеси створюють сприятливі умови для виходу компаній на нові перспективні ринки та залучення висококваліфікованих фахівців. Це створює нові можливості, але також і виклики, пов'язані з культурними відмінностями.

Технології автоматизації та штучного інтелекту змінюють традиційні професії. Деякі професії стають застарілими, тоді як інші виникають у нових сферах. Фахівці на постійній основі мають підвищувати свою кваліфікацію та впроваджувати нові технології у свою роботу.

Демографічні зміни також впливають на ринок праці. Поява покоління Z привносить нові цінності та очікування щодо роботи. Молоді спеціалісти прагнуть до балансу між роботою та особистим життям, а також до соціальної відповідальності компаній.

Серед основних викликів можна виділити проблему нестачі кваліфікованих кадрів. Багато галузей стикаються з труднощами у пошуку спеціалістів, що відповідають їхнім вимогам. Це створює конкуренцію між роботодавцями за таланти.

Важливо також звернути увагу на вплив економічних криз на функціонування ринку праці в сучасних умовах. Саме економічні кризи можуть призводити до скорочення робочих місць і збільшення безробіття. Проте кризи також відкривають нові можливості для інновацій та розвитку.

Зростання популярності стартапів створює нові робочі місця та можливості для молодих підприємців. Цей тренд позитивно позначається на розвитку підприємницького таланту серед представників молодого покоління.

Інвестиції в стартапи також стимулюють економічний розвиток.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що ринок праці стає дедалі динамічнішим і складнішим. Отже, сучасні тренди розвитку глобального ринку праці свідчать про необхідність гнучкості та адаптації. Роботодавці та працівники повинні працювати разом для створення продуктивного і інклюзивного середовища. Тільки так можливо досягти позитивних результатів в епоху перманентних технологічних інновацій та глобалізаційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Даньків В. В. Вплив електронної комерції на ринок праці в контексті розвитку цифрової економіки. *Академічні візії*. 2022. № 8–9. С. 39–47.

2. Ланська С. П., Подунай В. В. Сучасні тренди розвитку світового ринку праці // *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка*. 2023. Вип. 25. С. 5–14.

3. Мігал М. Війна і дефіцит працівників: динаміка кадрових ресурсів в Україні. URL : https://iaa.org.ua/articles/vijna-i-deficzyt-praczivnykiv-dynamika-kadrovyyh-resursiv-v-ukrayini/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwmt24BhDPArisAJFYKk3PYXGmvtguyYb_WgkqnNu-YzO_DpbI04CaQvsdhFTHeIK90x8fdwaAq4bEALw_wcB

4. Пашкіна Т. IT і не тільки. Яким став 2023 рік для ринку праці. URL:https://speka.media/it-i-ne-tilki-yakim-stav-2023-rik-dlya-rinku-praci-pl4nlz?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=20972733776&gad_source=1

Драгунова А. С., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН НА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Торгівельні війни, що розгортаються в XXI столітті, стали одним з найбільших викликів для розвитку сучасних міжнародних економічних відносин. Починаючи з 2018 р., коли США ініціювали серію торговельних війн з Китаєм, торговельні війни стали глобальним явищем, що охопило багато країн і галузей. Вони призводять до значних економічних втрат, розширюють міжнародні відносини та ставлять під питання майбутнє глобальної торгівлі.

Існує ряд факторів, що призводять до виникнення торговельних війн у XXI столітті:

– Зростання націоналізму та популізму в багатьох країнах призводить до посилення протекціоністських настроїв. Уряди прагнуть захистити свої внутрішні ринки від іноземної конкуренції, запроваджуючи мита та інші торговельні бар'єри. Ця тенденція спостерігається не тільки в розвинутих країнах, але й в країнах, що розвиваються.

– Деякі країни звинувачують інші країни в несправедливій торговельній практиці, зокрема в субсидіюванні виробництва та демпінгу. Ці звинувачення часто мають політичне підґрунтя і слугують приводом для запровадження торговельних бар'єрів.

– Торговельні війни часто є інструментом тиску у процесі геополітичного протистояння.

– Змагання за технологічне лідерство, зокрема в сферах штучного інтелекту та 5G, посилює конкуренцію між країнами, що може призвести до торгівельних війн. Країни прагнуть захистити свої технологічні інновації та контролювати доступ до ключових технологій.

Торгівельні війни мають значні негативні економічні наслідки:

– Запровадження мит і торговельних бар'єрів призводить до зниження обсягів міжнародної торгівлі. За даними дослідження NBER, торгівельна війна між США та Китаєм призвела до зменшення обсягів торгівлі на 20 % [4].

– Збільшення митних зборів впливає на споживачів через зростання цін. За оцінками експертів, ціни на споживчі товари в ході торгівельних війн зростають на 10 % [1].

– Зменшення обсягів торгівлі може призвести до втрати робочих місць у секторах, що найбільш залежать від експорту. Оцінки втрат робочих місць коливаються від 1 до 5 мільйонів [1].

– Торгівельні війни створюють невизначеність для бізнесу, що зменшує інвестиції та сповільнює економічне зростання. Це негативно впливає на інвестиційний клімат, оскільки підприємства не впевнені в майбутньому розвитку торговельних відносин.

Торгівельні війни підривають принципи вільної торгівлі, що лежать в основі глобальної економічної системи. Замість міжнародного співробітництва, спостерігається посилення націоналізму та протекціонізму. Це створює невизначеність і нестабільність, що може призвести до розпаду глобальної торгової системи [2].

У 2022 р. світові обсяги торгівлі товарами склали близько 19.5 трильйонів доларів [3].

З 2018 р. США втратили близько 3 млн робочих місць, а індекс споживчих цін зріс на 15 %, що частково пов'язано з торгівельними війнами [1].

Україна як країна, що залежить від експорту, потерпає від негативного впливу торгівельних війн. Зменшення обсягів торгівлі призводить до зменшення українського експорту, що негативно впливає на економічний розвиток країни. За даними Міністерства економіки України, торгівельна війна між США та Китаєм призвела до зниження українського експорту на 5 % [3].

Для подолання негативних наслідків торгівельних війн необхідні спільні зусилля країн, а саме:

– Відновлення діалогу між країнами-учасницями торгівельних війн та віднаходження шляхів компромісу.

– Перегляд існуючих правил глобальної торгівлі, щоб зробити їх більш справедливими і прозорими, враховуючи сучасні виклики.

– Співпраця між країнами над розв'язанням проблем, що лежать в основі торгівельних війн.

Отже, торгівельні війни є серйозним викликом для розвитку сучасних міжнародних економічних відносин. Вони призводять до значних економічних втрат, підривають принципи вільної торгівлі та створюють

невизначеність і нестабільність в глобальній економічній системі. Важливо знайти шляхи вирішення торговельних війн через діалог, дипломатичні переговори та міжнародне співробітництво. Потрібні спільні зусилля країн для створення справедливих і прозорих правил глобальної торгівлі, які б відповідали потребам XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Trade Wars: A Modern Perspective. Western Asset. (2018, August). URL : <https://www.westernasset.com/sg/qe/pdfs/whitepapers/trade-wars-in-the-twenty-first-century-2018-08.pdf>
2. Trade Wars and Their Implications for Global Economic Governance. (2022, May). URL : <https://ijrar.org/papers/IJRAR22B3883.pdf>
3. Global Trade Dynamics in the Era of Protectionism. (2023). URL : <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/3987/3808/17523>
4. Trade Wars: Policy Responses and Economic Consequences. (2021). URL : https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29315/w29315.pdf

Драгунова А. С., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Богородицька Г.Є., к.е.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ

Важливим фактором глобальної економіки виступають прямі іноземні інвестиції, які дозволяють забезпечити економічний розвиток, створити нові робочі місця, здійснити трансфер технологій та інтеграцію світових ринків. Вони представляють собою інвестиції, здійснені резидентами однієї країни в підприємства, що знаходяться на території інших країн, з метою встановлення тривалого контролю та впливу на управління цими підприємствами [1]. Існують різні способи для здійснення прямих іноземних інвестицій. Серед доречно виокремити наступні: відкриття в іншій країні дочірньої або асоційованої компанії; купівля контрольного пакета акцій функціонуючої іноземної компанії або за допомогою злиття або заснування спільної компанії з іноземними партнерами. Інвестори з інших країн здійснюють ПІ з різних мотивів, включаючи: доступ до дешевої робочої сили (інвестори можуть переміщувати виробництво в країни з більш низькими зарплатами, щоб знизити виробничі витрати), доступ до природних ресурсів (країни з великими запасами корисних копалин або енергоресурсів приваблюють інвесторів, які мають серйозні наміри отримати можливість щодо їх використання, доступ до нових ринків (ПІ дозволяють компаніям отримати доступ до нових ринків збуту, де вони зможуть представити свої послуги та товари, збільшивши масштабність свого бізнесу), зниження податкового навантаження (деякі країни пропонують податкові пільги та інші стимули для залучення ПІ, що

робить їх більш привабливими для інвестицій), отримання доступу до нових технологій (ПІ можуть сприяти передачі технологій від розвинутих країн до країн, що розвиваються, що прискорює технологічний прогрес), поліпшення іміджу (інвестування в країну може покращити її імідж та сприяти подальшому залученню інвестицій).

ПІ мають низку переваг для країн-одержувачів. Залучення прямих іноземних інвестицій позитивно позначається на процесі створення нових компаній та підприємств, збільшує обсяги виробництва та експорту, що призводить до економічного зростання. ПІ дозволяють створити нові робочі місця та модернізувати існуючі, що призводить до зменшення рівня безробіття та призводить до покращення життя населення.

ПІ можуть сприяти передачі технологій від розвинутих країн до країн, що розвиваються, що прискорює технологічний прогрес. ПІ збільшують податкові надходження від іноземних компаній, що сприяє фінансуванню соціальних програм та інфраструктурних проєктів. ПІ завдяки підвищенню якості надання освітніх, соціальних послуг, покращенню стану охорони здоров'я можуть в цілому сприяти значному підвищенню якості життя населення певної країни. ПІ підвищують конкуренцію на внутрішньому ринку, що сприяє покращенню якості наданих послуг та вироблених товарів [2].

Доцільно проаналізувати фактори, які мають значний вплив на прями іноземні інвестиції: політика країни в економічній сфері, стабільна макроекономічна ситуація, сприятливе інвестиційне законодавство, низький рівень корупції та інфляції, зростаюча економіка, розвинена транспортна, енергетична, комунікаційна інфраструктура, що забезпечує надійне функціонування підприємств. Важливим фактором ПІ також виступає освіта та кваліфікація робочої сили: наявність кваліфікованої робочої сили є важливим фактором для залучення ПІ, оскільки інвестори прагнуть доступу до кваліфікованих кадрів.

Політична стабільність також є вкрай важливою для залучення ПІ, адже вона гарантує безпеку інвестицій та передбачуваність законодавства. Несприятливим фактором для розвитку інвестицій є високий рівень корупції. Він відлякує інвесторів, адже він не може гарантувати створення рівних умов для реалізації бізнес-проєктів.

У сучасних умовах важливим фактором для ПІ є також екологічні фактори, адже країни з високими екологічними стандартами, що дбають про довкілля, привабливіші для екологічно свідомих інвесторів [3].

Чинна в Україні стратегія на залучення прямих іноземних інвестицій орієнтована на створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримку економічного розвитку. Основні аспекти цієї стратегії включають: поліпшення регуляторного середовища, спрощення процедур для реалізації бізнес-проєктів, обмеження бюрократії та підвищення прозорості. Важливим є також запровадження механізмів, які гарантують захист інвестицій та забезпечують правову визначеність. Наявність інвестиційних стимулів, таких як

запровадження податкових пільг та інших заохочень для іноземних інвесторів, особливо в пріоритетних галузях.

Для залучення ПІІ необхідно здійснювати активну роботу над просуванням України як інвестиційного напрямку на міжнародному рівні через участь у виставках та конференціях, розвитку партнерства з міжнародними організаціями, міжнародними фінансовими інститутами для залучення ресурсів і технологій. Ця стратегія спрямована на підвищення довіри іноземних інвесторів і створення умов для стійкого економічного зростання в Україні.

ПІІ мають як переваги, так і недоліки, їх ефективність залежить від ряду факторів, включаючи економічну політику, інфраструктуру, освіту та кваліфікацію робочої сили, політичну стабільність та рівень корупції. Україна має значний потенціал для залучення ПІІ, але стикається з рядом перешкод, подолання котрих є запорукою створення сприятливого клімату для залучення інвестицій. Створення умов для підтримання політичної стабільності, розвиток інфраструктури та спрощення інвестиційного законодавства є ключовими факторами для залучення ПІІ та створення належних умов для перманентного економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Hayes A. Foreign Direct Investment (FDI): What It Is, Types, and Examples. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/fdi.asp>
2. CFI Team. Foreign Direct Investment (FDI). Corporate Finance Institute. URL : <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/foreign-direct-investment-fdi/>
3. World Bank Group Прямі іноземні інвестиції. URL : <https://www.worldbank.org/en/search?q=%D0%9F%D1%80%D1%8F%D0%BC%D1%8B%D0%B5+%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5+%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8>

Драгунова С. С., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц.
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів)

МАГІСТРАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Глобальний ринок праці перебуває в стані безпрецедентних змін, що викликані технологічним прогресом, глобалізаційними процесами, трансформаціями в демографічній сфері та низкою інших факторів. Дані зміни впливають на робочі місця, кваліфікацію, прибутки та перебіг життя багатьох мільйонів людей на всій планеті. Правильна інтерпретація та розуміння сучасних трендів розвитку глобального ринку праці є ключовим для успішної адаптації до нових умов і забезпечення сталого економічного зростання.

Технологічний прогрес, зокрема розвиток штучного інтелекту (ШІ) та автоматизації, є потужним двигуном змін на сучасному ринку праці. У такому документі як «The Future of Jobs Report 2020» було висловлено припущення, що до 2025 року близько 85 мільйонів робочих місць можуть бути автоматизовані, однак, одночасно з цим прогнозується створення приблизно 97 мільйонів робочих місць нової моделі, які вимагатимуть нових навичок і знань у галузі технологій [2].

Автоматизація охоплює як рутинні, так і складні завдання, що вимагає від працівників швидкого навчання та адаптації до нових навичок. Затребуваними спеціальностями стають data science, кібербезпека, розробка програмного забезпечення та інші, пов'язані з цифровими технологіями. Це створює нові вимоги до освіти та професійної підготовки. До 2025 р. понад 50 % робочих місць вимагатимуть навичок, що нині відсутні [2]. Роботодавці повинні інвестувати в навчання і перепідготовку працівників, щоб забезпечити їх конкурентоспроможність у контексті зростаючої автоматизації. Компанії мають переглянути свої стратегії управління людськими ресурсами, адаптуючи їх до нових реалій. За даними World Bank, до 2030 року, 40 % робочих місць будуть потребувати навичок, що в сучасних умовах не формуються у освітніх закладах [4].

Сучасний ринок праці характеризується зміною характеру роботи. Зростає попит на гнучкість, нестандартні форми праці, фріланс, контрактні угоди, віддалену роботу. Працівники мають бути більш адаптивними, володіти різноманітними навичками та бути готовими до постійного навчання [1].

За даними ООН, до 2030 р. близько 2 млрд людей можуть працювати в неформальному секторі, що створює виклики для забезпечення гідних умов праці та соціального захисту [1]. Роботодавці також мають переосмислити свої стратегії управління людськими ресурсами, враховуючи зміни в характері роботи та потреби працівників. Важливо створювати умови для гнучкого графіка, забезпечувати баланс між роботою та особистим життям, а також надавати можливості для розвитку та формування нових компетентностей [1].

Глобалізація є потужним двигуном економічного розвитку, але вона також суттєво впливає на ринок праці. Глобалізація посилює конкуренцію і відкриває нові горизонти для працівників.

До 2030 р., близько 200 млн людей можуть переміститися в нові країни в пошуках роботи, що створює виклики для управління міграційними потоками та забезпечення справедливих умов праці для працівників, які приїхали з інших держав [1].

Міграція робочої сили є важливим складником глобальної економіки. Люди переміщуються в пошуках кращих можливостей та кращого життя. Однак, цей процес супроводжується викликами. Нерівний доступ до освіти та кваліфікації в різних країнах призводить до соціальної нерівності. Мігранти часто натрапляють на перепони в отриманні гідних умов праці, що ускладнює їх інтеграцію в нові суспільства [1]. Важливо, щоб уряди країн створювали ефективні механізми управління міграційними

процесами. Забезпечення справедливих для працевлаштування та роботи іноземців і підтримка їхньої інтеграції в суспільство мають стати пріоритетами міграційної політики держав [1].

Освіта та кваліфікація стають ключовими факторами успіху на сучасному ринку праці. Працівники повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію, набуваючи нових навичок і знань, які відповідають вимогам ринку праці, що постійно змінюється [4].

Уряди та роботодавці повинні інвестувати в розвиток освітньої системи і підготовку кваліфікованих працівників.

Отже, сучасні тренди розвитку глобального ринку праці свідчать про серйозні зміни, пов'язані з розвитком технологій, гнучкістю зайнятості, глобалізацією, а також зміною навичок і стратегій розвитку робочої сили.

Список використаних джерел:

1. The Changing Nature of Work. ООН (UNDP). URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/acceleratorlabs/NEW_The-Changing-Nature-of-Work_15-June-2021_FINAL.pdf

2. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2020 URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

3. MDPI. The Impact of Automation on Employment: Just the Usual Structural Change? URL : https://reeler.eu/fileadmin/ingen_mappe_valgt/sustainability-10-01661.pdf

4. World Bank. Skills and Workforce Development. URL : <https://www.worldbank.org/en/topic/skillsdevelopment>

Драгунова С. С., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Богородицька Г.Є., к.е.н.
доцент кафедри міжнародних економічних відносин)

МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Міжнародна міграція трудових ресурсів – це багатогранне явище, яке значною мірою впливає на розвиток країн, формуючи їхню економіку, суспільство та культуру. Вона зумовлена різними факторами, серед яких найважливішими є різниця в рівнях життя, доходах, можливостях працевлаштування та освіти, політична нестабільність, природні катаклізми та конфлікти. Цей процес має свої переваги та недоліки, тому потребує уважного аналізу та розробки ефективних стратегій управління [1].

Міграція трудових ресурсів продовжує демонструвати стійкі тенденції, що визначають її сучасну картину: За даними Організації Об'єднаних Націй, кількість мігрантів у світі постійно зростає. Якщо в 1990 р. вона становила 173 млн, то в 2019 р. вже сягнула 272 млн. Це означає, що понад 3 % населення Землі живе поза країною свого народження. Традиційно міграційні процеси були спрямовані на найбільш розвинені країни Північної Америки та Західної Європи, які мали потребу у робочій силі для заповнення існуючих вакансій.

Останнє десятиліття очевидною є тенденція до збільшення міграційних потоків до країн з вищими темпами економічного зростання, таких як Китай, Індія, Бразилія та інші держави, що розвиваються. Міграція все частіше спрямована на працівників з певними професіями та навичками, які є дефіцитними в країнах в'їзду. Це стосується, наприклад, висококваліфікованих фахівців у сфері ІТ, медицини, інженерії, а також робочої сили для сезонних робіт в сільському господарстві чи будівництві [2].

Міграція викликана не тільки економічними факторами. Все частіше зустрічаються випадки міграції через сімейні обставини (переїзд до родичів), політичні переслідування, прагнення до кращої освіти або до кращого життя в більш спокійному та безпечному середовищі.

Міграція трудових ресурсів має неоднозначний вплив на економіку як країн виїзду, так і країн в'їзду. Аналіз Світового Банку демонструє, що перекази коштів від мігрантів до країн виїзду сягають близько 700 мільярдів доларів США. Це свідчить про значний внесок мігрантів в економіку країн виїзду.

Дослідження ОЕСР (2018) засвідчує, що імміграція має позитивний вплив на економічне зростання країн ОЕСР, але також може призвести до короткострокових негативних ефектів для окремих категорій працівників, зокрема, через конкуренцію за робочі місця.

Міграція трудових ресурсів має складний вплив на соціальні структури як країн виїзду, так і країн в'їзду [3].

Відтік молодих та висококваліфікованих фахівців негативно позначається на демографічній структурі країн виїзду. Це може призвести до нестачі робочої сили в майбутньому, а також до проблем з забезпеченням пенсійного фонду та інших соціальних програм.

Відтік робочої сили може призвести до зменшення соціальної когезії, особливо якщо міграція спрямована на певні регіони або етнічні групи. Це може викликати відчуття несправедливості та невдоволення у тих, хто залишився, а також призвести до розпаду соціальних зв'язків та традицій.

Міграція може сприяти зростанню культурного різноманіття, що може як збагатити суспільство, так і призвести до соціальної напруги. Безумовно, працівники з інших країн привносять нові культурні цінності, традиції, кухню, мови, що робить суспільство більш багатобарвним та інтересним. Водночас різні культурні норми, релігійні погляди та мовні бар'єри можуть створювати умови для непорозуміння та конфліктів.

Інтеграція мігрантів в суспільство країн в'їзду може бути складною задачею, що вимагає зусиль з боку як держави, так і мігрантів. Важливо щоб мігранти мали можливість отримати доступ до освіти, працевлаштування, житла та соціальних послуг. Необхідно також подолати мовні бар'єри та створити умови для взаєморозуміння між мігрантами та місцевим населенням. Згідно з даними ООН, близько 20 % населення світу складають мігранти. Це свідчить про величезний вплив міграції на світове суспільство.

Ефективне управління міграцією трудових ресурсів вимагає застосування комплексного підходу, що передбачає створення легальних

способів для здійснення міграції, розширення програм для легальної міграції, що відповідають потребам ринку праці країн в'їзду. Це може включати створення візових програм для висококваліфікованих працівників, сезонних робітників, студентів та інших категорій мігрантів; боротьбу з незаконною міграцією, зміцнення прикордонного контролю та співпрацю між країнами для запобігання незаконній міграції забезпечення захисту прав мігрантів.

Захист прав мігрантів від експлуатації праці, дискримінації та соціального виключення може включати розробку правових норм, які б забезпечували рівні права та можливості для мігрантів. У цьому контексті необхідно забезпечувати доступ мігрантів до освіти, працевлаштування, житла та соціальних послуг. Це може включати мовні курси, програми навчання, програми підтримки підприємництва, допомогу в пошуку роботи та інше. Отже, міжнародна міграція трудових ресурсів – це складне, але необхідне явище, що має як позитивні, так і негативні наслідки.

Список використаних джерел:

1. International Monetary Fund. The Globalization of Labor. (n. d.). URL : https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://www.imf.org/-/media/Websites/IMF/imported-flagship-issues/external/pubs/ft/weo/2007/01/pdf/_c5pdf.ashx&ved=2ahUKEwjcltqVvqyJAxVC2wIHHbH4HxYQFnoECDIQAQ&usq=AOvVaw0xXcGoRCar2lGaWxIz-7_V
2. OECD iLibrary. Labour market impact of immigration. (2018). URL: https://www.oecd-ilibrary.org/labour-market-impact-of-immigration_5j90h5btvj37.pdf
3. International Labour Organization. Perspectives on Labour Migration. (n. d.). URL : <https://www.ilo.org/media/454091/download>

Лазарева А. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ІНІЦІАТИВИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Бідність залишається однією з головних соціально-економічних проблем на європейському просторі. Хоча рівень життя у країнах Європи порівняно високий, соціальна нерівність та нерівномірний розподіл ресурсів призводять до того, що значна частина населення продовжує жити за межею бідності. Міжнародні організації, такі як Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, та Світовий банк активно долучаються до розробки проєктів, стратегій для зменшення рівня бідності у сучасному світі. Саме тому доцільно проаналізувати діяльність цих організацій щодо подолання бідності в Європі в сучасних умовах

Така організація, як Європейський Союз впроваджує численні програми для зниження рівня бідності серед держав-членів. Європейський соціальний фонд (ЄСФ) є однією з головних установ ЄС, який фінансує проекти, що підтримують безробітних, малозабезпечених та інші категорії соціально незахищених. Ціль даних проєктів – сприяти працевлаштуванню, розвитку професійних навичок та соціальній інтеграції [1].

Програма розвитку ООН (UNDP) реалізує в Європі кілька проєктів, спрямованих на зменшення бідності. Її підхід базується на підтримці соціальних реформ, зміцненні державних інституцій та розвитку соціальних послуг. У багатьох країнах Східної Європи UNDP активно сприяє підвищенню соціального захисту, протидії безробіттю, покращанню життєвих умов для вразливих груп населення [2].

Світовий банк також активно долучається до вирішення проблем бідності шляхом виділення кредитів та надання фінансової допомоги з метою здійснення реформ у соціальній сфері у таких державах як Україна, Молдова та Грузія [3].

Спільні зусилля Європейського Союзу, ООН та Світового банку дозволяють координувати програми та забезпечувати максимальну ефективність. Наприклад, у рамках стратегічної ініціативи «Європа 2020» було поставлено мету знизити рівень бідності у Європі на 20 млн осіб до 2024 р. завдяки створення нових робочих місць та створення справедливих умов доступу до освіти та зменшення соціальної нерівності [4].

Важливу роль у реалізації боротьби з бідністю відіграє перша ціль, визначена у сталого розвитку ООН, яка полягає в ліквідації бідності у всіх її проявах та формах на глобальному рівні. Європейські країни активно інтегрують цю ціль у свої національні стратегії розвитку, спрямовані на зменшення рівня бідності, соціальну підтримку вразливих груп населення та забезпечення умов для стабільного економічного зростання. Крім того, такі ініціативи враховують необхідність забезпечення рівного доступу до ресурсів, освіти, медицини та ринку праці для всіх верств населення.

Сучасні виклики, такі як економічні кризи, наслідки пандемії COVID-19 та міграційні проблеми, ускладнюють досягнення цілей щодо зменшення бідності [5]. Багато європейських країн мають складнощі щодо забезпечення стабільних робочих місць та доступного соціального захисту для всіх верств населення. Проте міжнародні організації продовжують підтримувати ці країни у розробці нових стратегій для боротьби з бідністю.

Міжнародним організаціям належить вирішальна роль у вирішенні проблем бідності на території Європи. Вони розробляють та реалізують стратегії, що спрямовані на підвищення рівня соціального захисту, інтеграцію незахищених верств населення та зменшення соціальної нерівності. Спільні ініціативи ЄС, ООН та Світового банку сприяють досягненню позитивних результатів у цьому контексті. Однак для більш ефективної боротьби з бідністю потрібна тісніша координація зусиль між державами та міжнародними організаціями, особливо в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. European Commission. European Social Fund URL : <https://ec.europa.eu/esf>
2. United Nations Development Programme. Fighting Poverty. URL : <https://www.undp.org>
3. The World Bank. World Bank Support in Eastern Europe. URL : <https://www.worldbank.org>
4. European Commission. Europe 2020 Strategy. URL : <https://ec.europa.eu/europe2020>
5. United Nations. Sustainable Development Goals. URL : <https://sdgs.un.org/goals>
6. OECD. The impact of COVID-19 on poverty URL : <https://www.oecd.org>

Лимонова Е. М., к.е.н., доц...,
доцент кафедри глобальної економіки
університету імені Альфреда Нобеля

ЕКОНОМІКА АВСТРІЇ: МІСЦЕ, ХАРАКТЕРИСТИКА, РОЗВИТОК

Республіка Австрія належить до промислово розвинутих країн за класифікацією ООН. Тому це перша країна у світі, яке перейшла на 50 % енергозбереження, використавши сучасні технології. Підтвердження тому – отримання 65 % електроенергії з поновлювальних джерел енергії. І на цьому країна не зупиняється. Прогнозується збільшити цей показник до 2030 р. ще на 5 % [1].

Ще декілька важливих фактів про країну, яку ми досліджуємо. По-перше, це єдина країна Євросоюзу, яка не стала членом НАТО. А на воєнно-промисловий комплекс витрачає менше 1 % від ВВП [2]. По-друге, що може бути цікавим для туристів і чим можуть гордитися австрійці, це батьківщина відомих композиторів (Шуберт, Ліст, Моцарт).

На рубежі ХХ–ХХІ ст. країна посідає дев'яте місце у світі за рівнем доходу на душу населення. Основні галузі економіки: машинобудування (транспорт, сільське господарство, електротехніка), металургійна, харчова, текстильна, хімія, електротехніка, паперова, гірничодобувна, виробництво алюмінію, туризм. Переважна більшість промислових компаній є малими та середніми, і лише приблизно в 1 % компаній працює 500 і більше осіб. Понад 20 % промислового виробництва створюється в державному секторі (металургія, шахти, енергетика). Найбільшим іноземним інвестором є Німеччина (близько 30 % інвестицій) [3]. Третина промислового виробництва відповідає державному сектору економіки. Незважаючи на гірський рельєф, використання сучасних методів сільського господарства дозволяє Австрії постачати продукцію, що покриває 3/4 потреб внутрішнього ринку. У країні

виробляються практично всі види сільськогосподарської продукції. Тваринництво – одна з найважливіших галузей.

Один із ключових принципів австрійської економічної політики – збалансованість між соціальними та економічними аспектами, що сприяє стійкому розвитку та забезпеченню високого рівня життя для всього населення. ВВП на душу населення за 2023 р. становить майже 56 тис. дол. США [4]. За цим показником Австрія входить в десятку лідерів в світі. Рівень інфляції за 2023 р. становив 6,1 % що знаходиться в межах повзучої інфляції [4]. Тому, можна сказати, позитивно впливає на економіку країни, особливо стимулює виробництво товарів. Рівень безробіття приблизно 6 % що не перевищує природній рівень безробіття, а це означає, що економіка республіки досягає повної зайнятості населення. Водночас, країна активно співпрацює з міжнародними партнерами та організаціями з метою підтримки вільної торгівлі та спільного розвитку. Але торговельний баланс за перші пів року 2023 р. був від’ємний [4].

Проаналізувавши доступну інформацію, можна сказати на які сектори Австрія ставить в своєму розвитку наголос:

- Інновації та дослідження. Австрія активно інвестує в наукові дослідження та розвиток. Університети та дослідницькі центри співпрацюють з приватним сектором для створення нових технологій та продуктів.

- Туризм. Туризм є важливою галуззю для австрійської економіки. Країна приваблює туристів своєю культурою, архітектурою, гірськими краєвидами та зимовими видами спорту. В Австрії проходить багато фестивалів, які приваблюють іноземних туристів.

- Фінансовий сектор. Відомий своєю стабільністю, австрійський фінансовий сектор є важливим для національної економіки. Банки та фінансові установи надають послуги як внутрішнім, так і зовнішнім клієнтам. Австрійська економіка продовжує розвиватися, зберігаючи свою конкурентоспроможність та інноваційний підхід.

Тобто Австрія одна з найрозвиненіших держав Європи. Це індустріально-аграрна країна. Має добре розвинену соціально орієнтовану ринкову економіку та високий рівень життя. Перевагою австрійської економіки є широка виробнича база, кваліфікована робоча сила, туризм як важливе джерело валюти та сильна промисловість.

Список використаних джерел:

1. Австрія в Україні. Населення. URL : <https://www.advantageaustria.org/ua/zentral/business-guide/zahlen-und-fakten/oe-auf-einen-blick/auf-einen-blick/bevoelkerung.uk.html> (дата звернення 24.09.2024).

2. Оборонний бюджет Австрії. URL : <https://take-profit.org/atistics/military-expenditure/austria/> (дата звернення 12.09.2024).

3. Офіційний сайт статистики Республіки Австрія. Публікації ЗМІ. URL : https://www.statistik.at/fileadmin/announcement/2024/05/20240513_EGSS2022.pdf (дата звернення 18.10.2024).

4. STATcube. Статистична база даних Австрії. URL : <https://www.statistik.at/datenbanken/statcube-statistische-datenbank> (дата звернення 23.09.2024).

Тези підготовлені у рамках реалізації міжнародного проєкту «Конкурентоспроможність Європи у новій глобальній економіці» № 101176059 – EuCompet – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH.

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Носенко А. В., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Стеблюк Н. Ф., к.е.н., доц.)

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сучасні потреби людства перевищують можливості природи забезпечити їх у повному обсязі. Протягом ХХ століття економічне зростання досягалося за рахунок ресурсоемних та енергоємних технологій, що призвело до погіршення стану довкілля. Сьогодні економічний розвиток потребує переходу до нової моделі господарювання, заснованої на принципах сталого розвитку. Одним із перспективних рішень є впровадження «зеленої» економіки, що підтримується багатьма науковцями. В Україні необхідність переходу до «зеленої» економіки обумовлена складною соціально-економічною ситуацією, низькою якістю довкілля в багатьох регіонах, залежністю від зовнішніх ринків ресурсів та низькою енергоефективністю виробництв. Цей підхід допоможе підвищити рівень енергозбереження, покращити екологічні показники та відповідати вимогам світової спільноти, що сприятиме національній безпеці та покращенню якості життя в Україні. Одним із важливих показників «зеленої» економіки є індекс екологічної ефективності (ЕПІ), який комплексно оцінює екологічну політику держави та її суб'єктів. Україна продемонструвала покращання в цьому напрямі: станом на 2022 р. вона опинилась на 52 місці в світі з індексом 49,60, що є помітним підвищенням порівняно з 2020 р., коли вона займала 60-те місце з індексом 49,50. За останнє десятиліття (2012–2022 рр.) Україна значно покращила свої позиції на 6,20 пунктів, що свідчить про поступовий перехід до принципів «зеленої» економіки [1].

Таблиця 1

Рейтинг країн світу, складений за рівнем екологічної ефективності

Країна	2022 рік		2020 рік		2018 рік		Напрями змін за 10 років
	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	
Данія	1	77,90	1	82,5	3	81,60	14,90
Велика Британія	2	77,70	4	81,3	6	49,89	23,0
Фінляндія	3	76,50	7	78,90	10	78,64	21,0
Мальта	4	75,20	23	70,70	4	80,90	25,40
Швеція	5	72,70	8	78,70	5	80,51	15,80
Люксембург	6	72,30	2	82,30	7	79,12	13,50
Словенія	7	67,30	18	72,0	34	67,57	8,60
Австрія	8	66,50	6	79,60	8	78,97	7,20
Швейцарія	9	65,90	3	81,50	1	87,42	8,20
Ісландія	10	62,80	17	72,30	11	78,57	4,40
Польща	46	50,60	37	60,90	50	64,11	NA
Україна	52	49,60	60	49,50	109	52,87	6,20
Індія	180	18,90	169	27,60	177	30,57	-0,60

Джерело: складено на основі [2]

Стратегічні цілі розвинутих країн спрямовані на перехід до «зеленої» економіки через впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій (або екотехнологій) та широке залучення джерел енергії, які є альтернативними. Україна має значний потенціал для розвитку зелених технологій і відновлюваної енергетики, але поки що недостатньо використовує можливості переробної промисловості й агросектора для виробництва альтернативної енергії, яка може забезпечувати потреби не лише цих секторів, але й усієї економіки.

За даними Енергетичного балансу України, на 2020 р. частка біопалива та відходів у тепловій енергетиці становила менше 5%, тоді як у Швеції цей показник досягає 60 %, в Австрії – 31 %, у Фінляндії – 27 %, а в Латвії – 15 %. Біоенергетика в Україні має значний потенціал для розвитку завдяки кліматичним умовам, родючим ґрунтам та наявності трудових ресурсів. Близько 64 % біоетанолу у світі виробляється з кукурудзи, а 77 % біодизелю – з рослинних олій і відпрацьованих масел. Оскільки основна частина аграрного експорту України складається з зернових (48 %) та олійних культур (23 %), країна має ресурси для розвитку виробництва біопалива [3].

Україна має великий потенціал для запровадження «зеленої» економіки, але слід брати до уваги нижчезазначені підходи та принципи:

- доцільно поетапно підвищувати показники ефективності економіки та зменшувати використання сировини, викопного палива, води та різних матеріалів;

- впроваджувати зелені технології, продукти та послуги, підтримуючи діяльність в сфері зеленого бізнесу та підвищувати його частку в економіці;

- сприяти створенню нових підприємств у галузі зеленої економіки та забезпечення екологічному переходу діючих підприємств та установ за рахунок надання цінової, інвестиційної, фінансової, податкової підтримки;
- сфері зеленого бізнесу та екологічному переходу існуючих підприємств шляхом податкової, цінової, фінансової та інвестиційної підтримки;
- дотримуватися принципів ресурсоефективності та енергоефективності, надаючи пріоритет фінансуванню та інвестиціям у зелені технології, а також запровадити державну сертифікацію зелених підприємств і технологій для полегшення доступу до кредитів;
- здійснювати структурні зміни в бік низьковуглецевої економіки, для якої є характерним раціональне використання корисних копалин та інших природних ресурсів, формуючи екоінноваційні кластери та запроваджуючи зелену промисловість.

Список використаних джерел:

1. Health Impacts of Coal Power Plant Emissions in Ukraine (2021). URL : <https://energyandcleanair.org/publication/health-impacts-of-coal-power-plant-emissions-in-ukraine/>
2. Environmentsl Performance Index. URL : <https://epi.yale.edu>
3. Біомаса – переваги та особливості — Municipal Energy Reform Project in Ukraine (MERP) URL : <https://merp.org.ua/articles/167-2015-04-14-06-55-50.html>

Нуманова К. А., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Стеблюк Н. Ф., к.е.н., доц.)

ВПЛИВ «ЗЕЛеної ЕКОНОМІКИ» НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

З кожним роком міжнародна торгівля становить все більшу частку глобальної економічної діяльності, що робить її важливим рушієм екологічних змін. Зв'язки між торгівлею та довкіллям є численними та складними. Визнання наскрізного характеру питань навколишнього середовища та торгової діяльності відображається у зацікавленості до «зеленої економіки».

Практичне втілення засад «зеленої економіки» є одним із найважливіших міжнародних трендів сьогодення. «Зелена економіка» тлумачиться як спосіб підтримки економічного прогресу держав при забезпеченні екологічної стійкості. ООН та її держави-члени працюють над тим, щоб охопити принципи зеленої економіки у своїх документах, зокрема в Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року і в Цілях сталого розвитку [1].

Міжнародна торгівля щільно пов'язана з переходом до зеленої економіки, тож значною мірою впливає на неї. Впровадження принципів зеленої

економіки може створити додаткові можливості для міжнародної торгівлі. Своєю чергою торгівля, якщо вона супроводжується відповідним регулюванням, може пришвидшити впровадження принципів зеленої економіки, тим самим сприяючи обміну екологічно чистими товарами та послугами. При ефективному використанні переваг міжнародної взаємодії, міжнародна торгівля може відігравати ключову роль у поширенні ініціатив сталого розвитку [2]. При цьому і втілення принципів зеленої економіки має значний вплив на сучасне становище міжнародної торгівлі. Воно не тільки допомагає захистити довкілля, але й стимулює економічне зростання та створює можливості для бізнесу, однак, несучи з собою і певні виклики.

Одним з прикладів впливу зеленої економіки на міжнародну торгівлю є запровадження екологічної політики, пов'язаної з торгівлею. Країни все більше покладаються на неї, часто стосовно аналізу, звітування та перевірки екологічності продукції, яка експортується та імпортується. Одним з аспектів екологічної політики є реформи екологічного оподаткування, що спрямованні на запровадження податків на екологічно шкідливі товари. Адже коли одна держава запроваджує суворі правила для своєї промисловості, а інша – ні, то це може призвести до дисбалансу конкуренції. Глобальна гармонізація екологічних податків і політики була б найбільш прийнятним способом уникнути викривлень у міжнародній торгівлі.

Оскільки екологічна політика країн стає все більш амбітною, зростає попит на товари та послуги, які зменшують екологічні ризики та мінімізують забруднення та використання ресурсів. Перехід до зеленої економіки може створити додаткові можливості для торгівлі, наприклад, шляхом відкриття нових експортних ринків для екологічних товарів і послуг і шляхом екологізації глобальних ланцюжків створення вартості. Так, ЮНКТАД очікує, що зелена промисловість процвітатиме, оскільки країни посилять зусилля щодо боротьби зі зміною клімату та скороченням викидів. Організація у своєму звіті про технології та інновації за 2023 рік прогнозує, що глобальний ринок електромобілів, сонячної та вітрової енергії та інших екологічних технологій досягне 2,1 трлн американських доларів до 2030 р. – у чотири рази більше, ніж їх вартість сьогодні [2].

Хоча торгівля екологічними товарами та послугами є важливим компонентом переходу до сталої економіки, вона також має свої негативні сторони. Наприклад, зі збільшенням попиту на екологічно чисті товари багато компаній звернулися до такого маркетингового прийому як «грінвошинг». За допомогою оманливого маркетингу та фальшивих тверджень про стійкість, «грінвошинг» вводить споживачів, інвесторів і громадськість в оману, перешкоджаючи довірі, амбіціям і діям, необхідним для здійснення глобальних змін і забезпечення стійкої планети.

Крім цього, все більше занепокоєння країн та організаціями станом довкілля призвело до створення нових форм фінансової торгівлі – так званої «зеленої торгівлі». Остання вважається ефективним заходом для досягнення довгострокового економічного розвитку та захисту

навколишнього середовища. Складником “зеленої торгівлі” є міжнародна торгівля викидами. Це ринково-орієнтований підхід до контролю забруднення шляхом надання економічних стимулів для скорочення викидів забруднюючих речовин. До цієї торгівлі належать і вуглецеві ринки. Крім системи здійснення торгових операцій з викидами ЄС (EU ETS), подібні системи розробляються в Канаді, Китаї, Японії, Південній Кореї та Сполучених Штатах. Ключовими перевагами цих ринків є сприяння зменшенню викидів парникових газів в глобальному масштабі, розробка стійких джерел енергії та екологічних робочих місць, а також відданість захисту навколишнього середовища.

Підсумовуючи, можна зазначити, що зв'язок між торгівлею, навколишнім середовищем і розвитком не можна легко описати як суто негативний чи суто позитивний. Це надзвичайно складна взаємодія, яка різниться від країни до країни, сектору до сектору та фірми до фірми, і яка містить виклики, але також і важливі можливості для переходу до зеленої економіки та збереження довкілля.

Список використаних джерел:

1. Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій: підручник / Орловська Ю. В., Чала В. С., Глущенко А. В. / за заг. ред. Орловської Ю. В. : ПДАБА, 2023. 193 с.

2. Technology and innovation report 2023 : opening green windows: technological opportunities for a low-carbon world. UNCTAD. Geneva: UN, 2023. URL : <https://unctad.org/publication/technology-and-innovation-report-2023>

Петренко М. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ: ПРИКЛАДИ УСПІШНИХ КЕЙСІВ

Економічна дипломатія відіграє важливу роль у формуванні зовнішньоекономічної політики держави, сприяючи інтеграції національних економік у глобальний ринок, забезпеченню національних інтересів та посилення статусу країни у процесі розвитку міжнародного співробітництва. Економічна дипломатія включає розвиток торговельних, інвестиційних, енергетичних та інфраструктурних відносин між державами. На сучасному етапі держави все більше використовують економічну дипломатію як інструмент для досягнення політичних цілей та забезпечення економічної стабільності.

Економічна дипломатія охоплює діяльність державних органів та дипломатичних місій з метою забезпечення національних інтересів у економічній сфері, створення сприятливих умов для притоку іноземних

інвестицій, активізацію експорту товарів та послуг, а також участі у міжнародних економічних організаціях. Важливим аспектом економічної дипломатії є підтримка вітчизняних виробників на ринках інших держав та регіонів, а також розвиток стратегічних партнерств з іншими державами.

Зокрема, міжнародні угоди, які укладаються в рамках економічної дипломатії, можуть створювати сприятливі умови для національних підприємств та підвищувати їх здатність здійснювати гідну конкуренцію з підприємствами з інших країн [1].

Один із яскравих прикладів успішної економічної дипломатії – діяльність Європейського Союзу щодо забезпеченні енергетичної безпеки своїх країн-членів через угоди про постачання природного газу. Унаслідок кризи постачання енергоресурсів, спричиненою неспровокованою російською агресією проти України, ЄС зміг підписати угоди з альтернативними постачальниками, зокрема з Норвегією та Алжиром. Цей дипломатичний успіх дозволив забезпечити диверсифікація джерел постачання енергоресурсів [2].

Інший приклад – економічна співпраця між Китаєм та країнами Африки в процесі реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях». КНР широко використовує економічну дипломатію для розвитку інфраструктурних проєктів, що дозволяє країнам Африки отримати необхідні інвестиції в транспортну та енергетичну інфраструктуру, а Китаю – закріпити свої стратегічні позиції на континенті [3].

Економічна дипломатія є важливим інструментом захисту та просування національних інтересів у глобальній економіці. Наприклад, Україна використовує економічну дипломатію з метою отримання прямих іноземних інвестицій та активізації експорту продукції агропромислового комплексу на ринки ЄС і Азії. Завдяки укладенню Угоди про асоціацію з ЄС, українські компанії отримали доступ до європейського ринку, що сприяє розвитку експорту та модернізації національної економіки [4].

Економічна дипломатія також допомагає державам долати бар'єри на ринках інших держав, зокрема шляхом участі у міжнародних торговельних організаціях, таких як Світова організація торгівлі (СОТ). СОТ є ключовим майданчиком для врегулювання торговельних спорів та забезпечення справедливих умов для розвитку міжнародної торгівлі [5].

В умовах зростання глобальної конкуренції Україна має розвивати інноваційні підходи в економічній дипломатії. По-перше, необхідно зміцнити інституційну спроможність дипломатичних місій у питаннях економіки та торгівлі, а також залучити приватний сектор до формування зовнішньоекономічної політики. По-друге, слід посилити співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями та інвестиційними фондами для залучення капіталу у стратегічні сектори економіки.

Нормативно-правові акти, такі як «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями», можуть стати основою для залучення іноземних інвесторів та забезпечення спроможності захищати Україною свої інтереси на міжнародній арені [6].

Отже, економічна дипломатія є важливим елементом зовнішньої політики, що сприяє забезпеченню національних інтересів і стабільності економіки. Приклади успішної економічної дипломатії свідчать про її ефективність у наданні відповідей на глобальні виклики та розвиток стратегічних партнерств. Удосконалення економічної дипломатії України потребує посилення інституційної спроможності та активної співпраці з міжнародними організаціями і інвесторами.

Список використаних джерел:

1. Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Про міжнародну співпрацю. URL : <http://dpss.gov.ua>
2. European Commission. EU Energy Diplomacy: Strengthening Cooperation with Partner Countries. Brussels: EU Publication Office, 2021.
3. Belt and Road Initiative. Building Infrastructure for Africa's Future. URL : <http://bri.gov.cn>
4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, підписана 27 червня 2014 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>
5. Світова організація торгівлі. Про СОТ. URL : <http://wto.org>
6. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями» від 17.12.2020 № 1116-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

Пугач В. А., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Сучасні міжнародні відносини мають потужний арсенал інструментів та механізмів, покликаних забезпечити їх стабільний розвиток. Особливе місце серед них належить міжнародним санкціям, зокрема в економічній сфері. Ці заходи, які часто впроваджуються для досягнення політичних цілей, перетворились на важливий інструмент ключових міжнародних акторів в умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на світовій арені. Економічні санкції можуть бути як частиною стратегій примусу, так і механізмом, що забезпечує дотримання міжнародних норм і зобов'язань.

Економічні санкції здебільшого впливають не лише на ті країни, на які вони спрямовані, а й для глобальної економіки в цілому. Зважаючи на зазначене, необхідно проаналізувати не лише механізми їхнього застосування, а й наслідки, які можуть мати ці санкції для стабільності міжнародної системи.

На думку українського дослідника К. Фліссака, процеси глобалізації світогосподарських зв'язків та інтернаціоналізації економічних відносин, всупереч сподіванням, не призвели до зникнення гострої конкуренції між країнами на зовнішньоекономічній арені. В цих обставинах країни стикаються з численними викликами, пов'язаними з доступом до сировинних і енергетичних ресурсів, а також змаганнями за ринки збуту продукції й послуг. Як результат, періодично виникають конфлікти на рівні національних інтересів, які вимагають врегулювання [1].

У сучасних умовах важливим стає пошук загальноприйнятих домовленостей та взаємне врахування інтересів, які є критично важливими для світової торгівлі та економічних зв'язків. Ситуація ускладнюється політизацією економічних відносин, коли цінності вільної торгівлі стають жертвами торговельних воєн і недобросовісної конкуренції. У цьому контексті особливу роль починають відігравати економічні санкції, які застосовуються до певних країн.

Економічні санкції, зазвичай, є частиною ширшої стратегії впливу. Вони можуть набувати різних форм: торговельні обмеження, ембарго, економічні бойкоти, антидемпінгові заходи та інші дії, спрямовані на примусовий вплив на держави. Сучасна практика міжнародних економічних відносин демонструє, що санкції є багатогранним інструментом, який об'єднує правові, політичні та економічні аспекти, а їх ефективне використання потребує чіткого розуміння та обґрунтування механізму їх застосування в глобальному контексті.

Стабільність світового порядку та міжнародної безпеки, на думку М. П. Панковець, значною мірою залежить від дотримання державами міжнародних зобов'язань [2]. Таким чином, країни мають виконувати домовленості, які вони уклали в рамках міжнародного права. Однак, якщо якась держава порушує ці зобов'язання, виникає потреба в механізмах примусу, покликаних створити умови для виконання державами раніше підписаних угод та договорів.

У сучасному міжнародному праві важливою складовою є система економічних і адміністративних санкцій, які можуть застосовуватися до держав-порушників. Ці санкції включають різні види обмежень, такі як податкові заходи, субсидії, обмеження імпорту та експорту, а також заборони на фінансові операції.

Санкції можуть мати різні мотиви, включаючи політичний тиск, примушення до змін у законодавстві або до виконання міжнародних договорів. Наприклад, держави можуть запроваджувати санкції, щоб примусити країни вивести їх війська з окупованих територій, дотримуватися прав людини, провести чесні вибори чи припинити підтримку тероризму.

Важливу роль у процесі запровадження міжнародних санкцій виконує Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка є єдиною універсальною міжнародною організацією, що координує зусилля світового співтовариства для підтримки міжнародного миру та безпеки. ООН має

унікальні повноваження у питаннях запровадження санкцій, зокрема через Раду Безпеки, яка може ухвалювати юридично обов'язкові рішення для всіх держав-членів. Реалізація міжнародних економічних санкцій є важливим інструментом для підтримання стабільності та правопорядку в міжнародній системі, при цьому дотримання принципів міжнародного права залишається ключовим елементом у досягненні миру та безпеки.

Як зазначають у своєму дослідженні українські науковці Шинкар В. А. Король М. М. Качур Ю. Б., через значне погіршення стану українсько-російських відносин, спричинені анексією Криму та подіями в Донецькій і Луганській областях, Україна ухвалила Закон «Про санкції» 14 серпня 2014 р.

Мета прийняття вказаного закону, відповідно до пояснювальної записки, полягала в створенні механізмів швидкого та ефективного реагування на загрози безпеці та національним інтересам України, як реально існуючі, так і потенційні.

Санкції, згідно із законом, можуть бути двох основних типів: секторальні та персональні. Секторальні санкції застосовуються до певних секторів економіки або певних видів діяльності, тоді як персональні санкції націлені на конкретних фізичних або юридичних осіб, а також на суб'єктів, які займаються терористичною діяльністю. Таким чином, Закон «Про санкції» є важливим інструментом для процесу забезпечення та гарантування національної безпеки України у той час, коли відбувається повномасштабне вторгнення та наявні серйозні геополітичні виклики.

Початок неспровокованої російської агресії проти України 24 лютого 2022 р. призвів до запровадження численних санкцій проти держави-агресора Україною та низкою її міжнародних партнерів. З січня 2024 р. в Україні почав роботу Державний реєстр санкцій, які забезпечує публічний доступ до інформації про суб'єктів, які перебувають під санкціями. Ця подія мала непересічну вагу, адже співпраця з такими суб'єктами є надзвичайно ризикованою й може призвести до серйозних репутаційних, юридичних, міжнародних збитків. Антиросійські санкції, запроваджені Сполученими Штатами Америки, Великою Британією та іншими західними державами як відповідь на неспровоковану агресію, спрямовані на обмеження доступу до фінансових ресурсів, технологій і товарів, що мають військове або подвійне призначення, з метою недопущення ескалації насильства. Важливим складником цих заходів є боротьба з фінансовими схемами, які використовуються для обходу санкцій, а також протидія пропаганді та кіберзагрозам [4].

Економічним санкціям належить значна роль у процесі розвитку міждержавного співробітництва, що зазнає значного впливу глобалізаційних процесів і супроводжується посиленням конкуренції країнами. Попри сподівання, що процеси інтеграції призведуть до зменшення конфліктів, світ стикається з численними викликами, пов'язаними з доступом до ресурсів і ринків. Це підкреслює важливість чіткого розуміння механізмів примусу для забезпечення виконання міжнародних зобов'язань, адже порушення таких

зобов'язань може призвести до негативних наслідків не лише для держав, які не дотримуються загальноприйнятих норм, а також і для міжнародної спільноти загалом.

Список використаних джерел:

1. Фліссак К. Економічні санкції та специфіка їх позиціонування в сучасних міжнародних відносинах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1. С. 72–80.

2. Панковець М. П., Шевчук Т.В. Міжнародні економічні санкції в системі міжнародної безпеки: досвід та ефективність застосування в сучасних умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2024, Т. 34. № 4. С. 34–40.

3. Шинкар В. А. Король М. М. Качур Ю. Б. Особливості введення економічних санкцій України щодо росії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С. 188–193.

4. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL : <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf>

Рома Д. Р., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Стеблюк Н. Ф., к.е.н., доц.)

ВПЛИВ БЛОКЧЕЙНУ ТА КРИПТОВАЛЮТИ НА МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ СИСТЕМИ

В останні роки криптовалюта стала однією з найобговорюваніших тем у фінансовій сфері, привертаючи увагу як інвесторів, так і звичайних громадян. Окрім фінансових нововведень, криптовалюти та блокчейн представляють соціальний, культурний і технологічний прогрес, зокрема в доступі до фінансів та підвищенні фінансової грамотності. Криптовалюти дозволяють обходити традиційні банки, спрощуючи міжнародні перекази. Завдяки криптовалютам у суспільстві розвиваються нові форми соціальних відносин, зокрема через використання смарт-контрактів в системі блокчейн, які сприяють появі нових форм соціальних відносин і можливостей для децентралізованого управління та співпраці без посередників.

Блокчейн, створений Сатоші Накамото для підтримки біткоїна, привернув увагу як безпечний та прозорий інструмент. Він зберігає дані у блоках, які поширюються серед користувачів, що ускладнює фальсифікацію інформації. Завдяки децентралізованій природі, зловмисники не можуть легко змінити дані, оскільки це вимагало б редагування кожного блоку. Блокчейн набув широкого застосування поза криптовалютами, підвищуючи довіру завдяки прозорості й захисту інформації. Його масштабованість дозволяє обробляти зростаючу кількість транзакцій, підтримуючи розвиток фінансових установ. Блокчейн відкриває нові перспективи для фінансової сфери, трансформуючи

фінансові системи в таких аспектах [2]: оптимізовані банківські та кредитні операції з перевіркою та автентифікацією документів у реальному часі; швидше оформлення договорів і час розрахунків; порушення з боку менших стартапів, здатних швидко конкурувати з більшими, більш відомими установами; банківські альтернативи без обмежень, таких як мінімальний баланс або банківські комісії, які ускладнюють для деяких людей доступ до фінансових послуг; для ринків капіталу спрощені продажі та торгівля, а також пост-торгові послуги з обслуговування активів і спрощений випуск; функціональність управління активами, включаючи спрощений запуск фондів, керування таблицею обмежень і адміністрування фондів; більш безпечні внутрішні роздрібні платежі та міжнародні платежі; більша точність кредитного прогнозування та скорингу; покращено андеррайтинг кредитів, синдикування та виплати.

Історично існували різні типи альтернативних валют, але через ідеологію децентралізації блокчейна біткойн привертає увагу як особлива альтернатива. Біткойн, заснований у січні 2009 р., став першою цифровою валютою, що забезпечує прямий обмін між користувачами та можливість обміну на фіатні валюти через обмінники чи банкомати. Ціна біткойна зросла від 0,00076 дол. США у 2009 р. до 72,972.83 дол. США у жовтні 2024 р., що свідчить про його популярність як засобу збереження вартості та потенційний інструмент для вирішення проблем глобальної економіки.

З моменту появи біткойна уряди багатьох країн почали розробляти цифрові валюти центральних банків (ЦВЦБ). За даними Атлантичної Ради, до кінця 2020 р. 81 країна займалася дослідженнями в цій сфері. ЦВЦБ обіцяють прискорити фінансові операції й зменшити ризик незаконного використання коштів, але вони суперечать децентралізованій ідеології блокчейну, оскільки контролюються державою. Аналітик Джош Ліпскі зазначає, що ЦВЦБ можуть забезпечити довіру за допомогою технологічних інновацій та контрольованого доступу до даних, але водночас знижують анонімність порівняно з криптовалютами [1].

Відсутність чіткої регуляторної бази є ключовою проблемою розвитку криптовалют, оскільки децентралізований характер блокчейну ускладнює контроль з боку держав. Недостатнє регулювання стримує прогрес у деяких країнах, тоді як надмірний контроль може зменшити інтерес до криптовалют. Все більше людей підтримують посилення регуляції для прозорості та захисту від шахрайства. Висока волатильність криптовалют обмежує їхнє повсякденне використання, а падіння ринку в 2022 р. викликало занепокоєння серед інвесторів, навіть стейблкойни виявилися нестабільними. Це підкреслює необхідність створення єдиної нормативної бази для стабілізації ринку.

Незважаючи на регуляторні виклики, ринок криптовалют має значний потенціал і залишається у фокусі інтересів інвесторів. У 2024 р. очікується, що дохід світового ринку криптовалют складе 56,7 млрд доларів США,

проте прогнозується його зниження до 45,3 млрд доларів США у 2025 р. через спад річного темпу зростання (-20,01 %). Середній дохід на користувача у 2024 році становитиме 66,1 долара США. Кількість користувачів може сягнути 861 млн. до 2025 року, з рівнем проникнення на рівні 11,02 % [1]. Технологія блокчейн продовжує розвиватися, створюючи можливості для оптимізації фінансових процесів, що вимагає чіткої регуляторної бази.

Список використаних джерел:

1. Атлантична рада. URL : <https://www.atlanticcouncil.org/>
2. Сіхоук, Н. (2023). Технологія як трансформація: майбутнє фінансів у 2023 році. URL : <https://www.keiseruniversity.edu/technology-as-transformation-the-future-of-finance-in-2023/>

Самокиш А. І., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Післявоєнна відбудова України – це не лише виклик, але й унікальна можливість для глибоких трансформацій у різних секторах економіки. У цьому контексті важливим аспектом є забезпечення процесу сталого відновлення, яке сприятиме довгостроковому розвитку країни.

Один із можливих ефективних методів відбудови та розвитку України – це використання можливостей креативної економіки. Креативна економіка (також відома як «помаранчева економіка») – це галузь, що розвивається на основі внеску та потенціалу творчих активів для сприяння економічному росту та розвитку. Вона поєднує економічні, культурні та соціальні аспекти, ІТ-технології та навіть туризм [1].

Розвиток цієї галузі став можливим завдяки глобальним трансформаціям, зокрема інтернаціоналізації, інтелектуалізації та зростання ролі знань у соціально-економічних процесах. Вона виникла як відповідь на потребу створення нових джерел економічного зростання та інновацій, що не залежать від традиційних ресурсів. Саме через це наразі креативна економіка охоплює такі сфери життя, як мистецтво, дизайн, ІТ, медіа, які активно використовують інтелектуальний потенціал та креативність. В умовах постіндустріального суспільства, коли знання та інновації відіграють ключову роль, креативний сектор стає рушієм розвитку як на локальному, так і глобальному рівнях [2].

Необхідно проаналізувати потенціал залучення креативної економіки для післявоєнного відновлення України й окреслити шляхи інтеграції світового досвіду у сфері креативних індустрій у вітчизняну практику.

Доречно розглянути приклад Великої Британії, адже саме цій державі вдалося створити та розвинути одну з найбільш успішних креативних економік у світі, яка має можливості для інвестицій у кіно, телебачення, відеоігри, креативні технології, історичні пам'ятки. У 2022 р. британський сектор креативних індустрій приніс 124,6 млрд фунтів стерлінгів ВВП для економіки країни. На цей сектор припадало 5,7 % ВВП у Великій Британії, а з 2019 р. він зріс до 6 %. У цьому секторі було зайнято 2,4 млн людей станом на 2023 р., що свідчить про постійний розвиток галузі [3]. Уряд Великої Британії надає допомогу креативним індустріям і мистецтву через пряме фінансування та податкові пільги. Він також забезпечує фінансування через незалежні організації, такі як Arts Council England. Зараз податкові пільги доступні для таких галузей як кіно, певні види телебачення та відеоігри, музеї, галереї, сценічне мистецтво та інші мистецькі форми [4]. В результаті, креативна економіка Великої Британії не лише здійснює вагомий внесок у ВВП країни, але й сприяє соціальному розвитку, посиленню культурної ідентичності та зміцненню позицій країни на міжнародній арені. Популярність британських фільмів, музики та мистецтва на світовій сцені є яскравим прикладом того, як ці галузі можуть позитивно впливати на економіку, міжнародний імідж держави і загальний добробут народу.

Використання креативної економіки в післявоєнній відбудові України характеризується значним потенціалом й може перетворитися на дієвий інструмент для економічного, соціального та культурного відновлення країни. Саме креативній економіці може належати провідна роль у відновленні національної ідентичності та культурної спадщини, які постраждали під час війни. Проєкти у сфері мистецтва, дизайну та культурних індустрій сприятимуть відродженню традиційних цінностей і символів, допомагаючи людям знайти нові сенси в складні часи. Крім того, креативні індустрії можуть стати важливим джерелом зайнятості для населення, особливо для молоді та людей, які втратили роботу внаслідок неспровокованої російської агресії. Розвиток бізнесу в сферах дизайну, медіа, ІТ та мистецтва стимулюватиме економічний ріст, створюючи нові робочі місця та можливості для підприємництва.

Проєкти в сфері креативної економіки можуть привернути увагу міжнародних організацій і донорів, що готові інвестувати в культурні ініціативи. Це може сприяти отриманню додаткових ресурсів для реалізації ініціатив, що сприятимуть відновленню України.

Отже, досвід Великої Британії демонструє, як інвестиції в креативні індустрії можуть призвести до значного зростання ВВП, розвитку соціальної інфраструктури та підвищення міжнародної репутації. Україна може використати ці приклади, аби залучити міжнародні інвестиції, сприяти інноваціям і підтримувати креативну економіку на всіх рівнях. Важливо, щоб держава та приватний сектор спільно працювали над створенням сприятливих умов для розвитку креативних індустрій, що, зрештою, матиме позитивний вплив на загальний стан суспільства. Можна стверджувати що, саме ця галузь стане не тільки інструментом

відновлення, а й одним зі стратегічних напрямків для забезпечення сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. United Nations. New Economics For Sustainable Development. Creative Economy. United Nations Economist Network. No. 14. URL : https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/orange_economy_14_march.pdf.
2. Креативна економіка : дайджест. URL : <http://library.nuft.edu.ua>
3. Creative industries – great.gov.uk international. Export support for UK businesses. URL : <https://www.great.gov.uk/international/content/investment/sectors/creative-industries/>
4. Arts and creative industries: The case for a strategy. House of Lords Library. URL : <https://lordslibrary.parliament.uk/arts-and-creative-industries-the-case-for-a-strategy/#heading-3>.

Черній Д. О., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Грачевська Т. О., к.і.н., доц. доцентка кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Глобалізаційні процеси за останні десятиліття значно вплинули на трансформацію міжнародної торгівлі, сприяючи тіснішій економічній інтеграції та створюючи сприятливі умови для забезпечення економічного зростання.

Активний розвиток інтеграційних проєктів, визначальною ознакою яких є вільне переміщення товарів, капіталу, робочої сили та технологій, створив сприятливі умови для участі держав у глобальних ланцюгах постачання і виходу на нові ринки. Країни створюють й активно долучаються до роботи міжнародних організацій, таких як ЄС, СОТ, прагнучі створити умови для вільної торгівлі, зниження митних бар'єрів і стимулювання взаємних інвестицій. За даними СОТ, обсяги міжнародної торгівлі у 2020 році сягнули майже 19,7 трлн доларів США, що свідчить про її активний розвиток на сучасному етапі [1].

Доцільно проаналізувати як позитивні, так і негативні аспекти впливу глобалізації на розвиток міжнародної торгівлі. До переваг необхідно зарахувати розширення ринків для експорту, що дозволяє компаніям отримувати більші прибутки, та підвищення доступності товарів для споживачів, що стимулює конкуренцію і знижує ціни. Конкурентне середовище стимулює інновації, змушуючи компанії покращувати якість своєї продукції та надавати кращі послуги. Серед негативних наслідків глобалізації доцільно акцентувати увагу на тому, що в розвинених країнах може відбуватися зменшення робочих місць внаслідок відкриття виробництв в країнах з набагато дешевшою робочою силою, що є причиною зростання безробіття та соціальних проблем [2].

Екологічні наслідки глобалізації також викликають занепокоєння, адже збільшення об'ємів виробництва спричиняє зростання викидів вуглецю та виснаження природних ресурсів. Наприклад, зростання попиту на товари з Азії до активізації міжнародних перевезень, що спричинило забруднення атмосфери та зміні клімату. У той же час, глобалізація сприяла зростанню Азії як економічного центру. За даними, наведеними в таблиці, частка Китаю у світовому експорті зросла з 3.9 % у 2000 р. до понад 15 % у 2023 р., тоді як частка ЄС і США має тенденцію до зниження. Це свідчить про швидку інтеграцію азійських економік у світову економічну систему. Як приклад можна навести статистичні дані, що ілюструють те, як глобалізація впливає на міжнародну торгівлю (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив глобалізації на міжнародну торгівлю

Рік	Загальний обсяг міжнародної торгівлі (трлн \$)	Частка Китаю у світовому експорті (%)	Частка ЄС у світовому експорті (%)	Частка США у світовому експорті (%)
2000	6.45	3.9	18.6	12.3
2010	15.4	10.4	15.3	10.8
2020	19.7	14.7	15.2	8.5
2023*	23.0 (оцінка)	15.2 (оцінка)	14.8 (оцінка)	8.1 (оцінка)

У табл. 1 представлені дані щодо загального обсягу міжнародної торгівлі та часток основних гравців у світовому експорті, таких як Китай, ЄС та США, протягом 2000–2023 років. Загальний обсяг міжнародної торгівлі зріс із 6.45 трильйонів доларів у 2000 році до оцінених 23 трильйонів у 2023 році, що свідчить про значний розвиток міжнародної торгівлі. За цей період спостерігається зростання частки Китаю у світовому експорті з 3.9% до понад 15%, що підтверджує швидкий розвиток його економіки та зростаючу роль у міжнародній торгівлі. Такий прогрес є результатом інтенсивної промислової експансії Китаю, залучення іноземних інвестицій та конкурентоспроможності його товарів на глобальному ринку. Частка Європейського Союзу дещо зменшилась, хоч і залишилась на високому рівні, відображаючи стійке, але поступове зниження частки через збільшення конкуренції з боку азійських ринків. У США частка у світовому експорті також має тенденцію до зниження з 12.3% у 2000 році до 8.1% у 2023 році, що частково зумовлено переміщенням виробництва до інших країн з дешевшою робочою силою та посиленням ролі Китаю як глобального виробничого центру. Ці зміни підкреслюють зростання ваги азійських країн на глобальній економічній арені, зокрема завдяки торговельним перевагам та ефективним стратегіям розвитку міжнародної торгівлі.

Важливим завданням для багатьох країн є пристосування до нових умов та розробка стратегій, що дозволяють зменшити негативний вплив глобалізації. Як зазначає Джозеф Стігліц у праці «Глобалізація та її наслідки», для забезпечення стійкого розвитку слід розвивати політики підтримки

національних економік та стимулювати інвестиції у людський капітал [3]. Це включає розвиток системи освіти, підвищення кваліфікації працівників та підтримку інноваційних технологій, що забезпечить конкурентоспроможність на світовому рівні. Глобалізація має бути регульованою, щоб запобігти соціальним та екологічним проблемам, що виникають через надмірне використання ресурсів і нерівномірний розподіл економічних вигод.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Світова організація торгівлі (СОТ). URL : <https://www.wto.org>
3. Нобелівський лауреат Стігліц про тягар глобалізації. URL : https://lb.ua/economics/2014/12/04/288112_kniga_nobelivskiy_laureat_pro.htm

Секція 3. Доктринальні проблеми верховенства права в державотворенні України

Ахметзянов М. Є., студент
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Макушев П. В. д.ю.н., професор,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів)

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ВЕРХОВЕНСТВУ ПРАВА В УКРАЇНІ

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в державі визнається і діє принцип верховенства права [1]. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Яке потребує реалізації ідей соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Однак сучасна корупція заважає навіть як законодавчому, так і правозастосовному процесу.

Принцип верховенства права є одним із провідних елементів загальних засад конституційного ладу будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Він являє собою похідну всіх загальних засад права; як ціннісний сплав ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму, верховенство права формує відповідний образ правової системи і визначає ті умови, що дозволяють перетворити цей образ на реальність [2, с. 10].

Корупція в сучасних умовах є однією з основних загроз верховенству права та економічній безпеці України. У Законі України “Про запобігання корупції” вказано, що: “Корупція – використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей” [3].

На міжнародному рівні Україна має репутацію надзвичайно корумпованої країни. За даними дослідження впливової міжнародної організації Transparency International, у 2005 р. Україна в рейтингу корумпованості посідала 107-ме місце із 159 країн, а «індекс сприйняття корупції» становив 2,6 (за методологією дослідження, до країн з небезпечним рівнем поширення корупції належать ті, де значення індексу становить менше ніж 3,0) [4, с. 7]. Натомість, спираючись на дані, опубліковані Transparency International Ukraine станом на 2023 р., Україна отримала 36 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2023 р., і нині країна посідає 104 місце поміж 180 країн [5].

Загальні причини зростання корупції та організованої злочинності в Україні, як зазначає правознавець Зубкова Л., як правило, такі:

- недоліки законодавства та затримка розвитку соціально-економічних відносин;

- стан суспільної моралі, утвердження нових моральних цінностей, центральне місце в яких посідає культ особистого успіху та збагачення, а гроші є мірою та еквівалентом життєвого благополуччя;

- правова безграмотність більшості населення країни; неефективне функціонування більшості державних установ; кадрова, технічна та оперативна непідготовленість правоохоронних органів до боротьби з організованою злочинністю, у тому числі з корумпованими структурами на всіх рівнях влади;

- брак розвинутих соціальних інститутів;

- низьке матеріальне забезпечення з боку державних службовців та відсутність гарантованого соціального пакета [6, с. 40].

Аналізуючи вищезазначене, можна сформувати основні напрями протидії корупції, спираючись на методичні рекомендації підготовлені Міністерством юстиції. До яких слід віднести: по-перше, утворення негативного ставлення людей до корупції та корупціонерів шляхом проведення серед громадськості антикорупційної пропаганди, агітації у засобах масової інформації; по-друге, збільшення якості надання управлінських послуг та опрацювання критеріїв її оцінювання й утворення прозорих механізмів прийняття управлінських рішень, максимально перевести їх у форму технічного процесу, дистанційно, обмеживши прямі контакти з посадовими особами; по-третє, створення структурних підрозділів із внутрішніх розслідувань корупції в державних органах; по-четверте, створення ефективного механізму захисту людей, які повідомляють про корупцію [7].

Водночас Законом України № 4033-IX від 29 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією», [8] передбачені можливості пом'якшення кримінальної відповідальності за корупційні діяння за умов застосування інституту угоди про визнання вини.

На наш погляд, вищевказані законодавчі зміни могли б бути прийнятними за умови, що цьому передувало б посиленням кримінальної відповідальності за корупцію та економічні злочини, на чому наполягали дослідники проблеми, ще до прийняття даних змін [9, с. 60–61].

Корупція є найбільш істотним гальмом і серйозною загрозою для верховенства права. Лише за допомогою активізації участі громадян у контролі за діяльністю влади, посиленої відповідальності за корупційні злочини та превентивних антикорупційних механізмів (обмеження щодо використання службового становища; обмеження щодо одержання дарунків; обмеження щодо роботи близьких осіб; декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру; звільнення у зв'язку з притягненням до

відповідальності за корупційні правопорушення тощо [7]). Україна зможе забезпечити справжнє верховенство права, зміцнити демократичні інститути та досягти стабільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / пер. з англ. А. Іщенка. Київ : Вид дім «Києво-Могилян. акад.», 2007. 208 с.
3. Про запобігання корупції : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
4. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
5. Transparency International. Офіційний сайт організації. URL : <https://www.transparency.org/en>
6. Зубкова Л. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 34–45.
7. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування : Методологічні рекомендації n0020323-13. Прийняття від 16.10.2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13#Text>
8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією : Закон України № 4033-IX від 29 жовтня 2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4033-20#Text>
9. Тертишник В. М., Батраченко Т. С. Правові проблеми протидії корупції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 57–63.

Антоненко Д. О., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Доненко В. В. доктор юридичних наук,

професор, професор кафедри публічного та приватного права

Університету митної справи та фінансів)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Основні чинники, що підкреслюють актуальність цього питання: Забезпечення національної безпеки – під час комендантської години критично важливо зберігати порядок і попереджати можливі диверсії, оскільки порушення може сприяти ворожим розвідувальним або атакам [1]. Захист

громадян – дотримання встановлених режимів зменшує ризик постраждати від наслідків бойових дій або інших загроз у нічний час чи під час вимкнення світла. Стимулювання дисципліни – адміністративна відповідальність відіграє превентивну роль, спонукаючи громадян дотримуватись встановлених правил, що сприяє соціальному порядку та згуртованості у кризові періоди [1].

Відповідно до визначення, яке надається в українській енциклопедії ім. М. П. Бажана, комендантська година – заборона військовим комендантом в певний час доби і на певний час перебувати на вулицях та в громадських місцях мешканцям певного населеного пункту, де встановлено Президентом України воєнний (надзвичайний) стан з метою встановлення і підтримки громадського порядку, зменшення кількості жертв, ліквідації наслідків техногенної катастрофи, епідемії на час оголошеного у даній місцевості надзвичайного стану [5, с. 792].

У зонах, де запроваджено комендантську годину, заборонено перебування осіб у визначений час доби на вулицях і в громадських місцях без перепусток, а також рух транспортних засобів.

Контроль за дотриманням комендантської години забезпечують патрулі, які мають право перевіряти посвідчення, документи, що підтверджують особу, громадянство України чи спеціальний статус, а також документи іноземців або осіб без громадянства, що підтверджують законність їх перебування в Україні, а також перепустки. За відсутності цих документів патрульні можуть: затримувати осіб для встановлення особи в органах Національної поліції; проводити огляд особистих речей, транспортних засобів, багажу і вантажів за потреби [1].

На даний час порушення комендантської години прямо не передбачає окремої відповідальності, адже її мета – зменшення кількості цивільних у публічних місцях для підвищення безпеки [2]. Однак такий прецедент з судової практики, як справа № 289/518/22 від 30.03.2022, розглянута суддею Радомишльського районного суду Житомирської області, за результатами розгляду якої було винесено постанову про накладення на правопорушників штрафу у розмірі 136 грн (8 неоподаткованих мінімумів доходів громадян), показує, що порушників можуть притягувати до адміністративної відповідальності за ст. 185 КУпАП за злісну непокору законним розпорядженням чи вимогам поліцейських під час виконання ними службових обов'язків [4].

Таким чином, до адміністративної відповідальності можна притягти лише тих порушників, які демонструють злісну непокору законним розпорядженням патрулів, що контролюють дотримання обмежень комендантської години. За цією статтею передбачено штраф від 136 до 255 грн, громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, виправні роботи на один-два місяці з відрахуванням 20 % заробітку або адміністративний арешт на строк до 15 діб [1].

В умовах війни комендантська година є важливим інструментом управління громадським порядком, оскільки питання національної безпеки є

пріоритетним для держави. Тому встановлення юридичної відповідальності за порушення комендантської години повинно мати чітке правове підґрунтя.

Таким чином, правові норми, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення комендантської години, є не лише превентивним заходом, але й одним із ключових інструментів для забезпечення надійного захисту та стабільності у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10> (дата звернення: 30.10.2024).

2. Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права: Рекомендація № 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. URL : <http://www.zakon.rada.gov.u>

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

4. Справа № 289/518/22 від 30.03.2022, розглянута суддею Радомишльського районного суду Житомирської області. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103795269>.

5. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, м. Київ, Wayback Machine, 2001 р. Т. 3, 792 с.

Антоненко Р. О., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу обумовлена зростанням кількості випадків агресивної поведінки серед учнів та студентів.

На думку науковця Приходько М. В., булінг не лише негативно впливає на психологічне та емоційне здоров'я потерпілих, але й погіршує загальний клімат у навчальних закладах, знижуючи ефективність навчального процесу та призводячи до серйозних наслідків, як-от порушення психічного здоров'я, соціальна ізоляція, підвищена тривожність та зниження самооцінки серед постраждалих [1, с. 231].

Запровадження адміністративної відповідальності за булінг, згідно із законодавством України (ст. 173-4 КУпАП), спрямоване на формування безпечного середовища у навчальних закладах, де кожен учасник освітнього процесу відчувається захищеним. Адміністративне покарання за цькування

сприяє посиленню відповідальності як учнів, так і дорослих, включаючи педагогічний склад, за агресивну поведінку, яка порушує права інших [5].

Одним із проблемних питань залишається ефективність застосування адміністративної відповідальності та механізми запобігання булінгу. Оскільки в багатьох випадках ситуації цькування можуть залишатися нерозпізнаними або ігнорованими, особливо якщо потерпілі не повідомляють про випадки агресії, важливо посилити співпрацю між адміністрацією навчальних закладів, батьками та органами влади для своєчасного виявлення та запобігання булінгу.

Козаченко В. В. та Семегіна Д. І., зазначають, що водночас актуальними залишаються питання вдосконалення нормативного регулювання з урахуванням сучасних методів боротьби з цькуванням, зокрема цифрового булінгу, і розширення інформаційної кампанії для підвищення обізнаності щодо адміністративної відповідальності за булінг серед батьків, учнів та педагогів [2, с. 290–291].

Основні проблеми адміністративної відповідальності за боулінг:

1. Відсутність чітких визначень та критеріїв боулінгу. Законодавство не завжди містить чіткі визначення булінгу, що ускладнює ідентифікацію правопорушень та притягнення до відповідальності.

2. Недостатність спеціалізованих законодавчих актів. Існуючі закони про адміністративні правопорушення не завжди охоплюють всі форми булінгу, особливо нові прояви, такі як кібербулінг.

3. Шульга зазначає, що існує складність доказування фактів булінгу. Булінг часто має прихований характер, що ускладнює збір доказів та встановлення фактів правопорушення в судовому порядку [3, с. 847].

4. Відсутність спеціалізованих органів для розслідування булінгу. Під час розслідування випадків булінгу необхідна участь спеціалізованих психологів та соціологів, яких часто не вистачає у правоохоронних органах.

Шляхи подолання проблем також є, а саме це вдосконалення законодавства. Необхідно внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, чітко визначивши поняття булінгу та встановивши конкретні санкції за його прояви. Запровадження спеціальних статей, що регулюють різні форми булінгу, сприятиме ефективнішому правозастосуванню.

Підвищення обізнаності. Організація просвітницьких кампаній серед учнів, батьків та педагогів щодо механізмів захисту від булінгу та важливості його своєчасного виявлення і повідомлення.

Згідно з думкою В. В. Маньгори, створення спеціалізованих органів, які спеціалізуються на розслідуванні випадків булінгу, включаючи участь психологів та соціологів у процесі розслідування [4, с. 98]. Впровадження системи підтримки постраждалих. Забезпечення доступу до психологічної допомоги для постраждалих від булінгу, створення програм реабілітації та соціальної інтеграції. Посилення контролю та моніторингу. Впровадження

системи моніторингу випадків булінгу в освітніх закладах, регулярні перевірки та оцінка ефективності заходів протидії булінгу.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього руху, а також за булінг в освітніх закладах є важливими елементами правової системи, спрямованими на забезпечення безпеки та здоров'я громадян. Для ефективної боротьби з булінгом необхідно вдосконалювати законодавство, підвищувати обізнаність суспільства, створювати спеціалізовані органи та системи підтримки постраждалих. Комплексний підхід до вирішення цих питань сприятиме створенню безпечнішого та більш толерантного освітнього середовища, де кожен учасник процесу зможе реалізувати свій потенціал без страху перед насильством та дискримінацією.

Список використаних джерел:

1. Приходько М. В. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2022. 231 с. URL : <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/bca5b895-4d3d-4e52-9b1c-875b9b795cb7/content>

2. Козаченко В. В., Семегіна Д. І. Булінг в Україні як нове поняття хуліганства серед неповнолітніх. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 289–292.

3. Шульга А. М. Об'єктивно протиправне діяння, об'єктивно правомірна поведінка. Форум права. 2012. № 3. С. 846–849.

4. Маньгора В. В., Вітковська К. А. Особливості юридичної відповідальності за прояви булінгу та шляхи боротьби з ним. Інформація і право. 2022. № 1 (40). С. 97–110.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10> (дата звернення: 30.10.2024).

Батраченко Є. Р., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН

Взаємодія громадськості та правоохоронних органів є важливим елементом забезпечення безпеки громадян. Ефективна співпраця між громадянами та поліцією сприяє підвищенню рівня довіри до правоохоронних органів, що є основою для створення безпечного середовища в суспільстві.

Один із ключових аспектів такої взаємодії полягає у залученні громадян до процесів підтримки правопорядку. Громадяни можуть надавати важливу інформацію щодо підозрілих або небезпечних ситуацій, що дозволяє правоохоронцям оперативно реагувати на можливі загрози. Крім того, активне залучення громадськості до моніторингу правопорушень може допомогти зменшити злочинність на місцевому рівні. Громадяни, будучи невід'ємною частиною соціуму, відіграють активну роль у превентивних заходах проти злочинності, сприяють ефективній роботі правоохоронних органів і створюють безпечне середовище для свого життя та життя інших. Для розвитку цієї співпраці в Україні запроваджуються різні ініціативи. Наприклад, створення інституту “громадських радників” та “муніципальної варти” дозволяє громадянам брати участь у підтримці громадського порядку. Поліція також активно працює з громадськими організаціями та місцевими громадами для обговорення проблем і пошуку спільних рішень щодо питань безпеки [1].

Один із найважливіших аспектів ролі громадськості у забезпеченні безпеки полягає у профілактиці злочинності. Люди, які свідомо підходять до своєї ролі в суспільстві, здатні знизити рівень правопорушень шляхом запобігання ризиковим ситуаціям. Наприклад, громадяни можуть помічати підозрілі дії або осіб і негайно повідомляти про це правоохоронні органи. Це дозволяє попередити злочини до того, як вони трапляються, та зменшити негативні наслідки для громади. Ефективна співпраця громадськості з правоохоронними органами є важливим фактором для досягнення безпеки. Громадяни можуть надавати цінну інформацію про правопорушення, що значно полегшує роботу поліції, дозволяючи швидко реагувати на злочини або потенційні загрози [2].

У сучасному світі роль технологій у забезпеченні безпеки також зростає, і громадськість може активно використовувати їх для підвищення рівня захисту. Ключовим елементом успішної участі громадськості у забезпеченні безпеки є довіра до правоохоронних органів. Якщо громадяни вірять, що поліція та інші структури справедливо та ефективно виконують свої обов'язки, вони будуть більше схильні співпрацювати і допомагати у підтриманні правопорядку. Важливо, щоб влада та правоохоронці діяли прозоро, відкрито і з повагою до прав громадян, тоді як громадськість має бути активною і відповідальною у своїй участі [3].

Модель “Community Policing” (США, Великобританія, Канада). Одним із найуспішніших прикладів міжнародної практики є концепція “community policing” (громадська поліція), яка широко застосовується у США, Великобританії та Канаді. Ця модель передбачає тісну співпрацю поліції з місцевими громадами для спільного вирішення проблем безпеки. Основна ідея полягає у тому, що поліція повинна бути не лише силовим органом, але й партнером громади. Поліцейські в таких країнах активно залучають громадян до вирішення питань правопорядку шляхом

проведення регулярних зустрічей з місцевими жителями, опитувань про проблеми громади та спільних патрулювань. Така стратегія допомагає правоохоронцям краще розуміти потреби громади та вчасно реагувати на їхні запити. Крім того, це сприяє формуванню довіри до поліції, оскільки громадяни бачать, що їхні думки і проблеми беруться до уваги [4].

Серед основних викликів взаємодії суспільства з сектором безпеки і охорони можна відзначити високий рівень недовіри, що перешкоджає активній участі громадян у підтримці безпеки. Дослідження свідчать, що лише 40,8 % українців довіряють правоохоронним органам. Для порівняння, у Фінляндії цей показник становить 94 %. Окрім того, 52,5 % українців вважають, що правоохоронні органи не виконують свою роботу, що веде до процвітання злочинності. 12,8 % громадян зазначають, що стан злочинності через бездіяльність правоохоронних органів є високим. Громадяни України мають страхи, що сіють недовіру до поліції. Зокрема, 21,7 % українців бояться стати жертвою крадіжки; 22,5 % відчують страх стати жертвою будь-якого злочину взагалі. 1,5 % українців, які мали справу з поліцією зазначили, що стали жертвами побоїв з боку правоохоронців, або жорстокого поводження. Ці невтішні дані свідчать про те, що суспільство в Україні не схильне довіряти правоохоронним органам, а це не може не відобразитись на їх бажанні співпрацювати [5].

Отже, роль громадськості у забезпеченні безпеки є надзвичайно багатогранною і охоплює різні сфери – від профілактики злочинності до активної співпраці з правоохоронними органами, від громадських ініціатив до використання сучасних технологій. Лише спільними зусиллями громадяни та держава можуть створити безпечне середовище, яке буде сприятливим для життя та розвитку кожного члена суспільства. Міжнародний досвід взаємодії громадськості та правоохоронних органів демонструє, що ефективна співпраця між поліцією та громадянами може суттєво підвищити рівень безпеки і правопорядку. Кожна країна адаптує ці підходи відповідно до своїх соціальних та культурних особливостей, але спільним для всіх є принцип взаємної довіри та партнерства між громадою та правоохоронними структурами.

Список використаної літератури:

1. Шевченко М. О. Громадські ініціативи у забезпеченні правопорядку: аналіз досвіду України та ЄС : Наук. пр. Нац. ун-ту “Од. юрид. акад.” 30-те вид. Одеса, 2023. URL : <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-253777925/253777925> (дата звернення: 24.10.2024).

2. Буряк О. І. Вплив децентралізації на співпрацю між місцевими громадами та правоохоронними органами. Державне управління та місцеве самоврядування. 2-ге вид. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf (дата звернення: 24.10.2024).

Бабецкул К. І., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Цифровізація судової системи є важливим напрямом реформ у багатьох країнах світу, включаючи Україну. В умовах глобальної цифрової трансформації, судові органи також адаптуються до нових реалій, впроваджуючи електронні сервіси, автоматизовані системи управління процесами та дистанційне судочинство. Ця стаття має на меті розглянути ключові аспекти цифровізації судової системи, її переваги, виклики та перспективи розвитку. Цифровізація судової системи охоплює комплекс заходів та інструментів, які спрямовані на автоматизацію процесів судочинства, впровадження електронних сервісів для подачі документів, доступу до судових рішень, а також забезпечення дистанційного розгляду справ. Це не лише впровадження технологій, але й зміна підходів до роботи судової системи, що спрямовані на поліпшення доступу до правосуддя.

Цифровізація правосуддя набула особливої актуальності під час пандемії COVID-19. У той період, через карантинні обмеження, учасники судових процесів були змушені активніше користуватися підсистемою «Електронний суд», яка є частиною Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Ця система дозволяла подавати процесуальні документи до суду, ознайомлюватися з матеріалами справи та отримувати електронні копії судових рішень [1, с. 99]. Крім того, участь у судових засіданнях через відеоконференції поза межами суду стала важливою гарантією доступу до правосуддя. Конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», правосуддя на території, де введено воєнний стан, здійснюється виключно судами, створеними відповідно до Конституції України. Скорочення або прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [2].

Під час повномасштабного вторгнення судова система України зазнала значних змін. Верховний Суд змінив територіальну підсудність справ для судів, які були пошкоджені, зруйновані або знаходяться в тимчасовій окупації. У разі припинення діяльності суду, розгляд справ передається найближчому суду. Судова система продовжує адаптуватися до нових умов, розвиваючи можливості для дистанційної роботи. Сьогодні залишається відкритим і потребує законодавчого врегулювання питання щодо дистанційної роботи судді та секретаря судового засідання. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя надала відповіді на запит Верховного Суду щодо можливості впровадження в Україні дистанційного розгляду справ [3].

Що стосується проблем втрати судових проваджень у судах, розташованих на тимчасово окупованих територіях, краще становище

мають ті суди, які з моменту впровадження підсистеми «Електронний суд» сканували всі матеріали справ та зберігали їх у електронному форматі. Це дозволило зберегти електронні копії справ у випадку збереження серверів.

Зважаючи на постійні ракетні удари по енергетичній інфраструктурі, що спричиняють перебої з електропостачанням, проведення судових засідань часто унеможлиблюється. Цей новий виклик для судової системи можна подолати шляхом розробки механізмів для використання альтернативних джерел електроенергії. Очікується, що найближчі роки принесуть нові технологічні рішення, які ще більше автоматизують судочинство та підвищать його ефективність[4, с. 365]. Штучний інтелект (ШІ) може стати ключовим елементом у майбутньому судочинства, допомагаючи у попередньому аналізі справ, автоматизуючи рутинні процеси та навіть надаючи рекомендації щодо рішень на основі аналізу прецедентів.

Цифровізація судової системи є необхідною умовою модернізації судочинства у XXI ст. Упровадження електронних судів, відеоконференцій та автоматизованих систем управління справами сприяє підвищенню доступності, прозорості та ефективності судової системи. Попри наявні виклики, такі як кібербезпека та недостатня технічна підготовка, перспективи розвитку цифрового судочинства є обнадійливими. Майбутнє судової системи, мабуть, буде тісно пов'язане з новітніми технологіями, такими як штучний інтелект та блокчейн, що здатні ще більше підвищити якість правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Каламайко А. Ю. Цифровізація правосуддя та доступ до правосуддя під час COVID. Юридичний бюлетень. 2020. Вип. 14. С. 98–108
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Участь судді та секретаря в судовому засіданні дистанційно загалом відповідає європейським стандартам – підтвердили експерти СЕРЕЖ. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1328891/>
4. Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика: монографія / авт. кол.: С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова, Т. А. Латковська та ін. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 800 с.

Баточенко М. О., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., директор Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

В умовах повномасштабної війни, що триває в Україні з 24 лютого 2022 р., адміністративні процедури зазнали суттєвих змін. Війна, яка принесла численні виклики, змінила не лише повсякденне життя українців, а й способи отримання адміністративних послуг. Запровадження воєнного

стану в Україні створило безпрецедентні виклики для функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, змусивши їх адаптувати свою діяльність до нових реалій та забезпечувати належне виконання адміністративних функцій в період збройного конфлікту.

В. В. Ліпінський зазначає, що під адміністративною процедурою можна визначити як установлений нормами адміністративно-процесуального права порядок діяльності владних суб'єктів правовідносин публічної адміністрації щодо реалізації нормативно-правового регулювання у сфері публічного управління та розгляду і вирішення конкретних адміністративних справ [1].

Адміністративні процедури виступають основним засобом для забезпечення прозорості та підзвітності державних органів. Вони слугують гарантією належного захисту прав громадян, підприємств та інших організацій, які взаємодіють з владою. Завдяки цим процедурам, рішення, прийняті адміністративними установами, стають обґрунтованими та справедливими [2].

Воєнний стан суттєво вплинув на порядок надання адміністративних послуг та здійснення адміністративних процедур. Передусім, відбулася диджиталізація багатьох процесів, що дозволило забезпечити безперервність надання послуг навіть в умовах фізичної недоступності адміністративних установ. Застосування електронних систем, таких як “Дія”, стало не просто зручністю, а необхідністю для забезпечення функціонування державного апарату. Варто нагадати, що гострими проблемами у перші дні й тижні початку активної фази війни були: встановлення особи, при втраті усіх документів, і одночасному закритті демографічного реєстру, припиненні роботи підрозділів ДМС; загалом зупинення усіх послуг, що вчиняються з допомогою державних реєстрів (реєстрація бізнесу, нерухомості, транспортних засобів і т. д.); припинення надання однієї з наймасовіших груп послуг – реєстрації/декларування місця проживання, що мало вплив і на (не)можливість надання інших послуг або утруднило їх надання; як наслідок, це також тимчасова втрата більшості послуг, які надавалися центрами надання адміністративних послуг (ЦНАП); перебої у роботі застосунку “Дія” тощо [3].

Проблемними аспектами реалізації адміністративних процедур в умовах воєнного стану також стали: обмежений доступ до адміністративних послуг у районах, наближених до зони бойових дій; технічні складнощі при використанні електронних систем; недостатня взаємодія між різними органами влади; необхідність швидкої адаптації нормативно-правової бази до нових умов.

Надання адміністративних послуг у період воєнного стану потребує відповідних коректив у законодавстві. До таких послуг входять оформлення паспортів, документів, що посвідчують особу, присвоєння статусу внутрішньо переміщеної особи, а також реєстрація актів цивільного стану, зокрема народження та смерті. Ці послуги сприяють реалізації прав громадян та зберігають свою важливість навіть у ситуації збройного конфлікту. Ключовим аспектом стала також можливість ідентифікації особи за допомогою eДокумента, що дозволяє підтверджувати особу в електронному форматі. Це значно спростило процес отримання адміністративних послуг,

оскільки громадянам тепер не потрібно мати фізичні документи для посвідчення особи. Соціальні адміністративні послуги набули особливого значення під час війни, особливо для осіб, які були вимушені залишити свої домівки. Законодавство передбачає соціальну допомогу для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зокрема через центри надання адміністративних послуг та за допомогою порталу “Дія”. Крім того, надається матеріальна підтримка, що допомагає громадянам адаптуватися до нових умов. Для водіїв і власників транспортних засобів також було спрощено процедуру продовження водійських прав та реєстрації транспортних засобів, особливо для тих, хто покинув місце постійного проживання через бойові дії [4].

Воєнний стан ставить перед адміністративними органами низку викликів, які вимагають гнучкості та швидкої адаптації. Ефективність державного управління під час воєнного стану значною мірою залежить від здатності органів влади швидко реагувати на виклики та забезпечувати баланс між безпекою і захистом прав громадян. Незважаючи на труднощі, вдосконалення нормативної бази, контроль за дотриманням процедур та впровадження нових технологій можуть сприяти покращенню адміністративних процедур в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Ліпінський В. В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки, принципи: мат. міжнар. наук.-пр. конф. // Одеські юридичні читання. Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2018. С. 96–98.

2. Власенко Д. А. Адміністративні процедури забезпечення реалізації заходів правового режиму воєнного стану. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє : тези доп. учасників III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 9 груд. 2022 р. С. 78–79. URL : https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221209/article/view/vlasenko.

3. Вплив війни на сферу адміністративних послуг та рекомендації на майбутнє. Мережа UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/vplyv-viiny-na-sferu-administrativnykh-poslugh-ta-rekomendatsii-na-maibutnie/>.

4. Соловійова О., Ковальчук Д., Кундій А. Адміністративні послуги в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 421–424. URL : http://lsej.org.ua/5_2022/99.pdf.

Баточенко М. О., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н. проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах розбудови правової держави та громадянського суспільства особливого значення набуває питання забезпечення професійних прав та гарантій адвокатської діяльності. Адвокатура як незалежний інститут правової системи відіграє фундаментальну роль у захисті прав і свобод громадян, забезпеченні доступу до правосуддя та підтримці верховенства права. Саме

тому належне забезпечення гарантій адвокатської діяльності є необхідною умовою ефективного функціонування всієї системи правосуддя.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри наявність законодавчо закріплених гарантій адвокатської діяльності, на практиці часто виникають проблеми з їх реалізацією. Адвокати стикаються з різноманітними перешкодами у здійсненні своєї професійної діяльності, від порушення адвокатської таємниці до прямого тиску та переслідування. Це створює серйозні загрози не лише для незалежності адвокатури, але й для забезпечення права громадян на професійний правовий захист.

Законодавство України передбачає широкий спектр гарантій адвокатської діяльності, які закріплені в Конституції України, Законі України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” та інших нормативно-правових актах. Серед основних гарантій можна виділити незалежність адвокатської діяльності, заборону втручання в адвокатську діяльність, забезпечення адвокатської таємниці, рівність прав адвокатів у судовому процесі, право на збір інформації та докази [1].

Національна асоціація адвокатів України (НААУ) відіграє ключову роль у забезпеченні гарантій адвокатської діяльності. Рада адвокатів України, як виконавчий орган НААУ, активно працює над захистом професійних прав адвокатів та розробляє механізми реагування на порушення гарантій адвокатської діяльності. Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності при НААУ здійснює моніторинг порушень прав адвокатів, надає методичну допомогу та розробляє рекомендації щодо удосконалення системи захисту прав адвокатів. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів визначає перелік дій членів Ради адвокатів регіону та Комітету НААУ з питань захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності щодо здійснення законодавчо закріплених повноважень: сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів.

Одним із ключових аспектів гарантій адвокатської діяльності є захист адвокатської таємниці. Адвокатська таємниця включає будь-яку інформацію, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався до адвоката, зміст порад, консультацій, роз’яснень адвоката, складені ним документи, та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [2].

Кажучи про сучасний стан забезпечення гарантій адвокатської діяльності, проблема забезпечення гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах війни полягає у необхідності збереження прав адвокатів на безпечну роботу та підтримку їх професійної незалежності. В умовах воєнного стану адвокати стикаються з численними викликами, які можуть ускладнити їхню діяльність. Наприклад, комендантська година та обмеження на пересування під час воєнних дій створюють перешкоди для надання правової допомоги, що ставить під загрозу реалізацію

конституційних прав громадян на захист. В умовах особливого періоду та воєнного стану адвокати опиняються в нерівному становищі з опонентами процесу (прокуратурою, міліцією, державними службовцями), які звільнені від мобілізації або мають броню державних установ і користуються цими привілеями для усунення адвокатів, перешкоджаючи здійсненню адвокатської діяльності, що призводить до порушення гарантії незалежності адвоката [3].

Важливим аспектом є також забезпечення рівності прав адвокатів з іншими учасниками процесу. Адвокати мають право на рівні умови для здійснення своєї діяльності, що включає доступ до інформації та можливість брати участь у судових засіданнях без перешкод. Однак, в умовах війни ці принципи часто порушуються. Наприклад, вручення повісток адвокатам під час виконання ними професійних обов'язків свідчить про тиск з боку державних органів і може призводити до незаконного усунення адвокатів від захисту своїх клієнтів. Це створює нерівні умови для адвокатів у порівнянні з їхніми опонентами в процесі. Механізмом захисту прав адвокатів є система реагування на випадки порушення їхніх прав. Ради адвокатів регіонів у разі отримання від правоохоронних органів повідомлення щодо затримання адвоката зобов'язуються вжити усіх передбачених Законом заходів, спрямованих на забезпечення гарантій адвокатської діяльності та захисту прав адвоката, а також забезпечити обов'язкову присутність представника ради адвокатів регіону при проведенні окремих слідчих дій чи застосуванні заходів кримінального провадження стосовно адвоката.

Підсумовуючи, можна зазначити, що забезпечення гарантій адвокатської діяльності є важливою складовою функціонування правової держави. При здійсненні дій щодо забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, уповноважені представники керуються Законом України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, іншими законодавчими актами України, Правилами адвокатської етики, рішеннями Ради адвокатів України. Це створює комплексну систему захисту прав адвокатів та забезпечення належного виконання ними своїх професійних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI : станом на 3 серп. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

2. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності : затв. рішенням Ради адвокатів України від 15–16 грудня 2023 р. № 123, Ужгород.

3. Гамрецький Є. О. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності в особливий період. Наше право. Актуальні проблеми держави і права. 2024. № 2. С. 25–30. URL : <https://doi.org/10.32782/apdp.v102.2024.4>.

Бабич М. В., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор
кафедри публічного та приватного права Університету митної
справи та фінансів)

СПІВПРАЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВИМИ ТА ІНШИМИ СИЛОВИМИ СТРУКТУРАМИ

Співпраця Національної поліції України з військовими та іншими силовими структурами обумовлена сучасними викликами, що стоять перед Україною у сфері безпеки. В умовах триваючої збройної агресії, підвищених ризиків терористичних загроз і посилення зовнішніх та внутрішніх загроз, злагоджена взаємодія між силовими структурами стає важливою складовою забезпечення державної стабільності, громадської безпеки та правопорядку.

Сучасні реалії вимагають посиленої координації Національної поліції зі Збройними Силами України, Службою безпеки України, Національною гвардією, Державною службою з надзвичайних ситуацій та іншими силовими відомствами для оперативного реагування на надзвичайні ситуації. Тільки об'єднавши ресурси та можливості всіх відповідних структур, можна ефективно протидіяти викликам сьогодення, забезпечити належну безпеку громадян та запобігти загрозам, що підривають суверенітет і територіальну цілісність України.

Таким чином, дана тема є актуальною не лише в теоретичному плані, а й з практичної точки зору, оскільки обговорення шляхів і механізмів співпраці силових структур сприяє підвищенню ефективності державних інституцій у протидії сучасним викликам.

Співпраця Національної поліції України з військовими та іншими силовими структурами має важливе значення для забезпечення державної безпеки та правопорядку, особливо в умовах збройного конфлікту. Основні завдання цієї співпраці – забезпечення громадської безпеки, протидія тероризму та розслідування злочинів у зоні конфлікту.

Основними напрямками співпраці є: охорона громадського порядку та патрулювання, антитерористична діяльність і боротьба з диверсіями, розслідування та фіксація воєнних правопорушень.

Національна поліція спільно з військовими силами забезпечує громадський порядок та патрулювання міст, особливо під час воєнного стану чи в прифронтових зонах. Це включає контроль комендантської години та охорону стратегічно важливих об'єктів [1].

Національна поліція співпрацює зі Службою безпеки України та Збройними силами для запобігання терористичним актам. Спільні антитерористичні операції спрямовані на захист об'єктів інфраструктури та зниження ризиків для населення. Також бере участь у зборі доказів для розслідування воєнних злочинів, співпрацюючи з військовою

прокуратурою та іншими структурами. Зокрема, документуються злочини на тимчасово окупованих і прифронтових територіях [2].

Список використаної літератури:

1. Гурковський В. В. Малик Л. М. Система забезпечення громадської безпеки в Україні. Київ : *Центр учбової літератури*. URL : https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/08/materialy_konferencziyi_donduvs_01_07_2022.pdf (дата звернення: 30.10.2024).

2. Лаптев Ю. М. Харченко Л. М. Співпраця силових структур в умовах надзвичайного стану. Київ : *Норма*, URL : <https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/102.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).

3. Клименко І. Оцінка роботи Нацполіції: результати соціологічного дослідження. *Інтерфакс-Україна*. URL : <https://interfax.com.ua> (дата звернення: 24.10.2024).

4. Роль міжнародних організацій у забезпеченні національної безпеки України. *Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22764/1/ПОЛЬ%20МІЖНАРОДНИХ%20ОРГАНІЗАЦІЙ.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).

Бадалян С. В., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПІДХОДИ

Проблема соціальної реінтеграції ветеранів війни є однією з найбільш актуальних для сучасної України. У зв'язку з тривалою війною на сході країни та повномасштабною агресією Росії, тисячі українців повертаються до цивільного життя після участі у бойових діях. Психологічні, соціальні та економічні труднощі, з якими стикаються ветерани, потребують системного підходу для їх успішної адаптації в суспільстві. Недостатня увага до цих питань може призвести до маргіналізації ветеранів, зростання соціальної напруженості та економічних проблем.

Дослідження спрямоване на пошук оптимальних шляхів для забезпечення комплексної підтримки ветеранів, зокрема через залучення держави, громадських організацій та міжнародних партнерів. Це сприятиме зміцненню соціальної єдності, зменшенню психологічних травм та інтеграції ветеранів у економічне та громадське життя країни.

Метою дослідження є виявлення ключових викликів, з якими стикаються ветерани війни в Україні під час соціальної реінтеграції, та розробка рекомендацій щодо ефективних шляхів їх вирішення. Дослідження спрямоване на створення комплексного підходу для забезпечення соціальної адаптації ветеранів, включаючи психологічну

підтримку, професійну перепідготовку та працевлаштування, з метою сприяння їх інтеграції в економічне та суспільне життя.

Аналіз сучасного стану соціальної реінтеграції ветеранів війни в Україні: дослідження існуючих державних та недержавних програм підтримки ветеранів, вивчення міжнародного досвіду реінтеграції ветеранів: аналіз успішних практик інших країн, що стикаються з подібними викликами, оцінка основних соціальних, психологічних та економічних проблем ветеранів: визначення найактуальніших потреб ветеранів у процесі реінтеграції, розробка рекомендацій щодо покращення підтримки ветеранів: пропозиції для урядових органів, громадських організацій та інших зацікавлених сторін щодо підвищення ефективності реінтеграційних програм.

На сьогодні проблема соціальної реінтеграції ветеранів війни є однією з найбільш гострих і важливих в Україні. Внаслідок тривалої війни з Росією, кількість осіб, які повертаються з фронту, постійно зростає, і кожен з них стикається з різними соціальними та психологічними труднощами. Повернення до мирного життя для багатьох ветеранів є важким процесом, який вимагає комплексної підтримки з боку держави та суспільства. Я вважаю, що ігнорування цієї проблеми може призвести до соціальної ізоляції ветеранів та поглиблення їхніх психологічних травм, що є загрозою для стабільності суспільства.

Соціальна адаптація ветеранів – це не лише питання гуманітарної допомоги, а й стратегічно важливе завдання для країни, яка прагне до сталого розвитку та відновлення після війни. Дослідження в цій сфері повинні бути спрямовані на пошук інноваційних підходів до вирішення проблем працевлаштування ветеранів, їхньої професійної перепідготовки, а також забезпечення належної психологічної підтримки. Це особливо важливо в контексті національної безпеки та збереження соціальної єдності.

Крім того, Україна має використовувати досвід інших країн, що пройшли через схожі виклики. Наприклад, у багатьох європейських країнах існують ефективні моделі підтримки ветеранів, які включають психологічну реабілітацію, професійну перепідготовку та інтеграцію до цивільного життя. Я вважаю, що адаптація таких моделей до українських реалій може суттєво поліпшити ситуацію та сприяти зниженню соціальної напруженості.

Успішна реінтеграція ветеранів напряму пов'язана з вирішенням багатьох практичних завдань, зокрема створення нових робочих місць, покращення умов у медичних установах та розвитку програм професійної освіти. Враховуючи виклики, з якими стикається українське суспільство під час війни, питання підтримки ветеранів повинно стати пріоритетним як для державної політики, так і для наукового дискурсу. Тому я вважаю, що необхідно розробити комплексні стратегії для забезпечення повноцінної інтеграції ветеранів у мирне життя.

На мою думку, проблема соціальної реінтеграції ветеранів війни активно досліджується як в українському, так і в міжнародному науковому дискурсі. В останні роки з'явилося чимало праць, присвячених питанням

психологічної підтримки та адаптації ветеранів до мирного життя. Зокрема, українські вчені звертають увагу на важливість системної психологічної допомоги ветеранам, які стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Дослідження показують, що без належної реабілітації це може призвести до серйозних соціальних та медичних наслідків. Я вважаю, що цей аспект вимагає більш детального вивчення та впровадження ефективних програм реабілітації.

Крім того, важливу роль відіграє економічний аспект реінтеграції. У багатьох публікаціях підкреслюється необхідність створення умов для працевлаштування та професійної перепідготовки ветеранів. Наприклад, деякі дослідники акцентують увагу на ролі держави у підтримці бізнесів, заснованих ветеранами, що може сприяти їхній успішній адаптації. Я вважаю, що ця тема залишається недостатньо дослідженою в українському контексті, і потребує більшого акценту на практичних рішеннях для створення робочих місць та економічної стабільності ветеранів.

Також, аналізуючи міжнародний досвід, важливо зазначити, що багато країн, зокрема США та Великобританія, мають довготривалі програми підтримки ветеранів, які охоплюють як медичну, так і соціальну складову реінтеграції. На мою думку, ці програми можуть бути корисними для адаптації в Україні, проте необхідно враховувати національні особливості. Наприклад, в Україні проблема працевлаштування та соціальної адаптації пов'язана з високим рівнем безробіття та нестачею ресурсів для підтримки.

На мою думку, соціальна реінтеграція ветеранів війни є надзвичайно важливим і складним процесом, який вимагає скоординованих зусиль держави, громадських організацій та міжнародних партнерів. Я вважаю, що основними напрямками для подальших дій повинні бути надання якісної психологічної підтримки, створення нових можливостей для професійної перепідготовки та активна участь ветеранів в економічному житті країни. Без належної уваги до цих аспектів ветерани можуть зіткнутися з серйозними проблемами соціальної ізоляції та економічної нестабільності.

Крім того, на мою думку, одним з ключових викликів залишається забезпечення доступу ветеранів до сучасних та якісних медичних послуг, зокрема у сфері психічного здоров'я. Підтримка ветеранів після пережитих бойових дій має включати не лише фізичну реабілітацію, але й тривалу психологічну допомогу. Я вважаю, що вирішення цих питань потребує більшої уваги з боку державних органів та фінансової підтримки з боку міжнародних партнерів для створення потужної системи реабілітації та психологічного супроводу.

Список використаної літератури:

1. Дмитро Асоно. Психологічна підтримка ветеранів війни - доповідь на конференції "Медико-психологічна допомога в умовах війни". *Національний медичний університет*. URL : <https://www.researchgate.net/publication/>

360114255_Psihologicna_pidtrimka_veteraniv_vijni_-_dopovid_na_konferencii_Mediko-psihologicna_dopomoga_v_umovah_vijni (дата звернення: 30.10.2024).

2. Чорна Валентина Володимирівна, Коломієць Вікторія Валеріївна. Посттравматичний стресовий розлад під час повномасштабної війни у військовослужбовців. *Молодий вчений*. URL : [https://doi.org/file:///C:/Users/Кирил/Downloads/POSTTRAUMATICNIJ_STRESOVIJ_ROZLAD_PID_CAS_POVNOMAS%20\(1\).pdf](https://doi.org/file:///C:/Users/Кирил/Downloads/POSTTRAUMATICNIJ_STRESOVIJ_ROZLAD_PID_CAS_POVNOMAS%20(1).pdf) (дата звернення : 30.10.2024).

3. Сачук Юлія. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. *uareforms.org*. URL : <https://uareforms.org/pages/new-page-657> (дата звернення: 30.10.2024).

4. Важкий шлях додому: реінтеграція ветеранів. Що може зробити держава, громада та суспільство? Центр безпекових досліджень “СЕНСС”. *Центр безпекових досліджень “СЕНСС”*. URL : <https://censs.org/the-hard-way-home-reintegration-of-veterans/> (дата звернення: 30.10.2024).

Бабко-Мала В. В., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф., директор ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів)

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦНАП У НАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом його взаємодії з суб’єктами надання адміністративних послуг.

Наближеність адміністративних послуг до громадян, їх доступність та висока якість – одна з ключових функцій держави і органів місцевого самоврядування, отже, однією з невід’ємних складових реформи децентралізації є реорганізація системи надання адміністративних послуг на місцевому рівні.

Сутність роботи ЦНАП полягає в тому, що, звернувшись до адміністратора Центру, суб’єкт звернення (громадянин або підприємець) може отримати у найкоротший строк і за мінімальної кількості відвідувань вичерпну інформацію або консультацію щодо вимог та порядку надання тієї чи іншої послуги, здати пакет документів, необхідний для отримання послуги, і в подальшому – отримати оформлений результат запитуваної адміністративної послуги або відмову в її наданні.

Концепція роботи ЦНАП передбачає, що адміністратор виступає в якості державного «посередника», який унеможлиблює прямий контакт заявника із суб’єктом надання адміністративної послуги і, таким чином, виключається корупційна складова, спрощуються доступ та умови

отримання послуг органів державної влади, значно скорочуються строки оформлення таких послуг.

Метою діяльності ЦНАП є:

- подолання застарілої корупційної та бюрократичної системи отримання адміністративних послуг;
- поширення ЦНАП нового формату по території всієї України;
- зміна відношення громадян до влади;
- удосконалення структури ЦНАП та оптимізація процесів;
- покращання якості надання адміністративних послуг;
- посилення потенціалу громад для майбутнього їх розвитку;
- впровадження новітніх технологій;
- налагодження плідної співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування з центральними органами виконавчої влади (їх територіальними підрозділами);
- підвищення рівня обізнаності громадян щодо адміністративних послуг, вимог щодо їх отримання тощо.

Доступ до інформації та засобів спілкування є невід'ємним аспектом забезпечення активна участь у житті суспільства та умова для реалізація прав для всіх людей. Доступ до інформація включає право шукати, отримувати і передавати інформацію та ідеї, пов'язані з права людини, громадянські, соціальні, політичні та економічні питання[5, с. 5].

Основними завданнями ЦНАП є:

- організація надання адміністративних послуг у найкоротший строк та за мінімальної кількості відвідувань суб'єктів звернень;
- спрощення процедури отримання адміністративних послуг та поліпшення якості їх надання;
- забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання адміністративних послуг, що надаються через адміністратора.

ЦНАП здійснює свою діяльність за принципом «єдиного вікна», тобто прийом документів та видача результатів послуг здійснюється виключно через адміністраторів.

Отже, кількість послуг, які можна отримати у ЦНАП зростає і включає найбільш затребувані мешканцями міста: оформлення та видача довідок про зареєстрованих осіб, оформлення паспорту громадянина України для виїзду за кордон, оформлення паспорта громадянина України у вигляді ID-картки, реєстрація місця проживання особи, реєстрація фізичних осіб - підприємців, юридичних осіб, реєстрація речових та майнових прав, земельні та архітектурні питання тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

2. Кодекс законів про працю України, затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971 (Глава IV РОБОЧИЙ ЧАС). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

3. Примірне положення про центр надання адміністративних послуг затверджене Постановою Кабінету Міністрів від 13 лютого 2013 р. № 118. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2013-%D0%BF>

4. Примірний регламент центру надання адміністративних послуг затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 1 серпня 2013 р. № 588. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2013-%D0%BF>

5. Pryimachenko D., Lipynskyi V., Maslova A., Voloshina, S., & Varhuliak (2021). Accessibility of facilities and services for people with disabilities in the paradigm of law, Amazonia Investiga,10 (44), 188-97. URL : <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1723/1872>

Бойко Я. Ю., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., професор., д.ю. н.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ

Забезпечення громадського правопорядку є одним із основних напрямків діяльності держави, зокрема органів поліції, тим паче під час війни. Органи поліції повинні прагнути забезпечувати громадську довіру до себе та підтримку громадян, а також взаємодіяти з громадськими об'єднаннями, організаціями.

Ст. 11 Закону України «Про національну поліцію» передбачає партнерську взаємодію поліції з населенням, громадами та громадськими об'єднаннями для задоволення їхніх потреб. Поліція має працювати так, щоб громадяни прагнули долучатися до протидії злочинності та могли довіряти поліції у будь-якій ситуації. Взаємодія має бути двосторонньою [1].

Рівень довіри населення до поліції є ключовим показником її ефективності, і його оцінюють незалежні соціологічні служби за процедурою, встановленою Кабміном України. Через складну криміногенну ситуацію, корупцію та економічну нестабільність громадяни значно втратили довіру до Національної поліції. Згідно із соціологічними даними, поліції довіряють 48 % населення, тоді як 51 % – ні, що свідчить про зниження довіри в порівнянні з 2023 роком, коли цей показник складав 56 %. Про це свідчать результати загальнонаціонального опитування громадської думки, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС) [2].

Слід констатувати, що в Україні на сьогодні розвиток співробітництва між поліцією та громадянами відбувається спонтанно, без належної

організації і системного підходу. Заходи щодо залучення громадськості до правоохоронної діяльності відбуваються, як правило, внаслідок будь-яких екстремальних подій. У зв'язку з цим великий інтерес становить практика вироблення, прийняття і реалізації спільних активних дій, яка повинна здійснюватися за певною схемою [4, с. 210]. По суті, вона має бути обов'язковою основою для кожного, хто бере участь у взаємодії з правоохоронними органами.

Основні ключові проблеми: 1) відсутність нормативно визначеного поняття взаємодії; 2) відсутність єдиного та системного законодавства, що регламентує цю діяльність.

Водночас, з огляду на актуальність проблеми в умовах війни, взаємодія правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями отримує нові напрями, зокрема щодо протидії внутрішнім загрозам, таким як колаборанство, підпали військових автомобілів, діяльність навідників, що сприяють ворогу. Необхідність оперативного реагування на ці ризики вимагає посилення співпраці поліції та громадських організацій для своєчасного виявлення злочинних проявів сприяння ворогу та забезпечення громадської безпеки.

Шляхи вирішення проблеми взаємодії правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями:

1. Удосконалення нормативної бази для регулювання співпраці громадських об'єднань і правоохоронних органів. Необхідно внести зміни до Закону «Про громадські об'єднання», де чітко визначити форми, методи та обсяги такої взаємодії.

2. Підвищення рівня довіри між правоохоронними органами і громадськими організаціями. Для цього потрібні спільні тренінги, відкриті зустрічі та громадські слухання. Це дозволить зменшити напругу і забезпечить більше прозорості у співпраці.

3. Створення спільних платформ для обміну інформацією між правоохоронними органами та громадськими об'єднаннями. Такі платформи дозволять оперативно обмінюватися інформацією, що допоможе у попередженні правопорушень.

Висновки: Спеціально-юридичний підхід до поняття взаємодії показує, що його сутність не зводиться тільки до спільної діяльності суб'єктів, а містить у собі більш широке коло зв'язків і контактів (обмін інформацією, узгодження самостійних дій, планування роботи тощо). Соціологічні дослідження показують, що практика охорони громадського порядку і протидії правопорушенням пов'язується із широким спектром стійких відносин між поліцією та громадськістю для досягнення загальних цілей. Взаємодія правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями потребує суттєвих змін у нормативному та організаційному аспектах. Ефективне виконання вищезазначених заходів сприятиме посиленню довіри громадян до правоохоронців, підвищенню ефективності забезпечення правопорядку та зниженню рівня злочинності. Серед механізмів покращення довіри населення

до поліції перш за все, органи Національної поліції повинні чітко дотримуватися принципів прозорості та відкритості. Ці принципи закріплені в Законі України «Про Національну поліцію» в ст. 9.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію». Документ 580-VIII, від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 31.10.2024)

2. URL : <https://mvs.gov.ua/news/sered-pravoohoronnix-organiv-naibilse-doviraiut-nacionalnii-gvardiyi-86-socorituvannia> (дата звернення 31.10.2024)

3. Музичук О. М. Напрямки вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ з громадськістю в сфері охорони громадського порядку // Право і безпека. 2003. № 3. С. 114–117.

4. Комзюк А. О. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Харків, 2017. С. 210

Василенко А. І., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., професор, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ У СПРАВАХ ЩОДО ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Актуальність теми проведення слідчих дій у справах щодо військових злочинів в Україні суттєво зросла в умовах триваючої війни та збройної агресії, зокрема з боку російської федерації. Військові злочини порушують міжнародні норми права і права людини, а ефективне розслідування таких злочинів є необхідною умовою для притягнення винних до відповідальності, забезпечення справедливості для потерпілих і попередження подібних злочинів у майбутньому.

На початку війни кількість злочинів, які можуть класифікуватися як військові, суттєво зросла. До них відносяться: вбивства цивільного населення; тортури і жорстоке поводження з військовополоненими; незаконні обстріли цивільних об'єктів; використання заборонених видів зброї [1].

Розслідування військових злочинів регулюється як національним законодавством, так і міжнародним гуманітарним правом, зокрема Женевськими конвенціями та Римським статутом Міжнародного кримінального суду. Це вимагає від слідчих органів глибокого знання як внутрішніх, так і міжнародних норм. Проведені слідчі дії повинні бути адаптовані до міжнародних стандартів, щоб отримати визнання зібраних доказів на міжнародному рівні [2].

Також, розслідування військових злочинів проходить в умовах бойових дій або на окупованих територіях, що значно ускладнює процес. До ключових проблем відносяться: небезпечні умови роботи для слідчих і експертів; неповний доступ до місць злочинів, що контролюються противником;

знищення або приховування доказів; труднощі в ідентифікації жертв і винних через значну кількість загиблих та зниклих безвісти.

Для належного розслідування військових злочинів необхідно використовувати сучасні технології, зокрема: дрони для фото- та відеозйомки; супутникові знімки для встановлення фактів обстрілів або інших військових дій; кіберрозвідка для збору даних з електронних джерел; технології ДНК-аналізу для ідентифікації тіль загиблих.

Збирання свідчень від потерпілих та свідків, особливо від цивільних осіб, які зазнали військових злочинів, вимагає особливої підготовки. Багато з цих людей пережили психологічні травми, тому слідчі мають використовувати чутливі підходи при проведенні допитів, зокрема залучати психологів [3].

Крім цього, ефективно і прозоре розслідування військових злочинів зміцнює позицію України на міжнародній арені, підвищуючи довіру до її правової системи. Це також важливий фактор для забезпечення міжнародної підтримки, зокрема у питаннях правової допомоги, санкцій проти винних та відшкодування збитків.

У багатьох дослідженнях зазначається, що ключовою проблемою є саме документування військових злочинів у реальному часі під час бойових дій. Важливо оперативно фіксувати матеріали, сертифікати та докази для уникнення їх втрати або знищення. Це вимагає створення спеціалізованих мобільних груп, які б могли діяти в умовах бойових операцій. Також, військові злочини можуть стати об'єктом політичних маніпуляцій. Дослідження наголошують на тому, що слідчі дії мають бути максимально віддалені від політичних впливів, щоб уникнути необ'єктивного розслідування або перекручення фактів. Для зменшення політичного тиску вимагається передача справи про розгляд міжнародних трибуналів або спеціалізованих судів, які мають досвід роботи з подібними злочинами [4].

Отже, в умовах війни зростає потреба в ефективних та швидких розслідуваннях, дотриманні міжнародних стандартів і забезпеченні правосуддя. Якісне проведення слідчих дій у цій сфері не лише сприяє встановленню справедливості, але й зміцненню державного суверенітету та міжнародного правопорядку. Загалом, ефективно розслідування військових злочинів потребує комплексного підходу, що включає міжнародну співпрацю, використання сучасних технологій, підготовку спеціалізованих кадрів та забезпечення непередбаченості правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Слідча комісія ООН по Україні виявила триваючі військові злочини та порушення прав людини, які серйозно впливають на цивільне населення. *United nations*. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/10/un-commission-inquiry-ukraine-finds-continued-war-crimes-and-human-rights> (дата звернення: 25.10.2024).

2. В Україні розроблено стандарти розслідування воєнних злочинів. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform*. URL : <https://>

armyinform.com.ua/2023/05/30/v-ukrayini-rozrobleno-standarty-rozsliduvannya-voennyh-zlochyniv/ (дата звернення: 25.10.2024).

3. Учасники проектів Вікімедіа. Воєнні злочини під час російсько-української війни. Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Воєнні_злочини_під_час_російсько-української_війни (дата звернення: 25.10.2024).

4. Тимошко В. 2023. Процесуальні та тактичні особливості проведення огляду під час досудового розслідування воєнних злочинів *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 30, 3 (Груд. 2023), 329–338. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.28>.

Візер А. Є., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Тертишник В. М., д.ю.н., проф., професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів)

ЗАКОННІСТЬ ТА ПОВАГА ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Запобігання та протидія корупції, яка є загрозою стратегії державотворення правової держави, можливі за умови наявності якісного антикорупційного законодавства, його ефективного застосування органами державної влади та місцевого самоврядування, а також ефективною діяльністю правоохоронних органів, взагалі, та органів прокуратури, НАЗК, НАБУ та ДБР, зокрема.

Провідне місце у цьому списку посідають органи прокуратури, як правоохоронний орган в системі протидії корупції та здійснює при цьому реалізацію покладених на нього функцій процесуального керівництва досудовим розслідуванням і підтримання державного обвинувачення, координацію дій правоохоронних органів у сфері протидії корупційній злочинності. Важливим нововведенням у зв'язку із реформуванням прокуратури є створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), яка згідно п. 5 ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про прокуратуру» входить у систему прокуратури України. стаття 8¹ ЗУ «Про прокуратуру» присвячена функціонуванню САП, та відповідно функції її є нагляд за діяльністю Національного антикорупційного бюро України та процесуальну діяльність у передбачених випадках, пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями [2].

Важливими принципами діяльності САП є законність, доктринальною квінтесенцією якого є положення ст. 19 Конституції України де закріплено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Тобто дозволено лиш те,

що прямо передбачено законодавством, вихід за встановлені межі розглядається як правопорушення.

Принцип законності в діяльності САП передбачає дотримання норм права всіма учасниками, які знаходяться в тих чи інших суспільних відносинах та забезпечує захист прав, свобод та законних інтересів учасників людини від свавілля держави, її органів та посадових осіб. Законність в правовій державі гармонічно має поєднуватись з дотриманням поваги до гідності та прав і свобод людини, які втілюють людиноцентричну стратегію розвитку сучасного суспільства.

Жоден із правових актів чи жодна з юридичних дій не може звужувати конституційні та визнані міжнародними правовими актами права і свободи людини та не може тлумачитись як таке, що дозволяє скасування будь-яких прав і свобод, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено нормами Конституції України та міжнародних правових актів [3, с. 92–94].

Органи САП забезпечують законність в самих органах, уповноважених на застосування заходів у сфері протидії корупції, тим самим виключаючи можливість здійснення посадовими особами цих органів корупційних чи інших протиправних діянь, це виражається в обов'язку забезпечити, щоб кожен уповноважений орган виконував свої обов'язки чесно, неупереджено і дотримувався етичних стандартів.

Реалізації принципу законності виражається в: діяннях органів САП, що гарантує, в рамках відповідного провадження, законність і захист прав громадян, дотримуючись положень Конституції, Кримінального процесуального кодексу, Закону України “Про прокуратуру” та інших нормативно-правових актів. Однією із найважливіших етапів реалізації принцип законності є те, що рішення, дії та бездіяльність САП підлягають судовому контролю, це означає, що будь-яка дія прокурора може бути оскаржена у суді, що є додатковою гарантією дотримання законності. Крім того прозорість є важливою складовою діяльності САП, що підвищує її відповідальність перед громадськістю. Прозорість та інформування суспільства про діяльність прокуратури знижує ризик зловживань і підтримує довіру до державних органів.

Органи САП у своїй діяльності мають дотримуватися основних елементів принципу законності. *По-перше*, законодавство повинно бути чітким (відповідаючим принципу юридичної визначеності), вичерпним та без прогалин, щоб повною мірою регулювати діяльність органів САП і забезпечувати ефективне юридичне врегулювання суспільних відносин. *По-друге*, принцип законності застосовується з гарантіями забезпечення рівності усіх перед законом, без привілеїв чи винятків, забезпечуючи справедливість для кожного. Важлива наявність соціальних та правових механізмів для виконання обов'язків і вільне використання суб'єктивних прав. *Нарешті*, забезпечення законності включає безперервну боротьбу з

правопорушеннями та невідворотність відповідальності для тих, хто порушує закон, викорінення корупції в самих антикорупційних органах. Це шлях для формування стабільного правопорядку та ефективної роботи всієї системи правового регулювання.

З метою належного виконання своїх функцій, які спрямовані на досягнення законності у суспільстві органам САП необхідно і в своїй діяльності належним чином дотримуватися принципу законності, який є не лише обов'язком для досягнення ефективності в антикорупційній боротьбі, а й запорукою підтримки правопорядку, справедливості та довіри громадян до державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII : станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

3. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перер. Київ : Алерта, 2024. 486 с. ISBN 978-617-566-844-3.

Візер А. Є., Вороніна К. О., студентки
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Зуєва О. А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Університету митної справи та фінансів)

СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ ЯК ПРОБЛЕМА НАЛЕЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проголошення незалежності України у 1991 р., поклато початок розробки національної законодавчої бази, яка б відображала та забезпечувала усі потреби українського народу, зокрема й економічні. Для розвитку економіки держави та адаптації її до міжнародних умов і тенденції, що склалися, у 2003 р. було прийнято Господарський кодекс України (далі – ГКУ), який набрав чинності вже з першого дня наступного року. ГКУ є кодифікованим законом, який встановлює основні засади господарювання Україні та регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [1].

Упродовж декількох років точаться суперечності з приводу доцільності функціонування ГКУ. Від 2021 р. у Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 6013 «Про особливості регулювання

підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період», відповідно до якого Господарський кодекс вважається таким, що втратить чинність, ухвалений Верховною Радою в січні 2023 р. в першому читанні, а 24 жовтня 2024 р. рекомендований Комітетом з питань економічного розвитку для прийняття в цілому, пропонує замінити цей кодекс новою системою правових відносин, 28.10.2024 р. надано порівняльну таблицю (друге читання) [2].

Відповідні фахівці наводять декілька причин для скасування ГКУ, однією із них є дублювання норм ГКУ з нормами Цивільного кодексу України (далі – ГКУ) [1; 3], які створюють правові колізії і спричиняють плутанини із застосування даних норм, через що у суб'єктів застосування певного правового явища виникають проблеми у його застосовування через різне трактування одного поняття в різних кодексах. Однак, на нашу думку, не може бути головною причиною скасування ГКУ схожість деяких норм із нормами ЦКУ, адже вони мають численні відмінності в сфері застосування.

Зіставляючи господарське та цивільне право попри їх подібність можна простежити відмінності між ними, які полягають насамперед в об'єкті захисту: цивільне право – повністю приватна галузь права, основною задачею норм якого є забезпечення суб'єктивного майнового та немайнового інтересу, а от господарське право поєднує приватно- і публічно-правові інтереси, останні з яких, розкриваються через участь держави, а також органів місцевого самоврядування у сфері господарювання, захист від монополізму та антиконкурентно узгоджених дій з боку суб'єктів господарювання тощо. Враховуючи природу цивільного права, доповнення ЦКУ статтями ГКУ, які містять публічно-правові інтереси є нонсенсом. Оскільки скасування наведених публічних інтересів у сфері господарювання може призвести до 1) виникнення реального ризику неоднозначного тлумачення, а відповідно і застосування законів, знизивши вплив держави на господарську діяльність; 2) спричинити монополізацію ринків та підтримку нечесній конкуренції між суб'єктами, підтримка корупції, як наслідок страждатимуть споживачі для яких цілком реально піднімуться ціни на результат господарської діяльності; 3) утиск малого і середнього бізнесу, що призводить до їх закриття, а отже і прогалин у податковому надходженні до державного бюджету України; 4) криза з іноземними інвестиціями. Очевидно, що ці норми не можуть бути доданими до ЦКУ, оскільки порушуватимуть усю його концепцію та мету, проте не виключаємо доцільності прийняття спеціальних законодавчих актів щодо таких економічних правовідносин або внесенням змін до наявних норм ГКУ з метою усунення суперечностей[1; 3].

Комплексне реформування ГКУ є доцільнішим та правильнішим, ніж його повне скасування. Приведення застарілих норм у відповідність до існуючих міжнародних реалій сприятиме легшому шляху залученню іноземних інвестицій, що напряму буде позитивно впливати на розвиток українського бізнесу. Реформування норм, які певним чином дублюються з нормами ЦКУ, сприятиме оптимізації законодавства та усунення наявних колізій у правовому просторі, що передбачить чітке розмежування

економічного та цивільного регулювання, з метою уникнення суперечностей та забезпечити єдині стандарти для учасників ринку. Зміни до ГКУ є важливим етапом на шляху створення сучасної конкурентоспроможної економіки, яка функціонуватиме за прозорими і зрозумілими правилами. Це зміцнить позиції України як надійного партнера на світовій арені, стимулюючи внутрішні реформи та залучення іноземних інвестицій, що є ключовими факторами для подальшого економічного зростання та добробуту країни. Вказана реформа ГКУ передбачає складний процес, який включає зважені, поступові кроки, які врахують специфіку сучасних економічних відносин та відповідні виклики сьогодення, такі як повномасштабне вторгнення, через яке виникло чимало проблемних питань для підприємців і господарських відносин в цілому.

Вважаємо, що доцільнішим методом удосконалення законодавства у сфері господарювання може слугувати удосконалення або відміна окремих норм ГКУ, проте не цілого законодавчого акту, усунення колізії між нормами у ЦКУ і ГКУ, зменшення кількості бланкетних норм в ГКУ, тобто наповнення кодексу, який регулює господарські відносини усіма необхідними нормами, з мінімальною кількістю відсилок до інших нормативно-правових актів, адаптація ГКУ до сучасних економічних викликів України, зокрема, і у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

2. «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» : проєкт Закону від 09.09.2021 № 6013. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=72707 (дата звернення: 30.10.2024).

3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

Волнянська К., студентка

Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка

(науковий керівник – Тертишник В. М., д.ю.н., проф.,

професор кафедри правоохоронної діяльності

Університету митної справи та фінансів)

ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ІСПАНІЇ

Конституція Іспанії в своїй преамбулі проголошує, що Іспанська нація установлює «правову державу, яка забезпечує верховенство законів, як виявлення волі народу», а ст. 1 Конституції закріплює концепт, що Іспанія є «правова держава, яка проголошує вищими цінностями правопорядку свободу, справедливість, рівність». Будучи за своєю політичною формою державності парламентською монархією, Іспанія визнає міжнародні

правові акти з прав людини та визначає, що «гідність людини, непорушність її невід'ємних прав, вільний розвиток особистості, повага до закону та правам інших є основою політичного порядку та соціального миру. Відтак на слідчі органи покладається важлива місія забезпечення цих цінностей.

В Іспанії законодавчі засади діяльності не тільки судової влади, а й органів розслідування, закладені в Конституції Іспанії, які можна вважати однією з кращих конституційних актів світу. Визначення правових засад діяльності слідчих органів в основному законі держави, може бути доцільним і в Конституції України.

У ст. 126 Конституції Іспанії визначено, що судова поліція в своїх діях щодо розслідування злочинів, розшуку правопорушників і доведенню їх винуватості несе відповідальність перед суддями, судами та прокуратурою у відповідності з установленими законом умовами, а прокуратура, відповідно до ст. 124, має сприяти відправленню правосуддя. Ст. 121 передбачена компенсація державою шкоди, завданої людині судовою помилкою чи неправильними діями при провадженні правосуддя.

Діяльність органів розслідування в Іспанії регламентовано більш детально Кримінально-процесуальним законом Королівства Іспанія (*Ley de enjuiciamiento criminal*), від 14 вересня 1882 р., який є одним з найстаріших кодифікованих процесуальних законів Європи, та одним з найстабільніших нормативних актів, багато з положень якого втілені наразі і в чинному КПК України.

Кримінально-процесуальний закон Королівства Іспанії передбачає окремі стадії кримінального процесу: розслідування, підготовки судового розгляду, судовий розгляд, апеляція, касація, перегляд справи за нововиявленими обставинами, виконання судових рішень.

Як і в кримінальному процесі України в стадії розслідування здійснюється основна робота щодо збирання, дослідження, перевірки та оцінки доказів, має бути забезпечено всебічне, повне і об'єктивне розслідування для встановлення об'єктивної істини.

Характерно, що на слідчі органи кримінально-процесуальним законом Королівства Іспанія покладається обов'язок встановлення саме істини, а не ймовірності, а забезпеченню верховенства права має сприяти саме неупередженість і об'єктивність розслідування. Прокурор і слідчі мають дотримуватись принципів законності та неупередженості. При цьому все що здійснюється в даній стадії, згідно принципу письмового документування, має фіксуватись в письмових документах. Це виступає певним гарантом об'єктивності, справедливості та дотримання верховенства права.

Передбачаються звичайні та спрощені форми кримінального провадження. Зокрема, законом передбачено спрощену процедуру *Juicio rápido* (пришвидшене провадження), яка застосовується щодо злочинів середньої тяжкості, в разі, коли підозрюваного поліція затримала безпосередньо на місці події під час скоєння злочину (*in fraganti* –

затримали з на місці злочину). При цьому слідчий суддя упродовж 72 годин визначає, чи досить доказів для завершення слідства в прискореному порядку, чи має бути проведене розслідування в звичайному порядку. Зазначимо, що спрощення процедури судочинства передбачається лише щодо фактів затримання підозрюваних на місці злочину, коли при цьому отримана достатня система доказів, що безсумнівно підтверджують наявність у затриманого складу злочину.

При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 17 Конституції Іспанії, «кожний затриманий має бути негайно в зрозумілій формі поінформований про свої права та підстави затримання, й не може бути примушений давати показання». Йому гарантується присутність адвоката при всіх слідчих чи судових діях. Підслідній особі гарантується право не свідчити проти самої себе та користуватись привілеями презумпції невинуватості (ст. 24 Конституції).

У забезпеченні верховенства права під час провадження розслідування в Іспанії важлива роль відводиться слідчим суддям, які на відміну від законодавства України, можуть виконувати як функцію безпосереднього розслідування, так і повноваження щодо судового контролю за застосуванням примусових засобів та розгляду скарг на дії прокурора. У сфері судочинства важливе значення має Органічний закон про суд присяжних 1995 р., який сприяє прозорості та гласності судочинства як додаткових гарантій верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Войнарович А. Б. Характерні ознаки кримінального процесу країн континентальної системи права: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія : ПРАВО. Випуск 51. Том 2. С. 117–122.

2. Українська правнича енциклопедія / за заг. ред. В. М. Тертишника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с. ISBN 978-617-566-754-5

Габісонія Л. В., студентка Університету митної справи та фінансів, (науковий керівник – Доненко В. В., д. ю. н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ДОСТУПНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 р. в Україні запроваджено воєнний стан Указом Президента України № 64/2022, що зумовило необхідність швидкої адаптації системи надання адміністративних послуг до нових реалій. Основним завданням держави в цих умовах стало збереження доступності та ефективності

адміністративних послуг, які є ключовими для підтримки функціонування суспільства, забезпечення прав і свобод громадян та стабільності державного управління.

Термін «адміністративні послуги» був остаточно закріплений у правовому обігу після прийняття Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI. Під адміністративною послугою слід розуміти результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги») [5].

Із запровадженням воєнного стану, який обумовив появу серйозних викликів перед державними інституціями, інфраструктурою та суспільством загалом, усталені і традиційні способи функціонування публічних органів влади зазнали кардинальних змін.

Через військові дії значна частина інфраструктури для надання адміністративних послуг стала недоступною, зокрема в регіонах, де ведуться активні бойові дії. Серед ключових проблем – пошкодження або знищення будівель ЦНАПів, зупинка інформаційних систем та втрата доступу до державних реєстрів. Для вирішення цих питань держава запровадила комплекс заходів, які включають:

- Мобільні ЦНАПи: виїзні пункти для надання базових послуг у зонах, де немає можливості доступу до стаціонарних центрів.

- Цифрові рішення та мобільні додатки: використання додатка «Дія», який дозволяє надавати послуги дистанційно, зокрема «єДокумент», що замінює звичайний паспорт під час війни, і продовження дії документів із простроченими термінами.

На початку війни держава оперативно запровадила нормативні зміни для забезпечення функціонування адміністративних послуг. Кабінет Міністрів України ухвалив низку постанов, що встановлюють особливі умови надання послуг у період воєнного стану:

З метою встановлення особливості проведення реєстраційних дій 06.03.2022 було видано Постанову Кабінету Міністрів України № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану», також були надані роз'яснення щодо діяльності Центрів надання адміністративних послуг у воєнний час та деяких особливостей надання адміністративних послуг на період дії воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення чи скасування [4, с. 110].

Кабінет Міністрів України Постановою «Про деякі питання застосування єДокумента в період дії воєнного стану» встановив, що в період дії воєнного стану єДокумент є документом, що посвідчує особу в період дії воєнного стану, у формі відображення в електронній формі інформації, що ідентифікує особу та міститься в паспорті громадянина України та/або в паспорті громадянина України для виїзду за кордон, та/або в посвідченні водія [2]. Особа пред'являє єДокумент на електронному пристрої, критерії якого підтримують використання мобільного додатка Порталу Дія, без додаткового

пред'явлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України.

Основними проблемами надання адміністративних послуг в умовах перших місяців режиму воєнного стану можна виділити такі:

- встановлення особи, при втраті усіх документів, і одночасному закритті демографічного реєстру, припиненні роботи підрозділів ДМС;
- зупинення усіх послуг, що вчиняються з допомогою державних реєстрів (реєстрація бізнесу, нерухомості, транспортних засобів).
- припинення надання однієї з наймасовіших груп послуг – реєстрації (декларування) місця проживання, що призвело до ускладнення надання інших послуг;
- як наслідок, це також тимчасова втрата більшості послуг, які надавалися центрами надання адмінпослуг (ЦНАП);
- перебої у роботі застосунку «Дія» [3, с. 129].

Водночас слід відзначити низку швидких рішень, упроваджених урядом у перші тижні повномасштабного вторгнення, які сприяли сталому доступу населення України до адміністративних послуг: продовження дії паспортів та посвідчень водія, строк дії яких закінчився; автоматичне продовження соціальних виплат; перенесення виплат пенсій і соціальних виплат незалежно від місця проживання, перебування; телефонне підтвердження статусу безробітного; резервні державні реєстри та перенесення їх у хмарні сховища; і основне – широке використання «ЄДокумента» та застосунку «Дія», в тому числі для отримання грошової допомоги. Завдяки цим заходам, відновленню роботи ЦНАПів на всій території України, де не велися бойові дії, та ефективному застосуванню попереднього електронного запису, населення України мало сталий доступ до основних адміністративних послуг [1].

Забезпечення адміністративних послуг у воєнний час вимагало від держави швидкої реакції та інноваційних рішень. Широке використання електронних сервісів, спрощення процедур та адаптація нормативної бази стали ключовими заходами, що дозволили громадянам зберегти доступ до базових послуг. Війна продемонструвала важливість цифровізації для ефективності адміністративних функцій у кризових ситуаціях, а також потребу в подальшому вдосконаленні цифрової інфраструктури, нормативного регулювання та забезпеченні стійкості адміністративних послуг у надзвичайних умовах. Електронні сервіси, зокрема через платформу «Дія», допомогли зменшити бюрократичні затримки і забезпечити гнучкий доступ до послуг навіть за обмежених ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни на сферу адміністративних послуг та рекомендації на майбутнє – Мережа UPLAN. Мережа UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/ analytics/vplyv-viiny-na-sferu-administratyvnykh-posluh-ta-rekomendatsii-na-maibutnie/>
2. Деякі питання застосування «ЄДокумента» в період дії воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 10.03.2022 № 248. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2022-p#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2022-p#Text)

3. Кожушко О. О., Щодо питання адміністративно-правового регулювання надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 1. С. 125–129.

4. Куспляк Г., Куспляк І., Серенок А. Напрями вдосконалення надання адміністративних та публічних електронних послуг в умовах воєнного стану. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 30. С. 103–114.

5. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI: станом на 27 квітн. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

Грабован І. В., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ПОРУШЕННЯ ДОТРИМАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уведення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 р. у відповідь на широкомасштабне вторгнення російської федерації стало критичним моментом для держави та суспільства. Уряд і Збройні сили, опинившись перед необхідністю реагувати на безпрецедентні загрози, були змушені вжити спеціальних заходів для захисту національної безпеки та суверенітету. Це включає обмеження низки громадянських прав і свобод, таких як свобода пересування, свобода зібрання, доступ до інформації тощо.

У ст. 64 Конституції України йдеться, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [3].

Однак ці обмеження викликають складні питання щодо балансу між забезпеченням громадської безпеки та дотриманням прав людини. В умовах воєнного часу контроль за правами громадян ускладнюється, що створює ризик зловживань владою, надмірного застосування сили, незаконного утримання, а також порушень прав внутрішньо переміщених осіб.

Держава зобов'язана не лише не порушувати права громадян, але й активно забезпечувати їх дотримання, використовуючи судові механізми, діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини та інших інституцій. Воєнний стан дає можливість державі тимчасово обмежувати окремі права громадян для забезпечення національної безпеки та громадського порядку, проте основні права, такі як право на життя і заборона катувань, залишаються недоторканими навіть в умовах війни.

Дослідження «Що українці знають і думають про права людини», проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, демонструє зростання стурбованості громадян щодо стану дотримання прав людини. Згідно з опитуванням, 69 % респондентів вважають, що ситуація з правами людини в

Україні погіршилася після початку російської агресії. Водночас, 85 % опитаних стикалися з порушеннями своїх прав, з яких лише 12 % ніколи не стикалися з такими випадками. Це свідчить про серйозні проблеми в ефективності судової системи, яка отримала критику від 40 % респондентів [7].

Протягом 2023 р. до Європейського суду з прав людини надійшло 67 300 заяв, згідно з інформацією з офіційного сайту ЄСПЛ (<https://www.echr.coe.int/statistical-reports>). Україна посідає одне з провідних місць серед країн, які подали найбільшу кількість скарг, з 8 700 заяв (12,9 %) [4]. За статистичними даними, найчастіше серед скарг, поданих проти України, розглядаються питання, пов'язані з порушенням таких прав, як право на свободу і особисту недоторканність, право на справедливий суд, заборона на нелюдське й таке, що принижує гідність, поводження, а також тривалість судового провадження і право на ефективний засіб правового захисту.

Окремо слід звернути увагу на дії правоохоронних органів, зокрема поліції та територіальних центрів комплектування (ТЦК), відповідальних за мобілізацію. Вони стали джерелом численних скарг на незаконні затримання, надмірне застосування сили та свавільні рішення під час мобілізації. Примітний випадок зі студентом Харківського національного університету будівництва та архітектури (справа № 520/7954/22) [5], який оскаржив наказ командира військової частини щодо призначення до особового складу, підкреслює ці порушення. Суд підтвердив, що військові органи не виконали своїх зобов'язань щодо забезпечення прав позивача, оскільки не відреагували на його заяви про незаконність призову.

Казанчук І. Д. зазначає, що порушення прав і законних інтересів громадян найчастіше відбуваються під час застосування превентивних поліцейських заходів та примусу. Ситуацію погіршують зміни до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема ст. 90-1 [6], яка скасовує громадський контроль за діяльністю поліції під час воєнного стану. Відсутність цього контролю не лише ускладнює реалізацію громадянами своїх прав, але й позбавляє поліцію важливого інструменту моніторингу та покращення своєї діяльності, що особливо важливо в умовах воєнного стану [2, с. 159–160].

На думку Беланюка М. В., основними факторами, що призводять до порушення прав людини правоохоронними органами в Україні, є недостатній культурний та професійний рівень працівників правоохоронних органів у питаннях дотримання прав людини, відсутність належної відповідальності за їхні дії, а також незавершеність реформ у правоохоронній системі, незважаючи на 30-річні зусилля в цьому напрямку [1, с. 11].

У нинішніх умовах, коли війна впливає на багато аспектів життя, зокрема на права громадян, необхідно вжити термінових заходів для їх захисту та дотримання. Перш за все, важливо посилити нагляд і підзвітність правоохоронних та військових органів. Це можна досягти шляхом створення незалежних контрольних комісій, які будуть уповноважені розслідувати скарги громадян на зловживання владою. Такі

комісії повинні мати повноваження діяти швидко і ефективно, щоб оперативно реагувати на порушення прав людини.

Утім, слід зазначити, що наразі перед державою стоїть дуже складне та важливе завдання – захист суверенітету і територіальної цілісності України. Держава намагається робити все необхідне для виконання цього завдання. Якби громадяни дотримувались своїх обов'язків, то не виникало б ситуацій порушень їх прав. Тому держава та суспільство повинні взаємодіяти між собою, щоб забезпечувати стабільність, обороноздатність країни та створювати умови для ефективної організації життєдіяльності в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Беланюк М. В. Проблеми дотримання прав людини з початком війни в Україні. *Проблеми інформаційно-правового забезпечення децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні*: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Вінниця, 2023 року). Вінниця, 2023. Т. 1. С. 7–12.

2. Казанчук І. Д. Деякі міркування щодо проблеми забезпечення прав людини і громадянина в діяльності органів Національної поліції під час дії воєнного стану. *Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри*: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року). Вінниця, 2023. С. 156–161.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.

4. Офіційний веб-сайт ЄСПЛ. Електронний ресурс. URL : <https://www.echr.coe.int/home>

5. Постанова Верховного Суду від 11 квітня 2024 року у справі № 520/7954/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305811>

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 565-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40, 41. Ст. 379.

7. Що українці знають і думають про права людини: четверта хвиля (2016-2018-2020-2023) загальнонаціональне дослідження. 2023. 123 с. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-07/humanrights23-7_2.pdf.

Грищенко Є. В., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УДОСКОНАЛЕННІ ПУБЛІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ ТА СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Публічне врядування включає сприяння державними органами та органами місцевого самоврядування реалізації громадянам прав і свобод чи виконання ними своїх обов'язків. Питання використання штучного інтелекту та сучасних досягнень науки в правоохоронній діяльності все

активніше аналізуються вченими-юристами [1–9]. Але деякі аспекти потребують окремої уваги.

Наразі, сприяння органами публічного врядування громадянам мають місце в забезпеченні доступу громадян до реєстрації, отримання дозволів, ліцензій, соціальної допомоги та в інших сферах таких як:

- реєстрація місця проживання;
- видача паспортів та інших документів, що посвідчують особу;
- реєстрація бізнесу або юридичної особи;
- видача ліцензій та дозволів на підприємницьку діяльність;
- оформлення соціальної допомоги, субсидій;
- видача довідок (про доходи, склад сім'ї тощо).

На нашу думку, нинішнього часу надання цих актів сприяння є недостатньо швидким і гнучким. Щоб їх прискорити і зробити простішими, варто впровадити використання Штучного інтелекту (ШІ) в даній сфері.

Штучний інтелект відіграє ключову роль у трансформації адміністративної діяльності, підвищуючи її ефективність, точність та доступність. Інтеграція ШІ дозволяє автоматизувати рутинні завдання, знижуючи навантаження на персонал і мінімізуючи людські помилки, що призводить до скорочення часу обробки документів і запитів громадян. Завдяки віртуальним асистентам, громадяни отримують швидкий доступ до інформації та послуг у режимі 24/7, що підвищує загальний рівень обслуговування. Водночас, використання ШІ підвищує прозорість процесів, сприяючи боротьбі з корупцією, та забезпечує захист персональних даних, хоча й потребує відповідного законодавчого регулювання для захисту прав громадян. ШІ є потужним інструментом модернізації адміністративних послуг, що значно підвищує їх швидкість і доступність для громадян [1].

Водночас впровадження ШІ в адміністративну практику супроводжується низкою викликів, включаючи етичні питання та необхідність дотримання конфіденційності даних. Використання алгоритмів машинного навчання може призводити до потенційних упереджень і дискримінації, якщо дані для навчання алгоритмів є нерепрезентативними чи помилковими. Це потребує ретельного моніторингу та прозорості у використанні ШІ для забезпечення справедливості й рівності доступу до послуг. Додатково, кібербезпека стає критичним аспектом, адже автоматизовані системи вразливі до зовнішніх атак, що може поставити під загрозу персональні дані громадян. З метою подолання цих викликів необхідно впровадити нормативно-правові акти, що регулюватимуть використання ШІ в адміністративних послугах, гарантуватимуть захист прав громадян і забезпечать контроль за етичними аспектами.

Таким чином, використання ШІ в адміністративних послугах відкриває нові можливості для підвищення якості обслуговування громадян, зниження операційних витрат та покращення ефективності державних установ. Однак для досягнення максимальної користі та мінімізації ризиків необхідний збалансований підхід, що включає як

технологічну інновацію, так і відповідне нормативне регулювання та захист прав громадян [5].

Попри значні переваги, впровадження штучного інтелекту в адміністративну практику потребує комплексного підходу до його реалізації та контролю. Важливо забезпечити навчання працівників державних установ для взаємодії з інструментами ШІ та управління їх ефективністю. Паралельно слід розвивати технічну інфраструктуру, необхідну для інтеграції таких систем, що включає зберігання даних, швидку обробку інформації та захист від кібер-загроз [2].

Крім того, це також сприяє формуванню довіри населення до державних інституцій, завдяки прозорості та оптимізації процесів громадяни можуть отримувати швидші та точніші послуги. Проте успішність таких реформ залежить від ефективного впровадження систем контролю якості обробки даних, дотримання етичних норм, а також готовності держави відповідати на потенційні виклики.

Штучний інтелект не тільки вдосконалює адміністративні послуги, але й слугує каталізатором для побудови більш прозорої та ефективної системи державного управління. Це підходить до нового етапу взаємодії держави і громадянина, де ШІ сприяє кращому розумінню потреб суспільства та оперативнішій реакції на ці потреби.

У майбутньому розвиток штучного інтелекту в адміністративних послугах здатен забезпечити персоналізований підхід до обслуговування громадян. Використання ШІ для аналізу великих обсягів даних дозволяє не тільки визначити поточні запити населення, але й передбачити майбутні потреби. Це створює умови для більш про-активного державного управління, де рішення приймаються на основі прогнозів і реальних даних, що підвищує ефективність роботи органів влади та покращує якість обслуговування [3].

Також можливість інтеграції штучного інтелекту з іншими цифровими системами (наприклад, електронним документообігом чи національними реєстрами) дозволяє забезпечити єдність інформаційного середовища. Це скорочує час на перевірку даних, усуває дублювання інформації та зменшує витрати на паперові процеси. У перспективі такий інтегрований підхід може сприяти переходу до цифрового уряду, де всі адміністративні послуги надаються через єдину цифрову платформу, доступну кожному громадянину. Попри всі переваги, впровадження ШІ в адміністративну сферу супроводжується викликами, зокрема в галузі етики, конфіденційності та кібербезпеки. Ефективне та безпечне використання ШІ потребує належного правового регулювання, щоб захистити персональні дані громадян і забезпечити прозорість алгоритмів. Забезпечення належної технічної інфраструктури та навчання персоналу також є важливими аспектами для успішної інтеграції ШІ в адміністративні послуги [4].

Отже, штучний інтелект має значний потенціал для покращення адміністративних послуг, проте його впровадження потребує

комплексного підходу, що враховує етичні, правові та технологічні аспекти. Системне планування і належне управління використанням ІІІ здатні не тільки підвищити ефективність державного управління, але й перетворити адміністративні послуги в якісно нову форму взаємодії держави і громадян – швидко, доступну, прозору та персоналізовану.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй (ООН): “The Age of Digital Interdependence”.

2. Wirtz B. W., Weyerer J. C., & Geyer C. “Artificial Intelligence and the Public Sector – Applications and Challenges”. Public Management Review.

3. O’Neil, C. “Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy”

4. Susskind, R. & Susskind, D. “The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts”

5. Н. О. Максименцева, М. Г. Максименцев Виклики застосування штучного інтелекту у сфері публічного управління, врядування та послуг, 2024. URL : <http://surl.li/zalegs>

6. Когут Ю. І. Штучний інтелект і безпека: практичний посібник / Ю. І. Когут; за ред. д-ра техн. наук, проф. А. С. Довгополого. Київ : Консалтингова компанія “СІДКОН”; ВД Дакор, 2024. 294 с.

7. Тертишник В.М. Космічні технології в криміналістиці та слідчій діяльності. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвячена пам'яті професорів В. П. Бахіна, В.К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана 19 травня 2023 р.* (м. Ірпінь). Ірпінь, 2023.

8. Батраченко Т. С. Верховенство права на прикладі реалізації основних засад забезпечення кібербезпеки. *IV Міжнародній науково-практичній конференції “Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики”*. Дніпро, 2022. С. 121–123.

9. Федоренко О. А., Стрільців О. М., Тарасенко О. С. Використання технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності. Аналітичний огляд. Київ : Нац. акад. внутр. Справ, 2022. 1052 с.

Дідик Є. Є., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д-р юрид. наук, проф.)

СУПЕРЕЧНІСТЬ МІЖ ПРИНЦИПОМ СВОБОДИ ДОГОВОРУ ТА НОРМАМИ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В ДОГОВОРАХ ОРЕНДИ КОМЕРЦІЙНИХ ПРИМІЩЕНЬ

Закріплена в ст. 3, ст. 6 та ст. 627 Цивільного кодексу України свобода договору є одним з основних принципів цивільного права, який надає сторонам значну дискрецію у визначенні умов договору. Проте, у сфері орендних відносин нерухомості ця свобода обмежується імперативними нормами закону, спрямованими на забезпечення балансу інтересів сторін та захист прав споживачів. Аналіз судової практики свідчить про те, що

питання правового регулювання орендних відносин залишаються актуальними та дискусійними.

На сьогоднішній день усебічний аналіз принципу свободи договору, визначення його змісту, виявлення існуючих суперечностей цього принципу є доволі важливим. Принцип свободи договору був предметом досліджень таких науковців, як Н. С. Кузнецова, Т. В. Боднар, В. В. Луць, А. В. Луць, Р. А. Майданик, С. М. Бервенко, А. Н. Кучер, І. Б. Новицький, М. І. Брагінський, В. В. Вітрянський, І. А. Покровський.

У цій праці проведено детальний аналіз конфліктних ситуацій, що виникають на стику принципу свободи договору та нормативно-правового регулювання договірних відносин оренди комерційної нерухомості в Україні. Будуть розглянуті як теоретичні засади цих суперечностей, так і конкретні приклади з судової практики. Особливу увагу приділено питанням визначення меж договірної свободи сторін, забезпечення балансу інтересів орендаря та орендодавця, а також захисту їхніх прав у контексті імперативних норм цивільного законодавства.

Сучасне цивільне законодавство України відводить принципу свободи договору важливе місце. Однак, історично склалося так, що наукова думка щодо цього принципу неодноразово змінювалася. Сьогодні ми спостерігаємо різноманітність поглядів на доцільність та межі застосування свободи договору в різних сферах цивільних правовідносин.

Договори оренди комерційних приміщень відіграють ключову роль у сучасній економіці, забезпечуючи підприємцям необхідні простори для ведення бізнесу. Цей тип договорів характеризується своєю універсальністю та динамічністю, що обумовлено постійними змінами ринкових умов та законодавства.

Проте, крім сучасних тенденцій, за якими крок за кроком прямує договір комерційних приміщень, існує певна кількість викликів та можливих перешкод.

У Цивільному Кодексі України наявні імперативні норми, які обмежують свободу договору, встановлюючи обов'язкові норми та правила поведінки для обох сторін.

Нині в цивільному праві існує конфлікт між принципом свободи договору та імперативними нормами, ця тема актуальна й висвітлює проблему у сфері договірних відносин, особливо в договорах оренди комерційних приміщень. Імперативні норми в договорах оренди комерційних приміщень, установлюють обов'язкові для сторін умови, які не можуть бути змінені під час складання договору.

Основною метою імперативних норм слід вважати захист прав споживачів, забезпечення балансу, захист інтересів учасників договору, та запобігання непередбачуваним конфліктам, які можуть виникати.

Основними причинами виникнення конфліктів між принципом свободи договору в договорах оренди комерційних приміщень є такі: конфлікт може призвести до невизначеності правових відносин та спорів

між сторонами. Суди часто стикаються з необхідністю зважувати інтереси сторін та вимоги закону під час вирішення спорів.

Договори оренди комерційних приміщень є важливим інструментом розвитку бізнесу та економіки в цілому. Однак їх укладення та виконання пов'язані з певними труднощами та викликами. Для успішного розв'язання цих проблем необхідна подальша розробка законодавства, розробка типових договорів оренди, підвищення правової культури учасників цивільних правовідносин, активізація судової практики щодо розгляду спорів з договорів оренди.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n14>.

2. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2001. 166 с

3. Цюкало Ю. В. Щодо розуміння свободи договору: теоретико-прикладний аспект. Часопис Київського університету права. 2013.

4. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2001.

5. Менджул М. В. Свобода договору та її межі: відповідність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2022

Довженко Б. В., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Триваюча історична трансформація в Україні, що почалася з повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р., глибоко вплинула на всі аспекти національного життя, зокрема на державне управління. Країна стикається з серйозними викликами, які вимагають швидкої адаптації від державних органів і місцевого самоврядування. Нагальна потреба в ефективному управлінні підкреслює важливість реформ для інтеграції України в Європу. Після отримання статусу кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 р. акцент зосередився на адміністративних змінах, які є необхідними для створення ефективної системи зв'язку між органами влади та громадянами. У цьому контексті порівняльний аналіз адміністративних реформ в Україні та Польщі є актуальним, оскільки обидві країни мають подібні моделі державної служби, які, зокрема, включають кар'єрний підхід та елементи трудової системи.

Основні зміни в публічному управлінні Польщі відбулися після ухвалення нової Конституції 17 жовтня 1997 р., яка закріпила принципи децентралізації та регулювала функціонування регіонального і місцевого самоврядування [4, с. 46]. Введення Закону «Про територіальне самоуправління» у 1990 р. відновило діяльність найменших адміністративних одиниць – гмін, представницькі органи яких обиралися на загальних виборах. Норми, що визначають місцеве самоврядування, були швидко інтегровані до цього закону, згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, хоча польський парламент ратифікував Хартію лише в квітні 1993 р. Крім того, 30 червня 1999 р. ухвалено «Закон про державну службу», який регулює важливі аспекти, такі як оголошення вакансій, терміни кваліфікаційних іспитів і правила проведення конкурсів на керівні посади.

Закон України «Про державну службу» багато в чому базується на польському законодавстві, що стало прикладом для України, хоча існують і суттєві відмінності. Наприклад, в Польщі адміністративно-територіальні та місцеві реформи проходили у два етапи (1970 та 1990 рр.), тоді як в Україні вони розпочалися одночасно; також в Польщі ці зміни були примусовими, тоді як в Україні реалізуються на основі добровільності [3, с. 98].

Попри вже здійснені зміни, українська система стикається з численними викликами. Як зазначають Т. Р. Пазевич та А. Є. Краковська, децентралізація влади ще не досягла належного розмежування повноважень між державним рівнем (державні адміністрації) та місцевими органами (місцеві ради), що призводить до конфліктів. У нас немає розмежування понять «публічний службовець» та «державний службовець» на законодавчому рівні (у Кодексі адміністративного судочинства України вживається загальне поняття «публічна служба» і немає визначення поняття «публічний службовець», а в законі «Про державну службу» є визначення понять «державна служба» та «державний службовець»), що викликає багато запитань у науковців» [2, с. 142].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. була прийнята «Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки». Незважаючи на декларативний характер багатьох положень, в документі підкреслюється, що доступність послуг та якість обслуговування варіюються в різних територіальних громадах. Обмін інформацією між публічними електронними реєстрами не забезпечений у повному обсязі, а проведення конкурсів на державні посади потребує подальшого вдосконалення [1, с. 16]. Тому, визначаючи основні цілі та напрямки реформування адміністративної системи в Україні, необхідно враховувати позитивний досвід європейських держав [5, с. 24].

Перспективи реформ в Україні мають значний потенціал, проте супроводжуються численними викликами. Триваючий процес децентралізації та адаптація адміністративних структур до європейських стандартів вимагають не лише швидкої реалізації змін, а й глибокого переосмислення існуючих механізмів управління. Основними завданнями залишаються забезпечення

чіткої координації між державними органами та місцевими радами, а також вдосконалення законодавства. З реалізацією стратегії реформування державного управління на 2022–2025 рр., Україна має можливість підвищити прозорість і доступність адміністративних послуг, проте для досягнення успіху необхідні комплексні зміни і активна участь суспільства.

Список використаних джерел:

1. Олійченко І. М., Молочко Т. В. Принципи та правила публічного управління в ЄС: орієнтир для країн-кандидатів на вступ. *Європейський вимір публічного управління*: матеріали VI регіональної наукової конференції; 16.12.2022 р., м. Чернігів. Чернігів, 2022. С. 13–17.

2. Пазевич Т. Р., Краковська А. Є. Адміністративні реформи країн-кандидатів до Європейського Союзу. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 2023. Том 1. № 15. С. 122–127.

3. Пилипенко Я. В. Порівняльний аналіз реформи децентралізації в Україні та Польщі. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 2 (21). С. 92–100.

4. Шапарева Н. Основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду. *Вісник студентського наукового товариства факультету права, публічного управління та адміністрування*. 2022. Вип. 1. С. 43–51.

Доровська О. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д. ю. н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Як відомо, забезпечення правопорядку – одна з основних функцій держави. У свою чергу, безпека дорожнього руху є важливим елементом правопорядку. Еволюція української державності, її стрімкий розвиток та формування нового суспільного устрою та способу життя вимагають змін та перегляду положень щодо основних правових явищ.

Як зазначає Авер'янов В. Б., термін «адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері дорожнього руху» було сформовано на підставі наукових підходів в адміністративно-правовій доктрині до поняття «адміністративна відповідальність». Адміністративну відповідальність за порушення в сфері дорожнього руху слід розглядати як форму державного примусу, що здійснюється в установленій процесуальній формі, визначеній Кодексом України про адміністративні правопорушення. Це поняття відображає стан особи, яка зазнала несприятливих наслідків особистого, морального чи майнового характеру через накладення санкцій з боку держави внаслідок скоєного нею адміністративного правопорушення [1, с. 384].

Однією з актуальних проблем притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху є визначення

розміру штрафів за такі правопорушення. Відомо, що саме штраф як один із видів адміністративного стягнення надає відповідальності чіткої спрямованості на завдання майнових втрат порушнику, а також частково дозволяє компенсувати збитки, завдані державі адміністративними правопорушеннями [3, с. 380].

Актуальні питання адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху (ПДР) є важливими в контексті зростання кількості дорожньо-транспортних пригод та потреби у забезпеченні безпеки на дорогах. Основні проблеми цієї теми можна виокремити у кількох напрямках: по-перше, ефективність адміністративних санкцій. Адміністративні покарання за порушення ПДР, такі як штрафи, часто не спонукають порушників до дотримання правил. Однією з причин є розрив між штрафами та реальними доходами громадян, що робить санкції надто слабкими або, навпаки, надмірно обтяжливими для певних категорій порушників [5].

По-друге, використання автоматизованих систем контролю. Питання щодо ефективного функціонування камер автоматичної фіксації порушень ПДР є актуальним, оскільки автоматизація процесів контролю може значно зменшити кількість порушень. Важливо забезпечити належний рівень якості та точності таких систем, а також коректність обробки зафіксованих даних, аби уникати помилкових штрафів.

Якщо визначати питання щодо ефективного функціонування камер автоматичної фіксації порушень ПДР, та використання фіксуючих засобів загалом, то у світлі вищевикладеного видається беззаперечним твердження Доненко В.В., що саме особливого наголосу в останні роки набули явища, пов'язані з використанням у соціальних мережах, Інтернет-ресурсах даних з відеореєстраторів, мобільних телефонів, фотокамер тощо. Застосування їх є найрізноманітним, його умовно можна систематизувати на: 1) фіксацію порушень ПДР, ДТП тощо; 2) фіксацію дій працівників Державтоінспекції у спілкуванні з водіями транспортних засобів тощо [2, с. 193].

По-третє, Адміністративна відповідальність за керування у нетверезому стані. Незважаючи на те, що покарання за керування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння посилено, проблема залишається гострою. Питання також стосується необхідності впровадження додаткових заходів – наприклад, обов'язкових профілактичних програм або застосування алкозамків.

Також важливим питанням є відповідальність за порушення ПДР серед неповнолітніх. Особливості адміністративної відповідальності для неповнолітніх водіїв та пішоходів є важливою проблемою, оскільки підлітки часто нехтують правилами дорожнього руху, не розуміючи повної відповідальності за свої дії [5].

Актуальним питанням залишається необхідність підвищення рівня взаємодії між поліцією, судовими органами та іншими інституціями. Така координація може сприяти своєчасному виявленню порушників та ефективному застосуванню відповідних санкцій. Для зменшення кількості порушень необхідно реалізувати освітні програми, спрямовані на

підвищення правової культури учасників дорожнього руху, особливо нових водіїв. Правова освіта може сприяти усвідомленому ставленню до виконання ПДР [4, с. 110].

Ураховуючи сучасні виклики, постає потреба оновлення законодавчих норм у сфері дорожнього руху з урахуванням новітніх міжнародних стандартів. Це включає зміни в адмініструванні штрафів, удосконалення процедур їх стягнення та перегляд норм для більшого захисту прав учасників руху [5].

Загалом вдосконалення адміністративної відповідальності за порушення ПДР вимагає комплексного підходу, що включає підвищення ефективності санкцій, поліпшення технічних засобів контролю, правову освіту та зміни у законодавстві. Це значно знизить аварійність і покращить безпеку на дорогах.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. 2003. 384 с.

2. Доненко В. В. Нові форми соціальної активності у сфері публічного адміністрування безпеки дорожнього руху / В. В. Доненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 4. С. 191–198. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_4_30.

3. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: монографія. Д. : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. 380 с.

4. Приходько В., Александров М. Особливості адміністративно-правової профілактики дорожньо-транспортних пригод в умовах воєнного стану. Юридичний вісник. 2022. № 3. С. 106–113.

5. Про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 7 грудня 1984 р., № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

Звенигородський В. В., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДЯН ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Взаємодія поліції та громадян на деокупованих територіях України є критичною для безпеки та правопорядку. Після звільнення цих регіонів виникають виклики, пов'язані з відновленням інституцій, реінтеграцією населення та подоланням наслідків бойових дій. У такій ситуації важливо налагодити довіру між поліцією та місцевими жителями, що сприятиме протидії злочинності та швидкому реагуванню на загрози.

Специфіка деокупованих територій, де тривалий час панувала окупація, призвела до руйнування інфраструктури, втрати соціальних

зв'язків і зниження правової культури. Довіра до правоохоронців може бути зниженою через негативний досвід, пов'язаний із окупаційною владою та відсутністю правового захисту. Тому відновлення довіри потребує не лише протидії злочинності, а й активного залучення громадськості до підтримки правопорядку.

Нестабільність, посттравматичний стрес, велика кількість зброї та наявність незаконних збройних формувань створюють додаткові загрози. Це обумовлює потребу в тісній співпраці поліції з населенням для своєчасного реагування, запобігання злочинам і відновлення правопорядку. Відновлення довірчих відносин між правоохоронцями та місцевими жителями є важливим для стабільності й інтеграції цих територій.

Проблема взаємодії поліції та громадян на деокупованих територіях України залишається складною та багатогранною. Після звільнення цих регіонів виникають виклики, пов'язані з руйнуванням інфраструктури, соціальною напругою та реінтеграцією населення, що потребують нових підходів у роботі правоохоронців [1]. Тривала окупація знизила рівень довіри до поліції через негативний досвід і недостатню присутність поліції, що ускладнює формування довірчих відносин і вимагає прозорості їх діяльності та залучення громадян до підтримки правопорядку [4].

Дослідження Інституту соціології НАН України показують, що рівень довіри до поліції на деокупованих територіях нижчий, ніж у решті країни, тому потрібні нові стратегії [4]. Залучення громадськості підвищує довіру на 20-30%, допомагаючи протидіяти торгівлі зброєю та людьми [5]. Важливий підхід "community policing", який передбачає спільні патрулі, громадські ініціативи та освітні програми для зниження злочинності й підвищення ефективності поліції [3].

Соціальна реінтеграція вразливих груп, зокрема ветеранів, переселенців і постраждалих, також є важливою. Досвід міжнародних організацій, як-от ОБСЄ, підкреслює потребу в тісній співпраці поліції з громадою для своєчасного реагування на загрози [6].

Розв'язання цієї проблеми потребує розробки наукових і практичних методів для відновлення правопорядку, співпраці з населенням, адаптації поліції до умов регіону [7]. Це сприятиме стабілізації ситуації, зниженню злочинності та успішній реінтеграції деокупованих територій до складу України.

Тема взаємодії поліції та громадян для запобігання злочинності на деокупованих територіях України є актуальною для науковців і практиків. Реінтеграція цих регіонів потребує комплексного підходу з урахуванням місцевих умов, соціальної напруги та наслідків війни [1]. Відновлення довіри населення до поліції залишається одним із ключових завдань, оскільки її рівень суттєво знизився через відсутність державного контролю під час окупації, негативний досвід та посттравматичні стреси [4].

Адаптація методів боротьби зі злочинністю до умов деокупованих територій набуває особливої значущості. За даними ОБСЄ, тут зростає

ризик незаконного обігу зброї, торгівлі людьми та домашнього насильства [6]. Організація рекомендує розробку спеціальних програм для поліції, спрямованих на виявлення нових загроз і залучення громади [6]. Також слід приділяти увагу роботі з вразливими групами – ветеранами, переселенцями та постраждалими від війни [5].

Використання сучасних технологій, зокрема електронних платформ і мобільних додатків, підвищує ефективність поліції та залучення громадян [3]. Досвід Міжнародної організації з міграції підкреслює важливість співпраці поліції з соціальними службами та місцевою владою, щоб уникнути маргіналізації вразливих груп і стабілізувати ситуацію [5].

Зростання довіри, впровадження технологій та врахування специфічних умов сприятимуть зниженню злочинності та відновленню стабільності, з урахуванням міжнародного досвіду та європейських стандартів безпеки [2].

Взаємодія поліції та громадян на деокупованих територіях є ключовою для відновлення правопорядку, зниження злочинності та успішної реінтеграції регіонів у правове поле України. Для стабілізації ситуації на звільнених територіях необхідний комплексний підхід, що враховує тривалий період окупації, соціальну напругу та наслідки війни. Активна участь громадян у підтримці правопорядку допоможе відновити довіру до поліції та підвищити її ефективність.

Основні завдання включають впровадження “community policing”, залучення місцевих жителів до правопорядку та освітні програми для підвищення правової культури. Сучасні технології, як-от цифрові платформи для моніторингу, допоможуть швидше реагувати на загрози та зміцнити співпрацю поліції з громадянами. Особливу увагу слід приділити роботі з вразливими групами – ветеранами, переселенцями та постраждалими, щоб запобігти маргіналізації та небезпечній поведінці.

Міжнародний досвід, зокрема рекомендації ОБСЄ, підкреслює важливість правових і соціальних заходів для відновлення безпеки. Такий підхід сприятиме зміцненню правопорядку, зниженню злочинності та стабільності, що є основою для інтеграції деокупованих територій.

Список використаної літератури:

1. Маникіна Д. М. Взаємодія поліції з громадськістю у сфері запобігання злочинності, Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: Зб. наук. пр. Вінниця, 2024. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/516e9ba5-8876-4184-9325-50b89f326df0/content> (дата звернення: 28.10.2024).
2. Ліпкан В.А. Національна безпека України : підручник. Запоріжжя : Запорізь. нац. ун-т, 2022. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=156778> (дата звернення: 30.10.2024).
3. Звіт про підходи до community policing в Україні. *Український інститут майбутнього*. Київ: УІМ. URL : <https://www.helsinki.org.ua/>

articles/yak-vprovadzhuetsia-community-policing-v-umovakh-viyny-doslidzhennia/ (дата звернення: 30.10.2024).

4. Рівень довіри до правоохоронних органів на деокупованих територіях: результати соціологічного опитування. *Інститут соціології НАН України*. URL : <https://www.slovoidilo.ua /2023/06/21/ infografika/ suspilstvo/yak-zminuyavsvya-riven-doviry-ukrayincziv-sylovyx-ta-pravoohoronnyx-orhaniv> (дата звернення: 30.10.2024).

5. Міністерство соціальної політики України. Соціальні звіти – Міністерство соціальної політики України. *Міністерство соціальної політики України*. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialni-zviti-.html> (дата звернення: 30.10.2024).

Калашник А. О., студентка ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Філяніна Л. А., к.ю.н., доц., доцент ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Військові злочини, на відміну від воєнних злочинів, являють собою порушення військовослужбовцями порядку і правил несення військової служби. Питання про кримінальну відповідальність за такі злочини має особливе значення в умовах збройного конфлікту в Україні, оскільки дотримання військової дисципліни і порядку має вирішальне значення для ефективності діяльності Збройних Сил України.

Правова база для військових злочинів в Україні здебільшого викладена в главі XIX Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1]. Ці злочини охоплюють цілу низку діянь, пов'язаних із порушенням правил військової служби, включно з дезертирством, непокорю наказам, недбалим поведінням зі зброєю, порушенням правил несення бойового чергування і правил поведіння з військовим майном. Правильна кваліфікація і розслідування цих кримінальних правопорушень мають велике значення для підтримання військової дисципліни та оперативної ефективності.

Під час збройного конфлікту вкрай важливо, щоб збройні сили функціонували належним чином, оскільки військові злочини також становлять особливу небезпеку. Ці злочини можуть серйозно підірвати боєздатність, поставити під загрозу військові операції, наразити на небезпеку товаришів по службі і послабити обороноздатність держави. Серйозність цих злочинів у воєнний час вимагає створення надійної та ефективної системи кримінальної відповідальності. Зокрема, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти несуть відповідальність за вчинення військових злочинів, передбачених статтями 402-435 КК України.

Особа, яка вперше вчинила злочин, передбачений статтями 407 і 408 Кримінального кодексу України, в умовах воєнного стану, може добровільно подати заяву слідчому, прокурору або суду про намір повернутися до відповідної військової частини або в іншу військову частину чи місцевість для продовження військової служби за письмовою згодою командира військової частини, а також органу внутрішніх справ України [1]. Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти несуть відповідальність за злочини проти держави та загальнокримінальні злочини на загальних підставах.

Слід зазначити, що українська правова система адаптувала свій підхід до військових злочинів під час конфлікту за допомогою кількох важливих механізмів. Серед них – посилення покарань за військові злочини, вчинені в умовах воєнного стану або під час бойових дій, а також проведення спрощених судових процесів зі збереженням процесуальних прав. Ці зміни відображають необхідність якнайшвидшого здійснення правосуддя та дотримання процесуальної справедливості. Основні засади, якими повинен керуватися суд при призначенні покарання, викладені в ст. 65 КК України. Відповідно до її положень, суд призначає покарання в межах, що встановлені у санкціях статей Особливої частини КК, і передбачають відповідальність за військові злочини, відповідно до положення Загальної частини КК [2, с. 98].

В умовах сьогодення інститут кримінальної відповідальності за військові злочини під час збройного конфлікту стикається з низкою проблем. Збір доказів може бути особливо складним у зонах безпосереднього ведення бойових дій, а отримання свідчень від військовослужбовців, які брали участь в активних операціях, пов'язане зі значними матеріально-технічними труднощами. Крім того, визначення відповідної юрисдикції для різних видів військових злочинів і збереження неупередженості в екстремальних ситуаціях збройного конфлікту вимагають пильної уваги і ресурсів.

Так, Т. Тригуб зазначає, що у сучасних умовах важливим викликом є підвищення професійної культури та уміння вирішувати проблеми в армії. Це може допомогти у зменшенні випадків самовільного залишення військової частини. Важливим аспектом є також забезпечення прав військовослужбовців та надання підтримки військовим у складних ситуаціях, що може вплинути на зниження кількості подібних правопорушень [3, с. 72]. Для подолання таких проблем у Збройних силах України здійснюються різні превентивні заходи. До них належать комплексні програми навчання військового законодавства та нормативних актів, удосконалення структур управління у військових частинах, регулярна правова просвіта військовослужбовців та зміцнення систем внутрішнього контролю за такими злочинами. Ці превентивні заходи допомогли не тільки скоротити кількість військових злочинів, а й зберегти загальну ефективність військових підрозділів.

Отже, оскільки Україна продовжує стикатися з викликами збройного конфлікту, неможливо переоцінити важливість ефективної системи кримінальної відповідальності за військові злочини. Постійний розвиток і вдосконалення цієї системи і надалі матиме вирішальне значення для підтримки загальної ефективності українських збройних сил у підтримці військової дисципліни, забезпеченні правосуддя та захисті національного суверенітету й територіальної цілісності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001, № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

2. Лаврьонов Р. П. Історичний дискурс кримінальної відповідальності за військові злочини. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 96–100.

3. Тригуб Т. О. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби. *Законодавство України: реалії та перспективи* : Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20–21 жовтня 2023р.). Одеса: Молодий вчений, 2023. С. 70–73.

Карпеліна К. М., студентка ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Філяніна Л. А. к.ю.н, доцент,
доцент ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЗА ІСЛАМСЬКИМ ПРАВОМ

Ісламське право регулює ведення збройних конфліктів, встановлюючи чіткі норми та обмеження, щоб забезпечити дотримання етичних принципів і мінімізувати шкоду для цивільного населення. Війна дозволяється лише за певних умов, коли ісламська громада (умма) потребує захисту, або коли необхідно боротися за справедливість. Основною метою є оборона мусульманських територій та підтримка віри, але при цьому існують суворі правила, які мають зберігати мирні наміри та захищати тих, хто не бере участі в бойових діях.

Одним із ключових принципів є заборона нападів на мирних жителів. Шаріат категорично забороняє зумисне вбивство жінок, дітей, літніх людей, а також священнослужителів, які не беруть участі у військових діях. Це означає, що будь-який збройний конфлікт, який порушує ці принципи, вважається недопустимим з погляду ісламського права. Також забороняється руйнувати місця поклоніння, сільськогосподарські угіддя, інфраструктуру, що є важливими для цивільного населення.

Шаріат вимагає, щоб будь-які збройні дії мали моральне обґрунтування і були спрямовані на досягнення справедливості, а не на завоювання або експансію. Війна виправдана лише тоді, коли є загроза

ісламській спільноті або необхідність захисту віруючих від агресії. Ісламське право також заохочує припинення конфлікту, якщо супротивник пропонує мир на справедливих умовах. Це важливий аспект, оскільки він вказує на прагнення до врегулювання конфліктів через діалог та переговори, а не через продовження насильства [1, с. 44].

Ісламське право розрізняє два типи збройних дій: оборонний і наступальний джихад. Оборонний джихад вважається обов'язковим для всіх мусульман, коли ісламські землі піддаються нападу. У цьому випадку мусульмани мають захищати свої землі та громаду, навіть якщо це потребує жертв. Водночас наступальний джихад вимагає дозволу від легітимного лідера (імама), який повинен визначити необхідність таких дій і забезпечити їх відповідність ісламським принципам. Це включає мінімізацію насильства, дотримання чесності у війні, а також збереження мирних намірів [2, с. 120].

Сучасний контекст конфліктів на Близькому Сході, зокрема палестино-ізраїльського, демонструє, наскільки складно забезпечити дотримання ісламського права у веденні війни. Бойові угруповання, такі як ХАМАС, використовують ідеї джихаду для обґрунтування своїх дій, проте не завжди дотримуються принципів шариату щодо захисту цивільного населення. Наприклад, використання ракетних ударів, що спрямовані на житлові райони, суперечить ісламському праву, яке вимагає чіткої розрізненості між комбатантами та мирними жителями.

З іншого боку, ізраїльська військова політика також піддається критиці за дії, котрі призводять до значних втрат серед палестинського цивільного населення. Ізраїльське керівництво заявляє, що їхні дії спрямовані на захист від нападів і забезпечення безпеки своїх громадян, проте у відповідь на загрози часто вдається до заходів, що виходять за рамки оборонних дій і ведуть до численних втрат серед мирних палестинців. У такому контексті важливо підкреслити, що обидві сторони мають нести відповідальність за свої дії, щоб мінімізувати конфлікт і зберегти мирні життя [3, с. 99].

Ісламське право також визначає обов'язок вести переговори та укладати мирні угоди, коли це можливо. Воно заохочує до примирення та врегулювання конфліктів дипломатичним шляхом, якщо це дозволяє зберегти мир та безпеку. У сучасних умовах переговори між Ізраїлем і палестинцями тривають вже понад 25 років, проте вони регулярно перериваються через загострення конфлікту, що показує складність реалізації цих принципів на практиці. Проте ісламське право наголошує, що необхідно шукати шляхи мирного врегулювання, особливо якщо це дозволяє уникнути кровопролиття.

Сьогодні ситуація на Близькому Сході залишається складною. Окупація територій, побудова поселень, контроль кордонів і обмеження для палестинців у секторі Газа та на Західному березі викликають обурення серед мусульманської громади. Ісламське право дає підстави для джихаду в умовах захисту мусульманських територій, проте ці дії мають

відповідати принципам, які обмежують насильство. Крім того, шаріат наголошує на необхідності захищати права людей і дотримуватися гуманності у військових конфліктах, навіть коли захищається ісламська громада [4, с. 20].

Важливо зазначити, що міжнародне право і ісламське право мають певні спільні принципи, особливо стосовно захисту цивільного населення та збереження гуманності під час війни. Проте у випадку палестино-ізраїльського конфлікту сторони часто інтерпретують ці принципи у власних інтересах, що призводить до подальшого загострення протистояння [5, с. 91]. Для розв'язання цієї проблеми важливо забезпечити повагу до прав і свобод обох сторін, а також дотримання міжнародних стандартів, які забезпечують захист цивільного населення під час конфліктів.

Отже, ісламське право має потенціал для врегулювання конфліктів та мінімізації насильства, але його дотримання вимагає відповідального підходу та готовності з боку учасників конфлікту дотримуватися етичних норм. В умовах палестино-ізраїльського протистояння важливо, щоб обидві сторони прагнули до мирного врегулювання та зменшення насильства, враховуючи принципи ісламського права та міжнародних угод. Це дозволить забезпечити більш стабільне та мирне майбутнє для обох народів.

Список використаних джерел:

1. Ямпольська Л. М. Іслам і сучасний світ: Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 190 с.
2. Балух В. О. Міжнародне право та збройні конфлікти: застосування норм щодо мусульманських країн. Чернівці. *ЧНУ ім. Ю. Федьковича*, 2020. 256 с.
3. Мусіяк О. О. Ісламська концепція війни і миру у сучасних умовах. *Право України*. 2021. № 5. 145 с.
4. Шаблій О. В. Релігійно-політичні конфлікти в мусульманському світі: від традиційного до сучасного. Львів. *ЛНУ імені Івана Франка*, 2019. 304 с.
5. Дяченко А. Г. Правові аспекти ведення війни за нормами ісламу. *Журнал міжнародного права та міжнародних відносин*. 2022. № 4. 275 с.

Кириченко О. А., д. ю. н., проф., завідувач кафедри права
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

СУТНІСТЬ ДОКОРІННОГО РЕФОРМУВАННЯ ФУНКЦІЙ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА ДЕРЖАВИ, ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ТА ІНШИХ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛЬНОГО ВИЗНАННЯ І ДІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Проголошення у ч. 1 ст. 8 Конституції України визнання і дії принципу верховенства права [3] робить достатньо актуальним невідкладне впровадження давно оприлюдненого [1, с. 52–64; 2, с. 192–215; та ін.] наступного варіанта докорінного реформування сутності і функцій інституту

Президента держави, органів прокуратури, публічнотури, адвокатури та інших антиделіктних органів.

Фактично в силу вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [3] наша держава є власне президентською республікою. Адже тільки Президент української держави і ніякий інший суб'єкт владних повноважень в кінцевому підсумку відповідає за неухильне дотримання Основного закону та інших правових актів і правового статусу всіх співвітчизників. Для цього ч. 6 ст. 55 Конституції України і надає Президенту України в розпорядження будь-які заходи прямо не заборонені законом [3], а вимоги ч. 2 ст. 3 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [3] покладають на даного суб'єкта владних повноважень прямо таки обов'язок з тим, щоб він негайно припиняв незаконні діяння та/чи скасовувати нелегітимні рішення та/або правові акти суб'єктів владних повноважень, і навіть остаточні, але незаконні, судові рішення [2, с. 192–193].

Вказані цілі також ніяк не можна досягти без реального докорінного перетворення повноважень органів прокуратури в Праву руку Президента держави із поверненням та оновленням власне у Конституційному кодексі України (а рівно поновити чи передбачити в Основному законі будь-якої іншої держави світу) природної функції прокуратури по здійсненню нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку будь-яких соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним і якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави з пізнання, визнання, забезпечення і дотримання правового статусу всіх співвітчизників, попередження порушення даного правового статусу і в разі порушення – за максимально повним його відновленням і неухильним притягненням винних до відповідного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності [2, с. 193].

У такому разі інститут президента держави та органи прокуратури мають набути статус наглядової гіпергілки державної влади за здійсненням *вказаного нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку представників всіх гілок державної влади, суб'єктів владних повноважень та всіх інших соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, оперативного попередження порушення їх правового статусу, максимально повним його відновленням та за неухильним притягненням винних у цих порушеннях до відповідного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності* [2, с. 193–194].

Тоді доцільне докорінне реформування й судової влади в єдиний антиделіктний орган в особі Верховного суду України із вичерпним набором судових палат (конституційної, антикримінальної,

адміністративної, трудової, де-факто майново-договірної чи цивільної та де-юре майново-договірної чи господарської, що мають дублюватися на рівні обласних судів і реалізовуватися за допомогою відповідної спеціалізації суддів місцевих судів [2, с. 202].

У такому разі функцію прокуратури із процесуального керівництва слідством треба передати керівникам слідчих підрозділів **слідчотури** (об'єднаної на основі принципу єдиноначальності по всьому спектру підслідності). Функцію ж обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого треба передати заново створеному антиделіктному органу – **публічнотурі**, що теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати зарплатню та інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави та мати два підрозділи: а) обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого у всіх видах судочинства; б) іншої юридичної допомоги. Тоді докорінному реформуванню має бути піддана й адвокатура, яка теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати заробітну плату й інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави, а отримання будь-якої матеріальної та іншої вигоди від клієнта чи в його інтересах від будь-якого іншого соціосуб'єкта має розцінюватися не інакше як хабар (отримання неправомірної вигоди) чи побори із посиленою (аж до смертної кари) антикримінальною відповідальністю, а в структурі адвокатури також мають бути лише два підрозділи: а) захисту правового статусу правопорушників у всіх видах судочинства; б) іншої юридичної допомоги. На аналогічній основі мають бути реформовані ордистатура, експертнотура, виконавчотура і всі без винятку інші антиделіктні органи [2, с. 213–215].

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки: монографія. Варшава: RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL: <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/40/37/126-1>
2. Кириченко О. А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства: монографія. Київ: Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-ІХ від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua*: веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

Кириченко О. А., д. ю. н., проф., завідувач кафедри права
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика
Ланцедова Ю. О., к. ю. н., доц., доцент кафедри
кримінального права і процесу Національного авіаційного університету
Полоротова Є. Ю., здобувачка
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

СТИСЛИЙ ВИКЛАД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ ОДИНАДЦЯТИСТУПЕНЕВОЇ БАЗИСНОЇ ТА СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИЗНАННЯ І ДІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Досить актуальним в контексті вимог ч. 1 ст. 8 Конституції України із визнання і дії в нашій державі принципу верховенства права є докорінне реформування юридичної освіти і, як наслідок, оприлюднення і подальший розвиток розробленого О.А. Кириченко та Ю.О. Ланцедовою **інноваційного розуміння безкоштовної та доступної одинадцятиступеневої базисної і супутньої юридичної освіти** [2, с. 141–148; 3, с. 73–78; 4, с. 63–78; та ін.], що стисло може бути представлено у такій редакції :

1. Дошкільний ОКР.
2. Шкільний (некваліфікований робітничий) ОКР із такими порядками отримання, як : звичайний, полегшений, особливий і пенітенціарний шкільний ОКР, що принципово можуть мати кожний із наступних ОКР (за винятком наукового) та із початковим, неповним і повним етапом проходження даного ОКР.
3. Позанормативний ОКР.
4. Кваліфікований робітничий ОКР.
5. Шкільний спеціалізований ОКР.
6. Університетський ОКР, який складається з університетського базового (бакалаврського) та університетського спеціалізованого (спеціалістського) етапу.
7. Академічний (магістерський) ОКР.
8. Науковий ОКР.
9. Післядипломний ОКР.
10. Самоосвітній ОКР.
11. Освіта соціооточенням.

При цьому доцільно підкреслити, що шкільний (некваліфікований робітничий) ОКР повинен :

2.1. Бути загальнообов'язковим з отримання дитиною з 7 до 17 років такої єдиної для всіх осіб за змістом сукупності базисних компетентностей, як :

2.1.1) некваліфікована робітнича компетентність, що складається з базисної і детальної доктринальної, прикладної та аналітичної компетенції

і має забезпечити найбільш ефективне, раціональне та якісне виконання будь-якої некваліфікованої робітничої діяльності із виробництва матеріальних благ і надання послуг;

2.1.2) загальнолюдська освітня компетентність, завдяки якій особа повинна володіти такою сукупністю базисних і детальних доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що на мінімальному рівні визначають освіченість населення як певної держави, так, в кінці кінців, і світу у цілому;

2.1.3) потенційна освітня компетентність, що має аналогічний перелік компетенцій і покликана дозволити кожному, хто має відповідні здібності і бажання, продовжити освіту за наступними ОКР.

2.2. Становить нерозривну єдність проходження таких етапів :

2.2.1. *Початковий шкільний* – 1–5 класи, коли викладання всіх дисциплін здійснюється одним учителем.

2.2.2. *Неповний шкільний* – 6–8 класи, коли викладання кожної дисципліни здійснюється профільним учителем і поєднання даного етапу з іншими основними ОКР не допускається.

2.2.3. *Повний шкільний* – 9–10 класи, коли викладання кожної дисципліни також здійснюється профільним учителем, але вже технічно і методично можливе поєднання цього етапу шкільного ОКР з кваліфікованим робітничим і спеціалізованим шкільним ОКР.

В останньому з випадків, підкреслимо ще раз, викладені не окремі ОКР, а **власне етапи проходження** шкільного ОКР, що має здійснюватися по єдиній загальнодержавній програмі, навіть у випадку поєднання його із кваліфікованим робітничим і спеціалізованим шкільним ОКР, що алогічно порушує розробка так званого Державного стандарту профільної середньої освіти [1]. Профілювання освіти на протязі даного ОКР має здійснювати лише позанормативна освіта.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт профільної середньої освіти. Затв. постановою Кабінету міністрів України від 25 липня 2024 р., № 851, вступає в силу з 1 вересня 2027 р. *Zakon. rada.gov.ua : веб-сайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>

2. Кириченко О. А., Кириченко Ю. О. Актуальні проблеми юридичної науки та освіти. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики*. Бюл. Київськ. ін-ту вн. справ. Київ : МП Леся, 2003. № 8. С. 141-148.

3. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Інновації юриспруденції та законності у сфері транспорту і транспортних технологій : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 95 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/37/34/120-1>

4. Кириченко О.А. Базові інноваційні досягнення юриспруденції : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2538 с.

Ковальчук Я. Г.,
студентка бакалаврату
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Філяніна Л. А.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів)

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що в умовах війни питання верховенства права набуває особливого значення для державотворення України. Військові дії не лише створюють загрози для безпеки та стабільності держави, але й ставлять під сумнів ефективність правових інституцій, захист прав людини, а також здатність держави забезпечити справедливість і порядок. Дотримання принципів верховенства права в таких умовах є не лише викликом, але й необхідною умовою для забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також відновлення справедливості та правосуддя під час і після конфлікту.

Доречно почати з того, що верховенство права у мирний час є фундаментом для стабільного функціонування держави та суспільства. Воно гарантує, що всі громадяни рівні перед законом, а державні інституції діють в межах чітких і передбачуваних правових норм. Закони, що ухвалюються у такій системі, базуються на принципах рівності та справедливості, є раціональними і послідовними. Обмеження прав людини допускаються лише тоді, коли це чітко визначено і виправдано в правовому полі, що забезпечує баланс між свободами громадян і вимогами суспільного порядку [1, 2].

З 24 лютого 2022 року Україна опинилася в умовах повномасштабної війни, що принесло численні виклики як на полі бою, так і у правовій сфері. Запровадження воєнного стану стало необхідним заходом для захисту держави та громадян. У зв'язку з цим, на певний час були введені обмеження прав та законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб.

Втім, навіть в умовах таких обмежень, принцип верховенства права залишається незмінним. Він продовжує діяти, забезпечуючи контроль за правомірністю рішень і заходів державних органів. Проте не можна ігнорувати той факт, що ці обмеження все ж впливають на деякі аспекти верховенства права, створюючи виклики для його повного дотримання. Це стосується переважно обмеження доступу до правосуддя, свободи пересування та інших основних прав і свобод, які тимчасово підпадають під суворіший державний контроль. Виникає розгалуження суспільної думки: обмеження прав людини під час війни є масовими та цілеспрямованими, що вважається виправданим у таких умовах. Однак неприйнятно різко протиставляти державний інтерес та

конституційні цінності, з одного боку, і повагу до індивідуальних прав людини, з іншого. Такий підхід може викликати обурення, адже навіть під час війни важливо зберігати баланс між безпекою держави та забезпеченням основних прав і свобод громадян [3].

Важливо, щоб тимчасові обмеження, введені під час війни, не перетворилися на постійні і не вкорінилися в правову систему України. Виклики для державотворення полягають у тому, щоб під тиском обставин не втратити демократичні засади і зберегти правовий порядок. Якщо такі обмеження затягнуться, це може негативно вплинути на інститути держави та суспільну довіру до влади [4]. Тому критично важливо, щоб після завершення війни правовий режим був швидко відновлений до мирного стану, а всі тимчасові заходи були скасовані, забезпечивши нормальне функціонування правової системи та захист прав людини.

Незважаючи на вимушені обмеження, органи влади продовжують реалізовувати демократичні засади і не забувають про верховенство права. Принципи верховенства права залишаються основою законотворчої та державотворчої діяльності, навіть у складних умовах війни. Попри тимчасові обмеження, передбачені Конституцією, держава підтримує демократичну політику, працюючи над удосконаленням законодавства. Внесення змін до нормативно-правових актів, викликаних новими обставинами, допомогло вирішити давні законодавчі прогалини та створити нові інструменти й механізми за європейським зразком, які залишаються ефективними і після завершення війни.

Список використаної літератури:

1. Верховенство права. *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. *Нове українське право*. Вип. 2. 2022. С. 112–119.
3. Пивовар М., Кіра С. Особливості реалізації принципу верховенства права в контексті сучасних викликів демократії в умовах війни в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 162–167.
4. Мерник А., Стоян Є., Артеменко К. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України. 2022. № 11. 833 с.

Коробська А. В., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Легеза Є. О., д.ю.н., проф.,
професор кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів)

ЩОДО СУТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Розглядаючи поняття «публічні послуги», для більшого розуміння його сутності, варто окреслити й визначення другої частини даного поняття.

Як зазначає Г. Писаренко, послуга – це діяльність щодо задоволення певних потреб особи, яка здійснюється за її зверненням [1].

Отже, науковець наголошує також на новизні поняття «публічності» у сфері адміністративного права, так як його акцентність орієнтує на гуманітарні цінності та невід’ємні природні права людини й громадянина, що паралельно підкріплюється Конституцією України, яка наголошує на переході від домінування інтересів лише держави до служіння державою громадянину, забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Серед значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють сферу надання різних видів послуг, заслуговує на увагу Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р, згідно з якою послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають у їх управлінні, становлять сферу публічних послуг, а також лист Міністерства юстиції України «Щодо надання роз’яснення термінів, які застосовуються у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 18.12.2009 р. № 967-0-2-09-22, в якому зазначено, що залежно від суб’єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні та муніципальні послуги.

Державні послуги надаються органами державної влади (здебільшого виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету.

Муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також органами виконавчої влади та підприємствами, установами, організаціями в порядку виконання делегованих органами місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів із місцевого бюджету [3].

Спираючись на вищесказане, С. І. Чаусовська визначає публічні послуги як законодавчо встановлену правозастосовну діяльність, яка входить до повноважень компетентних державних органів виконавчої влади, реалізацією яких виступають права та законні інтереси фізичної і юридичної особи, яка стала її ініціатором, і є фінансованою коштами відповідного бюджету.

За класифікацією публічних послуг Ю. Тихомирова та М. Чеснокової, увага акцентується на отримувачі даної послуги, а не на суб'єкті їх надання.

У свою чергу, класифікація Л. Міцкевича є досить хаотичною, так як включає в себе розмежування і за суб'єктом надання послуг, і за суб'єктом їх отримання, і за сферою реалізації послуг.

Утім, найбільш точною, щодо необхідності публічних послуг, є класифікація за А. Нестеровим, яка виокремлює: послуги, які відображені в потребах; законні послуги та послуги, що реалізуються.

Провівши аналіз запропонованих класифікацій публічних послуг, пропонуємо виділити серед усіх наявних класифікацій такі групи. До першої групи доцільно віднести види послуг, виокремлені за суб'єктом надання послуг, тобто державні послуги і муніципальні послуги. До другої групи, відповідно до класифікації за владно-розпорядчою діяльністю органів державної влади (органів місцевого самоврядування), можна віднести адміністративні, господарські, консультаційні та інформаційно-довідкові послуги. До наступної групи пропонуємо віднести послуги, визначені за сферою їх реалізації: соціальні послуги, послуги у сфері економічної діяльності і послуги у сфері адміністративно-політичної діяльності [2].

Виходячи зі сказаного, можна виділити і притаманні публічним послугам ознаки:

1. Надання цих послуг, зокрема принципи та процедури є законодавчо закріпленими.

2. Реалізація діяльності публічних послуг спрямована на задоволення певних потреб фізичних та юридичних осіб.

3. Ці послуги надаються безпосередньо при очному візиті заявника.

4. Надається на безоплатній основі, але має адресний характер.

5. Зумовлені публічним інтересом та мають соціальну значимість.

Звісно ж, основою всього є правове підґрунтя, і саме принцип права, як зазначає А. М. Колодій, є відправною точкою універсальності, імперативності та значущості публічних послуг.

Саме принципи права є критерієм законності і правомірності дій громадян і посадових осіб, адміністративного апарату і органів юстиції і за певних умов мають велике значення для зростання правосвідомості населення, його культури і освіти [2].

Отже, публічні послуги – це, в першу чергу, правовідносини між отримувачем та суб'єктом надання цих послуг. Ураховуючи те, що термін «публічна послуга» все ще не знайшов єдиного всебічного розуміння й охоплює різноманітні види інших послуг, а також суб'єктів їх надання, з метою практичного застосування вказаний термін має бути загально визнаним і закріпленим в окремому законодавчому акті, який повинен урегулювати організаційно-правові відносини надання публічних послуг в Україні [3].

Список використаних джерел:

1. С. І. Чаусовська Поняття публічних послуг та їх класифікація *Держава та регіони*. 2017. №1(57). С. 102–108.
2. Легеза Є. О. : конспект лекцій. Дніпро : УМСФ , 2020. 289 с.

3. О. П. Світличний Публічні послуги: сутнісні характеристики *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №2. С. 199–202.

4. І. І. Луців Доктринальні визначення поняття «публічні послуги» *Соціально-правові студії*. 2021. № 2(12). С. 19–25.

Коробська А. В., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н, проф.,
професор кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів)

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Адміністративне право є однією з найдавніших і фундаментальних сфер правової системи. Сучасне адміністративне право України водночас також потребує зміни його теоретичного підґрунтя, формування нової доктрини, яка відповідає б вимогам становлення й розвитку демократичної правової держави.

Саме у правових відносинах найбільш яскраве відображення знаходять специфічні особливості механізму правового впливу на суспільні відносини. Адміністративно-правові відносини виникають за умов, передбачених адміністративно-правовими нормами.

Це – юридичні факти – обставини, у яких відповідно до вимог цієї норми між сторонами мають (чи можуть) виникнути конкретні правовідносини. Дану проблематику досліджували В. М. Бевзенко, І. П. Голосніченко, Е. Ф. Демський, Р. А. Калюжний, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, та ін.

Юридичний факт в адміністративному праві можна визначити як фактичні обставини, зафіксовані в нормах права, внаслідок яких норми адміністративного права отримують можливість трансформуватися у конкретні суб'єктивні громадські управлінські права та обов'язки.

Питання про природу юридичних фактів, незважаючи на досить довгий період його розробки, ще й досі залишається проблемним у загальній теорії права.

Вважаємо, що рішення даного питання неможливо без установаження призначення юридичних фактів у системі правового регулювання.

Юридичним фактам в адміністративному праві властивий ряд характерних ознак:

- юридичні факти – це поодинокі (індивідуальні) соціальні обставини, вони є насправді як певне і конкретне: соціальна ситуація, поведінка особи тощо;
- юридичні факти виражені в об'єктивній реальності як наявність чи відсутність ситуації, що описується нормою адміністративного права;
- в адміністративному праві юридичні факти повинні мати значення для організації та здійснення державного управління;
- вони завжди передбачені адміністративно-правовими нормами;

- за своїм призначенням юридичні факти тягнуть за собою правові наслідки, передбачені адміністративно-правовими нормами: виникнення, зміна або припинення адміністративно-правових відносин.

Як правило, дією, що обумовлює адміністративні правовідносини, є видання ненормативного акта управління (наказ про призначення, розпорядження про виділення коштів, рішення про податкову перевірку тощо). Це найхарактерніший для адміністративного права юридичний факт.

Утім, державно-управлінські акти – не що інше, як різновид вчинків суб'єкта державного управління, які виражають його владну волю. В адміністративному праві до юридичних актів слід зарахувати переважно акти державного управління (адміністративні акти) та адміністративні договори, які можуть не тільки безпосередньо впливати на суспільні відносини, але і виконувати функції юридичних фактів, наводячи в дію механізм правового регулювання, а також у певних випадках фіксувати юридичні факти та бути критерієм законності нормативних правових актів [4, с. 87].

Особливе місце в системі юридичних фактів в адміністративному праві належить юридичній функції та юридичній презумпції – своєрідні юридичні факти безперервної дії, що викликають правовідносини.

Як один із основних елементів механізму адміністративно-правового регулювання, юридичні факти в адміністративному праві, як і в усіх галузях права, виконують свою головну функцію – забезпечують виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин.

До додаткових функцій юридичних фактів в адміністративному праві також можна зарахувати їх стимулювання на суб'єктів адміністративного права.

Юридичні факти в адміністративному праві виконують також інформаційну функцію, яка забезпечує попередній вплив адміністративно-правових норм на суспільні відносини і, таким чином, дозволяє суб'єктам більш усвідомлено приймати відповідні рішення.

Ще однією додатковою функцією юридичних фактів в адміністративному праві є обмеження меж вільного розсуду суб'єктів адміністративних правовідносин. В адміністративному праві з його переважно владно-управлінським характером цієї функції юридичних фактів відводиться особлива роль, оскільки адміністративні правовідносини потребують передусім імперативного правового регулювання.

Юридичні акти в адміністративному праві, будучи ініціатором динаміки адміністративних правовідносин, мають бути максимально визначеними, отже, прийняті компетентними органами на підставі вичерпних та чітко визначених у законі юридичних фактів.

Отже, юридичні факти – це конкретні життєві обставини у формі дії чи події, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення правовідносин, набуття певних прав і обов'язків. Функціями юридичних фактів в адміністративному праві є забезпечення виникнення, зміни та припинення адміністративних правовідносин та гарантія дотримання принципу законності.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 416 с.
3. Козюбра М. І. Загальна теорія права: підручник. Київ : Ваіте, 2015. 233 с.
4. Колпаков В. К. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Х. : Харків юридичний, 2011. 416 с.
5. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. Бібліогр.: с. 612–614.

Кокін М. С., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д. ю. н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безпека дорожнього руху є надзвичайно важливою складовою суспільного життя, адже від неї залежить життя та здоров'я громадян. Проте в умовах воєнного стану ситуація на дорогах стає значно складнішою та небезпечнішою. Військові дії, мобільність військових колон, контрольні пункти та обмеження пересування змінюють звичні правила дорожнього руху.

Від початку воєнної агресії РФ проти України стан дорожнього руху в нашій державі зазнав значних змін, що пов'язано як із самим фактом введення на території держави воєнного стану, так і з масштабними пошкодженнями, які спричинені й досі продовжують спричинялися інфраструктурі українських автошляхів. Станом на кінець квітня 2022 року зі 170 тис. км знищено 23,6 тис. км автошляхів загального користування, що у грошовому еквіваленті дорівнює 29,480 млрд. дол. США. Крім того, знищено 289 штучних споруд, у тому числі мостів, шляхопроводів, мостових переходів тощо [1].

Окремо слід наголосити на тимчасовій зміні деяких правил дорожнього руху для водіїв, що запровадила держава на період тривання воєнного стану. Ці нововведення спрямовані на спрощення й пришвидшення певних процесів під час відсічі збройної агресії РФ. Серед таких змін слід вказати, зокрема, на: заборону використання на всій території України відеореєстраторів у транспортних засобах із метою нерозголошення відомостей про переміщення та хід виконання завдань сил оборони, витік яких може допомогти ворогу, а так само фото- і відеозйомки доріг загального користування; об'єктів загального призначення; об'єктів інфраструктури; блокпостів; укріплень; розташування, зосередження чи переміщення військових частин

(підрозділів) сил оборони. Крім того, відтепер керувати транспортними засобами категорії С, С1 на території України можуть особи, які мають посвідчення водія категорії В. До того ж водіям дозволяється використовувати протерміновані права як у паперовому, так і в електронному вигляді. І хоча перелічені заходи за своїм характером є вимушеними темпоральними, однак вони так само створюють неабиякі виклики для безпеки дорожнього руху в прифронтних регіонах в умовах тривання воєнного стану.

На наших дорогах повинна залишатися безпека і воєнний стан – не привід порушувати правила дорожнього руху. На сьогодні, як ніколи, кожен учасник дорожнього руху має дбати про безпеку на автодорогах, щоб безперешкодно могли проїхати автомобілі екстрених служб (швидка, поліція, рятувальники) та кожен був взаємоввічливим. На наших дорогах, на сьогодні, спостерігається збільшення кількості учасників дорожнього руху, як у Києві так і по всій країні. Під час воєнного стану держава змушена змінювати та спрощувати правила й закони. Це робиться для того, аби полегшити та пришвидшити певні процеси під час війни. Але на неокупованих та деокупованих територіях відновлюють відеофіксацію, так як вона уже давно довела свою ефективність. Як зазначив перший заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький: «Ми вже говорили неодноразово – ми повертаємось до контролю за дотриманням правил безпеки дорожнього руху. І навіть до підвищеного контролю. Відзначаються ДТП з постраждалими та загиблими, які ми реєструємо, та пов'язані зі зневагою правил дорожнього руху. Багато хто під час режиму воєнного стану чомусь вирішив, що правила дорожнього руху не діють і можна їздити як завгодно. Насправді це не так. Ми будемо притягувати до відповідальності та виявляти жорстку позицію» [2].

В умовах війни необхідно знизити допустиму швидкість пересування по автодорогах. Так як висока швидкість має відразу декілька загроз: по-перше, швидкий рух залишає водієві менше часу на реакцію на небезпеку; по-друге, наслідки зіткнення у такому випадку будуть більш тяжкими. по-третє, машину, яка наближається на високій швидкості, іншим учасникам руху важче помітити вчасно. Доречно нагадати також про таку небезпеку на проїзній частині, як пошкодження дорожнього покриття: після розриву снаряду або ракети проїзна частина вкривається сміттям, серед якого можуть бути небезпечні для машини предмети Рухатись на таких ділянках доріг слід не лише повільно, а й з підвищеною увагою, щоб роздивитися серед дрібного сміття небезпечні уламки [3]; після випадкових обстрілів та боїв на асфальті можуть залишатися ями та уламки цегли, фрагменти металевих конструкцій від будівель та техніки. Ними легко пошкодити шину, а то й розташовані у нижній частині машини конструкції – підвіску, вихлопну систему, трансмісію; хаотично встановлені перешкоди в русі на проїжджій частині автодоріг та споруджені блокпости. Якщо установлені перешкоди, на деяких ділянках дороги почали прибирати, то блокпости залишають. Блокпости призначені для охорони важливих доріг, що ведуть до міст і населених пунктів, а також важливих інфраструктурних об'єктів.

Тут здійснюється контроль за рухом транспорту й людей, тому у воєнний час вони функціонуватимуть; залишки загороджень, покинуті транспортні засоби тощо; у низці регіонів частина доріг закрита для руху через небезпеку мінування або непридатність для експлуатації; замість мостів, підвісні металеві «гусеничні» стрічки з танків; на значній кількості ділянок доріг тривають відновлювальні роботи. А тому на сьогодні заходи з підвищення безпеки дорожнього руху на автошляхах держави з відновленням камер автоматичної фіксації швидкості та порушень правил дорожнього руху є надзвичайно доречно і актуально.

Безпека дорожнього руху в умовах воєнного стану вимагає особливого підходу та дотримання нових правил, що сприяють захисту життя та здоров'я громадян. Налагоджена комунікація між державою та учасниками дорожнього руху, дотримання порядку на дорогах, а також відповідальне ставлення кожного водія та пішохода до умов воєнного часу є запорукою зниження ризиків на дорогах.

Список використаних джерел:

1. Втрати української економіки через руйнування інфраструктури зросли на \$3,1 млрд за тиждень. URL : <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/28/84516132/>

2. У Нацполіції розповіли, чи працюють камери автофіксації у воєнний час. URL : <https://avtodream.org/vse-novosti/avtomir/47704-u-nacpoliciji-rozprovilichi-pracsjujut-kameri-avtofiksaciji-u-voyennij-chas.html> (дата звернення 14.05.2022).

3. Стрільчук В. Для водіїв змінили правила на час війни – що можна робити на дорогах. URL : <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/avto/dlyavoditeley-izmenili-pravila-na-vremya-voyny-hto-mozhno-delat-na-dorogah1610833.html>.

4. Кубраков О. Військові РФ в Україні пошкодили 23 тисячі кілометрів доріг і понад 40 залізничних мостів. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3483066-vijskovi-rf-poskodili-v-ukraini-23-tisaci-kilometriv-dorig-iponad-40-zaliznicnih-mostiv.html> (дата звернення 14.05.2022)

Крошка І. О., студентка, Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В, д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ТЮТЮНОПАЛІННЯМ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ОСТАННІХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Боротьба з тютюнопалінням є важливим питанням громадського здоров'я в Україні, адже ця шкідлива звичка продовжує завдавати значної шкоди здоров'ю населення. ВООЗ вказує, що тютюнопаління щорічно призводить до мільйонів смертей, і в Україні стає причиною багатьох

хронічних захворювань. Державне регулювання цієї проблеми покликане зменшити рівень захворюваності та підвищити якість життя громадян.

Останніми роками було прийнято низку законодавчих змін, зокрема Закон № 1978-IX 2021 року, який посилює обмеження на рекламу та вживання тютюнових виробів, включаючи електронні сигарети. Це свідчить про прагнення України відповідати міжнародним стандартам у сфері боротьби з тютюнопалінням.

На нашу думку, аналіз цих змін дозволить краще зрозуміти їх ефективність та потенційні виклики для суспільства.

Тютюнопаління залишається серйозною проблемою для громадського здоров'я в Україні. Ми вважаємо, що ситуація з тютюнопалінням потребує нагальної уваги, адже статистичні дані свідчать про високий рівень поширеності цієї звички серед українців. За даними досліджень, близько 22 % дорослих в Україні регулярно курять, що створює серйозну загрозу для їхнього здоров'я та добробуту [1]. Вживання тютюнових виробів спричиняє численні хронічні захворювання, зокрема серцево-судинні, респіраторні та онкологічні, а також значно скорочує тривалість життя громадян [2].

Соціальні та економічні наслідки тютюнопаління також є вкрай важливими. Залежність від тютюну не лише шкодить здоров'ю курців, але й спричиняє значні витрати на лікування захворювань, пов'язаних із курінням. Це створює додаткове навантаження на систему охорони здоров'я, що вимагає значних фінансових ресурсів для забезпечення медичних послуг [3]. Крім того, дослідження показують, що тютюнопаління негативно впливає на продуктивність праці та економічний добробут суспільства загалом [4].

На нашу думку, існує необхідність у посиленні державного регулювання, спрямованого на обмеження тютюнопаління та зниження його впливу на населення. Останніми роками прийнято низку законодавчих актів, зокрема поправки до Закону України № 1978-IX, що спрямовані на обмеження реклами та доступності тютюнових виробів [5]. Проте, ми вважаємо, що ефективність цих заходів все ще залишається недостатньо вивченою, і важливо оцінити реальні наслідки їхнього впровадження. Це питання є актуальним з огляду на необхідність адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів, які передбачають зниження споживання тютюнових виробів та захист здоров'я громадян [6].

Останні дослідження вказують на необхідність удосконалення антитютюнового законодавства України, що підтверджують експерти ГО «Центр прикладних досліджень» на чолі з Дмитром Лиходієм. Він наголошує на посиленні контролю за виконанням чинних норм, зокрема, на жорсткіших обмеженнях реклами тютюнових виробів [7]. Дослідження ГО «Слабкий» також підкреслюють економічні наслідки тютюнопаління, закликаючи до превентивних заходів, а також до активного вивчення досвіду інших країн, де успішно діють аналогічні стратегії [8].

На міжнародному рівні експерт Бен Гейтс із США зазначає, що підвищення цін на тютюнові вироби ефективно знижує рівень куріння, а

український дослідник Олександр Мельник звертає увагу на проблеми із впровадженням та виконанням законодавчих ініціатив у цій сфері [9] [10]. Такий комплексний підхід, на нашу думку, може бути основою для успішної боротьби з тютюнопалінням в Україні.

В Україні спостерігається суттєве зростання заходів, спрямованих на зменшення рівня тютюнопаління серед населення. Згідно зі звітом GATS (Global Adult Tobacco Survey), поширеність куріння в Україні поступово зменшується, однак залишається високою порівняно з країнами Європи. Дослідження 2017 р. свідчить, що понад 23 % дорослих українців є курцями, з яких значна частина наражається на серйозні ризики для здоров'я [11]. Така статистика вказує на актуальність подальших заходів, спрямованих на зниження доступності тютюнових виробів.

Серед найважливіших законодавчих змін останніх років виділяються «тютюнові поправки» до законодавства, спрямовані на обмеження реклами та стимулювання відмови від куріння. Зокрема, громадські організації, такі як Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), активно працюють над впровадженням заборони реклами тютюну та контролю над просуванням електронних сигарет [12]. Поправки передбачають не лише обмеження реклами, а й введення санкцій за порушення цих норм, що має зменшити вплив тютюнових компаній на молодь та вразливі групи населення.

Паралельно з обмеженнями реклами, значна увага приділяється боротьбі з курінням у громадських місцях. За даними аналітичних оглядів, запровадження штрафів за куріння у місцях загального користування сприяє підвищенню рівня громадської свідомості щодо наслідків тютюнопаління. Це, на думку експертів, позитивно впливає на ставлення до куріння серед молоді та допомагає зменшити кількість нових курців [13].

Ще одним ефективним заходом є підвищення акцизів на тютюнові вироби, що не тільки зменшує доступність сигарет, а й забезпечує додаткові надходження до державного бюджету. Збільшення акцизів відповідає міжнародним стандартам, рекомендованим Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). Такий підхід показав свою ефективність в інших країнах, зокрема у країнах ЄС, де подібні заходи значно зменшили рівень тютюнопаління [14].

Висновок щодо правового регулювання боротьби з тютюнопалінням в Україні підкреслює значущість комплексного підходу до цієї проблеми. Законодавчі ініціативи, спрямовані на обмеження реклами та просування тютюнових виробів, а також заходи для захисту громадських місць від тютюнового диму є ефективними кроками, що вже демонструють результати. Підвищення акцизів також відіграє важливу роль у зменшенні доступності сигарет, сприяючи одночасно як здоров'ю населення, так і додатковим фінансовим надходженням у державний бюджет.

Однак, на нашу думку, подальший прогрес у боротьбі з тютюнопалінням потребує не лише підтримки чинних обмежень, але й їх посилення. Важливо звернути увагу на молодь та вразливі групи населення, для яких ризики тютюнової залежності є особливо високими. Ми вважаємо, що поєднання

міжнародного досвіду, підвищення громадської обізнаності про шкідливість тютюну, а також дієві інструменти контролю за дотриманням законодавства є ключовими елементами для досягнення тривалих результатів у сфері громадського здоров'я в Україні.

Список використаної літератури:

1. Україна без сигаретного диму – Український інститут майбутнього. *Український інститут майбутнього – Кадровий резерв майбутнього*. URL : <https://uifuture.org/publications/ukrayina-bez-sygaretnogo-dymu/> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Дмитро Лиходій. Аналіз законодавчих ініціатив з регуляції виробництва, реклами та реалізації тютюнових виробів в Україні на предмет відповідності праву єс. Київ, 2022. 24 с. URL : https://cpd.com.ua/analiz_tabachne_zakonodavstvo.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

3. Контроль над тютюном в Україні. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21119/1/to_bacco_report_ukr_14may2009--kk.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

4. Звіт Україна 2017. Глобальне опитування дорослих щодо вживання тютюну. Київ : Global Adult Tobacco Survey – GATS, 2017. 240 с. URL : https://kiis.com.ua/materials/pr/20180214_GATS/Full%20Report%20GATS%20Ukraine%202017%20UKR.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

5. Тютюнові поправки: хто та як у парламенті пропонує спростити куріння в Україні – Центр демократії та верховенства права. *Центр демократії та верховенства права*. URL : <https://cedem.org.ua/analytics/tyutyunovi-popravku/> (дата звернення: 01.11.2024).

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну : законопроект. *Пояснювальна записка*. URL : <https://www.apteka.ua/article/531907> (дата звернення: 01.11.2024).

Крутий В. І., студент Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Мазур А. В., к.ю.н., доц., доцент кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

Цифровізація митних процедур в Україні стає ключовим етапом у модернізації митної системи та підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Впровадження сучасних технологій дозволяє спростити процеси оформлення вантажів, зменшити корупційні ризики та покращити контроль за товарними потоками.

Як зазначає О. О. Ніколайчук, цифрова ера неухильно і докорінно трансформує світ та Україну. Влада нашої держави постійно акцентує увагу на необхідності якнайшвидшої цифровізації всіх сфер життя, всіх

державних установ. І насамперед такого важливого державного органу, як митниця. Інтеграція України у митний простір ЄС передбачає як гармонізацію нашого митного законодавства, так і наближення митних практик до європейських стандартів. І саме впровадження ІТ-інструментів у роботу Держмитслужби дає можливість успішно реалізувати ці нерозривно пов'язані між собою процеси. Модерні закони і модерні процедури потребують і модерного електронного інструментарію. Спрощення відносин між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, про яке говорив Глава української держави, сприяє мінімізації людського чинника. Відповідно – зменшенню корупції, спрощенню та прискоренню процесів митного контролю та обліку, а також підвищує рівень довіри ЄС до митних служб України [1].

Схожої думки дотримується і Л. А. Сарана, котра стверджує, що цифровізація митної та податкової політики включає впровадження інформаційних технологій для автоматизації процесів обліку, контролю та адміністрування податків і митних зборів. Це сприяє підвищенню ефективності діяльності державних органів, зменшенню корупційних ризиків, поліпшенню обслуговування платників податків та збільшенню надходжень до бюджету. Автоматизація податкових та митних процесів дозволяє здійснювати точний і своєчасний контроль за фінансовими потоками, що допомагає запобігти фінансовим зловживанням і забезпечити стабільні надходження до державного бюджету. Електронні сервіси спрощують взаємодію громадян і бізнесу з державними органами, даючи змогу виконувати всі необхідні операції онлайн. Це знижує адміністративні витрати та час обробки документів, що є важливим у кризовий період [2].

На нашу думку, впровадження змін у податкове та митне законодавство, пов'язаних з адаптацією до умов воєнного стану, вимагає швидкого оновлення та інтеграції нових нормативних актів у практику. Цифровізація забезпечує оперативне виконання цих змін і їх ефективне впровадження. Низка нових законодавчих актів передбачає спрощення процедур для критично важливих товарів та гуманітарної допомоги. Впровадження цифрових технологій дозволяє автоматизувати ці процеси, що значно прискорює їх реалізацію та зменшує ймовірність помилок. Цифрові системи допомагають ефективно адмініструвати пільги та відтермінування митних платежів, які запроваджуються у зв'язку з воєнним станом. Це забезпечує підтримку бізнесу та населення в умовах кризи, знижуючи фінансове навантаження.

Д. А. Біленець, зі свого боку, у своїх працях зауважує про виклики та стверджує, що основними викликами є зростаюча складність кіберзагроз, високий рівень автоматизації, необхідність забезпечення безперервності бізнесу та міжнародний характер діяльності. Кібератаки стають дедалі більш складними та витонченими, використовуючи нові методи й технології для обходу захисних механізмів. Зростання кількості автоматизованих систем і ІТ-пристроїв створює нові вразливості, які

можуть бути використані зловмисниками. Критично важливі системи митних служб повинні працювати безперебійно, що ускладнює проведення регулярних оновлень та тестувань безпеки. Митні органи взаємодіють з різними міжнародними структурами, що вимагає узгодження стандартів і підходів до кібербезпеки на глобальному рівні. Сучасні підходи до безпеки митної інформаційної системи передбачають інтеграцію кібербезпеки на всіх рівнях, використання штучного інтелекту та машинного навчання, постійне навчання персоналу, а також співпрацю та обмін інформацією [3].

Таким чином, цифровізація митних процедур в Україні відкриває нові можливості для модернізації митної системи, підвищуючи ефективність обробки вантажів і зменшуючи корупційні ризики. Однак, вона також стикається з серйозними викликами, такими як зростаюча складність кіберзагроз і необхідність забезпечення безперервності бізнесу. Інтеграція сучасних інформаційних технологій у митну та податкову політику, а також активна співпраця з міжнародними організаціями, є критично важливими для успішної адаптації до нових умов. Впровадження електронних сервісів не лише спрощує процедури, але й підвищує довіру до митних органів, забезпечуючи стабільні надходження до бюджету в умовах кризи.

Список використаних джерел:

1. Ніколайчук О. О. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoj-mitnici.html> .

2. Сарана Л. А. Вплив цифровізації на митну та податкову політику України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 14. URL : <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-14-08-02/2024-14-08-02>

Кшуєва В. Ю., здобувачка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Тетяна Батраченко к.ю.н., доц.,
завідувачка кафедри правоохоронної діяльності УМСФ)

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ

Правова держава – держава, де діють та домінують справедливі закони, усі люди рівні перед законом і судом, втілюється засади правової демократії, людиноцентризму та верховенства права, забезпечуються права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини та відповідальності влади перед людиною, а реалізація принципу розподілу влади забезпечує незалежність та справедливість судочинства, гармонізацію державного управління, злагоду в суспільстві та створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників та повернення до тоталітаризму. [1, с. 11].

В наукових працях юристів все більше уваги приділяється окремим аспектам реалізації принципів правової держави в сфері правосуддя та

діяльності правоохоронних органів. [1–6]. Але реформи прокуратури, як однієї в найбільш важливих правоохоронних інституцій в Україні досі не дали очікуваних суспільством результатів.

Згідно ст. 131-1 Конституції України в чинній редакції 2016 року «в Україні діє прокуратура, яка окрім функції обвинувачення, здійснює, зокрема, також «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням» та «нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку».

Таке занадто звужене коло функцій прокуратури не відповідає запитам суспільства на забезпечення верховенства права в державі. Зазначимо, що саме функція прокуратури щодо «нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами», заблукала в лабіринтах реформ і досі не делегована дієвим правовим інституціям.

Стратегічний напрям та фундамент державотворення формується системою засад правової держави.

До основних засад правової держави належать: законодавче закріплення і реальне забезпечення державою природних прав і свобод людини; верховенство права; рівність перед законом і судом; взаємна відповідальність особи і держави; втілення у взаєминах між державою і людиною принципу добропорядності людини; формування законодавства за правилом «що народ не може вирішувати щодо самого себе, те і законодавець не може вирішувати щодо народу»; недопустимість звуження існуючих прав і свобод людини; розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову та забезпечення їх самостійності; створення дієвої системи механізмів стримувань і противаг проти можливостей маніпуляцій та узурпації влади; функціонування незалежної і ефективної судової влади; високий рівень правової свідомості і правової культури громадян і суспільства. Непорушним принципом правової держави є принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини під час прийняття нових законів [1, с. 12].

У ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» сформовано десять засад діяльності прокуратури, серед яких слушно названо, зокрема, «верховенство права», «презумпція невинуватості», «політичної нейтральності» тощо.

До засад (принципів) правової держави, закріплених у Конституції України, на думку В. Кампо, необхідно зарахувати також «принцип пріоритету прав людини і громадянина над іншими цінностями в державі». [2, с. 4–5].

На думку О. Костенко важливою засадою державотворення має стати «забезпечення свободи людини та протидії будь якому свавіллю». [3].

Така система принципів має бути, щонайменше, доповнена певними загальноправовими принципами, такими як «повага до людської гідності та прав і свобод людини», «недискримінація та рівність людей перед законом», «відновлення прав людини та відшкодування шкоди, завданої

незаконними діями посадовими особами», а також засадою «презумпція добропорядності людини», запропоновано В. Тертишником [1, с. 45].

Реалізація принципів правової держави у сфері правоохоронної діяльності потребує забезпечення гармонізації галузевого законодавства з нормами Конституції України та міжнародними правовими актами.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. Конституція України. Наук.-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2024. 486 с. ISBN 978-617-566-844-3.
2. Кампо В. Конституційні принципи правової держави та проблеми їх реалізації у практиці Конституційного Суду України. Віче. 2010. № 16. С. 4–7.
3. Костенко О. Яка Конституція нам потрібна, або Свобода людини проти правової сваволі. Віче. №13. липень 2015. URL : <http://www.viche.info/journal/4805/>
4. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні: монографія. К. : Вид. «Паливода А. В.». 2019. 256 с.
5. Юрчишин В. М., Юрчишин Ю. В. Процесуальні засади участі прокурора у кримінальних провадженнях про корупційні злочини: монографія. Чернівці: Технодрук, 2021. 188 с.
6. Тертишник В. М. Презумпція добропорядності та правомірності дій людини в системі засад правової держави. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право. 2023. Вип. 15 (27). Т. 1. С. 155–161. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.155-161. URL : <https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-15-27-том-1/тертишник-в-м-презумпція-добропорядн/>

Лабецька А. С., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Макушев П. В. д.ю.н., проф., професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів)

ЧОМУ КОНФЕДЕРАЦІЯ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ В НАШ ЧАС ВТРАТИЛА СВОЄ ЗНАЧЕННЯ?

Конфедерація передбачає собою об'єднання чи союз держав, кожна країна при цьому зберігає незалежність та самостійність. На відміну від федерації, конфедерація є недостатньо централізованим об'єднанням, через це неможливо в повному обсязі управляти загальнодержавними питаннями, такими як оборона, фінанси чи зовнішня політика.

У конфедераціях рішення часто приймаються на основі домовленості між суб'єктами, що уповільнює процес прийняття рішень або робить його практично неможливим. Наприклад, в період кризи конфедерація стає вразливою перед загрозами, через досить тривалий процес прийняття рішень. Відсутність єдиної економічної політики може призвести до нерівномірного розвитку регіонів, різних податкових систем, мит і регуляцій. Це заважає формуванню єдиного ринку та економічній стабільності.

Через це держави прагнули до більшої централізації, що вже руйнувало конфедерацію. Це спостерігалось в таких прикладах, як перехід від конфедерацій до федерацій, де центральна влада має більші повноваження.

Історія показала, що конфедерації часто були тимчасовими об'єднаннями держав, які прагнули зберегти свою суверенність. Прикладом цьому можна розглядати Швейцарську конфедерацію, яка має унікальний шлях розвитку від середньовічного союзу до сучасної федерації. Історія Швейцарії показує, що конфедерація може бути стабільною і функціональною певний час, особливо коли існує потреба у взаємній обороні або координації між незалежними державами. Однак у довгостроковій перспективі конфедерації часто трансформуються у федерації.

Олександр Гамільтон, Джеймс Медісон і Джон Джей (автори "Федералістських документів") критикували конфедерацію, ґрунтуючись на досвіді США під час Статей Конфедерації (1781–1789). Вони вважали, що конфедерація не здатна забезпечити достатню централізацію влади для ефективного функціонування держави, особливо в питаннях оборони, торгівлі та зовнішньої політики. На їхню думку, слабка центральна влада призводить до хаосу і розпаду, тому вони відстоювали створення сильної федерації [2].

Як приклад, на наш погляд, можна навести С.В. один із ключових недоліків конфедерацій – відсутність сильної центральної влади. У конфедераціях, як правило, центральний уряд має обмежені повноваження, що ускладнює ефективне управління. Це призводить до проблем із прийняттям рішень та виконанням спільних завдань, таких як зовнішня політика та оборона.

Правознавці: **І. І. Котюк та О. І. Котюк** вважають конфедерацію не стабільною формою державного устрою, яка може бути корисною на певних етапах, але в довгостроковій перспективі конфедерації зазвичай або перетворюються на федерації, або розпадаються. Вони також розглядають конфедерацію як перехідну форму державного об'єднання, що часто виникає на тлі політичних або економічних криз. Конфедерація надає можливість державам об'єднатися для вирішення спільних проблем, зберігаючи при цьому певну автономію. Проте вони вказують, що конфедерації, як правило, не є довготривалими, оскільки з часом виникає потреба в більш централізованому управлінні [3, с. 71].

Прокуронова С. С. акцентує увагу на визначенні конфедерації як союзу незалежних держав, які об'єднуються для досягнення спільних цілей, зберігаючи при цьому свою автономію, заперечуючи визначення конфедерації, як форму державного устрою, тому що цей союз тимчасовий [4].

Історичними прикладами, які пояснюють таку думку є короткотривале об'єднання південних штатів США, які відокремилися від Союзу через незгоду з федеральною політикою, особливо стосовно рабства. Конфедерація мала слабку центральну владу, і її основним принципом було збереження суверенітету кожного штату. Конфедерація програла у Громадянській війні США, що призвело до її розпаду і повернення південних штатів до складу Сполучених Штатів. Також конфедерація незалежних німецьких держав, створена після Віденського конгресу. Союз

мав дуже обмежену центральну владу та головним чином координував зовнішню політику та військові питання, та припинив своє існування після австро-пруської війни 1866 р., і його замінила Північно-німецька федерація під керівництвом Пруссії.

Конфедерація не має місця в сучасному світі, тому що країни стикаються з такими викликами, як тероризм, зміна клімату, пандемії та економічні кризи. Для їх ефективного вирішення потрібна високий рівень координації та централізованого управління, що важко досягти в конфедеративних системах, де держави мають обмежену центральну владу. Альтернативою конфедерації можна назвати федерації та міжнародні організації. Багато країн обирають моделі, які пропонують більшу централізацію та координацію, такі як федерації або членство в міжнародних організаціях (ООН, НАТО, ЄС). Ці моделі можуть забезпечити більш ефективну співпрацю і управління спільними ресурсами.

Отже, слід зазначити, що незважаючи на історичну важливість конфедерацій, сучасний світ потребує більш гнучких, ефективних і координованих підходів до управління та співпраці між державами. Це може свідчити про те, що конфедерація, як форма державного устрою, може бути менш прийнятною в умовах сучасних викликів і потреб.

Список використаних джерел:

1. Сіленко А. О. URL : <https://esu.com.ua/article-3233>. 2014 Том ЕСУ(14-й)
2. Александр Гамільтон, Джеймс Медісон, Джон Джей. Федералістські документи. URL : <https://k12.libretexts.org/@go/page/1999-2022>
3. Котюк І. І. Основи теорії держави і права: [навч. посібник] 2001./
4. Костюк І. І., Костюк О. І. Київ : Версія, В-вець Іван Костюк. 2003. 225 с.
4. Прокуронова С. С. Теорія держави і права. СПб., 2000. 381 с.

Лавріщева-Шевченко Л. О., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Батраченко Т. С., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів)

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ

Поняття «верховенство права» увійшло в обіг національної юриспруденції із прийняттям Конституції України 1996 року. Отже, це явище є відносно новим для України, хоча і має давню історію. А вона (історія) починає свій відлік ще з античних часів. Проблеми «ідеальної держави», «панування закону» досліджували такі видатні мислителі тієї епохи як Платон, Арістотель, Цицерон та ін. В епоху «Просвітництва» питання «природного стану», «походження держави», «суспільного договору», «народного суверенітету» з'ясовували такі діячі як Дж. Локк, Ж. -Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є та ін. Праці зазначених та багатьох інших

вчених стали ідеологічним підґрунтям класичної концепції верховенства права, яку наприкінці XIX ст. сформулював професор школи права Оксфордського університету Альберт Дайсі. Основними складовими елементами зазначеного явища англійський класик називав:

- a) заперечення свавільної влади;
- b) рівність перед законом;
- c) конституційне право, яке є наслідком прав особи, а не їх джерелом.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства часто вживають термін «правова держава». При цьому одні автори виходять із бажання підкреслити, що, проголосивши себе суверенною та незалежною, Україна стала і правовою державою, а інші – з прагнення довести, що побудова такої держави є справою більш віддаленої перспективи. Так, відповідно до ст. 1 Конституції Україна – це суверенна та незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Проте, за твердженням С. Агафонова, реалії сьогодення яскраво свідчать про те, що це лише декларація. Україна не є правовою державою, оскільки їй необхідно подолати цілий ряд проблем, які заважають їй бути такою.

Отже, визначені в Конституції України завдання зі створення правової держави не можуть бути вирішені без відповідного рівня правової культури особи та суспільства.

У цьому контексті заслуговує на увагу думка В. Тація про те, що синтезуючим фактором формування правової держави є правова культура. Саме належний рівень правової культури є найважливішим чинником, який сприяє становленню правової системи та демократичних підвалин суспільства, впливає на формування всього спектра соціальних відносин, підтримує цілісність суспільства і держави, забезпечує стабільність та правопорядок. Йдеться про такі основні елементи правової культури суспільства: рівень якісного стану юридичної охорони й захисту основних прав і свобод людини і громадянина; ступінь практичного впровадження в суспільне і державне життя принципу верховенства права; рівень правосвідомості громадян та посадових осіб; наявність несуперечливої системи законодавства; стан законності в суспільстві; ефективність роботи правоохоронних органів; стан розвитку юридичної науки тощо.

Залежно від аспекту, в якому розглядається професійна діяльність слідчого, науковці розрізняють декілька систем принципів, а саме: кримінально-процесуальні, морально-етичні, організаційно-управлінські, принципи наукової організації праці, криміналістичні. Так, на думку В. Кузьмічова, принципи слідчої діяльності необхідно поділяти на дві групи: загальні і приватні. До загальних принципів, які властиві всій діяльності системи державних органів, належать принципи законності, етичності, науковості, взаємодії, економічності та планомірності. До приватних принципів слідчої діяльності, які відображають саме її особливості, – оперативність, конспірація, раптовість і вибірковість. М. Салтевський вказує, що «принципи – це загальні вимоги до дій слідчого під час розслідування будь-якого виду злочину. Тому вони називаються

засадами, тобто принципами діяльності». В. Коновалова та А. Сербулов розрізняють такі принципи слідчої діяльності, як законність, науковість, моральність, динамічність, універсальність, вибірковість, системність, зумовленість тактичних прийомів слідчими ситуаціями.

Робота правоохоронних органів впливає на суспільну думку населення країни щодо її правового забезпечення, що, в свою чергу, підкреслює важливість підтримання постійного розвитку та руху у напрямку правової держави та її принципів. Принципи є провідною категорією в організації та діяльності всіх державних органів. У принципах виявляється сутність органу, його основи, закономірності життєдіяльності, тенденції та потреби. Вони містять суттєві характеристики, що відображають функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення. Отже, принципи – вихідні, основні правила, норми діяльності для впровадження системи управління загальними процесами, що суттєво впливають на форму правової культури нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30, с. 141.

2. Шилінгов В. С. Верховенство права – основоположний принцип правової системи демократичного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2, с. 26–29.

3. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. *Наукові записки*. Т. 64. Юридичні науки. Упоряд. В. М. Сущенко, Н. В. Александрова; Нац. ун-т “Києво-Могилянська Академія”. Київ : КМ Академія, 2007. С. 124.

4. Белов Д. М., Сестренкова О. Принципи правової держави: конституційно-правовий вимір. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 26–33.

Ланцедова Ю. О., к. ю. н., доц.,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національного авіаційного університету

СУТНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ БАЗИСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ’ЯЗКУ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Сутність удосконалення інноваційного розуміння базисного конституційного обов’язку держави та деяких інших тісно пов’язаних з цим положень у контексті вимог проголошеного у ч. 1 ст. 8 Конституції України реального визнання і дії принципу верховенства права [3] більш правильно розкрити шляхом представлення наступної розробленої авторкою і презентованої у низці публікацій [1, с. 66; 2, с. 222–223; та ін.] з метою удосконалення ч. 2 ст. 3 Конституції України [3] редакції наступних статей перспективного Конституційного кодексу України, що має

бути розроблений шляхом кодифікації Конституції України [3] і низки всіх існуючих так званих конституційних чи органічних законів:¹

Статті VII. «Базисний конституційний обов'язок держави і державних органів» :

«Базисний обов'язок держави і основну спрямованість діяльності суб'єктів владних повноважень, гарантом неухильного, однакового та точного виконання якого виступає інститут президента держави та органи прокуратури, становить найбільш ефективно, раціональне та якісне :

1. Пізнання природного (основаного на загальнолюдських цінностях та принципі справедливості) правового статусу (прав, свобод, обов'язків, інтересів) соціосуб'єктів (фізичних чи юридичних осіб або держави чи міждержавних установ) [2, с. 222–223].

2. Правове визнання природного правового статусу соціосуб'єктів (перетворення природних прав, свобод, обов'язків та інтересів соціосуб'єктів у суб'єктивний правовий статус фізичних та юридичних осіб, держави та міждержавної установи, тобто у врегульований певною нормою конкретного правового акта) [2, с. 223].

3. Забезпечення належної реалізації названого правового статусу всіх соціосуб'єктів, які постійно або тимчасово проживають на території держави.

4. Оперативне попередження порушення правового статусу вказаних соціосуб'єктів.

5. Проведення кожної зі стадій подолання кримінальних та інших правопорушень з метою :

5.1. Відновлення порушеного права, свободи, обов'язку та/або інтересу певного соціосуб'єкта за допомогою :

5.1. Відшкодування збитків (шкоди та втраченої вигоди) :

5.1.1. Фізичної та/чи матеріальної та/або первинної моральної шкоди та вторинної моральної шкоди.

5.1.2. Втраченої вигоди.

5.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єкта.

5.3. Неминучого притягнення особи, винної у такому порушенні правового статусу певного соціосуб'єкта, до відповідного виду і характеру та належного ступеня суворості юридичної відповідальності» [2, с. 223].

Статті III. «Зовнішня і внутрішня збалансованість правового статусу соціосуб'єктів» :

«Збалансованість правового статусу соціосуб'єктів проявляється в тому, що фізичні особи за правовим статусом рівні від народження, тобто принципово мають рівний природний правовий статус [2, с. 217–218].

Внутрішній баланс правового статусу соціосуб'єкта забезпечується тим, що певний обсяг його прав, свобод та інтересів повинен обумовлювати появу відповідного обсягу його обов'язків.

---

¹ Зокрема, Про Вищий антикорупційний суд, Про Вищу раду правосуддя, Про Кабінет міністрів України, Про національну поліцію, Про прокуратуру, Про судоустрій і статус суддів та ін., коли замість закону «Про Конституційний суд України», Регламенту Конституційного суду України і Кодексу адміністративного судочинства України має з'явитися ще й Кодекс конституційного судочинства України [2, с. 13]. Аналогічний підхід має бути реалізований у будь-якій державі світу із розробкою відповідних кодексів.

Зовнішній баланс правового статусу соціосуб'єктів проявляється у співвідношенні правового статусу одного соціосуб'єкта щодо правового статусу іншого соціосуб'єкта, що визначається віком і станом здоров'я людини, а також тим, який саме напрямок громадської діяльності та з яким власне обсягом повноважень здійснюють ці соціосуб'єкти» [2, с. 218].

Статті IV. «Антиделіктний обов'язок кожного громадянина попереджати і припиняти правопорушення» :

«Кожна людина зобов'язана попередити або припинити будь-яке правопорушення, в т. ч. й кримінальне, якщо при цьому йому не можуть бути заподіяні істотні і більшого розміру збитки, а суб'єкт владних повноважень певного антиделіктного органу зобов'язаний попереджати та/чи припиняти такі правопорушення у будь-якій ситуації, за винятком очевидного досягнення цієї мети лише ціною його життя [2, с. 218].

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Інновації юриспруденції та законності у сфері транспорту і транспортних технологій : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 95 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/37/34/120-1>

2. Кириченко О.А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с.

3. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-IX від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

Лук'яненко І. А., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Тертишник В. М. д.ю.н., проф. професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів)

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ

5 лютого 2015 р. органами законодавчої влади був прийнятий Закон України «Про пробацію», відповідно до ст. 4 якого, метою передбачалося забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності [1].

Ідея пробаційного нагляду передбачена, як альтернативний запобіжний захід, для окремих видів злочинних діянь, передбачених відповідними частинами Кримінального кодексу України. Тобто запровадження пробації ґрунтується на ідеї стимулювання переосмислення своїх дій правопорушником та в зведенні до мінімуму кримінального рецидиву зі сторони суб'єктів пробації.

Зміни у кримінальному, кримінальному процесуальному законодавстві сприяли певній гуманізації, яка є у закріпленні нової форми покарання «пробаційному нагляді». З приводу негативної сторони зазначених змін, слушно наголошують Тертишник В. М. та Батраченко Т. С., що зазначене покарання зводиться до банального – щоб «сидів тихо» і не втік. Між тим, сенс покарання має полягати не стільки в тому, щоб «стерегти», скільки виправляти його, а найефективніше виправлення – суспільно корисна діяльність, праця [3].

Ураховуючи особливий правовий режим на території України з 24.02.2024 р. й до сьогодні, такими суспільно-корисними роботами можуть бути, наприклад, розбори завалів після влучання, плетіння маскувальних сіток, розвантаження та фасування гуманітарної допомоги, участь у певних волонтерських проєктах і т. д. Відходячи за межі особливого режиму, такі роботи можуть бути скеровані на реалізацію певних екологічних проєктів запланованих територіальним органом публічної влади, наприклад, озеленення територій, допомога в очищенні водоєм.

Беручу до уваги особливий правовий режим на території України, порушилися нові проблематичні питання щодо діяльності органів пробації на окупованих територіях. Так, законодавчо закріплено можливість повідомлення суб'єктом пробації про своє місце перебування у телефонному режимі, якщо особа вирішила залишитися на окупованих територіях, чи не має можливості виїхати з них. Але в такому випадку постає питання: Чи належним чином здійснюється «нагляд» та «контроль»? Також відповідно до п. 3 гл. 4 р. 4 наказу 272/5 від 29.01.2019 «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі» засуджені особи мають повідомити уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання до такої зміни або протягом трьох днів після зміни у письмовій формі [2].

Вказані особи часто відмовляються дотримуватися даних умов, а знаходження місця проживання займали великий проміжок часу, що підштовхувало їх постійного порушення. Для швидкого реагування, «Центром пробації» опубліковано інформацію про те, що у разі зміни місця проживання, суб'єкт пробації зобов'язаний телефоном, електронною поштою або звернувшись особисто до будь-якого підрозділу пробації, повідомити про своє нове місце перебування. Окрім того, особам, які залишилися на тимчасово окупованій території або в зоні активних бойових дій і не мали можливості повідомити працівника органу пробації про своє місце перебування у телефонному режимі, було запропоновано зробити це за допомогою месенджера у фейсбуці [4]. Але чи всі суб'єкти пробації мають можливість повідомити органи пробації, про своє місцеперебування у встановлені строки?

Отже, із повномасштабним вторгненням на територію України, з'явилися труднощі у реалізації відповідних функцій органів пробації на окупованих територіях, тобто можливість своєчасно в зазначені строки

провести облік суб'єктів, як це було до воєнних дій, унеможлиблюється через втрату повністю із ними зв'язку.

Аналіз, питання проблем діяльності органів пробації, дає змогу виділити щонайменше два проблематичних питання, це: 1) ідеалізоване застосування норм під час особливого правового режиму в теорії; 2) відсутність ідеї суспільної користі під час перебування під пробаційною програмою.

Список використаних джерел:

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 19.10.2024).

2. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Наказ М-ва юстиції України від 29.01.2019 №272/5: станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

3. Тертишник В. М., Батраченко Т. С. Забезпечення юридичної визначеності, ефективності та верховенства права в сфері превенції. Адміністративно-правові та організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану: матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 28 червня 2024 року). Кропивницький, 2024. С. 327.

4. Степанюк А. Х. До питання про реформи у сфері виконання покарань. Право України. 2019. № 7. С. 53–65.

Малюженко Д. А., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Ліпинський В. В., д. ю. н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

ПІДСТАВИ ПОЧАТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Закон України «Про адміністративну процедуру» (Далі – Закон) став великим досягненням в національній законотворчості, маючи за мету ще більше приблизити Україну до правового простору Європейського Союзу.

Як зазначає Ліпинський В. В.: повномасштабне та невпинне реформування системи адміністративно-деліктного законодавства неодмінно має супроводжуватись вдосконаленням правових процедур, за допомогою яких встановлюється вчинення особами адміністративних правопорушень та відповідні правові наслідки [5, с. 10].

У ст. 2 Закону зазначається, що адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи, а

адміністративне провадження – сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акта [1].

Основними ознаками змістових та структурних особливостей стадій адміністративної процедури є: 1) наявність специфічного процесуального завдання; 2) особливе коло суб'єктів; 3) наявність певної кількості послідовних процесуальних дій, об'єднаних у відповідні етапи; 4) здійснення юридичних процесуальних дій у певній логічній послідовності й у відповідних часових межах; 5) оформлення результатів здійснених дій у юридичних документах; 6) наявність зв'язку між попередніми та наступними стадіями, який забезпечує необхідну послідовність розвитку адміністративного провадження й надає можливість перевірки здійснення окремих стадій [3, с. 112].

Ст. 36 Закону визначає дві підстави для початку адміністративного провадження: 1) за заявою особи щодо забезпечення реалізації її права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку, у тому числі щодо отримання адміністративної послуги; 2) за ініціативою адміністративного органу, у тому числі у порядку здійснення ним інспекційного (контрольного, наглядового) повноваження. Адміністративне провадження продовжується у разі подання скарги в порядку адміністративного оскарження [1].

Звернутись до адміністративного органу із заявою, відповідно до якої починається заявне адміністративне провадження, може лише особа, котра має відповідне суб'єктивне публічне право, тобто особа (майбутній адресат адміністративного акта), яка: 1) хоче реалізувати своє право, свободу чи законний інтерес або виконати визначений законом обов'язок; 2) вважає, що розгляд і виконання такої вимоги належить до компетенції адміністративного органу [4, с. 27].

Відповідно до Закону заява може бути подана в усній (або шляхом особистого звернення, або засобами телефонного зв'язку) та письмовій формі, остання може бути в електронній або паперовій формі [1].

Підставами для початку адміністративного провадження за ініціативою адміністративного органу є: 1) виконання адміністративним органом його повноважень, визначених Законом (наприклад, здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) відповідно до річного плану таких заходів); 2) настання події, визначеної Законом як підстава для прийняття адміністративного акта (наприклад, смерть фізичної особи-підприємця зумовлює державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності); 3) порушення права, свободи чи законного інтересу особи або публічного інтересу, виявлене адміністративним органом (наприклад, виявлення факту самочинного будівництва зумовлює перевірку відповідного об'єкта будівництва) [4, с. 26].

Як приклад також можна навести Митний кодекс України, де в ст. 491 зазначено, що підставами для порушення справи про порушення митних правил є: 1) безпосереднє виявлення посадовими особами митного органу порушення митних правил; 2) офіційні письмові повідомлення про вчинення особою порушення митних правил, отримані від правоохоронних органів, а також органів, що проводять заходи офіційного контролю; 3) офіційні письмові повідомлення про вчинення порушення митних правил, отримані від митних та правоохоронних органів іноземних держав, а також від міжнародних організацій [2].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити:

1) адміністративне провадження – сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акта;

2) підставами для початку адміністративного провадження є заява особи щодо забезпечення реалізації її права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку, а також з ініціативи адміністративного органу, у тому числі у порядку здійснення ним інспекційного (контрольного, наглядового) повноваження.

3) заява може бути подана в усній або письмовій формі.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 15, ст. 50. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44–45, № 46–47, № 48, ст. 552. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n3817>

3. Хомутянський В. В. Адміністративні процедури митної діяльності: окремі питання визначення сутності. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Т. 30 (69), № 6. 2019. С. 108–113. URL : https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/6_2019/23.pdf

4. Віктор Тимощук, Ірина Бойко, Андрій Школик, Євген Школьний. Закон «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом.: посіб. для публіч. службовц. / рецензент Яутріте Брієде. Київ. 2022. С. 1–76. URL : https://api.par.in.ua/uploads/progress_report/file_uk/30/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%97%D0%90%D0%9F_2022.pdf

5. Ліпинський В. В. Вплив статті 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на тлумачення адміністративно-деліктних правових норм. Правова позиція, № 1 (34). 2022. С. 10–13. URL : https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/1/1_2022.pdf#page=10

Макаренко Д. С., курсант 3 курсу, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Вахрамєєва В. Є., курсантка 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ (науковий керівник – Варава В. В., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ)

ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Оперативно-технічні засоби (ОТЗ) у сучасному світі стають все більш важливим інструментом для правоохоронних органів у протидії злочинності та забезпеченні безпеки громадян. З розвитком технологій та появою нових викликів у сфері безпеки, важливість використання ОТЗ зростає, оскільки вони дозволяють отримувати важливу оперативну інформацію, здійснювати слідчі дії та проводити ефективні оперативно-розшукові заходи. Із зростанням кількості кіберзлочинів, терористичних загроз та інших форм злочинності, важливою стає інтеграція сучасних технологій у роботу правоохоронних органів.

ОТЗ використовуються для виявлення, розкриття та запобігання злочинів різного характеру, від звичайних крадіжок до терористичних актів. Вони дозволяють збирати докази та важливу інформацію, яка в подальшому використовується у судовому процесі для забезпечення справедливого суду та покарання злочинців. Застосування ОТЗ дозволяє зберегти громадську безпеку, попередити злочини та забезпечити ефективну роботу правоохоронних органів.

Метою даної праці є дослідження сучасного стану та класифікації оперативно-технічних засобів, а також їхня актуальність у сфері правоохоронної діяльності з метою забезпечення ефективності та безпеки в сучасному суспільстві.

Оперативно-технічні заходи становлять складову частину системи прихованих розшукових і контррозвідувальних дій і можуть бути використані обмеженим колом суб'єктів, таких як оперативні підрозділи Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони, органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України, розвідувальний орган Міністерства оборони України, Національне антикорупційне бюро України та Бюро економічної безпеки України [1].

Ефективність оперативно-розшукової діяльності може бути значно підвищена за допомогою правильного використання сучасних технічних засобів та постійного вдосконалення методів їх застосування у протидії злочинності. Використовувані оперативними підрозділами технічні засоби часто називаються «оперативною технікою». До них відносяться

спеціально створені оптико-механічні та електронно-оптичні прилади, прилади для відео- та аудіозапису, пошукові прилади, а також пристрої для імітації засобів вчинення кримінальних правопорушень. Крім того, розшукові собаки є не менш ефективним інструментом оперативно-розшукової діяльності. Вони спеціально навчені та використовуються для розкриття злочинів, пошуку та затримання правопорушників, виявлення наркотиків та у протидії масовим заворушенням [2, с. 200].

Важливо зауважити, що оперативно-технічні засоби є складовою оперативною технікою, що використовується правоохоронними органами для проведення різноманітних заходів відповідно до чинного законодавства. Ці засоби використовуються для отримання інформації, проведення слідчих дій, розшуку правопорушників та отримання оперативно-розшукової інформації [3, с. 79]. Наприклад, вони можуть включати фото-, відео-, аудіоапаратуру, спеціальні хімічні речовини для створення штучних умов, засоби пошукової техніки та прилади для бачення у темряві. Такий перелік не є вичерпним, оскільки існує багато інших оперативно-технічних засобів, що використовуються в діяльності правоохоронних органів [4, с. 177].

Слід зауважити, що можливість використання засобів оперативно-розшукової діяльності визначена в численних національних нормативно-правових актах, таких як Конституція України [5], Кримінальний процесуальний кодекс України [6], Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7], «Про Національну поліцію» [8], а також у відомих нормативно-правових актах. Навіть коли основним законом держави є Конституція України, більш детально повноваження оперативних підрозділів визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», де також чітко закріплені можливість використання оперативно-технічних засобів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю взагалі.

Отже, оперативно-технічні засоби становлять ключовий елемент в арсеналі правоохоронних органів, які використовуються для здійснення різноманітних заходів, спрямованих на запобігання та розслідування злочинів. Ці засоби є необхідними для забезпечення безпеки громадян, здійснення оперативно-розшукових дій, а також для надання доказів у судовому процесі. Вони використовуються оперативними підрозділами згідно з вимогами законодавства та регулюються спеціальними нормами і правилами.

Класифікація оперативно-технічних засобів включає в себе різноманітні технічні пристрої, обладнання та хімічні речовини, які дозволяють отримувати необхідну інформацію для виконання службових обов'язків. Серед них можна виділити апаратуру для фото-, відео-, аудіозапису, засоби пошукової техніки, спеціальні прилади для спостереження та інші. Важливою характеристикою таких засобів є їхня спроможність забезпечувати конфіденційність та ефективність використання у вирішенні правоохоронних завдань.

Застосування оперативно-технічних засобів потребує дотримання відповідних норм та принципів, оскільки вони можуть мати значний вплив

на права та свободи громадян. Тому важливо, щоб їх застосування відбувалося в межах закону та з урахуванням необхідності збереження прав людини і гарантування її безпеки.

Список використаних джерел:

1. Горб В. В., Янковий М. О. Оперативно-технічні заходи контррозвідки, 2023.
2. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності. Форум права, 2016. С. 199–202.
3. Хараберюш І. Ф. Оперативна техніка як теоретико-прикладна категорія оперативно-розшукової науки. Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право», 2017. С. 77–82.
4. Кобець М. В. Щодо застосування науково-технічних засобів у розкритті злочинів. Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів. Київ : Нац. акад. вн. справ, 2012. С. 176–177.
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
8. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2022 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

Макаренко М. В., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,

професор кафедри публічного та приватного права

Університету митної справи та фінансів)

ПРАВОТВОРЧІ (НОРМОТВОРЧІ) АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ

У багатоманітній і динамічній правовій сфері суспільства правотворчість займає провідне місце. Це пояснюється тим, що саме правотворчість дає життя праву, породжує, формує й оформлює його. Правотворча процедура, яка реалізується у сфері публічного управління, є складним у структурному аспекті явищем і роль цих процедур є унікальною [1, с. 87]. Саме цим пояснюється значний суспільний інтерес до правотворчості. За результатами правотворчої роботи, якістю законів та інших нормативно-правових актів роблять висновок про державу в цілому, ступінь її демократичності, цивілізованості, культурності. Людське суспільство завжди потерпало через брак точних і довершених рішень, такої діяльності органів держави, в результаті якої створюються норми права, правила поведінки громадян і організацій. Підвищення якості правових рішень, зниження до мінімального рахунку неефективних

нормативних актів постійне завдання законодавця. Власне цим пояснюється теоретичне і практичне значення вивчення питань, які пов'язані з процесом правотворчих процедур.

Метою правотворчості є створення єдиної, внутрішньоузгодженої системи норм, яка регулює різноманітні за змістом суспільні відносини; розвиток і вдосконалення національного права в контексті основних тенденцій розвитку міжнародного права та відповідності його основним стандартам; утвердження принципу верховенства права.

Ефективність реалізації норм адміністративного права пов'язана з ефективністю правотворчості та ефективністю правового регулювання загалом [2, с. 50].

Правотворчі адміністративні процедури пов'язані з необхідністю під час здійснення органом публічного адміністрування своїх функцій приймати адміністративні акти або акти індивідуальної дії.

Адміністративні правотворчі процедури мають значні особливості та суттєві відмінності порівняно з іншими видами адміністративних процедур. Саме ці особливості є причиною існування різних, іноді полярних точок зору, з приводу зарахування адміністративних правотворчих процедур до адміністративних процедур взагалі. Специфіка адміністративних правотворчих процедур полягає в тому, що вони впорядковують підготовку та прийняття органами публічного адміністрування особливого різновиду правових актів, а саме нормативних адміністративно-правових актів [3, с. 16].

Адміністративні акти є засобом практичної реалізації завдань публічного адміністрування. Без адміністративних актів не може бути публічного управління як такого, водночас без них правова система держави втрачає своє регульовальне призначення у сфері дій публічної адміністрації [4, с. 62].

Адміністративно-правові акти приймаються у певному порядку, дотримання якого є однією з умов законності акту. Процедура адміністративної правотворчості становить нормативно регламентований порядок підготовки, прийняття та оприлюднення нормативних адміністративно-правових актів органами публічного адміністрування. Процедури адміністративної правотворчості досить різноманітні та можуть бути класифіковані у відповідності до різних критеріїв: за видами суб'єктів, що видають ці акти, за способом прийняття актів управління, за видами адміністративно-правових актів [3, с. 18].

Відповідно до вимог нормопроєктувальної техніки адміністративний акт має розроблятися з урахуванням його галузевої належності, відповідати за обсягом регламентації визначеному в ньому предмету правового регулювання; не має містити повторів норм права, які містяться в інших нормативно-правових актах; не має дублювати однакові за змістом положення, які містяться в тексті цього адміністративного акта; має бути ясним, чітким, зрозумілим, стислим і послідовним; не має містити суперечливі норми права; не має включати положень, що належать до

одного й того ж предмета правового регулювання; мусить бути внутрішньо узгодженим, мати логічно побудовану структуру [4, с. 72].

Під стадіями процедури видання нормативно-правових актів органами публічного адміністрування слід розуміти відносно самостійні, завершені, але пов'язані між собою процедурні дії, що утворюють логічну послідовність створення підзаконних нормативно-правових актів [3, с. 18].

Незважаючи на різноманітність адміністративних процедур з видання нормативних адміністративно-правових актів, та документів, що їх регламентують, можна визначити стадії, що є загальними для всіх адміністративних правотворчих процедур: 1) оцінка необхідності прийняття акту та підготовка його проекту. Вона включає правову ініціативу, аналіз ситуації та підготовку проекту рішення; 2) погодження проекту, його обговорення та прийняття. Вчені відзначають, що більшість рішень неминуче набувають компромісного характеру, та створюється рівновага сил з приводу його оцінки. В певних випадках підготовлений проект акту, переходить до етапу його погодження; 3) реєстрація нормативно-правового акту в органах юстиції; 4) оприлюднення акту [3, с. 18].

Отже, соціальне призначення правотворчості полягає у встановленні певних стандартів, вимог до правової поведінки учасників суспільних відносин, які є припустимі, бажані або необхідні [5].

Правотворчі (нормотворчі) адміністративні процедури поєднанні з необхідністю під час виконання органом публічного адміністрування (посадовою особою) своїх функцій приймати нормативні акти або акти індивідуальної дії.

Адміністративні правотворчі процедури мають значні особливості та суттєві відмінності порівняно з іншими видами адміністративних процедур, обумовлені тим, що такі процедури впорядковують підготовку та прийняття органами публічного адміністрування особливого різновиду правових актів, а саме нормативних актів [6, с. 88].

Видання адміністративних актів - це правотворчий напрямок діяльності публічної адміністрації, що передбачає розпорядчу діяльність, спрямовану на виконання законів через розроблення та встановлення підзаконних правил загального характеру.

Процедура адміністративної правотворчості становить нормативно регламентований порядок підготовки, прийняття та оприлюднення нормативних адміністративно-правових актів органами публічного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Біла Ю. З. Стадії правотворчої процедури / Ю. З. Біла // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2014. Т. 1. С. 87–89;

2. Ліпінський В. В. Сутність та зміст ефекивності тлумачення адміністративно-деліктних правових норм. Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». № 46. С. 45–52. URL : <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/arhive/juspradence46/12.pdf> (фахове видання, категорія «Б»).

3. Закаленко О. В. Адміністративні процедури: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) / О. В. Закаленко, Д. А. Козачук, А. Ю. Осадчий. Одеса : Фенікс, 2019. 48 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12117>. ;

4. Денисов А. В., Баранов С. О. Адміністративні процедури : навчальний посібник. Одеса, НДРБВ ОДУВС, 2021. 379 с.;

5. Правотворчість та форми (джерела) права. URL : <https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/info/lecture/lec7/tema7.html> (дата звернення 17.0.2024).

6. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»: збірник наукових статей. Чернівці, 2019. № 2. 196 с.

Міщенко М. С., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Батраченко Т. С., к.ю.н., доц.,

завідувачка кафедри правоохоронної діяльності

Університету митної справи та фінансів)

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ

Злочини проти людяності є одними з найтяжчих кримінальних правопорушень, визнаних міжнародним правом. Починаючи з 2014 року, Україна стикається зі складним і затяжним збройним конфліктом у східних регіонах та на території Автономної Республіки Крим. Наразі наша держава перебуває у стані повномасштабного вторгнення з боку країни-агресора. Найбільш тяжкими правопорушеннями, що здійснюються російськими військовослужбовцями проти українського народу, міжнародна спільнота визнає злочини проти людяності, зокрема вбивства, масові знищення, тортури, зґвалтування та інші нелюдські акти, які досягли критичної межі. Ми, українці, як ніхто інший, відчуваємо ці злочини на собі.

Щодня ми дізнаємося із засобів масової інформації про численні випадки потенційних злочинів проти людяності. Серед них — обстріли цивільних районів, насильницькі зникнення, тортури, сексуальне насильство та насильницьке переміщення цивільного населення, включно з неповнолітніми дітьми. Для того щоб особи, які вчинили ці особливо тяжкі діяння, понесли відповідальність за свої вчинки, законодавство України повинно містити відповідні норми, що визначають такі діяння протиправними та кримінально караними.

До недавнього часу в Україні бракувало законодавчих норм, що визначали та передбачали відповідальність за злочини проти людяності. Це

створювало значні труднощі у правозастосуванні, зокрема щодо юридичної визначеності та притягнення винних до відповідальності. Відсутність конкретних положень у Кримінальному кодексі України ускладнювала переслідування та покарання за такі злочини. Однак нещодавно відбулися важливі зміни в кримінальному законодавстві України. 21 серпня 2024 року Верховна Рада ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду, а 24 серпня Президент підписав відповідний закон. Це рішення стало важливим кроком у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Цей шлях Україна почала ще 20 січня 2000 року, коли підписала Римський статут, але його ратифікація затягнулася аж на 24 роки. Це було пов'язано з тим, що 11 липня 2001 року Конституційний суд ухвалив негативний висновок щодо Римського статуту та визнав його таким, що не відповідає Конституції України. З цих пір Україна подолала багато перешкод та зробила чи не мало кроків для того щоб ратифікувати Римський статут.

Віжтак, 21 серпня 2024 року Верховна рада України прийняла Закон України «Про Ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [3]. Ратифікація Римського статуту має чимало позитивних рис для України, зокрема підвищення репутації на міжнародній арені як країни, яка підтримує принципи міжнародного правосуддя та свідчить про відкритість України до повноцінної співпраці з метою забезпечення невідворотного притягнення до відповідальності осіб, які причетні до найбільш тяжких злочинів.

Наступним вагомим кроком було прийняття 9 жовтня 2024 року Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», який сприятиме зміцненню національного законодавства України в кількох ключових напрямках: 1) імплементація міжнародного права; 2) посилення правового захисту прав людини; 3) підвищення рівня довіри до правосуддя; 4) протидія безкарності [4].

Таким чином, завдяки прийняттю Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» в національному законодавстві з'явилося чітке визначення такого поняття, як «злочину проти людяності», та можливість відповідних органів встановлення покарання у разі вчинення такого особливо тяжкого злочину [4].

Злочини проти людяності є тяжкими порушеннями прав людини, що вчиняються в рамках широкомасштабних або систематичних нападів на цивільне населення. Російські військовослужбовці щоденно здійснюють тяжкі кримінальні правопорушення, які завдають значної шкоди українському народу. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її

життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, і Кримінальний кодекс України забезпечує їх охорону [1]. Отже, кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна відповідати за свої дії та нести відповідне покарання. Завдяки ратифікації Римського статуту та внесенню змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів, ми тепер маємо законодавче визначення поняття «злочини проти людяності» та можливість призначення покарання за такі дії. Найважливіше — забезпечити дієвість цих норм та захист прав людини в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.10.2024).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 25 жовт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.10.2024).
3. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 31.10.2024).
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 09.10.2024 № 4012-IX : станом на 24 жовт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

Микитюк С. В., керівник п'ятого слідчого відділу
Державного бюро розслідувань

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Забезпечення верховенства права в діяльності Державного бюро розслідувань тісно пов'язане з необхідністю реалізації принципу юридичної визначеності окремих інститутів кримінально-процесуального права.

В аспектах удосконалення процесуальної форми негласних слідчих (розшукових) дій пропонується система змін чинних норм КПК України. Зокрема, в ч 2 ст. 246 КПК України пропонується закріпити положення, що «негласні слідчих (розшукових) дій, проводяться як виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів», так і в провадженні «щодо корупційних кримінальних правопорушень чи діянь пов'язаних з корупцією, незалежно від їх тяжкості».

Ч. 3 ст. 246 КПК України доцільно викласти в такій редакції «Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за

клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, а у справах підслідних ДБР на НАБУ – за клопотанням слідчого. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отриманні результати». П. 5 ч. 2 ст. 248 КПК України про те, що у клопотанні до слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії мають зазначатись «обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення», виключити.

Слідчим ДБР доцільно надати право за власною постановою здійснювати як до початку розслідування та і в ході його провадження за самостійним рішенням нову слідчу дію, передбачену ст. 245-1 КПК України, – «зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-кінозйомки, відеозапису».

У ст. 271 КПК України слід закріпити таке положення: «Контрольована поставка як форма контролю за вчиненням злочину може застосовуватись лише у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, за умови наявності фактів вимагання посадовою особою неправомірної вигоди».

В КПК України слід окремо регламентувати такі дії: а) отримання добровільно наданих предметів і документів. Такі дії слід дозволити на будь-яких етапах і стадіях кримінального провадження без необхідності винесення окремих постанов чи ухвал на їх провадження; б) виїмка предметів та документів у юридичних осіб. Така виїмка, на наш погляд, може бути дозволена провадженням за постановою слідчого чи прокурора; в) виїмка предметів та документів у фізичних осіб, при відсутності їх згоди на видачу, яка має здійснюватися за ухвалою слідчого судді, за винятком випадку невідкладності їх здійснення, коли існує загроза знищення доказів.

Доцільно законодавчо передбачити, що тимчасовий доступ до речей і документів у провадженнях щодо діянь, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень, вчинених співробітників прокуратури, здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, яка приймається за клопотанням слідчого ДБР без погодження з прокурором. У разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, затримання, інших слідчих дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, протягом 72 годин після вилучення майна, слідчий ДБР та НАБУ самостійно виносить постанову про накладення арешту на таке майно чи його повернення володарю вилученого майна. Постанова слідчого набуває чинності після її підписання слідчим та занесення інформації про прийняте рішення до ЄРДР. Про факт накладення арешту на майно чи його повернення володарю вилученого майна, слідчий повідомляє прокурора та слідчого суддю.

На наш погляд, КПК України доцільно доповнити окремою новою главою – глава 37-1 «Особливості кримінальних проваджень щодо діянь, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень». В розвиток даної

доктрини варто закріпити нові концептуальні моделі складових даного процесуального інституту проекти окремих статей КПК України: ст. 483-1 «Особливий порядок кримінального провадження щодо діянь, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень»; ст. 483-2 «Особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень чи діянь пов'язаних з корупцією»; ст. 483-3 «Особливості досудового слідства у справах корупційних кримінальних правопорушень чи діянь пов'язаних з корупцією»; ст. 483-4 «Особливості закінчення кримінальних проваджень».

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 21-ше, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2024. 1060 с. ISBN 978-617-566-823-8

2. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення) / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов, С. Є. Шишков; під заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ, 2021. 345 с.;

3. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2015. 440 с.

4. Черноус Ю. М., Гвоздюк В. В. Правові засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики ЄСПЛ. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. Вип. № 1 (19). С. 95–101.

Мудра С. Р., студентка

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Макушев П. В., д.ю.н., проф.,

професор кафедри історії та теорії держави і права

Університету митної справи та фінансів)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У наш час однією з найважливіших проблем української державності є забезпечення національної безпеки, складовою чого є забезпечення безпеки людини [1, с. 74–75].

Згідно зі ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2, ст. 3]. Однак через повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року на територію України, перебування громадян на тимчасово окупованих територіях та зонах бойових дій, питання про забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина на часі є досить актуальним.

У положеннях Конституції чітко закріплено, що рівність, захист та безпека прав людини повинні бути гарантовані, так, як вони є головним обов'язком держави. П. В. Олійник з цього приводу зазначає, що у відповідності до вимог міжнародного гуманітарного права, усі права людини зберігаються і під час збройних конфліктів. Окупована противником територія продовжує залишатися територією тієї держави, якій вона належала до окупації. Міжнародне гуманітарне право проводить відмінність між збройними конфліктами міжнародного характеру і неміжнародного характеру [3, с. 15].

Крім того, згідно ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4] та ст. 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дій цих обмежень, тобто тимчасово (а саме передбачено це ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції). За принципом екстериторіальної юрисдикції держава несе відповідальність за порушення прав людини її представниками на будь-якій території, на якій вона має ефективний контроль, навіть якщо ця територія – за межами її міжнародно визнаних національних кордонів. Таким чином, Росія є відповідальною за порушення прав людини її представниками на окупованих територіях України [5] (крім того, Російська Федерація порушила норми Женевської конвенції, які безпосередньо підписала).

Станом на 23 лютого 2024 року, як заявив генеральний прокурор України, Росія здійснила понад 122 тисячі воєнних злочинів. Міністр юстиції Польщі **Адам Боднар** додав, що його уряд планує відіграти значну роль у зборі доказів на злочини та запропонував криміналістичні інструменти, які є в розпорядженні польської прокуратури [6]. Більш сучасні звіти щодо порушень прав і свобод людини статично робить УВКПЛ [7].

Наразі Законом України № 4012-ІХ від 9 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», [8] посилена відповідальність за злочини, що посягають на національну безпеку України: «Злочин агресії» (ст. 437 КК України) та «Геноцид» (ст. 442 КК України), а також КК України доповнений ст. 442¹ «Злочини проти людяності». Позитивно оцінюючи дані зміни законодавства, варто зазначити на необхідність дотримання принципу чіткої юридичної визначеності диспозиції указаних правових норм, як складового елемента забезпечення верховенства права при їх застосуванні.

Отже, спираючись на вищезазначене, можемо визначити, що забезпечення прав і свобод людини залишається провідним обов'язком України в умовах воєнного стану. Конституція гарантує дотримання прав та свобод, але з тимчасовими обмеженнями.

Диспозиція таких норм КК України, як «Злочин агресії» (ст. 437 КК України), «Геноцид» (ст. 442 КК України) та ст. 442¹ «Злочини проти

людяності» потребує точнішого визначення в аспектах використовуваних концептів, а реалізація цих норм має бути забезпечена з усією суворістю закону.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Київ : Алерта, 2024. 486 с.
2. Конституція України : 2024 рік. Харків : Право, 2024. 74 с.
3. Цивільний захист: підручник для студ. вищих навч. Закладів. Щ58 IV рівня акред. / П. В. Олійник, С. Т. Омельчук, В. В. Чаплик [та ін.]. Вінниця : Нова Книга, 2013. 328 с.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250).
5. Схід SOS: «Огляд порушень прав людини, вчинених Російською Федерацією на окупованих територіях України за березень 2023 року (на підставі відкритих джерел)». URL : <https://east-sos.org/publications/oglyad-porushen-prav-lyudyny-vchynenyh-rosijskojy-federacziyeyu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-za-berezen-2023-roku-na-pidstavi-vidkrytyh-dzherel/>
6. Голос Америки: «Кількість воєнних злочинів Росії в Україні перевищує 122 000. – Генпрокурор Костін». URL : <https://www.holosameryky.com/a/kostin-voenni-zlochyny/7500095.html>
7. Організація Об'єднаних Націй: Україна. URL : <https://www.ohchr.org/ru/countries/ukraine>
8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України № 4012-ІХ від 9 жовтня 2024 року. Голос України від 23.10.2024. № 151. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#Text>

Мудра С. Р., студентка

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Макушев П. В., д.ю.н., проф.,

професор кафедри історії та теорії держави і права

Університету митної справи та фінансів)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Війна між Росією і Україною, викликана прямим й опосередкованим застосуванням збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України, що триває з 2022 року. Однак один із конституційних головних принципів ніхто не відміняв.

Згідно зі ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною

цінністю [1, ст. 3]. Однак через повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року на територію України, перебування громадян на тимчасово окупованих територіях та зонах бойових дій, питання про забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина на часі є досить актуальним.

У положеннях Конституції чітко закріплено, що рівність, захист та безпека прав людини повинні бути гарантовані, так, як вони є головним обов'язком держави. П. В. Олійник з цього приводу зазначає, що у відповідності до вимог міжнародного гуманітарного права, усі права людини зберігаються і під час збройних конфліктів. Окупована противником територія продовжує залишатися територією тієї держави, якій вона належала до окупації. Міжнародне гуманітарне право проводить відмінність між збройними конфліктами міжнародного характеру і неміжнародного характеру [2, с. 15].

Окрім того, якщо посилаєсь на ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» п. 5 ст. 6 [3] та на ст. 64 Конституції України [1], можна дізнатись, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дій цих обмежень, тобто тимчасово (а саме передбачено це статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції) [1]. За принципом екстериторіальної юрисдикції держава несе відповідальність за порушення прав людини її представниками на будь-якій території, на якій вона має ефективний контроль, навіть якщо ця територія - за межами її міжнародно визнаних національних кордонів. Таким чином, Росія є відповідальною за порушення прав людини її представниками на окупованих територіях України [4] (крім того, російська федерація порушила норми Женевської конвенції, які безпосередньо підписала).

Станом на 23 лютого 2024 року, генеральний прокурор України – Андрій Костін брав участь у конференції з міжнародного кримінального права “Реагування на злочини за міжнародним правом”, де заявив, що Росія здійснила понад 122 тисячі воєнних злочинів. Міністр юстиції Польщі **Адам Боднар** додав, що його уряд планує відіграти значну роль у зборі доказів на злочини та запропонував криміналістичні інструменти, які є в розпорядженні польської прокуратури [5]. Більш сучасні звіти щодо порушень прав і свобод людини статично робить УВКПЛ, в їхніх доповідях детально розглядається кожне порушення зі сторони країни-ворога [6].

Отже, спираючись на вищезазначене, можемо визначити, що забезпечення прав і свобод людини залишається провідним обов'язком України в умовах воєнного стану. Конституція гарантує дотримання прав та свобод, але з тимчасовими обмеженнями. Згідно з міжнародним правом Росія несе і буде нести відповідальність за порушення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : 2024 рік. Харків : Право, 2024 74 с.
2. Цивільний захист : підручник для студ. вищих навч. закладів Щ58 IV рівня акред. / П. В. Олійник, С. Т. Омельчук, В. В. Чаплик [та ін.]. Вінниця: Нова Книга, 2013. 328 с.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 28. Ст. 250).

4. Схід SOS: «Огляд порушень прав людини, вчинених Російською Федерацією на окупованих територіях України за березень 2023 року (на підставі відкритих джерел)». URL : <https://east-sos.org/publications/oglyad-porushen-prav-lyudyny-vchynenyh-rosijskoju-federacziyeyu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-za-berezen-2023-roku-na-pidstavi-vidkrytyh-dzherel/>

5. Голос Америки: «Кількість воєнних злочинів Росії в Україні перевищує 122 000. – Генпрокурор Костін» URL : <https://www.holosameryky.com/a/kostin-voenni-zlochyny/7500095.html>

6. Організація Об'єднаних Націй: Україна URL : [https:// www. ohchr. org/ru/countries/ukraine](https://www.ohchr.org/ru/countries/ukraine)

Нужна Т. О., курсантка

Донецького державного університету внутрішніх справ

(науковий керівник – Сахно А. П., к.ю.н., с.н.с., доц.,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2

Донецького державного університету внутрішніх справ)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЗАТРИМАНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Конституція України накладає на державу першочерговий обов'язок щодо утвердження і забезпечення прав та свобод людини [1]. Провідне місце у державі, на яке покладена ця функція займають правоохоронні органи, а саме Національна поліція України (далі – НПУ) Закон України «Про Національну поліцію України» охоплює широкий спектр завдань, зокрема, забезпечення правопорядку, розкриття злочинів та захист прав громадян [2].

Адміністративне затримання – це обмежувальний захід, який застосовується до осіб, підозрюваних у вчиненні адміністративних правопорушень. Мета такого затримання – забезпечити подальше провадження у справі. Однак на практиці часто виникають ситуації, коли права затриманих осіб порушуються. Ця проблема є актуальною для багатьох країн, зокрема й для України.

Незважаючи на закріплені в законодавстві принципи верховенства права та дотримання прав людини, у практиці поліцейської діяльності можливі випадки як порушення поліцейськими закону, так і необґрунтованих звинувачень з їхнього боку, через що виникає багато проблем. Проблема порушень закону поліцейськими та необґрунтованих звинувачень є актуальною навіть за умови існування чітких правових норм, що регулюють діяльність поліції.

Метою запровадження цих заходів є, з одного боку, забезпечення дотримання прав осіб, затриманих у процесі кримінального та адміністративного провадження, а з іншого – запобігання неправомірним звинуваченням працівників поліції [3].

Правове забезпечення прав осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень, є важливою складовою правової системи, оскільки такі особи, навіть перебуваючи під адміністративним арештом, мають гарантії захисту своїх прав та свобод. З вищевказаних підстав основними правовими проблемами, з якими стикаються затримані за адміністративні правопорушення особи, можуть бути:

- 1) недостатня поінформованість про свої права;
- 2) перевищення строків адміністративного затримання;
- 3) порушення складання адміністративних матеріалів (у тому ж числі протоколів);
- 4) недосконалість законодавства.

З приводу останнього пункту, то в Україні основним актом, який регулює адміністративну відповідальність, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Однак цей документ був ухвалений ще в 1984 р., тому, незважаючи на численні зміни, багато норм залишаються застарілими й не відповідають сучасним вимогам [4].

Зокрема, це стосується прав затриманих осіб і процедури адміністративного затримання. Порушення прав осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень, має негативні наслідки як для окремих громадян, так і для суспільства в цілому.

Воно підриває довіру до правоохоронних органів, сприяє зростанню соціальної напруженості та може призвести до порушення прав людини на більш масштабному рівні.

Подолання вищевикладених проблем і зазначених заходів дозволяє усунути низку проблем, пов'язаних із захистом прав учасників правовідносин та підвищити рівень професіоналізму Національної поліції України, щ, в підсумку сприяє зміцненню довіри громадян до правоохоронних органів і справедливого вирішення всіх питань, пов'язаних з правами людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 07.10.2024).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015р. №580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n162#Text> (Дата звернення 07.10.2024).

3. Коломоєць Т. О. Особливості адміністративних стягнень невід'ємна складова новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства. URL : file:///C:/Users/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%B0%20%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/Downloads/rectpu_2014_1_1_25.pdf (Дата звернення 08.10.2024).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/> (Дата звернення 08.10.2024)

Оберняк С. Р., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,
директор навчально-наукового інституту права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів)

КОНТРАБАНДА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

Контрабанда, як вид транснаціональної злочинності, становить найбільш негативне явище у сфері суспільного життя, яке відбувається в кожній країні світу, зокрема в Україні у зв'язку з воєнним станом та процесами світової інтеграції воно є проблемою без кордонів. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України контрабанда зазнала суттєвих змін.

Збільшення обсягу торгівлі між країнами в рамках посиленого курсу на європейську інтеграцію призвело до низки негативних причинно-наслідкових процесів. Водночас зростає економічна злочинність у тимчасово складних умовах воєнного стану, що перешкоджає здійсненню розвитку та стабільного функціонування національного виробництва, стимулює інфляцію, сприяє зменшенню надходжень до державного бюджету. Серед інших видів економічних правопорушень переважну загрозу становить безпосередньо контрабанда як окремий вид порушення митних правил.

Ефективна боротьба з контрабандою, її протидії та запобіганню прямо залежить від належного рівня організації та правового забезпечення чинного законодавства відповідно до адміністративного та кримінального законодавства. 09.12.2023 Верховна Рада прийняла закон, яким внесла зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди [1]. Оновлення правових норм щодо протидії контрабанди передбачає такий виклад у статтях Кримінального кодексу України: ст. 201-3 – контрабанда товарів, крім підакцизних товарів та електричної енергії, вчинена у значному розмірі від 1,342 млн грн, передбачає штраф від 170 тис. до 425 тис. грн. У великому розмірі від 2,684 млн грн – штраф 850 тис. до 1,25 млн грн або позбавлення волі від 5 до 10 років та з конфіскацією майна. Якщо вчинена організованою групою – позбавлення волі від 7 до 11 років та з конфіскацією майна. Водночас ст. 201-4 визначає, що контрабанда підакцизних товарів, крім електричної енергії за умови, якщо вчинена у значному розмірі, тобто від 671 тис. грн, передбачає штраф від 340 тис. до 680 тис. грн або позбавлення волі від 3 до 6 років. У великому розмірі від 1,342 млн грн – штраф від 1,275 млн грн до 2,040 млн грн або позбавлення волі від 6 до 11 років та з конфіскацією майна. Якщо вчинена організованою групою – позбавлення волі від 10 до 12 років та з конфіскацією майна.

Зважаючи на масштаб та безповоротність наслідків конфіскації для майнового стану правопорушника, безумовне та безальтернативне застосування цього адміністративного стягнення, на думку професора Ліпинського В. В., є несправедливим та несумісним із принципом верховенства права [2, с. 52].

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану на тлі загострення збройної агресії Російської Федерації обумовив виникнення нового способу приховування контрабанди від митного оформлення, зокрема за допомогою перевезення товарів через митний кордон України під виглядом гуманітарної допомоги, які мають спрощену процедуру митного оформлення, а також звільнені від застосування заходів тарифного і нетарифного регулювання. Наприклад, викриття правоохоронними органами 10 травня 2022 р. благодійної організації на Львівщині, яка під прикриттям гуманітарної допомоги перевозила з-за кордону 7,6 тонн товару (новий одяг та взуття), вартістю 11 млн грн [3].

Якщо гуманітарна допомога стає об'єктом зловживань, це суттєво знижує рівень міжнародної підтримки. Донори та міжнародні організації можуть втратити довіру до здатності України ефективно розподіляти допомогу. Що й призводить до скорочення обсягів підтримки або навіть її припинення.

У призмі розгляду контрабанди гуманітарної допомоги, як окремому порушенню митних правил, доречно розглянути статистичні дані Держмитслужби. Протягом 2023 р. працівники Держмитслужби виявили 10124 фактів порушення митних правил. Вилучено предметів порушення на суму 669 млн грн, що охоплюють: промислові товари на 483 млн грн, продовольчі товари на 66 млн грн, понад 73 млн грн валюти та валютних цінностей, транспортних засобів на суму понад 46 млн грн. Зокрема, митницями Держмитслужби розглянуто 2894 справи та накладено стягнень на суму 97 млн грн, з яких 65 млн грн стягнуто до державного бюджету. Якщо порівняти з аналогічним періодом 2022 р., цей показник збільшився втричі [4].

З огляду на прагнення Української держави інтегруватися в європейський простір, надзвичайно важливо сформувати єдині сучасні підходи та механізми щодо протидії контрабанді як одного з найбільших видів митних правопорушень у вітчизняному просторі. Статистичні дані дають зрозуміти, що будь-які умови не заважають вчиненню контрабандних правопорушень з метою ухилення від сплати митних платежів та інших податків до державного бюджету. Тому підхід до криміналізації контрабанди має бути поступовими та мати відповідний баланс щодо правової кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закону України від 09.12.2023 р. № 3513-IX. Відомості Верховної Ради. 2024. № 1. ст. 4

2. Ліпинський В. В. Деякі питання застосування конфіскації за порушення митних правил. *«Український правовий вимір: пошук відповідей*

на глобальні міжнародні виклики», матеріали міжнар.наук.-практ. конф., м. Дніпро, 24 трав. 2024 р. С. 50–52.

3. Брендіві сукні під виглядом гуманітарної допомоги намагалися завезти в Україну з Іспанії. *Факти ICTV*. 02 травня 2022 р. URL : [https:// fakty. com. /ua/ukraine/20220502-brendovi-sukni-pid-vyglyadom-gumanitarnoyi-dopomogy-namagalysya-zavezty-v-ukrayinu-z-ispaniyi/#](https://fakty.com.ua/ukraine/20220502-brendovi-sukni-pid-vyglyadom-gumanitarnoyi-dopomogy-namagalysya-zavezty-v-ukrayinu-z-ispaniyi/#) (дата звернення: 28.10.2024).

4. За 10 місяців 2023 року митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 7,6 млрд грн. *Офіційний портал Державної митної служби України*. URL: <http://surl.li/nwcb1> (дата звернення: 06.11.2024).

Павленко В. І., здобувач освітнього рівня
доктора філософії кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Приймаченко Д. В., д.ю.н., проф.,
проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів)

ДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРИПISУ В СИСТЕМІ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство) з метою виконання своїх функцій виносить приписи про усунення порушень вимог законодавства з питань, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управління активами, у межах його повноважень (п. 7 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [1] (далі – Закон). Визначення сутності та змісту цього інструменту діяльності Національного агентства має важливе значення для характеристики його адміністративно-правового статусу, з одного боку, та впливає на ефективність виконання Національним агентством покладених на нього завдань, функцій та повноважень.

Зі змісту п. 7 ч. 1 ст. 10 Закону випливає, що Національне агентство видає приписи з питань, пов'язаних з (1) проведенням оцінки, (2) веденням обліку та (3) управлінням активами. Отже, лише цими функціональними повноваженнями обмежується сфера питань, з яких може бути винесено Національним агентством приписи. Логічність такого обмеження сумнівів не викликає, оскільки в протилежному випадку приписи могли б виносити і з питань виявлення та розшуку активів, тобто сфери діяльності Національного агентства.

Примірний перелік питань, стосовно яких Національне агентство виносить припис передбачено п. 1 розділу II Положення про порядок винесення приписів про усунення порушень вимог законодавства з питань, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управління активами, затверджений наказом Національного агентства від 15.02.2018 № 43 (далі – Положення) [2], включає здійснення фактичного прийняття активів в управління та їх огляду; вчиненні дій, пов'язаних з організацією заходів з реєстрації виникнення у Національного агентства повноважень з управління активами; витребовуванні правостановлюючих та інших документів, відомостей, пов'язаних з активами; наданні послуг та робіт, пов'язаних з оцінкою, реалізацією, страхуванням, зберіганням (збереженням), охороною, переміщенням активу, відкриттям рахунків та розміщенням на них грошових коштів; здійсненні контролю за ефективністю управління активом; здійсненні інших заходів, передбачених законодавством.

В абз. 1 ч. 2 ст. 10 Закону міститься уточнення про те, що винесення приписів відбувається у разі виявлення порушення вимог законодавства у частині зазначених вище питань, тобто є способом реагування Національного агентства на виявлені порушення та застосовується з метою їх усунення. Невипадково припис визначається як письмова вимога Національного агентства (п. 3 Положення), яка стосується усунення порушень вимог законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності, виноситься уповноваженими особами Національного агентства та є обов'язковим до виконання особами, яким його адресовано.

Викладене дозволяє виокремити наступні ознаки, що характеризують припис Національного агентства: 1) припис виноситься Національним агентством на виконання своїх функціональних повноважень з проведення оцінки, ведення обліку та управління активами; 2) виноситься Національним агентством у разі виявлення порушення вимог законодавства; 3) зовнішня орієнтованість та адресованість конкретним особам, як правило, керівникам органів, підприємств, установ, організацій; 4) обов'язковість до виконання негайно або у встановлений строк; 5) обов'язковість інформування Національного агентства про результати виконання припису; 6) забезпеченість настанням юридичних наслідків у разі невиконання, зокрема притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 188⁴⁸ Кодексу України про адміністративні правопорушення [3].

Таким чином, з урахуванням виокремлених ознак видається можливим констатувати, що припис Національного агентства є адміністративним актом, у зв'язку з чим повинен відповідати формальним та матеріальним вимогам, що висуваються до адміністративних актів, є обов'язковим до виконання та забезпечується можливістю застосування заходів примусу.

Список використаних джерел:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Дата оновлення: 16.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#top> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Про затвердження Положення про порядок винесення приписів: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 15.02.2018 № 43. Дата оновлення: 10.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-18#Text> (дата звернення 01.11.2024).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Дата оновлення: 25.10.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top> (дата звернення 01.11.2024).

Пайос А. Є., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Мазур А. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОПОДАТКУВАННЯ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ»

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю аналізу внесених змін та адаптації податкового законодавства до реалій воєнного часу на території України.

Проектом Закону України №11416-д від 30.08.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (далі – Проект) запроваджується сплата авансових внесків з податку на доходи фізичних осіб, з податку на прибуток підприємств, з військового збору. При цьому передбачається, що у разі якщо сума авансового внеску з податку, попередньо сплачена протягом звітного податкового року перевищує суму нарахованого податкового зобов'язання з податку за такий звітний податковий рік, сума такого перевищення не підлягає зарахуванню в рахунок майбутніх платежів з цього податку. Сума сплачених авансових внесків не підлягає поверненню платнику податку як надміру та/або помилково сплачені податкові зобов'язання, не може бути зарахована в рахунок інших податків і зборів (обов'язкових платежів).

Зазначене, на наш погляд, не відповідає принципу рівності усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, який полягає у забезпеченні однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця

походження капіталу, а також принципу нейтральності оподаткування, який полягає в установленні податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків (стаття 4 Податкового кодексу України).

Зауважимо, що відповідно до статей 13 та 42 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Наступною проблемою є підвищення податку для банків до 50%, що може мати значний вплив на фінансовий сектор і загальну економічну стабільність країни, зокрема суттєво зменшить прибутковість банківських установ, банки можуть компенсувати втрати через підвищення податку шляхом збільшення комісій за обслуговування рахунків, платежі, видачу кредитів тощо. Це безпосередньо вплине на кінцевих споживачів банківських послуг.

Для ФОП на єдиному податку груп 1, 2 та 4 встановили щомісячну сплату військового збору (у вигляді авансових внесків) — у розмірі 10 % мінзарплати, встановленої на 1 січня.

Як і планувалося, для платників єдиного податку групи 3 встановили ставку військового збору у розмірі 1 % від єдиноподаткового доходу. Сплата військового збору тут також запроваджується починаючи з 01.10.2024 (тобто починаючи зі сплати за IV квартал 2024). Хоча сам Закон набуває чинності в день, наступний за днем його опублікування, але є окрема норма щодо старту нарахування військового збору для платників єдиного податку з 1 жовтня.

Платники єдиного податку групи 3 сплачуватимуть військовий збір у той же термін, що і єдиний податок. Тож перший раз платники єдиного податку групи 3 сплачуватимуть військовий збір за IV квартал 2024. Строк для цього — не пізніше 19.02.2025

На загальній системі ФОП і раніше сплачували військовий збір. По суті, єдине що змінюється для ФОП на загальній системі, — це збільшення ставки з 1,5 до 5 %. Формально виходить, що за ставкою 5 % мають оподатковуватися доходи ФОП починаючи з дня, наступного за днем опублікування Закону. Для ФОП на загальній системі, які здійснюють діяльність із роздрібною торгівлю пальним, запроваджено авансові внески з ПДФО. Розмір внеску – від 30 до 60 тис. грн на місяць за кожне місце роздрібною торгівлю пальним. Сплата внеску щомісячна. Термін сплати — не пізніше 20-го числа поточного місяця

Виноробна продукція – вина виноградні натуральні, вина натуральні кріплені, шампанські, ігристі, газовані, вермути, бренді, сушло виноградне та інші виноматеріали, коньяки, інші алкогольні напої з винограду, плодів та ягід (п.п. 14.1.26 ПКУ). ФОПам, які мають справу з вином та виноробною продукцією, слід обов'язково звернути увагу на норму щодо підняття мінімальних цін. Так, у період з дати набрання чинності Законом

(тобто з дня, наступного за днем його опублікування) для вин виноградних та іншої виноробної продукції застосовується розмір мінімальних цін, затверджений постановою КМУ від 30.10.2008 № 957, збільшений на 50 відсотків. Тобто фактично з коефіцієнтом 1,5.

Підсумовуючи зауважимо, що особливістю закону №11416-д від 30.08.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», направлено на підпис главі держави є прагнення розширити податкову базу, збільшити надходження до держбюджету, що є цілком виправданим в умовах істотного збільшення видатків на сили оборони наступного року. Водночас, впровадження норм закону може мати серйозні негативні наслідки для банківського сектору, економіки та споживачів. Попри можливе тимчасове зростання податкових надходжень до державного бюджету, це рішення може спричинити зниження кредитної активності, зменшення конкуренції, збільшення витрат для споживачів та ослаблення фінансової стабільності банків. Тож він вартий пропозицій Президента України щодо усунення можливих несприятливих наслідків впровадження норм досліджуваного акту податкового законодавства.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану №11416-д від 30.08.2024. URL : <https://itd.rada.gov.ua/38dc1d84-f451-4302-8373-43dd7f1f0ed6>
2. Текст підписаний Головою ВРУ. URL : <https://itd.rada.gov.ua/288d5fe1-d709-4659-841d-6684f06c7e20>.
3. Людмила Присяжна. Рада змушена була підвищити податки “заднім числом” – Гетманцев. | *Останні новини бізнесу України*. URL : https://biz.ligazakon.net/news/231215_rada-zmushena-bula-pdvishchiti-podatki-zadnm-chislom-getmantsev

Перепелиця В. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,
директор ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів)

ПРАВОВА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

У контексті вивчення адміністративного законодавства України вже сформовано та вдосконалено дефініцію «адміністративно-деліктне право» як сукупність норм, що регулюють відносини, що виникають у зв'язку зі скоєнням адміністративного правопорушення (делікту). Норми адміністративно-деліктного права виконують функцію охорони

правопорядку, прав і свобод громадян. До сфери його правового регулювання належать, з одного боку, відносини, пов'язані з поведінкою суб'єктів адміністративного права, а з іншого – діяльність компетентних органів щодо припинення та розслідування діянь юрисдикційного розгляду справ про адміністративні правопорушення (делікти) [3, с. 25–26].

Мета будь-якої процесуальної діяльності – домогтися реалізації прав і обов'язків поза правовідносинами, що вони утворюють без волі його чи хоча б однієї з них. Це правильно як щодо кримінального та цивільного процесів, так і щодо процесу адміністративного. Інші вчені-адміністративісти висловлюють думку про те, що адміністративний процес має конструюватися на кшталт давно і міцно усталених процесуальних систем – кримінального та цивільного процесів. Рамки адміністративного процесу мають логічно замикатись порядком застосування заходів адміністративних стягнень та інших заходів адміністративного примусу [5, с. 154]. Якщо говорити про управлінську концепцію адміністративного процесу, вона характеризується ширшим підходом до змісту аналізованого правового явища. Так, В. К. Колпаков особливістю адміністративного процесу вважає те, що він регулює як юрисдикційну діяльність, тобто діяльність із розгляду спорів та застосування примусових заходів, так і діяльність із реалізації регулятивних норм, тобто діяльність позитивного характеру [2, с. 243].

Уже згаданий нами О. П. Коренєв цілком слушно зауважував, що процес з'ясування змісту адміністративно-правових норм аналогічний з'ясуванню сенсу норм будь-якої іншої галузі права. Водночас тлумачення норм адміністративного права має певні особливості, специфічні властивості, а саме:

1) адміністративно-правові норми характеризуються різноманітністю гіпотез, диспозицій, заохочень, санкцій, складністю структури, способів і форм викладу. Це ускладнює тлумачення, не дозволяє суб'єктові застосування обмежуватися розглядом нормативного акта, що регулює відповідний вид управлінських відносин, а змушує його звертатися до норм інших актів, з'ясовувати їх взаємозв'язок. Зважаючи на відсутність належного рівня систематизації та кодифікації адміністративного законодавства, не завжди легко знаходити взаємозв'язок одних норм з іншими, вирішувати труднощі, що виникають у процесі з'ясування норм;

2) тлумачення-роз'яснення адміністративно-правових норм, яке має обов'язковий характер (офіційне тлумачення), здійснюється безліччю органів і осіб. Інтерпретаційні акти, які стосуються норм адміністративного права, має право видавати орган, який установив ці норми. Тлумачення однієї й тієї ж норми за необхідності проводиться декількома компетентними органами;

3) застосування норм матеріального адміністративного права здійснюється за допомогою адміністративно-процесуальних, а в низці випадків – цивільно-процесуальних норм права. Водночас наявні матеріальні норми колгоспного, фінансового, трудового та інших галузей права, які застосовуються в порядку, визначеному адміністративно-

процесуальними нормами. Ці фактори зумовлюють такі особливості під час з'ясування змісту адміністративно-правових норм:

а) з'ясування норм матеріального адміністративного права має здійснюватися не тільки в єдності з адміністративними процесуальними, а й із цивільно-процесуальними нормами;

б) так само з'ясування змісту адміністративно-процесуальних норм має здійснюватися в єдності з відповідними матеріальними нормами фінансового, трудового та інших галузей права [6, с. 173–174].

Загалом, поділяючи думку про те, що специфіка тлумачення норм адміністративного права полягає в різноманітті їх складників, зазначимо, що слідування концепції широкого розуміння адміністративного процесу, прихильником якої був О. П. Коренев, зумовило низку методологічних аберацій, допущених радянським ученим. Наприклад, ми переконані в тому, що норми адміністративного процесуального права не мають обслуговувального характеру щодо інших галузей права, що спростовує тезу про специфіку тлумачення матеріальних норм адміністративного права, яка, на думку О. П. Коренева, полягає в необхідності їх співвідношення з відповідними галузевими правовими нормами (колгоспного, фінансового, цивільно-процесуального, трудового права тощо), які забезпечують реалізацію адміністративно-правових норм[4, с. 35].

Зазначимо, що тлумачення адміністративно-деліктних правових норм – це інтелектуально-вольова діяльність інтерпретатора, що здійснюється на підставі принципів та за допомогою способів тлумачення, спрямована на з'ясування та роз'яснення змісту адміністративно-деліктних правових норм із метою правильного й однакового їх розуміння та застосування [1, с. 54].

Список використаних джерел:

1. Михайлович Д. М. Офіційне тлумачення закону: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 19 с.
2. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 480 с.
3. Веренкіотова О. В. Оціночні поняття у правових актах: теорія та практика реалізації : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 19.
4. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : монографія. Харків: Право, 2008. 296 с.
5. Гончаров В. В. Динамічне тлумачення юридичних норм. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України. Серія І. Дослідження та реферати / редкол.: П. М. Рабінович (гол. ред.) та ін. Львів : СПОЛОМ, 2013. Вип. 27. 252 с.
6. Ліпінський В. В. Тлумачення адміністративно-деліктних правових норм: поняття та сутність. Дніпро : Юридичний бюлетень, випуск 16.2020. URL : <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/16/24.pdf>.

Попружко Д. О., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Ліпінський В. В., д.ю.н., проф.,
директор ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТЯГНЕНЬ

Актуальність проблематики адміністративних стягнень викликана необхідністю підтримки законності в сфері виконавчої влади та забезпечення захисту прав і свобод громадян. Адміністративні стягнення є одним з ключових елементів адміністративної відповідальності, проте їхня правова природа і ефективність досліджувалися недостатньо. За тривалий час теоретичні підходи не оновлювалися, що негативно позначилося на законотворчості.

Стягнення за адміністративні правопорушення накладаються у межах, встановлених Кодексом України “Про адміністративні правопорушення” (КУпАП). При цьому враховуються характер правопорушення, ступінь вини порушника, його майновий стан, а також обставини, що пом’якшують або обтяжують відповідальність. Як зазначається в ст. 23 КУпАП, адміністративне стягнення є мірою відповідальності і має на меті виховання особи в дусі додержання законів та попередження нових правопорушень [6, с. 153]. Види стягнень включають попередження, штраф, вилучення предмета, конфіскацію, позбавлення спеціальних прав, виправні роботи та адміністративний арешт. Також може бути застосоване адміністративне видворення за межі України (ст. 24 КУпАП і ст. 32 Закону “Про правовий статус іноземців”) [4, с. 46].

Постановою суду накладаються адміністративні стягнення з урахуванням усіх обставин, що визначають тяжкість правопорушення. “Більше того, поруч з визначенням суми грошового стягнення за порушення митних правил у визначених законом межах залежно від усіх обставин справи, що визначають тяжкість правопорушення та ступінь вини правопорушника, у найбільш розвинених зарубіжних країнах допускається послаблення адміністративних стягнень за виняткових обставин” [7, с. 172]. Такий підхід дозволяє забезпечити гнучкість і справедливість у правосудді.

Європейські стандарти також відіграють ключову роль у формуванні правових засад адміністративної відповідальності. “Як відомо, осередком найбільш прогресивних уявлень про оптимальну побудову та належну реалізацію процедур вирішення питань про відповідальність за допущення адміністративних правопорушень виступає практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) з того часу, коли сфера дії фундаментальних положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) була поширена на провадження у справах про адміністративні

правопорушення” [5, с. 11]. Ці стандарти забезпечують дотримання прав осіб на всіх етапах адміністративного процесу.

Кожне стягнення тягне за собою несприятливі юридичні наслідки для порушника. Адміністративні стягнення переважно полягають у позбавленні або обмеженні прав чи благ, таких як право керування транспортними засобами або матеріальні обов'язки (сплата штрафу). Це знижує правоздатність громадянина або покладає на нього додаткові обов'язки [3, с. 220]. Усі види стягнень утворюють єдину систему, яка спрямована на виховання осіб та запобігання нових правопорушень як з боку правопорушника, так і інших осіб.

Отже, в реформуванні системи адміністративних стягнень важливу роль відіграє дотримання європейських стандартів та врахування виняткових обставин для забезпечення справедливості рішень. Це сприятиме зміцненню законності та правопорядку в Україні, а також захисту прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня, 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 3 березня 2024 р. (відповідає офіційному текстові). Київ : Центр учбової літератури, 2024. 228 с.
3. Адміністративне право : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Х. : Право, 2023. 656 с.
4. Адміністративне право : підручник / НУ “ЮАУ ім. Ярослава Мудрого” ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Х. : Право, 2023. 656 с.
5. Ліпінський В. В. Вплив статті 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на тлумачення адміністративно-деліктних правових норм. Правова позиція : наук. журн. Ун-ту митної справи та фінансів. 2022. № 1 (34). С. 10–13.
6. Щокін Р. Г. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. / Р. Г. Щокін, А. Ю. Ковальчук, І. В. Костенко. К. : Персонал, 2021. 148 с.
7. Ліпінський В. В. Шляхи тлумачення законодавчих положень про адміністративні штрафи за порушення митних правил для їх приведення у відповідність до верховенства права. Аналітично-порівняльне правознавство : електрон. наук. фак. вид. юрид. фак-ту ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. 2021. № 4. С. 168–174.

Попружко Д. О., Сиренков І. С., студенти
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник к.ю.н. за спеціальністю
“Адміністративні послуги, що надаються міліцією громадської безпеки”,
доцент кафедри адміністративного права, д.ю.н. Легеза Є. О.)

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Стандарт публічних послуг – це акт, що регулює надання адміністративної послуги відповідно до правових норм. Він містить детальну інформацію про умови надання послуги та осіб, відповідальних за її виконання [4, с. 90]. Закон України “Про адміністративні послуги” визначає вимоги до якості послуг (ст. 7), підготовку інформаційних та технологічних карток, порядок та терміни надання послуг, а також введення посад адміністратора у ЦНАП, який координує надання послуг через взаємодію з іншими суб’єктами [4].

Адміністративні послуги надаються через Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) або Єдиний державний портал, порядок ведення якого визначено постановою Кабінету Міністрів України № 13 від 03.01.2013 р. [8]. Важливу роль також відіграє постанова від 20.02.2013 року “Про затвердження Примірного положення про ЦНАП”, яка регулює роботу цих центрів [9, с. 15].

Розвиток публічних послуг в Україні пройшов такі етапи [6, с. 113]:

- Дореволюційний період: Початкове формування державних послуг, таких як освіта, охорона здоров’я.
- Перша половина ХХ ст.: Після революцій 1917 р. – централізація і впровадження соціалістичних підходів.
- Радянський період: Центральна роль держави у наданні публічних послуг, без конкуренції, що впливало на якість.
- Період незалежності: З 1991 р. починаються реформи з децентралізацією та приватизацією.
- Сучасний етап: Впровадження європейських норм, розвиток електронних послуг та активне залучення громадян до формування політики у сфері послуг.

Подальший розвиток сфери публічних послуг вимагає внесення змін до Конституції України щодо децентралізації та вдосконалення функцій органів місцевого самоврядування. Однак проблеми залишаються: неповна мережа ЦНАП, обмежений перелік послуг, низька якість, недостатня координація між органами, відсутність фінансування, низька заробітна плата та слабка поінформованість населення.

Розвиток публічних послуг в Україні свідчить про поступову адаптацію до сучасних стандартів, що потребує подальших зусиль для підвищення якості, доступності та прозорості послуг. Подолання існуючих проблем

дозволить покращити ефективність дозвільних процедур, спростити регіональну політику та підвищити кваліфікацію державних службовців.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України станом на 15.10.2024 р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/>

2. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997 р. № 280/97/ В.Р./Офіц.вісн. України. 1997. № 25. С. 20.

3. Нижник Н. Р. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади; навч. посіб./за заг. ред. Нижник Н. Р., Олуйка В. М. Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2002. 352с.

4. Коліушко І. Б., Виконавча влада, та проблеми адміністративної реформи в Україні : моногр. Київ : Факт, 2022. 260с.

5. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203. Офіц. вид. Київ : Офіційний вісник України від 15.19.2012. № 76. с.44.

6. Лис А. Б. Механізми державного управління процесами надання адміністративних послуг : дис. УДК 352.078

7. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98. URL : [http://zakon u .rada.gov.ua](http://zakon.u.rada.gov.ua)

8. Тимченко Л. М. Правове забезпечення діяльності надання адміністративних послуг органами державної влади місцевого самоврядування в Україні / Л. М.Тимченко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. / ХарІДУ НАДУ при Президентіві України. 2019. Вип. 2. С. 184–185.

Попружко Д. О., студентка

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник д.ю.н., професор – Доненко В. В.)

ПРАВОВІ НОРМИ І ПРИНЦИПИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ

Однією з головних, якщо не провідних, тенденцій розвитку державності в світі є використання найкращих надбань політико-правової думки. До них цілком правомірно належать такі загальнолюдські цінності, як демократія, права та свободи людини, гуманний і справедливий правопорядок. Результатом цих процесів стало формування й чітке конституційне закріплення концепції демократичної, правової держави як відображення загальнолюдського її призначення. Не вдаючись до розлогого історичного екскурсу, зазначу лише, що держави Європейського Союзу (особливо – сталої демократії) вже десятиліттями не тільки сповідують ці засади, а й неухильно дотримуються їх. Неупинне дотримання принципів правової держави є своєрідним і обов’язковим критерієм вступу до ЄС.

Правові норми і принципи в національній правовій системі України в контексті інтеграції є важливим аспектом, який визначає розвиток держави та її взаємодію з міжнародними правовими стандартами[2]:

- принцип верховенства права: Визначає, що закон є вищим у відносинах між особою та державою. Це основа для захисту прав і свобод людини;

- принцип правової визначеності: Вимагає, щоб правові норми були чіткими і зрозумілими для громадян;

- принцип справедливості: Забезпечує рівність усіх перед законом і забороняє дискримінацію.

Поняття “соціальна, правова держава” потрібно розглядати як теоретичне і практичне визначення, таке, що спирається на конституційне проголошення країни соціальною та правовою. Конституція, проголосивши Україну соціальною, правовою державою, закріпила не так реальний, як бажаний стан держави. Тому точнішим було б твердження, що в Україні нині створені лише правові передумови для втілення згаданої концепції.

Досвід держав розвиненої демократії засвідчує: формування соціальної, правової держави – складний і тривалий процес, котрий має спиратися, окрім іншого, на демократичне законодавство, неухильне додержання й виконання законів усіма суб’єктами суспільства. А положення щодо соціальної держави має спиратися на потужне економічне зростання й відповідне встановлення справедливих соціально-економічних відносин у суспільстві. Для побудови в Україні правової держави треба вимоги, які становлять її зміст, реально втілити в життя. А це, зі свого боку, потребує завершення правової, політичної, економічної та соціальної реформ, виходу на засади сталого демократичного розвитку.

Відтак в Україні відбуваються значні трансформаційні зміни, мета яких формування правової держави. Для її утвердження слід також провести інвентаризацію всього масиву законодавства та скасувати закони, що суперечать потребам правової держави й відповідного суспільного життя. Також необхідно окреслити та проводити чітку правову політику; розробити відповідні нові нормативні акти, ухвалення яких продиктоване сучасними умовами й об’єктивними потребами правового регулювання; адаптувати вітчизняне законодавство до законодавства ЄС, що передбачено курсом України на інтеграцію в єдину Європу тощо. Результатом усіх цих заходів має стати забезпечення верховенства права, правового характеру чинного законодавства, істотне обмеження відомчої нормотворчості, оскільки підзаконні нормативно-правові акти (різні інструкції, розпорядження тощо) нерідко приймаються всупереч закону й паралізують його дію. Важливою складовою руху на шляху до правової держави має стати реформування судової системи, чітке впорядкування процесу правотворчості, розмежування правотворчих повноважень органів законодавчої та виконавчої влади [3].

Під впливом інтеграційних і глобалізаційних процесів відбувається зближення національних правових систем та їх інститутів. Базою такого зближення виступають загальнолюдські цінності, принципи верховенства права, демократичної, соціально-правової держави тощо. Одночасно

виокремлюються специфічні риси української правової системи, зумовлені національними особливостями.

Запровадження у вітчизняну правову систему міжнародно-правових норм і стандартів передбачає глибоке дослідження закономірностей і тенденцій розвитку світової правової системи, окремих правових сімей, національних правових систем з урахуванням національних традицій і здобутків юридичної науки.

Основою модернізації національної правової системи виступає Конституція України, яка має найвищу юридичну силу, визначає демократичний вектор розвитку держави й суспільства. Закріплення на конституційному рівні положення про те, що Україна є правовою, демократичною, соціальною державою, визначення на рівні Основного Закону держави пріоритету людини (не особа для держави, а держава для особи), закріплення положення про природність і невід'ємність прав і свобод людини – все це правові орієнтири розвитку правової системи України [1].

Стратегічний напрям сучасної української держави – входження в європейський простір – є об'єктивно й історично зумовлений як її національним і культурним розвитком, так і правовим. Україні процес інтеграції з Європою потрібен для ефективного її функціонування, підняття міжнародного престижу, забезпечення трансформації її правової системи, становлення як самостійної економічно сильної держави [4].

Правові норми і принципи в національній правовій системі України є ключовими для забезпечення інтеграції країни в міжнародні правові структури. Адаптація до міжнародних стандартів, дотримання принципів верховенства права та справедливості є важливими умовами для успішної інтеграції та розвитку демократичних інститутів в Україні. Завдяки утвердженню Україною незалежності відбулося відродження ліберально-демократичної традиції у вітчизняному конституціоналізмі. Концепція демократичної, правової держави стала складовою частиною української державницької ідеології.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2014 р. № 1629-IV Відомості Верховної Ради України. 2014. № 29. Ст. 367.
3. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>
4. Про реалізацію євроінтеграційних прагнень України та укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Заява ВРУ від 22 лютого 2013р № 30-VII.

5. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Угоду ратифіковано Законом № 237/94-ВР від 10.03.2014р. // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 46. Ст. 415.

6. Кравчук М. В. Правова система США / М. В. Кравчук. К.: Нора-Друк, 2024. 136 с.

7. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів/ авт.-упорядник М. В. Кравчук. Київ : Атіка, 2023. 288 с.

Приймаченко В. Д., здобувач вищої освіти
Запорізького національного університету
(науковий керівник – Коломоєць Т. О., д.ю.н., проф.,
член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету
Запорізького національного університету)

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МИТНОГО КОДЕКСУ ЄС В НАЦІОНАЛЬНЕ МИТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

З метою реалізації європейського досвіду в процес митного регулювання в Україні, адаптації національного законодавства до законодавства ЄС та на виконання Глави 5 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) [1], останнім часом, за ініціативною КМУ, із залученням фахівців Мінфіну, Держмитслужби, представників суб'єктів ЗЕД та громадськості, до ВРУ було подано ряд законопроектів предметом правового регулювання яких були питання удосконалення національного митного законодавства.

Разом з тим, результативність розглянутих Парламентом України законопроектів різна. Зокрема, поданий в порядку хронології проект Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо уніфікації до європейських та північноатлантичних стандартів процедур декларування військової техніки та інших товарів” [2] успішно пройшов усі законодавчі процедури й 23.08.2023 р. був прийнятий ВРУ, підписаний Президентом України та набув чинності. В результаті внесення змін в чинний МК України [3] в національне митне законодавство було впроваджено положення щодо застосування “Форми 302”, яка використовується для переміщення військової техніки та інших товарів підрозділів збройних сил держав-членів ЄС та НАТО, а також створено передумови для започаткування процесу підготовки та підписання міжнародних угод про використання в державах-членах ЄС або НАТО “Форм 302”, що вже оформлюються для підрозділів ЗСУ, які направляються до інших держав.

З метою удосконалення законодавства щодо спрощення прикордонно-

митних процедур, реалізації рекомендацій, наданих ЄС у проєкті “Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні” (EU4IBM), імплементації актів права ЄС (acquis ЄС), та приведення процедур прикордонного контролю та здійснення митних формальностей в Україні відповідно до стандартів Європейського Союзу до ВРУ було подано проєкт Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо удосконалення законодавства з питань прикордонного контролю” [4]. Ініціатори законопроекту пропонували зміни в тому числі й до МКУ в частині, що регламентує процедури застосування спільного контролю та принципу “єдиної зупинки” для скорочення часу перетину кордону; упровадження спільного використання представниками Адміністрації Держприкордонслужби та Держмитслужби електронних даних у пунктах пропуску через державний кордон; врегулювання надання доступу до відомчих баз даних; делегування окремих функцій контрольних служб (прикордонного контролю на вантажних напрямках митним органам, митного контролю на “зеленому коридорі” – органам охорони державного кордону) в пунктах пропуску через державний кордон. Проєкт було направлено для роботи в Комітет ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки (як головний комітет) та надано для ознайомлення в Комітеті з питань фінансів, податкової та митної політики, з питань бюджету, з питань інтеграції України до ЄС та інші комітети. Наразі від комітетів отримані в цілому позитивні висновки з окремими зауваженнями та пропозиціями. Разом з тим станом на сьогодні проєкт не представлено навіть для першого читання.

Суттєвим кроком на шляху наближення України до всеохопного застосування митного законодавства ЄС та фактично завершують впровадження основної частини митного права ЄС (EU acquis) у законодавство України стало прийняття ЗУ “Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу” [5]. Прийняття закону створило передумови для адаптації суб’єктів господарювання до оновлених правил у сфері ЗЕД та здійснення “м’якого” перехід від чинної до оновленої редакції МКУ.

Основні зміни, передбачені законом:

- запровадження концепції митного представництва, аналогічну тій, що функціонує в країнах ЄС, з розділенням видів представництва на пряме та непряме, розмежування обов’язків і відповідальності суб’єкта ЗЕД та його митного представника;

- поступовий протягом 18 місяців перехід підприємств, що здійснюють ЗЕД, на систему авторизацій, аналогічну тій, що діє в ЄС: запровадження для митних брокерів, утримувачів митних складів, складів тимчасового зберігання та інших єдиної системи критеріїв та умов для всіх митних авторизацій;

- запровадження європейської моделі типів митних складів та розширення спектру послуг;
- розширення можливості для АЕО підтверджувати достатність свого фінансового стану;
- запровадження європейського підходу щодо застосування митних режимів;
- приведення у відповідність до регламентів ЄС положення МКУ щодо доставки, пред'явлення товарів, а також їх зберігання під митним контролем;
- скасування необхідності виклику посадових осіб митного органу для здійснення переміщення товарів між об'єктами підприємства, на які отримано різні авторизації (наприклад, між митним складом та авторизованим вантажовідправником або вантажоодержувачем в межах однієї території підприємства);
- розвиток пост-митного контролю та поєднання його із заходами митного аудиту;
- удосконалення положення щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України;
- надання переваги підприємствам, що отримали статус АЕО, у першочерговому прибутті і перетині державного кордону, у тому числі з використанням інформаційних систем електронної черги;
- розмежування обов'язків декларанта, утримувача митного режиму, особи, відповідальної за сплату митних платежів;
- запровадження європейської концепції вимог до зберігання товарів під митним контролем: замінено положення щодо постійної зони митного контролю на митних складах вимогою щодо фінансового гарантування їх збереження;
- уточнено перелік дозволених операцій з товарами під митним контролем;
- уточнено положення щодо використання еквівалентних товарів;
- врегульовано положення щодо можливості відмови на користь держави товарів з українським статусом;
- удосконалено положення щодо здійснення плати за митне оформлення поза місцем розташування митного органу або поза його робочим часом.

Крім того, для посилення антикорупційної складової в митних органах запроваджуються: оприлюднення на офіційному веб-сайті Держмитслужби знеособлених текстів рішень за результатами розгляду скарг протягом трьох днів з дати їх прийняття; право митних органів обмінюватися інформацією щодо митної вартості товарів в електронній формі у форматі міжнародних стандартів обміну електронною інформацією з митними органами іноземних держав.

Вважаємо, що наступним вагомим кроком на шляху імплементації європейських норм та стандартів в національне митне законодавство буде прийняття нової редакції МКУ, який повністю ґрунтуватиметься на Митному кодексі ЄС.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифіковано Законом від 16.09.2014 № 1678-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Проект Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо уніфікації до європейських та північноатлантичних стандартів процедур декларування військової техніки та інших товарів № 9402 від 19.06.2023. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42141>

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

4. Проект Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо удосконалення законодавства з питань прикордонного контролю” № 10128 від 06.10.2023. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42875>

5. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22.08.2024 р. № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-IX#Text>

Сисоєнко М. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ЗАХИСТ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ

Сучасні технології, що базуються на обробці біометричних даних, знаходять дедалі ширше застосування в багатьох сферах – від безпеки й охорони здоров'я до банківської сфери. Використання біометричних технологій стає все більш популярним завдяки їхній здатності ідентифікувати особу з високою точністю. Однак їх застосування породжує низку проблем, пов'язаних із конфіденційністю, оскільки біометричні дані є незмінними протягом життя людини, і їхній витік може мати серйозні наслідки. У зв'язку з цим розробка ефективного правового регулювання для захисту біометричних даних є важливим завданням сучасного суспільства.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України “Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України,

посвідчують особу чи її спеціальний статус”, біометричні дані – сукупність даних про особу, зібраних на основі фіксації її характеристик, що мають достатню стабільність та істотно відрізняються від аналогічних параметрів інших осіб (біометричні дані, параметри – відцифрований підпис особи, відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук).

Захист біометричних даних регулюється як на національному, так і на міжнародному рівнях. Основні міжнародні документи, що закріплюють правила обробки біометричних даних, включають Загальний регламент захисту даних (GDPR) Європейського Союзу, який містить спеціальні положення щодо захисту чутливих даних, серед яких і біометричні. GDPR вимагає отримання згоди на обробку таких даних, а також встановлює спеціальні заходи для їх захисту. GDPR (§1 ст. 9) спеціально виділяє біометричні дані як “чутливу” категорію особистої інформації, гарантуючи надійний захист. GDPR визначає біометричні дані достатньо широко, в багатьох випадках вимагає оцінки впливу на конфіденційність для їх обробки та надає державам-членам можливість здійснювати різні варіанти захисту біометричних даних.

В Україні питання захисту біометричних даних регулюється Цивільним кодексом України, Законом України “Про захист персональних даних”, Законом України “Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус” та рядом підзаконних актів. Проте нормативна база в цій сфері потребує подальшого вдосконалення з огляду на швидкий розвиток технологій.

Біометричні системи можуть стати вразливими до підробок, наприклад, шляхом створення тривимірних моделей обличчя або відбитків пальців. Технологічні виклики вимагають від розробників використовувати додаткові методи захисту, наприклад, поєднання біометричних даних із паролями або іншими факторами автентифікації.

Поліпшення захисту біометричних даних в Україні є важливою темою, враховуючи зростання кількості сервісів, що використовують такі дані, а також з огляду на потенційні ризики несанкціонованого доступу. Ось кілька пропозицій, які можуть підвищити рівень захисту біометричних даних в Україні:

1. Вдосконалення законодавчої бази. Необхідно посилити українське законодавство щодо захисту біометричних даних. Відповідні закони мають враховувати не тільки сучасні загрози, але й мати певний рівень гнучкості, щоб адаптуватися до нових викликів. Зокрема, варто звернути увагу на міжнародні стандарти та практики, як-от GDPR в ЄС, які передбачають жорсткіші вимоги до зберігання та обробки персональних даних.

2. Шифрування біометричних даних. Один із ключових технічних способів захисту – це використання надійного шифрування для зберігання та

передачі біометричної інформації. Навіть якщо дані будуть викрадені, їх розшифровка стане вкрай складним завданням для зловмисників.

3. Розподілене зберігання даних. Для зменшення ризику компрометації, можна розглянути можливість розподіленого зберігання біометричних даних на різних серверах або використання технології блокчейн, яка ускладнює доступ до всієї інформації, якщо компрометовано один з її сегментів.

4. Системи біометричної аутентифікації з багатофакторним захистом. Усі системи, що використовують біометричну аутентифікацію, повинні бути інтегровані з додатковими факторами безпеки, як-от одноразові паролі, SMS-коди або інші механізми, які підвищують рівень захисту.

5. Навчання та підвищення обізнаності. Часто витік біометричних даних відбувається через людський фактор. Тому слід розвивати програму підвищення обізнаності як серед працівників державних установ, так і серед звичайних користувачів про важливість захисту своїх біометричних даних.

6. Проведення регулярного аудиту та тестування. Потрібно періодично проводити аудит систем зберігання та обробки біометричних даних, а також тестувати їх на вразливості за допомогою етичного хакінгу. Це допоможе виявляти слабкі місця та оперативно усувати їх.

Отже, захист біометричних даних є складною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення як правових, так і технологічних рішень. На міжнародному та національному рівнях необхідно розробляти і вдосконалювати стандарти для захисту біометричних даних, щоб забезпечити конфіденційність і безпеку особистої інформації в умовах швидкого розвитку цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Бригинець С. Біометричні дані: збір і захист у Європі, США та Україні. Юридична Газета online. № 40 (694). URL :<https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/biometriczni-dani-zbir-i-zahist-u-evropi-ssha-ta-ukrayini.html>

2. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 року. № 2297-VI. Дата оновлення: 27.04.2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 31.10.2024)

3. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 року. 5492-VI. Дата оновлення: 19.08.2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 31.10.2024)

4. Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС №2016/679 від 27 квітня 2016 року. Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних (GDPR). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text .

Сисоєнко М. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Легеза Є. О. д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ТА ЇЇ СТАДІЇ НА ПРИКЛАДІ “ВИДАЧА ЛІЦЕНЗІЇ НА ІМПОРТ ТОВАРІВ”

Видача ліцензії на імпорт товарів є адміністративною послугою, що надається уповноваженими органами з метою контролю за ввезенням товарів в Україну, захисту національних економічних інтересів та запобігання незаконному обігу товарів. Щодо ліцензування, зовнішньоекономічна діяльність є достатньою специфічною сферою. Це пояснюється тим, що номенклатура товарів, імпорт та експорт яких потребує ліцензування, щорічно змінюється.

Відповідно до п. 1-1 ч. 1 Закону України “Про ліцензування видів господарської діяльності”, видача ліцензії – надання суб’єкту господарювання права на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, шляхом прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, про що робиться запис у ліцензійному реєстрі [1].

Відповідно до абз. 33 ст. 1 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, ліцензія експортна (імпортна) – належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування [4].

Згідно з абз. 30 ст. 1 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, ліцензія спеціальна – належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку певного товару (товарів), який є об’єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів [4].

Адміністративну послугу з видачі ліцензії на імпорт товарів надає Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Процедура отримання ліцензії на імпорт включає такі стадії [3]:

1. Подання заяви. Суб’єкт господарювання подає заяву та інші документи поштою до Мінекономрозвитку. Заява повинна містити інформацію про заявника, опис товару, країну походження товару та мету ввезення.

2. Розгляд заяви та перевірка документів. Після отримання заявки орган перевіряє її на відповідність законодавчим вимогам. Цей етап передбачає перевірку повноти та достовірності інформації, поданої заявником, а також аналіз необхідності надання ліцензії для конкретного товару.

3. Прийняття рішення. За результатами перевірки приймається рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії. У разі позитивного рішення заявнику видається ліцензія на імпорт, а у разі відмови орган надає обґрунтоване пояснення причин відмови.

4. Видача ліцензії. Ліцензія видається за умови подання платіжного доручення з відміткою банку про сплату державного збору. Ліцензія видається на певний строк і може мати певні обмеження (наприклад, щодо кількості або вартості товарів, дозволених до ввезення). Ліцензія також може бути відкликана, якщо суб'єкт господарювання не дотримується її умов.

5. Контроль за дотриманням умов ліцензії. Після видачі ліцензії орган контролює дотримання суб'єктом господарювання її умов, що забезпечує законність імпорتنих операцій. У разі порушення умов ліцензії до суб'єкта можуть застосовуватись адміністративні санкції, включаючи анулювання ліцензії.

Отже, виходячи з процедури, можна виділити проблему – це складність процедури подання документів. Наявність значного переліку документів, необхідних для подачі, часто призводить до складнощів для суб'єктів господарювання. Це стосується особливо малих та середніх підприємств, які не завжди мають достатньо ресурсів для підготовки всієї необхідної документації. Також часто виникають складності у комунікації з державними органами. Часто комунікація із представниками Мінекономрозвитку ускладнена через брак ресурсів або недостатню автоматизацію процесу обробки звернень. Також одним із проблемних питань є непередбачуваність у прийнятті рішень. Деякі рішення щодо видачі або відмови у видачі ліцензії можуть виглядати суб'єктивними через невизначеність критеріїв оцінки.

Щодо шляхів удосконалення системи видачі ліцензій на імпорт, то пропонуємо такі пропозиції:

- Автоматизація процесу подачі та розгляду заявок. Створення онлайн-платформи для подачі та відстеження статусу заяви значно спростило б процес для заявників, зменшило навантаження на працівників Мінекономрозвитку та скоротило строки розгляду документів.

- Чіткі критерії оцінки заявок і стандарти прийняття рішень. Розробка конкретних критеріїв для прийняття рішень щодо видачі ліцензії зменшить ризик суб'єктивності та покращить прозорість процесу.

- Покращення комунікації та доступності інформації для заявників. Відкритий доступ до інформації, інструкцій та консультацій через гарячі лінії або онлайн-платформи допоможе заявникам розуміти вимоги та зменшить потребу в додаткових зверненнях.

Отже, процедура отримання ліцензії на імпорт товарів включає ряд етапів, мета яких – забезпечення економічної безпеки держави та дотримання національних інтересів. Ефективність цього процесу залежить від прозорості роботи уповноважених органів та чіткого виконання законодавчих вимог.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 року. 222-VIII. Дата оновлення: 02.09.2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення 30.09.2024 року)

2. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2024 рік: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1402. *Офіційний вісник України*. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2023-%D0%BF#Text>

3. Про затвердження інформаційних карток деяких адміністративних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що надаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України»: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 11 червня 2013 року. № 621. *Офіційний вісник України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0621731-13#Text>

4. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України від 16.04.1991 року. 959-ХІІ. Дата оновлення: 03.09.2024 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 30.09.2024 року);

Сириця К. С., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,

професор кафедри публічного та приватного права

Університету митної справи та фінансів)

АДАПТАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ КРИЗИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У світлі триваючого військового конфлікту в Україні питання адміністративно-правового регулювання митних процедур набуває надзвичайної актуальності. Війна вплинула на роботу митних органів, вимагаючи адаптації законодавства та митних процесів. В умовах кризи необхідно забезпечити ефективність митного контролю та справедливості адміністративних стягнень.

Військовий конфлікт суттєво змінив функціонування митних органів в Україні. Митний кодекс України регламентує контроль за дотриманням митного законодавства та переміщенням товарів через державний кордон, але в умовах війни існуюча законодавча база потребує термінового перегляду для адекватного реагування на нові виклики. Це включає впровадження спрощених процедур, які можуть знизити адміністративні бар'єри для підприємств та полегшити їхнє фінансове становище [1].

Однією з ключових проблем, що виникають під час адміністрування митних процедур, є питання пропорційності адміністративних стягнень за порушення митних правил. Ліпинський В. В. підкреслює: «Конфіскація як форма адміністративного стягнення часто не відповідає міжнародним стандартам та принципам права» [2]. Це підкреслює необхідність вдосконалення законодавства, щоб забезпечити справедливості у

застосуванні адміністративних санкцій, особливо в умовах фінансових труднощів, з якими стикаються підприємства в часи війни.

Дослідження показують, що в умовах війни митний контроль в Україні спростився на користь суб'єктів господарювання. Це дозволяє підприємствам ввозити критично необхідні товари за спрощеною процедурою та знижувати податкові платежі [3]. Однак це також ставить під загрозу належний контроль за дотриманням митного законодавства.

Нещодавні зміни в Митному кодексі України, зокрема Закон України від 16.11.2022 № 27, вводять корективи в адміністративну відповідальність за порушення митних правил. Наприклад, у деяких випадках розміри штрафів знижуються, що дає митним органам можливість враховувати конкретні обставини при застосуванні санкцій [4]. Це може включати звільнення підприємств, що зазнали збитків від військових дій, від частини штрафів або можливість розстрочки виплат.

Успішна адаптація адміністративно-правового регулювання митних процедур може стати важливим фактором у забезпеченні економічної стабільності в Україні під час кризи. Необхідно не лише модернізувати законодавство, але й запроваджувати нові технології та інноваційні підходи до митного контролю. Це дозволить митним органам оперативно реагувати на виклики, що виникають у сфері безпеки та економіки.

Отже, адаптація адміністративно-правового регулювання митних процедур в умовах військової кризи є надзвичайно важливою. Зміни в законодавстві, гнучкий підхід до застосування санкцій та підтримка підприємств у цей складний час критично важливі для забезпечення не лише митного контролю, але й загальної економічної стабільності країни. Правильна організація митних процесів може суттєво зменшити негативний вплив війни на економіку України.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 28.09.2024).

2. Ліпінський В. В. Перегляд пропорційність та альтернативність конфіскації за порушення митних правил. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/279960/274513> (дата звернення: 28.09.2024).

3. Резнік Н., Боштан, А. (2022). Особливості здійснення митного контролю в Україні у період війни. *Молодий вчений*, 11 (111), 103–107. URL : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-22> (дата звернення: 28.09.2024).

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги : Закон України від 16.11.2022 № 2747-IX *tax.gov.ua*. URL : <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/77842.html> (дата звернення: 28.09.2024).

Славгородський Д. Р., студент
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Право на публічну службу – важливий елемент демократичного суспільства, що гарантується Основним законом України. Згідно зі ст. 38 Конституції, кожен громадянин має можливість долучитися до управління державними справами [2]. Однак реалізація цього права не є абсолютною і супроводжується певними обмеженнями, що стосуються публічних службовців. Ці обмеження покликані забезпечити ефективність і доброчесність державного управління, а також запобігти корупційним проявам.

Основним законодавчим актом, що регулює питання публічної служби, є Закон України «Про державну службу» [5]. Він містить норми, які визначають вимоги до публічних службовців, зокрема наявність вищої освіти, досвід роботи та знання державної і однієї з офіційних мов Ради Європи. Ці вимоги є обґрунтованими та необхідними для формування кваліфікованого корпусу державних службовців. Окрім того, закон передбачає обмеження щодо проходження публічної служби, які можуть включати накладення стягнень за певні правопорушення, що може призвести до заборони займати певні посади.

Важливою складовою нормативно-правового регулювання є антикорупційні обмеження. Законодавство передбачає ряд заборон, які стосуються використання службового становища для особистої вигоди, отримання подарунків, що можуть вплинути на об'єктивність службових рішень, а також співпраці з близькими особами у службових питаннях. Ці норми сприяють запобіганню конфлікту інтересів та забезпечують прозорість у діяльності державних службовців. Зокрема, згідно зі статтею 32 Закону України «Про державну службу», особи, які мають близькі стосунки з кандидатом на посаду, не можуть підпорядковуватися йому [5].

Окрім юридичних обмежень, публічні службовці також зобов'язані дотримуватися морально-етичних норм. Закон України «Про запобігання корупції» встановлює вимоги, які стосуються політичної нейтральності службовців, невикористання службової інформації в особистих інтересах і відсутності упередженості у ставленні до громадян [3]. Дотримання цих етичних норм забезпечує високий рівень довіри населення до державних інститутів і формує позитивний імідж публічної служби.

Специфіка діяльності публічних службовців може вимагати додаткових обмежень залежно від сфери їхньої роботи. Наприклад, у правоохоронних органах існують спеціалізовані норми, закріплені у законах, які регулюють питання проходження служби. Так, у Законі

України «Про Національну поліцію» ст. 61 присвячена обмеженням, які стосуються служби в поліції. У цій статті визначено категорії осіб, які не можуть займати посади поліцейських, а також заборонено членство в політичних партіях та участь у політичних акціях [4]. Морально-етичні вимоги до поліцейських визначаються Правилами етичної поведінки, затвердженими наказом Міністерства внутрішніх справ України від 9 листопада 2016 р. № 1179. Ці правила регулюють поведінку поліцейських, їхній зовнішній вигляд, спілкування та обов'язок нерозголошення службової інформації [1]. Додатково в цих правилах зазначені конкретні заборони для поліцейських під час виконання службових обов'язків.

Аналогічні обмеження діють і для працівників Державного бюро розслідувань (Закон України «Про Державне бюро розслідувань», Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань затверджених наказом Державного бюро розслідувань України від 16.01.2021 № 30) і Національного антикорупційного бюро (Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», Кодекс професійної етики працівників Національного антикорупційного бюро України від 01.09.2016 № 242), де особлива увага приділяється забороні на політичну діяльність і розголошення конфіденційної інформації. Ці обмеження покликані запобігти зловживанням та забезпечити доброчесність у виконанні службових обов'язків.

Тобто нормативно-правове регулювання правових обмежень під час проходження публічної служби в Україні є необхідним механізмом для забезпечення ефективності державного управління, запобігання корупційним проявам і формування доброчесного корпусу публічних службовців. Установлені вимоги до освіти, досвіду роботи та морально-етичних норм сприяють досягненню високих стандартів у сфері державної служби. Водночас специфічні обмеження для службовців у різних секторах ураховують особливості їхньої діяльності та підвищують довіру суспільства до державних інститутів. Важливо, щоб ці обмеження були справедливими, обґрунтованими та не призводили до зловживань з боку управлінських структур.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 № 1179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20230331#Text>.
4. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n613>.
5. Про державну службу: закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

Соколовська А. В., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,
директор ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів)

ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ

У зв'язку із запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану чинне митне законодавство зазнало значних змін у частині оформлення різних категорій товарів, спростивши деякі процедури митного контролю та оформлення. Погіршення ситуації через активні бойові дії та різке уповільнення економічного зростання спричинили зростання кількості випадків переміщення товарів через митний кордон України шляхом їх приховування від митного контролю.

Основи стратегії та тактики боротьби з контрабандою в Україні формуються на основі кількох ключових елементів, що охоплюють правові, технічні та оперативні заходи. Головними напрямками у цій сфері є посилення митного контролю, удосконалення законодавчої бази, співпраця з міжнародними організаціями, а також розвиток сучасних технологій для моніторингу та аналізу ризиків.

Один із найефективніших та основних шляхів запобігання та виявлення митних правопорушень та боротьби з контрабандою – співпраця та обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав у рамках надання взаємної адміністративної допомоги. За результатами співпраці та обміну інформацією з митними органами іноземних держав протягом 2014 р. митниці ДФС завели 552 справи про порушення митних правил на суму 191,7 млн грн (30,7 % загальної вартості предметів правопорушень). Найвагоміших результатів з виявлення схем незаконних зовнішньоекономічних операцій досягнуто завдяки міжнародному інформаційному обміну з митними адміністраціями Федеративної Республіки Німеччина, Королівств Нідерланди, Великобританії, Турецької Республіки та Республіки Польща [1, с. 59].

Також важливим аспектом боротьби із контрабандою є використання технічних засобів. Донедавна виявляти контрабанду можна було лише за допомогою досвіду митників і прикордонників та наявності відповідної своєчасно отриманої оперативно-розшукової інформації під час проведення контрольованих поставок. Останнім часом митні органи почали використовувати засоби таємного технічного контролю, створені за допомогою сучасних наукових досягнень. В основі технології новітнього обладнання – спектрометрія іонної рухливості. Прилади використовуються для експрес-виявлення слідових кількостей наркотичних або вибухових

речовин. “Іонскан” здатен лише за декілька секунд виявити та ідентифікувати більше 40 видів наркотиків та вибухових речовин [2, с. 6].

Для перевірки великотоннажних багажів, в яких може перевозитися наркотична речовина і які доволі часто використовують для переміщення великих партій наркотиків, застосовують рентгенівські прилади, засновані на реєстрації зміни інтенсивності рентгенівського випромінювання після проходження крізь об’єкт перевірки. Такі установки можуть бути як стаціонарними, так і пересувними і мають можливості комп’ютерної обробки сигналу, що дає змогу оператору з високим рівнем вірогідності розпізнавати наркотики в різноманітних предметах. Окремим видом інструментальних засобів пошуку і виявлення наркотиків є так звані детектори запахів. В основу їхньої дії покладено хроматографічні методи поділу речовин на окремі компоненти та їх аналіз [3, с. 121].

Регулювання контрабанди в Україні базується на низці підзаконних актів, які створюють правову основу для протидії цьому явищу. Основним документом, що визначає порядок дій у сфері переміщення товарів через кордон, є Митний кодекс України. Він включає положення, які регулюють митний контроль, процедури огляду, а також відповідальність за порушення митних правил. Наприклад, ст. 201 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за контрабанду, передбачаючи покарання за незаконне переміщення товарів або інших предметів через митний кордон [4].

Крім того, Закон України “Про митну справу” визначає основи митної політики та правові аспекти функціонування митних органів. Цей закон спрямований на регулювання процедур митного контролю, забезпечення прозорості діяльності митниць та встановлення чітких правил для перевірки товарів на кордоні [6].

Важливу роль у боротьбі з контрабандою відіграють підзаконні акти, які регламентують взаємодію митних органів з іншими правоохоронними структурами. Це передбачено рядом постанов Кабінету Міністрів України, що визначають механізми координації між митною службою, Національною поліцією, Службою безпеки України та іншими органами для проведення спільних операцій з виявлення контрабандних схем. Також Україні важливо виконувати міжнародні зобов’язання, зокрема в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) і Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, які потребували адаптації українського митного законодавства до міжнародних стандартів. Це дало змогу впровадити більш жорсткі норми контролю, запобігання та покарання за порушення митних правил. Відповідні норми встановлюють прозорі процедури для імпорту та експорту товарів і підкреслюють необхідність міжнародного співробітництва в боротьбі з контрабандою.

Незважаючи на певні успіхи, боротьба з контрабандою в умовах воєнного стану залишається складним завданням. Контрабандисти швидко адаптуються до нових умов, використовують слабкі сторони системи

контролю та знаходять нові шляхи для обходу митних процедур. Однак, завдяки активним зусиллям митних органів, впровадженню сучасних технологій та тісній міжнародній співпраці, вдається зменшити кількість випадків контрабанди, навіть у цих складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Ліпінський В. В. Правові аспекти протидії переміщенню товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю. Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. 2015. № 1. С. 58–63.

2. Чуwirін Д. Е. Протидія незаконному переміщенню наркотичних засобів через державний кордон України вимагає нових підходів / Д. Е. Чуwirін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2008. Вип. 18. С. 98–107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_18_11.

3. Павлишина А. Техніко-криміналістичні засоби й методи, що використовуються для збирання доказів у кримінальних провадженнях про злочини в сфері наркобізнесу. 27 березня 2015 року, Київ. С. 121.

4. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI: станом на 27 лип. 2024 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua / laws/show/4495-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text) (дата звернення: 04.10.2024).

5. Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї: Закон України від 18.05.2017 р. № 2052-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2052-19#Text> (дата звернення: 04.10.2024).

6. Про митну справу в Україні : Закон України від 25.06.1991 р. № 1262-XII : станом на 1 січ. 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12#Text> (дата звернення: 04.10.2024).

Субота С. І., здобувач

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Батраченко Т. С., к.ю.н., доц.,

завідувачка кафедри правоохоронної діяльності

Університету митної справи та фінансів)

ІНТЕРНЕТ-ШАХРАЙСТВО – ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИНУ: НОВІ РЕАЛІЇ

Зростання кіберзлочинності та шахрайства в мережі Інтернет є безпосереднім наслідком підвищеної цифрової залежності, діджиталізації сучасного суспільства, а також неконтрольованого поширення інформації, що призводить до її несанкціонованого доступу. Водночас, недостатній рівень обізнаності користувачів щодо питань кібербезпеки сприяє поширенню цих негативних явищ.

Значна частина сучасного населення проводить більшість свого часу в інформаційному просторі, що призводить до хронічного інформаційного

перевантаження. Як наслідок, люди поступово втрачають здатність помічати й усвідомлювати повсякденні події та реалії життя.

З огляду на пандемію COVID-19 та військові конфлікти, соціальні мережі стали одним із найпопулярніших засобів комунікації, зокрема для підтримання зв'язку з родиною та близькими, що перебувають далеко. Це значною мірою зумовлює зростання їхньої ролі у суспільному житті.

Людина, як соціальна істота, завжди залишається частиною спільноти, що робить її вразливою до впливу зовнішніх чинників. Злочинці активно використовують методи соціальної інженерії та інші психологічні техніки для маніпулювання довірою, з метою привласнення фінансових ресурсів жертв.

Попри значні переваги, соціальні мережі теж створюють сприятливі умови для поширення дезінформації та застосування методів соціальної інженерії, що, зі свого боку, сприяє ефективному впровадженню шахрайських схем.

Схема “Друг просить у борг”, у якій зловмисник, видаючи себе за знайомого або близьку людину, використовує психологічні прийоми та маніпуляції для здобуття довіри потенційної жертви, є типовим прикладом шахрайства. Злочинець звертається з проханням терміново переказати кошти на банківську картку, посилаючись на вигадані обставини. Подібні дії кваліфікуються як кримінальне правопорушення, що передбачає відповідальність згідно із законом.

Дії шахраїв, які використовують цю схему, кваліфікуються за частинами 1, 3 ст. 190 Кримінального кодексу України як шахрайство [2; 215] Це злочин, що полягає в умисному незаконному заволодінні чужим майном шляхом обману або зловживання довірою та ч. 5 ст. 361 Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж [2; 767].

Попри законодавчі гарантії доступу до інформації, користувачі Інтернету в Україні постійно стикаються з загрозами кіберзлочинності. Це підкреслює необхідність розробки ефективних механізмів захисту персональних даних і запобігання шахрайським діям.

Для ефективного протистояння кіберзлочинності потрібно об'єднати зусилля державних органів, інтернет-провайдерів та самих користувачів, що вимагає підвищення рівня обізнаності останніх щодо питань кібербезпеки.

Однією з основних причин успішних кібератак є недостатня увага користувачів до засобів захисту інформації, зокрема, до впровадження двофакторної аутентифікації та використання антивірусних програм.

Розвиток двофакторної аутентифікації, застосування сучасних антивірусних засобів, а також регулярне оновлення програмного забезпечення є ключовими заходами для забезпечення захисту персональних даних і запобігання шахрайству в Інтернеті.

Зростання кіберзлочинності є серйозним викликом для сучасного суспільства, що активно використовує цифрові технології. Незважаючи на існування законодавчих гарантій захисту інформації, на практиці вони часто виявляються недостатньо дієвими через низку законодавчих

прогалин. Однією з таких проблем є відсутність ефективного механізму контролю за впровадженням кібербезпекових стандартів та недостатня відповідальність за порушення вимог у сфері захисту даних. Успішне протистояння кіберзлочинності потребує спільних зусиль державних органів, інтернет-провайдерів та самих користувачів, що включає вдосконалення нормативно-правової бази. Підвищення рівня кібербезпеки через впровадження двофакторної аутентифікації, використання антивірусних програм та регулярне оновлення програмного забезпечення є важливими заходами для мінімізації ризиків. Усунення законодавчих прогалин у сфері кібербезпеки та запровадження дієвих механізмів контролю дозволить забезпечити ефективний захист персональних даних і зменшити кількість шахрайських дій в Інтернеті.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2583>
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. Ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид. Допов. Харків : Право, 2013.
3. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Tatsii_Vasyl/Kryminalnyi_kodeks_Ukrainy_Naukovo-praktychnyi_komentar_u_dvokh_tomakh_Tom_2_Osoblyva_chastyna.pdf
4. Бліхар М. М., Нарбут І. Правові особливості доступу до інформації та захисту прав у мережі інтернет. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/5-1.pdf>
5. Брисковська О. М., Пустовіт В. А. Організовані форми інтернет-шахрайства на сучасному етапі / Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки № 4. Том 1. 2020.
6. Метельський І. Особливості інтернет-шахрайства в період пандемії covid-19 / Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 3 (31) С. 183–187.

Сушко Д. Р., студентка

ННІ права та міжнародно-правових відносин

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Філяніна Л. А., к.ю.н, доц.,

доцент ННІ права та міжнародно-правових відносин

Університету митної справи та фінансів)

ВОЄННІ ТРИБУНАЛИ З ПИТАНЬ УКРАЇНИ: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ, ДІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Військові трибунали з питань України є важливим механізмом притягнення до відповідальності за воєнні злочини, скоєні під час війни. Їхня роль є ключовою у відновленні справедливості та забезпеченні міжнародного правопорядку. Формування таких трибуналів відбувається на основі міжнародного права, включаючи існуючі інституції, такі як Міжнародний кримінальний суд (МКС), а також можливе створення

спеціального трибуналу для розслідування та покарання за агресію проти України. Міжнародні трибунали формуються на основі міжнародних угод, резолюцій ООН або за ініціативою окремих держав чи коаліцій держав [1]. Особливу роль у цьому процесі відіграє МКС, який займається розслідуванням злочинів, скоєних під час війни в Україні, та проводить підготовку до судових процесів проти воєнних злочинців. Важливо зазначити, що юрисдикція МКС дозволяє розглядати справи, що стосуються геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, але злочин агресії має обмеження через особливості міжнародного права, тому активно обговорюється можливість створення окремого спеціального трибуналу для цього типу злочину.

Механізми дії військових трибуналів передбачають декілька ключових етапів, серед яких розслідування злочинів, збір доказів, підготовка обвинувачень, арешт підозрюваних і проведення судових засідань. Особливе значення має співпраця з національними судами України та правоохоронними органами, які відіграють важливу роль у зборі доказів і передачі їх міжнародним органам. Також важливою є підтримка міжнародної спільноти в розслідуванні злочинів, що включає діяльність ООН, Європейського Союзу та правозахисних організацій. Ця співпраця є необхідною для ефективного функціонування трибуналів, оскільки забезпечує доступ до доказів і сприяє затриманню осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів [2].

Особливості військових трибуналів з питань України полягають у специфіці злочинів, що розглядаються, таких як масові вбивства, насильство проти цивільного населення, руйнування цивільної інфраструктури, тортури та депортації [3]. Ці злочини вимагають особливої уваги під час збору доказів у складних воєнних умовах. Співпраця з журналістами, правозахисниками та волонтерами, які документують злочини, є критично важливою для подальшого судового розгляду. Також існують певні юридичні виклики, зокрема питання екстрадиції підозрюваних, надання дипломатичного імунітету деяким фігурантам та забезпечення справедливого судового процесу з урахуванням міжнародних стандартів прав людини та гуманітарного права.

Одним із важливих аспектів є історичні паралелі військових трибуналів з іншими процесами, такими як Нюрнберзький трибунал або трибунали щодо колишньої Югославії. Важливою особливістю таких трибуналів є не лише юридична, але й політична функція. Вони демонструють міжнародній спільноті важливість дотримання правових норм навіть у найбільш складних конфліктах та запобігають безкарності тих, хто порушує міжнародне право. У випадку з Україною військові трибунали мають також моральне значення, оскільки відображають глобальне прагнення до справедливості та забезпечення захисту прав людей, що постраждали внаслідок агресії [4].

Військові трибунали з питань України є невід'ємною частиною відновлення міжнародного правопорядку та забезпечення відповідальності

за воєнні злочини. Їхня діяльність сприяє не лише покаранню злочинців, але й попередженню майбутніх конфліктів через зміцнення міжнародного права. Крім того, ці процеси є важливою складовою післявоєнного відновлення України, оскільки надають можливість постраждалим отримати справедливість і відновити довіру до правової системи [5]. Міжнародні трибунали стають своєрідним символом боротьби за справедливість, зміцнюючи не лише українську правову систему, але й міжнародний порядок в цілому.

Список використаних джерел:

1. Агрессия против Украины: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН. Генассамблея ООН потребовала от России «немедленно» вывести свои войска из Украины. URL : <https://news.un.org/ru/story/2022/03/1419092>
2. Васюренко А. О. Роль Міжнародного військового трибуналу в процесі формування концепції індивідуальної кримінальної відповідальності за порушення міжнародно-правової заборони застосування сили // Укр. часопис міжнар. права. 2013. № 1.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Мохончук С.М. Деякі питання кримінальної відповідальності посадових осіб за скоєння злочинів проти миру і безпеки людства. Форум права. 2013. № 1. С. 721–728.
5. PACE unanimously demands an international tribunal to prosecute Russian and Belarusian leaders for the crime of aggression against Ukraine. Parliamentary Assembly. 2023. URL : <https://pace.coe.int/en/news/8963/pace-unanimously-demands-an-international-tribunal-to-prosecute-russian-and-belarusian-leaders-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine>

Старишко П. В., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Тертишник В. М. д.ю.н., проф., професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів)

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕБІЧНОГО, ПОВНОГО, ОБ'ЄКТИВНОГО ТА НЕУПЕРЕДЖЕНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ

Верховенство права – найважливіший цивілізаційний ідеал сьогодення, в зміст якого вкладається становлення системи правового і суспільного устрою де володарює право, де природні права і свободи людини знайшли загальне визнання та законодавче закріплення, визнані найвищою цінністю суспільства, їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама державна влада перебуває під владою права і контролем закону, обмежується правом, а саме право створює таку систему правовідносин та дієвих механізмів стримувань і противаг, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників. [1, с. 33]

Принцип всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування, концепт якого пропонується вченими-юристами більш чітко закріпити в законодавстві, [2, с. 29-30] є одним із основоположних принципів діяльності слідчих органів України, який спрямований на забезпечення ефективності кримінального судочинства, як в аспектах встановлення істини та справедливості правосуддя, так і в сенсі дотримання права і свобод людини, забезпечення верховенства права. Дотримання цього принципу є запорукою верховенства права та справедливості в правничій діяльності слідчого. Можна стверджувати що дані принципи діють в синергетичній єдності, що посилює їх дію в сфері судочинства як при їх дотриманні, так і навпаки.

Неупередженість вимагає виконання слідчим своєї діяльності в умовах відсутності тиску, незаконного втручання, здійснення своїх повноважень при умові відсутності конфлікту інтересів, бути беззаперечно незацікавленим у справі, діяти об'єктивно, без обвинувального ухилу чи навпаки.

Всебічність дослідження обставин справи передбачає ретельний аналіз усіх версій та доказів, з'ясування усіх обставин предмету доказування, врахування позиції сторони захисту, що дозволяє уникнути слідчих і судових помилок.

Об'єктивність розслідування орієнтує слідчого на розгляд всіх обставин справи без суб'єктивізму і стороннього впливу, досліджувати як докази, що підтверджують вину, так і ті, що можуть виправдати підозрюваного.

Повнота досліджень обставин справи в діяльності слідчого полягає в перевірці усіх версій події, встановлені всі обставини, які входять до предмета доказування, визначеного в ст. 91 КПК України.

Недоліки права та виклики сьогодення у реалізації указаних принципів:

а) Відсутність в КПК України чіткого визначення функції розслідування та тенденція розглядати слідчого як сторону обвинувачення;

б) Недостатня чіткість визначення самого принципу всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування. Зокрема, наразі його зміст частково закріплений в положеннях ч. 2 ст. 9 КПК України як складова принципу законності, але його так і не закріпили в якості окремого самостійного принципу серед цілісної системи принципів кримінального провадження, викладених в ст. 7 КПК України, та не розкрили в окремій нормі відповідно гл. 2 КПК України.

в) відсутність закріплення принципу всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування в законах України про ДБР, НАБУ та інших законодавчих актах щодо слідчих органів.

Підсумок. Принцип всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування є важливим гарантом справедливого правосуддя в кримінальних провадженнях.

Наразі, щонайменше, пропонуємо закріпити принцип всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування: в гл. 2 та в ст. 7 КПК України; в ст. 3 Закону України «Про державне бюро розслідувань»; в ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» в

ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної безпеки», а також у нормах, що визначають принципи діяльності інших слідчих органів.

Забезпечення реалізації принципу всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого розслідування потребує зміцнення принципу незалежності слідчих органів, в цілому, та процесуальної самостійності слідчого, зокрема, удосконалення процесуальної форми слідчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. Конституція України: науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2024. 486 с. ISBN 978-617-566-844-3

2. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2023. 1128 с.

3. Дрозд В. Г., Пономаренко А. В. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 352 с.

Тилик О., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Тертишник В. М., д.ю.н., проф.,
професор кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів)

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ МИРУ ТА ЛЮДЯНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Відповідно до вже ратифікованого Україною Римського статуту Міжнародний кримінальний Суд має юрисдикцію стосовно злочинів агресії, геноциду та проти людяності. Розділі XX КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки, людства та міжнародного правопорядку», який певним чином потребує реформування у зв'язку з ратифікацією Римського статуту, наразі визначено ряд норм, якими передбачена відповідальність за злочини, що дотичні до злочинів підсудних Міжнародному кримінальному суду. Але це лише частина злочинних дій, які носять особливо небезпечний характер проти миру та людяності.

Новоприйнятим Законом України від 9 жовтня 2024 р. № 4012-ІХ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», слушно доповнено КК України ст. 442-1 «Злочини проти людяності» такого змісту: «1. Умисне вчинення в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення: 1) переслідування будь-якої групи або спільноти, яка може бути ідентифікована, тобто обмеження прав людини за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, статевими або іншими підставами (ознаками) дискримінації, визначеними міжнародним правом як неприпустимі; 2) депортації населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених

міжнародним правом, переміщення (виселення) відповідної групи осіб з території, на якій вони законно перебували, на територію іншої держави; 3) насильницького переміщення населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним правом, переміщення (виселення) відповідної групи осіб з території, на якій вони законно перебували, до іншої місцевості у межах однієї держави; 4) згвалтування, сексуальної експлуатації, примушування до зайняття проституцією, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства; 5) оборнення в рабство або торгівлі людьми; 6) насильницького зникнення; 7) незаконного позбавлення волі; 8) катування; 9) інших умисних нелюдських діянь подібного характеру, які супроводжуються заподіянням сильних страждань, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень чи серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю, – карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років. 2. Умисне вчинення в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення злочину апартеїду, винищення, вбивств – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі».

Визнаючи важливість даних змін, вважаємо, що відповідальність за указані злочини має каратись основним покаранням – довічним позбавленням волі та додатковим покаранням – конфіскацією майна.

Виникає потреба, ґрунтовної реформи даного розділу, зокрема, як в більш чіткому визначення системи норм, даного розділу, так і в їх окремому удосконаленні. На наш погляд, по перше, розділ 20 КК України варто назвати «Злочини агресії, геноциду, проти людяності миру та міжнародного гуманітарного права», по друге, ст. 438 варто назвати «Злочини проти міжнародного гуманітарного права» та відповідно викласти її зміст з урахуванням Женевських конвенцій що становлять систему міжнародно визнаних норм міжнародного гуманітарного права.

В сучасних реаліях гібридних війн появляються небезпечні форми злочинів проти людяності, зокрема енергетичний та ядерний тероризм, відповідальність за які більш доречно розмістити в удосконаленому розділі розділ 20 КК України.

Думається, що у такому розділі має бути закріплена окрема норма, якою б передбачалась підвищена відповідальність за акти ядерного тероризму. Наразі, відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму, пропонуємо доповнити розділ 20 КК України статтею «Ядерний тероризм», та викласти її в такій редакції: «Ядерний тероризм – дії пов'язані з захопленням чи ушкодженням ядерних об'єктів або з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів, таким чином, що створюється загроза ядерної катастрофи, що може тягти за собою заподіяння значної шкоди здоров'ю населення, або які носять характер шантажу чи залякування населення ядерною катастрофою – караються довічним позбавленням волі». Розслідування злочинів, занесених до розділу визначених в розділі 20 КК України, який ми пропонуємо назвати «Злочини агресії, геноциду, проти

людяності миру та міжнародного гуманітарного права», варто віднести до підслідності слідчих СБУ України.

Список використаних джерел:

1 Закон України від 9 жовтня 2024 року № 4012-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». *Голос України* від 23.10.2024. № 151. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20>

2 Когут Ю. І. Сучасні технології гібридної війни: практичний посібник; за ред. док-ра тех. наук, проф. А. С. Довгополого. Київ: ВД «Дакор», 2024. 368 с. ISBN 978-617-8255-08-4

3 Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2024. 486 с.

Тунтула О. С., к.ю.н., доц.,
прокурор Миколаївської спеціалізованої прокуратури
в оборонній сфері Південного регіону

СУТНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ІНШИХ СОЦІОСУБ'ЄКТІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛЬНОГО ВИЗНАННЯ І ДІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Сутність удосконалення у контексті вимог проголошеного у ч. 1 ст. 8 Конституції України реального визнання і дії принципу верховенства права [3] найменування і складу правового статусу фізичних осіб та інших соціосуб'єктів та деяких інших тісно пов'язаних з цим положень більш правильно представити у вигляді наступних оприлюднених у низці публікацій і розроблених авторкою [1, с. 68; 2, с. 217; та ін.] наступних **інноваційних редакцій статей перспективного Конституційного кодексу України, а рівно будь-якої іншої держави світу :**

Статті І. «Склад соціосуб'єктів», що має бути розміщена у порядку пояснення термінів та понять даного кодексу у такій редакції :

«Соціосуб'єктами в контексті їх правового статусу є :

1. Фізичні особи.
2. Юридичні особи.
3. Держава як суммативне утворення фізичних та юридичних осіб.
4. Міждержавні установи як суммативні утворення фізичних та юридичних осіб різних держав» [1, с. 68; 2, с. 217].

Статті ІІ. «Сутність і перелік базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів», що також має бути розміщена у порядку пояснення термінів і понять даного кодексу таким чином :

«Правовий статус соціосуб'єктів складається з наступних базисних категорій :

1. Право, що являє собою можливість певного соціосуб'єкта скористатися конкретним позитивним результатом суспільного розвитку, коли негативний результат суспільного розвитку може стати такою можливістю тільки за наявності Національної програми з повного викоринення цього негативного результату або, принаймні, з максимально можливою мінімізацією його рівня.

2. Свобода – за наявності акценту уваги на альтернативності і на безперешкодності вибору перерахованими соціосуб'єктами такої можливості.

3. Обов'язок, тобто необхідність виконати соціосуб'єктом певний встановлений державою припис, що підтримується безпосереднім (прямим) та/чи делегованим державним примусом

4. Інтерес, тобто можливість соціосуб'єкта використовувати в своїх цілях таке право, свободу та/чи обов'язок іншого соціосуб'єкта)» [1, с. 68; 2, с. 217].

Статті VI «Алогічність використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта» :

«Є правопорушенням використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, в будь-якому випадку забезпечення правового статусу певної групи меншості соціосуб'єктів за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу аналогічної групи більшості соціосуб'єктів, за винятком випадків, передбачених і належним чином компенсаційне врегульованих законом» [1, с. 72].

Статті IX «Сутність погіршення правового статусу соціосуб'єктів» :

«Погіршенням правового статусу соціосуб'єктів є :

1. Звуження існуючого змісту та/або обсягу прав та/чи свобод та/або інтересів фізичних та/чи юридичних осіб або незбалансоване розширення змісту та/чи обсягу їх обов'язків.

2. Розширення існуючого змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів держави та/чи міждержавних утворень або незбалансоване звуження змісту та/або обсягу їх обов'язків.

Не є погіршенням або покращенням правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб розширення існуючого змісту та/або обсягу обов'язків фізичних та/чи юридичних осіб або звуження змісту та/чи обсягу обов'язків держави та/чи міждержавних утворень, що збалансовано відповідним розширенням змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів фізичних та/або юридичних осіб» [1, с. 79].

Звідси принцип верховенства права має розповсюджуватися не лише на права, свободи та інколи обов'язки і тільки людини чи громадянина, але на й всі без винятку та у рівній ступені як базисні складові правового статусу соціосуб'єктів – їх права, свободи, обов'язки та інтереси, так й базисні різновиди соціосуб'єктів – юридичних та фізичних осіб, державу і

міждержавні утворення, але, зрозуміло, із неухильним дотримання передбаченого ч.1 ст.3 Конституції України достатньо вираженого безумовного пріоритету людини та її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищих у державі соціальних цінностей [3].

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O. O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/40/37/126-1>

2. Кириченко О. А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»).

3. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, зі змінами, згідно із законом № 27-IX від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

Тунтула О. С., к.ю.н., доц., прокурор
Миколаївської спеціалізованої прокуратури
в оборонній сфері Південного регіону
Бобилєва М. В., здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти за спеціальністю 081 Право
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

СТИСЛИЙ ВИКЛАД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДИНАДЦЯТИСТУПЕНЕВОЇ БАЗИСНОЇ ТА СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИЗНАННЯ І ДІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Досить актуальним у контексті вимог ч. 1 ст. 8 Конституції України із визнання і дії в нашій державі принципу верховенства права є докорінне реформування юридичної освіти і, як наслідок, оприлюднення розробленого О. С. Тунтулою **інноваційного розуміння навчального забезпечення безкоштовної та доступної одинадцятиступеневої базисної і супутньої юридичної освіти** [1, с. 135–141; 2, с. 477–481 та ін.], що стисло може бути представлено в розвитку у такій редакції :

1. Ретроспективний спеціальний навчальний курс, тут і надалі наприклад, з теорології юриспруденції.

2. Еталонний навчальний курс з теорології юриспруденції, положення якого повинні :

2.1. Вичерпне розподілятися між такими спеціальними навчальними курсами з теорології юриспруденції, як :

2.1.1. Система базових спеціальних навчальних курсів з теорології юриспруденції за кожною із спеціалізацій та/або субспеціалізацій правознавчої чи антиделіктної спеціальності шкільного спеціалізованого ОКР *звичайного, особливого або пенітенціарного порядку його проходження.*

2.1.2. Базовий університетський бакалаврський спеціальний навчальний курс з теорології юриспруденції *звичайного, особливого або пенітенціарного порядку проходження цього етапу ОКР.*

2.1.3. Система базових університетських спеціальних навчальних курсів з теорології юриспруденції для кожної зі спеціальностей та спеціалізацій або субспеціалізацій спеціалістів *звичайного, особливого або пенітенціарного порядку проходження цього етапу ОКР.*

2.1.4. Система базових академічних спеціальних навчальних курсів з теорології юриспруденції для кожної зі спеціальностей, спеціалізації та субспеціалізації магістрів *звичайного, особливого або пенітенціарного порядку проходження цього ОКР.*

2.1.5. Система базових спеціальних навчальних курсів післядипломної освіти з теорології юриспруденції для кожної зі спеціальностей та спеціалізацій чи субспеціалізацій бакалаврів, спеціалістів та магістрів юриспруденції *звичайного, особливого чи пенітенціарного порядку проходження цього ОКР.*

2.2. Разом з еталонними навчальними курсами з інших юридичних наук стати основою для комплектації :

2.2.1. Системи суммативних спеціальних навчальних курсів з юриспруденції загалом, тобто, коли визначається концепція, з яких саме юридичних наук, які саме положення, та в якому саме обсязі повинні скласти кожен із наступних суммативних спеціальних навчальних курсів з юриспруденції загалом :

2.2.1.1. Система базових суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції для дошкільного ОКР для кожного з порядків його отримання.

2.2.1.3. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції для кожної зі спеціальностей та спеціалізацій та/або субспеціалізацій кваліфікованого робітничого ОКР кожного з порядків його отримання.

2.2.1.4. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції для кожної з неюридичних спеціальностей та спеціалізацій чи субспеціалізацій шкільного спеціалізованого ОКР кожного з порядків його отримання.

2.2.1.5. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції для кожної з неюридичних спеціальностей та спеціалізацій або субспеціалізацій університетського ОКР кожного з порядків його отримання.

2.2.1.6. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції для кожної з неюридичних спеціальностей та спеціалізацій або субспеціалізацій академічного ОКР кожного з порядків його отримання.

2.2.1.7. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції або неюридичної галузі знань для **позанормативного ОКР** для кожного з порядків його отримання.

2.2.1.8. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції або неюридичної галузі знань для кожної з відповідних спеціальностей та спеціалізацій чи субспеціалізацій **післядипломної освіти кваліфікованого робітничого ОКР** для кожного з порядків його отримання.

2.2.1.9. Система супутніх суммативних спеціальних навчальних курсів з основ юриспруденції або неюридичної галузі знань для кожної зі спеціальностей та спеціалізацій або субспеціалізацій бакалаврів, спеціалістів та магістрів юриспруденції **післядипломного ОКР** кожного з порядків його отримання.

Список використаних джерел:

1. Тунтула О. С., Швагер С. І. Навчальне забезпечення чотирнадцяти-ступеневої антикримінальної освіти. *Нормативні та прикладні засади удосконалення інституту призначення покарання та інших заходів кримінально-правового впливу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конфер., 26 – 27 грудня 2015 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеськ. юрид. акад.», 2015. С. 135–141. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/3260>

2. Тунтула О.С. Інноваційна доктрина навчально-методичного забезпечення одинадцятирівневої базисної та супутньої юридичної чи іншої освіти. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер., 8–11 грудня 2021 р. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 477–481.

Трегубов М. Д., студент
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В, д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

НЕЗАКОННЕ ПЕРЕВЕЗЕННЯ АВТОМОБІЛІВ ЧЕРЕЗ КОРДОНИ УКРАЇНИ У КРАЇНУ АГРЕСОРА

Незаконне перевезення автомобілів через кордони України в країну-агресора є однією з важливих загроз для національної економіки та безпеки держави. Це питання набуває особливої актуальності в умовах підвищеної уваги до контрабанди і протидії фінансуванню злочинних угруповань, які використовують нелегальні канали для транспортування авто, створюючи фінансову загрозу для України. Нелегально ввезені автомобілі підривають ринок, сприяють корупції та кримінальним схемам і завдають збитків державному бюджету [1].

Незаконне переміщення автомобілів призводить до втрати контролю держави над ринком авто, посилює корупційні схеми та ставить під загрозу репутацію України як держави, що не здатна ефективно захищати свої кордони та економічні інтереси.

Існують численні випадки, коли такі автомобілі постачаються за заниженими цінами, що створює нерівні умови для офіційних дилерів та імпортерів, сприяє тіньовій економіці та ускладнює розвиток легального ринку. Більше того, відсутність контролю призводить до значних фінансових втрат для держави, оскільки автомобілі, що ввозяться нелегально, не обкладаються митами і податками, що посилює проблему недофінансування державного бюджету [2].

У працях українських дослідників, таких як О. С. Куценко та І. В. Кравченко, відзначається, що нелегальне ввезення автомобілів є потужним інструментом для відмивання коштів, що отримані злочинним шляхом, і призводить до значного зростання організованої злочинності в Україні [3].

За їхніми дослідженнями, однією з основних проблем є недосконалість законодавства та слабкі заходи контролю, що дозволяє злочинцям обходити митні правила, підробляти VIN-номери і нелегально перепродавати авто. Дослідники також зазначають, що корупційні зв'язки злочинних груп на різних рівнях влади та серед митних службовців тільки ускладнюють боротьбу з контрабандою і підривають авторитет правоохоронних органів [4]. Згідно з оцінками експертів, щорічні збитки від такої діяльності сягають сотень мільйонів гривень, що могли б бути направлені на фінансування соціальних програм і розвиток інфраструктури [5].

Незаконне перевезення автомобілів часто супроводжується підробкою документів, корупційними схемами та іншими кримінальними діями, що негативно впливає на українське суспільство. Одним із основних ризиків є фальсифікація документів і корупційна діяльність серед митних посадовців, що дозволяє злочинцям переміщати автомобілі через кордон без належного митного оформлення. Це створює небезпеку для легальних учасників ринку, які змушені знижувати ціни та надавати значні знижки, щоб залишатися конкурентоспроможними. Крім того, через ввезення автомобілів за заниженою вартістю, державний бюджет втрачає значні суми коштів, які могли б бути використані на розвиток країни та підтримку її громадян [1].

З огляду на це боротьба з незаконним перевезенням автомобілів потребує вдосконалення митного та прикордонного контролю, підвищення рівня відповідальності за порушення митних правил і розширення можливостей міжнародної співпраці з країнами ЄС та іншими партнерами. Наразі серед основних напрямів роботи правоохоронних органів у цій сфері є посилення контролю на митних пунктах, розвиток антикорупційних заходів та інтенсивніше застосування технологічних інструментів для відстеження транспортних засобів, що можуть використовуватися в схемах контрабанди [2].

На нашу думку, незаконне переміщення автомобілів через кордон України є серйозною проблемою, що потребує негайних та ефективних дій з боку держави. Усунення цієї проблеми має передбачати комплексні заходи, спрямовані на посилення контролю на кордоні, удосконалення нормативно-правової бази, а також запровадження жорсткіших санкцій за контрабанду.

Ефективна протидія цьому явищу має базуватися на співпраці з міжнародними організаціями та партнерами для створення узгоджених заходів і технологій, що дозволять обмежити незаконне перевезення автомобілів та захистити економічні інтереси країни [4]. Зважаючи на міжнародний характер проблеми, необхідно також посилювати міжнародні зв'язки для обміну інформацією про незаконні схеми та сприяти утворенню механізмів ефективного переслідування осіб, залучених до незаконних схем.

Список використаної літератури:

1. Штраф за незаконне перебування авто в Україні. *Yevro Брокер*. URL: <https://www.yevro.com.ua/shtraf-za-nezakonne-perebuvannya-avto-v/> (дата звернення: 04.11.2024).

2. Як пригнати та розмитнити авто з Польщі в Україні? *Yevro Брокер*. URL: <https://www.yevro.com.ua/rozmytnennya-avto-z-polshhi-v-ukrayini-2023-proczes-vid-a-do-ya-czina/> (дата звернення: 04.11.2024).

3. Фердман Г. П. Загрози транспортній безпеці України за умов глобалізації: державно-управлінський аспект. *Лічного управління 147' Державна служба*. 2020. С. 5. URL : <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/17-2020/29.pdf> (дата звернення: 04.11.2024).

4. Платформа правових консультацій – WikiLegalAid. *Платформа правових консультацій – WikiLegalAid*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Головна_сторінка (дата звернення: 04.11.2024).

5. Законодавче регулювання відповідальності за порушення митних правил. Доступно за посиланням: URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_контрабанду_та_порушення_митних_правил](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_контрабанду_та_порушення_митних_правил).

Унтілов А. В., студент

ННІ права та міжнародно-правових відносин

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Філяніна Л. А. к.ю.н, доц.,

доцент ННІ права та міжнародно-правових відносин

Університету митної справи та фінансів)

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ТА КІБЕРАТАКИ РФ ПО КРАЇНАХ ЗАХОДУ

Ключовою парадигмою зміни безпекового середовища світу сьогодні визнано інформаційну війну, яка включає в себе масову дезінформацію, гібридні загрози та кібератаки. Звичайно ж, це напряму і в першу чергу пов'язано з агресивною проімперською рашистською політикою сучасної Росії та її лідера в. путіна проти усього цивілізованого світу, а також відкритою повномасштабною війною кремлівського режиму проти України. Але при цьому не слід думати, що російська гібридна війна розпочалася в 2022 чи навіть раніше – 2014 році – це не так. Ще 10 лютого 2007 року в. путін виступав на безпековій конференції у німецькому місті Мюнхен, де окреслив особливості однополярного світу та заявив, що росія більше не змириться зі своїм поточним статусом аутсайдера у геополітиці

XXI ст. Ключовими словами диктатора у тій промові були: «росія більше не дасть себе принизити, а Захід має врахувати її природні інтереси».

Саме з цією метою російські силові структури повністю оновили, трансформували концепцію протистояння із Заходом – не в змозі досягти хоча б паритету у якості, кількості, номенклатурі озброєнь, спорядження та ін., вони пішли іншим шляхом, шляхом здійснення асиметричних дій в інформаційному та кіберпросторі. Про це свідчать не тільки відомі кібератаки на українські інституції в часи Помаранчевої революції, кіберзагрози та атака на Естонію, але й вихід статті очільника Генштабу рф В. Герасимова у 2013 році. Ця маловідома широкому загалу стаття окреслює ключову роль невійськових засобів у досягнення державою поставлених цілей, причому не тільки через автоматичні, роботизовані інструменти і штучний інтелект, але і на здійснення асиметричних дій і інформаційних сфер в протидії перевазі супротивника [1].

Такі асиметричні дії варіюються від партизанської боротьби до терористичних атак і від створення і накопичення хибної інформації/дезінформації до прямої державної пропаганди, поєднаної з активною дипломатією на випередження. Коли супротивник має перевагу в своїх силах і засобах, держава може задіяти комбінацію цих інструментів для нівелювання переваги супротивника.

Саме це росія стала активно впроваджувати у життя не тільки в Україні, але й на Заході. Основними засобами такої боротьби є поширення дезінформації, спонсорство недержавних дійових осіб в сусідніх з росією європейських країнах і не лише в них, здійснення кібератак, втручання у виборчі процеси на Заході і використання енергетики як зброї. Основними завданнями, які переслідує росія при цьому, можна назвати політичну поляризацію; втручання у виборчий процес через кібератаки, дезінформаційні кампанії та різномантні операції з витоком інформації; підриг єдності країн Заходу; маніпуляція медіапростором західних демократій тощо [3].

Окрім цього, значну небезпеку становлять і кібератаки рф та її хакерів проти країн колективного Заходу. Так, у спільному науково-журналістському розслідуванні Citizen Lab при Університеті Торонто та Access Now і The Guardian вказано, що Агентство державної безпеки Росії проводило все більш витончені фішингові атаки на членів громадянського суспільства США, Європи та рф, а в деяких випадках видавало себе за осіб, які особисто близькі до цілей атак. У серпні 2024 року об'єктами серії спроб нападів стали колишній посол США в Україні Стівен Пайфер і Поліна Махольд, російський видавець у вигнанні, чия інформаційна організація «Проект Медіа» проводила гучні розслідування про російського президента володимира путіна і лідера Чечні рамзана кадирова» [4]. Іншим яскравим прикладом кібервійни рф із Заходом є повідомлення Федеральної служба захисту конституції Німеччини, яка офіційно заявила, що разом з ФБР, Агентством кібербезпеки США, АНБ та іншими міжнародними партнерами видала застереження щодо групи, відомої як UNC2589 через вчинення останньою кібератак проти НАТО та

ЄС на початку вересня 2024 року. У своєму застереженні розвідка заявила, що група, також відома як Cadet Blizzard або Ember Bear, займається вебшпигунством і підривними акціями за допомогою створення фіктивних вебсайтів [2].

Звичайно ж, усе це поки не дуже підірвало безпекову ситуацію на Заході, проте уже очевидно, що негативні зміни продовжують наростати. Тому дезінформація, численні «операції впливу» (PsyOp), кібератаки та інші елементи «гібридної» війни уже до певної міри зменшили і, можливо, навіть компенсували дисбаланс військових сил рф і Заходу. І якщо найближчим часом не буде впроваджено у життя рішучі дії із відсічі російській стратегії «м'якого» впливу на сили колективного Заходу, результати будуть ще тяжчими.

Список використаних джерел:

1. Гібридна війна росії проти Заходу. Arsalan Bilal. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2024/04/26/index.html> (дата звернення – 04.10.2024).

2. Троян В. Німецька розвідка: ГРУ росії стоїть за кібератаками на НАТО та ЄС. Інститут масової інформації. URL : <https://imi.org.ua/news/nimetska-rozvidka-gru-rosiyi-stoyit-za-kiberatakamy-na-nato-ta-yes-i63503> (дата звернення – 04.10.2024).

3. Протидія кремлівській дезінформації в ЄС. Центр публічної дипломатії. URL : <http://publicdiplomacy.org.ua/?p=969> (дата звернення – 04.10.2024).

4. РФ проводить складніші фішингові атаки на громадських діячів у США та Європі. К. Бовсуновська, Уніан. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3832814-rosijski-informacijni-operacii-v-krainah-es.html> (дата звернення – 03.10.2024).

Чегут К. А., студентка Дніпровського державного технічного університету (науковий керівник – Ярошевська Т. В., д.ю.н., доц., професорка кафедри соціально-психологічних та гуманітарних наук)

ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДЕРЖАВОТВОРЕННІ УКРАЇНИ

Доктрина верховенства права є фундаментальною основою, на якій ґрунтується функціонування сучасної демократичної держави. Вона передбачає, що всі без винятку органи влади, посадові особи та громадяни підкоряються законам, які мають загальнообов'язковий характер. Для України, що прагне утвердитися як демократична держава європейського зразка, принцип верховенства права є критичним показником успішного державотворення й розвитку. Проте в процесі становлення верховенства права Україна стикається з численними доктринальними проблемами, обумовленими специфікою її правової системи і політичної реальності [1, с. 16].

Однією з найбільших проблем у забезпеченні верховенства права є нестабільність та суперечливість правової бази. В Україні закони часто приймаються поспіхом, що призводить до їх недосконалості та ускладнює

правозастосування. Наприклад, закони, що стосуються судової реформи, постійно змінюються, ускладнюючи адаптацію системи до нових вимог. Це породжує ситуацію правової невизначеності, яка шкодить суспільному життю та підриває довіру громадян до держави [2, с. 4]. Відсутність ефективного контролю за виконанням правових норм також призводить до безкарності та створює умови для корупції, коли закони ігноруються або порушуються для особистої вигоди впливових осіб.

Іншою суттєвою проблемою є залежність судової системи від політичного тиску, що суперечить принципу незалежності судової гілки влади [3, с. 265]. Численні дослідження показують, що частина суддів схильна ухвалювати рішення під впливом політичних або економічних інтересів впливових осіб, що перешкоджає об'єктивному правосуддю. Це явище руйнує довіру громадян до судової системи, оскільки рішення судів сприймаються як несправедливі або маніпулятивні. Корупція, що глибоко пронизує всі рівні державного апарату, посилює ці проблеми та робить утвердження верховенства права практично неможливим [4, с. 10].

Для реалізації верховенства права необхідна правова культура серед населення, яка включає знання своїх прав і обов'язків, довіру до судової системи та готовність звертатися до суду для захисту своїх прав. Проте, в Україні рівень правової культури залишається низьким, що значною мірою зумовлено недоліками освітньої системи. Низька обізнаність населення щодо прав і механізмів їх захисту призводить до правового нігілізму, коли громадяни або не звертаються до суду, або ігнорують свої правові обов'язки. Це створює сприятливі умови для свавілля з боку посадовців та інших осіб, що мають доступ до ресурсів і влади.

Ще однією перешкодою на шляху до верховенства права є недостача ресурсів і відповідної організаційної бази для здійснення реформ. Багато реформ, зокрема антикорупційні, стикаються з проблемами реалізації через недостатнє фінансування, відсутність чіткої стратегії та політичної волі [5, с. 17]. Як наслідок, реформи залишаються частково реалізованими або взагалі не приносять очікуваних результатів, що ще більше підриває довіру громадян до правової системи.

Доктринальні проблеми верховенства права в Україні вимагають комплексного вирішення. Лише при умові стабільності правової бази, незалежності судової системи, розвитку правової культури та забезпеченні належних умов для реформування можливо досягти високого рівня правової держави. Верховенство права повинно бути не лише формальною концепцією, але й реальним принципом, що захищає права кожного громадянина України. Це потребує не лише змін у законодавстві, але й реформ у суспільстві, зміни правової культури та налагодження ефективного контролю з боку громадянського суспільства [6, с. 99].

Таким чином, верховенство права є не тільки одним з основних правових принципів демократичної держави, але й важливою умовою для підвищення якості життя громадян України. Лише при справедливому правосудді та захисті прав людини кожен громадянин може відчувати себе

захищеним і довіряти державним інститутам. Верховенство права, на наш погляд, має стати стрижнем української державності. Для досягнення цієї мети необхідно активно розвивати правову культуру, забезпечувати незалежність судів і викорінювати корупцію на всіх рівнях державної влади [7, с. 104]. Вважаємо, що успіх у цій сфері можливий лише за умови, що кожен громадянин усвідомить значення верховенства права та буде вимагати його дотримання, адже справедлива правова система – це основа стабільного та успішного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Білоус І. Верховенство права в сучасних умовах: доктринальний аспект. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 15–21.
2. Ковальчук О. Правова культура в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Львів: Світ, 2023. С. 4–8.
3. Мартинюк Н. Політичний тиск на судову систему: аналіз українських реалій. Харків: Видавництво Харківського університету. 2022. С. 265–270.
4. Петров М. Незалежність судової системи в Україні: міфи та реальність. Журнал права. 2021. С. 10–11.
5. Аналітичний звіт: Корупція в Україні та її вплив на правову систему. Центр протидії корупції. 2022. С. 17–24.
6. Андрущенко В. Реформи антикорупційних органів: перспективи та реалії. Київ: Преса України, 2021. С. 98–100.
7. Ярошевська Т. В. Верховенство права як основний принцип у правовій системі Європейського Союзу. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 лют. 2023 р.). С. 104–108.

Чередниченко С. В., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПОМ'ЯКШУЮТЬ ТА ОБТЯЖУЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Митне законодавство є однією з найбільш динамічних складових національної правової системи, що суттєво впливає на розвиток нової системи правовідносин і становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави, яка сприяє ефективній міжнародній торгівлі, рівноправному співробітництву держав, економічній діяльності іноземних партнерів та захисту національних інтересів у зовнішньоекономічних відносинах. Інтенсифікація та гармонізація митного регулювання вимагає забезпечення його ефективності, зокрема дотримання норм митного законодавства, які спрямовані на гарантування законності, запобігання та

припинення порушень митних правил і притягнення порушників до відповідальності [3].

Визначення обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність за порушення митних правил, є важливим етапом у правозастосуванні, оскільки воно безпосередньо впливає на міру відповідальності порушників і справедливість правосуддя. Проте в цій сфері існує ряд актуальних проблем, які ускладнюють процес встановлення таких обставин і забезпечення ефективного митного контролю.

До пом'якшувальних обставин можуть належати такі фактори:

- Визнання вини та щире розкаяння – якщо правопорушник усвідомлює свою провину і співпрацює з органами митного контролю.

- Виправлення завданої шкоди – добровільне відшкодування збитків або ліквідація наслідків правопорушення може слугувати підставою для зниження відповідальності.

- Складні обставини або необхідність – ситуації, коли правопорушення було вчинено через вимушеність або важкі життєві обставини, та інші обставини – залежно від конкретної ситуації, можуть враховуватися й інші фактори, що свідчать про зниження суспільної небезпеки вчиненого діяння.

До обтяжувальних обставин належать:

- Рецидив правопорушень – повторне вчинення порушень митних правил свідчить про стійкість наміру і небажання дотримуватися законодавства.

- Групове вчинення правопорушення – участь у порушенні кількох осіб свідчить про його більш високий рівень організованості.

- Використання службового становища – зловживання службовими повноваженнями при вчиненні порушення посилює відповідальність [2].

Якщо визначати саме актуальні проблеми при визначенні обставин, що пом'якшують та обтяжують відповідальність за порушення митних правил, то у світлі вищевикладеного видається беззаперечним твердження Ліпинського В. В., про те, що слід прийняти до уваги досвід найбільш розвинених країн свідчить, що при вирішенні питання про конфіскацію обов'язково враховуються обтяжуючі та пом'якшувальні обставини [1, с. 360]. Наприклад, перевіряється, чи вживав власник спеціально переобладнаного або адаптованого транспортного засобу всі можливі заходи для запобігання його використанню під час порушення митних правил. Інший приклад – чи існує можливість повернення такого транспортного засобу до початкового стану для подальшого використання за призначенням, що відповідає рекомендаціям Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур [1, с. 361].

Тоже, можна дійти висновку, що актуальні проблеми, пов'язані з визначенням пом'якшувальних і обтяжувальних обставин, включають:

- Суб'єктивність оцінки – можливість різного тлумачення однакових обставин, що призводить до нерівномірного правозастосування.

- Відсутність чітких критеріїв – законодавство не завжди встановлює точні інструкції для кваліфікації обставин.

- Невизначеність судової практики – різне трактування однакових обставин судовими інстанціями.

Таким чином, процес визначення обставин, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність, потребує чіткого законодавчого регулювання та підвищення кваліфікації посадових осіб митних органів для досягнення справедливого та об'єктивного правозастосування.

Список використаних джерел:

6. Ліпинський В. В. Пропорційність та альтернативність конфіскації за порушення митних правил. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. 2023. С. 358–361. URL : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.59>.

7. Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012. № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 29.10.2024).

8. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція): міжнародний документ Рада Митного Співробітництва від 18 травня 1973 року. Дата оновлення: 26 червня 1999 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643/conv#o1328

Циганок В. О., викладач

Кам'янського фахового медичного коледжу

АНТИКОРУПЦІЙНЕ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Упродовж багатьох років корупція була серйозною проблемою в Україні, що мало значний вплив на управління, суспільну довіру та економічне зростання. Згідно з Transparency International в Індексі сприйняття корупції за 2013 рік Україна посіла 144 місце зі 177 країн. Корупція торкнулася майже кожної частини суспільства, від державних послуг до бізнесу, що в свою чергу призвело до великих економічних втрат і глибоко вкоріненої недовіри до державних установ. Проте з 2014 року Україні вдалось зробити серйозні кроки у боротьбі з корупцією. Цей процес змін значною мірою був зумовлений створенням нової структури державних антикорупційних інституцій, які перебувають під пильним наглядом громадянського суспільства [1, с. 178]. Та навіть незважаючи на успіхи, Україна на шляху до більшої прозорості та підзвітності була змушена зіткнутися і з невдачами, адже для просування цієї справи необхідні спільні зусилля державного, приватного секторів, уряду та міжнародних партнерів.

Громадські вимоги до реформ спонукали уряд створити потужну антикорупційну базу. Протягом п'яти років з часів революції 2014 року уряд створив Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищий

антикорупційний суд (ВАКС). Саме ці чотири установи стали фундаментом нової антикорупційної інфраструктури України та досягли значних результатів з моменту свого заснування.

НАБУ стало ключовим елементом у розслідуванні корупції на високому рівні. Було розпочато тисячі справ і понад 1000 судових переслідувань. Результатом роботи НАБУ стало вилучення понад трьох мільярдів гривень привласнених державних коштів. Transparency International у нещодавній оцінці було схвалено прогрес НАБУ, зокрема відзначено підвищення ефективності та незалежності, які зміцнили загальну систему боротьби з корупцією в Україні.

САП тісно співпрацює з НАБУ займаючись розслідуванням корупційних справ, у тому числі проти високопосадовців, що демонструє відсутність толерантності до корупції на будь-якому рівні. Представники США високо оцінюють агресивну позицію САП, зазначивши, що вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні виконання антикорупційного законодавства України.

НАЗК зосереджується на превентивних заходах та ініціативах щодо прозорості. Однією з ключових програм є система електронного декларування активів, що дає можливість громадськості ретельно перевіряти фінансову інформацію державних службовців. Ця система стала поштовхом для покращання підзвітності і зменшення можливості для корупції.

ВАКС було створено у 2019 році. Він виніс понад 150 вироків щодо високопоставлених державних і бізнес-персон, що в свою чергу зміцнило довіру громадян до судової системи України.

Для довгострокового успіху вирішальне значення має не тільки кримінальне переслідування корупції, а й запобігання їй [3, с.37]. Аби зробити діяльність уряду більш прозорою та зменшити бюрократію, Україна запровадила серйозні реформи. Так, публічні реєстри охоплюють майже всі аспекти суспільного та ділового життя, сприяючи прозорості та знижуючи ймовірність корупції. Автоматизація державних послуг, таких як реєстрація бізнесу та подання податкової звітності, також мінімізувала можливості для корупції, що в свою чергу зменшило пряму взаємодію з чиновниками. Ще однією вагомою реформою є платформа онлайн-закупівель Prozorro, яка вимагає, щоб усі державні контракти були загальнодоступними. За рахунок підвищення конкуренції та зменшення корупції в закупівлях ця платформа заощадила Україні мільярди.

У зміні ставлення суспільства до корупції в Україні ключову роль відіграє освіта. Протягом останніх 20 років численні групи громадянського суспільства працювали над питаннями поінформованості громадськості і посадовців щодо розпізнавання корупції та боротьби з нею. Це дало б змогу прояснити, як виглядає корупція та як вона впливає на суспільство, надаючи громадянам можливість виявляти та повідомляти про корупційні дії. Багато українців не довіряють державним інституціям через спадщину радянської влади та корупційні скандали після здобуття незалежності.

Проте нещодавні опитування показують покращення досвіду громадян, які взаємодіяли з судовою системою. Включення питань антикорупційної освіти в школах і університетах дало б можливість допомогти прищепити етичні цінності молодим поколінням, створивши майбутнє, де корупція буде менш прийнятною.

Нові антикорупційні інституції – НАБУ, САП, НАЗК та ВАСУ – дали змогу продемонструвати успіх у розслідуванні, переслідуванні та запобіганні корупції. До того ж структурні реформи, такі як Prozorro та автоматизація державних послуг, також мінімізували корупційні ризики. Але, не дивлячись на те, що зусилля України щодо створення суспільства, вільного від корупції, принесли помітні успіхи, проблеми все ж залишаються [2, с. 16].

Таким чином, аби зберегти імпульс, Україна має захистити незалежність і фінансування своїх антикорупційних органів, розширити використання технологій для забезпечення прозорості та підвищити обізнаність громадськості. Взявши за основу цей фундамент прозорості та підзвітності, Україна може продовжувати рухатися до суспільства, де корупція є винятком, а не нормою. Завдяки цьому процесу інші країни, які стикаються з подібними проблемами, матимуть змогу отримати цінну модель, доводячи, що постійні зусилля можуть призвести до значущих змін.

Список використаних джерел:

1. Нестерович В. Ф. Антикорупційна політика в Україні: нормативно-правове регулювання та перспективи реформування: монографія / В. Ф. Нестерович. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 312 с.
2. Касьяненко Л. Антикорупційна реформа в Україні: виклики та досягнення / Л. Касьяненко // Право і суспільство. 2020. № 5. С. 11–20.
3. Бершеда Є. В. Антикорупційна політика в Україні: сучасні виклики та шляхи їх вирішення / Є. В. Бершеда // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Право. 2021. № 112. С. 33–39.

Фесенко О. С., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Паршина О. А., д.е.н., проф.,
академік АЕН України)

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

Україна вже багато років намагається покращити освітню систему, запроваджуючи новітні інформаційні технології. Одним з ключових проєктів Міністерства освіти стала «Нова українська школа», яка впровадила електронні щоденники, сайти з домашніми завданнями та мультимедійні матеріали для уроків.

Після початку пандемії 2020 року дистанційне навчання стало необхідністю, коли через карантин діти не могли відвідувати школи. Використовувалися різні технології та платформи для забезпечення навчального процесу.

З початком повномасштабної війни 24 лютого 2022 р. дистанційне навчання стало життєво важливим, дозволяючи студентам продовжувати освіту незалежно від їхнього місця перебування. Проте виникли виклики: не всі мають доступ до інтернету чи техніки, особливо в зонах бойових дій. Також знизилася мотивація та самодисципліна через стресові умови війни [1].

Викладачі та студенти продовжують адаптуватися до нових умов. Платформи, такі як Google Classroom і Zoom, дозволяють організовувати заняття, проводити лекції, семінари та екзамени. Однак онлайн-освіта стала додатковим фінансовим навантаженням для багатьох сімей через потребу в техніці та інтернеті.

Як казав Василь Сухомлинський: «Освіта – це не підготовка до життя, це і є саме життя», що особливо актуально сьогодні, коли мільйони студентів можуть продовжувати навчання попри війну [2].

Технології стали ключовою частиною освіти, але війна в Україні створила нові виклики, особливо після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. Школи та університети були змушені перейти на дистанційне навчання, що потребувало не лише адаптації існуючих платформ, але й пошуку нових підходів для збереження якості освіти. Студенти та викладачі зіткнулися з проблемами нестабільного інтернету, браку техніки та відключень електроенергії в регіонах, де тривають бойові дії [3].

Дистанційні платформи, як Google Classroom і Edmodo, стали незамінними для навчання, але вони мають свої недоліки, такі як обмежений функціонал [4]. Водночас війна посилила стрес у студентів, особливо в постраждалих регіонах, що вплинуло на їхню мотивацію до навчання. Тому освітні установи мають докладати зусиль для підтримки учнів як технічно, так і психологічно [3].

Дистанційні платформи, такі як Google Classroom і Edmodo, стали ключовими інструментами для продовження навчання під час війни. Google Classroom інтегрує освітні інструменти в одне середовище, спрощуючи роботу для викладачів і студентів, тоді як Edmodo забезпечує доступ до навчальних матеріалів через спеціальні коди груп [4]. Проте ці платформи мають недоліки, зокрема відсутність можливості об'єднувати групи та обмежений функціонал [3].

Важливим аспектом є психологічний вплив війни на навчання. Студенти, особливо з постраждалих регіонів, часто перебувають у стані стресу, що негативно впливає на їхню мотивацію. Тому впровадження дистанційного навчання вимагає додаткових зусиль з боку педагогів для емоційної підтримки учнів.

Інноваційні рішення включають розвиток платформ, які працюють в умовах слабкого інтернет-з'єднання або офлайн, а також використання мобільних додатків та інтерактивних матеріалів для навчання [5].

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить про важливість цифровізації освіти. У статті І. А. Шевченко, Р. О. Скидан та Н. А. Шакун підкреслюється, що українська освітня система, адаптуючись до викликів війни, потребує безперервного функціонування, навіть за умов руйнувань інфраструктури [6]. Інше дослідження щодо медичної освіти в Буковині вказує на те, що платформи, як Moodle та Google Classroom, забезпечують доступ до ресурсів у будь-який час, проте вимагають адаптації матеріалів для онлайн-формату [7].

Дослідження іноземних вчених, таких як D. Kretzmer та Y. Ronen, акцентують увагу на тому, що дистанційне навчання під час військових конфліктів може підтримувати освітній процес в регіонах, що зазнали окупації чи бойових дій. Вони підкреслюють важливість міжнародних освітніх програм у забезпеченні доступу до освіти для студентів, які не можуть відвідувати навчальні заклади через небезпеку [6].

Сучасні технології, зокрема платформи для відеозанять, такі як Zoom та Google Meet, є ключовими для навчання під час війни. Адаптація матеріалів для асинхронного навчання дозволяє учням самостійно опрацьовувати лекції у зручний час, що важливо за умов нестабільного інтернет-з'єднання [8], [9]. Дистанційне навчання стало необхідним засобом освіти, проте війна виявила нові проблеми, які потребують термінових рішень.

Основні труднощі, з якими стикаються учасники освітнього процесу, пов'язані з нестабільним інтернет-зв'язком, відсутністю електроенергії та загрозою для життя [4]. Більше 3000 закладів освіти були пошкоджені або зруйновані, що унеможливило очні заняття [6]. Нерівність доступу до технологій також є проблемою, оскільки не всі студенти та викладачі мають доступ до інтернету та техніки, особливо в постраждалих регіонах [8].

Законодавче регулювання дистанційної освіти було адаптовано наказом Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2022 р. № 274 [5]. Створено проєкт “Навчання без меж”, що надає можливість переглядати телеуроки через національні канали [9]. Проте нормативна база не повністю враховує нові виклики. Важливо вдосконалити законодавство для забезпечення безперервного інтернет-зв'язку та розвитку цифрової інфраструктури.

Платформи для відеозустрічей та інші технології підвищують ефективність навчання [10], [8]. Для покращення ситуації з дистанційною освітою важливо: 1. Інвестувати в інфраструктуру для стабільного доступу до інтернету. 2. Надати технічну підтримку (ноутбуки, планшети). 3. Вдосконалити законодавство для екстреного відновлення освітньої інфраструктури [11]. Новітні технології стали важливими для дистанційного навчання, але існуючі виклики вимагають вдосконалення освітньої політики.

Список використаної літератури:

1. Тетяна Перепелиця. «Дистанційка» та війна: як досвід пандемії допоможе українській освіті? *Головна – Фонд «Демократичні ініціативи»*

ім. Ілька Кучеріва. URL : <https://dif.org.ua/article/distance-learning> (дата звернення: 03.10.2024).

2. Шевченко І. А., Скидан Р. О., Шакун Н. А. Інноваційні, інформаційні й цифрові технології в освітньому процесі в реаліях масштабної військової агресії / 18-те вид. Київ : Акад. візії, 2023. 222 с. URL : <https://zenodo.org/records/7795488>.

3. Ковбасюк І., Ферфецька К. В., Піц Л. О., Стефанюк Є. С. Використання технологій дистанційного навчання у медичних закладах освіти Буковини в умовах сьогодення // Медична освіта. 2022. URL: [file:///C:/Users/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB/Desktop/kovbasyuk_i,+46-50%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB/Desktop/kovbasyuk_i,+46-50%20(1).pdf)

4. Cedos. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. URL : <https://cedos.org.ua>

5. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Організація дистанційної форми освіти в умовах воєнного стану: на що потрібно звернути увагу? URL : <https://helsinki.org.ua>

6. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. Освіта під час війни: настрої та преференції українців проаналізували експерти. URL : <https://dif.org.ua>

7. Богачков Ю. М., Букач А. В., Ухань П. С. Комплексне застосування Google Classroom для створення варіативних дистанційних курсів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 76, № 2. С. 290. URL : file:///C:/Users/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB/Desktop/lili,+Microsoft+Word+-+3338%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-16090-1-6-20200416+_1+_1_.pdf

8. Зарубінська Ірина Борисівна, Шевців Зоя Михайлівна, Чайковський Михайло Євгенович. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація. *Вінниця «Твори»*. URL : https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf (дата звернення: 03.10.2024).

9. Дистанційне та змішане навчання. *Управління освіти Южненської міської ради Одеського району Одеської області*. URL : <https://uzny.odessaedu.net/uk/site/distance-learning.html>.

10. ZOOM, Google Meet, Microsoft Teams: порівняння та поради. *Знайшов*. URL : https://znayshov.com/News/Details/zoom_google_meet_microsoft_teams_porivniannia_ta_porady (дата звернення: 03.10.2024).

11. Василь Дудар, Володимир Носаченко, Олександр Васенко, Сергій Почтарьов, Василь Якуба. Законодавче регулювання онлайн та дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Social and Legal Studios*. URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/journals/tom-7-2-2024/zakonodavche-regulyuvannya-onlayn-ta-distantsiynogo-navchannya-v-zakladakh-vishchoyi-osviti> (дата звернення: 03.10.2024).

Філатов В. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ДО ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ НА ЕТАПІ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Однією з проблем застосування моделі перехідного правосуддя є дилема обмеження суверенітету постконфліктних країн світу. Дуже часто цей наратив використовують винні в конфлікті для того, щоб скомпрометувати означену модель. Слід розібратися, чи насправді на перехідному етапі розвитку відбувається обмеження суверенітету держав, і як це впливає на їхній розвиток. Із цього приводу Н. М. Гродецька зауважує, що відправною точкою концепції суперечності категорій суверенітет та захист прав людини є класичне розуміння державного суверенітету як його верховенства у внутрішніх справах і незалежності на міжнародній арені [1, с. 121]. Інакше кажучи, міжнародно-правовий захист прав людини входить у конфлікт з ідеями суверенітету, який передбачає виняткове право держави вирішувати всі внутрішні питання (обсяг правового статусу громадян, формалізація законодавчих обмежень прав людини в державі тощо).

На нашу думку, така суперечність вельми важлива в контексті застосування моделі перехідного правосуддя, оскільки її напрями мають наднаціональний характер. Уточнюючи позицію попереднього науковця, М. Да Сілва зазначає, що одночасне існування двох доктрин: універсальних стандартів прав людини та принципу незалежності прав держав, коли уявлення суверенітету як найвищої цінності вже не домінує, а універсалістський підхід до прав людини ще не панує, – призводить до появи внутрішньо суперечливої конституції ідеї «обмеженого суверенітету» [2, с. 107]. Вбачається, що обмеження суверенітету є достатньо умовним та відбувається через об'єктивну необхідність гарантувати громадянам комплекс основоположних прав і свобод, які є непорушними, та жодним чином не залежать від політичних режимів. Варто визнати, що в умовах поставторитарних та постконфліктних періодів розвитку держав, коли відбувається застосування моделі перехідного правосуддя, також спостерігаються певні обмеження суверенітету, які навіть є більшими за обсягом, ніж в умовах мирного соціуму.

Це одночасно є об'єктивною потребою та нагальною проблемою правозастосування. Причому об'єктивна необхідність полягає в потребі запровадження на перехідних етапах розвитку держави особливих правових режимів та механізмів подолання наслідків конфліктів, а також у залученні міжнародних спостерігачів та експертів на етапі миробудування. Звісно, це можна розглядати як стороннє втручання у внутрішні справи держави з боку наднаціональних інституцій. Однак зауважимо, що йдеться виключно про випадки повалення в державі авторитарних політичних режимів та громадянські війни. Тобто здебільшого обмеження

суверенітету в межах застосування моделі перехідного правосуддя відбувається на поставторитарному етапі розвитку держави. Щодо постконфліктних станів зазначимо, що обмеження суверенітету має місце в разі внутрішніх збройних конфліктів без участі третьої сторони.

Коли йдеться про наслідки війни між окремими державами, то тут ми маємо говорити не про обмеження суверенітету, а про правомірне втручання світової спільноти в конфлікт задля його припинення. Тобто, передача функцій і компетенції державою стає одним із способів реалізації її суверенітету у формі добровільного самообмеження власної юрисдикції [3]. Тому слід наголосити, що об'єктивність обмеження суверенітету держави на етапі застосування перехідного правосуддя визначається ступенем загроз для світової спільноти, які виникають в умовах конфліктів. Тобто перехідне правосуддя також диференційоване на рівні суспільної небезпеки соціальних потрясінь та завжди є виправданою мірою реагування міжнародної спільноти на порушення прав і свобод людини.

Одночасно ми можемо говорити про існування нагальної проблеми протидії спробам звести дискусію навколо моделі перехідного правосуддя в площину обмеження суверенітету держави. Ідеться про те, що майже завжди одна зі сторін буде апелювати до неприпустимості обмеження суверенітету на перехідному етапі. Така позиція, імовірно, буде зумовлена небажанням визнавати свою провину та нести відповідальність. З правового погляду, така позиція може проявлятися в гальмуванні та дискредитуванні законодавчих ініціатив у межах перехідного періоду, а також обґрунтуванні неприпустимості втручання у внутрішні справи держави крізь призму безпекового сектору. З наукового погляду, обмеження суверенітету в перехідному правосудді – дуже цікава проблема, до якої ми будемо звертатися в нашому дослідженні [4, с. 476].

Діна Л. Шелтон у своїй науковій праці обґрунтовує, що система прав людини розвивається через складну взаємодію з навколишнім світом та міжсистемні контакти, які зумовлюють динамічність системи відповідних гарантій. У сучасних умовах останні не повинні обмежуватися формалізмом, адже постійно змінюються обставини й виникають нові проблеми [5, с. 24]. Виходячи із цього, можна припустити, що модель перехідного правосуддя, в основі якої є міжнародне право прав людини, розвивається циклічно та залежить від зовнішніх факторів, які, у свою чергу, пов'язані з характером порушення прав людини в кожному окремому контексті. Ці фактори впливають на формування принципів і напрямів перехідного правосуддя, які охоплюють вищезгадані гарантії для жертв конфліктів.

На підтвердження вказаному наведемо тезу Б. Я. Кофмана: проблематика формування правового статусу прав і свобод людини і громадянина є актуальною, оскільки вона об'єктивується й ускладнюється суперечливими тенденціями в розвитку сучасної держави щодо обмеження її суверенітету та необхідності участі в колективних діях держав заради підтримання міжнародного миру й безпеки. Причому науковець наполягає на тому, що

ззначений процес у сучасних умовах ускладнений правовою глобалізацією, а також відмінністю бачення засад правової держави в кожній міжнародній співдружності [6, с. 113]. Ця теза дає підстави говорити про декілька принципових особливостей моделі перехідного правосуддя.

По-перше, обмеження суверенітету держав на етапі перехідного періоду є цілком обґрунтованим і виправданим. Його природа перебуває в площині колективної безпеки, завданням якої є забезпечення миру й непоширення конфліктів на інші території. З огляду на це, модель перехідного правосуддя використовують як своєрідний індикатор загроз, як реального, так і потенційного характеру. Тобто йдеться про ймовірні ризики поширення збройних конфліктів і соціальних потрясінь на території інших держав, які є членами окремої міжнародної співдружності. Причини такого поширення досить різні: від банальної безкарності до виникнення ситуативних інтересів. По-друге, модель перехідного правосуддя наділена універсальними правовими принципами, які спираються не на бачення кожної окремої держави-сторони конфлікту, а на фундаментальні засади формування правового статусу людини, які закріплені в міжнародно-правових актах.

Універсальність полягає в тому, що держави світу свого часу визнали юридичну силу цих міжнародно-правових документів, а отже, апріорі вважають закріплені в них стандарти основоположними. Тому унікальність моделі перехідного правосуддя полягає в здібності до розбудови миру шляхом «нав'язування» сторонам конфлікту загальноприйнятих стандартів міжнародного права прав людини. Цим і пояснюється природа правозахисної та правовідновлювальної функцій механізмів перехідного правосуддя, які надають гарантії не лише жертвам конфлікту, а й винним особам. У цьому сенсі ми здебільшого маємо на увазі використання напрямів перехідного правосуддя в розрізі міжнародного контролю за дотриманням прав людини, який дає змогу захищати права окремих спільнот та сприяти вдосконаленню законодавства й правозастосовній практиці держав, які опинилися в перехідному періоді розвитку [7, с. 128].

Список використаних джерел:

1. Гродецька Н. М. Колізія міжнародних принципів поваги прав людини та невтручання у внутрішні справи держав. *Держава та регіони*. 2017. № 2 (56). С. 120–124.
2. Michael Da Silva. Legal doctrine as human rights practice. *Global Constitutionalism*. 2023. Vol. 12. 106–132.
3. Tatiana Komarova Yuriy Bytyak, Ivan Yakovyuk, Olesia Tragniuk The State Sovereignty and Sovereign Rights: the Correlation Problems. *Man in India*. 2017. Vol. 97 (23). P. 577–588.
4. Філатов В. В Роль міжнародного права у сфері прав людини в концепції перехідного правосуддя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 37. С. 46–50.

5. Dinah L. Shelton An Introduction to the History of International Human Rights Law. 2007. George Washington University Law School. P. 1–30.

6. Кофман Б. Я. Роль міжнародних правових стандартів прав людини у формуванні правового статусу людини і громадянина. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 109–114.

7. Мицик В. В. Правові механізми та процедури захисту прав людини у міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. № 86. С. 121–128.

Фоміна Ю., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)
(науковий керівник – Тертишник В. М., д.ю.н., проф.)

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВУ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Верховенство права – це один із основних принципів правової держави, що обмежує владу правом, спрямовує вектор діяльності правоохоронних органів на захист прав і свобод людини, невід’ємна складова демократичного устрою, що охоплює, зокрема, заборону свавільних рішень державних органів.

Верховенство права – система правового і суспільного устрою, де природні права і свободи людини знайшли загальне визнання та законодавче закріплення, визнані найвищою цінністю суспільства, а їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама влада перебуває під владою права і контролем закону та обмежується правом, а саме право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників. [1, с. 20].

Бюро економічної безпеки України – правоохоронний орган, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави, відповідно до чого виконує оперативно-розшукову, аналітичну, економічну, інформаційну та слідчу функції. [1, с. 6–7] Реалізація даних функцій потребує чіткої юридичної визначеності порядку їх виконання, що стане передумовою дотримання законності.

З огляду на це, важливим є припис ст. 19 Конституції України, згідно з яким «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, детективи мають діяти в межах встановлених законом повноважень, забезпечуючи процесуальні права всіх учасників кримінального провадження, зокрема права на недоторканність приватного життя, права на захист, права користуватись привілеями презумпції невинуватості та іншими

гарантованими нормами Конституції України правами і свободами. Законність дій детективів є передумовою допустимості доказів, зібраних у рамках досудового розслідування, та запорукою забезпечення справедливого судового розгляду. Також важливим є застосування принципу пропорційності. Окремі його елементи знайшли закріплення в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримування правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., зазначається, що працівники правоохоронних органів, зобов'язані поважати і захищати гідність і права людини; застосовувати примусові заходи тільки у випадках крайньої необхідності та в тих межах, в яких це потрібно для виконання обов'язків.

Принцип пропорційності, як слушно зазначає Володимир Тертишник, це закріплений у міжнародних нормативних актах, рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, принцип права, згідно концептуального змісту якого мета юридичних дій має бути суспільно вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим у конкретних умовах, втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише в випадках крайньої необхідності, з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, а заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута. [1, с. 30]

Логічно буде даний концепт закріпити в Законі України «Про Бюро економічної безпеки». Окрім того, в даному законі було б логічним закріпити такі загально правові принципи, як: «поваги до людської гідності та прав і свобод людини», «заборони жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження», «заборони свавілля та обмеження дискреційних повноважень» .

У підсумку, верховенство права у діяльності БЕБ є багатограним принципом, що забезпечує законність дій детективів, захист прав громадян і дотримання встановлених законом стандартів. Виконання своїх обов'язків у правовий та обґрунтований спосіб є основною вимогою для забезпечення законності в діяльності БЕБ та підвищення довіри суспільства до правоохоронної системи. Дотримання верховенства права є необхідною умовою для функціонування БЕБ як ефективного органу захисту державних інтересів у сфері економічної безпеки та сприяння стабільності правової системи України.

Список використаних джерел:

1 Тертишник В. М., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Закон України “Про Бюро економічної безпеки України”. Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 290 с.

2 Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків: Право, 2008. 240 с.

Шмільова Н. Р., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Ліпинський В. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Національне законодавство про конкуренцію почало формуватися у 90-х роках ХХ ст., що пов'язано з особливостями становлення України як суверенної держави. У наведеному контексті слід зазначити про наявність тривалої монополії держави на участь у економічному обороті в особі різних суб'єктів права, що зумовлювалось наявністю в держави монополії на засоби виробництва. З проголошенням Україною незалежності, в ній відбувається перехід економіки від центрального планування до економічної лібералізації, що зумовлює видозміну правового регулювання конкурентних відносин [1, с. 347].

Основою конкурентного права України є положення статті 42 Конституції України, де проголошено, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Також, статтю 92 Конституції України передбачено, що виключно законами України визначаються правові засади і гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання [2].

Як наголошує Ліпинський В. В. переважна більшість антиконкурентних правопорушень має винятково економічний характер, через що перед судами та державними органами з питань конкуренції постає питання про першочергове застосування до спірних правовідносин економічних знань для визначення протиправності та наслідків підприємницьких практик або управлінських рішень державних органів, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю з точки зору недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. Ця специфіка дозволяє констатувати, що особливо складною складовою частиною системи підтримки й захисту конкуренції є адміністративно-правові заходи відповідальності за порушення конкурентного законодавства [3, с. 202].

У будь-якому випадку, варто зауважити на наступних нормативно-правових актах, які визначають відповідальність за порушення недобросовісної конкуренції. Сюди насамперед слід віднести Кодекс України про адміністративні правопорушення, а саме статтю 166-18 «Примушування до антиконкурентних узгоджених дій», за порушення якої накладається штраф у розмірі від п'ятсот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, та статтю 164-3

«Недобросовісна конкуренція», що тягне за собою накладення штрафу у розмірі залежно від заподіяної шкоди [4].

Також відповідальність за порушення недобросовісної конкуренції викладена у ст. 20 та ст. 21 ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції». Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Накладення штрафу здійснюється відповідно до статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції». У ній зазначається, що органи Антимонопольного комітету України накладають штрафи на об'єднання, суб'єктів господарювання: юридичних осіб; фізичних осіб; групу суб'єктів господарювання. За порушення передбачені:

пунктами 1, 2 та 4 статті 50 цього Закону, накладаються штрафи у розмірі до десяти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф;

пунктами 5, 8, 10, 11, 12 та 19 статті 50 цього Закону накладаються штрафи у розмірі до 5 відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф;

пунктами 9, 13-18, 21 статті 50 цього Закону, накладаються штрафи у розмірі до одного відсотка доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф [6].

Наразі можна констатувати, що основним чинником подальшої «європеїзації» конкурентного законодавства України є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачила обов'язок імплементації до національного законодавства права ЄС (а також і у сфері правового регулювання конкуренції).

На думку Гладштейн А. Л. важливим кроком можна визначити зміни у прозорості процедури визначення штрафів за порушення конкурентного законодавства та оцінці горизонтальних концентрацій (конкурування сторін на одному ринку) на виконання вимог ч. 5 та ч. 6 ст. 255 Угоди про асоціацію. Йдеться про затвердження АМКУ рекомендаційного роз'яснення щодо оцінки горизонтальних концентрацій та рекомендаційні роз'яснення АМКУ щодо встановлення розміру штрафів за порушення конкурентного законодавства; правила їх визначення для конкретних правопорушень; пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, які враховуються

під час призначення штрафів. Наведеними роз'ясненнями впроваджено процедуру «штрафної амністії» для концентрацій, здійснених без попереднього дозволу АМКУ [7, с. 47].

Отже, удосконалення правового режиму антиконкурентних узгоджених дій, нагляд за дотриманням добросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності та швидке реагування на порушення норм законодавства, що регулюють відносини в господарській діяльності, є одним з допоміжних напрямів наближення національного законодавства України до права конкуренції ЄС.

Список використаних джерел:

1. Смирнова К. В. Правове регулювання конкуренції в Європейському Союзі: теорія і практика. Київ: Фенікс, 2017. 490 с.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення – 25.10.2024).

3. Ліпинський В. В. Адміністративно-правові заходи відповідальності за порушення конкурентного законодавства: питання тлумачення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Випуск 67. С. 201–207. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250255/247687> (фахове видання, категорія «Б») (дата звернення – 25.10.2024).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. м. Київ (дата звернення 25.10.2024).

5. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.10.2024).

6. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення – 25.10.2024).

7. Гладштейн А. Л. Конкурентне законодавство України у контексті наближення до права конкуренції ЄС. *Університетські наукові записки*, 2020, № 5 (77), с. 38–52.

Шульга Д. О., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

На сьогодні важко уявити життя без інформаційних технологій: завдяки стрімкому розвитку цифровізації значна частина сучасних потреб людини стає досяжною. Це стосується й сфери публічного адміністрування. Україна взяла курс на створення «сервісної держави», орієнтованої на розробку спеціальних додатків, онлайн-ресурсів та

програм, що мають на меті спрощення процесів отримання адміністративних послуг. Такий підхід позитивно впливає на імідж держави як серед громадян, так і на міжнародній арені. Переваги цього процесу очевидні: зручність онлайн-доступу до послуг, економія часу та зусиль. Яскравим прикладом цифровізації адміністративних послуг став застосунок «Дія».

Однак, аналіз становлення цифровізації адміністративних послуг в Україні виявив низку проблем, зокрема процедурні недоліки та прогалини у нормативно-правовому регулюванні. Для підвищення якості цих послуг в онлайн-форматі необхідно ґрунтовно дослідити проблеми їхнього функціонування та відповідну нормативно-правову базу.

Метою цієї роботи є всебічний аналіз правових аспектів цифровізації адміністративних послуг, а також виявлення викликів, пов'язаних із інтеграцією цифрових технологій у цій сфері.

Адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [1].

Головні ознаки адміністративної послуги: надання за заявою фізичної або юридичної особи; надання органами виконавчої влади, органами влади АР Крим, органами місцевого самоврядування; визначення повноважень і порядку відповідно до закону; результат у формі адміністративного акта або адміністративного договору [2].

Цифровізація в державному управлінні має завдання забезпечити ефективну взаємодію громадян і держави, підвищення прозорості та найголовніше скорочення бюрократичних бар'єрів. У сучасному світі ця тенденція є загальносвітовою та дуже популярною, адже цифрові технології дозволяють не лише спростити надання адміністративних послуг, але й підвищити довіру громадян до державних органів завдяки більшій відкритості та підзвітності.

В Україні цифровізація державного управління стала одним із пріоритетних напрямів. Серед перших кроків було впровадження електронного документообігу та створення порталів для надання послуг у цифровому форматі. Важливим етапом став запуск платформи «Дія», яка об'єднує широкий спектр адміністративних послуг, доступних для громадян в онлайн-режимі. Метою платформи є забезпечення можливості отримання послуг без необхідності особистого відвідування державних установ, що значно спрощує взаємодію громадян із державою, зменшує ризики корупції та поліпшує імідж України на міжнародній арені.

Основним законом у сфері надання адміністративних послуг є Закон України «Про адміністративні послуги» [3], який закріплює права та обов'язки суб'єктів, що надають та отримують адміністративні послуги. Цей закон встановлює принципи надання адміністративних послуг. Важливим також є Закон України «Про електронні довірчі послуги», який

визначає вимоги до надання електронних послуг, зокрема щодо використання електронних підписів, електронної ідентифікації та інших аспектів захищеної взаємодії. Завдяки цьому закону громадяни можуть ідентифікувати себе онлайн, що є важливою умовою для отримання адміністративних послуг через інтернет.

Особливе значення у цифровізації адміністративних послуг має законодавство щодо захисту персональних даних, зокрема, Закон України «Про захист персональних даних», спрямований на охорону прав громадян у цифровому середовищі, захист їх персональних даних від несанкціонованого доступу та зловживань. Цей закон має відповідати міжнародним стандартам, зокрема Загальному регламенту захисту даних (GDPR), що діє в країнах Європейського Союзу. Забезпечення належного захисту даних є невід'ємною умовою для побудови довіри між громадян та державою.

Однак, цифровізація супроводжується численними викликами, що стосуються технічних, правових і соціальних аспектів, а також потребують уваги з боку державних органів та наукових інституцій для їх подолання.

Питання нормативно-правового забезпечення цифровізації адміністративних послуг є однією з ключових проблем. Незважаючи на наявність основних законодавчих актів, що регулюють електронні послуги, існують суттєві прогалини, які знижують ефективність правового регулювання, як нечіткість у визначенні статусу цифрових документів. У деяких випадках електронні документи не визнаються на рівні з паперовими, що ускладнює процес надання послуг. Наприклад, не всі державні установи приймають цифрові документи як повноцінні, що знижує ефективність цифровізації. Але заради правди, більшість таких випадків створюються, через неприйняття та нерозуміння функціонування цифровізації з боку суб'єктів надання послуг.

Також мною було зазначено про стандарти, Загального регламенту захисту даних (GDPR), що діє в країнах Європейського Союзу. Проте, законодавство України щодо захисту персональних даних поки що не повністю відповідає вимогам міжнародних стандартів, зокрема Загальному регламенту ЄС щодо захисту даних (GDPR). Це створює ризики для безпеки даних громадян, які користуються цифровими адміністративними послугами.

Недооціненим викликом для цифровізації є нерозуміння функціонування технологій, як серед звичайного користувача, так і серед посадовців. Для забезпечення цифрової інклюзивності слід впроваджувати курси цифрової грамотності та створювати програми навчання для працівників похилого віку та інших вразливих категорій. Це дозволить збільшити кількість користувачів цифрових послуг.

Підсумовуючи все вище сказане, цифровізація адміністративних послуг є важливим кроком у розвитку державного управління, що спрямований на підвищення ефективності надання державних послуг, доступності для громадян та прозорості діяльності органів влади. У цій роботі було проаналізовано основні теоретико-правові засади цифровізації,

вивчено ключові проблеми та виклики, які постають перед Україною, а також сформульовано рекомендації для вдосконалення процесу цифровізації адміністративних послуг. Аналіз показав, що хоча Україна активно рухається в напрямку створення «сервісної держави», цей процес стикається з низкою викликів. Але незважаючи на всі недоліки, ці кроки до побудови «сервісної держави» є позитивними.

Список використаної літератури:

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 409. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративні послуги» / за заг. ред. В. П. Тимощука. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2013. 392 с.

3. Краковська А. Є., Бабик М. К. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. С. 329–334.

4. Вінник О. М. Проблеми цифровізації: правовий аспект. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. 2020. С. 215-221. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/78995/1/Vinnyk_digitalization.pdf

Щербина Г. Г., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Доненко В. В., д.ю.н.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Початок XXI ст. позначився стрімким розвитком технологій, що дало поштовх до цифровізації багатьох сфер людського життя. Це призвело до трансформації суспільних відносин, у тому числі фінансових, і створило порядок з традиційними видами фінансових активів нове явище – віртуальні активи.

Віртуальні активи зазвичай пов'язують з технологіями розподіленого реєстру, такими як, наприклад, Blockchain. Основна перевага такої технології полягає у її децентралізованості, оскільки вона заснована на механізмі, за якого дані про фінансові операції, поточний баланс та інша важлива інформація зберігаються не в єдиному центрі і контролюються не одним суб'єктом, а розподілені між багатьма реєстрами і колективно контролюються декількома або всіма учасниками системи, в залежності від типу розподіленого реєстру. Таким чином, у випадку втручання зловмиснику не вдасться внести зміни в систему і провести маніпуляції на свою користь, оскільки завдяки розподіленості даних, неузгодженість буде розпізнана іншими учасниками мережі, що призведе до недійсності

внесених змін. Інша перевага фінансових операцій з використанням технологій розподіленого реєстру полягає у вищому рівні анонімності, порівняно з традиційними фінансовими системами, оскільки учасники можуть взаємодіяти без необхідності розкривати свою особистість або надавати особисті дані. У той же час учасники системи мають можливість відслідковувати всі транзакції, оскільки мають можливість бачити унікальну адресу гаманців відправника та отримувача, але особисті дані тих, між ким відбувається транзакція, не розкриваються [1].

Завдяки підвищеній анонімності, якою характеризуються операції з віртуальними активами, вони швидко набули поширення серед людей, які з тих чи інших причин бажають зменшити втручання держави у фінансово-економічні відносини та контроль за такими відносинами. Це створило проблеми, які і надалі залишаються актуальними для багатьох держав. Серед таких проблем можна виділити ухилення від сплати податків, відмивання грошей, фінансування незаконної діяльності. Також фінансові операції з використанням віртуальних активів здійснюються з метою приховати такі кримінальні правопорушення, як незаконна торгівля зброєю, вибухонебезпечними речовинами, порнографічними матеріалами та наркотичними препаратами.

Анонімність та децентралізація ускладнили контроль за обігом віртуальних активів і посилили потребу в розробці механізмів контролю за операціями з криптовалютами та іншими видами віртуальних активів. Це створило необхідність законодавчого регулювання обігу віртуальних активів, що стало викликом у тому числі для нашої держави. В Україні наразі відсутнє розвинуте законодавство, яке регулювало би функціонування ринку віртуальних активів. Це створює правову невизначеність, ринок віртуальних активів перебуває в “сірій зоні”, а такі важливі аспекти, як оподаткування та захист прав інвесторів, залишаються неврегульованими.

В Україні однією з найбільш серйозних спроб врегулювання ринку віртуальних активів був Закон України “Про віртуальні активи”, який досі не набув чинності через відсутність затвердження відповідних змін у податковому законодавстві, а саме прийняття Закону “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами” [2].

В Законі України “Про віртуальні активи” використовується поняття “віртуальний актив”, оскільки законодавцем було враховано позицію Міжнародної групи з протидії відмивання брудних грошей. Відповідно до позиції цієї міжнародної організації, “віртуальні активи” (англ. virtual assets) є цифровим представленням вартості, якою можна торгувати, переказувати або використовувати для оплати в цифровому вигляді [3].

Закон “Про віртуальні активи” визначає поняття “віртуальний актив” як “нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі”. Вказується, що віртуальні активи можуть бути забезпеченими, тобто посвідчувати майнові

права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав або незабезпеченими, тобто не посвідчувати жодних майнових або немайнових прав. Ч. 7 ст. 4 встановлює, що віртуальні активи не є засобом платежу та не можуть бути предметом обміну на товари та послуги [4].

Визначення поняття “віртуальний актив” міститься також в Законі України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” і сформульовано, “цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей” [5]. Це визначення потенційно може конфліктувати з визначенням, що міститься у Законі “Про віртуальні активи”, оскільки в останньому не допускається використання віртуальних активів у платіжних цілях.

Враховуючи недоліки законодавства щодо віртуальних активів, що наразі перебуває в Україні на стадії формування, вбачається слушною ідея звернутись до іноземного досвіду створення правових норм, що регулюють ринок віртуальних активів. Особливий інтерес в контексті курсу України на європейську інтеграцію становить досвід Європейського Союзу. Регламент про ринки криптовалютних активів 2023/1114, що набув чинності у червні 2023 року, міг би слугувати орієнтиром для українського законодавця.

Регламент 2023/1114 дає класифікацію віртуальних активів за такою ознакою, як прив'язка вартості віртуального активу до інших активів. Виділяють три види: токени електронних грошей, вартість яких прив'язана лише до вартості однієї офіційної валюти; віртуальні активи, окрім токенів електронних грошей, вартість яких забезпечена іншими активами; інші криптоактиви, які не підпадають під першу та другу категорії. Регламент регулює такі аспекти, як правила випуску криптовалютних активів, вимоги до емітентів, ліцензування постачальників послуг, запобігання зловживанням на ринку криптоактивів [6].

Правове регулювання віртуальних активів залишається актуальною проблемою, вимагаючи від законодавця гнучкості і врахування динаміки розвитку суспільних відносин у сфері віртуальних активів. Тому необхідно не тільки слідувати вже існуючим підходам і найкращим практикам, але також здійснювати спроби винайдення унікальних рішень, які були би найбільш дієвими в поточних реаліях ринку віртуальних активів.

Список використаних джерел:

1. Панфілов О. Є., Сідор М. І. Правове регулювання віртуальних активів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 9. С. 253–255. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/61>.
2. Грудницький В. М. Правове регулювання обігу віртуальних (цифрових) активів в Україні. Київський часопис права. 2023. № 2. С.43–49. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.6>

3. FATF. Virtual Assets. URL : <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html>.

4. Про віртуальні активи : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.

5 Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

6. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj>.

Kowalski Jan, Jagiellonian University,
Faculty of Law and Administration
(Scientific Advisor – Dr. Anna Śledzińska-Simon,
Ph.D. Jagiellonian University, Faculty of Law and Administration)

CRIMINAL LAW ANALYSIS OF THE SUBJECT OF DISCLOSURE OF STATE SECRETS IN UKRAINE

The establishment of legal mechanisms for protecting information that constitutes a state secret is of paramount importance for maintaining national security and state stability. The disclosure of state secrets, as a serious crime that undermines national security, has become a focus of heightened attention from both legislators and scholars. In the modern world, where the rapid advancement of information technology facilitates swift information dissemination, an additional threat to the protection of state secrets emerges, requiring detailed criminal law regulation. The relevance of studying the disclosure of state secrets stems not only from theoretical needs to improve legal norms but also from practical challenges associated with safeguarding state interests amid current threats, such as cyberattacks, information warfare, and espionage [1].

A criminal law analysis of this phenomenon is essential for a deeper understanding of the nature of the offense, defining its elements, and identifying the characteristics of the perpetrator. The study allows us to pinpoint the most vulnerable aspects in the enforcement of laws that require further improvement to effectively combat crimes that compromise state secrets. The necessity of an in-depth analysis of the issue of disclosing state secrets is also driven by the fact that this offense may occur not only with the direct intent to harm the state but also due to negligence or recklessness, indicating a latent aspect of the crime that warrants further investigation [2].

Considering the significance of state secrets for national security, it is crucial to clearly distinguish this type of offense from other crimes related to information access, which are also subjects of criminal law. In this regard, the criminal law characteristics of the subject involved in the disclosure of state secrets become especially relevant, as they allow for determining the circle of individuals who may

be held accountable for this offense and delineating the boundaries of lawful behavior for persons with access to classified information [3].

Given the above, this study aims to provide a comprehensive criminal law analysis of the disclosure of state secrets, define the main characteristics of the perpetrator of this crime, and identify gaps in current legislation that could serve as a basis for the further development of enforcement practices. This article will examine the legal requirements imposed on the subject of the crime, outline the specific features of the special subject, and discuss how legislative provisions regarding the disclosure of state secrets are reflected in the practice of protecting national interests [1].

The perpetrator of a crime associated with the disclosure of state secrets is a person who, due to their official duties, was entrusted with or came to know information that is subject to state protection [1]. According to Part 1, Article 18 of the Criminal Code of Ukraine, only a sane individual who has reached the established age of criminal responsibility may be a subject of the crime [2]. In criminal law theory, both general and special subjects of crime are distinguished. A general subject of crime is any physical person possessing sanity and the appropriate age. In the case of disclosing state secrets, the focus is on a special subject of crime, as such a person must have special authority or access to state information protected by law [3].

Legislators in Part 2, Article 18 of the Criminal Code of Ukraine, state that a special subject of crime is a sane individual who committed the act at an age where criminal responsibility is applicable and possesses additional characteristics as provided by criminal law [2]. This means that to qualify an act as disclosure of a state secret, it is necessary to establish that the person held an official position granting access to classified information. Therefore, the special subject of disclosure of state secrets must meet three key criteria: be a sane individual, have reached the age of criminal responsibility, and possess a special permit to access information that constitutes a state secret [3].

In Ukraine, access to state secrets is regulated by the Law of Ukraine “On State Secrets”, which stipulates that access to information protected by the state is granted exclusively to capable Ukrainian citizens who meet the legislative requirements [3]. This implies that legal entities, even if their representatives had access to classified information, cannot be subjects of this crime. Responsibility for the disclosure of state secrets is imposed solely on an individual who had legal access to such information and violated the terms of its use [1].

Thus, criminal liability for the disclosure of state secrets is a critical tool for safeguarding state interests. Adherence to clearly defined criteria regarding the subject of this crime ensures adequate legal protection of state information and contributes to the effective combat against unlawful actions in the realm of national security [2].

References:

1. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 5, 2001, No. 2341-III. URL : Access mode : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Revision dated October 18, 2012.

2. On State Secrets: Law of Ukraine dated January 21, 1994, No. 3855-XII. Access mode. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>. Revision dated February 3, 2011.

3. Scientific and Practical Commentary on the Criminal Code of Ukraine. – 2nd ed., revised and supplemented / Edited by S. S. Yatsenko. Kyiv: A.S.K., 2002. P. 823 (968 p.) (Regulatory documents and commentaries).

Mazurenko A. V., University of finance and administration, Prague
(Scientific Advisor – Novák A.V., Ph.D
University of Finance and Administration, Prague)

DEFINITION OF THE SUBJECT OF THE CRIMINAL OFFENSE OF EVASION FROM MILITARY SERVICE CALL-UP DURING MOBILIZATION, IN A SPECIAL PERIOD, AND FOR MILITARY SERVICE BY CALL-UP OF RESERVISTS IN A SPECIAL PERIOD

The Constitution of Ukraine, in Article 17, establishes that the protection of Ukraine's sovereignty and territorial integrity, as well as the safeguarding of its economic and informational security, are among the most essential functions of the state and the responsibility of the entire Ukrainian people. For a long period, these provisions of the Basic Law were largely considered declarative norms. However, recent events, particularly Russia's military aggression against Ukraine, have given them a new and pressing relevance. Since the onset of this aggression, Ukrainian society has faced challenges that necessitate a reassessment of fundamental areas of social development, particularly the legal framework for safeguarding vital social relations. One of the most urgent tasks has been the creation of legal mechanisms that effectively counteract criminal offenses previously irrelevant to peacetime. Among such norms, Article 336 of the Criminal Code of Ukraine, "Evasion of Mobilization Call-Up," holds a particularly significant place; it was rarely applied in practice before 2014 [1].

The factual state of undeclared war has intensified the application of this norm. According to data from the Prosecutor General's Office of Ukraine, 676 criminal proceedings under Article 336 of the Criminal Code of Ukraine were initiated in 2014, with 290 individuals formally charged. In 2018, the number of such proceedings increased to 2,252, with 1,228 individuals charged; in 2019, there were 673 cases, with 356 individuals charged, and in 2020, 123 cases, with 74 individuals charged. This data underscores the urgent need for theoretical analysis and legal substantiation of criminal liability for evasion of mobilization call-ups [2].

The full-scale invasion by the Russian Federation into Ukraine in 2022 added a new dimension to this issue. Challenges encountered in the application of Article 336 of the Criminal Code of Ukraine, combined with the insufficient theoretical development of the issue, have highlighted the need for a comprehensive study of criminal liability for mobilization evasion. Amid widespread discussions of potential escalations in hostilities as of early 2023, the topics of mobilization priority, procedure, and accountability for violations of mobilization conditions have become the subject of broad public debate [3].

The concept of “mobilization” is defined in the Law of Ukraine “On Mobilization Preparation and Mobilization.” The law specifically outlines that mobilization may be general or partial, open or covert. By Presidential Decree No. 69/2022 of February 24, 2022, general open mobilization was declared, with its validity subsequently extended to February 19, 2023. According to the established procedure, if a person, after February 24, 2022, did not independently report to the territorial recruitment center (formerly the military enlistment office) or violated military registration requirements, they may potentially face criminal liability for evading mobilization. However, considering the nature of enforcement practices, such a person would most likely receive one of several types of summons inviting them to fulfill their duty to the state voluntarily before formal proceedings for liability are initiated [4].

In analyzing the subject composition of the criminal offense stipulated in Article 336 of the Criminal Code of Ukraine, it is crucial to examine the categories of individuals to whom it applies. Legislation specifies that criminal liability for evading mobilization extends to conscripts obligated, under legally defined circumstances, to report to military institutions or follow relevant orders within the framework of the mobilization campaign. In this context, not only the offense itself but also the social and ethical aspects related to fulfilling civic duties during wartime become relevant [5].

Thus, evasion of the mobilization call-up is not only a legal issue but also a social one, necessitating a comprehensive approach from both legislative and law enforcement perspectives. The limited theoretical development of this matter, along with the need to maintain public order during wartime, underlines the necessity for further refinement of the Criminal Code provisions and the establishment of a clear and transparent enforcement practice regarding such offenses [6].

References:

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996, No. 254k/96-VR. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141.
2. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 5, 2001, No. 2341-III. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. No. 25–26. Art. 131.
3. On Mobilization Preparation and Mobilization: Law of Ukraine dated October 21, 1993, No. 3543-XII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1993. No. 44. Art. 416.
4. Presidential Decree of Ukraine “On the Introduction of General Mobilization” dated February 24, 2022, No. 69/2022. Official Gazette of the President of Ukraine. 2022. No. 13. Art. 321.
5. Prosecutor General’s Office of Ukraine. Annual Report on the Activities of Prosecutor’s Offices for 2014-2020. Prosecutor General’s Office of Ukraine. URL: <https://gp.gov.ua/> (accessed: October 28, 2024).
6. Shevchuk, A. Mobilization as a Legal Institution in Modern Conditions: Problems of Application and Development Prospects. Criminal Law Bulletin. 2023. No. 2. Pp. 17–23.
7. Pylypenko, M. Evasion of Military Service in Wartime Conditions: Legal Analysis and Judicial Practice. Legal Scientific Journal. 2022. No. 5. Pp. 42–48.

Секція 4. Інформаційно-комунікативні та соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни

Інформаційно-комунікативні аспекти

Веремійченко В. Д.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів)

РЕКЛАМНА КАМПАНІЯ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ВИРОБІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: ОСНОВНІ ЕТАПИ

Соціальні медіа сьогодні є важливим інструментом для просування продукції різних сегментів ринку, зокрема промислових виробів. Завдяки своїм унікальним можливостям таргетування та взаємодії з аудиторією, соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасних рекламних кампаній. Основною метою таких кампаній є не тільки підвищення обізнаності про продукт, а й стимулювання купівлі та формування лояльності до бренду.

Метою дослідження, результати якого представлені у цих тезах, є з'ясування змісту та особливостей основних етапів розробки рекламної кампанії для просування промислових виробів, зокрема побутових обігрівальних пристроїв.

Етап перший «Аналіз ринку та визначення цільової аудиторії». Будь-яка рекламна кампанія повинна починатися з глибокого аналізу ринку, що передбачає вивчення конкурентів, ринкових тенденцій та потреб споживачів. Для промислових виробів, таких як каміни, печі або грилі, важливо розуміти, яка частина ринку потенційно зацікавлена у таких продуктах і як їхні потреби можна задовольнити. Важливим аспектом є визначення ключових характеристик цільової аудиторії. У соціальних медіа можна налаштувати таргетовану рекламу, враховуючи вік, стать, місце проживання, інтереси, купівельну поведінку та навіть час доби, коли користувачі найактивніші. Наприклад, для просування камінів та грилів можна орієнтуватися на власників будинків, котеджів, любителів відкритого вогню та активного відпочинку. Це дозволить точніше досягати користувачів, які зацікавлені у подібних товарах, що збільшує шанси на успішні конверсії [1].

Етап другий «Стратегія просування та вибір платформи». Після аналізу ринку та визначення аудиторії починається розробка стратегії просування. Соціальні медіа надають широкий вибір платформ для реклами, кожна з яких має свої особливості. Для промислових виробів візуально-орієнтовані платформи, такі як Instagram або Facebook, можуть

бути ефективнішими завдяки можливості демонстрації продукції через фото та відео. Вибір правильної платформи дозволяє максимально ефективно використовувати рекламний бюджет. Наприклад, в Instagram можна налаштувати рекламні кампанії з детальним таргетингом на користувачів, які цікавляться дизайном інтер'єру або ремонтом, що робить рекламу камінів особливо актуальною для цієї аудиторії. [2]

Етап третій «Розробка контентної стратегії». Важливою частиною успішної рекламної кампанії є якісна контентна стратегія. Вона включає створення контенту, який відповідає інтересам і потребам цільової аудиторії. Для промислових виробів це може бути демонстрація не тільки функціональних можливостей продукції, але й її естетичних характеристик. Наприклад, відео, що показують, як камін створює атмосферу затишку в будинку, або як гриль можна використовувати для приготування різних страв. Створення якісного фото- та відеоконтенту сприяє підвищенню рівня довіри до бренду. Користувачі соціальних мереж зазвичай сприймають візуальний контент краще, ніж текстові оголошення. Крім того, контент має бути адаптований для кожної платформи. Наприклад, короткі динамічні відео для Instagram Stories або довші детальні огляди для YouTube [3].

Етап четвертий «Використання інтерактивних інструментів». Для підвищення залученості аудиторії до рекламної кампанії важливо використовувати інтерактивні інструменти. Це можуть бути конкурси, опитування, лайв-стріми або інтерактивні публікації, де користувачі можуть взаємодіяти з брендом. Наприклад, можна провести конкурс на найкращий дизайн інтер'єру з використанням камінів, де учасники будуть надсилати фото своїх проєктів. Такі заходи допомагають не тільки привернути увагу до бренду, але й створити більше можливостей для комунікації з потенційними клієнтами. Крім того, інтерактивні інструменти допомагають збирати зворотний зв'язок від аудиторії, що дозволяє краще розуміти їхні потреби та очікування [3].

Етап п'ятий «Аналітика та оптимізація рекламної кампанії». Однією з переваг соціальних медіа є можливість отримувати детальні аналітичні дані щодо ефективності рекламної кампанії в режимі реального часу. Це дозволяє своєчасно вносити корективи у стратегію або контент на основі ключових показників ефективності (KPI), таких як охоплення, кількість кліків, конверсії, показник взаємодії. Наприклад, можна використовувати A/B тестування різних версій оголошень для визначення того, який формат контенту або заголовки приваблюють більше уваги. Постійний моніторинг допомагає краще зрозуміти, що саме працює для конкретної аудиторії, і оптимізувати витрати на рекламу [1].

Отже, розробка та реалізація рекламних кампаній для просування промислових виробів у соціальних медіа здійснюється у декілька етапів. На основі аналізу ринку та цільової аудиторії, розробляють чітку стратегію просування, створюють якісний контент і регулярно аналізують результати кампанії.

Список використаних джерел:

1. Цифровий брендинг. Повне покрокове керівництво зі стратегії, тактики, інструментів та вимірювань / пер. з англ. К. Дерев'янка. Харків : Ранок ; Фабула, 2020. 256 с.
2. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг : навч. пос. / І. Л. Литовченко. Київ : ЦУЛ, 2011. 332 с.
3. Кодацька Н.О., Шевченко Т. С., Жихарева-Толстік Г. О. Прикладні рекламні технології: використання та ефективність. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Том 32 (71). № 4.

Войтюшенко К. Д.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Кодацька Н. О., к.соц.н., доц., завідувач кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ПРИРОДООХОРОНА ПРОБЛЕМАТИКА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ

Екологічна ситуація в Україні є відображенням глобальних викликів, зокрема змін клімату, забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів. Як зазначає український дослідник В.М. Іванов, “екологічна безпека – це питання національної безпеки, і формування екологічної свідомості серед населення є одним із найважливіших завдань медіапростору” [1, с. 26]. Соціальна реклама є ключовим інструментом у цьому процесі, оскільки вона не тільки інформує, а й здатна впливати на поведінку громадян, спонукаючи їх до змін у ставленні до природоохоронних питань.

Мета соціальної реклами в екологічній сфері полягає в тому, щоб “зробити людей свідомими учасниками екологічних процесів і впровадити в їх повсякденне життя сталий підхід до природокористування” [2, с. 15]. Основні напрями таких рекламних кампаній включають:

- Інформування про забруднення навколишнього середовища: кампанії, що спрямовані на зменшення викидів парникових газів і забруднення водних ресурсів. В. Ю. Ткаченко підкреслює: “Основною метою цих кампаній є формування екологічної відповідальності серед населення” [3, с. 27].

- Сприяння раціональному використанню ресурсів: соціальна реклама наголошує на важливості економії енергії та води, зокрема через використання енергоефективних технологій і практик.

- Пропагування сортування та переробки відходів: це важливий аспект, який допомагає зменшити кількість сміття, що потрапляє на звалища, і сприяє впровадженню циркулярної економіки.

Соціальна реклама в Україні використовує широкий спектр форм комунікації для досягнення своєї аудиторії. О. С. Сидоренко зазначає: “Сучасна соціальна реклама покладається не тільки на традиційні ЗМІ, як-от телебачення та радіо, але й активно використовує можливості Інтернету та соціальних мереж для залучення молодшої аудиторії” [3, с. 18]. До основних засобів соціальної реклами в екологічній тематиці належать:

- Телебачення та радіо. Ці традиційні медіа залишаються важливим джерелом інформації для широких верств населення.

- Зовнішня реклама. Банери, плакати та інші форми публічних повідомлень розміщуються в міських просторах для підвищення обізнаності щодо екологічних проблем.

- Інтернет та соціальні мережі. Через соціальні мережі вдається залучити молодь і забезпечити більш інтерактивний підхід до екологічної освіти.

Інтернет став потужним інструментом для просування екологічної свідомості. Дослідження інституту журналістики підкреслює, що сучасні екологічні кампанії використовують мультимедійні формати, що дозволяють візуально показати вплив негативних дій на навколишнє середовище [2]. Це допомагає досягати як інформативних, так і емоційних результатів, що є важливим для зміни поведінки аудиторії.

Один із яскравих прикладів ефективною екологічною соціальною рекламою в Україні – це кампанія “Збережи Карпати”, яка звертає увагу на проблему вирубки лісів. За словами І. І. Колесника, ця кампанія “мала значний вплив на громадську свідомість і сприяла активізації громадських рухів на захист карпатських екосистем” [4, с. 45]. Кампанія не лише інформувала про проблему, але й стимулювала конкретні дії, такі як підписання петицій і організація екологічних акцій.

Інший важливий приклад – це проекти зі зменшення використання пластику, які стимулювали відмову від одноразових пластикових пакетів і сприяли поширенню багаторазових альтернатив. Сидоренко відзначає, що “ці кампанії набули популярності в містах України, особливо серед молоді, що свідчить про ефективність соціальних мереж у просуванні екологічних ідей” [3, с. 22].

Попри зростання уваги до екологічних проблем, соціальна реклама в Україні стикається з низкою викликів. Одним із головних є недостатнє фінансування. Відсутність стабільної державної підтримки обмежує можливості створення тривалих і масштабних рекламних кампаній. Дослідження показують, що соціальна реклама має позитивний вплив на зміну поведінки населення. Як відзначає В. Є. Слушаєнко, “регулярні екологічні кампанії сприяють формуванню нових екологічних норм серед громадян, особливо серед молоді, яка найшвидше реагує на подібні ініціативи” [5, с. 104]. Зокрема, кампанії, спрямовані на сортування відходів, значно збільшили кількість домогосподарств, що практикують сортування сміття.

Соціальна реклама в Україні має потенціал для подальшого розвитку, проте для досягнення результатів необхідно забезпечити належне фінансування та державну підтримку. Співпраця між урядом, громадськими організаціями та бізнесом дозволить розширити можливості соціальної реклами й зробити її більш ефективною.

Список використаних джерел:

1. Іванов В.М. Екологічна свідомість в умовах глобалізації. *Наукові записки Київського національного університету*. 2019. № 1. С. 24–31.
2. Екологічні паблік рілейшнз і реклама / Інститут журналістики. Київ, 2011. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=429>
3. Сидоренко О.М., Ткаченко В.Ю. Ефективність екологічної соціальної реклами: нові підходи та перспективи. *Медійні технології в сучасному суспільстві*. 2022. С. 102–109.
4. Колесник І. І. Вплив соціальної реклами на екологічну поведінку громадян. *Соціальні комунікації в Україні: реалії та перспективи*. 2021. № 2. С. 43–50.
5. Слушаєнко В. Є. Соціальна реклама: світовий досвід та українські реалії. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2009. № 4. С. 122–126.

Григор'єва Н. С.,
курсант 3-го курсу факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ
(науковий керівник – Кіблик Д. В., доц.,
старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ)

ПРОПАГАНДА ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сьогодення пропаганда є основною складовою інформаційної війни, це потужний інструмент впливу, який особливо загострюється в умовах повномасштабної війни яку розпочала Російська Федерація проти України 24 лютого 2022 року. Інформаційний фронт – це сучасне поле бою, де зброєю є інформація, а метою – вплив на свідомість людей. Особливо актуально це питання постало як у 2014 році – з початком антитерористичної операції, війни на Донбасі, окупації Криму та після повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Результати дослідження пропаганди як виду політичної комунікації відображені у працях Ж. Бодріяра, Л. Войтасика, В. Горбуліна, Г. Лассуелла, Г. Почепцова, Л. Смоли, М. Кисельова, Ж. Еллюля, Д. Павлова, В. Кириченка, С. Ховленда, Д. Креча, Р. Крачфілда, С. Бредшоу та інших. У своїх працях психологи, політологи, соціологи, філософи, журналісти подавали

різні визначення політичної пропаганди, описували її види, характеризували пропагандистські та контрпропагандистські технології. Разом з тим, питання сприйняття аудиторією пропагандистського дискурсу та його специфіки по-новому формуються в сучасних умовах гібридної та відкритої війни [1].

Поняття інформаційної війни є на сьогодні одним із найпопулярніших, зокрема тому, що людство живе у так звану інформаційну епоху. Поняття «інформаційна війна» ввів у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, який проголосив тезу «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [2].

Пропаганда, як потужний інструмент маніпуляції свідомістю, набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Вона стає невід'ємною частиною інформаційної війни, спрямованої на досягнення політичних цілей шляхом впливу на громадську думку. Російсько-українська війна стала яскравим прикладом того, як пропаганда використовується як зброя для підриву суспільної злагоди, маніпуляції свідомістю та легітимізації агресивних дій.

Існує достатньо видів пропаганди, як інструмент психологічного тиску на людську свідомість, залежно від сфери поширення виділяють:

1. Культурна пропаганда (цілеспрямоване використання елементів культури (мистецтва, літератури, музики, кіно, моди тощо) для формування певних ідей, цінностей та стереотипів у суспільстві).

2. Інформаційна пропаганда (цілеспрямоване поширення інформації з метою впливу на громадську думку, формування певних поглядів та поведінки).

3. Політична пропаганда (цілеспрямоване поширення певних ідей, поглядів, що мають на меті сформувати бажану для політичних сил громадську думку. Це потужний інструмент впливу на масову свідомість, який використовується для досягнення політичних цілей).

З вищеперерахованих видів пропаганди, найбільш уразливою є інформаційна сфера.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, уряд України втрутився у приватний медіапростір. Три найбільші приватні медіа-організації (StarlightMedia, IFl media та Inter Media Group) об'єдналися з суспільними мовниками UA.Перший та Українського радіо для забезпечення єдиного цілодобового висвітлення подій в рамках проекту «Єдині новини». Після зустрічі керівників мовників на початку війни, 18 березня Президент України В. Зеленський підписав указ, що зобов'язав усі загальнонаціональні телеканали мовити через одну платформу, фінансування якої буде надано урядом. Хоча цей підхід ефективний для забезпечення доступу до інформації та важливий для контролю наративів про війну перед обличчям російських дезінформаційних кампаній, він породжує питання щодо прямого втручання держави у медіа-середовище після завершення війни [3, с. 76].

Проаналізувавши вищевикладені матеріали, можемо виділити основні чинники інформаційної пропаганди, яку застосовує Російська Федерація у війні з Україною:

1) Історичні наративи та міфи:

– «Русский мир» (ця концепція використовується для обґрунтування втручання Росії у внутрішньополітичні аспекти України, стверджуючи, що українці та росіяни – це один народ.

– «Братські народи» (підкреслення історичних зв'язків між Україною та Росією для виправдання агресії, ще як пропагандисти називають – спеціальна воєнна операція, запроваджений керівництвом Росії і вживаний проросійськими джерелами для опису вторгнення Росії в Україну з 2022 року).

– «Захист російськомовного населення» (використання цього аргументу для легітимізації військової інтервенції).

2) Дезінформація та фейки:

– створення фейкових новин (вигадування та поширення неправдивої інформації про події в Україні).

– маніпуляція фактами (викривлення фактів та цифр для створення потрібного образу).

3) Цензура та обмеження доступу до інформації:

– блокування незалежних ЗМІ: Обмеження доступу до альтернативних джерел інформації всередині Росії.

– контроль над інтернетом: Маніпуляція результатами пошуку, блокування сайтів.

Тому ми можемо зробити висновок, що російська пропаганда є досить потужним інструментом впливу на людську свідомість, як в інформаційному, культурному та політичному аспектах, вона часто маскується під об'єктивну інформацію, що ускладнює її розпізнавання, а складні питання подаються в спрощеному вигляді, використовуючи стереотипи та упередження в російських ЗМІ. Росія веде досить добре сплановану інформаційну війну, яка ґрунтується на пропаганді, щоб вплинути не тільки на свідомість людей, а й на просування своїх нарративів з вигаданим «нацизмом», «захисту Росії від агресивного НАТО», «порятунку народу Донбасу» тощо.

Список використаних джерел:

1. Вітюк Н. Особливості дискурсу політичної пропаганди в умовах інформаційно-психологічної війни. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Вип. 24. С. 29–38.

2. Що таке інформаційна війна. URL: my.elvisti.com/sergandr/iv.html

3. Дунаєва Л. М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. *Політикус. Наук. журнал*. 2022. № 5. С. 73–78.

Думчиков О. В., студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів)

БЛІЦ-ОПИТУВАННЯ ЯК СКЛАДНИК СЕРВІСНИХ МАТЕРІАЛІВ З МЕДІАБЕЗПЕКОВОЇ ТЕМАТИКИ

Серед актуальних проблем періоду російсько-української війни, що виникають в інформаційному просторі – дезінформація як засіб ворожих інформаційних атак. У своїх проявах дезінформація досі негативно впливає на свідомість людини, відображається на суспільній думці, здоров'ї, житті, безпеці держави і людей [1]. В умовах війни ворожі наративи та вкиди, що поєднується із кібератаками, спрямовані на дестабілізацію суспільства та держави. За даними Інституту масової інформації у 2024 році російська пропаганда поширювала у медіа наративи про «розкол в українському політикумі», «нелегітимність керівництва держави в Україні» та спотворювала образ військового керівництва [2].

Через подібні виклики український інформаційний простір потребує захисту, роль якого виконують і українські аудіовізуальні медіа. Вони можуть спростовувати шкідливі інформаційні вкиди, сприяти підвищенню рівня медіаграмотності своєї аудиторії. За допомогою такого різновиду жанру інтерв'ю як бліц-опитування у медіа репрезентують громадську думку. Для протидії ворожій пропаганді представлена у таких матеріалах думка опитаних громадян, що здатні поділитися і власним досвідом захисту від дезінформації, сприяє підвищенню стійкості телеаудиторії до ворожих впливів та набуттю навичок медіагігієни при використанні інтернет-джерел в умовах війни.

Серед прикладів, де застосовувався цей підхід, наведемо матеріал «Евакуація через пошкодження Хмельницької АЕС: у ДСНС спростували фейк» [3], створений нами у співавторстві на телеканалі «ДніпроTV». Автори попереджують аудиторію про появу на той момент кібершахрайства у вигляді розсилки фейкових повідомлень з підозрілими посиланнями та дезінформацією про «примусову евакуацію через проблеми навколо Хмельницької АЕС» від імені ДСНС. Матеріал загалом спростовує цю дезінформацію, посилаючись на офіційну інформацію. Доповнює це роз'яснення бліц-опитування (0:34–1:02) [3], яке у структурі цього сюжету для випуску новин, додатково репрезентує поради з інформаційної безпеки на основі відповідей містян. Ми відібрали 4 спікерів, які відповіли на запитання про те, чи довіряють вони подібним повідомленням, що розсилаються нібито від імені українських служб, чи перебували у таких ситуаціях, та яким чином перевіряють інформацію. Кожна відповідь переважно відображає досвід респондентів. Опитані перехожі розповіли про кількість разів, коли надходять подібні повідомлення, про досвід захисту від фейкових повідомлень, перевірки інформації з кількох джерел та офіційних медіа, яким довіряють. Таким чином, висвітлення досвіду реагування

громадськості на дезінформацію в бліц-опитуванні не лише урізноманітнює медіапродукт, але й допомагає зробити його корисним для глядацької аудиторії, адже подає прості рекомендації від пересічних громадян про те, як реагувати на сумнівну інформацію.

У такому контексті бліц-опитування ми можемо розглядати ще й як форму сервісної комунікації, коли такий матеріал є не просто інструкцією з офіційного джерела, а джерелом-порадником від «знавців з народу», що для певної частини аудиторії є більш авторитетним. Серед зразків такої сервісної комунікації з використанням бліц-опитування для захисту від наративів російської пропаганди, можна навести й матеріал «Потрібно розбиратися за законом», – українці про блогерів, які масово закликають миритися з РФ» зі сторінок телепроєкту каналу «НТА»: «Говорить Великий Львів» [4]. Відповіді 2 спікерів ілюструють суб'єктивні думки та бачення шляхів вирішення такої скандальної проблеми, коли частка українських блогерів-мільйонників поширювала проросійські заяви і наративи про втому від війни, звинувачуючи українську владу у ворожих обстрілах українських міст військами країни-агресора. У відповіді першого респондента: блогери не є авторитетним джерелом офіційної інформації. Пропонується варіант: не сприймати сумнівну інформацію від блогерів як правдиву. Наступний спікер наголошує, що через проблему з проросійськими блогерами, їх треба штрафувати і вирішувати законодавством, притягаючи до відповідальності, як осіб, що поширюють шкідливу інформацію під час воєнного стану.

Таким чином, бліц-опитування не лише репрезентує громадську думку щодо гострих проблем, але водночас як медіаматеріал, може бути корисним для глядацької аудиторії аудіовізуальних медіа. Саме тому такий різновид інтерв'ю можна використовувати й для створення сервісних матеріалів, спрямованих на підвищення безпеки української аудиторії цифрових медіа, її захисту від ворожих інформаційних атак та наративів російської пропаганди. Зокрема, це продемонстрували приклади використання з такою метою бліц-опитувань у структурах телесюжетів випусків новин та інших медіапроєктів регіональних медіа.

Список використаних джерел:

1. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. *Блоги юридичного факультету ЧНУ*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia>
2. Голуб О. Трансформація старих та нові наративи російської пропаганди. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/transformatsiya-staryh-ta-novi-naratyvy-rosijskoyi-propagandy-i59728>
3. Евакуація через пошкодження Хмельницької АЕС: у ДСНС спростували фейк. Телеканал ДніпроTV. URL: <https://youtu.be/D1-OvWqJ8sI?si=sT-WyJsIyWT8k2Rk>
4. «Потрібно розбиратися за законом», – українці про блогерів, які масово закликають миритися з РФ. Говорить Великий Львів. URL: <https://youtube.com/shorts/X38l0YrHO0o?si=BBvLw8Ik1K3yPGV0>

Карнізов Я. М., студент Дніпровського державного технічного університету
Ярошевська Т. В., д.ю.н., доц., професор кафедри
соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровського державного технічного університету

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасних збройних конфліктах інформаційний простір відіграє ключову роль у формуванні суспільної свідомості, підтримці соціальної згуртованості та громадянського суспільства. Війна не лише спричиняє фізичні руйнування, але також впливає на соціальні зв'язки, викликає серйозні зміни у способах спілкування, формує нові виклики для медійного висвітлення та загострює психоемоційний стан населення. В Україні війна призвела до суттєвих змін у соціальній комунікації, як на особистому рівні, так і на рівні відносин між громадянами та державою. Ці зміни торкнулися різних аспектів комунікаційного процесу: громадяни активно шукають надійні джерела інформації, дедалі більше покладаються на цифрові канали та соціальні мережі, що дозволяють бути в курсі подій та швидко отримувати оновлення про поточну ситуацію [1].

Одним з основних аспектів сучасних конфліктів є інформаційна війна, яка використовує медіа та інформаційні технології для маніпулювання свідомістю, поширення дезінформації та формування наративів, що відповідають інтересам певних сил. Дезінформація стає способом відволікання уваги населення від реальних подій, підриває довіру до офіційних структур та ослаблює національну єдність. В українському контексті інформаційна війна набула особливого значення через близькість до росії, яка активно застосовує пропаганду для просування вигідних для себе пояснень конфлікту. Це створює складні умови для українських громадян, змушених фільтрувати численні інформаційні потоки та критично аналізувати повідомлення, що надходять з різних джерел.

Соціальні мережі стали незамінним інструментом у період збройних конфліктів, радикально змінюючи інформаційний простір. Платформи на зразок Facebook, Twitter, Telegram забезпечують оперативний обмін інформацією, сприяють координації волонтерських ініціатив, дозволяють збирати кошти та підтримувати соціальну згуртованість. Користувачі соціальних мереж отримують можливість напряду комунікувати з державними органами, брати участь у громадських ініціативах, реагувати на кризові ситуації та долучатися до заходів з цивільної оборони. Це суттєво зміцнює єдність громадян у період кризи, коли особливо важливими є спільні дії та солідарність. У таких умовах соціальні медіа стають не лише інструментом комунікації, але й засобом підтримки морального духу населення та мобілізації ресурсів для подолання викликів, спричинених конфліктом [2].

Традиційні медіа, поряд із новими цифровими платформами, продовжують відігравати важливу роль у формуванні суспільної свідомості під час війни. В умовах, коли психологічний вплив конфлікту стає не менш важливим, ніж фізичні протистояння, медіа використовуються для створення наративів, що впливають на сприйняття громадянами поточних подій. Одне з ключових завдань медіа полягає у наданні правдивої інформації, що сприяє підвищенню стійкості населення до маніпуляцій та пропаганди. Доступ до надійних новин допомагає громадянам робити обґрунтовані висновки щодо втрат, перебігу бойових дій та позиції України на міжнародній арені. Дослідження показують, що обізнаність у таких питаннях зміцнює суспільну свідомість, допомагаючи людям критично оцінювати інформацію та не піддаватися наративам, які спрямовані на дестабілізацію [3, с. 152].

Крім того, тривалий конфлікт суттєво впливає на психоемоційний стан громадян, що призводить до підвищення рівня стресу, тривожності та емоційного виснаження. У цьому контексті комунікація стає критичним засобом підтримки психічного здоров'я. Люди прагнуть ділитися інформацією, знаходити підтримку та знижувати рівень невизначеності через соціальні контакти та обговорення. Особливо важливими стають спеціалізовані канали комунікації: психологічні гарячі лінії, групи підтримки у соціальних мережах та консультаційні сервіси, що надають допомогу в умовах високого емоційного навантаження. Ці засоби підтримки дають людям можливість відчувати себе не самотніми у складних ситуаціях, а також отримати необхідні поради та ресурси для покращення свого психічного стану.

Отже, війна суттєво змінює інформаційно-комунікаційний простір, підкреслюючи важливість цифрових платформ, соціальних мереж і традиційних медіа в підтримці суспільної свідомості та соціальної згуртованості. Інформаційна війна, що є невід'ємною частиною сучасних конфліктів, орієнтована на маніпуляцію свідомістю, поширення дезінформації та відволікання уваги громадян. Водночас роль державних установ та громадських організацій стає важливою для забезпечення достовірної інформації, координації громадян у кризових ситуаціях та підтримки їхнього психічного здоров'я. Усі ці аспекти демонструють важливість комунікаційних процесів під час збройних конфліктів, адже вони допомагають суспільству долати психологічні виклики, об'єднувати зусилля та сприяти стабільності в умовах нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Міністерство оборони України. Система інформаційно-психологічного впливу у гібридній війні: теорія та практика. URL: <https://www.hups.mil.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2024).

2. Інформаційна агресія Російської Федерації проти України. *Науково-практичний журнал ХНУПС*. URL: <https://www.hups.mil.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2024).

3. Ярошевська Т. В. Переваги та недоліки використання технологій штучного інтелекту в умовах війни та післявоєнний час. *Науковий вісник ДДУВС*. 2024. № 1. С. 152–158.

Кіблик Д. В., доктор філософії,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Сьогодні світ не лише діджиталізується, але й зазнає впливу реорганізації геополітичного простору та впровадження нових форм і каналів впливу для забезпечення безпеки, підвищення привабливості країн і регіонів, а також просування національних інтересів на світовій арені.

Чим краще держава забезпечує інформаційно-комунікаційну безпеку, тим складніше дискредитувати її на світовій арені (інформаційні, психологічні, консцієнтальні, мережеві, кібернетичні тощо). Зокрема, такі явища, як інформаційна та консцієнтальна війни, тісно пов'язані, оскільки зброєю в них слугують інформаційно-психологічні впливи, спрямовані на свідомість людей і суспільства з метою зміни їхньої поведінки та дій. Інформаційна війна є формою протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними або іншими структурами) з метою досягнення односторонніх військових, соціально-політичних чи економічних переваг над противником.

Консцієнтальна війна є важливим напрямком «гуманітарної» зброї, спрямованої впливати на світогляд людей. Науковці переважно вбачають у ній форму когнітивної війни, оскільки вона впливає на процеси прийняття рішень та структуру мислення людини. Завдання інформаційної та консцієнтальної воєн схожі, оскільки обидві спрямовані на свідомість людини: 1) здійснити руйнівний ідеологічний вплив; 2) створити атмосферу бездуховності та негативного ставлення до культури й історичної спадщини суспільства конкурента; 3) маніпулювати громадською думкою та політичними орієнтирами населення для створення політичної напруги і стану хаосу; 4) дестабілізувати політичні відносини між партіями, об'єднаннями та рухами, провокуючи конфлікти, недовіру і боротьбу за владу, а також спонукати репресивні дії влади щодо опозиції; 5) знизити рівень інформаційної підтримки державних органів, інспірувати або ініціювати неправильні управлінські рішення; 6) дезінформувати населення про діяльність державних структур, підривати їхній авторитет і дискредитувати їхні дії; 7) провокувати соціальні, політичні, національно-етнічні та релігійні конфлікти; 8) організовувати страйки, масові заворушення та інші акції протесту; 9) підірвати міжнародний авторитет держави і її співпрацю з іншими країнами; 10) посилювати опозиційні рухи;

11) дискредитувати історичну та національну самобутність, змінювати систему цінностей, що визначають світогляд і спосіб життя людей; 12) знецінювати досягнення в науці та техніці, перебільшувати значення помилок і невдач уряду; 13) створювати умови для економічної, духовної або військової поразки та втрати волі до опору; 14) презентувати власний спосіб життя як зразок для наслідування; 15) спонукати до радикальних протиправних дій і акцій непокори; 16) підривати моральний дух населення, що врешті-решт знижує обороноздатність і військовий потенціал країни.

У міжнародній політиці та реалізації міжнародних відносин особливу увагу приділяють своєчасному виявленню та запобіганню негативним інформаційно-психологічним впливам. В Україні для цього, згідно з Указом Президента від 28 грудня 2021 року № 685/2021, була введена в дію «Стратегія інформаційної безпеки України», ухвалена Радою національної безпеки і оборони 15 жовтня 2021 року. У документі проаналізовані загрози й виклики для інформаційної безпеки. Зокрема, виділено такі глобальні загрози для України: збільшення масштабів глобальних дезінформаційних кампаній, інспірованих авторитарними режимами та радикальними рухами для маніпулювання свідомістю людей та груп, що загрожує демократичному розвитку держав і міжнародній стабільності; агресивна інформаційна політика рф, яка є загрозою не лише для України, а й для інших демократичних країн; вплив соціальних мереж у інформаційному просторі; низький рівень грамотності людей в інформаційному просторі на тлі швидкого розвитку цифрових технологій.

Основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки України є протидія дезінформації та інформаційним операціям, зокрема з боку держави-агресора, які спрямовані на підрив незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності країни, пропаганду війни та насильства, розпалювання міжетнічної, релігійної та національної ворожнечі, а також терористичні акти та посягання на права і свободи людини.

Документ наголошує на важливості проактивної інформаційної діяльності України, інформування світової спільноти про ситуацію в Україні та на тимчасово окупованих територіях, про прогрес реформ і позитивні зміни в країні, незважаючи на військову агресію. З цією метою з першого дня воєнного стану в країні, Президент України через медіа у відео-форматі звертається до громадян з актуальною проблематикою сьогодення. Це сприяє кращому розумінню міжнародними партнерами внутрішньої та зовнішньої політики України, а також покращить її міжнародний імідж як надійного партнера. Для цього необхідно проводити ефективну міжнародну інформаційну діяльність, популяризувати Україну та її інтереси у світі, розробляти позитивні наративи та інформаційні кампанії за кордоном, що сприятиме підвищенню впізнаваності та кращому розумінню України серед іноземної аудиторії. Також слід зміцнювати імідж України як демократичної європейської держави, що прагне стати членом ЄС і НАТО та є невід'ємною частиною європейського

політичного, економічного, культурного і інформаційного простору. Саме масове висвітлення подій в країні в соціальних мережах і надає таку змогу.

Важливу роль у цьому інформаційно-психологічному протистоянні, захисті національних інтересів та належній реакції на сучасні виклики відіграють органи державної влади. Основне завдання національної, регіональної та міжнародної політики полягає у своєчасному виявленні деструктивних інформаційно-психологічних впливів та оперативному запобіганні, включно з конфліктами, особливо гострими та руйнівними, що виникають внаслідок попередніх інформаційно-психологічних маніпуляцій в інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Волощенко О. Гібридна агресія РФ: інформаційна війна та конструювання іміджу НАТО як агресора. The security architecture of European and Euro-Atlantic space. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/247/6952/14476-1>.

2. Кобільник Б.Ю., Гізун А.І. Роль інформаційно-психологічних впливів у інформаційній війні. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 23–25 листопада 2016 р. Кропивницький, 2016. С. 28–29.

3. Спростування п'яти найпоширеніших російських міфів про НАТО. NATO: North Atlantic Treaty Organization : офіційний сайт. URL: <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/115204.htm>

4. Стратегія інформаційної безпеки від 28.12.2021 р. № 685/2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

Максименко О. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Міщенко Д. А., професор кафедри маркетингу
Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ КОМПАНІЙ

У сучасному світі, через постійну конкуренцію та постійно мінливі запити споживачів, реклама є важливою складовою маркетингової стратегії компаній. Використання різноманітних рекламних технологій, у тому числі інтерактивних форматів, спрямоване на привернення уваги та збільшення продажів. Зростання цифрових платформ збільшило попит на рекламу, а інтерактивні технології підвищують її ефективність, забезпечуючи персоналізацію та взаємодію з аудиторією. Незважаючи на популярність таких технологій, їх вплив на споживчу поведінку недостатньо досліджено, що пояснює важливість вивчення цієї теми.

Інтерактивні технології – це інструменти та методи, які дозволяють користувачам активно взаємодіяти з вмістом або системою, а не пасивно

спостерігати. Ці технології надають користувачам можливість брати участь у процесі, вносити зміни та впливати на подальший розвиток ситуації.

Одним із прикладів успішного використання інтерактивних технологій у рекламі є кампанія Pepsi MAX «Unbelievable Bus Shelter». Кампанія, яка проходила в Лондоні, включала інтерактивні рекламні щити на автобусних зупинках, які дозволяли глядачам взаємодіяти з різними аспектами, такими як звукові ефекти, відеопроєкція та додаткові сенсорні здібності. Ця кампанія не тільки привернула значну увагу та викликала емоційний відгук у споживачів, але й стала джерелом обговорень у соціальних мережах та ЗМІ, що сприяло зростанню популярності бренду Pepsi MAX.

Ще одним прикладом успішного використання інтерактивних технологій у рекламі є кампанія Coca-Cola «Share a Coke». У цій кампанії було запропоновано споживачам можливість персоналізувати пляшки Coca-Cola зі своїми іменами або іменами своїх друзів. Це сприяло збільшенню взаємодії між брендом та споживачами, а також стимулювало споживачів поділитися своїм досвідом у соціальних мережах, що сприяло поширенню популярності бренду та збільшенню продажів.

Тобто однією з ключових переваг інтерактивної реклами є здатність залучати увагу та збільшувати залученість аудиторії через взаємодію, яка може включати кліки, дотики, відгуки тощо. Ця активна участь споживачів сприяє поглибленню їхнього розуміння бренду чи продукту, а також створює позитивне враження про нього.

Згідно з дослідженням Nielsen, інтерактивні рекламні формати забезпечують у 47 % більше часу уваги споживачів порівняно з неінтерактивними форматами. Крім того, дослідження показали, що 71% споживачів вважають інтерактивну рекламу цікавішою та привабливішою, що сприяє підвищенню ефективності рекламної кампанії.

Додатково інтерактивна реклама може сприяти поглибленню знань про продукт чи бренд серед споживачів. Наприклад, дослідження, проведене компанією HubSpot, показало, що використання інтерактивних елементів у контенті може збільшити знання про продукт на 65 %.

Однак, незважаючи на свій позитивний ефект, інтерактивна реклама може повністю зруйнувати відносини бренду зі споживачами. Це може статися з різних причин. По-перше, надмірна інтерактивність може відвернути споживача від основного повідомлення чи мети рекламної кампанії. Вибір занадто великої кількості варіантів або складних взаємодій може спричинити відволікання споживача та втрату основного повідомлення реклами. По-друге, інтерактивна реклама може викликати негативні емоційні реакції або стрес у споживачів. Наприклад, нав'язливий, несподіваний або неприємний вплив інтерактивних елементів може призвести до почуття гніву або дискомфорту у споживачів, що може негативно вплинути на сприйняття ними рекламного контенту.

На основі аналізу та обговорення наведених вище даних можна зробити кілька висновків щодо впливу інтерактивної реклами на відносини зі споживачами та фінансові показники компаній.

Інтерактивна реклама виявилася ефективним інструментом для покращення сприйняття бренду та збільшення взаємодії з цільовою аудиторією. Успішне використання таких форматів, як віртуальна реальність та інтерактивні мобільні додатки, доводить їх здатність привертати увагу та інтерес споживачів, що, у свою чергу, сприяє покращенню іміджу бренду та збільшенню продажів. Однак надмірна взаємодія може відвернути увагу споживачів і викликати стрес, а необережне поводження з особистими даними може порушити їх конфіденційність і мати негативні наслідки для репутації компанії.

Список використаних джерел:

1. Цифровий ресурс «Statista». URL: <https://www.statista.com/statistics/273018/number-of-internet-users-worldwide>
2. Digital 2022 Global Overview Report (January 2022). URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overviewreport>
3. Романенко Л. Ф. Цифровий маркетинг: сутність та тенденції розвитку. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2019. № 23. С. 80–84. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/201>
4. Каліна І. І. Тенденції розвитку цифрового маркетингу. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр.* 2019. № 4. С. 92–100. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4509>
5. Цифровий маркетинг – модель маркетингу ХХІ сторіччя : колективна монографія / Одеський національний політехнічний університет. Одеса : Астропринт, 2017. 292 с.

Мощенко Ю. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів)

УКРАЇНСЬКІ ЛОКАЛЬНІ ПРИФРОНТОВІ МЕДІА: ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА АКТУАЛЬНА ВОЄННА ТЕМАТИКА

Локальні медіа в умовах російсько-української війни, що триває, відіграють ключову роль у житті прифронтових громад України. Саме тому досвід їх діяльності є актуальною темою для досліджень.

Прифронтові регіони України, де війна стає частиною буденності, потребують правдивої та оперативної інформації. У цьому контексті новини, які публікують місцеві медіа, мають значний вплив не лише на мешканців, але й на загальну інформаційну картину країни [1].

Особливу роль у ситуації, що склалася, відіграють місцеві друковані медіа. У прифронтових регіонах України саме вони забезпечують

поширення достовірних новин серед населення, яке часто опиняється без доступу до інтернету чи електроенергії. У Запорізькій області такі газети, як «Голос Гуляйпільля» і «Трудова слава» продовжують працювати завдяки підтримці місцевих та міжнародних організацій. Ці газети стали головним джерелом інформації, забезпечуючи мешканців новинами про ситуацію на фронтах, підтримку військових і цивільних, важливі соціальні програми для вимушених переселенців тощо.

Утім, такі медіа чи не найбільше стикаються з низкою викликів, зокрема через брак ресурсів і кадрів. Як зазначають представники таких медіа, як «Суспільне. Харків», журналістам довелося мобілізувати всі свої знання та навички, часто поєднуючи різні ролі для забезпечення безперервного випуску новин. Водночас були створені нові медіапроекти для деокупованих територій, наприклад, «Район. Херсон», який почав свою роботу після звільнення міста і відображає реалії життя після окупації [1]. Також додамо, що умови роботи навіть релокованих редакцій з позицій безпеки залишаються складними. Наприклад, будівля редакції видання «Голос Гуляйпільля» у самому Гуляйполі вже давно зруйнована внаслідок ворожих обстрілів, а нещодавно постраждало від російського удару й орендоване приміщення редакції у Запоріжжі.

Тематичне наповнення українських медіа регулярно досліджують громадські дослідницькі організації. Матеріали цих досліджень слугують за орієнтир для журналістських колективів, які прагнуть отримати корисні поради від колег, поліпшити якість своєї роботи.

Так, за результатами медіамоніторингу Інституту демократії імені Пилипа Орлика (ІДПО), у перші місяці війни більшість контенту локальних медіа України стосувалася воєнних дій та внутрішньо переміщених осіб, але згодом ця тематика почала поступатися іншим питанням, таким як, життя місцевих громад і кримінальні новини. Вже до літа частка воєнних матеріалів у онлайн-виданнях зменшилася до 23,7%, а у друкованих – до 14,8% [2]. Пріоритети також різняться між регіонами. Наприклад, у Львівській та Дніпропетровській областях частка матеріалів про війну залишається високою (17–18%), тоді як на Одещині цей показник значно нижчий (6%) [2]. Регіональні видання також часто звертаються до тем героїзму місцевих мешканців і бойових дій, впливу війни на економіку і сільське господарство, публікують некрологи про загиблих героїв [2]. Крім того, військова цензура і вплив державних структур на контент теж мають місце, що обмежує можливість журналістів самостійно обирати теми для висвітлення [2].

Упродовж воєнного періоду тематична палітра локальних медіа постійно змінювалася. Так, за результатами моніторингу ІДПО у серпні 2024 року, серед топ-тем друкованих медіа життя місцевої громади представлене у 13,8% публікацій, а війна – 12,3 %. На сайтах на першому місці – війна (23,7%), далі йдуть кримінал (17,4 %) та життя цивільного населення під час війни, біженці та ВПО (13,5 %) [3].

Узагальнюючи висновки експертів ІДПО, воєнна тематика більш притаманна локальним медіа прифронтових регіонів, оскільки вона справді

є частиною щоденного життя місцевих громад. До половини таких повідомлень – інформація з офіційних джерел (щоденні зведення, рекомендації з соціальних та інших питань). Це дозволяє людям, які знаходяться в постійному напруженні, більш широко розуміти суть подій і мати оперативну інформацію. Орієнтовно чверть повідомлень воєнної тематики висвітлює роботу рятувальників та правоохоронців, залучених комунальних служб, які разом працюють для допомоги потерпілим, документують злочини окупантів, працюють над відновленням інфраструктури. Також ці повідомлення стосуються різних гуманітарних програм: допомога постраждалим, переселенцям, евакуація до більш безпечних районів. До 30 % повідомлень – це розповіді про героїзм земляків, які захищають Україну на фронті, чи загинули в бою, героїчні вчинки цивільних фахівців, самовіддану роботу волонтерів.

Таким чином, контент прифронтових медіа – це не лише інформаційне наповнення, а й частина великої соціальної та гуманітарної місії, спрямованої на підтримку громад та збереження єдності навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Локальні медіа: успіхи й досягнення року. URL: <https://nsju.org/misczevi-media/lokalni-media-uspihy-j-dosyagnennya-roku>
2. Стеблина Н. Українські регіональні медіа під час війни: кримінал та «соціалка» повертають свої позиції. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/200634/2022-07-01-ukrainski-regionalni-media-pid-chas-viyny-kryminal-ta-sotsialka-povertayut-svoi-pozytsii>
3. Менше джинси – краща якість? Як українські регіональні ЗМІ дотримувалися стандартів у серпні 2024. Інститут демократії імені Пилипа Орлика. Звіти. URL: <https://idpo.org.ua/reports/5973-menshe-dzhinsi-krashha-yakist-yak-ukrainski-regionalni-zmi-dotrimuvalisya-standartiv-u-serpni-2024.html>

Музичка Н. С., учитель інформатики
Комунального закладу “Ліцей № 24; Кам’янської міської ради
Харченко І. В., учитель зарубіжної літератури
Комунального закладу “Ліцей № 24” Кам’янської міської ради

ЦИФРОВА ТОПОНІМІКА: ВЕБ-САЙТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ’ЯТІ

1. Питання найменування географічних об’єктів, у тому числі вулиць, винесене на високий законодавчий і науковий рівень, щоб виважені назви працювали на стратегічні цілі і безпеку всієї спільноти. Тому створення офіційного адресного реєстру і його підтримка у актуальному форматі, що задовольняв би найвищі технологічні потреби держави, суспільства та бізнесу завжди залишається актуальним завданням.

Найсучасніші методи просторової орієнтації, скажімо GPS, так чи інакше теж пов’язані з топонімікою. Тому топоніми, як показники

характеристики місцевості, займають важливе місце у ретроспективному аспекті визначення типологічних особливостей географічних процесів минулого, їх реконструкції. Крім географічного аспекту дослідження процесу творення географічних назв, не менш важливим є історичний, оскільки розкриває суспільні підстави виникнення об'єктів різного історичного генезису назв.

Міська топоніміка допомагає виявити не тільки історичні періоди, через які пройшло суспільство, а й культурні, світоглядні та ментальні трансформації, дає можливість дослідити тенденції, з якими місто прагне відобразити ставлення до власної спадщини.

Символічні елементи міського простору безпосередньо впливають на формування життєвих пріоритетів мешканців, наповнюють їхнє існування ціннісними орієнтирами. Невід'ємною частиною цього простору виступає урбанонімічна мапа міста, що є топографічним орієнтиром, інструментом визначення місцезнаходження. Саме тому перейменування вулиць міста викликає значний науковий та суспільний інтерес.

Останнім часом топонімічне оформлення населених пунктів України зазнало значних змін завдяки розгорнутій кампанії очищення символічного простору від елементів комуністичної символіки. А після повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави, пріоритетним напрямком стало вшанування пам'яті Героїв сьогодення.

У зв'язку з масовим перейменуванням і відновленням топонімів окрім друкованих книг-довідників, що містять історії перейменувань вулиць українських міст, є також онлайнві інформаційні ресурси з посиланням на документальні бази. Таким є створений вебсайт «Путівник пам'яті «Вулицями Кам'янського». Це ефективний дієвий інструмент підвищення інформованості суспільства щодо нових назв вулиць міста, перейменованих на честь Героїв сьогодення, борців за свободу, тих, хто віддав своє життя за мирне майбутнє України.

Головна сторінка сайту складається з трьох блоків. Це хедер, навігація і контент. При натисканні на меню, відкривається перелік вулиць. Перейшовши за посиланням, знаходимо інформацію про стару назву вулиці, її місцезнаходження і, найактуальніше, – тут історія подвигу тих, хто назавжди залишиться в наших серцях, у нашій пам'яті, у назвах вулиць вулицю, можна побачити інформацію про Героя, інтерактивну карту. При потребі можна перейти на Гуглкарти. На рисунку 1 представлено макет веб-сторінки сайту.

Південний район, вулиця Максима Чиженка (колишня Матросова)

Максим Олександрович Чиженко народився 1 березня 1985 року в м. Дніпродзержинськ (нині Кам'янське) Дніпропетровської області.

Навчався в СЗШ №31, а потім на автоелектрика в індустріальному технікумі.

Строкову службу проходив у військово-морських силах України. За контрактом служив 3 роки у ПДВ. Працював на підприємстві «Дніпровагонмаш» слюсарем металоконструкцій.

У 2014 році одружився, а в 2018 році народився син.

Був учасником АТО, де отримав два поранення.

З перших днів повномасштабного вторгнення в Україну Максим Олександрович пішов захищати Батьківщину.

Був солдатом збройних сил України, учасником російсько-української війни. Загинув 13 березня у ході російського вторгнення в Україну в 2022 році.

Мав сім'ю: дружину та сина.

Нагороди: Орден За мужність II ступеня (2022, посмертно) – за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі.

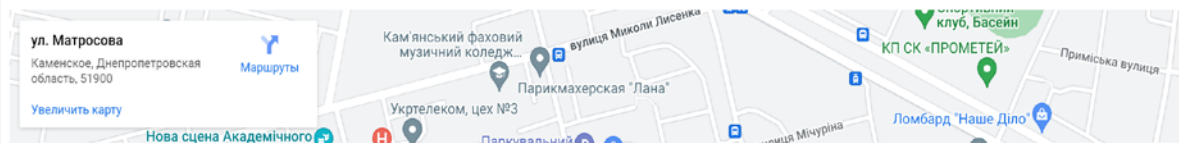

Рис. 1. Макет веб-сторінки сайту

Next.js-проект, створений за допомогою create-next-app, розміщений у мережі інтернет <https://memory-guid.vercel.app> і може бути використаний при вивченні історії та географії Дніпропетровщини, з метою виховання патріотизму, просвітницької роботи, вшанування Героїв та їхнього подвигу, а також для потреб розвитку рекреаційно-туристичної сфери міста та області, транспортно-логістичними службами, службами доставки.

Список використаних джерел:

1. Галич О. І. Топоніміка України: навчальний посібник для вузів. Київ : Освіта України, 2016. 287 с.
2. Гончаренко І. М. Методи та технології обробки географічної інформації. Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 212 с.
3. Данилюк І. В. Електронні картографічні моделі: структура, технології та прикладні аспекти. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 238 с.
4. Король В. М. Цифрові технології у географічних дослідженнях : монографія. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. 312 с.
5. Літвін О. О. Історична топоніміка та її значення у збереженні культурної спадщини. *Географічний огляд*. 2021. № 3. С. 18–27.
6. Кам'янська міська рада. URL: https://kam.gov.ua/ua/st/pg/201022703731523_n

Нікітіна А. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів)

РЕКЛАМА МОДИ В ОНЛАЙН-МЕДІА: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

Сфера моди як індустрія і як предмет рекламування є надзвичайно мінливою. Саме тому, приступаючи до виробництва реклами замовникам з цієї сфери діяльності, рекламисти мають враховувати усі сучасні тенденції та впливи, що зумовлюють особливості такої реклами загалом. Тим більше, уваги потребують особливості такої реклами в онлайн-медіа.

На основі аналізу наукових розробок за визначеною темою та практичного досвіду, ми спробували окреслити такі особливості, систематизувавши їх за такими вісьмома пунктами.

1. Зміна споживчих звичок.

Сучасні споживачі дедалі більше орієнтуються на онлайн-шопінг. Різноманітні дослідження показують, що зручність, швидкість та різноманітність вибору стали ключовими факторами. Бренди адаптують свої маркетингові стратегії, пропонуючи більш інтерактивний та зручний спосіб покупок, включаючи можливість віртуальної примірки та онлайн-консультацій.

2. Соціальні мережі як основні майданчики.

Соціальні мережі стали основними каналами реклами моди. Платформи, такі як Instagram і TikTok, або ж Pinterest дозволяють брендам візуально взаємодіяти з аудиторією, створюючи контент, що приваблює, який стимулює інтерес і залученість. Реклама у вигляді історій та коротких відео стає на сьогодні особливо популярною та набирає все більших обертів.

3. Вплив інфлюенсерів.

Інфлюенс-маркетинг – це спосіб просування товарів чи послуг із залученням блогерів-експертів в певній темі, медійних персон, знаменитостей, аудиторія яких збігається з цільовою аудиторією компанії. Наразі, маркетинг впливу (друга назва напряму) є одним із пріоритетних інструментів просування бізнесу в соцмережах [3]. Інфлюенсери відіграють ключову роль у формуванні думок та переваг споживачів. Співпраця з ними допомагає брендам досягти цільових аудиторій та підвищити довіру до продукту. Вивчення кейсів успішних колаборацій показує, як інфлюенсери можуть значно збільшити охоплення та продажі.

4. Персоналізація та націлення.

Сучасні технології дозволяють брендам збирати та аналізувати дані про користувачів, що відкриває можливості для створення персоналізованих рекламних кампаній. Таргетована реклама допомагає доставляти

контент саме тим користувачам, які найбільше зацікавлені продуктом, підвищуючи конверсію. Сам таргетинг з себе представляє рекламну інформацію, повідомлення, пропозицію або огляд, який буде цікавий саме тим людям, яким ця інформація потрапляє в руки [2]. Мода – індивідуальна, смаки споживачів – різні. Це й пояснює актуальність персоналізації реклами модних товарів.

5. Візуальний контент.

Візуальний контент має вирішальне значення в індустрії моди. Високоякісні зображення та відео здатні передати стиль та унікальність продукту. Бренди все частіше використовують художню зйомку, креативні концепції та анімацію, щоб виділитися на тлі конкурентів та привернути увагу аудиторії. Онлайн-медіа при цьому є чудовою універсальною платформою для поширення саме візуального рекламного контенту.

6. Етика та стійкість.

Стійкий розвиток стає важливим аспектом реклами моди. Бренди, що акцентують увагу на етичних практиках виробництва та екології, набувають більшої довіри та лояльності споживачів. Онлайн-реклама може ефективно поширювати інформацію про стійкі ініціативи та сприяти зміні споживчих звичок.

7. Майбутнє онлайн-реклами.

Нові технології, такі як доповнена та віртуальна реальність, відкривають нові обрії для реклами. AR-експерименти, що дозволяють користувачам «приміряти» одяг віртуально, стають трендом. AR – це відносно універсальна технологія, яка поєднує реальність і цифрові дані, і дозволяє при цьому відображати різний тип контенту – зображення, 3D-моделі чи відео – поверх різноманітних маркерів, розміщених у фізичному середовищі [1]. Штучний інтелект також починає відігравати важливу роль у створенні контенту та прогнозуванні споживчих переваг.

8. Кросканальна інтеграція.

Сучасні бренди повинні створювати єдиний досвід для споживачів, поєднуючи онлайн та офлайн стратегії. Інтеграція різних каналів – від соціальних мереж до фізичних магазинів – дозволяє зміцнити зв'язок із клієнтами, пропонуючи їм послідовний та зручний досвід взаємодії з брендом.

Таким чином, урахування зазначених аспектів під час розробки реклами для онлайн-медіа на замовлення представників сфери модної індустрії, дозволить урахувати сучасні тенденції та створити якісний і ефективний продукт.

Список використаних джерел:

1. Експеримент із технологією доповненої реальності у вебi (front-end only). URL: <https://dou.ua/lenta/articles/web-ar>
2. Таргетована реклама. Види таргетованої реклами. URL: <http://delukr.kiev.ua/targetovana-reklama-shho-tse-take-vidi-targetingovoyi-reklami>

3. Що таке influence-маркетинг: детальний гайд для ефективної роботи з лідерами думок. URL: <https://wizeclub.education/blog/shho-take-influence-marketing-detalni-j-gajd-dlya-efektivnoyi-roboti-z-liderami-dumok>

Фурман В. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів)

ПЛАТФОРМИ ДЛЯ РОЗМІЩЕННЯ АУДІОПОДКАСТІВ: ФУНКЦІОНАЛ І КРИТЕРІЇ ВИБОРУ

Подкаст-платформи – це сервіси, які дозволяють авторам ділитися записаним аудіо з широкою аудиторією. Це – своєрідна вітрина подкастів, де слухачі можуть знаходити подкасти та підписуватися на них. Важливість цієї теми пояснюється стрімким розвитком технологій, зростанням популярності аудіоконтенту та появою нових платформ. Для подкастерів важливо розуміти, як працюють ці платформи, які їхні можливості та як обрати найкращу для свого проекту.

Мета цього дослідження – проаналізувати новітні платформи для розміщення аудіоподкастів, порівняти їхній функціонал, виявити тенденції на цьому ринку, з'ясувати критерії їх вибору.

Популярність аудіоподкастів стає дедалі вищою, а разом з цим зростає і кількість платформ, що пропонують послуги з розміщення аудіоконтенту. Розглянемо найпопулярніші та найпростіші у використанні платформи, що підходять як для початківців, так і для досвідчених авторів.

Платформа Anchor від Spotify – один з найпростіших способів почати створювати та публікувати подкасти. Вона пропонує інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, можливість записувати прямо з програми, автоматичну транскрипцію епізодів і безкоштовну трансляцію на всіх основних платформах, включаючи Spotify.

Ще одна популярна платформа для початківців – Buzzsprout, що має широкий спектр функцій, таких як аналіз прослуховування, інтеграція з різними сервісами та варіанти монетизації. Важливо зазначити, що платформа Buzzsprout є платною із різними тарифними планами, що дозволяє автору обрати найкращий тариф для себе.

Для більш досвідчених авторів рекомендують платформи: Spotify для подкастерів, Apple Podcasts Connect, Google Podcasts. Ці платформи дозволяють завантажувати подкасти на найбільші стрімінгові платформи. Автори розміщують свої подкасти безкоштовно, отримуючи глибокий аналіз та можливість для монетизації свого контенту [1]. Усі ці платформи мають простий, зрозумілий інтерфейс і доступ до широкої аудиторії.

На сьогодні найбільш популярними платформами для розміщення та просування подкастів є Spotify for Podcasters, Apple Podcasts Connect та Google Podcasts. Вони найбільш розповсюджені, адже мають мільйони активних користувачів, що дозволяє охопити широку аудиторію. Платформи пропонують різноманітні інструменти для запису, редагування, обробки звуку, аналітики, монетизації та просування подкастів. Також вони мають просте використання, їх інтерфейс зрозумілий для користувачів, що дозволяє навіть новачкам швидко освоїти всі функції [2].

Ринок подкастів стрімко зростає, постійно з'являються нові платформи, які пропонують широкий спектр функцій і можливостей для авторів і слухачів. Водночас, існуючі платформи постійно оновлюються і додають нові функції. Усе більше подкастів охоплюють широкий спектр тем, а нішеві подкасти для вузької аудиторії також набувають поширення.

Популярними стали такі моделі монетизації, як підписка, спонсорство, мерчендайзинг та донати. Це пов'язано з тим, що автори інвестують у якісне обладнання та монтаж і професійно підходять до виробництва продукту. У результаті передплатникам пропонується ексклюзивний контент та інші переваги [3]. Це створює феномен лояльної аудиторії, готової платити за ексклюзивний контент і підтримувати улюблених авторів.

Штучний інтелект також має значний вплив на автоматизацію процесів. Його використовують для автоматизації таких процесів як транскрипція, субтитрування, генерація метаданих і аналіз аудиторії. Це дає змогу створювати більш персоналізований контент, пристосований до інтересів окремих слухачів.

Досвідчені автори аудіоподкастів надають такі рекомендації з вибору платформи для дистрибуції:

- 1) визначити свою цільову аудиторію та основну мету: задля чого створюється подкаст;
- 2) проаналізувати функціонал платформ за критеріями: інтерфейс, інтеграція, монетизація;
- 3) порівняти функціонал безкоштовних та платних платформ: чи є співвідношення ціни та якості;
- 4) перевірити відгуки користувачів [2].

Таким чином, вибір правильної платформи для дистрибуції подкасту – це важливе рішення, яке вплине на його успіх у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Doola – технологічна компанія. URL: <https://www.doola.com/uk/blog/12-best-podcast-hosting-platforms-in-2024/?nab=1>
2. Особистий блог Дениса Демчина. URL: <https://business-broker.com.ua/blog/iak-stvoryty-vlasnyy-podkast-povnyy-hayd-dlia-pochatkivtsiv>
3. Громадська організація «Інформаційно-аналітичний центр «Громадський Простір». URL: <https://www.prostir.ua/?kb=buty-v-trendi-desyatok-porad-dlya-stvorennya-vlasnoho-podkastu>

Цитульський К. А.,
студент Державного торговельно-економічного університету
(науковий керівник – Компанець К. А., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу
Державного торговельно-економічного університету)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У контексті війни інформаційно-комунікативні та соціально-психологічні аспекти суспільного життя набувають вирішального значення, адже вони впливають як на індивідуальну свідомість, так і на колективну поведінку. Інформаційно-комунікативні процеси стають основою формування громадської думки, сприяють поширенню як правдивої, так і фейкової інформації, а також підтримують соціальний зв'язок між різними верствами населення. У свою чергу, соціально-психологічні аспекти дають змогу аналізувати зміни в поведінці, емоційному стані та рівні стресу, які виникають під час війни, а також досліджувати здатність людей адаптуватися до нових умов. Війна стимулює розвиток патріотизму і єдності серед громадян, водночас представляючи травматичний досвід. Тому дослідження інформаційно-комунікативних і соціально-психологічних аспектів є важливими для розуміння їхнього впливу на сучасне життя, способів підтримки суспільства в умовах стресу, збереження психічного здоров'я, а також створення умов для відновлення після завершення воєнних дій.

Під впливом війни інформаційно-комунікативні аспекти суспільного життя зазнали суттєвих змін. В умовах воєнного стану можуть виникнути певні обмеження прав і свобод, включаючи право на інформацію. Разом з цим нові нормативно-правові акти держави і міжнародних структур формують специфічну систему обмежень інформаційної свободи. Проте, це не призвело до зниження загального рівня інформаційної свободи в суспільстві, а, навпаки, порівнянно із поширенням інформації під час другої світової війни, зростає прозорість і розвиток комунікацій. У період війни були створені нові інформаційні технології та методики комунікації набувши нових аспектів.

Платформи, такі як Facebook, Instagram і Telegram, стали основними каналами для швидкого розповсюдження важливої інформації — від новин про ситуацію на фронті до оголошень про евакуацію та збір гуманітарної допомоги. Соціальні мережі стали інструментами підтримки і взаємодопомоги, де організуються онлайн-зустрічі та групи психологічної підтримки, а також поширюються матеріали з психологічної самопомоги. Лідери України активно використовують ці мережі для

інформування світової спільноти про перебіг бойових дій і гуманітарну ситуацію, що допомагає залучати міжнародну підтримку. Війна сприяє розвитку платформ, через які громадяни можуть допомагати військовим і постраждалим, що зміцнює здатність суспільства протистояти труднощам.

Одним із нових напрямків інформаційно-комунікаційної роботи стала державна пропаганда та контрпропаганда. У цьому контексті медіа і інформаційна безпека набувають важливого значення. Інформаційно-комунікативна діяльність в Україні включає створення символів спротиву, що підвищують рівень солідарності, а державні та незалежні медіа транслюють заклики до єдності і пояснюють способи підтримки армії. Також вони відіграють ключову роль у підтримці зв'язку з громадянами на тимчасово окупованих територіях, поширюючи правдиву інформацію і надаючи психологічну підтримку. Державні медіа забезпечують населення актуальною інформацією про події на фронті та гуманітарні питання, що запобігає паніці і дезінформації. Україна стикається з дезінформацією, яка є одним із інструментів гібридної агресії. Активно функціонують спеціальні центри та платформи для перевірки фактів і викриття фейків, що знижує вплив ворожої пропаганди.

Зміни в інформаційних аспектах суттєво впливають на соціально-психологічні аспекти, адже в XXI столітті ми тісно пов'язані з інформацією, яку споживаємо онлайн. Соціально-психологічні аспекти охоплюють різноманітні фактори, що впливають на поведінку, емоційний стан і згуртованість суспільства. Війна призводить до значних змін у колективній свідомості, адаптації населення до нових реалій і підтримці психологічної стійкості.

Психологічні виклики, спричинені війною, можна умовно поділити на кілька груп:

1. Виклики українцям як спільноті: Війна об'єднала суспільство, зменшуючи регіональні та мовні відмінності, але водночас виникають нові соціально-психологічні виклики, зокрема напруга між місцевим населенням і переселенцями, цивільними і військовими. Це проявляється в суспільному напруженні і завищених очікуваннях щодо швидкої перемоги, що можуть призвести до глибоких розчарувань.

2. Виклики ментальному здоров'ю особистості: Багато українців відчують різні емоційні стани, такі як провина, страх, злість і депресію, особливо після втрат або травм. Це може призводити до короткочасних розладів психічного здоров'я, які можуть перейти в хронічні проблеми.

3. Виклики психологічному благополуччю дітей: Діти стикаються з труднощами через зміни в освітньому середовищі, що впливають на їхнє психологічне благополуччя.

4. Виклики для психологів: У психологічному середовищі існує дефіцит кваліфікованих кадрів для надання першої психологічної допомоги.

Таким чином, війна ставить нові виклики, але також відкриває можливості для переосмислення підходів соціальної і інформаційної комунікації в Україні. Суспільству необхідно знайти нові рішення для пристосування нововведень і змін в умовах невизначеності та стресу, сприяючи розвитку колективної стійкості та відновлення.

Список використаних джерел:

1. Желновач Є. Інформаційне суспільство в умовах війни: українські реалії та правові аспекти. *Юридичний вісник*. 2023/4. 2023. С. 184–191. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2023/24.pdf

2. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2022. Т. 4. № 1. С. 1–11. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/254>

3. Schrijver P. Ukraine's Fight on the Front Lines of the Information Environment. *Modern War Institute*. URL: <https://mwi.westpoint.edu/ukraines-fight-on-the-front-lines-of-the-information-environment>

4. Пивоваренко М. Марта Пивоваренко: Як психологічний стан українців впливатиме на відновлення країни після війни. *Громадський Простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=marta-pyvovarenko-yak-psyholohichnyj-stan-ukrajintsiv-vplyvatyme-na-vidnovlennya-krajiny-pislya-vijny>

5. Проноза І. І. Засоби масової інформації і комунікації в інформаційній війні як сучасна політична практика. *Політичні інститути та процеси*. 2020. № 3. С. 65–69. URL: http://politicus.od.ua/3_2020/12.pdf

Бабій В. В.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,
завідувач кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

В наш час, проблема цінностей особистості є дуже актуальною, адже людина все своє життя намагається знайти «золоту середину», де поєднані професійні та життєві цінності задля задоволення своїх потреб. Вагоме значення мають життєві орієнтації для вразливих груп населення, оскільки вони можуть бути внутрішньою силою, яка породжує енергію, віру, щоб подолати кризу, знайти сенс у складних ситуаціях. Також життєві цінності та подолання життєвих труднощів розглядаються у взаємозв'язку з уявленнями про себе [4].

Поняття «цінність» активно вивчалось у філософії, з часом воно почало використовуватись і у психології, як компонент структури особистості. Теоретично обґрунтовували питання ціннісних орієнтацій такі науковці як: У. Томас, Ф. Знанецький, К. Роджерс, А. Маслоу, І. Бех, П. Лукоянов, Є. Подольська, О. Семенюк, І. Семків, О. Скобедіна, Т. Титаренко, А. Фурман.

Одні з перших дослідників феномену “цінність”, У. Томас та Ф. Знанецький визначали, що цінністю є будь-який об'єкт, який наділений значущим змістом для якої-небудь соціальної групи. А. Маслоу описує вибір вищих цінностей людиною, за допомогою інстинкту. Цінності обрані самою природою людини, які ведуть до самоактуалізації є правильним вільним вибором, що і становить життєві цінності. І. Бех звернув велику увагу на дослідження духовних цінностей особистості і розглядає цінність як породжувальну клітинку духовності у процесуальному вимірі [1].

Центральним поняттям теорії особистості К. Роджерса є «самість», що ним визначається як «організована, рухлива, але послідовна концептуальна модель сприйняття характеристик і взаємин «Я», або самого себе, і разом з тим система цінностей, застосованих до цього поняття». Вчений вважає, що у зміст «самості» входять як «безпосередньо пережиті організмом», так і запозичені цінності. А. Фурман аналізує аксіологічні елементи смисложиттєвих орієнтацій особистості, зокрема, наголошує, що існує істотне розмежування смислу і сенсу, яке полягає в такому: перше утримує стратегічні шляхи існування людини у її духовному самоплеканні, а друге опосередковується чуттєвим досвідом сприйняття людиною дійсності, що є основою визначення тактичних пріоритетів її життєвої активності [3].

Спираючись на теоретичний аналіз, можна узагальнити поняття «життєві цінності» – це основоположні принципи, переконання та ідеали, які закладають сенс життя людини, впливають на її вибір та дії. Цінності часто формуються під впливом культури, виховання, досвіду, релігійних або духовних переконань. Вони є, незалежно від того, усвідомлює це людина чи ні. Саме спираючись на них вона обирає професію, підтримує соціальні ініціативи, ідеї, формує своє оточення та обирає партнера.

Як зазначає Бубнова С. С., індивідуальна ієрархія ціннісних орієнтацій переважно поділяється на «блоки». Саме тому варто зазначити такі термінальні цінності:

- конкретні життєві цінності (сім'я, друзі, робота, здоров'я);
- абстрактні цінності (розвиток, воля, творчість);
- цінності професійної самореалізації (цікаве заняття, продуктивний спосіб життя, активна діяльність, творчість);
- цінності особистого життя (друзі, здоров'я, кохання, захоплення, сім'я);
- індивідуальні цінності (творчість, здоров'я, воля, активна діяльність, віра у себе, розваги, матеріальні блага);
- цінності міжособистісних відносин (друзі, сім'я, удача);
- активні цінності (свобода, продуктивне життя, цікава робота);
- пасивні цінності (природа та мистецтво, віра у себе, мудрість) [2].

Для вразливих груп населення, таких як люди з обмеженими можливостями, безробітні, біженці, ці цінності можуть значно відрізнятися від загальноприйнятих та динамічно змінюватися під впливом соціальних, економічних та політичних факторів. Зазначимо, чинники які впливають на цінності даної групи:

- 1) соціальна ізоляція;
- 2) матеріальна незабезпеченість;
- 3) дискримінація;
- 4) травматичні події;
- 5) державна політика.

Ціннісні орієнтації є інформативними, провідними ознаками спрямованості людини. Розвиток ціннісних орієнтацій невід'ємно пов'язаний з розвитком спрямованості індивіда. Цінності виражають небайдужість людини до навколишнього світу, його аспектів та місця людини у ньому. Також вони є фундаментом діяльності суспільства. Вони виникають в результаті соціальної практики, беруть участь у формуванні типу особистості, її поведінки, ментальних навичок, пронизують собою всю культуру, а в ієрархічній системі цінностей людини займають вищий рівень.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
2. Бубнова С. С. Ціннісні орієнтації особистості як багатомірна нелінійна система. *Психологічний журнал*. 2000. № 5. С. 38–44.

3. Казібекова В.Ф. Динаміка професійних та життєвих цінностей студентів упродовж навчання в закладах вищої освіти. *Наук. вісн. ХДУ Сер. Психологічні науки*. 2021. № 3. С. 37–35.

4. Панфілова Г.Б. Динаміка Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Вип. 41. С. 150–158.

Барміна С. О.,
студентка 37-С групи спеціальності 053 “Психологія”
факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(науковий керівник – Кришталь А. О., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах психологічна стійкість та вміння контролювати власний емоційний стан є важливими компетентностями фахівців різних галузей. Постійні стресові ситуації, невизначеність і небезпека провокують ризик критичного виснаження, тому актуальним нині є формування навичок психологічної саморегуляції, необхідних для підтримки ментального здоров'я і зниження рівня тривожності.

Навички психологічної саморегуляції особливо актуальні для військових, рятувальників, медиків, психологів ДСНС, волонтерів і всіх, хто перебуває у зоні ризику. Вміння керувати своїми емоціями дозволяє не лише зберегти спокій у кризових ситуаціях, але й ефективно виконувати професійні обов'язки, підтримуючи себе і оточуючих.

Поняття «саморегуляція» трактують як комплекс заходів, що спрямований на керування власними внутрішніми станами, імпульсами, ресурсами, куди відноситься: самоконтроль, надійність, сумлінність, пристосованість, відкритість до нового [1].

Саморегуляція поведінки є структурним утворенням особистості, що об'єднує цілеспрямовані дії, що проявляються у прийнятті довільних рішень, доборі, оцінці засобів реалізації задуманого, самоаналізі вчинків, визначенні позицій щодо подій, ситуацій та ціннісному ставленні індивіда до самого себе. При цьому найвищим показником розвитку даного явища вважається процес оволодіння навичками й звичками моральної поведінки [2].

Аналіз наукових джерел [2–4] дозволив виокремити структурні компоненти саморегуляції: прийняття суб'єктом мети його довільної діяльності, належні умови діяльності, програма виконавчих дій, наявність

чітких критеріїв успішності діяльності, поінформованість про досягнуті результати, оцінювання відповідності отриманих результатів критеріям успіху, прийняття рішення про доцільність корекції діяльності тощо.

У контексті нашого дослідження важливо зазначити функції саморегуляції:

1) виконавча функція – набір розумових навичок, що включає оперативну пам'ять, гнучке мислення та самоконтроль, що пов'язані з умінням ставити і досягати цілі;

2) емоційно-регуляційна функція – набір розумових навичок, необхідних для керування і приведення в норму деструктивних емоцій як гнів, розчарування, хвилювання, тривога, стрес тощо. Ці навички пов'язані зі здатністю заспокоюватися та справлятися з невизначеністю зовнішнього середовища;

3) функція регулювання поведінки – набір розумових навичок, які дозволяють залучати здорову поведінку та уникати нездорової поведінки. Ці навички пов'язані зі здатністю самостійно керувати поведінкою, пригнічувати негативні поведінкові імпульси та зосереджуватися на досягненні мети [3]. Варто також зазначити, що формування навичок психологічної саморегуляції є складним процесом, тому вважаємо за доцільне звернутися у дослідженні до аналізу копінг-стратегії, як засіб психологічної саморегуляції особистості в умовах воєнного стану.

Отже, поняття «копінг» (від англійського слова «соре» – «перебороти», «впоратися», «подолати») розуміється як когнітивні, емоційні та поведінкові зусилля, спрямовані на подолання труднощів у процесі взаємодії людини з довкіллям. Кожен зі вищезгаданих компонентів має чітко визначену функцію. Так, когнітивні зусилля особи скеровуються на аналіз проблеми, складання можливого плану дій, пошук альтернативних варіантів виходу із ситуації тощо. За допомогою емоційних зусиль людина контролює свої переживання, шукає емоційну підтримку у оточення. Поведінкові зусилля дають змогу особі досягти бажаного результату [4].

Для подолання стресу кожна людина використовує власні копінг-стратегії на основі наявного в неї особистісного досвіду. Тому поведінку подолання труднощів вважають результатом взаємодії копінг-стратегій і копінг-ресурсів. Копінг-стратегії – це способи керування стресовим фактором, що виникають як відповідь особистості на сприйману загрозу. Копінг-ресурси – це відносно стабільні характеристики людей і стресу, які сприяють розвитку способів його подолання [5].

З метою кращого розуміння копінг-стратегій у контексті дослідження саморегуляції в умовах війни маємо звернути увагу на сучасні дослідження означеної теми. Наприклад, у дослідженні особливостей копінг-стратегій осіб юнацького та дорослого віку дослідники [4] припускають, що різні вікові групи мають специфічні способи подолання труднощів, зумовлені відмінностями у рівнях інформаційних та соціально-економічних процесів.

Аналіз наукових джерел і результати емпіричних досліджень свідчать, що найбільш частими у застосуванні є копінг-стратегії, спрямовані на вирішення проблеми, заперечення або зміну постановки до ситуації (методика The Coping Inventory For Stressful Situations (CISS)):

1) орієнтація на завдання – використання особистісних ресурсів для ефективного розв'язання проблеми;

2) соціальне відволікання – пошук підтримки в сім'ї, друзях або колегах;

3) спрямованість на емоції – зосередженість на негативних емоціях, що створюється через проблему;

4) уникнення – прагнення уникати контакту з оточенням або обговорення проблеми;

5) відволікання – залучення до інших видів діяльності, щоб забути про проблему.

Провідною копінг-стратегією у людей, які зіштовхнулися з наслідками воєнних дій, зокрема і внутрішньо переміщені особи, відповідно до результатів опитування [4], є «Орієнтація на вирішення завдання», що демонструє прагнення до активного пошуку шляхів розв'язання проблем.

Отже, в умовах воєнного часу в Україні чітко прослідковується потреба у сформованості навичок психологічної саморегуляції для збереження психічного здоров'я та здатності ефективно діяти в кризових ситуаціях. Саморегуляція, що охоплює здатність до самоконтролю, гнучкого мислення, емоційного регулювання та цілеспрямованого управління поведінкою, дозволяє зберегти спокій, підтримувати себе та оточуючих, а також адаптуватися до викликів сьогодення. Копінг-стратегії, спрямовані на подолання стресу, допомагають українцям адаптуватися і ефективно функціонувати у важких умовах війни, підтверджують актуальність формування цих навичок.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М.Й. Розвиток морального саморегулювання поведінки учнів. *Психологічний збірник*. Київ, 2019. Вип. 24. С. 3–12.

2. Кириченко Т.В. Психологічні механізми саморегуляції поведінки підлітків : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук / 19.00.07. Київ, 2001. 17 с.

3. Усик Д.Б. Психологічні особливості саморегуляції поведінки в старшому дошкільному віці (результати експериментального дослідження). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6 (2). С. 87–92.

4. Кириченко В.В. Особливості копінг-стратегій осіб юнацького та дорослого віку в умовах війни (на матеріалі досліджуваних північно-західного регіону України). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки*. 2023. № 2. С. 19–24.

5. Тімченко О.В., Мельник Л.П., Гончарук М.М. та ін. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія. Київ, 2008. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/2087>

Бондаренко Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

СОЦІОНІЧНИЙ ПІДХІД У БІЗНЕСІ

У сучасних умовах де темпи розвитку науки стрімкі, як ніколи раніше, підприємства та організації вимушені звертатися до нових наукових підходів, для досягнення вищої ефективності своєї діяльності. Одним з таких підходів є застосування соціонічних технологій на підприємстві. За останні роки все більше уваги приділяється дослідженню психологічних аспектів у роботі з персоналом, клієнтами, а також аналізу поведінкових зв'язків та їх впливу на продуктивність праці. Соціоніка може застосовуватись у процесі аналізу стану підприємства для виявлення причинно-наслідкових зв'язків та більш глибокого аналізу для відтворення повної картини враховуючи психологічні аспекти. В той час, як традиційні методи акцентуються на кількісних та фінансових аспектах, соціоніка дозволяє враховувати людський фактор та особистісні особливості для досягнення більш глибокого розуміння внутрішньої динаміки підприємства.

Соціоніка визначає 16 типів особистості, які поділяються на такі основні групи:

1. Логіки (L)

Логік-аналітик (INTJ): Спостерігач і стратег. Високий рівень аналітичних здібностей.

Логік-консультант (INTP): Винахідливий мислитель і дослідник. Схильний до новаторства.

2. Сенсори (S)

Сенсор-організатор (ISTJ): Організатор і прагматик. Зосереджений на деталях та стабільності

Сенсор-майстер (ISTP): Реаліст і експериментатор. Вміє швидко реагувати на зміни.

3. Етики (E)

Етик-гуманіст (ENFJ): Відданий лідер і мотиватор. Спрямований на відносини.

Етик-інспектор (ESFJ): Опікун і організатор. Зосереджений на соціальних відносинах.

4. Інтуїтиви (I)

Інтуїтив-ментор (INFJ): Візіонер і консультант. Спрямований на ідеали.

Інтуїтив-ентузіаст (INFP): Творчий і мрійник. Зосереджений на особистісному розвитку.

На основі цих типів можна буде ефективно створювати робочі групи, а також це дозволить уникнути більшої частини конфліктів у команді, що в

свою чергу скоротить час на їх вирішення та на прийняття інших рішень. Соціоніка може виявити ряд проблем у бізнесі, які можуть бути недооцінені традиційними методами бізнес-аналізу [2]:

- Конфліктні взаємодії в команді: Соціоніка дозволяє виявити потенційні конфліктні ситуації через аналіз взаємодії особистостей та їхніх психотипів.

- Проблеми в комунікації: Аналіз соціоніки може розкрити особливості стилю комунікації різних співробітників, що допомагає покращити ефективність комунікації в організації.

- Неefективні робочі групи: Соціоніка може ідентифікувати невідповідність між складом робочих груп та типами особистостей, що може впливати на їхню співпрацю.

- Проблеми управління персоналом: Виявлення невідповідностей між типами особистостей та ролями в організації допомагає покращити стратегії управління та лідерські підходи.

- Стрес та вигорання співробітників: Аналіз соціоніки дозволяє виявити фактори, які можуть впливати на рівень стресу та вигорання у конкретних типів особистостей, що важливо для збереження ефективності команди.

- Низька мотивація та задоволеність роботою: Соціоніка допомагає виявляти тільки ті аспекти, які можуть впливати на мотивацію та задоволеність роботою для кожного конкретного працівника, що робить можливим індивідуальні підходи до управління персоналом.

Соціонічний підхід може також застосовуватись для вирішення виявлених конфліктів та покращення робочого процесу, завдяки аналізу типів особистостей, формування ефективних команд, ідентифікації точок конфлікту, сприяння взаєморозумінню, призначення ролей відповідно до типів, створення позитивного робочого середовища, запобігання появи розладів робочого процесу.

Використання соціоніки у бізнес-аналізі виявляється ефективним інструментом для розуміння взаємодії у команді, виявлення конфліктів та покращення робочого процесу. Її унікальний підхід дозволяє ідентифікувати та вирішувати проблеми, що можуть бути упущені традиційними методами бізнес-аналізу, сприяючи створенню ефективних та гармонійних робочих оточень.

Список використаних джерел:

1. 16 типів спрямованості свідомості. URL: <https://7promeniv.com.ua/16-typiv-spriamovanosti-svidomosti.html>
2. БІЗНЕС-СОЦІОНІКА. URL: <https://biznes.training/uk/napravleniya-raboty-2/biznes-sotsionika1>

Бурда Д. О.,
студентка IV курсу
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ПСИХОСОМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ

Психосоматичні розлади набувають особливої актуальності сьогодні. Через війну, швидкий темп життя, високий рівень професійного стресу та вимоги до самореалізації призводять до внутрішніх конфліктів і проявляються в тілесних симптомах.

Актуальність цієї теми посилюється і тим, що медичні фахівці та психологи дедалі більше визнають важливість комплексного підходу до діагностики та лікування психосоматичних хвороб. Знання та розуміння того, як внутрішньоособистісні конфлікти впливають на фізичний стан, дозволяють ефективніше діагностувати та лікувати психосоматичні проблеми, застосовуючи методи психотерапії та стрес-менеджменту. Це допомагає як індивідуальним пацієнтам, так і суспільству загалом, забезпечуючи ефективні стратегії підтримки психічного та фізичного здоров'я.

Психосоматика як наука об'єднує психологію та медицину, досліджуючи, як психологічні стреси впливають на фізичне здоров'я. Основним фактором розвитку психосоматичних розладів є реакція особистості на стрес, що формується ще в дитинстві під впливом виховання. Згідно з психоаналітичною теорією З. Фрейда, психосоматичні симптоми виникають внаслідок внутрішнього конфлікту між свідомим та несвідомим [1, 2].

Пригнічені емоції можуть проявлятися у вигляді різних фізичних симптомів, що функціонують як захисний механізм, дозволяючи контролювати свідомість та отримувати емоційну підтримку від оточуючих [3].

Окрім психосоматичного, існує також соматопсихічний підхід, при якому психологічний стан залежить від фізичного здоров'я. До прикладу можна навести погіршення настрою при фізичних травмах, дратівливість і пригнічений стан при хронічних хворобах. Генетичні фактори відіграють не останню роль і також мають вплив на формування психосоматичних проблем. Проте фокусування лише на фізичних симптомах без врахування психосоматичних причин може призводити до неефективного лікування хвороби [4].

Внутрішньоособистісний конфлікт – це внутрішнє протиріччя, що виникає в особистості через суперечливі мотиви, такі як потреби, інтереси, цінності, цілі або ідеали. Він може мати дві форми: конструктивну, яка стимулює саморозвиток і самовдосконалення, та деструктивну, що може

викликати депресію, неврози, невпевненість у собі та зниження самооцінки, які насамперед мають сильний вплив на фізичний стан людини. Таким чином, психосоматичні проблеми є продовженням саме деструктивного виду внутрішньособистісних конфліктів.

Походження внутрішньособистісного конфлікту може бути пов'язане з суперечливими цілями, розбіжностями у власних цінностях або невизначеністю щодо власних бажань. Також його можуть провокувати соціальний тиск, сумніви у власних можливостях та страх невдачі. Наслідки цього стану варіюються від стресу та невпевненості до конструктивних можливостей для саморозвитку. Для розв'язання внутрішнього конфлікту зазвичай потрібне самопізнання, розгляд альтернатив і свідоме рішення.

Внутрішньособистісні конфлікти зазвичай виникають через суперечності, що пов'язані з глибокими психологічними аспектами, такими як втрата сенсу життя, протиріччя у самооцінці та руйнування цінностей. Екзистенційна криза (*стан тривоги, відчуття глибокого психологічного дискомфорту у питаннях про сенс існування*) проявляється відчуттям порожнечі та апатії: людина втрачає сенс існування, що призводить до пасивності та байдужості. Протиріччя у самооцінці виникають внаслідок розбіжності між зовнішніми досягненнями та внутрішнім почуттям непотрібності, що може викликати зневіру і навіть аутоагресію. Конфлікти через руйнування цінностей відбуваються, коли переконання і бажання вступають у протиріччя з соціальними чи особистими ідеалами, що призводить до дисгармонії у внутрішньому світі людини.

Якщо такі внутрішні конфлікти не будуть розв'язані, вони можуть негативно впливати на психічне здоров'я, створюючи емоційну напругу та порушуючи цілісність особистості [5].

Отже, людина, яка відчуває такий конфлікт, часто неусвідомлено уникає вирішення проблеми через страх змін або невпевненість. Цей психологічний дискомфорт, що не знаходить "виходу", знаходить своє відображення у фізичному стані. Вирішення внутрішньособистісного конфлікту, зокрема через психотерапію, дозволяє зменшити емоційне навантаження, що зі свого боку сприяє поліпшенню фізичного самопочуття та зниженню психосоматичних проявів.

Список використаних джерел:

1. Огоренко В. В., Шорніков А. В. Інтегративний підхід в генезі психосоматичних розладів. *Вісник проблем біології і медицини*, 2019. № 5. С. 14–17.
2. Фройд З. Вступ до психоаналізу / [пер. з нім. П. Таращук]. – Київ : Основи, 1998. 714 с.
3. Kernberg O. F. *Severe personality disorders: Psychotherapeutic strategies*. Yale University Press. 1986. 396 p.

4. Харченко Д. М., Чистовська Ю. Ю. Особливості психосоматичних скарг в осіб із різними стилями поведінки. *Науковий вісник Херсонського державного інституту. Серія: Психологічні науки*. 2017. Том 2. Випуск 2. С. 190–194.

5. Вахоцька І. О. Конфліктологія. Умань : П.П. Жовтий О., 2012. 221 с.

Ваніна Д. Е.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР НА ПСИХІКУ ЛЮДИНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Ігри стали невід'ємною частиною повсюдного життя багатьох людей, починаючи з дітей і закінчуючи дорослими. У засобах масової інформації можна почути як позитивні, так і негативні твердження щодо здоров'я, пов'язані з відеоіграми. Відеоігри стають більш складними (через удосконалення комп'ютерного обладнання), вони обслуговують аудиторію, відмінну від дітей, звертаючись до старшої аудиторії, і набули поширення як основний варіант розваги [1, 2].

Освітній потенціал комп'ютерних ігор величезний. Ігри часто складаються з елементів навчання: історичні, наукові або математичні концепції можуть подаватись у серії ігрових завдань або сюжетних ліній. Ігри, що включають у себе рішення логічних завдань або головоломок, стимулюють розвиток критичного мислення та творчого підходу до вирішення проблеми. Крім того, комп'ютерні ігри можуть бути інструментом вивчення іноземних мов, більшість ігор випускаються з оригінальними текстами та діалогами на інших мовах [3].

Окремий напрямок – це спеціально розроблені ігри для терапевтичних цілей, які спрямовані на лікування посттравматичних стресових розладів, депресії та тривожних станів. Такі ігри часто базуються на принципах когнітивно-повідінкової терапії, що дозволяє пацієнтам опрацьовувати негативні емоції та змінювати деструктивні патерні мислення. Наприклад, в ігровому середовищі пацієнти можуть зустрітися з тригерами свого стресу або травми, але в умовах контролю, що дає можливість краще справлятися з емоціями і формувати нові стратегії поведінки [3]. Дослідження показують, що відеоігри можуть змінити роботу мозку та навіть його структуру. Наприклад, відеоігри впливають на увагу, і деякі дослідження показали, що геймери демонструють покращення кількох типів уваги, таких як стійка увага або вибіркова увага. Ділянки мозку, залучені до уваги, також більш ефективні у геймерів і потребують менше активації, щоб підтримувати увагу на складних завданнях. Також є докази

того, що відеоігри можуть збільшити розмір і ефективність областей мозку, пов'язаних із зорово-просторовими навичками. Наприклад, правий гіпокамп був збільшений як у тривалих гравців, так і у добровольців після програми навчання відеоіграм [4, 5].

Комп'ютерні ігри можуть суттєво впливати на формування особистості, особливо у підлітковому та юнацькому віці, коли психіка людини ще формується, а вплив зовнішніх факторів найбільший. Багато сучасних ігор пропонують гравцям моральні дилеми, змушуючи його робити вибір між добром і злом, справедливістю і жорстокістю, альтруїзмом і егоїзмом. Ці вибори, хоча і відбуваються у віртуальному світі, впливають на формування особистісних переконань гравця в реальному житті. Важливою є й роль персонажів, які часто стають прикладом для наслідування. Гравці, особливо діти, можуть ототожнювати себе з героями, намагаючись досліджувати їхні вчинки та поведінку. Це може як позитивно вплинути на моральний розвиток особистості (якщо йдеться про героїв із позитивними рисами), так і нести ризик (якщо герой ігор демонструє агресивну або аморальну поведінку) [3].

Ігри можуть сильно впливати на емоції. Вони можуть викликати почуття хвилювання, страху, щастя і навіть агресії. Наприклад, ігри, які включають насильство або змагання, можуть викликати агресивні емоції в деяких гравців. З іншого боку, ігри, які сприяють співпраці та командній роботі, можуть сприяти позитивним емоціям і соціалізації. Ігри, які включають стратегію, головоломки чи інші когнітивні завдання, можуть допомогти гравцям розвинути навички критичного мислення, які можна застосувати в інших сферах життя. Вони можуть об'єднувати людей, сприяти соціалізації та спілкуванню між культурами, але також можуть призвести до соціальної ізоляції, залежності та інших негативних наслідків для психічного здоров'я. Розуміючи позитивний і негативний вплив ігор на мозок людини, можна бути впевненим, що ігри залишаться позитивним хобі. Хоча надмірність ігор може мати негативний вплив на психічне здоров'я, помірний час геймінгу може мати позитивні наслідки для розуму. Ключ до того, щоб насолоджуватися іграми, захищаючи психічне здоров'я, полягає в розумінні наслідків гри для розуму та застосуванні стратегій, які можуть допомогти боротися з негативними наслідками.

Список використаних джерел:

1. Video Games Can Change Your Brain. *ScienceDaily*, 22 June 2017.
URL: <https://www.sciencedaily.com/releases/2017/06/170622103824.htm#:~:text=The%20studies%20>
2. How Many People Play Video Games. *WePlay Esports Media Holding*
URL: <https://weplayholding.com/blog/how-many-people-play-video-games-in-the-world>
3. Video Games Affect the Brain-for Better and Worse. Dana Foundation, 16 June 2021.

4. Kim P. Negative Effects of Video Games. CreditDonkey, 27 June 2020. URL: <https://www.creditdonkey.com/negative-effect-video-games.html>

5. How Video Games Affect the Brain. *Medical News Today*, MediLexicon International URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/318345#Video-games-boost-memory>

Власенко І. В.,
слухачка відділення заочного навчання, 2-й курс ОР “магістр”
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(науковий керівник – Кришталь А. О., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України)

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ “МАЙНДФУЛНЕС” У РОБОТІ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Війна в Україні, що триває вже багато років, стала джерелом величезних страждань і втрат. Наслідками таких подій можуть бути різноманітні психічні розлади, зокрема невротичного та психогенного характеру. Одним із цих порушень є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який призводить до суттєвих змін у особистості людини. Це може викликати труднощі в адаптації до навколишнього середовища, а також погіршення загального стану здоров'я, не лише психічного, але й фізичного.

Метою роботи є дослідження психологічного підходу «майндфулнес» та його особливостей у роботі з людьми із симптомами посттравматичного стресового розладу.

Майндфулнес – це практика, що походить з буддистських традицій. Термін «майндфулнес» одним із перших ввів американський професор медицини Джон Кабат-Зінн в 70-х роках ХХ століття. Майндфулнес він тлумачив як повна безоцінкова сфокусованість, зосередженість уваги на теперішньому моменті реальності з повним її прийняттям, реєстрацією різних аспектів цієї реальності, проте без спроб їх інтерпретації. Усвідомленість виступає як одна із форм переживання реальності, що дозволяє при цьому переживати (відчувати, відслідковувати) власні емоції, думки, не піддаючи їх аналізу та критиці. Практика майндфулнес акумулює певну теоретично обґрунтовану та емпірично підтверджену програму, що складається із медитативних технік, які можуть використовуватися з метою психотерапевтичного, релаксаційного та розвиваючого ефектів. Психотерапія майндфулнес є відносно новим і сучасним методом, що особливо активно розвивається та досліджується протягом останніх 10–15 років [1, с. 154].

До методів та технік майндфулнес підходу у роботі з людьми із симптомами посттравматичного стресового розладу належить:

1) медитація усвідомленості – пацієнти навчаються зосереджуватися на диханні, фізичних відчуттях або звуках навколо них, що сприяє зниженню тривоги і створює відчуття спокою;

2) прогресивна м'язова релаксація – ця техніка полягає у чергуванні напруги і розслаблення різних груп м'язів, що допомагає зменшити фізичне напруження і тривожність;

3) вправи на усвідомленість – наприклад, усвідомлене вживання їжі або прогулянки, під час яких пацієнт фокусується на своїх відчуттях;

4) ведення щоденника усвідомленості – пацієнти записують свої думки і відчуття, що допомагає усвідомити та обробити емоції.

Вплив на здоров'я практик майндфулнес діє на двох рівнях: з одного боку, йде когнітивне регулювання, тобто людина вчиться відслідковувати появу негативних думок і не дозволяє їм розвиватися, не входить у цикл постійної румінації; з іншого боку – відбувається процес емоційного регулювання, коли постійна практика майндфулнес розвиває здатність спокійно сприймати негативні події, навчає бути з болючими емоціями. У сучасних дослідженнях [2] існує гіпотеза про чотири механізми, за допомогою яких, працює майндфулнес: регуляція уваги, регуляція емоцій, тілесне усвідомлення та зміна точки зору на себе. Майндфулнес позитивно позначається на контролі уваги та емоцій, регуляції і самосвідомості з метою подальшого вдосконалення навичок саморегуляції.

Теоретичний аналіз наукових досліджень щодо впливу майндфулнес на людей із симптомами посттравматичного стресового розладу дозволив узагальнити переваги застосування зазначеного психологічного підходу:

– зменшення тривожності і стресу (у пацієнтів з ПТСР часто спостерігається підвищений рівень кортизолу – гормону стресу. Практики усвідомленості, такі як медитація на диханні або прогулянки на свіжому повітрі з фокусуванням на навколишньому середовищі, допомагають знизити рівень стресу і сприяють релаксації. Аналіз наукових досліджень свідчить, що регулярна практика медитації має дуже конкретний вплив на нейрофізіологічні процеси. Під час такої практики відбувається активація тім'яних ділянок неокортексу, що певною мірою пригнічує активність лобних ділянок мозку, у результаті чого відмічається зменшення повторюваних думок, нав'язливих образів (румінації), спостерігається відсутність емоційних коливань і, врешті, як наслідок розслаблення тіла та утримання внутрішньої тиші людина досягає стану внутрішнього спокою. Таким чином, внутрішня тиша протидіє негативним наслідкам зростаючого шуму навколишнього середовища [3, с. 32]);

– покращення здатності регулювати емоції (майндфулнес навчає пацієнтів розпізнавати свої емоції і приймати їх без осуду. Це особливо важливо для тих, хто страждає від ПТСР, адже вони можуть мати складнощі з регуляцією своїх емоцій. Техніки усвідомленості допомагають пацієнтам вчитися спостерігати за своїми емоціями, не піддаючись їм, що зменшує ризик емоційних спалахів;

– зміцнення зв'язок з теперішнім моментом (люди з ПТСР часто живуть у спогадах про травматичні події, що заважає їм насолоджуватися теперішнім. Практики майндфулнес, такі як медитація на усвідомлене дихання або ведення щоденника усвідомленості, допомагають зосередитися на моменті «тут і зараз», що дозволяє пацієнтам звільнитися від тягаря минулого і знайти новий сенс у повсякденності);

– розвиток самосвідомості (пацієнти вчаться розпізнавати свої думки і почуття, що допомагає їм зрозуміти, як їхні переживання впливають на їхнє життя. Наприклад, ведення щоденника може стати важливим інструментом для рефлексії, що дозволяє пацієнтам усвідомити свої патерни поведінки);

– сприяння інтеграції у терапевтичні процеси, такі як когнітивно-поведінкова терапія (КПТ). Це комбінування дозволяє пацієнтам не лише усувати симптоми, а й сформувані нові стратегії для управління стресом і емоціями. Дослідження показують, що поєднання КПТ і майндфулнес є ефективним у лікуванні ПТСР);

– зосередження на позитивних аспектах життя (практики вдячності, що полягають в усвідомленому зверненні уваги на те, за що можна бути вдячним, сприяють зменшенню негативного фону і підвищенню рівня задоволеності життям [4]).

Отже, у результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що майндфулнес підхід є потужним інструментом у роботі з людьми із симптомами посттравматичного стресового розладу, забезпечуючи пацієнтам не лише навички для управління симптомами, але й шлях до більш глибокого розуміння себе. Практика усвідомленості дозволяє пацієнтам зменшити деструктивні симптоми, покращити якість життя і знайти нові шляхи для адаптації до змін у житті. Завдяки своїй універсальності, майндфулнес може бути інтегрований у різні терапевтичні методи, що у підсумку сприятиме підвищенню якості життя людей, які пережили травму.

Список використаних джерел:

1. Христук О. Л. Сучасні виміри психологічної практики: майндфулнес-підхід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. № 1. С. 153–161. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1076/1/2018-1-19.pdf>

2. Wolfe D. *Mindfulness-Based Safety: Increasing Attention to Task in Alberta's Oil and Gas Drilling and Completions Operations*. Philadelphia. 2021. URL: <https://repository.upenn.edu/entities/publication/d1ea92f2-9f84-4e81-9517-70da3498012f>

3. Мотрук Т. О. Практика майндфулнес у психотерапевтичній практиці. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія*. 2023. Вип. 2. С. 30–34. URL: <https://doi.org/10.32782/psyspu/2023.2.5>

4. Марценюк М. О. Технології майндфулнес в психотерапевтичній практиці. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути. Психологічні науки*. 2020. С. 438–447
URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7864/1/Mindfulness_technologies_in_psychotherapeutic_practice.pdf

Дуленко Т. В.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ВИДІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ У МОЛОДІ

Актуальність дослідження визначається двома основними аспектами: підвищеною увагою до явища психологічних захистів в умовах постійного стресу, спричиненого повномасштабним вторгненням, та популяризацією проблематики питання гендерної соціалізації у феміністичних дискусіях.

Мета дослідження: визначити наявність кореляції між тим, яку гендерну соціалізацію проходив індивід, та тими механізмами психологічного захисту (МПЗ), які є найбільше вираженими (напруженими).

Гендерна соціалізація – процес, у якому людина набуває стереотипної для певної статі ролі та соціальних очікувань, пов'язаних з цими ролями, через сприйняття, інтерпретацію та наслідування певних поведінкових, культурних та соціальних норм [4]. Характеристиками особистості, які закладаються саме під впливом гендерної соціалізації, є фемінність та маскуліність. Науковиця Сандра Ліпшиц-Бем, досліджуючи ці поняття, розробляла також питання андрогінності, характеризуючи його як “ця особа є одночасно чоловічою та жіночою” [2]. Науковці також зазначають, що під впливом гендерної соціалізації формуються гендерні стереотипи та сексизм. Сексизм визначається як дискримінація за ознакою статі. П. Глік і С. Фіск виокремлюють такі форми сексизму: амбівалентний, ворожий та доброзичливий [1].

Психологічні захисти є частиною емоційної саморегуляції людей, її неусвідомленою частиною. Більшість дослідників, визначаючи механізми психологічного захисту, погоджувалися щодо їх загальних властивостей: психологічні захисти діють в підсвідомості; вони фальсифікують, викривляють, заперечують дійсність; вони діють в ситуації стресу, психотравми (З. Фрейд, А. Фрейл, К. Хорні, J. C. Coleman) [3]. Ми розглядаємо прояви сексизму як певне викривлення, гендерно зумовлену дисгармонію у ставленні до іншої людини. Саме тому ми вважаємо, що ці феномени пов'язані.

Для проведення емпіричного дослідження нами було використано: методику «Індекс життєвого стилю» (Life Style Index, LSI) Плутчика–Келлермана–Конте; статево-рольовий опитувальник Бем (BSRI) (Bem Sex-Role Inventory, BSRI) Сандри Ліпшец-Бем; опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму по відношенню до жінок і чоловіків П. Гліка і С. Фіск.

У дослідженні взяли участь 50 студентів, 25 з яких мали жіночу гендерну соціалізацію (далі ЖГС) та стать і 25 чоловічу гендерну соціалізацію (далі ЧГС) та стать. Взаємозв'язки визначалися за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона.

За результатами аналізу отриманих даних визначені такі кореляції:

- чим більш напруженим є МПЗ «реактивне утворення», тим вищий рівень андрогінності особи ($r=0,365$; $p<0.01$) та нижчий рівень маскулітності ($r=-0,363$; $p<0.01$); чим більш напруженим є МПЗ «заперечення», тим більше схильні досліджувані до доброзичливого сексизму до жінок ($r=0,385$; $p<0.01$), гетеросексуальної близькості стосовно жінок ($r=0,454$; $p<0.01$), доброзичливості до чоловіків ($r=0,396$; $p<0.01$), матерналізму до чоловіків ($r=0,397$; $p<0.01$) і гетеросексуальної близькості до чоловіків ($r=0,396$; $p<0.01$);

- більш напруженим є МПЗ «компенсація», тим частіше вдаються досліджувані до протекційного патерналізму до жінок ($r=0,368$; $p<0.01$), комплементарної гендерної диференціації до жінок ($r=0,537$; $p<0.01$), ворожості стосовно чоловіків ($r=0,492$; $p<0.01$), образливого патерналізму стосовно чоловіків ($r=0,419$; $p<0.01$) та гетеросексуальної ворожості до чоловіків ($r=0,470$; $p<0.01$);

- чим більш напруженим є МПЗ «проекція», тим вищий рівень ворожості до чоловіків ($r=0,376$) та гетеросексуальної ворожості до чоловіків ($r=0,423$).

У досліджуваних із жіночою гендерною соціалізацією було виявлено:

- для осіб з більш напруженим МПЗ «компенсація», більш характерними є прояви комплементарної гендерної диференціації до жінок ($r=0,516$; $p<0.01$), ворожості стосовно чоловіків ($r=0,542$; $p<0.01$) та гетеросексуальної ворожості до чоловіків ($r=0,667$; $p<0.01$);

- для осіб з більш напруженим МПЗ «проекція», більш вираженими є комплементарна гендерна диференціація ($r=0,532$; $p<0.01$) та гетеросексуальна ворожість до чоловіків ($r=0,592$; $p<0.01$).

У досліджуваних із чоловічою гендерною соціалізацією виявлено кореляції між:

- МПЗ «заперечення» і схильністю до доброзичливого сексизму ($r=0,600$; $p<0.01$), гетеросексуальної близькості до жінок ($r=0,657$; $p<0.01$) та гетеросексуальної близькості до чоловіків ($r=0,527$; $p<0.01$);

- МПЗ «компенсація» і комплементарною гендерною диференціацією стосовно жінок ($r=0,494$; $p<0.01$).

Висновки: було з'ясовано, що особливості гендерної соціалізації мають статистично достовірні зв'язки із окремими механізмами психологічного захисту, однак пояснення природи такого зв'язку потребує більш глибокого теоретичного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Іванова Т., Карпенко Б. Методи вивчення гендерних атитюдів. Суми, 2021.
2. Ліпшиц-Бем С. Маскулінність-фемінність. Про статеву диференціацію. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2003. № 27. С. 138–153.
3. Тітаренко Д. С. Захисні механізми психіки людини. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2009. Вип. 6. С. 181–191.
4. Bandura A. Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. Cambridge University Press, 2002.

Іщенко Т. В.,
магістрантка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Салюк М. А., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відкритий військовий напад Росії на Україну, який розпочався 24 лютого 2022 р., спричинив велику кількість потерпілого мирного населення. Чим вищий відсоток мирного населення серед постраждалих від військових конфліктів, тим більше дітей стають невинними жертвами бойових дій.

Молодші школярі в умовах війни відчують численні травматичні наслідки як від безпосереднього впливу воєнних подій, так і від опосередкованого – через їх наслідки. Кожна така дитина потребує допомоги, оскільки незміцнілій дитячій психіці особливо важко подолати негативні переживання, що позначається на її емоційному стані. Адже емоційна сфера є важливою складовою розвитку молодшого школяра, оскільки жодне спілкування чи взаємодія не буде ефективним, якщо його учасники не вміють, по-перше, «читати» емоційний стан іншого, по-друге, керувати своїми емоціями. Розуміння своїх емоцій і почуттів також є важливим моментом у формуванні особистості підростаючої людини.

Емоції (від лат. *emovere* – хвилювати), у точному значенні слова – це безпосереднє, тимчасове переживання якогось почуття. Емоційні стани – психічні стани, що виникають у процесі життєдіяльності суб'єкта і визначають не тільки рівень інформаційно-енергетичного обміну, а й спрямованість поведінки [1, с. 5].

Молодшим шкільним віком вважається вік дитини приблизно від 7 до 10–11 років, що відповідає рокам її навчання в початкових класах. Зі вступом дитини до школи змінюється її емоційна сфера за рахунок збільшення кількості емоціогенних об'єктів і розширення змісту діяльності [2, с. 78].

Багато дітей покалічено, переміщено, вони осиротіли та вбиті в ході військової агресії росії. У науковій літературі доведено негативний вплив воєнної травми на емоційний стан дітей молодшого шкільного віку. Діти, які живуть в умовах воєнного стану, опиняються заручниками складної ситуації. Будучи найбільш вразливими верствами населення, вони найгостріше реагують на адаптаційні процеси, опиняючись у скрутному становищі. Така ситуація змушує молодшого школяра адаптуватися до неї, але разом з тим можливі порушення в розвитку однієї з головних для цього віку сфер, а саме емоційної сфери.

Погіршення психоемоційного стану дитини відбувається внаслідок постійного переживання емоцій негативної модальності (страх, смуток, гнів тощо). Але слід пам'ятати, що на виникнення психогенних розладів у дитини впливає не тільки екстремальна військова обстановка, але й індивідуально-психологічні особливості. Порушуючи нормальну життєдіяльність дитини, психічна травма, яку дитина переживає, виявляється для неї складною психотравмуючою подією [5, с. 73].

Говорячи про вплив військової обстановки на організм дитини, зазначимо, що ці інтенсивні події, які мають сильний негативний вплив, вимагають від дітей особливих зусиль для подолання наслідків цього впливу. Особливо гостро і в той же час досить чутливо реагує емоційна сфера дитини. Перебуваючи тривалий час у тривалій травматичній події (в даному випадку тривалі бойові дії), діти відчувають не лише емоційний стрес, травматичний стрес, а й посттравматичний стресовий розлад [5, с. 73].

Дитина молодшого шкільного віку в силу своїх вікових особливостей ще не здатна самостійно переробляти негативний вплив військової обстановки. Це пов'язано з тим, що в цьому віці психіка дитини, будучи незрілою, ще не здатна протистояти негативним факторам зовнішнього впливу. Тому можна сказати, що дитина не захищена від несприятливого впливу екстремальної військової ситуації.

Емоційна травма, спричинена війною, може вплинути на навчальні досягнення та розвиток дитини. Діти, які страждають від цих травм, можуть мати проблеми з концентрацією, поведінкою та пам'яттю. Їм також може бути важко встановити довірливі стосунки з іншими [4, с. 81].

Таким чином, війна для дітей – це не просто емоційна проблема. У дітей молодшого шкільного віку, які постійно проживають у прифронтовій зоні в умовах тривалих бойових дій, однозначно можна говорити про трансформації на рівні особистісних структур – свідомості та самосвідомості, мотиваційно-потребової сфери, смисложиттєвих орієнтацій. Військові дії – це психотравмуюча ситуація для дітей, які постійно проживають у зоні активних бойових дій, яка неодмінно призведе до спотворень у розвитку як емоційної, так і пізнавальної сфери.

Список використаних джерел:

1. Басюк Н.А. Емоційний інтелект і психічне здоров'я учасників освітнього процесу : навчальний посібник. Житомир, 2024. 140 с.

2. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. *Теорія, методика і практика навчання*. 2022. № 2. С. 78–94.

3. Котлова Л. О., Долінчук І. О., Ілющенко І.О. Психічне здоров'я молоді в умовах воєнного стану. *Вікова та педагогічна психологія*. 2023. № 53. С. 63–68.

4. Лукомська С. Особливості психологічних травм російсько-української війни у контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету*. 2022. Спецвипуск. С. 78–85.

5. Матвієнко О. В., Олефіренко Т. О. Емоційне благополуччя дітей та педагогів: проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. *Освітньо-науковий простір*. 2022. № 3 (2). С. 72–79.

Калініченко С. С.,
студентка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ТРИВОЖНІСТЬ У ПІДЛІТКІВ: ТРИГЕРИ, ПРОЯВИ, КОРЕГУВАЛЬНА ТЕРАПІЯ

Вплив тривожності на підлітків є актуальною та важливою темою в сучасному світі. Рівень тривожності у підлітків з кожним роком зростає, що на пряму впливає на їх самопочуття, самооцінку і, відповідно, психологічне здоров'я.

За МКХ-10-АМ, тривожний стан – це розлад психіки та поведінки, що характеризується такими основними ознаками, як занепокоєння, тривога, страх, а також соматичними симптомами, такими як серцебиття, задишка, пітливість, тремтіння. Тривожний стан може виникати внаслідок органічного розладу, наприклад, соматичного захворювання, черепно-мозкової травми, прийому певних лікарських засобів [1].

Людина може мати вроджену схильність до тривожних станів, але, здебільшого, високий рівень тривожності є набутим, частіше за все формується в небезпечному, загрозливому оточенні.

Помірний рівень тривожності в нормі властивий всім людям і є необхідним для оптимального пристосування людини до дійсності. Наявність тривожності як стійкого утворення свідчить про порушення в особистісному розвитку. Вона заважає нормальній діяльності та повноцінному спілкуванню [2].

Підлітки, тільки починають проживати період інтенсивних змін у фізичному, емоційному та соціальному планах. Цей період може відрізнятися соромом, стресом, пошуком власного «я» і страхом перед

майбутнім. Тривожність може виникати через низку факторів, таких як соціальний тиск, переживання невдач або низька самооцінка. Через тривожність дуже часто порушується нормальне життя підлітка, можуть виникнути проблеми у комунікації з оточуючими.

Психологи, вивчаючи за допомогою проєктивних тестів, вікову динаміку тривожності, виявили, що в підлітковий період характерний найвищий, порівняно з іншими віковими періодами, рівень тривожності у всіх сферах спілкування, але особливо зростає тривожність у спілкуванні з батьками і тими дорослими, від яких юнаки і юнки в якійсь мірі залежать [3].

Можна виокремити такі ознаки тривожності у підлітків: безсоння, відсутність енергії, постійне перебування в напрузі, напади паніки, нездатність концентруватися. Щоб сформувалася тривожність як риса особистості, підліток повинен накопичити багаж неуспішних, неадекватних способів подолання стану тривоги [4]. Тривожність, має тенденцію збільшуватися, якщо вчасно не вжити корекційних заходів. Якщо її не помітити вчасно і не піддати корекції, вона може стати якістю (рисою характеру) особистості.

Для повноцінного функціонування підлітка в суспільстві дуже важливо вчасно виявити тривожність, але, на жаль, це не завжди легко. Часто, тривожність можна сплутати з іншими варіантами поведінки, такими як лінощі, агресивність, залежність, схильність до підпорядкування, соматичні реакції та інші.

Як впоратися з тривожним розладом? За легкої форми тривоги може бути ефективна психотерапія (наприклад, КПТ метод). У разі важчих форм тривожного розладу необхідно використовувати лікарські препарати. Однак ліки можуть призначатися виключно лікарем в індивідуальному порядку. Важливо пам'ятати, що лікування тривожності може зайняти певний час, важливо слідкувати за станом підлітка і у разі необхідності повторно звернутися до лікаря.

Отже, можна визначити, негативні наслідки, які супроводжують особистісну тривожність, це труднощі у спілкуванні, зниження самооцінки, конфлікти у взаємодії з іншими, надмірна агресивність, нестабільність емоційного стану, чутливість до стресових ситуацій. Впоратися з тривожністю самостійно важко, також існує ризик того, що тривожність буде лише збільшуватися. В стані тривожності підліток страждає від високого рівня психоемоційної напруги, тому важливо вчасно виявляти та коригувати підвищену тривожність ранніх стадіях захворювання, оскільки вона може негативно вплинути на самопочуття, психологічне здоров'я підлітка, його самооцінку та соціальне життя. При виявленні ознак тривожності необхідно звернутися до лікаря для медичного корегування цього стану та психотерапевта для підтримуючого ефекту.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. Австралійська модифікація. Табличний перелік. Десяте видання. 2017 р.

2. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.

3. Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.

4. Калюжна Є.М. Функціональна структура тривожності особистості. *Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання*. 2016. Т. 17. С. 158–165.

Кільчинська О. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Салюк М. А., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Емоційне вигорання – це стан наростаючого емоційного, мотиваційного, а також фізичного виснаження, яке супроводжується почуттям спустошення та безпорадності, цинічним ставленням до роботи та оточуючих людей. Це захисна психологічна реакція, за якої «виключаються» прояви емоцій. Такий стан – це захист від надмірного перевантаження, який створює особистості «дозування праці» та економить енергетичні ресурси.

Емоційне вигорання характеризується такими основними ознаками:

- 1) відчуття мотиваційного, емоційного та фізичного виснаження;
- 2) зростання психічного дистанціювання від професійних обов'язків або почуття негативізму до професійних обов'язків;
- 3) зниження працездатності;
- 4) розвиток негативної самооцінки, втрата розуміння та співчуття [2].

Виділяють три основних фактори, які відіграють суттєву роль в синдромі емоційного вигорання – особистісний, рольовий та організаційний. До особистісних факторів вигорання відносять: інтроверсію (низька соціальна активність, спрямованість на внутрішній світ); реактивність (швидке емоційне реагування); емпатію (низька або надмірна здатність співчувати); жорсткість і авторитарність; низьку самооцінку та самоповагу. Рольові фактори вигорання: рольовий конфлікт і невизначеність; незадоволеність зростанням (професійним чи особистісним); низький соціальний статус і неприйняття групою. Організаційні фактори включають: перенавантаження та дефіцит часу; нестачу підтримки колег і керівництва; неможливість впливати на рішення; двозначні вимоги, монотонність і відсутність відпочинку.

В літературі виділяють ще один фактор, який обумовлює синдром емоційного вигорання – наявність психологічно важкого контингенту, з якими доводиться мати справу професіоналу у сфері спілкування [1]. Усі ці фактори можуть сприяти розвитку емоційного вигорання, особливо при недостатній інтеграції дій і конкуренції в колективі.

Емоційне вигорання може мати значущий вплив на фізичне самопочуття та загальний стан організму. Це стан, коли тривалий стрес та надмірна психоемоційна навантаженість ведуть до численних негативних фізичних проявів. Постійна втомленість, погіршення якості сну, болі в м'язах та суглобах, зміни в стані шкіри, волосся та нігтів, головні болі та мігрені, зміни в апетиті – усі ці фізичні симптоми є проявами тісного взаємозв'язку між психічним та фізичним станом організму. Емоційне вигорання потребує уваги та надання допомоги для відновлення психофізіологічної гармонії та загального самопочуття.

Психологічні прояви емоційного вигорання також є важливим компонентом цього стану, оскільки вони відображають внутрішній вплив стресу та психологічного навантаження на особистість. Такі прояви включають: зниження самооцінки та віри в себе, втрату інтересу до роботи та зниження мотивації, зниження емоційної стійкості, стрес і накопичені негативні емоції, зниження радісного настрою та втрата інтересу до розваг, затруднення в концентрації та прийнятті рішень, зниження креативності та продуктивності [2].

Не менш важливим є вплив емоційного вигорання на міжособисті відносини та соціальні вияви. Вони включають: відчуженість від колег та близьких людей, погіршення якості міжособистих відносин, відчуття втомленості та безпорадності в соціальних ситуаціях, відсутність бажання спілкуватися чи брати участь у суспільних заходах, зміни в способі виявлення емоцій [3].

Одним із важливих наслідків емоційного вигорання є зниження емоційної стабільності – того, наскільки особа може ефективно опанувати та регулювати свої емоції в різних ситуаціях. Проте емоційне вигорання руйнує цю стабільність. Люди, які переживають емоційне вигорання, стають менш стійкими до стресових впливів. Вони можуть реагувати на незначні труднощі зі збільшеною нервозністю та роздратованістю. Також вони частіше відчувають тривожність, що впливає на їхню загальну емоційну стійкість. Під впливом емоційного вигорання особа може переживати різкі коливання настрою, швидко переходити від позитивних емоцій до негативних та важко повертатися до позитивного стану після стресових ситуацій [2]. Це може суттєво погіршити загальний емоційний комфорт.

Також існує підвищений ризик виникнення психічних розладів у людей, які страждають від емоційного вигорання. Наприклад, депресія, тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад можуть бути наслідками тривалого стресу та втоми. Депресія є однією з найпоширеніших психічних проблем, пов'язаних з емоційним вигоранням [1]. Постійний стрес і втрата емоційних ресурсів можуть призводити до глибокої пригніченості, втрати інтересу до навколишнього світу, а іноді навіть до суїцидальних думок.

Тривожність також є частим наслідком емоційного вигорання. Людина може постійно переживати тривогу, невпевненість і збудженість, що серйозно впливає на загальний емоційний стан і ускладнює щоденне функціонування.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) може виникнути у випадках надмірного емоційного навантаження, особливо при екстремальних ситуаціях або тривалому стресі. Це може проявлятися через нічні кошмари, повторні спогади та погіршення емоційного стану [2].

Загалом, емоційне вигорання як форма деструкції особистості, серйозно впливає на психічне та емоційне благополуччя людини й потребує уважного ставлення та підтримки. Дослідження цього явища є важливим для розвитку стратегій і підходів, які допоможуть людям у запобіганні та лікуванні емоційного вигорання, сприяючи збереженню їхнього фізичного, психічного і соціального благополуччя. Профілактичні заходи, що упереджують емоційне вигорання, передбачають особистісно-орієнтовані підходи, спрямовані на покращення здатності особистості протидіяти стресовим впливам через зміну своєї поведінки, стосунків, світогляду. Зокрема, це постійна внутрішня робота над собою, переосмислення поведінки, рефлексія емоційних станів, активний відпочинок, опанування методів саморегуляції. У результаті, запобігання емоційному вигоранню та його профілактика допоможуть людям краще адаптуватися до викликів сучасного життя, зберігати психологічну рівновагу і підвищувати якість свого життя.

Список використаних джерел:

1. Гриценко С. Б. Емоційне вигорання та його наслідки для психічного здоров'я : підручник. Львів : Новий світ. 2000, 2018. 172 с.
2. Кокотюха М. О. Емоційне вигорання: сучасні аспекти та способи протидії : підручник. Київ : Абетка, 2017. 368 с.
3. Шкраб'юк В.С., Білик Д.І. Емоційне вигорання особистості: психологічний аналіз проблеми. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (86). С. 293–296.

Козіс А. А., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

КРИЗА “ОСОБЛИВОГО БАТЬКІВСТВА” В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Народження та виховання дитини – це довготривалий процес, який за нормальних умов супроводжується певними труднощами та кризами. Однак, батьки дітей з особливими потребами зіштовхуються з більшою кількістю викликів, серед яких і ускладнення нормативних криз в родині, і специфічні кризи, пов'язані із необхідністю задіювати додаткові ресурси: медичні, корекційно-розвиткові, реабілітаційні послуги, додатковий час на виконання рутин, увага і догляд тощо.

До осіб з особливими потребами відносять осіб з: порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарата, хворобами нервової системи, затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, порушеннями мовлення та іншими складними порушеннями розвитку.

В першу чергу, батьки дітей з особливими потребами стикаються з кризою прийняття такої дитини і неочікуваної ролі «батьки особливої дитини». Психологічне прийняття це цілісна система почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються відносно неї, особливостей сприйняття та розуміння характеру дитини, її вчинків [4]. Інакше кажучи, психологічне прийняття дитини з особливими потребами це процес сприйняття батьками себе та своєї дитини без осуду та спроб зміни.

Однак, попри всю складність цього процесу, батькам дещо простіше прийняти власну дитину, аніж оточуючим. Більшість з них не вмотивовані, не всі мають достатній рівень толерантності та емпатії для коректного спілкування з особливою дитиною та її батьками. А багато людей в принципі не мали досвіду спілкування з такими дітьми, через що можуть виникати незручні ситуації. Саме тому в нашому суспільстві необхідно підвищувати рівень обізнаності про людей з особливими потребами та навчити правильному поведженню/спілкуванню з ними. З цією метою, за ініціативи першої леді Олени Зеленської у співпраці з громадськими організаціями, правозахисниками, психологами, батьками, що виховують дітей з інвалідністю, українськими та міжнародними експертами було створено гід з коректного спілкування – «Довідник безбар'єрності» [2].

Говорячи про безбар'єрність, важливо також зазначити про пристосованість середовища до потреб таких осіб, зокрема і дітей. Мова йде саме про фізичні перешкоди, такі як: круті сходи, відсутність пандусів та ліфтів, високі пороги та тротуари тощо. Для батьків маломобільних дітей це проблема, з якою вони стикаються практично щодень, що безпосередньо має гнітючий вплив на їх психоемоційний стан. Звісно, крайні декілька років ситуація з фізичною доступністю до об'єктів та послуг суттєво покращилась завдяки правовому регулюванню цього питання, однак попереду ще багато роботи.

Також важливо зазначити й про освітній аспект. Згідно Конституції України (стаття 53) кожен має право на освіту, звісно ж і діти з особливими потребами. Відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII, особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [3].

Відповідно до чинних законів та положень діти з особливими освітніми потребами мають повне право на здобуття освіти в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності» [3]. Тож, заклади освіти мають забезпечувати дітям з ООП не тільки інклюзивну форму навчання, а й корекційно-розвиткові послуги, тобто заняття з різними спеціалістами (за необхідності): психологом, логопедом, дефектологом, реабілітологом. Однак, враховуючи труднощі сьогодення, зокрема повномасштабне вторгнення росії в Україну, часто комплектація фахівцями в закладах освіти є неповною, що звісно є проблемою, через це батькам доводиться шукати необхідних фахівців самостійно поза межами закладу.

Крім того, деяким дітям, відповідно до особливостей розвитку навичок самостійності та саморегуляції, необхідно забезпечити підтримку асистента дитини в умовах закладу освіти. Асистент дитини – це учасник освітнього процесу, який сприяє адаптації та соціалізації дитини в колективі, однак не може втручатися безпосередньо в освітній процес [1]. Асистентом дитини може бути соціальний робітник, один із батьків (інший законний представник) або уповноважена ними особа [5]. Так чи інакше забезпечити дитину асистентом мають саме батьки, що також часто стає проблемою.

Отже, батьківство – це діяльність, що супроводжується нормативними і специфічними кризами, особливо це стосується батьків дітей з особливими потребами. З огляду на окреслені вище проблеми та труднощі, з боку держави та суспільства загалом, має надаватися постійна підтримка, зокрема й психологічна. Для батьків вона є не менш важливою, аніж для їх дітей, оскільки будь-якій дитині необхідно мати психологічно здорових та щасливих батьків, що забезпечать їй щасливе дитинство.

Список використаних джерел:

1. Асистент дитини з особливими освітніми потребами в ЗДО. URL: <https://mon.gov.ua/news/asistent-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zdo>
2. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua>
3. Закон України про освіту. Розділ 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Ковальова Л. Особливості психологічного прийняття батьками дітей з особливими потребами. URL: <https://extempore.info/component/content/article/9-journal/1322-osoblyvosti-psykholohichnoho-pryynyattya-batkamy-ditey-z-osoblyvymy-potrebamy.html>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-24#Text>

Костилева О. В.,
магістрантка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Салюк М. А., к.психол.н.,
доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є однією з найпоширеніших та найбільш ефективних психотерапевтичних методик для лікування різних психічних розладів, таких як депресія, тривожні розлади, обсесивно-компульсивний розлад та інші. Вона фокусується на зміні негативних патернів мислення та поведінки.

Як змінити негативні патерни мислення та поведінки? Основна ідея КПТ полягає в тому, що наші думки, емоції та поведінка взаємопов'язані. Якщо змінити думки, можна змінити емоційні реакції і, відповідно, поведінку [1]. Ось основні етапи цього процесу:

Ідентифікація негативних думок: Перший крок полягає в тому, щоб людина навчилася помічати автоматичні негативні думки (такі як “Я невдаха” або “Нічого не вийде”). Це думки, які виникають на підсвідомому рівні і часто є перекрученими або невірними.

Оцінка реалістичності цих думок: Другий етап – це розуміння, наскільки ці думки відповідають реальності. Для цього використовують такі запитання:

Які докази є на підтвердження цієї думки?

Які докази її спростовують?

Чи є інші пояснення ситуації?

Замінювання негативних думок на реалістичніші: після оцінки думки важливо знайти більш обґрунтовані альтернативи. Наприклад, замість думки “Я завжди все псую” можна сформулювати “Іноді я роблю помилки, але це не означає, що я постійно невдаха”.

Зміна поведінки: Зміна мислення допомагає людині адаптувати свою поведінку до нових, більш реалістичних уявлень. Наприклад, якщо людина вважала, що всі навколо її критикують, зміна думок на реалістичніші може зменшити соціальну тривогу і стимулювати позитивну взаємодію з оточуючими.

Техніки експозиції та когнітивної реструктуризації. Експозиція і когнітивна реструктуризація є важливими елементами КПТ. Вони спрямовані на зміну поведінкових і когнітивних реакцій на стресові або тривожні ситуації [2].

Техніки експозиції. Експозиція – це метод, за якого людина поступово стикається з об'єктом чи ситуацією, яка викликає тривогу або страх, для зменшення негативної реакції на нього [3]. Ключові типи експозиції:

Аналіз переваг і недоліків: Метод полягає у визначенні позитивних і негативних сторін конкретної думки або переконання.

Перевірка прогнозів: пацієнт може проводити «експерименти» в реальному житті для перевірки своїх негативних думок чи очікувань. Наприклад, якщо людина вважає, що на зустрічі всі будуть сміятися з неї, вона може йти на зустріч і потім оцінювати, наскільки її очікування справилися.

Ці методи допомагають людині краще усвідомлювати, як її думки впливають на емоції і поведінку, і поступово формувати нові, більш позитивні патерни.

Список використаних джерел:

1. Бек Дж. С. Когнітивно-поведінкова терапія: основи та не тільки. Guilford Press, 2011

2. Вайлі Джон. Когнітивно-поведінкова терапія для чайників. Феннелл, MJV, 2017.

3. Гофманн С. Г., Аснаані А., Вонк І. Дж., Соєр А. Т., Фанг А. Ефективність. Ефективність когнітивно-поведінкової терапії: метааналітичний огляд. *Когнітивна терапія та дослідження*. 2012.

Кузьминська В. І.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,
завідувач кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ У СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність дослідження проблеми емоційного інтелекту зумовлена його недостатньою розробленістю у вітчизняній психології. Незважаючи на проведені фундаментальні дослідження в контексті концепції «єдності афекту та інтелекту», запропонованої в рамках культурно-історичної теорії, прикладних досліджень з цієї теми залишається недостатньо.

Не менш актуальним є й дослідження феномена самотності, необхідність якого продиктована як розвитком наукового знання, так і соціально-психологічною практикою.

Питання психологічних особливостей студентського віку достатньо вивчене у психологічній літературі [4].

Емоційний інтелект у сучасній психології розглядають як здатність людини усвідомлювати та регулювати власні емоції, використовувати їх для підтримання продуктивного мислення й ухвалення рішень, а також розуміти й інтерпретувати емоційні стани інших. Емоційний інтелект допомагає людині розпізнавати емоції, як свої, так і тих, хто її оточує, та керувати ними таким чином, щоб сприяти особистісному та інтелектуальному розвитку [1].

Самотність в психологічних словниках визначають «як один із психогенних факторів, що впливає на емоційний стан і психічне здоров'я людини, що знаходиться в незвичних умовах ізоляції від інших людей», «як соціально-психічний стан особистості, що відбиває її знедоленість через виниклий життєвий дискомфорт та проявляється зовнішньо в формі емоційного пригнічення, смутку і туги, замкненістю, соціальним відособленням» [2].

Емоційний інтелект можна вважати ключовим елементом для підвищення психологічної культури суспільства. Люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту володіють виразними здібностями до розуміння та усвідомлення як власних емоцій, так і почуттів інших людей. Вони здатні чітко виражати свої емоції, а також ефективно керувати

емоційною сферою, що сприяє їхній адаптивності, успішному спілкуванню та продуктивності в різних видах діяльності. Високий емоційний інтелект допомагає не тільки уникати конфліктів і стресів, але й знаходити спільну мову в найрізноманітніших життєвих ситуаціях, сприяючи як індивідуальному розвитку, так і гармонізації соціальних взаємодій. Розуміння себе та своїх емоцій, сприймання почуттів інших, веде до поліпшення міжособистісних стосунків та особистої самореалізації. Це особливо важливо в умовах швидкого темпу сучасного життя, де висока адаптивність і вміння будувати конструктивні зв'язки стають незамінними [3].

Можна припустити, що рівень емоційного інтелекту безпосередньо впливає на переживання самотності: люди з низьким рівнем емоційного інтелекту частіше відчують почуття самотності, ніж ті, хто володіє розвиненими емоційними навичками. Брак навичок усвідомлення та управління емоціями, а також труднощі в розумінні переживань оточуючих посилюють відчуття ізоляції. Таким чином, емоційний інтелект можна розглядати як чинник, що зменшує ризик самотності та сприяє формуванню більш стійких, глибоких соціальних зв'язків.

Для дослідження переживання самотності може бути використаний «Диференційний опитувальник переживання самотності» Є. М. Осіна і Д. О. Леонтьєва. Ця методика ґрунтується на авторській моделі ставлення до самотності, яка стверджує, що «прийняття самотності як екзистенційного факту дозволяє людині оцінити моменти усамітнення та використовувати їх як ресурс для автокомунікації та особистісного зростання». У цьому контексті зазначена методика допомагає дослідити різноманітні аспекти самотності і її вплив на психічне благополуччя.

Для діагностики емоційного інтелекту можна застосувати опитувальник «EmIn» Д. В. Люсіна. Ця методика, згідно з теоретичною моделлю емоційного інтелекту, запропонованою автором, дозволяє аналізувати як внутрішньоособистісний, так і міжособистісний емоційний інтелект. Крім того, вона допомагає вивчити здатності до розуміння та управління емоціями.

Отже, на сьогоднішній день існує нагальна потреба в поглибленому дослідженні феномена емоційного інтелекту, його структури та можливостей для розвитку. Така увага до емоційного інтелекту дасть змогу виявити шляхи для поліпшення міжособистісних стосунків через більш повне розуміння емоційних процесів і станів, які виникають у спілкуванні між людьми. Вивчення та розвиток емоційного інтелекту також можуть стати важливими інструментами у формуванні стійких навичок емпатії та емоційної регуляції, що здатне підвищити психологічну культуру суспільства загалом, сприяючи гармонізації соціальних взаємодій та зміцненню особистих зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Бикова С. В. Особливості емоційного інтелекту жінок та чоловіків. *Наука і освіта*. 2015. С. 126–130.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект : пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.

3. Кошлань І. Г. Особливості переживання самотності осіб з різним рівнем емоційного інтелекту. *Наука і освіта*. 2015. № 10. С. 151–156.

4. Панфілова Г.Б. Динаміка Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Випуск 41. С. 150–158.

Ляпкало А. В.,

студентка 37-С групи спеціальності 053 “Психологія”

Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

(науковий керівник – Кришталь А. О., к.пед.н., доц.,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України)

РЕГРЕСІЯ ЯК ЗАХИСНИЙ МЕХАНІЗМ ПСИХІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захисні механізми психіки є невід’ємною частиною людського існування, оскільки вони допомагають зберегти ментальне здоров’я і підтримувати емоційний баланс. Зважаючи на війну в Україні дослідження захисних механізмів психіки набуває все більшої актуальності. Високий рівень стресу і тривоги у значної частини населення, постійні зміни, соціальні виклики, економічні кризи та особисті втрати можуть спричинити регресивну поведінку як у дорослих, так і у дітей. Зростання уваги до психічного здоров’я та адаптації людини до стресових ситуацій робить важливим розуміння механізмів регресії та їхнього впливу на особистісний розвиток.

Мета дослідження – проаналізувати сутність поняття «регресія» як захисний механізм психіки в умовах воєнного стану.

У сучасних теоретичних дослідженнях поняття «захисні механізми психіки» тлумачать як прийоми опрацювання інформації, за допомогою яких особистість захищається від внутрішнього та зовнішнього напруження. Захисні механізми дають змогу виключити реальність (заперечення), уникнути реальності (витіснення), перевизначити реальність (раціоналізація), надати реальності протилежного значення (реактивне утворення). Захисні механізми виносять внутрішні почуття особистості і приєднують їх до реалій зовнішнього світу (проекція), розщеплюють реальність на певні елементи (ізоляція), допомагають утекти від реальності (регресія) та переконструювати реальність (сублімація). Кожний механізм захисту є перешкодою у продуктивному розумінні реальності світу та власної особистості [1].

Поняття «регресія» трактують як захисний механізм психіки, що є формою психологічного пристосування до ситуації конфлікту або тривоги, коли людина несвідомо вдається до більш ранніх, менш зрілих і менш адекватних зразків поведінки, які, на її думку, гарантують захист та безпеку. Поведінка, пов'язана з регресією може сильно варіюватися в залежності від того на якій стадії людина зупинилася. Наприклад, на оральної стадії може почати зловживати їжею, палити чи виражати вербальну агресію. Фіксація на анальній стадії може привести до надмірної охайності або безладності [2].

Регресія може виявитися у зниженні рівня вмінь або навичок, збільшенні страхів або неуспішних спробах вирішення проблем. У психології вона може проявлятися в різних формах:

1) емоційна регресія (прояви дитячої поведінки, наприклад, істерика з вимогами обіймів, прогладжувань тощо);

2) когнітивна регресія (прояви дитячого способу мислення, наприклад, віра в чарівництво, не розуміння складних понять або втрата навичок, які були раніше освоєні);

3) фізична регресія (прояви дитячих поведінкових стереотипів, таких як смоктання пальця або енурез) [3].

З клінічної точки зору (за З. Фройдом) [4] виокремлюють чотири аспекти регресії: захисний механізм, фактор патогенезу, потужна форма опору, головний фактор в аналітичній терапії.

Результати дослідження причин регресії доволі різняться. Деякі форми означеного захисного механізму зустрічаються в нормі (як у дитячому, так і в зрілому віці) і розглядаються як реакція на потреби індивіда, що піддаються зовнішньому або внутрішньому тиску. Регресія вважається невід'ємною частиною «коливального» процесу розвитку та може сприяти переробці та подальшій реінтеграції. У зрілому віці деякі стани можуть запускати механізми для прояву архаїчних інстинктивних і поведінкових аспектів духовного життя. До подібних станів зараховують сновидіння, любов і ворожнечу. Регресія, повертаючи особу у більш ранні і тим самим менш зрілі фази психічної організації, дозволяє заново відтворювати недозволені конфлікти. Прояви регресії посилюються при виникненні різних станів і розладів: у разі почуття тривоги, провини, сорому, при депресії, фрустрації чи нарцисичній образі, вираженій астеної, фізичних перевантаженнях, соматичних захворюваннях [4].

У результаті теоретичного аналізу поняття «регресія» як захисний механізм психіки в умовах воєнного стану можемо зробити висновок, що регресія є неусвідомленим процесом захисту вторинного або «невротичного» типу. Надмірне використання цього виду захисту пов'язане зі зниженням самооцінки, що може бути наслідком інтеріоризації негативних проявів ззовні. Для осіб, схильних до регресії, такі негативні оцінки не допомагають уникнути інфантильної поведінки, а, навпаки, – посилюють її. Регресія може бути етапом реінтеграції у психотерапевтичному процесі та особистісному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гриньова Н. Зв'язок захисних механізмів психіки з самооцінкою суб'єкта. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Київ, 2019. 520 с.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
3. Регресія в психології: 3 ознаки, за якими її можна помітити. *GOSTA – український портал*. URL : <https://media/psycholohiya/rehresiya-v-psyholohii-yak-podolaty-rehresiyu-ta-ruhatysya-dali-4-porady-psyholohiv>
4. Тохтамиш О.М. Психологічний механізм регресії та його зв'язок з самосприйняттям особистості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. Том. X. Вип. 23. С. 647–657.

Майданюк А., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ТРИВАЛОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ТА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Тривала травматизація, пов'язана із воєнними конфліктами, вимушеним переселенням або іншими надзвичайними ситуаціями, викликає серйозні психологічні наслідки, що суттєво впливають на особистість. Систематичне перебування в умовах стресу спричиняє порушення психоемоційної рівноваги, знижує здатність до адаптації і формує різні форми поведінкової дезадаптації. Такі зміни потребують ґрунтовної соціально-психологічної реабілітації, орієнтованої на відновлення цілісності особистості, її адаптаційного потенціалу та здатності підтримувати соціальні зв'язки. Люди, які зазнали тривалої травматизації мають підвищений ризик психічних розладів, таких як тривожні та депресивні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Нейробіологічні дослідження з використанням функціональної МРТ показують, що травматизація змінює функціонування таких зон мозку, як мигдалеподібне тіло та гіпокамп, що відповідають за емоційну реакцію та пам'ять. Це, зокрема, ускладнює для травмованих осіб розрізнення між безпечними і небезпечними ситуаціями, посилюючи відчуття постійної загрози та тривоги, яке з часом стає автоматизованим і важким для контролю. Дослідники розглядають такі зміни як головний механізм, що веде до глибоких психоемоційних наслідків, які складно подолати без допомоги психотерапії, спрямованої на відновлення емоційної регуляції та зниження реакції страху. Людина, яка постраждала від травматичних подій, часто

втрачає здатність до продуктивної самореалізації, надаючи перевагу самозахисним формам поведінки, що ізолюють її від навколишнього середовища.

Негативні наслідки травмування проявляються на кількох рівнях:

1) Соціально-психологічному: зменшується довіра до оточення, знижується готовність до співпраці;

2) Ціннісно-смисловому: відбувається втрата життєвих орієнтирів, знижується здатність отримувати задоволення від повсякденних справ;

3) Індивідуально-психологічному: особистість переживає порушення цілісності, розщепленість, втрату мотивації до самореалізації.

Робота Т. М. Титаренко досліджує ці явища в контексті сучасних викликів, зокрема в умовах війни в Україні та криз, пов'язаних із внутрішніми переміщеннями. Звернута увага на злам адаптаційного бар'єру: при його досягненні адаптивні ресурси особистості вичерпуються, що призводить до психологічної дезадаптації, хронічного стресу і психосоматичних захворювань.

У рамках соціально-психологічної реабілітації запропонована поетапна модель, що включає:

1) Підготовчий етап, де основна увага приділяється стабілізації емоційного стану і встановленню контакту з фахівцем.

2) Базисний етап, на якому відбувається опрацювання травматичних переживань, застосовуються методи когнітивно-поведінкової терапії для відновлення контролю над емоціями.

3) Підтримувальний етап, що спрямований на розвиток навичок самодопомоги, необхідних для подальшого особистісного зростання і стабілізації емоційного фону.

Ці етапи дозволяють поступово відновлювати психологічне здоров'я та повернутися до активного життя, формуючи нові життєві орієнтири.

Технології психологічної підтримки, включені у модель, охоплюють як індивідуальні, так і групові форми роботи, а процес реабілітації особистості після тривалої травматизації потребує застосування технологічного підходу.

Важливі напрями реабілітаційної роботи включають:

1) Персональний вектор: спрямований на відновлення цілісності особистості, її рівноваги і здатності до саморегуляції.

2) Інструментальний вектор: акцентується на розвитку саме ефективності, відновленні здатності до самореалізації.

3) Просторовий вектор: передбачає роботу над комунікативною компетентністю, розв'язанням конфліктів та подоланням ізоляції.

4) Часовий вектор: спрямований на переоцінку цінностей та пошук нових життєвих орієнтирів для подальшого розвитку.

Розвиток мережі соціальної підтримки є критично важливим для успішної реабілітації. Психологи наголошують на позитивній ролі взаємодії з близькими людьми, друзями, соціальними групами. Соціальні зв'язки зменшують відчуття ізоляції, підсилюють почуття безпеки та належності, сприяють емоційній стабільності та покращують адаптаційні можливості. Важливим аспектом є розвиток навичок подолання стресу, що дозволяє перетворювати енергію стресу на ресурс для посттравматичного

зростання. Для успішної терапії важливо враховувати комплексність симптомів КПТСР і адаптувати підхід, наприклад, шляхом когнітивно-поведінкової терапії, яка може допомогти зменшити симптоми страху і депресії. У випадках, коли травма стає тригером для порушень на фізіологічному рівні, інтегрований підхід у лікуванні, де психологічні і медичні спеціалісти працюють спільно, є особливо ефективним у стабілізації стану пацієнта. Ці відкриття підкреслюють необхідність більш глибоких досліджень і розвитку нових методик для підтримки осіб, що зазнали тривалого травматичного впливу, адже традиційні методи лікування можуть бути недостатньо ефективними для таких випадків. Корисними можуть стати розвиток альтруїстичних зв'язків і просоціальної поведінки, які можуть підвищувати рівень задоволення від життя та стимулювати почуття щастя навіть після травматичних подій.

Соціально-психологічна реабілітація в умовах тривалої травматизації повинна мати комплексний підхід, орієнтований на відновлення психологічного здоров'я особистості та підвищення її життєстійкості. Використання спеціальних реабілітаційних технік допомагає людині не тільки подолати наслідки травми, але й стимулює її розвиток через трансформацію особистісних цінностей і переконань.

Список використаних джерел:

1. Волошин П. В., Марута Н. О., Шестопалова Л. Ф. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: метод. рек. ДУ "Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України". Харків, 2014. 80 с.

2. Титаренко Т. М. Соціально-психологічний супровід постраждалих внаслідок травматизації: євроінтеграційні перспективи. *Проблеми політичної психології*. 2022. № 11 (25). С. 7–23.

Низова А. С.,

студентка IV курсу Університету митної справи та фінансів

Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,

завідувач кафедри психології Університету митної справи та фінансів

ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНИМ ЕМОЦІЙНИМ СТАНАМ І ТРИВОЖНОСТІ В МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКАХ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТЕЙ ТРАНЗАКТНОГО АНАЛІЗУ

На сьогодні питання дослідження способів зниження рівня тривожності у українських студентів є однією з найважливіших задач сучасних науковців. В умовах війни студентство піддається впливу стресу, який перешкоджає не лише гармонійному особистісному розвитку, але й побудові злагоджених міжособистісних стосунків, оскільки регулярні тривожне збудження і страх сприяють недовірливості, замкненості, руйнації довіри, заважають близькості з оточуючими. Розуміння найважливіших концепцій транзактного аналізу дозволить студентам виявити користь цього методу для розвитку власної

стійкої, зрілої особистості, а також допоможе в боротьбі з тривожністю в міжособистісних стосунках.

Транзактний аналіз Еріка Берна – це теорія, що дозволяє зрозуміти модель поведінки людини у спілкуванні, а також метод психотерапії, що за головну мету ставить розкрити прихований сенс почуттів і стосунків з іншими людьми і окремо людини з самою собою, навчити розуміти причини поведінки оточуючих та виховати здатність до керування власним життям та перебудови уявлення про нього. Він базується на гуманістичній філософії, яка полягає в тому, що люди можуть змінюватися, і що всі вони мають право бути проявленими та прийнятими [1].

В рамках транзактного аналізу представлено уявлення про теорію рольових позицій в міжособистісних стосунках (тобто Его-станів в структурі особистості – Батько, Дорослий і Дитина) і різні види взаємодії між ними – транзакції. Деякі з цих транзакцій впливають на виникнення стресу і тривожності в міжособистісних стосунках – це насамперед *перехресні* транзакції (відбуваються в таких випадках, коли Его-стани співрозмовників не збігаються) і *приховані* транзакції (*ігри*; коли за явним первинним повідомленням ховається прихований намір) транзакції.

В контексті особливостей перехресних і прихованих транзакцій постає проблема тривожності у взаємовідносинах між людьми, і особливо небезпечною вона є для студентів, оскільки студентський вік охоплює частину дорослого етапу в розвитку людини. Перехресні транзакції спричиняють складні стосунки, які, в свою чергу, зазвичай викликають конфлікти, неузгодженість або навіть переривання потоку розмови внаслідок непорозумінь між учасниками, оскільки реакція на стимул не відповідає очікуваній лінії спілкування. Цей вид транзакцій здебільшого зумовлює тривожність, стрес, агресію в стосунках. Приховані транзакції теж можуть спричинити проблеми і конфлікти у взаємовідносинах, оскільки тут є незримий емоційний запит, який ризикує залишитися без відповіді. Проте теорія транзактного аналізу здатна допомогти виявити нездорові моделі спілкування, і тому боротися з подібними проявами негативного емоційного стану особистості, одночасно розвиваючи такі складові зрілої особистості, як гармонійність і мудрість, духовно-моральна досконалість особистості, чого так потребують студенти в сучасних умовах життя. В контексті боротьби студента з *тривожністю в міжособистісних стосунках* і соціумі транзактний аналіз сприяє [3]:

- оволодінню принципами управління своїми Его-станами з метою вдосконалення стосунків з оточуючими;
- актуалізації Его-стану Дорослого;
- «перезапису» негативних переконань.

Основні положення транзактного аналізу можуть слугувати ефективною моделлю для *саморозвитку* студента, обізнаність з якими може сприяти підвищенню самосвідомості та самоповаги, вихованню почуття автономії, розвитку лідерських якостей [2].

Отже, транзактний аналіз представляє собою цінність, оскільки дозволяє навчитися якнайповніше використовувати всі види комунікацій, і, отже, створювати, розвивати і підтримувати кращі стосунки з оточуючими. Особливо важливим для розвитку особистості студента є навчання самостійності у своєму житті і прийняттю відповідальності за себе і свої вчинки – що і є кінцевою метою терапії за допомогою теорії транзактного аналізу. Також значущим для студента є становлення його автономії як відновлення трьох життєво важливих людських здібностей – спонтанності, усвідомленості та близькості, що закодовані, відповідно, в Его-станах Дитини, Дорослого та Батька.

Список використаних джерел:

1. Banham B. Transactional Analysis. 2022. URL: <https://www.counselling-directory.org.uk/transactional-analysis.html#whatistransactionalanalysis> (дата звернення: 12.10.2024).
2. Brackbyrn S. The Transactional Analysis Therapy. 2024. URL: <https://coachfoundation.com/blog/transactional-analysis-therapy> (дата звернення: 11.10.2024).
3. How Transactional Analysis can Help You Move Past Social Anxiety. 2023. URL: <https://road2resolutions.com/move-overwhelming-feelings-stress-anxiety> (дата звернення: 11.10.2024).

Оскеро В. О.,
учениця Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Туваєва А. Ю., вчитель
Наукового ліцею міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів)

ВОЛОНТЕРСТВО СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах глобалізаційних змін волонтерство постає відносно новим соціо-культурним явищем серед молоді. Для закладів загальної середньої освіти – це новий вид діяльності, в котрому приймають участь усі учасники освітньої процесу – педагоги, учні, батьки. Саме завдяки популяризації волонтерської діяльності в своїх навчальних закладах, де молодь проводить найбільше часу, відбувається усвідомлення того, що волонтерство є важливим елементом нашого суспільства, що допомагає змінити світ на краще.

Молодіжна волонтерська діяльність саме в Україні представлена різноманітними волонтерськими групами та організаціями. З початком повномасштабного вторгнення загальна кількість волонтерських ініціатив значно зросла. Учнівська та освітянська спільнота здійснюють на постійній основі свій вагомий волонтерський внесок у підтримці та забезпеченні

потреб ЗСУ. Заклади загальної середньої освіти є одними з основних осередків волонтерської діяльності. Для здобувачів середньої освіти це є важливим напрямом у досягненні суспільних та особистих орієнтирів.

Волонтерські ініціативи сприяють формуванню патріотичних цінностей в учнів. Участь у підтримці військових, у допомозі постраждалим внутрішньо-переміщеним особам, активна волонтерська участь на благо своєї або сусідніх громад зміцнює в молоді почуття гідності та відповідальності за майбутню долю своєї країни. Це спонукає підлітків до позитивних змін та посилює впевненість в майбутньому, формуючи внутрішній спокій і психічну стійкість, що є недостатньою в умовах воєнного часу.

В умовах війни здобувачі середньої освіти досить часто мають справу з низькою психологічних і соціальних випробувань. Постійно стикаючись із сильним емоційним навантаженням, що може виражатися в різних проявах (страх, тривога, безсилля, нестабільність, невизначеність), молодь потребує підтримки з боку вчителів, батьків, а саме головне однолітків та однодумців. Волонтерство, як діяльнісний процес, стає одним з важливих способів подолання емоційної напруги, невизначеності та почуття безсилля у підлітків. Завдяки участі у різних ініціативах кожен може побачити сенс у своїх діях, відчути себе необхідним та корисним для суспільства. Волонтерство дає можливість працювати в команді, відволіктися від негативних думок, переключити свою увагу на активну підтримку тих, хто цього потребує, покращити свій психофізичний стан та знизити емоційну напругу. Спільна діяльність дозволяє не тільки впоратися з почуттям самотності і негативними емоціями, а ще набути комунікативні та соціальні навички, що сприяють формуванню нових дружніх зав'язків і почуття єдності та довіри в нелегкий час. Таке середовище для соціальної взаємодії створює емоційну підтримку підлітків, а виконання спільних завдань допомагають відчути солідарність, що знижує відчуття ізоляції та самотності.

Волонтерство допомагає знайти сенс у діях, що спрямовані на допомогу суспільству та отримати особливі навички, такі як розуміння, що саме ви відповідальні за своє життя та свою країну. Це дає можливість відчути себе корисним і зміцнює віру у власні сили. Міжнародні дослідження вказують на те, що волонтерство один з найкращих способів зрозуміти свою кар'єрну орієнтацію. Завдяки активній участі у волонтерських молодіжних програмах можна безоплатно спробувати свої сили в різних ролях, зрозуміти який вид діяльності подобається, а який – ні, навчитися виконувати певні задачі або зрозуміти – чи маєте ви організаційні здібності. Маючи волонтерський досвід, молода людина зможе простіше обрати професію в майбутньому.

Залучення здобувачів середньої освіти до волонтерської діяльності допомагає сформувати та розвинути навички співпереживання, толерантності, емпатії, поваги, свідомої готовності допомагати. Волонтерство в сучасному

світі серед підлітків постає сукупністю чинників та педагогічних впливів, що сприяють вдосконаленню та формуванню універсальних навичок необхідних для професійної та творчої самореалізації. Волонтерська діяльність в Україні сьогодні серед здобувачів середньої освіти стає потужним механізмом для подолання емоційного стресу та зміцнення психологічної стійкості в умовах війни, що дає можливість спрямувати свою енергію на конструктивну діяльність. Таким чином, волонтерство для підлітків стає актуальним інструментом самопомоги, що дозволяє адаптуватися до викликів реального воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Троян І. Як зробити волонтерство частиною освітнього процесу. 2024. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-zrobyty-volonterstvo-chastynouy-osvitnogo-protsesu-rekomendatsiyi-normatyvka-ta-52-miljony-gryven-na-zsulyshe-v-odnij-oblasti>
2. Дерев'яно Л. Психологічні аспекти волонтерської діяльності: формування емоційної стійкості у підлітків. *Психологія молоді*. 2022. № 3. С. 30–42.
3. Іванченко Н. В. Волонтерська діяльність як фактор розвитку соціального навичок у підлітків в умовах війни. Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2022.
4. Шевчук І. В. Соціально-психологічні механізми подолання емоційного стресу підлітками через волонтерську діяльність. *Вісник психологічної науки*. 2023. № 4. С. 12–24.
5. Юрченко Т. Г. Адаптація та підтримка підлітків в умовах війни: роль волонтерських ініціатив. Дніпро : Наука і суспільство, 2023.

Островська І. Б.,
студентка Університету митної справи і фінансів
(науковий керівник – Деркач Л. М., д.психол.н.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ “ПСИХІЧНА ТРАВМА”, “ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА” І “ТРАВМА ВТРАТИ” У ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

У сучасній психологічній науці поняття «психічна травма» широко використовується, однак існують суттєві розбіжності у його трактуванні. По-перше, це може бути пов'язано з тим, що різні наукові школи та напрями акцентують увагу лише на одному аспекті травми, вважаючи його найважливішим. По-друге, невизначеність у визначеннях викликана складністю і суб'єктивністю переживань травмуючих подій, що ускладнює їх систематизацію та узагальнення за певними критеріями. Термінологія,

що використовується для опису змісту поняття «психотравма», відображає приналежність автора до конкретного професійного напрямку (медицини, психології) або наукової течії (психоаналізу, біхевіоризму, гуманістичної чи екзистенційної психології тощо).

В основоположника методу позитивної психотерапії Н. Пезешкіана є розподіл психотравм на макротравми та мікротравми. На його думку, макротравма – це значуща подія в житті, яка вимагає від людини прояву різноманітних особистісних якостей для адаптації до змінюваних умов. Він розглядає такі події як каталізатори позитивних змін у житті особистості. При цьому він підкреслює, що серед психотравм можуть бути не лише негативні, але й позитивні події [4].

Традиційні визначення змісту і сутності поняття «психічна травма», які висвітлюють представники медичного напрямку, були запропоновані О. Черепановою. Вона розглядає психічну травму як «травматичний стрес», що сприймається людиною як загроза її існуванню, порушуючи її нормальну життєдіяльність і стаючи травмуючою подією, що викликає особливі переживання.

З психологічної точки зору психічна травма є порушенням цілісності функціонування психіки, викликаним ситуацією, яка суб'єктивно сприймається як непереборна і незвичайна через недостатність захисних механізмів. Це призводить до глибоких емоційних переживань. У цьому контексті важливим критерієм виникнення травми є не сама подія, а її суб'єктивна інтерпретація. Можна простежити відмінності між психічною і психологічною травмами, оскільки потенційно травмуюча подія може викликати або не викликати психологічну травму залежно від значущості ситуації для індивіда та механізмів психологічного захисту [1].

Незважаючи на розбіжності в трактуванні психологічної травми в медичному та психологічному контекстах, спільною рисою є те, що її виникнення пов'язане з надзвичайними подіями та інтенсивними негативними емоціями.

Що стосується поняття «психологічна травма», то в психологічній енциклопедії вона визначається як шкода, заподіяна психічному здоров'ю людини внаслідок негативних факторів середовища або стресу. Т. Титаренко в своєму словнику-довіднику визначає психологічну травму як залишкові явища афективних переживань, що викликані зовнішніми подразниками і спричиняють психічний дискомфорт, впливаючи на особистість.

Л. Заграй зазначає, що спроба виокремлення поняття «психологічна травма» є відносно новою у психології, хоча ідея про існування таких травм не є новою. Вона наголошує на тому, що психологічна травма ґрунтується на суб'єктивній інтерпретації ситуації, що дозволяє людині контролювати та знижувати рівень невизначеності. Дослідники підходу, заснованого на суб'єктивному сприйнятті, стверджують, що травма є результатом взаємодії особистості та середовища, де вирішальну роль відіграють переживання і розуміння ситуації індивідом [2].

Аналізуючи сучасну літературу, можна дійти висновку, що чітке розмежування між поняттями «психічна травма», «психологічна травма» і «травма втрати» не існує. Багато авторів описують подібні процеси в психіці, аналізують їх механізми і пропонують власні тлумачення на основі досвіду. Хоча це створює значний обсяг корисного дослідницького матеріалу, відчувається потреба в єдиній теоретичній базі, яка б допомогла узгодити термінологію та сприяла глибшому розумінню проблематики. Наявність безлічі концепцій може стимулювати науковий прогрес, проте важливо, щоб нові теорії базувалися на чітко визначених поняттях і узгодженому термінологічному апараті [3].

Список використаних джерел:

1. Гоцуляк Н. Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. *Серія: Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1 (74). С. 378–390.

2. Заграй Л. Д. Концептуалізація “Я” і психологічна травма. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2015. Вип. 128. С. 108–111.

3. Сергєєнкова О. П. Психологічний словник. Київ, 2007. 336 с.

4. Титаренко Т. М. Психологія особистості: словник-довідник. Київ : Рута, 2016. 320 с.

Островська І. Б.,
студентка Університету митної справи і фінансів
(науковий керівник – Деркач Л. М., д.психол.н.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ЖИТТЄВИХ ВТРАТ НА ЗМІНУ ЦІННІСНИХ СМИСЛІВ ПСИХОТРАВМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Наукове дослідження психотравми почалося у другій половині XIX століття, коли формувалася наукова психологія та з'являлися основи психотерапії. Особливий інтерес викликає вплив життєвих втрат на зміни в ціннісних установках психотравмованої особистості. У цій сфері було зроблено значний внесок, зокрема, З. Фрейд і К. Юнг розглянули категорію сенсу в контексті травми. Вони акцентували увагу на тому, як життєві втрати впливають на особистісну ідентичність, самооцінку та життєві орієнтири.

Е. Джонс у своїх дослідженнях підкреслював заміну старих стандартів і переоцінку цінностей у результаті травматичних переживань, що часто призводить до кардинальних змін у внутрішньому світі особи. К. Абрахам зазначав, що травмовані люди переживають величезні втрати, що іноді

призводить до втрати сенсу життя. М. L. Crossley акцентував на зв'язку між самостійністю, травмою і побудовою сенсу. Б. Колодзін вказував на те, що травмуючі події не тільки виходять за межі звичного досвіду, але й викликають сильний страх і душевний біль [1].

На думку сучасних дослідників (Кеті Карут), травма є не лише фізичним, але й психологічним феноменом, результатом емоційного шоку, що порушує сприйняття часу, власної особистості та навколишнього світу. Травматичний досвід може спотворювати пам'ять, створюючи труднощі у відтворенні спогадів про події. Важливим аспектом є те, що травма може також проявлятися в емоційному онімінні, що ускладнює прийняття реальності [1].

Травма може мати відстрочені наслідки, що проявляються через так звану "після-дію" травматизації. Це можуть бути травми розуміння, оцінки чи уявлення про можливі наслідки травматичних подій. А. Браун зазначає, що втрачається розуміння того, що переживання будь-чого є тривалим процесом, що відбувається в середині травмованої людини [2].

Важливим аспектом емоційної травматизації є питання смерті, що викликає страх бути вбитим чи вбивати. Це також стосується втрати ідеалізованого образу себе. Коли людина сприймає себе як безсмертну, вона стає вразливою до травм, пов'язаних із втратою. Смерть вважається найзначнішою втратою, але існують й інші важливі втрати, такі як розлучення, втрати мрії, ідеалу, дружби, батьківщини, або навіть втрати свого колишнього "я". Усе це вказує на складність і багатогранність впливу травми на психіку особистості, що потребує подальшого вивчення та розуміння [4].

У нашій психотерапевтичній практиці також підтверджується те, про що писав Фрейд: актуальні переживання клієнтів часто активують старі, непережиті або неосмислені емоційні травми, які залишалися витісненими. Ці травматичні переживання, особливо ті, що пов'язані з об'єктом травматизації, зазвичай піднімають на поверхню інші витіснені травми та втрати. Це свідчить про важливість співвідношення наявних переживань з більш давніми. Виявлено, що реальна сила актуальної травми часто розкриває приховані та неконтрольовані попередні конфлікти [3].

Коли виникає можливість звертатися до особистої історії людини та виявляти зв'язок між минулими і теперішніми травмами, стає можливим опрацювання емоційних травм і втрат. Це дозволяє «історизувати» травматичну ситуацію, переводячи її в «нарративну пам'ять», що полегшує її усвідомлення.

Однак іноді людина не може впоратися з травмуючою подією, що змушує її створювати нарратив втрати. У цьому випадку мова йде не про пошук сенсу, а скоріше про намагання його приховати або відмовитися від нього. Це призводить до втрати особистості та відмови від власного досвіду. Такий нарратив, який може називатися анти-розповіддю, втрачає логічність і послідовність, через що людина не здатна виразити себе [5].

У процесі психотерапії ми прагнемо донести до клієнтів думку, що немає потреби відкидати частину свого життя задля відповідності зовнішнім критеріям. Важливо усвідомлювати, що навіть після важких втрат, таких як втрата ідеального образу або руйнація життєвого плану, можна відновити внутрішню рівновагу. Це стає можливим, коли клієнт вчиться усвідомлювати наслідки своїх травм, визнати свою нормальність і прийняти, що болючі переживання – це природний наслідок тяжких подій минулого. Таке усвідомлення веде до прийняття того, що сталося, як об'єктивного факту, а також до примирення з собою.

Список використаних джерел:

1. Абрахам К. Психологія травми: теорія і практика. Київ : Дух і Літера, 2014. С. 45–67.
2. Герасименко, О. А. Втрата та її психологічні наслідки. Київ : Логос, 2016. 280 с.
3. Джонс Е. Психологічні наслідки втрати. Львів : Астролябія, 2015. С. 12–34.
4. Колодзін Б. Травматизація особистості: нові підходи. Харків : Ранок, 2017. С. 78–90.
5. Крослі М. Л. Сенс життя в умовах травми. Одеса : Фенікс, 2018. С. 23–47.

Приходько А. О., студентка IV курсу факультету управління
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панфілова Г.Б., к.психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ТИП ПРИВ'ЯЗАНОСТІ В РОМАНТИЧНИХ СТОСУНКАХ ТА ПЕРЕЖИВАННЯ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Студентський вік є важливим етапом розвитку, коли формуються навички побудови близьких стосунків і соціальних зв'язків. Типи прив'язаності, що склалися в дитинстві, визначають, як людина буде романтичні стосунки та сприймає емоційну підтримку. Від цього залежить, чи відчуватиме вона самотність у відносинах. Розуміння цих зв'язків допомагає розробити ефективні стратегії підтримки емоційного благополуччя студентів, що є особливо важливим у сучасному контексті.

Самотність є одним із найпоширеніших станів у студентському віці, коли молоді люди активно формують романтичні стосунки та соціальні зв'язки. Основою здатності будувати та підтримувати конструктивні міжособистісні стосунки є досвід, набутий у перші роки життя. Це твердження було висунуто З. Фройдом ще на ранніх етапах розвитку

психоаналізу [3]. Дослідження свідчать, що певні типи прив'язаності можуть сприяти виникненню або зменшенню відчуття самотності у романтичних стосунках. Так, дослідження Ф. Шейвера та К. Барти визначили, що тип прив'язаності впливає на здатність до емоційної близькості в романтичних стосунках. Ф. Шейвер разом з С. Хазан дослідили, що емоційні зв'язки прив'язаності формуються так само і в процесі формування близького стосунку між дорослими людьми, мають ті самі особливості, що й рання прив'язаність дитини до матері. Емоційний зв'язок між двома дорослими людьми відрізняється від дитячої прив'язаності тим, що є симетричним: обидва партнери виступають джерелом комфорту і захищеності один для одного [1].

Водночас, згідно з думкою Fraley R. C., Waller N. G., Brennan K. A. у дорослих прив'язаність доцільніше розглядати через двофакторну модель. Відповідно до цієї моделі, стилі прив'язаності визначаються комбінацією двох факторів: рівня занепокоєння стосовно стосунків прив'язаності та рівня уникання таких стосунків [1].

Р. Вайс розглядав самотність у контексті емоційної та соціальної ізоляції, акцентуючи на тому, що відчуття емоційної самотності часто виникає через недостатню якість емоційного зв'язку у відносинах. У його роботах наголошується на ролі прив'язаності у визначенні того, як людина реагує на самотність у стосунках [3]. Д. Боулбі заклав основи теорії прив'язаності, стверджуючи, що ранній досвід взаємодії з батьками визначає подальший стиль прив'язаності в дорослому житті. Відповідно до його теорії, люди, які отримували недостатньо емоційної підтримки у дитинстві, частіше демонструють тривожний або уникаючий тип прив'язаності в стосунках, що підвищує ризик самотності у романтичних відносинах [4].

Прив'язаність відіграє визначальну роль у побудові надійних зрілих стосунків. Сформований у перший рік життя стиль прив'язаності зберігається у дорослих стосунках і може передаватися з покоління в покоління. Також, Дж. Боулбі та його послідовники виявили, що розлука або втрата батьків можуть сприяти розвитку психопатологічних станів [4].

Не можна недооцінювати вплив прив'язаності на емоційну сферу. Стрес активує лімбічну систему, викликаючи потребу в близькості. Люди з уникаючою прив'язаністю стримують емоції, що може призводити до стресу, депресії та самотності, що має значний вплив на розвиток особистості в студентському віці. Також у них спостерігаються труднощі в регуляції стресу, що іноді викликає психосоматичні симптоми. Дослідження показують, що ненадійна прив'язаність часто асоціюється з проблемами афективної регуляції та фізичними симптомами [3]. У студентському віці Я-концепція особистості з тривожною прив'язаністю може ставати особливо вразливою через перехідні періоди та значні зміни, які відбуваються у житті молодих людей [1]. Уявлення про себе студентів під час періодів значного життєвого стресу є нестабільним [2], що підкреслює важливість роботи з емоційною сферою студентів. Такі

втручання можуть бути особливо корисними у контексті романтичних стосунків, де стиль прив'язаності відіграє критичну роль.

Проаналізовані дослідження свідчать про наявність тісного зв'язку між типом прив'язаності та переживанням самотності у романтичних стосунках студентської молоді. Безпечний тип прив'язаності сприяє формуванню довірливих стосунків і є захисним фактором від самотності, тоді як тривожний та уникаючий типи підвищують ризик ізольованості. Це підкреслює важливість роботи з емоційною сферою молодих людей та необхідність розробки програм, спрямованих на розвиток здорових моделей прив'язаності. Такі заходи можуть сприяти зниженню рівня самотності серед студентів і покращенню їхнього емоційного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Лазос Г. П. Стиль прив'язаності як важливий фактор резильєнтності фахівців допоміжних професій. *Психологічний журнал інституту психології ім. Г.С. Костюка*. 2020. Т. 6. № 5. С. 130–144. URL: <https://discovery.researcher.life/download/article/ec19fc201b38354aa0288a7b2d98dfbf/full-text>

2. Панфілова Г. Б. Динаміка Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Вип. 41. С. 150–158.

3. Семків І.І., Вонс О.С. Психологічні особливості романтичних стосунків осіб із різним типом прив'язаності в юнацькому та дорослому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологія*. 2020. Вип. 3. С. 47–55.

4. Bowlby J. Attachment and Loss. 1969. Vol. 1: Attachment.

Проявіна А. О., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф., професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З КРИЗАМИ ТА ПАНІЧНИМИ АТАКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ

Війна суттєво впливає на психоемоційний стан людей, викликаючи глибокі стресові реакції, включно з кризами та панічними атаками. Невизначеність, постійна загроза життю, втрати рідних та домівки є потужними тригерами психічних розладів. Гештальт-терапія в умовах війни демонструє високу ефективність у допомозі людям, які стикаються з кризовими станами та панічними атаками, завдяки акценту на усвідомленні, інтеграції емоцій та відновленні внутрішньої рівноваги.

Кризи, що виникають в умовах війни, можуть бути спричинені фізичними та психологічними втратами, дезорієнтацією, соціальною

ізоляцією та відчуттям безсилля перед ситуацією. Панічні атаки є гострою реакцією на ці події та часто супроводжуються інтенсивним страхом, відчуттям втрати контролю, дихальними і серцевими симптомами, що призводить до значного погіршення якості життя [1].

Гештальт-терапія заснована на феноменологічному підході, що полягає у дослідженні того, як людина переживає свій досвід «тут і зараз». В умовах війни людина часто втрачає здатність залишатися в реальному моменті через постійні тривожні очікування. Наприклад, клієнти можуть бути занурені у відчуття загрози або страх майбутнього, що призводить до хронічного стресу та панічних атак. Гештальт-терапевт допомагає людині повернутися до усвідомлення поточних відчуттів і емоцій, фокусуючи увагу на моменті, коли виникають панічні реакції. Такий підхід допомагає клієнту зрозуміти джерело тривоги та вчитися усвідомлювати свої реакції [2].

Крім індивідуальної терапії, групові форми гештальт-терапії можуть бути надзвичайно ефективними в умовах війни, оскільки багато кризових станів мають колективний характер. Люди, що живуть у зоні бойових дій, часто переживають схожі травматичні ситуації та потребують відновлення соціальних зв'язків через взаємопідтримку та спільний досвід.

У груповій гештальт-терапії учасники мають можливість:

- ділитися своїми переживаннями з іншими людьми, які стикаються з подібними проблемами, що допомагає відчувати спільноту та підтримку.

- працювати над усвідомленням емоційних реакцій, викликаних війною, у спільному терапевтичному середовищі.

- опрацювати взаємодію з іншими людьми, що сприяє відновленню навичок соціального функціонування після травматичного досвіду [3].

Гештальт-терапія також сприяє довгостроковій адаптації після війни. Через роботу з панічними атаками, тривогою і травмами терапія допомагає клієнтам поступово відновити почуття безпеки і стабільності. Люди, які пережили кризові ситуації, можуть поступово адаптуватися до нових реалій життя, використовуючи техніки усвідомлення та завершення незавершених емоційних процесів.

У контексті війни важливу роль відіграють не лише фізичні бойові дії, а й інформаційна війна. Постійний потік негативної інформації через засоби масової інформації та соціальні мережі може спричинити масові тривожні розлади та панічні стани. Гештальт-терапія може допомогти людям краще відстежувати свої реакції на інформаційні подразники, розпізнавати фейки або маніпулятивні повідомлення, а також усвідомлювати свій емоційний стан під час отримання інформації [4].

Один із ключових аспектів гештальт-терапії – це робота з тілесними проявами психічного стану. Під час панічних атак клієнти можуть відчувати різноманітні соматичні симптоми, такі як прискорене серцебиття, тремтіння, потовиділення, задуху. Важливо допомагати клієнтам відслідковувати ці фізичні реакції та усвідомлювати зв'язок між тілом і психікою. Гештальт-терапевти можуть використовувати такі техніки, як дихальні вправи, робота з

тілом і техніки заземлення, щоб допомогти клієнтам подолати ці фізіологічні симптоми та розірвати цикл паніки.

Гештальт-терапія є гнучким і дієвим методом для роботи з кризовими станами та панічними атаками в умовах війни. Вона надає можливість як індивідуальної, так і соціальної адаптації, допомагає клієнтам відновлювати внутрішню рівновагу і знаходити нові сенси в житті. Застосування технік гештальт-терапії сприяє інтеграції травматичного досвіду, відновленню соціальних зв'язків та зниженню рівня тривожності, що є ключовими елементами психосоціальної реабілітації після війни [5].

Список використаних джерел:

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>
2. Психологічна підтримка в умовах війни. URL: <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny>
3. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультавання. URL: <https://www.academia.edu/42197502>
4. Життя під час війни: виклики та ресурси гештальт-терапії. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/ZHyttia-pid-chas-viyny-vyklyku-ta-resursy-heshtalt-terapii.pdf>
5. Травми війни: виявлення та подолання. URL: <https://migis.ua/basic-articles/travma-vijni-viyavlennya-ta-podolannya>

Прусакова А. Є.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

З початком гібридної війни від 2014 р. та повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року мільйони українців були змушені покинути свої домівки та переміститися в більш безпечні регіони країни. Масштабне внутрішнє переміщення населення створило низку викликів як для самих переселенців, так і для приймаючих громад. Особливої актуальності набуває дослідження психологічних особливостей адаптації внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони стикаються з множинними стресовими факторами: втрата домівки, роботи, соціальних зв'язків, необхідність облаштування життя на новому місці, психологічна травма від пережитих воєнних дій.

Теоретичний аналіз наукових праць дозволяє виокремити ключові характеристики, що визначають статус внутрішньо переміщеної особи. Означене явище супроводжується значними психологічними та

соціокультурними викликами для переміщених осіб [1]. Насамперед, це примусовий характер переміщення, зумовлений обставинами, що перебувають поза контролем особи [2]. Важливою ознакою є те, що таке переміщення відбувається в межах державних кордонів країни походження, при цьому особа зберігає своє громадянство. Внутрішньо переміщені особи стикаються з множинними психологічними труднощами, серед яких особливо значущими є посттравматичний стресовий розлад, підвищений рівень тривожності, депресивні стани та відчуття невизначеності щодо майбутнього [3]. Травматичний досвід, пов'язаний із втратою домівки, соціальних зв'язків та звичного способу життя, призводить до глибоких психологічних переживань та потребує професійного психотерапевтичного супроводу [1].

Соціокультурна адаптація внутрішньо переміщених осіб передбачає інтеграцію до нового соціального середовища, що включає встановлення нових соціальних контактів, працевлаштування, забезпечення доступу до освіти та медичного обслуговування [3]. Водночас важливим аспектом є збереження власної культурної ідентичності при взаємодії з приймаючою громадою [4]. Успішність адаптаційного процесу значною мірою залежить від індивідуальних характеристик особистості, наявності соціальної підтримки та готовності приймаючої громади до конструктивної взаємодії [5]. Першочергового значення набувають характеристики приймаючої громади, зокрема рівень толерантності, соціальної когезії та розвиненість системи соціальних послуг [2]. Суттєвим чинником виступає наявність соціальної підтримки, що виражається у присутності родинних зв'язків, дружніх відносин та соціальних мереж [6]. Істотного впливу на процес адаптації завдають культурні відмінності між середовищем походження та приймаючою громадою, а також наявність мовних бар'єрів, що можуть ускладнювати комунікативні процеси [7].

Дослідження стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб дозволяє виокремити декілька основних типологічних груп [1]. До першої належать активні стратегії, що характеризуються цілеспрямованою взаємодією з новим середовищем, пошуком працевлаштування та формуванням нових соціальних зв'язків [3]. Друга група представлена пасивними стратегіями, які виявляються в уникненні проблемних ситуацій, соціальній ізоляції та відмові від участі в суспільному житті [4]. Окрему категорію становлять копінг-стратегії, що являють собою індивідуалізовані механізми подолання стресових станів та складних життєвих обставин [5].

Отже, теоретичний аналіз підходів до визначення та адаптації внутрішньо переміщених осіб демонструє складність та багатоаспектність даної проблематики, що вимагає комплексного підходу до її вирішення з урахуванням як соціокультурних, так і економічних факторів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних механізмів підтримки ВПО та їх інтеграції в приймаючі спільноти.

Список використаних джерел:

1. Maruta N. O. та ін. Фактори психічної травматизації у внутрішньо переміщених осіб: їх структура та динаміка у часі. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2020. № 1. С. 120–127.
2. Diachenko A. V. Інституційний механізм інтеграції внутрішньо переміщених осіб. *Public administration aspects*. 2019. Т. 5. № 12. С. 50–58.
3. Цирковникова І. Психологічне благополуччя в аспекті психологічної культури особистості внутрішньо переміщених осіб. *Humanitas*. 2022. № 6. С. 83–90.
4. Рубан К. С. Стратегії та виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами : thesis. 2019. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/20135>
5. Симоненко С., Овадюк Н. Особливості роботи практичного психолога з внутрішньо переміщеними дітьми молодшого шкільного віку. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*. 2022. № 1 (54). С. 68–77.
6. Попова А. та ін. Соціально-психологічна адаптація як ключ до інтеграції: дослідження досвіду внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій України. *Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University Series Pedagogical sciences*. 2024. № 1. С. 272–296.
7. Михлюк Е., Логовський І. Психологічні особливості життєстійкості внутрішньо переміщених осіб. *Disaster and crisis psychology problems*. 2024. № 7. URL: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2024.1.8>

Пяшинцева П. С., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ НА МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ (НА ПРИКЛАДІ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

Військові дії лишають глибокий психологічний відбиток на учасниках бойових дій, передусім шляхом розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) вважається одним з найсерйозніших психологічних наслідків, з якими стикаються військовослужбовці, що брали та продовжують брати участь у бойових діях. Наукові дослідження показують, наскільки симптоми ПТСР можуть руйнівні впливати на міжособистісні стосунки, насамперед у сім'ї. ПТСР проявляється як сукупність емоційних і когнітивних змін, здатних призвести до відчуження в сімейному середовищі, загострення конфліктів і зниження здатності до підтримки.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) чинить негативний вплив на емоційний стан військовослужбовців, що призводить до

порушень у спілкуванні та ускладнень у побудові стосунків з близькими. Отримані дані свідчать, що військові з ПТСР мають підвищений ризик виникнення конфліктів з близькими, що пояснюється агресивними реакціями, емоційною відстороненістю та труднощами у спілкуванні. Зокрема, дослідження виявили, що 65 % військових, які повертаються з фронту, стикаються з труднощами у встановленні довірливих стосунків з членами родини, що підтверджує важливість раннього виявлення та лікування симптомів ПТСР.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) часто супроводжується неконтрольованими проявами агресії, що можуть бути спрямовані як на оточуючих, так і на самого військовослужбовця. Ці агресивні реакції не лише негативно впливають на міжособистісні стосунки, але й підвищують ризик розвитку суїцидальних думок, що становить серйозний виклик для реабілітаційних програм. У відповідь на пережитий стрес військові часто схильні уникати соціальних контактів, що, у свою чергу, сприяє ізоляції та підвищує ймовірність розвитку депресії. Соціальна ізоляція, поряд із браком підтримки, поглиблює психологічний дистрес і значно ускладнює процес адаптації до мирного життя. Додатковим фактором є фінансовий тиск, спричинений високими витратами на лікування ПТСР, що створює додаткові навантаження на сім'ї військових і перешкоджає підтримці їхнього емоційного благополуччя [1].

Стикаючись із такими важкими симптомами, психологічна підтримка з боку фахівців є критично важливою в цьому випадку. Професійне втручання дозволяє військовим отримати належну терапію, що включає техніки релаксації, когнітивної реструктуризації та управління стресом, які покращують їхнє емоційне самопочуття. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), сімейна та групова терапія є ключовими підходами у подоланні ПТСР. КПТ допомагає військовим зменшити вплив тригерів та навчитися регулювати емоції, що підвищує психологічну стійкість. Дослідження підтверджують, що такі методи, як Trauma-Focused Cognitive Behavioral Therapy (TF-CBT), Prolonged Exposure Therapy та Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) Therapy, значно покращують психічний стан пацієнтів з ПТСР. Зокрема, TF-CBT допомагає військовим зменшити інтенсивність травматичних спогадів, що сприяє відновленню міжособистісних стосунків [2]. Сімейна терапія залучає близьких до процесу реабілітації, допомагаючи налагодити емоційні зв'язки та подолати конфлікти. Групова терапія створює середовище підтримки серед людей зі схожим досвідом, сприяючи адаптації та зниженню соціальної ізоляції військових. Разом ці методи утворюють цілісну систему підтримки для військових та їхніх родин.

Сім'я та близьке оточення можуть стати значним джерелом підтримки для військових з ПТСР, однак недостатнє розуміння специфіки цього розладу, відсутність глибокої емпатії та відсутність знання про наслідки ПТСР нерідко спричиняють соціальну ізоляцію військових та поглиблюють внутрішньосімейні конфлікти. Дослідження показують, що участь родини у реабілітаційному процесі підвищує ефективність

лікування ПТСР на 20–30 %. Це підкреслює важливість залучення родичів до психоосвітніх програм, спрямованих на покращення розуміння симптомів та потреб військових з ПТСР [3].

Для ефективної реабілітації необхідно впроваджувати програми соціальної адаптації, спрямовані на полегшення інтеграції військових у цивільне суспільство. Підтримка у працевлаштуванні, допомога у вирішенні психологічних проблем та доступ до груп взаємодопомоги є ключовими компонентами успішної реабілітації. Крім того, родичам військових доцільно проходити навчальні програми, що дозволять глибше зрозуміти природу ПТСР та надавати ефективну підтримку.

Посттравматичний стресовий розлад глибоко впливає на міжособистісні стосунки військових. Симптоми ПТСР сприяють емоційній дистанції та конфліктності, що негативно впливає на взаємодію з близькими. Емпіричні дослідження підтверджують, що військові, які пережили бойові дії, стикаються з труднощами в реінтеграції до мирного життя через постійні психологічні та соціальні труднощі. ПТСР не лише порушує їхнє емоційне благополуччя, але й впливає на якість їхніх стосунків, зокрема в сімейному середовищі, де конфлікти є частим явищем. Важливим аспектом є розробка соціальних та психотерапевтичних програм підтримки, які включають сімейну та когнітивно-поведінкову терапію, сприяючи інтеграції ветеранів у мирне життя й покращенню їхніх стосунків із рідними.

Список використаних джерел:

1. Гендзін Г., Гаас А. П. Суїцид та почуття провини як прояви ПТСР серед ветеранів бойових дій. *American Journal of Psychiatry*. 2024. Т. 181. № 5. С. 457–463.

2. The mental health impact of the ongoing Russian-Ukrainian war. *Frontiers in Psychiatry*. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.33>

3. Курапов Ю. Фінансовий стрес та ПТСР у зонах воєнних конфліктів. *Psychology Today*. 2024. С. 34–46.

Разживіна К. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Деркач Л. М., д.психол.н.,
професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

У сучасному світі глобалізація і розвиток технологій сприяють новим формам міграції, зокрема трудовій міграції та переміщенням через кордони з метою навчання або наукових розвідок. Вивчення психологічного благополуччя трудових мігрантів є надзвичайно важливим, оскільки його вплив поширюється на якість життя, адаптацію, емоційний стан та загальний добробут мігрантів. Основною метою роботи є глибокий

теоретичний аналіз психологічного благополуччя трудових мігрантів та визначення основних чинників, які впливають на їхній емоційний стан і якість життя.

Психологічне благополуччя визначається як стан гармонії та внутрішнього задоволення, який дозволяє людині ефективно функціонувати та долати життєві виклики. Воно включає баланс між емоціями, самооцінкою, соціальними зв'язками і відчуттям сенсу життя. Психологічне благополуччя особливо важливе для трудових мігрантів, які змушені адаптуватися до нових культурних умов, що часто включає інтеграцію в іншу культуру, подолання стресу, спричиненого розлукою з родиною, та обмежений доступ до соціальної підтримки в приймаючій країні [1].

Одним із головних викликів для трудових мігрантів є культурна адаптація, що передбачає поступове зниження культурного шоку та тривожності завдяки інтеграції в місцеве суспільство. Дослідження свідчать, що культурна адаптація є важливою складовою психологічного благополуччя мігрантів. Коли мігранти встановлюють зв'язки з місцевим населенням, освоюють місцеву мову та традиції, рівень їхнього стресу зменшується, а впевненість у собі зростає. Наприклад, багато наукових підходів базується на теорії культурної інтеграції, яка передбачає прийняття нової культури з одночасним збереженням власних традицій, що позитивно впливає на загальне благополуччя мігрантів.

Соціальна підтримка також відіграє ключову роль у забезпеченні психологічного благополуччя. Соціальні зв'язки в рамках діаспорних спільнот допомагають знизити рівень стресу, забезпечити емоційну підтримку та сприяти адаптації. Зокрема, наявність підтримки в рамках діаспори дозволяє мігрантам легше долати виклики, пов'язані з соціальною ізоляцією, що часто виникає в новій країні. Дослідження свідчать, що ті, хто має контакти з іншими мігрантами з подібним культурним досвідом, відчувають менше стресу та почуваються більш захищеними. Наявність соціальних зв'язків з діаспорою також допомагає знизити рівень самотності та сприяє адаптації мігрантів [2].

Економічна стабільність є ще одним важливим чинником, що впливає на психологічне благополуччя трудових мігрантів. Дослідження показують, що мігранти, які мають стабільний дохід і впевнені у своєму фінансовому становищі, мають нижчий рівень стресу і тривожності, що позитивно впливає на їхнє психічне здоров'я. Однак, фінансові труднощі можуть виступати як додатковий фактор стресу, що особливо відчувається, коли виникають непередбачувані витрати або нестабільність на ринку праці. Такі ситуації можуть призвести до почуття нестабільності, що ускладнює процес адаптації та негативно впливає на психологічний стан.

Дискримінація залишається одним із найпотужніших стресових факторів для трудових мігрантів. Зокрема, мігранти часто стикаються з нерівним ставленням на робочому місці, що може обмежувати їхні можливості для кар'єрного зростання. Дискримінація також негативно впливає на самооцінку, знижує почуття власної гідності і викликає емоційний стрес. У відповідь на ці виклики науковці розробляють стратегії підвищення

соціальної інклюзії, які спрямовані на зменшення випадків дискримінації. Такі стратегії сприяють формуванню більш інклюзивного середовища для трудових мігрантів, де вони можуть розвиватися без упереджень.

Сімейні зв'язки також відіграють значну роль у психологічному благополуччі трудових мігрантів. Розлука з родиною часто спричиняє відчуття втрати та ностальгії, що може негативно впливати на їхній емоційний стан. Проте, сімейні зобов'язання також можуть спричинити додатковий стрес, особливо якщо мігранти стикаються з фінансовими труднощами або відчувають відповідальність за підтримку рідних [3].

Важливим аспектом є доступ до психологічної підтримки в країні перебування. Дослідження показують, що наявність психотерапевтичних послуг та консультаційних центрів для мігрантів може значно поліпшити їхнє психологічне здоров'я та адаптацію. Нестача доступу до психологічної підтримки посилює емоційний стрес та може призвести до тривалих психологічних наслідків, тому забезпечення таких послуг є надзвичайно важливим для підтримки благополуччя мігрантів.

Висновки. Таким чином, наведені особливості психологічного благополуччя трудових мігрантів визначаються інтеграцією факторів соціальної підтримки, економічної стабільності, доступу до ресурсів психологічної допомоги та можливості збереження культурної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Радько О. В. Феномен психологічного благополуччя особистості в сучасній психології та його компоненти: теоретична модель. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. URL: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-1.30>

2. Юрчинська Г., Масельська Л. Чинники психологічного благополуччя українських жінок – вимушених мігранток. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. Т. 1. № 19. С. 73–77.

3. Garcia F., Smith P. Family Connections and Psychological Well-being in Transnational Migration. *Journal of Family Psychology*. 2024. № 38 (4). P. 375–386.

Редькіна Г. М., к.політ.н., доц.,
доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровського державного технічного університету
Зуєвська М. М., здобувач вищої освіти
Дніпровського державного технічного університету

ЦІННІСТЬ КУЛЬТУРИ МАЛЬОПISУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ, ЯКЕ ВОЮЄ

Мальюписи завжди були важливим елементом масової культури, але їхня роль значно зростає під час криз та військових конфліктів. В Україні, з початком російської агресії, мальюписи є не лише розвагою, але й засобом вираження патріотизму, підтримки, інформації й соціального протесту.

Мальописи надають людям можливість втекти від реальності, розслабитися, отримати натхнення, є важливим засобом комунікації і підтримки під час війни.

Роль мальописів у період війни:

1. Моральна підтримка та натхнення. Мальописи мають вагомий моральний вплив. Наприклад, використання мальописів у навчанні може підвищити зацікавленість учнів та допомогти краще засвоїти матеріал, й, відповідно, вплинути на патріотичні почуття.

2. Приклади героїзму та мужності. Мальописи часто зображують героїв, які борються за свою країну, надихаючи людей на реальні вчинки, демонструють важливість мужності, солідарності й самопожертви. Мальописи про сучасних українських героїв, таких як військові, волонтери та лікарі, допомагають підтримувати високий моральний дух населення.

3. Відчуття єдності. Мальописи допомагають створити відчуття спільноти та національної єдності. За допомогою зображень та історій, що відображають реальність війни, мальописи можуть підсилювати відчуття національної ідентичності та патріотизму.

4. Освіта та інформація:

– використання для навчання. Мальописи використовуються як засіб навчання, пояснюючи складні теми в зрозумілій формі. Мальописи розповідають про історію України, важливі події та персоналії, що формували національну ідентичність;

– розповсюдження інформації. Мальописи є ефективним засобом комунікації, передаючи важливі повідомлення громаді. Мальописи інформують про заходи безпеки, поведінку під час надзвичайних ситуацій та важливі громадські ініціативи.

5. Соціальний протест та сатирична критика:

– сатира і критика ворога. Мальописи використовують для висміювання ворога, піднімаючи моральний дух населення. Мальописи критично висвітлюють дії агресора, його політику та ідеологію, сприяючи формуванню негативного ставлення до ворога;

– підтримка соціальних рухів. Мальописи висвітлюють соціальні проблеми та підтримують протестні рухи. Мальописи є засобом висловлювання протесту проти корупції, соціальної нерівності й інших актуальних проблем.

За воєнний період цінність культури мальопису в українському суспільстві значно підвищилась. Із розгортанням воєнних дій на Сході країни почав розвиватися новий виток мальописів. Причиною стало скорочення попиту на російські видання, відкриття українських видавництв та поява нових сюжетів.

Першим мальописом про **війну** був «Звитяга. Савур-Могила» 2015 р. [4]. Організація «Вірні традиціям» створили мальопис «Кіборги» [5] на основі реальних подій і особистих історій бійців. Виданням, сюжет якого побудований на життєвих воєнних ситуаціях, є мальопис «Діра» [2] С. Захарова, що описує досвід перебування в катівні. Цей твір є мистецьким вироком ДНР і ЛНР.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну безумовно вплинуло на розвиток мальописів. Поки населення та індустрії нашої держави перебували в стані шоку і працювали на захист країни, українські сюжети неочікувано ожили в американських та японських мальованих історіях. Так, японська манга «Привид Києва» [6] про пілотів-захисників столиці перекладена видавництвом «Ранок». Також журнал соціальних мальописів «Inker» та видавництво «UA Comix» створили мальопис про Маріуполь з історіями реальних людей, яким вдалося виїхати з блокади міста [1].

Українські мальописи показують, що наші митці не припиняють творити й у час війни. Самі ж мальописи є насамперед історіями, багато яких необхідно зберегти та розповісти на весь світ. Мальописи є сучасним, жвавим та захопливим способом донести суспільству важливі сенси й сюжети [3].

Отже, мальописи мають значний вплив на суспільство під час війни в Україні. Вони не лише розважають, але й надихають, інформують, підтримують соціальні рухи та ін. Мальописи є ефективними у підвищенні морального духу та підтримці патріотизму. Українські мальописи зараз є важливою частиною культурного спротиву та національного самовираження. Мальописи допомагають не тільки підтримувати моральний дух населення, але й сприяють формуванню національної ідентичності та патріотичних цінностей.

Список використаних джерел:

1. В Україні створили мальопис про історії маріупольців. URL: <https://chytomo.com/v-ukraini-stvoryly-malopys-pro-istorii-mariupoltsiv>
2. Діра. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/dira.html#proceed>
3. Дудник Л. Українські мальописи: історії перших видань та сюжети сучасних коміксів. URL: <https://www.salonapysalo.com.ua/ukrainski-malopysy-istorii-pershykh-vydan-ta-siuzhety-suchasnykh-komiksiv>
4. Звитяга. Савур-Могила. URL: https://cosmic.com.ua/zvityaga_savur-mogila_1
5. Кіборги. URL: <http://surl.li/vadkil>
6. Привид Києва. URL: <http://surl.li/zpvabk>

Рибалко Є. І., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц., завідувачка кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТРИВОЖНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В сучасних умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України питання адаптації особистості набувають особливого значення. Сучасні умови військових дій можуть викликати у населення підвищений рівень тривожності через невизначеність, небезпеку та постійні психотравмуючі фактори. Тривожність стає значною перешкодою

для адаптації, адже вона призводить до соціальної ізоляції, депресивних станів і дезадаптації в суспільстві. В таких умовах адаптація до нових реалій стає викликом для більшості населення, і це питання потребує особливої уваги.

І. Ясточкіна у своєму дослідженні «Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема» аналізує, як високий рівень тривожності перешкоджає адаптації особистості до соціального середовища. Особистісна тривожність робить людину вразливішою до негативних емоцій, сприяє страху і непевності, що створює бар'єри в соціалізації. Люди з високою тривожністю схильні до негативного самооцінювання та уникання соціальних контактів, що може призвести до ізоляції. Тривожність знижує здатність адекватно реагувати на зовнішні зміни, що важливо в умовах сучасної нестабільності. Наголошено на значущості соціально-психологічних методів корекції тривожності для покращення якості життя та адаптаційного потенціалу, оскільки це може зменшити вразливість до стресу і покращити соціальні зв'язки [3].

У дослідженнях аналізуються психологічні особливості соціальної адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. Вінс В.А., Прудкай Ю.В. та Кузьменко Т. вивчають виклики, з якими стикаються студенти, підвищений рівень тривожності та соціальна фрустрація, що виникають через зміни в навчальному процесі та соціальному середовищі. Основна увага приділяється факторам, які впливають на успішність адаптації, серед яких особистісні характеристики, соціальна підтримка та мотивація до навчання. Дослідження також акцентує на важливості психологічної підтримки, яка може позитивно впливати на адаптаційні процеси молоді. Недостатня соціальна підтримка та зниження мотивації можуть ускладнити процес адаптації і призвести до негативних психологічних наслідків. Автори підкреслюють необхідність впровадження програм психологічної допомоги в навчальних закладах для підтримки студентів у стресових умовах, зокрема через групові консультації, тренінги та індивідуальну терапію. Дослідження пропонує практичні рекомендації для педагогів і психологів, спрямовані на поліпшення адаптаційних умов для студентів, зокрема через створення безпечного і підтримуючого навчального середовища, яке допомагало б молоді ефективно справлятися з викликами, що виникають у кризовий період [1]. В ряді робіт науковці пов'язують питання адаптації з уявленням про себе та свій життєвий шлях [2].

Фолкман С. і Лазарус Р. вивчали стратегії подолання стресу та те, як вони змінюються в залежності від рівня тривожності. Їх дослідження підкреслює, що люди з підвищеним рівнем тривожності частіше використовують неефективні копінг-стратегії, такі як уникнення чи заперечення проблем, що лише погіршує негативні наслідки стресу. В умовах війни ці дезадаптивні стратегії стають особливо небезпечними, оскільки стресові фактори є постійними та інтенсивними. Наприклад, особи можуть уникати обговорення своїх переживань, що призводить до накопичення

негативних емоцій. Автори наголошують на важливості навчання ефективним методам подолання стресу для осіб у стресових умовах, щоб допомогти їм краще справлятися з викликами та зберігати адаптивність. Це навчання може включати розвиток навичок активного вирішення проблем і соціальної підтримки, що дозволить зменшити рівень тривожності і покращити загальний стан психічного здоров'я. Ефективні стратегії подолання стресу є ключовими для підвищення психологічної стійкості в умовах тривожності та невизначеності [4].

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що тривожність є важливим фактором, який впливає на соціально-психологічну адаптацію особистості в сучасних умовах військових дій. Підвищений рівень тривожності ускладнює комунікацію, знижує здатність до соціальної інтеграції та може призводити до ізоляції. Неконструктивні стратегії подолання стресу, які часто використовуються людьми з високим рівнем тривожності, лише посилюють дезадаптацію. Це вказує на важливість вивчення впливу тривожності на різні групи населення в умовах військових дій та знаходження шляхів для її зменшення.

Список використаних джерел:

1. Вінс В. А., Прудкай Ю. В., Кузьменко Т. М. Психологічні особливості соціальної адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Збірник наукових праць*. 2023. Вип. 4. С. 56–60.

2. Панфілова Г.Б. Особливості трансформації психологічної автобіографії студентів в ускладнених життєвих ситуаціях (на прикладі екзаменаційної сесії). *Вісник Національного університету оборони України. Зб. наук. праць*. 2011. Випуск 4 (23). С. 222–226.

3. Ясточкіна І. Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Випуск 6. С. 165–170.

4. Folkman S., Lazarus R. S. *Stress, appraisal, and coping*. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p.

Романенко Д. Р.,

(науковий керівник – Рудянова Т. М., к.ф.-м.н., доц., доцент кафедри комп'ютерних наук та інженерії програмного забезпечення Університету митної справи та фінансів)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішня українська психологія знаходиться на неординарному та незвичному рівні по відношенню до інших етапів розвитку науки, це спричинено чинниками війни, які першочергово впливають на суспільство. Військові дії з психологічного боку стають причиною травм, втрат, стресів,

що впливає на емоційно-психологічний стан особистості і відповідно має вплив на суспільне життя в країні. Важливо знати теперішній стан суспільства, а саме соціально-психологічні аспекти, для розуміння людей, їх поведінки, щоб створювати благополуччя та стійкість населення.

На початку треба зазначити, що мотив спільноти змінився, його думки, цілі мотиви на головне – вижити. Перший аспект – кардинальні зміни особистостей. Так чи інакше війна торкається кожного громадянина країни, всі є постраждалими, поведінка й психіка яких після змін внаслідок воєнних дій змінюється назавжди, відповідно змінюється і суспільство.

Прикладами змін є:

1) соматичні розлади фізичного стану – збільшилась захворюваність, особливо серце-судинної системи (гіпертензія, інсульт, інфаркт), спричинено це тим, що населення знаходиться у надмірному збудженні, із-за цього виробляється надмірна секреція гормонів глюкокортикоїдів та зниження гормону естрогену;

2) емоційна сфера особистості – насамперед зміна стеничних реакцій (збудження, безсоння, неконтрольована агресія, депресивні настрої) вони безумовно мають вплив на життя людини і його оточення. Знання таких особливостей населення через війну є дуже важливим для організації освітньої діяльності, та і взагалі для побудови суспільства в воєнний та післявоєнний період;

3) когнітивна сфера особистості – наразі у населення виявлені труднощі з концентрацією уваги, запам'ятовуванням, відтворенням вивченого, забування, зниження рівня креативності та інтелектуальних проявів. Знов ж таки, такі зміни спричинені постійними стресами та напруженням у людей;

4) сфера цінностей, мотивації – за останні роки внутрішній світ людини зазнав змін.

Актуалізувалися проблеми відносин між людьми або ж зміцнення та укріплення соціальних груп, або ж навпаки руйнація та вороже ставлення один до одного. Здавалась б в такі непрості часи все населення країни повинне об'єднуватись, підтримати, допомагати один одному заради однієї мети – перемоги. На жаль, в реаліях відбувається і протилежне – ворожнеча між своїми.

Спричинені конфлікти та розкол суспільства найчастіше в нашій країні у зв'язку з розбіжностями в поглядах стосовно становлення групової ідентичності. Цей процес відбувався повільно і саме за останні роки війни досягли максимуму.

За соціологічними дослідженнями 79,2 % громадян вважають, що Україна все одно має бути незалежною, 16 % поділяли думку про те, що незалежність не принесла нічого доброго, 11 %, що Україна занадто різна, і в одній державі нам не ужитися, тільки 9,5 % зберігали ностальгійну мрію про відновлення СРСР.

Як бачимо, розбіжності досить великі, тобто відбувається розкол суспільства на різні групи. Але й спостерігається міцне об'єднання суспільства в багатьох випадках, особливо під час повітряних тривог люди

зближаються, підтримують морально, долучаються до грошових зборів, саме тоді прослідковується міць і сила народу. Також це доводить, що важливим, у наш час та і взагалі, є проведення математично-статистичних досліджень, за для розуміння ситуації в суспільстві.

5) адаптація людей – безперечно всі наразі постійно адаптуються до нових умов, але особливо хочу зазначити адаптацію переселенців.

Люди намагаються відновлюватись після стресових ситуацій, відновлювати себе як частину суспільства. Звичайно повністю повернутися до колишнього життя неможливе навіть після закінчення війни, але ми, наш мозок, наша нервова система з часом адаптується до таких речей як: звук вибухів, лунавання тривоги, відключення електроенергії, і ми вважаємо це звичайним днем саме через адаптацію.

Під час війни психологія стикається з багатьма проблемами та особливостями, які не знала раніше, це дає розширення кордонів науки, нові методики та підходи для вивчення стану людей. Важливо розуміти соціально-психологічні аспекти теперішнього життя не тільки психологам, а й взагалі всьому суспільству, щоб знати поведінку людей, психологічний стан, взаємодію між собою, надавати підтримку та допомогу, аби сприяти відновленню та пристосуванням для життя у таких умовах.

Список використаних джерел:

1. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання / Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2023. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/374/437>

2. Слюсаревський Микола. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді : наукова доповідь на засіданні президії НАПН України 21 квітня 2022 р. URL: https://www.researchgate.net/publication/360424031_SOCIALNO-PSIHOLOGICNIJ_STAN_UKRAINSKOGO_SUSPILSTVA_V_UMOVAN_POVNOMASSTABNOGO_ROSIJSKOGO_VTORGNENNA_NAGALNI_VIKLIKI_I_VIDPOVIDI_Naukova_dopovid_na_zasidanni_Prezidii_NAPN_Ukraini_21_kvitna_2022_r

Саврук Т. П., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н., доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ І САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми дослідження визначається тим, що педагогічна діяльність визнається як одна із найбільш стресогенних. Майже кожного дня в роботі педагога виникають різноманітні ситуації із високою емоційною напругою, водночас професія передбачає підвищені вимоги до якості виконання діяльності і до особистості педагога. Крім того, в

сучасних умовах педагогічна діяльність часто пов'язана із виконанням додаткових функцій та понаднормовим навантаженням. Отже здатність ефективно виконувати професійну діяльність в умовах дії стресових факторів є надзвичайно важливою для педагога в сучасних умовах.

Дослідження стресостійкості базуються на уявленнях про стресу, які сформовані такими ученими, як Р. Лазарус, Г. Сельє, С. Фолкман, Ю. Щербатих. Р. Лазарус, досліджував стрес з урахуванням фізіологічного, психологічного і поведінкового рівнів розуміння стресу. Науковцем було висунуто концепцію, відповідно до якої фізичний стрес, викликаний зовнішнім чинником, і психологічний (емоційний) стрес, пов'язаний з оцінкою людиною майбутньої ситуації як загрозової або важкої було розділено. Тобто, при фізіологічному стресі реакції мають узагальнений характер, при психологічному ж – реакції індивідуальні [3].

Науковці Г. Мигаль та О. Протасенко характеризують стресостійкість як здатність людини протистояти негативному впливу стресових чинників, яка зумовлена індивідуальним набором вроджених та набутих психологічних і фізіологічних властивостей і процесів [2].

Структура стресостійкості педагога має такі складові: а) психофізіологічна складова відображає генетично детерміновані особливості, які впливають на здатність організму протистояти впливу негативних факторів; б) емоційна складова відображає емоційну реакцію на стресову ситуацію в професійній діяльності, що впливає на здатність проявляти самовладання та самоконтроль; в) особистісна складова включає мотивацію досягнення, локус контролю, самооцінка особистості, Я-концепцію та особистісну саморегуляцію; г) складова самооцінки дозволяє оптимально використовувати особистісний потенціал, сприяє саморегуляції та підвищує стресостійкість у складних умовах професійної діяльності; д) поведінкова складова відображає дії та вчинки фахівця у стресовій ситуації задля нейтралізації впливу стрес-факторів і підтримки балансу між вимогами професійної діяльності та внутрішніми ресурсами, що задовольняють цим умовам [4].

Отже ми маємо відзначити, що серед психологічних складових стресостійкості педагога важливе місце займає саморегуляція емоційного стану та поведінки. Саморегуляція особистості визначається науковцями як цілеспрямований вибір дій, що спрямований на побудову поведінки та психічного стану, що будуть відповідати завданням особистісного розвитку, професійного та суб'єктного становлення у середовищі [1].

Підсумовуючи сказане вище, можемо зауважити наступне:

– стресостійкість як здатність особистості витримувати вплив стресового чинника та зберігати достатній рівень працездатності, зумовлюється індивідуальним комплексом вроджених і набутих властивостей;

– стресостійкість має багатокомпонентну структуру, складовими якої є психофізіологічний, емоційний, особистісний і поведінковий компоненти;

– центральною складовою є саморегуляція, що полягає в створенні особистістю необхідного психоемоційного та фізичного стану.

Крім того, варто відмітити особливе значення стресостійкості та саморегуляції в діяльності спеціального педагога. Адже специфіка роботи педагогів в спеціальній та інклюзивній освіті передбачає взаємодію з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), що висуває додаткові вимоги до самовладання та саморегуляції фахівця задля надання якісних освітніх послуг різним категоріям дітей з ООП. Творчий характер цієї роботи також вимагає постійного опанування нових навичок і знань, щоб встановити продуктивні стосунки з дітьми та їх батьками для подальшої співпраці за для розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Денис О. Саморегуляція особистості як психолого-педагогічна проблема. *Наука і освіта*. 2020. Вип. 4. С. 53–59

2. Мигаль Г. В., Протасенко О. Ф. Стресостійкість людини-оператора. Методи підвищення стресостійкості. *Відкриті інформаційні та комп'ютерні інтегровані технології* : зб. наук. пр. Харків, 2008. С. 248–252.

3. Подольчак Н. Ю. Дорош І. М., Дорош О.І. Сутність, причини виникнення та підходи до регулювання стресових ситуацій на підприємствах. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 778. С. 101–108.

4. Цибуляк Н. Ю. Бондарчук А. Є. Структура професійної стресостійкості спеціального педагога. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 6. Т. 2. С. 154–158.

Степанова Є. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Вивчення і розуміння особливостей поведінки студентів в конфліктних ситуаціях є важливим в контексті формування особистості майбутнього фахівця. Саме в студентському віці закріплюються форми поведінки, в яких особистість реалізує своє ставлення до інших людей в ситуаціях кооперації та конкуренції [2]. В цій доповіді ми окреслимо основні теоретичні підходи до дослідження даної теми.

Конфлікт – властивість стану людських взаємостосунків, викликаних нестачею тих чи тих важливих ресурсів і виражений у гострій психологічній напрузі та діях протидіювання. Процес конфлікту є доволі

структурованим та послідовним, його можна представити в вигляді ланцюжка: конфліктна ситуація + інцидент → конфлікт [3].

Геракліт, античний філософ, (530–470 рр. до н. е.) вважав, все у світі з'являється через конфлікти та ворожнечу, вважав, що єдиний закон у Всесвіті – це війна. Він перший звернув увагу на те, що конфлікти не є чимось негативним, а навпаки дають поштовх до чогось нового і допомагають суспільству розвиватися. Такі видатні люди античності як Платон та Аристотель, що жили в V–IV ст. до н. е, також звернули увагу на конфлікти. «Вони вважали, що людина за своєю природою – істота суспільна; окрема людина є лише частина більш широкого цілого – суспільства; закладений в людині суспільний початок додає йому здатності до взаєморозуміння та співробітництва з іншими людьми» [1].

В. Моляко визначив специфічне значення стратегій поведінки в конфлікті як оригінального психічного утворення. Він вважав стратегії одиницею мисленої діяльності людини. Вона являє собою готовність до творчої діяльності й наявність здібностей та умінь для її здійснення. За його визначенням, стратегія – це генеральний план дій, напрямок пошуку та розробки, який підкорює всі інші дії, коли діяльність спрямована на отримання та перетворення нової інформації. Складається вона з трьох циклів:

1. Досягнення підтвердження чи не підтвердження.
2. Формування гіпотези та попереднє вирішення (прогнозування результату).
3. Оцінювання та розуміння умов [4].

К. Томас для опису поведінки людей у конфліктах, використовує двомірну модель регулювання конфліктів, де основною ознакою є кооперація, що пов'язана з увагою людний до інших, і друге – напористість, що характеризується акцентом на власних інтересах.

К. Томас при вивченні конфлікту не розглядав його як негативне явище, яке треба уникати. Тогочасне розуміння конфліктів було сконцентроване навколо їх вирішення і повернення до стану гармонії. На думку автора погляди потроху починали змінюватися через наступні причини:

- Розуміння, що конфлікти мають не тільки негативні наслідки, і прагнути до повного усунення конфліктів неефективно.
- Збільшення кількості досліджень, які вказували на позитивні впливи конфліктів на суспільство.

Психологи К. Томас і Р. Кілман виділяють 5 можливих дій в конфліктних ситуаціях: співпраця – це спільне вироблення рішення, учасники конфлікту знаходять рішення, що задовольняє інтереси обох сторін; компроміс- угода, що укладена на основі поступок двох сторін конфлікту, пропозиція, що частково задовольняє інтереси двох сторін одночасно; уникнення (ігнорування) – уникнення конфлікту, прагнення вийти з конфлікту, не дозволяючи його, відсутність прагнення до досягнення власних цілей та повна відсутність прагнення до кооперації; адаптація – орієнтація на інтереси інших людей, цей спосіб завдає шкоди

особистим інтересам людини, яка використовує цей спосіб; конкуренція – це боротьба за власне благо і захист власної позиції.[1]

А. Маслоу у своїх дослідженнях поділяв стратегії поведінки особистості на функціональні, тобто цілеспрямовані, і експресивні. Експресивні стратегії поведінки людини є певним відображенням особисті, вони не мають конкретної мети. Загальний стиль поведінки (стратегії поведінки) віддзеркалює індивідуальність людини. Він розробив ієрархію потреб, згідно з якою стимулом діяльності є задоволення потреб. Доти, поки не задоволені базові потреби, вищі потреби є не цікавими. Після задоволення потреби втрачають свою мотивуючу силу в стратегіях поведінки особистості [4].

Тож, можна зробити висновок, конфлікт є структурованим та послідовним, а його дослідженням і вивченням його особливостей зацікавились ще до нашої ери. Щодо стратегій поведінки у конфлікті, можна зазначити, що вони відіграють важливу роль у соціальному житті особистості, впливають на продуктивність вирішення конфліктної ситуації та ефективність комунікації. Але треба зазначити, що жоден стиль не є універсальним для всіх випадків, важливо, щоб людина вміла їх поєднувати та використовувати ефективний стиль до конкретної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Барабанов І.В., Андрєєва Т.Є., Гетьман О. Сучасний конфлікт-менеджмент : монографія. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 204 с.
2. Гриньова Н. В. Петлюк, А. І. Конфліктна поведінка студентів-психологів під час навчання у закладах вищої освіти. *Психологічний журнал*. 2019. С. 15–24.
3. Мелеганіч Г. І. Конфлікти: сутність, типи, етапи та способи управління. 2021. URL: <https://vseosvita.ua/c/pedagogy/post/45012#:~:text=%D0%9A%D0%BE%D>

Тимченко А. О.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ НА РІВЕНЬ ТВОРЧОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА РИЗИКИ ВИГОРАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Творчі професії є одними з найбільш емоційно насичених і вимагають постійного залучення особистості до процесу генерації нових ідей, рішень та продуктів. Проте, разом із творчими викликами часто виникають і складні психологічні проблеми, серед яких одним із ключових факторів є професійне вигорання. Вигорання у творчих працівників тісно пов'язане з внутрішньоособистісними конфліктами, які створюють на тлі дисбалансу між

високими професійними вимогами та емоційними потребами особистості. Відсутність здатності до саморегуляції цих конфліктів веде до емоційного усвідомлення, зниження продуктивності та втрати мотивації до творчої діяльності. Вигорання – це синдром, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження професійних досягнень. Одним із основних факторів, що провокують розвиток цього стану, є внутрішньоособистісні конфлікти. Відсутність здатності до саморегуляції цих конфліктів веде до емоційного виснаження, зниження продуктивності та втрати мотивації до творчої діяльності. Особливо цей аспект стає в умовах військових дій, коли психологічний тиск і постійний стрес призводять до ще більших емоційних навантажень на працівників творчих професій [1].

Війна є потужним стресовим фактором, що значно впливає на психоемоційний стан людей, зокрема представників творчих професій. У таких умовах внутрішньоособистісні конфлікти загострюються, більшість людей зіштовхуються з невизначеністю майбутнього, тривогою за власну безпеку та безпеку близьких. Додаткові психологічні тиски через війну підсилюють ризик емоційного виснаження та розвитку професійного вигорання. Багато працівників творчої сфери, від яких вимагають високого рівня креативності, стикаються з проблемою зниження продуктивності через внутрішні конфлікти, пов'язані зі стресом, тривогою та почуттям безпорадності. Творчі професії потребують не лише індивідуальної креативності, а й активної взаємодії з колегами, замовниками або аудиторією, що робить міжособистісні відносини ключовим аспектом професійної діяльності. Однак, частина міжособистісних конфліктів може суттєво впливати на рівень емоційного вигорання та творчої продуктивності. В умовах війни, коли зростає стресовий фон, міжособистісні конфлікти залишаються ще більш гострим питанням, що закінчується ризиком вигорання.

Вивчення міжособистісних конфліктів та їхнього впливу на продуктивність команди, показало, що активний конфлікт зменшує індивідуальну та групову продуктивність. Це підтверджується дослідженнями Maslach С. та Bakker А. В, які підкреслюють, що невирішені конфлікти є прямим шляхом до розвитку синдрому вигорання, особливо у творчих професіях. Визначено, що конфлікти, особливо в умовах стресу, такого як війна, призводять до швидкого виснаження працівників, особливо у сферах, де необхідна постійна креативність. Психологічне навантаження, викликане конфліктами, призводить до зниження здатності генерувати нові ідеї. Леонтьєв Д. О. підкреслює важливість емоційної саморегуляції як зниження рівня конфліктів у колективі та запобігання вигоранню. Використання комунікативних стратегій і техніки управління конфліктами дозволяє зберегти психологічну рівновагу та підтримувати високу продуктивність. Використання ресурсів для управління конфліктами дозволяє зменшити їх негативний вплив на роботу команди [2–5].

Війна має потужний негативний вплив на психоемоційний стан творчих працівників, посилюючи внутрішньоособистісні конфлікти та підвищуючи

ризик професійного вигорання. Стратегічне використання емоційної саморегуляції, рефлексії та розвитку психологічної стійкості зменшує негативний вплив цих факторів і підтримує творчий потенціал [6]. Важливою є розробка спеціальної програми психологічної підтримки творчих працівників в умовах війни, яка сприятиме збереженню їхньої професійної активності та емоційного здоров'я. Здатність особистості ефективно регулювати свої емоції та стійко переносити стресові ситуації є критичним чинником у підтриманні високого рівня креативності та продуктивності.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М. Психологічні детермінанти професійного виховання працівників творчих професій. *Вісник НАПН України*. 2015. № 2. С. 23–28.

2. Maslach C., Leiter M.P Burnout. New York : John Wiley & Sons, 2016. 360 с.

3. Баккер А. Б., Демеруті Е. Модель вимог до роботи та ресурсів: сучасний стан. *Журнал управлінської психології*. 2007. Вип. 22. № 3. С. 309–328.

4. Джен К. А. Мультиметодичне дослідження переваг і збитків внутрішньогрупового конфлікту. *Щоквартальник адміністративної науки*. 1995. Вип. 40. № 2. С. 256–282.

5. Леонтьєв Д. О. Проблема творчої активності особистості у контексті саморегуляції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Психологія*. 2019. № 1. С. 78–85.

6. Олійник М. Когнітивно-повідінкова терапія орієнтована модель допомоги при нервовому вигоранні. URL: <https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Oliynyk-M.-KPT-orientovana-model-dopomogy-pry-emotsynomu-vygoranni.pdf>

Тітаренко С. А., к.психол.н., доц.,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ імені Олександра Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Військові конфлікти завжди мають серйозний вплив на психічне здоров'я населення, особливо дітей, які є найвразливішими до наслідків війни. У таких складних умовах особливо важливою стає робота практичних психологів у закладах дошкільної освіти, адже саме вони забезпечують психологічну підтримку дітям, їхнім сім'ям, а також освітньому персоналу. Війна в Україні актуалізувала потребу в підготовці фахівців, які здатні працювати в екстремальних умовах і реагувати на психологічні травми дітей. Тому, розгляд особливостей професійної підготовки практичних психологів дошкільних закладів в умовах війни є актуальним.

Проблема ефективної організації підготовки фахівців психологічного профілю є предметом наукових досліджень у багатьох країнах, як вітчизняних дослідників (І. Булах, В. Волошина, В. Гальченко, Г. Гончаровська, О. Кокун, В. Кузьменко, Л. Лохвицька, О. Матвієнко, В. Панок, Ю. Приходько, Т. Ткач, О. Федан, Т. Ханецька, О. Федоренко, Н. Чепелева та ін), так і зарубіжних (К. Albritton, Bond, S. Boyle, D. Barnett, R. Bischoff, J. Fogaca, E. Heinonen, A. Hudson, N. King, D. Hevey, R. Mathews, M. Rønnestad, T. Skovholt, J. Watson, A. Widerstrom, W. Willis, C. Woodcock та ін.).

Готовність студента до психологічної діяльності визначається рівнем розвитку професійних компетентностей, які є ключовими якістьми його особистості. Відповідно до професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти», під час здобуття психологічної освіти у закладі вищої освіти студент має опанувати низку компетенцій для виконання таких трудових функцій: проведення психологічної профілактики; здійснення просвітницької роботи щодо психологічного благополуччя та психічного здоров'я; проведення психологічної діагностики; надання психологічної допомоги за запитом; розвиток власної професійної майстерності та самоосвіта; співпраця з педагогічними працівниками для організації ефективного освітнього процесу; виконання організаційно-методичної роботи [2].

В. Панок підкреслює значущість професійної підготовки в межах навчання у закладах вищої освіти та пропонує трирівневу модель здобуття психологічних знань. Перший рівень, загальнонауковий, має базуватися на теоріях, гіпотезах та підтверджених дослідженнями фактах. Другий рівень охоплює практичну психологію, а третій – техніки та досвід роботи в конкретних методах, або так званий індивідуально-типологічний рівень, який враховує особливості кожної особистості, що навчається [1].

Однією з основних особливостей підготовки психологів в умовах війни є адаптація освітніх програм до нових реалій. У сучасних умовах навчання має враховувати:

1) *психологічну травму і травматерапію* (практичні психологи повинні розуміти механізми виникнення психологічних травм, що викликані війною, і володіти методами їх корекції);

2) *кризове консультування* (сучасні освітні програми з психології повинні включати теми, пов'язані з кризовою підтримкою для дітей і дорослих, які зазнали впливу стресових і травматичних ситуацій);

3) *навички швидкого реагування* (в умовах війни важливо навчити психологів оперативно реагувати на стресові ситуації в колективах дітей та допомагати їм подолати страхи, тривоги, пов'язані з військовими діями).

Через загрозу безпеці під час воєнних дій багато навчальних процесів переведено в дистанційний формат. Це стосується і підготовки психологів. Дистанційні курси, вебінари, онлайн-консультації стають важливими інструментами для професійного розвитку. Саме інтерактивні платформи дозволяють психологам: отримувати нові знання та практикувати їх в онлайн-середовищі; обмінюватися досвідом із колегами з інших регіонів; швидко адаптуватися до змін, які диктує воєнний конфлікт.

Необхідно зауважити, що підготовка практичного психолога в умовах війни має враховувати етичні питання, які стосуються роботи з дітьми, що переживають психічні травми. Психологи мають зберігати етичні стандарти, навіть у критичних умовах, забезпечуючи конфіденційність інформації про дітей та їхні родини. Практичні психологи повинні уникати додаткового травмування дітей під час роботи з їхніми переживаннями. Дуже важливо навчити психологів ефективно взаємодіяти з батьками дітей, які переживають стрес, щоб допомагати їм у стабілізації емоційного стану дитини.

Війна несе ризики психологічного вигорання не тільки для дітей та їхніх батьків, але й для самих практичних психологів. Тому під час їхньої професійної підготовки особлива увага має приділятися формуванню навичок самопідтримки та роботи зі стресом. Зокрема, психологів треба навчати: технікам саморегуляції для збереження емоційної стійкості; методам супервізії та підтримки колег; організації роботи в команді для взаємної допомоги.

Отже, професійна підготовка практичних психологів для закладів дошкільної освіти в умовах війни має свою специфіку, пов'язану з викликами, які диктують військові реалії. Основні акценти робляться на вивченні кризового консультування, травматерапії, етичних аспектів роботи в умовах війни, а також на розвитку навичок самопідтримки. Якісна підготовка таких фахівців є надзвичайно важливою для забезпечення психологічного добробуту дітей, їхніх сімей та освітнього середовища в цілому.

Список використаних джерел:

1. Панок В. Г. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики. Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. Київ : Ніка-Центр, 2002. С. 18–28.

2. Професійний стандарт «Психолог закладу освіти» (2020) : наказ Мінекономіки від 24.11.2020 № 2425. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf

Трипольська А. Ю., здобувачка вищої освіти
за другим (магістерським) рівнем освіти
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панфілова Г. Б., к. психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, життєстійкість стає критично важливою для підтримки психічного здоров'я та загального добробуту. Закономірно, що підвищеної актуальності набули поняття стресостійкості, життєстійкості, емоційної

стійкості, психофізіологічної стійкості та резильєнтності. Ці терміни пов'язані з ресурсами, необхідними для успішного подолання стресових ситуацій і захисту від їх травмуючого впливу.

Поняття життестійкості (*hardiness*), запропонували американські психологи Сьюзен Кобейса та Сальваторе Мадді. Багатолітній досвід дослідницької праці змусив науковців звернути увагу на той факт, що життєві труднощі по-різному впливають на поведінку людей. Одні під впливом стресу мобілізуються, знаходять резервні особистісні ресурси, досягають успіху, а інші, навпаки, впадають у стан апатії, байдужості, прагнуть зберігати попередній звичний стан. Прикладні дослідження дозволили визначити особистісний конструкт "*hardiness*" (життестійкість), якій характеризує міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість, не знижуючи успішність діяльності [3].

Як зазначає С. Мадді, "*hardiness*" презентує сукупність установок, атитюдів, що допомагають людині перетворювати стресогенні життєві події, трансформувати зміни у можливості (С. Мадді, 2005). У ролі таких атитюдів розглядаються: 1) "залученість" (*commitment*) – упевненість у тому, що участь у подіях, які відбуваються, дає максимальний шанс знайти щось цінне і цікаве для особистості; 2) "контроль" (*control*) – упевненість у тому, що боротьба дозволяє впливати на результат того, що відбувається, хоча успіх не є гарантованим; 3) "виклик", "прийняття ризику" (*challenge*) – сприйняття особистістю подій життя як виклику і випробування себе, упевненість людини в тому, що все, що відбувається, сприяє її розвитку за рахунок знань, що здобуваються з досвіду – або позитивного, або негативного (Maddi, 2002; Maddi, 20048). При діагностиці життестійкості слід ураховувати те, що включеність, контроль та прийняття виклику, з одного боку, вважаються невід'ємними складовими загального виміру життестійкості. З іншого боку, їх цілком можливо розглядати й як окремі якості. Тому, найбільш обґрунтований підхід полягає у необхідності врахування чотирьох показників: включеності, контролю, прийняття виклику, а також їх суми як загального показника життестійкості. Адже, наприклад, для певної людини можуть бути властиві високі показники виклику та контролю, але низький показник прийняття виклику [1].

Сучасні науковці, що вивчають життестійкість як "установки, атитюди, що допомагають людині перетворювати стресогенні життєві події, трансформувати зміни у можливості" доповнюють це поняття аналізом психофізіологічних аспектів стійкості. Сучасні підходи до вивчення психофізіологічної стійкості (резильєнтності) людини охоплюють різні погляди на дану проблематику. Досить різноманітні підходи ілюструють складність та багатовимірність вивчення психофізіологічної стійкості людини. Аналіз сучасних наукових праць дозволив дійти до висновку, що вивчення психофізіологічної стійкості

може засновуватися на використанні широкого кола підходів і методів, спрямованих на оцінку здатності людини адаптуватися, відновлюватися та процвітати перед обличчям негараздів та викликів.

В якості інструментарія вивчення життестійкості можна розглядати: Шкалу резильєнтності Коннора-Девідсона (CD-RISC), опитувальник Basic Ph, Тест стресостійкості С.Мадді, Методику «Індикатор копінг-стратегій» Д. Амірхана, Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя». За допомогою цих методик можна отримати інформацію стосовно психофізіологічної стійкості, стратегій подолання стресу та ресурсів особистості. Негативні емоційні стани, такі як, тривога, депресія, гострий стресовий розлад, які можуть супроводжувати переживання складних життєвих подій, можна дослідити з використанням наступних методик: Шкала оцінювання впливу травмивної події (IES-R), Шкала депресії Бека (BDI), Діагностичні критерії гострого стресового розладу (DSM-5), Шкала тривоги Гамільтона (HAM-A).

Список використаних джерел:

1. Кокур О. М. Діагностика професійної життестійкості та психофізіологічної стійкості : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 58 с.

2. Кокур, О. М. Професійна життестійкість особистості: аналіз феномена. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2020. Том. V. Вип. 20. С. 68–81.

3. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життестійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ : Марич, 2009. 76 с.

Федосова Є. Д., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф., професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

В умовах сучасного суспільства зростає кількість дітей із розладами аутистичного спектра (РАС), що накладає значне психологічне та емоційне навантаження на батьків. Виховання таких дітей вимагає від батьків підвищеної стресостійкості, яка залежить від багатьох факторів, у тому числі й гендерних особливостей. Дослідження гендерних відмінностей у стресостійкості може сприяти розробці індивідуальних програм психологічної підтримки, адаптованих до потреб обох груп батьків.

Теоретичні підходи до вивчення стресостійкості та гендерних особливостей базуються на роботах таких дослідників, як Г. С. Костюк та А. М. Прихожан, які розглядають особливості реакцій чоловіків і жінок на тривалі стресові ситуації. С. Л. Рубінштейн та І. П. Лисенкова досліджують

особливості адаптації та методи психологічної підтримки батьків у стресових умовах [3, 4].

Особливості психоемоційних станів у батьків дітей з РАС, а також ефективність адаптивних стратегій, орієнтованих на подолання стресу, розглянуто в працях Л. А. Карпової та Ю. І. Чиркова. Аспекти гендерної стресостійкості в умовах тривалого навантаження, які формуються під впливом соціальних очікувань, відзначені в роботах О. В. Соколова та М. Л. Лук'янової [4, 5].

Мета дослідження полягала у визначенні гендерних особливостей стресостійкості батьків дітей з розладами аутистичного спектра, що поставило перед авторами завдання: проаналізувати гендерні відмінності у стратегіях подолання стресу батьками дітей з РАС; дослідити рівень емоційного виснаження у матерів і батьків дітей з РАС; визначити основні стратегії адаптації, які допомагають батькам ефективно долати стресові ситуації.

Результати досліджень свідчать, що виховання дітей з РАС супроводжується підвищеним рівнем тривожності, що призводить до різних форм емоційного вигоряння. Жінки здебільшого застосовують соціально орієнтовані стратегії адаптації, зокрема підтримку з боку родичів і друзів. Натомість чоловіки більш схильні до раціонального підходу, включаючи планування та пошук інформації, що дозволяє структурувати обов'язки та зменшити навантаження.

Когнітивна сфера. Жінки частіше відчувають когнітивні порушення, такі як зниження концентрації уваги та пам'яті через тривожні думки, пов'язані з майбутнім дитини. Чоловіки здебільшого фокусуються на вирішенні практичних питань, уникаючи надмірного занурення в емоційний аспект ситуації, що позитивно впливає на їхню стресостійкість [1].

Емоційна сфера. Жінки частіше виявляють підвищений рівень тривоги, страху за майбутнє дитини та пригніченість. Зокрема, у матерів спостерігаються ознаки емоційного вигоряння, зумовлені постійним навантаженням і почуттям відповідальності. Чоловіки, зазвичай, намагаються контролювати емоції, але можуть мати труднощі з вираженням та відкритим обговоренням своїх почуттів, що впливає на їх емоційну стійкість [2].

Поведінкова сфера. Часто у матерів спостерігається втрата цілеспрямованості поведінки та почуття втоми, що негативно впливає на здатність до організації побуту. Чоловіки, в свою чергу, більше схильні до пошуку інформації та практичної допомоги, що сприяє раціональному підходу до подолання труднощів [6].

Отже, проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновки:

1. Емоційне виснаження матерів є серйозною проблемою, зумовленою високим рівнем тривожності та почуттям відповідальності за майбутнє дитини з РАС.

2. Раціональні стратегії подолання стресу є типовими для чоловіків, що допомагає знизити рівень емоційного навантаження, але може призводити до емоційної відчуженості.

3. Соціальна підтримка є ключовою стратегією для жінок, тому важливо забезпечити жінкам доступ до груп підтримки для зниження рівня стресу.

Список використаних джерел:

1. Зливков В. Л. Гендерні особливості стресостійкості у батьків дітей з особливими потребами. *Актуальні питання психології*. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2008. С. 47–53.

2. Долгополова О. В. Соціально-психологічні особливості подолання стресу в батьків дітей з аутизмом. *Психологічний журнал*. 2017. № 4. С. 75–82.

3. Карпова Л. А., Чирков Ю. І. Психологічна підтримка сімей дітей з розладами аутистичного спектра. *Сучасна педагогіка та психологія*. 2019. Т. 6. № 2. С. 121–130.

4. Лисенкова І. П. Стратегії подолання емоційного виснаження у батьків дітей з розладами спектра аутизму. *Журнал соціальної психології*. 2020. Т. 5. № 3. С. 96–102.

5. Соколов О. В. Гендерні аспекти стресостійкості: теоретичні та практичні аспекти. *Психологія особистості*. 2016. № 1. С. 58–64.

6. Решетніков М. М. Розвиток стресостійкості у батьків дітей з особливими потребами : монографія. Харків.

Цимбал П. С., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,
завідувач кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ВІЦІ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

У сучасному контексті війни, особливо в Україні, формування ідентичності молодій особі стає складним процесом, який потребує всебічного аналізу. Вік ранньої дорослості (18–25 років) є критичним періодом, коли особистість активно шукає свою ідентичність, що може бути ускладнено соціальними та психологічними факторами, пов'язаними з війною.

Війна, як соціально травматичний фактор, порушує нормальне функціонування особистості, змушуючи її переосмислювати свої соціальні зв'язки та уявлення про себе. В умовах невизначеності, викликаній військовими конфліктами, особистісна ідентичність зазнає змін, що може призводити до криз. Важливою є роль соціального середовища, яке формує ідентичність через взаємодію з іншими людьми.

Наразі, в умовах ще більш відчутної невизначеності існування втрачаються попередні сенси – на передній план виходять питання: “Хто я?”, “Навіщо?”, “А що далі?” ... Ці запитання мають на меті повернути власні опори. У цьому ж контексті неможливо не звернутися до поглядів В. Франкла, який розглядав прагнення людини до пошуку та реалізації сенсу життя, як вроджену мотиваційну потребу, що притаманна кожній людині, та

є ключовим фактором у розвитку та поведінці, незважаючи на умови в яких знаходиться людина ... дійсно важливим є усвідомлений розподіл того, що лежить в площині власного контролю, а що знаходиться за нею [5].

Психологічні особливості в студентському віці свідчать про змінність уявлень про себе в залежності від етапів життєвих ситуацій, особливо в умовах стресу. Це вказує на чутливість самосприйняття студентів з урахуванням зовнішніх обставин. Показники самовідношення, такі як “відкритість” і “самовпевненість”, підвищуються в моменти найбільшого стресу, що може свідчити про адаптивні механізми, які допомагають справлятися з тиском. Зміни в самооцінці вказують на те, що студенти часто переживають коливання в сприйнятті власної цінності, що може впливати на їхню мотивацію та психологічний стан. В умовах стресу студенти більше схильні до акцентування на загальнолюдських цінностях. Зміни в сприйнятті себе в часі та просторі підкреслюють, що студенти в умовах стресу більше концентруються на минулому, що може впливати на їхнє емоційне благополуччя та здатність планувати майбутнє [3].

Дослідження показують, що молоді люди, які мають високий рівень самостійності, краще адаптуються до соціальних змін і стресових ситуацій. Наприклад, емпіричне дослідження І. Германського виявило, що молоді особи з сильним внутрішнім локусом контролю демонструють вищі показники соціальної адаптації в умовах війни. Згідно з дослідженнями С. Кондратюка, молоді люди з екстернальним локусом контролю (переконання, що їхнє життя контролюється зовнішніми силами) частіше відчують безпорадність та тривогу, що негативно впливає на їхню ідентичність і самоусвідомлення [1].

Теорія соціальної ідентичності Т. Тайфела зазначає, що ідентичність формується через належність до соціальних груп. В умовах війни молоді люди можуть переживати зміни у своїй груповій належності, що призводить до конфлікту між особистісною і соціальною ідентичністю. Концепція резильєнтності (життестійкості) вказує на здатність особи долати труднощі та адаптуватися до стресових умов і зберігати базове уявлення про себе [4]. Дослідження О. Кокуна показали, що молоді люди з високим рівнем резильєнтності успішніше справляються з наслідками війни, зберігаючи свою ідентичність. Відповідно до теорії самоусвідомлення, особистість формує свою ідентичність через рефлексію над власними переживаннями та соціальними взаємодіями. У контексті війни молоді люди можуть переживати загострення самоусвідомлення, що може як позитивно, так і негативно впливати на їхню ідентичність [2].

Таким чином, в умовах війни формування особистісної ідентичності у молоді стає складним процесом, який потребує уваги з боку психологів, як забезпечення емоційної підтримки, соціологів, як досліджування впливу війни на соціальні цінності, та освітніх установ, що розроблятимуть програми задля сприяння розвитку критичного мислення та адаптації молоді до нових реалій. Корекційні програми є особливо необхідними, бо

спрямовані на підтримку молодих людей у розвитку їхньої самостійності та адаптації, що, в свою чергу, сприятиме формуванню здорової ідентичності в умовах змінного соціального середовища. Підсумовуючи, можна стверджувати, що війна мають глибокий вплив на формування особистісної ідентичності, що вимагає комплексного підходу до соціальної адаптації та підтримки молоді в цей складний період.

Список використаних джерел:

1. Германський І. Ю., Кондратюк С. М. Теоретичні підходи до розуміння сутності життєстійкості особистості. *Збірник наукових праць ХІСТ Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 129–132.

2. Кокун О. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномену. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. V. Вип. 20. С. 68–81.

3. Панфілова Г.Б. Динаміка Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2011. Вип. 41. С. 150–158.

4. Tajfel H., Turner J. C. An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.). *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA : Brooks/Cole. 1979. P. 33–37.

5. Frankl V. E. *Man's search for meaning: the classic tribute to hope from the Holocaust*. London : Ebury Press. 2004. 159 pp.

Черненко Д. І.,

студент Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,

професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Війна – це надзвичайний стан буття, який різко змінює повсякденне життя. Вона приносить смерть, руйнування та страждання, порушує звичні способи життя і глибоко впливає на психіку людини. Війна трансформує наші цінності, змінює наше сприйняття часу та змушує нас переосмислити сенс життя. Хоча кожна людина переживає війну по-своєму, загалом вона залишає глибокі психологічні травми і може призвести до зміни особистості та соціальної ідентичності.

Ідентичність людини – це складний концепт, що формується під впливом безлічі чинників: культури, історії, соціальних взаємин. Війна, як потужний каталізатор соціальних трансформацій, здійснює глибокий вплив на психіку людей, трансформуючи їх уявлення про себе та світ. В умовах збройного конфлікту ідентичність стає не лише індивідуальною характеристикою, а й інструментом виживання та опору.

Російсько-українська війна стала черговим витком у формуванні української ідентичності. Як і попередні історичні виклики, вона сприяла

консолідації суспільства та зміні ціннісної системи. Однак, на відміну від попередніх періодів, сучасні процеси відбуваються в умовах глобалізації та інформаційних технологій, що додає їм нової якості [1].

Війна радикально змінює світогляд людей, переосмислюючи їхнє місце у світі та роль України в ньому. Водночас, вона може призводити до розколу в суспільстві, оскільки під впливом стресу та травм змінюються цінності та моральні орієнтири. Конфлікт також впливає на демографічну ситуацію, збільшуючи гендерний дисбаланс, що ускладнює відновлення країни та створює соціальну напругу. Хоча війна вважається виправданою лише для захисту власних прав, агресивні війни, як ця, знаходять підтримку в суспільстві країни-агресора, що свідчить про маніпуляції та пропаганду [2].

Ми маємо відмовитися від негативного стереотипу про Україну як вічну жертву, позбавлену власної сили та гідності. Молодь повинна знати про героїчне минуле нашого народу, щоб зрозуміти, що ми – нація з багатими традиціями та досягненнями. Трагічні сторінки історії мають слугувати уроком, щоб уникнути повторення помилок минулого та сприяти міжкультурному діалогу. Пам'ять про страждання наших предків має виховувати в нас повагу до власної історії та формувати національну самосвідомість [3].

Опитування демонструють значне зміцнення української ідентичності. Зокрема, відчуття європейськості зросло з 3,6 до 6,4 балів за десятибальною шкалою, тоді як ідентифікація з радянським минулим скоротилася більш ніж удвічі – з 2,9 до 1,1 бала. Ностальгія за СРСР тепер охоплює лише 11 % населення, проти 32 % роком раніше. Відчуття відмінності українців від росіян також значно посилилося: якщо у 2021 році лише 55 % респондентів вважали, що українці та росіяни – різні народи, то у квітні 2022 року таких було вже 91 % [1].

Війна викликала значні зміни в українському суспільстві, які не можна не помітити. Деякі з цих змін є позитивними та мають велике історичне значення. Однак, питання про те, як суспільство може подолати кризовий стан, викликаний війною, залишається відкритим. Зовнішні межі української ідентичності стали чіткішими, що виявляється у зростанні європейської ідентифікації та послабленні ідентифікації себе з «радянськими людьми».

За результатами дослідження можна стверджувати, що українці поступово знаходять своє місце у світі та формують свою ідентичність. Однак, питання виходу з кризового стану військових часів залишається відкритим і потребує додаткових зусиль з боку українського суспільства та його лідерів.

Список використаних джерел:

1. Судин Д. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. *Український Тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsinnosti>

2. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання : монограф. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.

3. Замрозевич С. Р. Особливості формування національної ідентичності України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Україна, Київ, 25 травня 2023 року / за загальною редакцією Стадника М. М. Київ : НДГУ, 2023. С. 100–102.

Черняк Т. С.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Саврасов М. В., д.психол.н.,
проф. кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

МЕТОДИ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ В ТЕРАПІЇ ПАНІЧНИХ АТАК

Панічна атака – це раптовий епізод інтенсивного страху чи дискомфорту, який супроводжується вираженими фізичними та емоційними симптомами. На сьогодні існує два основних методи лікування панічних атак: когнітивно-поведінкова психотерапія (КПТ) та медикаментозна терапія.

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є одним із найефективніших методів лікування панічних атак і панічного розладу, що підтверджено численними дослідженнями останніх років. КПТ фокусується на зміні мислення та поведінки пацієнта з метою зменшення інтенсивності і частоти панічних атак.

Когнітивна реструктуризація є ключовим компонентом КПТ для лікування панічних атак, оскільки вона допомагає пацієнтам ідентифікувати і змінювати деструктивні думки, що спричиняють або підсилюють напади. Дослідження показують, що пацієнти, які працюють над зміною катастрофічних думок (“я зараз помру” або “я втрачаю контроль”), з часом краще контролюють свої емоції та можуть уникнути панічної реакції в ситуаціях, що їх провокують. Наприклад, у клінічних дослідженнях, проведених серед пацієнтів із панічним розладом, було виявлено, що після декількох сеансів КПТ більшість пацієнтів демонструють значне зниження рівня тривоги, і багато хто з них повідомляє про зменшення інтенсивності нападів.

Експозиційна терапія є одним із основних методів КПТ, який допомагає пацієнтам подолати страх перед ситуаціями або фізичними симптомами, що асоціюються з панічними атаками. Вона полягає у поступовому “зануренні” пацієнта в ситуації або думки, що викликають тривогу, для зниження рівня страху через десенсибілізацію.

Дослідники виявили, що експозиція до фізичних відчуттів, як то прискорене серцебиття або запаморочення, допомагає пацієнтам звикнути до цих симптомів і не сприймати їх як ознаки небезпеки. Дослідження останніх років показують, що експозиційна терапія, яка часто використовується на середніх і пізніх етапах КПТ, забезпечує довгострокове зменшення частоти та інтенсивності панічних атак. За даними одного з досліджень, близько 75 % пацієнтів з панічними розладами, які пройшли курс експозиційної терапії, відчули значне зниження симптомів протягом шести місяців .

Методи управління диханням і релаксації є важливими елементами КПТ для лікування панічних атак, оскільки вони допомагають контролювати фізіологічну реакцію тіла на тривогу. Гіпервентиляція та напруженість у тілі під час панічної атаки підсилюють відчуття страху, тому навчання пацієнтів методам діафрагмального дихання та прогресивної м'язової релаксації сприяє зниженню рівня тривожності. Регулярне використання методів релаксації значно знижує ймовірність виникнення панічних атак, оскільки пацієнти вчаться керувати фізичними проявами тривоги. Це знижує інтенсивність симптомів, і панічні атаки стають менш виснажливими для пацієнтів.

З розвитком цифрових технологій онлайн-КПТ стала популярною альтернативою традиційній терапії, особливо для людей, які мають обмежений доступ до спеціалістів. Онлайн-КПТ включає структуровані модулі з когнітивної реструктуризації, експозиційної терапії та методів релаксації. Онлайн-КПТ для пацієнтів із панічними атаками є ефективною, зокрема у поєднанні з мобільними додатками, що надають підтримку у кризових ситуаціях. Рандомізовані дослідження серед користувачів онлайн-КПТ продемонстрували, що близько 70 % пацієнтів відзначають покращення симптомів і зниження частоти панічних атак після 8–10 тижнів онлайн-терапії. Дослідники також підкреслюють, що віртуальні терапії є доступнішими, дозволяють слідувати індивідуальному темпу пацієнта та допомагають у подоланні симптомів паніки в реальному часі .

Групова когнітивно-поведінкова терапія також виявляється ефективною при лікуванні панічного розладу. Пацієнти, які проходять групову КПТ, знижують рівень тривоги, підвищують самооцінку та демонструють меншу схильність до панічних атак у порівнянні з тими, хто проходить терапію індивідуально. Дослідження ефективності групової КПТ для пацієнтів із панічними розладами показали, що від 60 % до 70 % учасників демонструють значне зменшення симптомів протягом декількох місяців після завершення терапії. Групову КПТ також допомагає пацієнтам встановити довгострокову підтримку, що підвищує шанси на стабільне покращання.

Висновки. Когнітивно-поведінкова терапія є ефективним методом лікування панічних атак завдяки поєднанню когнітивних і поведінкових технік, які допомагають пацієнтам контролювати симптоми та змінювати деструктивні мислення.

Список використаних джерел:

1. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. Львів : Галицька видавнича спілка, 2021. 416 с.
2. Гаврилюк Ю. Техніки когнітивно-поведінкової терапії у подоланні станів тривоги студентів : матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 2023. С. 71–74.
3. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку : монографія. Чернівці : Технодрук, 2010. 486 с.
4. КПТ є невід'ємною частиною сучасної, цілісної, ефективної моделі турботи про психічне здоров'я. URL: <https://i-cbt.org.ua/pro-kpt>

Чехович Д. В.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Лихолат О. А., д.біол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

РІВЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СЕРЕД ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ЧИННИКИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Емоційне вигорання – це багатовимірний синдром, який проявляється через хронічну втому, емоційне виснаження, зниження особистісної та професійної ефективності. Професія поліцейського супроводжується високими рівнями стресу та небезпекою, що значно підвищує ризики емоційного вигорання. Військові конфлікти, соціальні кризи та зростання суспільної недовіри до правоохоронних органів лише посилюють психологічне навантаження [1].

Чинники емоційного вигорання:

4. Професійні чинники:
  - а. Інтенсивний графік та нестача відпочинку. Поліцейські працюють позмінно, часто без повноцінних перерв, що призводить до накопичення втоми.
  - б. Постійний контакт із небезпекою та кримінальними ситуаціями. Участь у небезпечних операціях викликає фізичне і психічне перенапруження.
  - с. Відсутність емоційної підтримки від керівництва. Брак уваги до психологічного стану працівників призводить до зниження мотивації.
5. Соціальні чинники:
  - а. Суспільний тиск та критика. Вимоги громадськості щодо результативності правоохоронних органів супроводжуються негативною реакцією у разі невдач.
  - б. Проблеми сімейного характеру. Нерегулярний графік роботи та високий рівень стресу негативно впливають на сімейні стосунки поліцейських.
6. Особистісні чинники:

а. Високі внутрішні стандарти та відповідальність. Поліцейські часто встановлюють для себе надмірно високі вимоги, що збільшує психологічний тиск.

б. Психологічна нестабільність. Особиста схильність до тривожних станів або депресії може погіршувати стан працівників під час криз.

Наслідки емоційного вигорання:

1. Психологічні наслідки:

○ Вигорання призводить до депресивних станів, тривожності, зниження концентрації.

○ Виникають труднощі з емоційною регуляцією, працівники стають дратівливими і байдужими.

2. Фізичні наслідки:

○ Поліцейські, які страждають від вигорання, мають підвищений ризик хвороб серцево-судинної системи та порушень сну.

○ Часто виникає хронічна втома, яка знижує загальний рівень життєдіяльності.

3. Професійні наслідки:

○ Знижується ефективність виконання обов'язків, підвищується кількість помилок у роботі.

○ Зростає ймовірність конфліктів із колегами та втрата інтересу до професії.

4. Соціальні наслідки:

○ Проблеми у роботі спричиняють напругу у сімейних стосунках та ізоляцію від соціальних контактів.

Шляхи подолання та профілактика емоційного вигорання

1. Розвиток психологічної підтримки на робочому місці:

○ Впровадження регулярних психологічних консультацій та організація тренінгів із подолання стресу.

○ Групова терапія та підтримка у колективі сприяють емоційному розвантаженню.

2. Оптимізація графіку роботи:

○ Забезпечення гнучкого робочого графіку з можливістю відпочинку після екстремальних завдань.

○ Чергування складних завдань із менш напруженими для попередження перевтоми.

3. Формування культури підтримки на робочому місці:

○ Залучення керівництва до побудови позитивного мікроклімату та розвитку командної роботи.

○ Визнання та заохочення успіхів працівників підвищують мотивацію та знижують рівень стресу.

4. Фізична активність та особистий розвиток:

○ Заохочення до занять спортом та активного відпочинку для відновлення фізичного і психічного балансу.

○ Навчання технік саморегуляції та розвитку особистісних ресурсів для протидії стресу [2–4].

Емоційне вигорання серед працівників поліції є серйозною проблемою, яка впливає на їхнє здоров'я, професійну діяльність та соціальні стосунки. Профілактика цього явища потребує комплексного підходу, що включає психологічну підтримку, оптимізацію робочого процесу та розвиток культури взаємодопомоги. Впровадження ефективних програм профілактики вигорання сприятиме покращенню не лише психічного здоров'я поліцейських, а й загальної ефективності роботи правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. *Mental health in the workplace: Information sheet*. Geneva, 2020.
2. Schaufeli W.B., Maslach C., Marek T. *Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research*. Routledge. 2017. 312 p.
3. Bakker A. B., Demerouti E. Job Demands-Resources Theory: Taking Stock and Looking Forward. *Journal of Occupational Health Psychology*. 2017. V. 22. № 3. P. 273–285.
4. Leiter M. P., Maslach C. Burnout in a New Context. *Work, Engagement, and Meaning*. 2020. V. 16. P. 89–100.

Чубенко Л. А.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ВПЛИВ КАЗКОТЕРАПІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами є комплексом заходів, призначених сприяти в першу чергу їх інтеграції в спільноту ровесників. Казкотерапія – це метод психологічної допомоги, заснований на використанні казок та інших художніх форм. Цей підхід широко застосовується в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, зокрема порушення соціально-емоційної сфери. Казкотерапія не лише заспокоює та розважає дітей, але й сприяє їх соціально-емоційному розвитку. Особливо актуальними ці можливості є для психологічного супроводу дітей, в період зміни звичного оточення і ритму життя в зв'язку із воєнним станом в країні.

Використовуючи казкову форму для корекції емоційних порушень, фахівці допомагають дітям долати почуття тривожності та адаптуватися до різних життєвих ситуацій. Через читання та прослуховування спеціально обраних казок, діти можуть знайти підтримку та розуміння своїх переживань.

Т. Зінкевич-Євстигнєєва відзначає в своїх роботах, що казкотерапія – це процес пошуку сенсу, розшифровка знань про світ і систему

взаємовідносин в ньому [1]. Казкотерапія, це не просто напрямок психотерапії, а синтез багатьох досягнень психології, педагогіки, психотерапії і філософії різних культур.

У казкотерапії можуть виявитися потенційні риси особистості, дещо нереалізоване; може матеріалізуватися мрія; а найважливіше – виникає відчуття захищеності. Казки є важливим психотерапевтичним засобом, який допомагає впорядкувати внутрішній світ дітей з особливими потребами. Дітям з особливими потребами казка допомагає також повноцінно інтегруватися в суспільство.

Процес пізнання світу і власних можливостей дітей схожий на казкові пригоди. Допомогти дитині зрозуміти світ дорослих, наблизитися до внутрішнього світу дитини найпростіше за допомогою казкової історії, наповненої таїнством і чарами, яка передає досвід багатьох поколінь. «Казка близька дитині за світовідчуттям, адже у неї емоційно-чуттєве сприйняття світу» [2, с. 100].

Вплив на соціально-емоційний розвиток:

1. Емоційна обізнаність: Казкотерапія сприяє підвищенню емоційної обізнаності дітей, адже вони вчаться розпізнавати свої емоції та емоції інших. Це особливо корисно для дітей з особливими потребами, які можуть мати труднощі в усвідомленні соціальних сигналів.

2. Соціальні навички: Під час обговорення казок діти вчаться взаємодіяти з однолітками, обмінюючись думками та почуттями. Це сприяє розвитку навичок співпраці, використання мови та комунікації.

3. Проблемно-ситуаційне мислення: Вивчаючи конфлікти та рішення, представлені в казках, діти вчаться шукати способи подолання складних ситуацій у реальному житті. Це розвиває їх критичне мислення та здатність до прийняття рішень.

4. Зниження тривожності та стресу: Казки можуть забезпечити емоційний комфорт, зменшуючи рівень тривожності у дітей. Вони можуть знайти в казках відповіді на свої страхи й тривоги, зокрема ті, які стосуються зміни у житті або взаємодії з іншими.

Казкотерапія може реалізовуватися в різних форматах: індивідуальні заняття, групові сесії, творчі майстер-класи. Це дає можливість адаптувати методику до потреб конкретної групи дітей. Важливо залучати дітей у процес створення казок, що дозволяє їм стати активними учасниками, а не лише спостерігачами.

1. Створення персоналізованих казок: Використовуючи життєві ситуації дитини, спеціалісти можуть створити унікальні казки, що допоможуть дитині впоратися з її переживаннями.

2. Обговорення казок: Після читання казки можна обговорити її зміст, ставлячи запитання, які стимулюватимуть дітей до роздумів над власними почуттями та переживаннями.

3. Інтерактивні ігри: Адаптація казок в ігровий формат, де діти можуть грати ролі з казки, дозволяє їм практично відтворити соціальні ситуації і відпрацювати навички спілкування.

Отже, казкотерапія є ефективним інструментом для соціально-емоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вона дозволяє дітям краще розуміти свої емоції, розвивати соціальні навички та впевненість у собі. В умовах інтеграції дітей з особливими потребами у загальноосвітні заклади, казкотерапія може стати цінним доповненням до арсеналу практичного психолога.

Список використаних джерел:

1. Кулачківська С. Є. Методи вивчення психічного розвитку дитини дошкільника. Київ : Світич, 2003. 40 с.
2. Заліток Л. М. Казкотерапія за Василем Сухомлинським. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 6. С. 99–106.
3. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 293–298.

Чупріна Ю. І., студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів)

ДЕЗАДАПТИВНА МРІЙЛИВІСТЬ МОЛОДІ ЯК КОМПЕНСАТОРНИЙ МЕХАНІЗМ ПІД ЧАС ЗІТКНЕННЯ З ТРУДНОЩАМИ

Актуальність теми дослідження визначається у впливі дезадаптивної мрійливості на повсякденне життя молоді, часто впливаючи на їхню успішність, соціальні зв'язки та емоційне здоров'я. Дослідження і висвітлення цього феномена є важливим, оскільки надмірна мрійливість може призвести до значних порушень у соціальній та академічній сферах.

Мета: теоретично дослідити явище дезадаптивної мрійливості як компенсаторний механізм і спосіб зменшення впливу негативних емоцій та відволікання від стресів повсякденного життя молоді.

Дезадаптивна мрійливість як компенсаторний механізм для подолання дефіциту позитивних емоцій чи дисоціації від труднощів повсякденного життя стає своєрідним способом втечі від реальності, який допомагає людині абстрагуватися від власних почуттів та оточуючих, потенційно стресових чи напружених ситуацій. В житті людини відбувається занадто багато впливових, на подальшу якість життя, ситуацій, які необхідно контролювати. Кожна подібна ситуація є деякою мірою стресовою, стосовно чого людина, в даному випадку молодь, обирає різні способи абстрагування. Дезадаптивна мрійливість є одним з поширених видів абстрагування. Тож цей процес дозволяє надовго зануритися в фантазії, які часто стають своєрідною схованкою від стресів та нестабільних ситуацій у

житті. Людина може годинами мріяти, віддаючи перевагу вигаданому світу, який відчувається більш цікавим, ніж реальний. Вона легко дратується, коли щось зовнішнє перериває цей процес, а це порушення може викликати сильний стрес і навіть сором [4].

Такого роду мріяння нерідко вмикається автоматично, особливо під впливом певних тригерів, таких як музика або самотність, зазначає Елі Сомер в журналі «Contemporary Psychotherapy», в статті «Деадаптивні мрії: якісне дослідження». Ця розумова діяльність відбувається головним чином, коли людина знаходиться на самоті (наприклад, в ліжку перед сном) і зосереджена головним чином на плануванні майбутніх дій і програванні подумки міжособистісних контактів [3].

Хоча люди з деадаптивною мрійливістю усвідомлюють різницю між реальністю і вигаданим світом, іноді їх поведінка під час фантазування може виглядати дивною для оточення. Наприклад, вони можуть почати несвідомо відтворювати міміку чи жести, які також є частиною фантазії. Людина відчуває себе присутньою в історії, яка відбувається в фантазії, і таким чином поводить себе так, ніби ця ситуація актуальна для прояву міміки та жестикуляції. Це, в свою чергу, може спричинити додатковий дискомфорт, якщо людина усвідомлює, що її поведінка викликає здивування в інших. Такі ситуації часто породжують сором і невпевненість, посилюючи відчуття «дивакуватості» та думки про те, що оточуючі можуть ставитися до них з осудом. Особливо сильно відчуття сорому чи своєї «дивної» поведінки може впливати на молодих людей в колективі. Також це може заважати успіхам в академічній діяльності та ставати бар'єром в соціальних взаємодіях. Причина тому – людина програє вигадані сценарії соціальних взаємодій, а не дійсно входить в контакт з іншими.

Деадаптивна мрійливість може надавати фізичних відчуттів та емоційної ейфорії. В своїй статті Ніріт Соффер-Дудек вказувала історію 22-річної дівчини, що могла мріяти годинами і відчувати себе завдяки цьому неймовірно щасливою. Згідно з її словами – вона робила це скільки себе пам'ятає. Та після закінчення «сесії» мріяння, наставав момент усвідомлення та відчуття провини, стосовно того, що весь цей час можна було робити *реальні* речі – наприклад допомогти батькам чи провести час з її сестрою [2].

Висновки. Деадаптивна мрійливість є важливим проявом адаптації, та має часто негативний вплив на повсякденні та соціальні аспекти життя. Ця розумова діяльність як викликає позитивні емоції так і погіршує сприйняття та якість життя поза мріянням. Замість того, щоб допомагати долати труднощі, така форма мрійливості створює додаткові проблеми: відчуття самотності, зростання соціальної ізоляваності та навіть сором за свою поведінку, що поглиблює внутрішній конфлікт.

Список використаних джерел:

1. Ross C.A., Ridgway J., George N., Maladaptive Daydreaming, Dissociation, and the Dissociative Disorders, 2020. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36101866/>

2. Soffer-Dudek N. Ph.D. Consciousness and Psychopathology Attention Why We Should Take “Maladaptive Daydreaming” Seriously Daydreaming isn’t a mental disorder – except for cases in which it is, 2022. URL: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/consciousness-and-psychopathology/202205/why-we-should-take-maladaptive-daydreaming-seriously>

3. Somer E. Maladaptive Daydreaming: A Qualitative Inquiry Journal of Contemporary Psychotherapy, 2002. URL: https://www.researchgate.net/publication/226088977_Maladaptive_Daydreaming_A_Qualitative_Inquiry

4. Somer E., Lehrfeld J., Bigelsen J., Jopp D.S. Development and validation of the Maladaptive Daydreaming Scale (MDS), 2015. URL: <https://cdn.labmanager.com/assets/articleNo/9712/doc/22895/3549b0f8-de9d-418e-b941-2f89116d0698-2016-mds.pdf>

Шевченко А. І., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Лихолат О. А., д.б.н., проф., професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів)

ПОНЯТТЯ ЧАСУ В СИТУАЦІЇ “ЛЮДИНА – КОМП’ЮТЕР”

Поняття часу стало об’єктом філософських і психологічних дискусій протягом історії. У античності Платон розглядав час як рухому подобу вічності, а Арістотель описував його як “кількісну міру” руху. У Новий час філософи, такі як Ісаак Ньютон, сприймали час як об’єктивну величину, яку можна виміряти. Проте ХХ століття ознаменувалося концепцією Анрі Бергсона, який акцентував увагу на суб’єктивному аспекті часу, розділивши “досвідчений час” та “науковий час”. Це розмежування стало основою для психологічних досліджень часу як психологічної категорії [1].

Час сприймається по-різному залежно від внутрішніх станів та зовнішнього середовища. Психологи вивчають вплив емоцій, мотивації та контексту на відчуття плину часу. Наприклад, позитивні емоції зазвичай прискорюють його, тоді як негативні уповільнюють. Ефект “занурення”, коли людина настільки зосереджується на задачі, що втрачає відчуття часу, є важливим аспектом цього сприйняття. Індивідуальні відмінності, такі як темперамент і життєвий досвід, також формують сприйняття часу [2, 3].

З розвитком цифрових технологій відчуття часу зазнало значних змін. Цифрове середовище забезпечує миттєвий доступ до інформації, створюючи ілюзію “прискореного часу”. Соціальні мережі та онлайн-ігри можуть призводити до “уповільненого часу”, коли людина втрачає зв’язок із реальністю. Чим більше користувач “занурений” у цифровий простір, тим більше змінюється його сприйняття часу, що може викликати ефект віртуальної реальності.

Основні причини, чому люди проводять час за комп’ютером, включають соціальні та інформаційні потреби, а також бажання

відволіктися від повсякденної рутини. Соціальні мережі слугують важливим джерелом підтримки зв'язків, тоді як комп'ютери надають доступ до різних видів розваг, дозволяючи уникнути буденності та насолодитися приємними заняттями [4].

Занурення у цифрове середовище часто призводить до “втрати відчуття часу”. Це явище, яке спостерігається під час використання соціальних мереж чи онлайн-ігор, пояснюється здатністю технологій створювати відчуття реальності. Дослідження підтверджують, що “потік” виникає, коли користувач настільки захоплений процесом, що не помічає, як проходить час. Залежність від цього ефекту може знижувати увагу до реального світу і негативно впливати на психічне здоров'я [5].

Важливим аспектом цифрового добробуту є підтримка балансу між використанням часу за комп'ютером і психологічним комфортом. Час, проведений за комп'ютером, має відповідати рівню психічного і фізичного благополуччя, щоб уникнути виснаження. Надмірне використання комп'ютера може призвести до розладів уваги та емоційної нестабільності. Ефективне управління часом та регулярні перерви допомагають підтримувати баланс і високу продуктивність.

Поняття часу є складним, охоплюючи філософські, психологічні та технологічні аспекти. Історичний розвиток концепції показує перехід від об'єктивного до суб'єктивного сприйняття, яке залежить від емоцій та особистих характеристик.

Сучасні технології змінюють відчуття часу, створюючи ілюзії “прискореного” або “уповільненого” часу. Важливим є баланс між часом, проведеним за комп'ютером, і психологічним благополуччям, що дозволяє уникати виснаження і підвищує продуктивність.

Список використаних джерел:

1. Бергсон А. Час і вільна воля: Дослідження суб'єктивного досвіду / А. Бергсон ; пер. з фр. В. С. Попова. Київ : Наук. думка, 2018. 324 с.
2. Лакоф Дж. Час у нашій свідомості: концепції та моделі / Дж. Лакоф, М. Джонсон ; пер. з англ. О. І. Бондаря. Харків : Фоліо, 2017. 412 с.
3. Попов В. О. Психологічні основи суб'єктивного сприйняття часу / В. О. Попов. Київ : Академперіодика, 2020. 295 с.
4. Дубінський В. І. Час у сучасному цифровому суспільстві: психологічний аспект / В. І. Дубінський. *Психологія особистості*. 2022. Т. 11. № 1. С. 58–66.
5. Філін В. Л. Цифровий вплив: як технології змінюють сприйняття часу / В. Л. Філін. *Соціально-психологічні дослідження*. 2023. № 4. С. 72–81.

Секція 5. Транспортні системи і технології та міжнародна логістика

Базилевич Д. М., Гаврилюк В. В.,
студенти Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Халіпова Н. В., к.т.н., доц.,
доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

РОЗРОБКА МІЖНАРОДНОГО МАРШРУТУ ДНІПРО – ВАРНА ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПАСАЖИРІВ

Пасажи́рський автомобі́льний транспорт – це опора світової економіки, що є основним та найбільш розповсюдженим видом пасажирського транспорту нашої країни. Він сприяє процвітанню безлічі секторів, забезпечує масові та індивідуальні перевезення пасажирів, в тому числі туристичні, без нього неможливо уявити ні ділові, ні розважальні поїздки [1].

Повномасштабна війна в Україні, закриття авіапростору для українців суттєво вплинули на ринок міжнародних пасажирських перевезень в країні.

Зокрема, збільшився попит на міжнародні автобусні перевезення. Великі національні перевізники змогли вистояти за цих умов. Невеликі ж компанії, що надають послуги мікроавтобусами, іноді були не в змозі це зробити й скасовували рейси [2].

Війна повністю змінила ринок пасажирських перевезень. За даними центру транспортних стратегій за перше півріччя військових дій в Україні (у лютому і до кінця липня 2022 року) Державна служба України з безпеки на транспорті видала 178 ліцензій, що втричі перевищувало показники за аналогічний період 2021 року.

Ріст був зумовлений масовим виїздом українців в сусідні країни Європи в пошуках прихистку. Проте виникла нагальна потреба підкріплювати цю динаміку для задоволення зростаючого попиту українців, які повертаються додому. Серед низки проблем, висока ціна на автобусні перевезення, які подорожчали в міжнародному сполученні на третину, а внутрішні – наполовину. Гостро постало питання вирішення проблеми адаптації стандартів автобусних перевезень в Україні до європейських, з урахуванням особливостей ліцензування автотранспорту відповідно до Регламенту ЄС [3].

За даними Мінвідновлення, у 2023 році пасажиропотік за кордон саме автобусними рейсами становив близько 7,5 млн людей. Це трохи менше, ніж у перший рік повномасштабної війни – 8,5 млн пасажирів, проте в рази більше довоєнного періоду. Так, у 2021 році автобусами за кордон виїхали 1,2 млн пасажирів [4].

Раціональна організація перевезень пасажирів включає в себе: систематичне вивчення пасажиропотоків; розробку на основі матеріалів обстеження пасажиропотоків раціональних маршрутних схем, які

передбачають при необхідності відкриття нових і зміна напрямку існуючих маршрутів, вибір типу і визначення кількості рухомого складу на маршруті; складання розкладів руху автобусів і графік випуску автобусів на лінію; управління рухом транспортних засобів і оперативний контроль регулярністю рухів; обслуговування пасажирів на автовокзалах, автостанціях та на шляху прямування.

За допомогою інтернет-порталу «Флагма» було розроблено схему маршруту на основі аналізу варіантів за критерієм мінімуму часу, вартості та економічності. Перевагами обраного маршруту Дніпро – Варна є мінімальний час на перевезення пасажирів, краще дорожнє покриття, відсутність заторів на дорогах. Довжина маршруту – 1146 км із часом на проїзд 23 год 28 хв.

Обґрунтовано вибір автобуса для перевезення пасажирів, а саме Setra Top Class 400 S415 HD, комфортабельний автобус, розрахований на поїздки будь-якої дальності з пасажиромісткістю – 50 осіб.

Проаналізовано правила міжнародних перевезень та розроблено графік руху автобусу та роботи водіїв на нерегулярному маршруті. Оскільки протяжність обраного маршруту понад 450 км, то прийнято рішення виконувати перевезення екіпажом з двох водіїв. Графік було розроблено з урахуванням нормативних актів у один бік маршруту. Для поїдки назад необхідно розраховувати час аналогічно у зворотному напрямку.

Розраховано техніко-експлуатаційні показники на маршруті. Виконана транспортна робота склала 57 800 пас. км. Проведений розрахунок експлуатаційних та економічних показників. Плановий прибуток при заданому рівні рентабельності 15 % становить 234,12 (€). Сумарні витрати з урахуванням податків і платежів, включених до собівартості, складають 1794,89 (€).

В доповіді розглянуто актуальне питання розробки ефективних пасажирських перевезень у міжнародному сполученні за маршрутом м. Дніпо (Україна) – м. Варна (Болгарія). На основі аналізу пасажиропотоків розраховані техніко-експлуатаційні та техніко-економічні показники нерегулярного перевезення.

Список використаних джерел:

1. Костащук В.І. Сучасний стан міжнародного туризму між Україною та Італією. Географія та туризм : наук. зб. Київ : Альтерпрес, 2010. Вип. 16. С. 63–74.

2. Ганна Сухорукова. Стан ринку міжнародних автобусних перевезень. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/rinok-mizhnarodnih-avtobusnih-perevezen-v-ukrayini-vikliki-mozhливosti-dosvid-kompanij>

3. Новини від 31.08.22 р. Центр транспортних стратегій : Сайт. URL: https://cfts.org.ua/news/2022/08/31/obsyag_mizhnarodnikh_avtobusnikh_perevezen_v_ukrani_z_pochatku_viyни_zris_mayzhe_vtrichi_miu_71714

4. Мінвідновлення торік відкрило для перевізників 400 нових міжнародних автобусних маршрутів. Укрінформ. Економіка : Сайт. 22.03.24. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3843522-minvidnovlenna-torik-vidkrilo-dla-pereviznikiv-400-novih-miznarodnih-avtobusnih-marsrutiv.html>

5. Понад половина українців у 2023 р. їздили за кордон рейсовими автобусами – дослідження. *Interfax-Україна : інформаційне агентство. Економіка*. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/958248.html>

Буряк А. С.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Музикін М. І., к.т.н., доц., доцент кафедри
транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ГУМАНІТАРНИХ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

Гуманітарні організації відіграють ключову роль у наданні допомоги людям, постраждалим від конфліктів і природних лих. Ці місії надають життєво важливі ресурси, такі як продукти харчування, питна вода, медичні препарати, будівельні матеріали, засоби особистої гігієни та одяг у регіони, які не можуть самостійно забезпечити себе цими товарами. Транспортні компанії виконують центральну функцію в реалізації гуманітарних місій, забезпечуючи доставку вантажів у зону воєнного конфлікту або природньої катастрофи. Ця задача є складною і вимагає від компаній досвіду, знань і впровадження інновацій.

Логістичні виклики, що виникають при здійсненні гуманітарної місії, можна розділити на чотири основні категорії:

1) Безпека доставки. Одним із головних викликів є забезпечення безпеки перевезень. У зонах конфлікту або стихійних лих дороги, авіаперельоти та морські шляхи можуть бути небезпечними. Транспортні компанії зобов'язані прийняти всі необхідні заходи для захисту своїх співробітників і вантажів.

Для підвищення безпеки доставки можна застосувати такі заходи:

– співпраця з місцевими владами та правоохоронними органами (транспортні компанії повинні тісно взаємодіяти з місцевими структурами для отримання інформації про безпечні маршрути та умови доставки);

– вибір безпечних і доступних маршрутів (компанії повинні ретельно вибирати шляхи, які є безпечними і доступними для транспорту);

– забезпечення захисту вантажів (важливо забезпечити захист вантажів від крадіжок, пошкоджень або знищення);

– проведення тренінгів з безпеки (компанії повинні організовувати навчання співробітників щодо дій у потенційно небезпечних ситуаціях).

2) Доступність інфраструктури. У регіонах, постраждалих від конфліктів або природних катастроф, інфраструктура часто буває пошкоджена або зруйнована, що затрудняє або навіть робить неможливим надання гуманітарної допомоги. Транспортні компанії повинні враховувати стан інфраструктури при плануванні місії. Їм необхідно бути готовими до використання альтернативних маршрутів або способів доставки.

До можливих альтернативних методів доставки відносяться: авіаперевезення (цей спосіб є швидким і ефективним, але може виявитися дороговартісним); морські та річкові перевезення (водний транспорт дешевше, але більш повільний і не завжди доступний); залізничний транспорт (економічний і ефективний варіант, але доступний не всюди).

3) Оперативність. Гуманітарна допомога повинна надаватися швидко й ефективно, щоб постраждалі могли підтримувати в короткі терміни. Транспортні компанії повинні бути готові до того, що гуманітарні місії можуть вимагати термінових дій. Їм необхідно оперативно мобілізувати ресурси і організувати доставку.

Для підвищення оперативності доставки гуманітарної допомоги транспортні компанії можуть запровадити такі заходи:

- розробка планів доставки (необхідно заздалегідь розробити деталізовані плани, що враховують можливі ризики та перешкоди, використання централізованої доставки через гуманітарні хаби) [1];

- співпраця з іншими організаціями (взаємодія з гуманітарними організаціями та урядами сприяє більш ефективній доставці);

- використання інноваційних технологій (застосування передових технологій, таких як супутниковий зв'язок і автоматизовані системи управління, допомагає прискорити процес доставки). Наприклад, використання системи ArcGIS для розробки програмного продукту, який у реальному часі буде прокладати оптимальний та безпечний маршрут доставки гуманітарного вантажу, уникати ризиків та зменшувати втручання людського фактору [2].

4) Ефективність витрат. Гуманітарні організації часто розпоряджаються обмеженими бюджетами, тому для транспортних компаній важливо забезпечувати високу ефективність витрат. Для підвищення ефективності витрат транспортні компанії можуть вжити наступні заходи: оптимізація маршрутів і методів доставки (вибір найбільш економічних маршрутів і методів транспортування дозволяє значно скоротити витрати); заключення вигідних контрактів з постачальниками (пошук і заключення договорів з постачальниками, що пропонують конкурентні умови); використання інноваційних технологій (застосування сучасних технологій, таких як супутниковий зв'язок і автоматизовані системи управління).

Доставка гуманітарних вантажів в Україну під час війни являє собою складну задачу із-за ряду факторів: порушення логістичних зв'язків; блокпости та перевірки на шляху прямування; складна ситуація з безпекою.

Незважаючи на всі труднощі, українські логісти та волонтери роблять все можливе, щоб гуманітарна допомога доходила до потребуючих.

Список використаних джерел:

1. Музикін М. І., Телуєва В. С. Організація роботи транспортного терміналу з обробки гуманітарних вантажів. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення : молодіжний погляд* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : у 3 т. Том 3. Дніпро : УМСФ, 2023. С. 381–383.

2. Помазков М. В. Моделювання інтелектуальних маршрутів перевезення гуманітарних вантажів в умовах воєнного часу. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2023. № 41. С. 46–53.

Бузова А. П., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Кузьменко А. І., к.т.н., доц., завідувач кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики Університету митної справи та фінансів)

ДО ДЕЯКИХ МЕТОДІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ ЛОГІСТИКИ

Сьогодні логістика почала визнаватися в Україні як дійсно ефективний інструмент скорочення витрат у процесі функціонування підприємств, фірм та компаній. Явним лідером у використанні логістичного підходу до підвищення ефективності діяльності є транспортна галузь [1]. Відповідно, збільшилась і кількість публікацій логістичної спрямованості у вказаній галузі. Так, автор багатьох наукових творів у галузі логістики Сумець О. М. в своїй статті [1] навів контекстний аналіз змісту дефініцій «логістична система» (ЛС), та наголосив на тому, що сьогодні вчені мають різні точки зору щодо розуміння, що таке ЛС і розглядають її як: а) систему як таку, що створена для управління логістичними потоками; б) структуру упорядкованого типу; в) сукупність (інтеграцію) елементів; інтегровану функцію управління; г) організаційно-управлінський механізм; д) організаційно-господарський механізм; е) процес планування і координації фізичного просування матеріальних потоків; є) організацію потоків ресурсів та послуг; ж) певний план здійснення логістичної діяльності.

Свою статтю [2] Сохецька А. В. присвятила розгляду та систематизації теоретичних підходів до трактування сутності поняття «логістичний менеджмент», його видів та впливу на діяльність підприємства. У даній статті також виокремлено базові компоненти ефективного логістичного менеджменту: правильне планування, автоматизацію, ефективне управління складом, ефективне транспортування, вимірювання показників ефективності.

У роботі, виконаній за науковою редакцією професора В. С. Лукінського, класифіковані моделі та методи для підготовки та прийняття рішень у логістиці [3]. Відповідно до цієї класифікації моделі розділені на три класи: перший клас включає моделі та методи, призначені для вирішення завдань в умовах визначеності, без обмежень з боку довкілля; другий клас – в умовах ризику та невизначеності, але без конкуренції; третій клас – моделі та методи вирішення логістичних завдань в умовах конкуренції [3].

Науковець Ольхова М. В. у своїй праці [4] розглянула основні підходи щодо вирішення завдань оптимізації, зосередивши увагу на задачах оптимізації процесів у логістичній системі на виробництві, на складі та окремо на транспорті.

Отже, можна сказати, що методологія логістики як система методів, принципів, засобів, процедур дослідження логістичних процесів ґрунтується на положеннях низки таких дисциплін, як математика, дослідження операцій, економетрія та системний аналіз [5]. Структуризація моделей та методів дисциплін, що дозволяє відстежити зв'язок із вирішенням конкретних завдань, які виникають при виконанні логістичної діяльності, представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Відповідність моделей та методів практичним задачам логістики [5]

Наукові підходи	Практична задача логістики
Оптимальне програмування	Закріплення постачальників за споживачами
	Найкоротшої відстані
	Визначення місця розташування складу
Динамічне програмування	Маршрутизація перевезень
	Визначення часу та розміру поставки
Мережеве програмування	Моделі вибору виду транспорту, системи складування, проектування ланцюгів постачань
	Маршрутизація перевезень
Теорія черг	Моделі роботи терміналу, складу, порту тощо, оперативно-календарне планування
Теорія систем масового обслуговування	Визначення вірогідностей стану запасів
	Визначення та дослідження пропускної здатності засобів механізації, терміналів
Теорія ігор	Прийняття рішень в умовах невизначеності та конкуренції
Теорія прийняття рішень	Вибір логістичного посередника та інші задачі вибору
Теорія управління запасами	Моделі управління запасами
Теорія ймовірностей	Організація вибіркового контролю
	Оцінка ризику
Метод статистичних випробовувань	Моделювання часу доставки «точно-в-строк», циклу виконання замовлення «точно-в-строк»
	Моделювання витрат матеріалів, товарів на складі
Математична статистика	Розрахунок нормативів витрат матеріалів
	Статистична оцінка ризику
Теорія прогнозування	Прогнозування попиту, витрата ресурсів тощо
Економетрія	Прогнозування попиту, витрат
	Моделі діагностування ризику
Комбінаторика	Групування товарів, формування вантажних одиниць, комплектація замовлення

Список використаних джерел:

1. Сумець О. М. Логістична система підприємства АПК: визначення, аналогова модель функціонування, основні завдання. URL: <http://base.dnsgb.com.ua>
2. Сохецька А. В. Логістичний менеджмент як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 2. URL: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1/4.pdf
3. Лукінський В. С. Моделі та методи теорії логістики. СПб. : Пітер, 2007. 448 с.
4. Ольхова М. В. Оптимізація логістичних процесів : консп. лекц. для студ. другого (маг-го) рівня вищ. осв. спец-тей 073 “Менеджмент” та 275 “Транспортні технології (за видами)”. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 75 с. URL: https://eprints.kname.edu.ua/59003/1/2018_204%D0%9B_%D0%9A%D0%9B_%D0%9E%D0%9B%D0%9F_2021.pdf
5. Методологічний апарат логістики. URL: <https://elib.psu.by>

Бузова А. П.,
студентка Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Сохацький А. В., д.т.н., проф., професор кафедри
транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) стало невід’ємною частиною бойових дій (операцій) локальних війн і збройних конфліктів ще кінця двадцятого-початку двадцять першого сторіччя. Новітні розробки у цьому напрямку постійно впливають на форми, способи та прийоми збройної боротьби що вказує на те, що провідні у військовому відношенні країни світу та країни, що розвиваються, активно ведуть роботу по створенню, удосконаленню та прийняттю на озброєння БПЛА.

На даний момент, враховуючи військовий конфлікт на території України, питання застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА) при виконанні військових завдань набуває своєї актуальності.

Тож, що ж таке БпЛА? Безпілотний літальний апарат – це повітряне судно без пілота, екіпажу чи пасажирів на борту, управління яким здійснюється автоматично чи/або дистанційно за допомогою безпілотної авіаційної систем, що є невід’ємною складовою БпЛА та включає в себе наземний контроль і систему зв’язку із БпЛА. Пілотування БпЛА може відбуватися як в дистанційному режимі за допомогою оператора, так й в автоматичному за допомогою різноманітних систем управління.

Сучасні функціональні методи класифікації, використовувани зарубіжними військовими аналітиками, ґрунтуються на первинній різниці між бойовими безпілотними літальними апаратами і БЛА забезпечення.

Бойові БПЛА включають спеціалізовані ударні БПЛА багаторазового застосування й ударні апарати одноразового застосування.

Найбільша увага при розробці бойових ударних БПЛА приділяється спеціалізованим ударним апаратам багаторазового застосування. Велика частина існуючих бойових БПЛА, незважаючи на їх досить високу вартість, розрахована на багатократне застосування, тобто потрібне обов'язкове повернення БПЛА після виконання завдання. Бойові ударні БПЛА за своїми тактико-технічними характеристиками наближаються до сучасних тактичних винищувачів. Такі апарати входять до складу першого ешелону повітряного удару і застосовуватимуться перед крилатими ракетами (КР) та бойовими літаками. До характерних представників спеціалізованих ударних систем БПЛА багаторазового використання відносяться: "Predator" (фірма "General Atomic Aeronautical Systems Inc", США).

Ударні БПЛА одноразового застосування, призначені для ураження не тільки радіовипромінюючих цілей противника, але і інших типів малорозмірних наземних цілей, у тому числі і мобільних. Такі БПЛА уражають цілі за схемою "камікадзе" шляхом наведення літального апарата на мету і підриву бойової частини, якою він споряджений.

Таблиця 1

Функції та завдання БпЛА забезпечення

№	Функції	Завдання
1	Розвідка (спостереження)	– збір інформації в інтересах попередження, прогнозування і виявлення ворожих точок – спостереження за станом об'єктів
2	Цілевказання	– цілеспрямоване передавання з борта БпЛА даних у масштабі реального часу про об'єкти противника
3	Радіаційна, хімічна та біологічна розвідки	– моніторинг потенційно небезпечних зон; – оцінка рівня радіації; – виявлення загрози
4	Виявлення мін	– виявлення й установлення місця розташування мінних полів і окремих мін з повітря; – виявлення й установлення місця розташування вибухонебезпечних об'єктів
5	Пошук і рятування	– виявлення місця розташування осіб, які підлягають рятуванню, і передача інформації про них на встановлені пункти її приймання

Отже, на застосування БпЛА спостерігаються тенденції розширення функцій використання БпЛА у військовій сфері. Використання БпЛА у

бойових діях (операціях) має не тільки високу економічну ефективність, але й знижує втрати особового складу підрозділів логістичного забезпечення при виконанні покладених на нього завдань за призначенням в ході ведення операцій (бойових дій). Проаналізувавши сучасний стан та міжнародний досвід у галузі використання БПЛА у сфері логістичного забезпечення військ, можна стверджувати, що потреби щодо використання БПЛА будуть тільки зростати.

Список використаних джерел:

1. Що таке БПЛА: види і характеристики. Веб-сайт. URL: <https://spect-rental.com.ua/sho-take-bpla> (дата звернення 08.10.2024).
2. Дрони, які використовує ЗСУ. Веб-сайт. URL: <https://tro.mil.gov.ua/drony-yaki-vykorystovuye-zsu> (дата звернення 08.10.2024).

Бондаренко І. С., Гапченко В. В., Глущенко А. В.,
студенти Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Разгонов С. А., к.т.н., доц., доцент кафедри
транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Задача підвищення ефективності транспортного процесу перевезення паливно-мастильних матеріалів основним споживачам рухомим складом транспортної компанії за рахунок впровадження ефективних заходів (розробка раціональних маршрутних систем транспортного обслуговування, використання ефективних транспортних засобів високої продуктивності, підвищення якісного рівня транспортного обслуговування та інше), які направлені на підвищення ефективності транспортного процесу обслуговування замовників є актуальною.

Розглянемо один із заходів підвищення якості обслуговування споживачів транспортних послуг. Високий рівень обслуговування має на увазі високий сервіс і високу якість транспортних послуг. Якість послуг це здатність повністю задовольнити потреби та бажання клієнтів. Якщо транспортна компанія доставляє вантаж за призначенням, в обумовлені терміни й у цілості, то в майбутньому клієнт чекає від перевізника скорочення часу простою, зниження оплати за зберігання, розширення мережі перевезень, тобто підвищення якості наданих транспортно-експедиційних послуг, також бажана невелика вартість автоперевезення паливно-мастильних вантажів.

Проведені дослідження визначили найважливіші показники якості обслуговування. Серед них виділяються: невеликий проміжок часу від

моменту отримання замовлення до моменту доставки вантажу; надійність перевезень і можливість доставки товару на першу вимогу замовника; наявність запасів палива, запасних частин, стабільність постачання; висока організація транспортної логістики перевезення вантажів; ступінь доступності та повнота виконання замовлення; можливість кредитування; ефективність переробки та зберігання товару на складах; можливість контейнерних і пакетних транспортувань, і якість упаковки; дотримання та виконання даних гарантій, стабільність у наданні замовнику інформації та аналізу; реальні, незавищені тарифи, тобто, низька вартість автоперевезення вантажів, постійне інформування про витрати на обслуговування.

Однією зі складових якісного надання послуг з перевезення вантажів є грамотне забезпечення безпеки товару, що транспортується. І це не тільки захист вантажу від крадіжок, а й акуратне та дбайливе перевезення без фізичного ушкодження вантажу. Причому конкурентоспроможна транспортна компанія повинна забезпечувати безпеку вантажу не тільки на етапі перевезення, але і на етапі вантажно-розвантажувальних робіт і на етапі зберігання вантажу на складах компанії. Порівняно недавно з'явилася нова послуга, що сприяє підвищенню якості транспортних послуг. Це інформаційна технологія, яка здатна відстежити вантаж, що перевозиться в режимі реального часу онлайн. Крім інформації про місцезнаходження вантажу дана технологія дозволяє здійснювати контроль за швидкістю руху автомобіля, контролювати маршрут доставки і оперативно надавати допомогу водію у разі поломки автомобіля або інших непередбачених обставин.

Конкурентоспроможна транспортна компанія, яка прагне підвищити якість своїх послуг, велику увагу приділяє технічному стану рухомого складу та якісному стану причепа-цистерни автомобіля. Якщо компанія задовольняє побажання клієнтів, це означає, що вона підвищує якість послуг, відповідно ця компанія конкурентоспроможна, і вона вправі розраховувати на приплив нових замовників і як наслідок на великий прибуток.

У загальній структурі державного виробництва, транспорт належить до галузі виробництва послуг матеріального плану.

Розглянемо один із факторів підвищення якості. Це розрахунок оптимального циклу «доставка замовлень». Для компанії він здійснюється в наступній послідовності:

– перелік операцій, беручи до уваги умови та основні параметри послуг, виражені у вартості для кожного варіанту з циклу «доставка замовлень»;

– зростання обсягів продажу;

– оптимальний рівень визначається графічно шляхом побудови сумарної кривої, що відображає зміну витрат і навіть рух, в залежності від рівня обслуговування.

В загальному вигляді скорочення тривалості «замовлення доставки» супроводжується, з одного боку, збільшенням витрат, пов'язаних зі

збільшенням швидкості реалізації, а з іншого боку, збільшенням доходів за рахунок збільшення обсягів продажів.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити такий висновок. На сучасному ринку перевезень вантажів панує жорстка конкуренція. Вона вимагає транспортних фірм постійного збільшення спектру послуг, поліпшення обслуговування клієнтів тощо.

З часом, компанії, які ігнорують ці вимоги, просто перестають існувати, а в строю залишаються тільки ті підприємства, що динамічно розвиваються. Якість обслуговування клієнтів вимагає від транспортних фірм модернізації своїх технологій, стилю роботи та оновлення рухомого складу. Тому сучасні успішні фірми з вантажоперевезень постійно вдосконалюються, активно розширюють спектр своїх послуг та розробляють нові варіанти обслуговування клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Економіка логістичних систем : монограф. / М. Васелевський та ін. ; за заг. ред. Є. Крикавського. Львів : Національний університет “Львівська політехніка”, 2008. 596 с.

2. Методологічні основи проектування та функціонування інтелектуальних транспортних і виробничих систем : монографія / за заг. ред. д.т.н., проф. Ауліна В. В. Кропивницький : ФОП Лисенко В. Ф., 2020. 428 с.

Гаврилов Б. О.,

студент Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Жир С. І., к.фіз-мат.н., доц.,

доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики

Університету митної справи та фінансів)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖПЛАНЕТАРНОЇ ЛОГІСТИКИ

Вантажні перевезення у космосі поступово стають рутиною, тому постає проблема побудови космічної економіки та розвитку міжпланетної логістики. Вже зараз Ілон Маск зі своєю компанією «SpaceX» фактично переводить унікальні космічні подорожі у звичну роботу [1]. Ми стаємо свідками запуску нового виду транспорту: космічних транспортних систем. Ілон Маск переходить на регулярні транспортні перевезення з Землі у космос із різними вантажами: пілотовані космічні кораблі 2–3 рази у рік, транспортні постачання вантажів на міжнародну космічну станцію, запуски, які виводитимуть супутники його системи для супутникового інтернету.

Очікується, що міжпланетна вантажівка доставлятиме усі необхідні ресурси для колонізаторів Марсу з Землі. До того ж супутник відправлятиме марсіанські породи ґрунту, що збирає марсохід NASA Perseverance для дослідження. Згідно з планами, запуснути супутник збираються у 2026 році, важити вантажівка буде близько 6,5 тонн [2]. Працюватиме міжпланетний транспорт за допомогою комбінації хімічних

та електричних двигунів. Спочатку супутник Airbus вийде на орбіту Марса, а потім повернеться на Землю. Космічна вантажівка матиме великі сонячні батареї довжиною 39 метрів. Реалізація цього проекту коштуватиме мільярди, а триватиме він більш ніж 10 років [2].

У США придумали, як здешевити доставку вантажів у космос, замінивши ракети гарматами [3]. Стартап Longshot Space пропонує вирішити проблему занадто витратної доставки вантажів на орбіту за допомогою кінетичної системи запуску – вакуумної труби, яка стрілятиме снарядами з орбітальною швидкістю. Завдяки новому проекту виведення вантажів на орбіту коштуватиме \$10/кг, на відміну від, наприклад, способу з використанням ракет Falcon 9 із цінником \$6500/кг [3]. В Longshot Space пояснюють, що планують доставляти вантажі у космос трубою до 10 км заввишки. Передбачається, що за допомогою стисненого газу вантаж «вистрілюватиме» на орбіту зі швидкістю 30 Махів (36,751 км/год). Швидкість запуску зростає пропорційно до розміру системи [3].

У даній роботі пропонується варіант, коли крім супутника, використовується ще одна відбивна установка, яка буде відокремлена від основного вантажу, для того, щоб відбити лазерний потік фотонів уже з іншого боку [4]. Але така установка має бути вагою як мінімум такою самою, як і основний вантаж. На неї перед відділенням можна буде завантажити вже непотрібне обладнання, яке вже відпрацювало або вийшло з ладу, для полегшення основного супутника. За рахунок того, що витрати збільшаться у два рази, буде отримано в десятки разів більше зібраної інформації із супутника, який має шанси вийти на орбіту за таких умов. Здебільшого супутники важать менше 100 кг, тому до розрахунків прийнято саме 100 кг. Сюди включено вагу коригувальних двигунів з паливом. Завдяки цьому можливо коригувати вагу самого міжзоряного корабля, а також більш точно вийти на гравітаційний маневр. Також, наприклад, якщо паливо буде витрачено під час польоту, порожні або напівпорожні баки можна буде навантажити на гальмівне дзеркало, що може здешевити саме гальмування.

Пропонується використання світлових вітрил, як перспективний напрямок розвитку космічної логістики. Основний принцип полягає у наступному. Світло це за своєю природою – це електромагнітна хвиля [5]. Світло світлове вітрило падає порціями: фотонами. І хоч самі фотони не маю маси, але сам тиск вони можуть чинити, адже будь-яка електромагнітна хвиля повинна чинити тиск, це впливало з магнітної теорії Максвелла [6]. Для обчислення тиску світла P за нормального падіння випромінювання і відсутності розсіювання можна скористатися такою формулою [5]:

$$P = \frac{l}{c}(1 - k + p), \quad (1)$$

де l – інтенсивність падаючого випромінювання (Вт/м²); c – швидкість світла (км/год), k – коефіцієнт пропускання, p – коефіцієнт відбиття.

Світлове вітрило – це тонкий лист графену, вкритий відбивним матеріалом, таким як золото або срібло. Але оскільки цей лист буде сильно

нагріватися, пропонується використовувати мікроструктури, які зможуть ефективно розподіляти енергію світлового пучка. Саме полотно буде в товщину приблизно 100 атомів. Для розгону пропонується використовувати лазерні установки.

Список використаних джерел:

1. Колесник А. Вантажні перевезення у космосі стають рутиною – аналітик про плани «SpaceX». URL: <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylya/vantazhni-perevezennia-u-kosmosi-staiut-rutynoiu-analityk-pro-plany-spacex>
2. Паркер Д. Космічна вантажівка від Airbus. URL: <https://nachasi.com/tech/2020/07/30/airbus-cargo>
3. У США придумали, як здешевити доставку вантажів у космос. URL: <https://newformat.info/socium/u-ssha-prydumaly-iaak-zdeshevyty-dostavku-vantazhiv-u-kosmos>
4. Малі супутники. Wikipedia. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%8B%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8i>
5. Тиск електромагнітного випромінювання. Wikipedia. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D1%8D%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B8%D0%B7%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F
6. Ільїн В. А., Кудрявцев В. В. Історія та методологія фізики: підручник для вузів з природничих напрямків і спеціальностей. 2014. Т. 2. М.: Юрайт, 577 с.

Кирилюк М. О., Кулик І. М.,
студенти Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Халіпова Н. В., к.т.н., доц.,
доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНИХ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У ТРАНСПОРТНОМУ ВУЗЛІ

Транспортний вузол як система – сукупність транспортних процесів і засобів для їхньої реалізації в місцях стикування двох або декількох магістральних видів транспорту. У транспортній системі вузли мають функцію регулюючих клапанів. Збій у роботі одного такого клапана може призвести до проблем для всієї системи [1].

Великі транспортні вузли утворюються в великих містах та сприяють розвитку торгівлі, промисловості, допомагають вирішенню проблем постачання.

В доповіді забезпечення ефективних транспортно-логістичних процесів вантажних перевезень в транспортному вузлі розглядається на

прикладі важливого в транспортній системі України транспортного вузла Тернопільської області [2]. В даному вузлі здійснюються зручні пересадки та відбувається сполучення з різними напрямками.

Основними чинниками, що відображають особливості формування транспортної інфраструктури Тернопільської області є такі [3]:

1. Розташування в центрі Західного регіону України, а також близькість до кордонів з країнами ЄС забезпечує унікальне економіко-географічне положення області.

2. Вигідні фізико-географічні та сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку транспортної інфраструктури (більшість області – рівнинна територія, лише на півночі розташовані Кременецькі гори).

3. Наявність необхідної кількості транспортної, складської інфраструктури, ліній зв'язку та електропередач.

4. Економічний потенціал регіону сприяє розвитку транспортної інфраструктури, що забезпечує перевезення пасажирів та сировини, матеріалів, готової продукції в необхідних обсягах.

5. Через область проходять міжнародні транспортні магістралі, що сприяє розвитку інфраструктури прилеглих територій.

6. Близькість до великих центрів ділового співробітництва та прикордонних міст.

Тернопільська область є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності та має тривалі та сталі зв'язки з провідними країнами світу. Станом на початок 20-х років (довоєнний стан) область посідала двадцять перше місце в рейтингу за вантажообігом з долею 1,84 % та дев'ятнадцяте за обсягом перевезень з долею 1,84 %) серед регіонів України [4].

Планування доставки продукції споживачам у Тернопільській області здійснювалося на основі логістичних методів.

Проведено формування регіональної мережі та здійснено кластеризацію пунктів мережі доставки товарів споживачам в Тернопільській області. Методом еталонних точок розраховано центри кластерів.

Вирішена задача планування доставки вантажів автотранспортом. Обґрунтовано місця розташування розподільчих центрів та проведено порівняльний аналіз ефективності схем прямої форми доставки вантажів та через розподільчий центр з центрального складу в м. Тернопіль до магазинів в різних районах області.

Розраховані показники маршрутів між центральним та регіональними складами – відстань та час, за допомогою інтернет ресурсу Флагма. Обрано варіанти розташування регіональних розподільчих складів за критерієм мінімальної транспортної роботи шляхом порівняння розрахунків за методом центра тяжіння та методом пробної точки. Вирішена задача розробки маршрутів доставки через розподільчий центр. Провівши розрахунки бачимо, що використання розподільчих центрів є вигідним для доставки вантажів.

Вартість доставки для першого розподільчого центру склала 1151 грн, вартість доставки для другого розподільчого центру складає 998 грн.

Всього вартість доставки при використанні розподільчих центрів буде становити 2149 грн, що є більш ефективним за прямі постачання.

Таким чином, в доповіді розглянуто проблему забезпечення ефективних транспортно-логістичних процесів вантажних перевезень на прикладі Тернопільського транспортного вузла. Вирішено задачу планування доставки вантажів автотранспортом споживачам в регіональній мережі Тернопільської області шляхом кластеризації пунктів мережі. Проведено порівняльний аналіз та обрано більш ефективний з варіантів – прямої доставки вантажів та через розподільчий склад з центрального складу в м. Тернопіль до магазинів в різних районах області.

Список використаних джерел:

1. Транспортний вузол. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D1%83%D0%B7%D0%BE%D0%BB

2. Тернопіль: транспортний вузол для комфортних подорожей. URL: <https://www.0352.ua/news/3652822/ternopil-transportnij-vuzol-dla-komfortnih-podorozej>

3. Фалович Н.М., Фалович В.А., Шевчук О.С., Попович П.В., Прогній П.Б., Мельниченко В.В. Логістична інфраструктура Тернопільської області. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2022. Вип. 5 (36). Ч. II.

4. Вантажні та пасажирські перевезення автомобільним транспортом по регіонах / Сайт «Державна служба статистики України» URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Лебедець С. В.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Халіпова Н. В., к.т.н., доц.,
доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на ринку міжнародних транспортних послуг потребує з свого боку зусиль щодо впровадження заходів для розвитку транспортних та логістичних систем, надання якісних послуг та здатності використовувати новітню техніку та технології.

В доповіді розглядаються напрямки формування цілісної системи заходів для комплексного вирішення завдань ефективного функціонування вантажного автомобільного транспорту шляхом впровадження новітніх технологічних та логістичних підходів як фактору підвищення конкурентоспроможності підприємств країни [1]. Розглянуто ряд технологічних та логістичних завдань розвитку процесів автотранс-

портного підприємства, що знаходиться в м. Дніпро та входить до транспортно-логістичного комплексу, що здійснює поставку продукції споживачам на ринку внутрішніх та міжнародних вантажоперевезень.

Метою компанії є підвищення ефективності та надійності транспортно-логістичного забезпечення перевезень вантажів.

Аналіз різних сторін роботи транспортно-логістичного комплексу виявив такі переваги для клієнтів як:

1. Комплексний підхід.
2. Перевезення вантажів будь-якого типу.
3. Страхування вантажів.
4. Прорахунок оптимального маршруту для вантажоперевезень.
5. Наявність великого штату фахівців з досвідом роботи у сфері логістики.

Транспортна система Дніпропетровської області є важливою складовою не тільки потужного господарського комплексу області, а й транспортного сполучення у державі, що забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезенні пасажирів та вантажів. Основними елементами транспортної системи є рухомий склад, шляхи сполучення всіх видів транспорту, а також автостанції, аеропорти, річкові порти та пристані, залізничні станції та ін. [2, 3].

За підсумками першого кварталу 2023 року Дніпропетровська область входила до числа провідних експортерів та посіла друге місце за обсягами експорту товарів серед регіонів України (після м. Київ).

Для реалізації потенціалу Дніпропетровщини та виходячи з сьогоденних викликів, пов'язаних із війною в Україні, що докорінно змінює ланцюги постачань, розглянуто проект розвитку діяльності комплексу шляхом інвестування в автотранспортне підприємство.

Стратегія розширення ринку послуг компанії полягає в розширенні регіону обслуговування в Південно-Східному та Центральному регіонах України. Це значною мірою пов'язано з воєнними подіями та змінами в логістичних ланцюгах постачань, викликані необхідністю допомоги постраждалим від війни областям. Розроблена модель оптимального плану заводу-вивозу помашинних відправлень вантажів автомобільним транспортом на/з центральний склад м. Дніпро, щоб загальний пробіг автомобілів був мінімальним. Перевезення виконуються автомобілями автопідприємства. Мінімальний пробіг для заданої регіональної мережі склав 8832 км.

Плануючи розширення діяльності транспортно-логістичного комплексу в області міжнародних перевезень, розглядається проект капітальних вкладень в розвиток матеріальної бази автотранспортного підприємства (транспортні засоби, виробнича база, стоянки автомобілів). Оцінка ефективності інвестиційних вкладень в даний проект розвитку показав наступне. Методика розрахунку ефективності для оцінки проектних рішень має враховувати сучасні умови економічного середовища в Україні, оскільки різні види ризиків суттєво впливають на

точність прогнозування результатів від реалізації інвестиційних проектів. Метою розрахунку є прогнозування умов та визначення показників доцільності інвестицій в компанії.

В доповіді сформовано оптимальний план перевезень при освоєнні нових регіонів ланцюгів постачань. Проаналізовано інвестиційні заходи щодо розвитку та розширення сфери діяльності автотранспортного підприємства компанії.

Список використаних джерел:

1. Крикавський Є. Логістичне управління: підручник. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2005. 684 с.

2. Дніпропетровська область / Сайт «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C

3. Сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації. URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/ekonomichnij-potencial>

Лисогоря М. С.,

студент Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Музикін М. І., к.т.н., доц., доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики

Університету митної справи та фінансів)

ПОРІВНЯННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КАПІТАЛЬНОГО РЕМОНТУ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ

Автомобільні дороги є важливою складовою інфраструктури будь-якої країни. Вони забезпечують ефективну та безпечну транспортну мережу, яка є необхідною для економічного розвитку та соціальної взаємодії громадян. Однак часом дороги потребують серйозного ремонту, щоб забезпечити безпеку та зручність руху транспорту. У цьому контексті, порівняння різних технологій капітального ремонту стає важливою задачею для дорожніх організацій та влади.

На сьогоднішній день ця тема є актуальною, бо після 24 лютого 2022 року транспортна інфраструктура в Україні відчула дуже багато проблем. Дороги піддаються впливу різних факторів, таких як кліматичні умови, транспортне навантаження, вік та якість покриття, а також через обстріли у прифронтових населених пунктах. Ці фактори можуть призводити до появи тріщин, ям і заглиблень на дорозі, що ускладнюють рух транспорту та збільшують ризики на шляху прямування [1]. Капітальний ремонт призначений для відновлення дорожнього покриття та підвищення його тривалості та якості.

Об'єкти інфраструктури стали однією з ключових сфер, які зазнали найбільших атак із боку агресора з розгортанням повномасштабної війни

проти України. За попередніми оцінками, унаслідок бойових дій руйнувань зазнали 23,8 тис. км доріг та 305 мостів і мостових переходів [1]. Це вимагатиме реконструкції значної частини пошкоджених доріг.

Розглянемо найбільш відомі технології капітального ремонту.

Гарячий асфальтний мікс. Цей метод використовує гарячий асфальтний мікс, який наносять на попередньо підготовлену дорожню поверхню. Це є одним з найбільш розповсюджених методів капітального ремонту через його здатність швидко відновлювати дорожнє покриття та забезпечувати рівну та гладку поверхню.

Холодний асфальтний мікс. У порівнянні з гарячим міксом, цей метод використовує асфальтний мікс при нижчих температурах, що дозволяє зберегти енергію. Однак цей метод може мати меншу якість поверхні і тривалість служби [2].

Бетонне покриття. Бетонне покриття є ще одним методом капітального ремонту, який забезпечує довговічність та стійкість до впливу навантажень та погодних умов. Воно може бути дорожчим у встановленні, але зазвичай має довший термін служби.

Рециклінг асфальту. Цей метод використовує старий асфальт, який переробляється та використовується для створення нового дорожнього покриття. Це економічно ефективний метод, а також дозволяє зменшити відходи та екологічне навантаження.

Полімерні матеріали. Використання полімерних матеріалів для капітального ремонту доріг стає все популярнішим. Ці матеріали можуть забезпечити покращену стійкість до впливу навантажень та погодних умов, а також зменшити час необхідний для виконання ремонтних робіт [2].

Кожна з цих технологій має свої переваги та недоліки. Наприклад, гарячий асфальтний мікс може забезпечити високу якість поверхні, але вимагає додаткових витрат на обладнання та транспорт. Холодний мікс може бути менш витратним, але мати меншу тривалість служби. Бетонне покриття може бути довговічним, але вимагає спеціалізованого обладнання та навичок для встановлення [2]. Рециклінг асфальту є екологічною альтернативою, але може мати обмежену якість. Полімерні матеріали можуть забезпечити покращену стійкість, але бути дорожчими у встановленні.

Крім технічних та економічних аспектів, важливо враховувати вплив капітального ремонту на довкілля. Деякі методи можуть мати менший вплив на довкілля, такі як рециклінг асфальту або використання полімерних матеріалів, оскільки вони зменшують кількість відходів та енергозатрат. Деякі інші методи, такі як використання гарячого асфальту, можуть мати більший викид вуглекислого газу через використання енергоємних процесів.

Висновок. Капітальний ремонт доріг є важливим етапом в забезпеченні надійності функціонування транспортної інфраструктури.

Різні технології капітального ремонту мають свої переваги та недоліки, які потрібно враховувати при виборі найбільш раціонального методу. Крім того, важливо враховувати вплив цих методів на довкілля та економіку для створення більш сталої та сучасної транспортної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Відновлення дорожнього покриття залежно від ступеня руйнування автомобільної дороги. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://nidi.org.ua/files/upload/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83,%202023,%20No%202%20\(102\).%20%D0%A1.%2029-44.pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://nidi.org.ua/files/upload/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83,%202023,%20No%202%20(102).%20%D0%A1.%2029-44.pdf) (дата звернення 24.10.2024).

2. Звіт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України за 2023 р. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://restoration.gov.ua/4489/zvity/59572/59573.pdf> (дата звернення 24.10.2024).

Овчарук А. С., студентка Університету митної справи та фінансів (науковий керівник – Сохацький А. В., д.т.н., проф., професор кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики Університету митної справи та фінансів)

РОЗВИТОК БПЛА В УКРАЇНІ

БПЛА – літальні апарати без екіпажу на борту, володіють різним ступенем автономності – від керованих дистанційно до повністю автоматичних, а також відрізняються за конструкцією, призначенням і безліччю інших параметрів. Задача БПЛА: вирішувати розвідувальні завдання, завдавати удари по цілях, перехоплення повітряних цілей, керувати метою, вказувати ціль.

В Україні виробництво БПЛА почалося з самого заснування незалежної України, але виробництво не мало потужності, бо стикнулося з проблемами фінансування. Україна почала активно розвивати технології БПЛА з 2014 року після початку збройного конфлікту на Сході України. Тоді волонтери та громадські організації відіграли велику роль для задоволення потреб армії. Повномасштабне вторгнення 2022 року показало, що безпілотники – це найдієвіший спосіб збереження життя захисників і захисниць. Вони можуть виконувати завдання замість людей, прикривати військо та корегувати артилерію, допомагають проводити рятувальні операції. Без дронів ми не зможемо виграти війну, бо «очі в небі» є важливі для знищення ворожої техніки. На жаль нашого виробництва недостатньо для повного забезпечення потреб війська, ворог має значну перевагу в кількості літальних апаратах.

БПЛА докорінно змінили підходи до розвідки, адже дрони здатні моніторити поле бою, відстежувати будь-яку дію ворога й реагувати на неї. Сьогодні FPV дрони замінюють недостатню кількість боєприпаси, на відміну від артилерії вони потрапляють в ціль та коштують дешевше. Перевага БПЛА є менша вартість ніж винищувачів чи бомбардувальників, оператор БПЛА не ризикує життям, на відміну від пілота. Але один важливий недолік є те, що система дистанційного керування є вразливою для втручання ворога. Для масштабування виробництва було прийнято понад 20 законів для збільшення виробництва в 100 разів. Ухвалені зміни спростили допуск БПЛА до експлуатації, скасували ПДВ та ввізне мито на комплектуючі, створили полігони, спростили списання та сприяли розвитку виробництва боєприпасів для безпілотників. У 10 разів збільшилася кількість виробників безпілотників, на сьогодні за даними Управління стратегічних комунікацій ЗСУ налічується більше ніж 200 компаній, в порівнянні до 2022 року було 20 компаній. Можна спостерігати позитивні зміни у виробництві, ми виробляємо більше ніж втрачаємо на фронті, це велике досягнення в цій сфері.

В Україні вже функціонують компанії, що виготовляють сучасні моделі БПЛА для різних задач: Атлон Авіа, Укроборонпром, СпецТехноЕкспорт та інші. Українські виробники розробляють як легкі розвідувальні дрони (наприклад, LELEKA-100), так і більш потужні апарати, що можуть використовуватися для ударних місій. Національні компанії також активно інвестують у вдосконалення технологій штучного інтелекту, автономності та стійкості до засобів РЕБ (радіоелектронної боротьби), що робить українські БПЛА більш конкурентоздатними. Великий крок в розвитку українського робить турецька компанія Baykar, яка активно розвиває проєкт із будівництва заводу з виробництва безпілотників в Україні, плануючи завершити його до серпня 2025 року. Завод розташований на Київщині та будується з прицілом на виготовлення популярних моделей БПЛА, таких як Bayraktar TB2 та його вдосконалена версія TB3. Потужність заводу дозволить виготовляти до 120 безпілотників щорічно, що значно підвищить спроможність української оборони та потенціал експорту БПЛА в інші країни. Окрім виробництва безпілотників, Baykar планує використати українські двигуни, розроблені компаніями “Івченко-Прогрес” та “Мотор Січ”, для своїх нових моделей, зокрема для Kızılelma. Загальні інвестиції в завод та інфраструктуру складуть близько 100 мільйонів доларів, а на заводі буде створено до 500 робочих місць для українців. Відкриття цього підприємства зміцнить співпрацю між Україною та Туреччиною у військовій та аерокосмічній сферах і допоможе Україні стати значним гравцем на ринку дронів у регіоні.

Але є явні проблеми в процесі виробництва дронів, не всі вони відповідають сучасним вимогам, а саме реаліям фронтів. Вони потребують заміни деталей та допрацювання, наразі багато з них не підходять під

специфіку роботи. Недостатнє фінансування та обмеженість ресурсів у порівнянні з іноземними конкурентами не дозволяє робити дрони по всіх стандартах, а також залежність від імпортних компонентів, зокрема електроніки та датчиків викликає велику проблему в достатності їх кількості та постійній доступності. Дрони які виробляються мають бути адаптовані до реалій фронту, їх система має бути не уразлива для втручання ворогом, вона потребує вдосконалення. Серйозна проблема залишається відставання у радіоелектронних компонентах. Діапазони на яких працюють дрони є стандартним 850–930 МГц, а дрони ворога вже давно працюють в діапазоні 720–950 МГц або 950–1100 МГц, тобто наші застаріли системи РЕБ є неефективні для таких дронів. Але окрема проблема полягає в тому, що низька насиченість навіть такими застарілими системами української бронетехніки та піхотних підрозділів, закупівлею цим систем мало займатися Міністерство оборони, але на жаль самі бійці, волонтери, громадські організації проводять збори на закупівлю систем.

Пілоти безпілотних літальних апаратів є основа армії дронів, люди які виконують велику роботу працюючи вдень і вночі. Нажаль система навчання операторів БПЛА залишається приватною і куцою. Держава має забезпечити підготовку кадрів для керування БПЛА, яких зараз не вистачає. Ми бачимо велику потребу в пілотах безпілотних авіаційних комплексів, військові бригади зростають, наступ ворога тільки посилюється. Хоч наші оператори дронів навчені краще ніж ворога, наші втрати в разі менші ніж у ворога, але проблема полягає в різній підготовці військових, бо в Україні на сьогодні не існує єдиної системи підготовки. Запровадження державної якісної підготовки військових по єдиній програмі дасть змогу працювати людям в команді злагоджено та швидко, що є важливим для збереження дронів та особового складу. Українські університети також можуть готувати кваліфіковані кадри для галузі БПЛА, ці спеціалісти стануть керівниками підрозділів та зможуть виконувати свою роботу на найвищому рівні, це забезпечить стабільний приріст кваліфікованих фахівців.

Ми маємо дорогоцінний досвід українських інженерів у розробці та застосуванні БПЛА в перевірених бойових умовах, маємо потужний науково-технічний потенціал та значну кількість висококваліфікованих фахівців у сфері авіації та електроніки. Ці кадри здатні розробляти та виробляти БПЛА світового рівня. Але вважаю, що переймання досвіду в союзників дозволяє вивести виробництво БПЛА на новий рівень Україна активно співпрацює з союзниками, отримуючи не лише БПЛА, але й технічну підтримку та консультації. Співпраця з США, Туреччиною та країнами НАТО допомагає в обміні технологіями, досвідом і підвищує рівень підготовки. Регіональні країни, такі як Польща, Литва, Румунія, можуть стати першими покупцями українських БПЛА через потребу зміцнення власної безпеки, особливо в умовах загроз з боку Росії. Велика перевага серед ринку є вартість, в Україні вона значно нижча, ніж у

Західній Європі та США, що дозволяє створювати конкурентоспроможні за ціною продукти. Участь українських БПЛА у військових місіях і операціях посилює репутацію України як виробника високотехнологічного обладнання. Присутність України на міжнародних виставках оборонних технологій, таких як IDEX, AUSA та інші, допомагає поширювати інформацію про українські технології та налагоджувати партнерства.

Висновок. Сучасні БПЛА є важливим інструментом ведення сучасних війн. Розвиток виробництва БПЛА сприятиме створенню нових робочих місць у високотехнологічних секторах економіки. З урахуванням досвіду, Україна може стати регіональним лідером у виробництві та експорті БПЛА. Зміцнення позицій українських виробників на міжнародному ринку оборонних технологій зможе зміцнити співпрацю та вивести економіку країни на новий рівень. Україна має всі шанси стати лідером у сфері безпілотних літальних апаратів у Східній Європі

Список використаних джерел:

1. Війна дронів. Неочевидні перешкоди у підготовці операторів БПЛА. *Главком:* веб-сайт. URL : <https://glavcom.ua/columns/fesenko.html> (дата звернення 01.11.2024).

2. Україна створює дрон, що може перехоплювати «Шахеда». *Главком:* веб-сайт. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/ukrajina-stvorjuje-dron-shcho-mozhe-perekhopljuvati-shakhedi-the-telegraph-1026856.html> (дата звернення 01.11.2024).

Потапова У. С., Дронов І. О.,
студенти Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Халіпова Н. В., к.т.н., доц.,
доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

РОЗРОБКА ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ СХЕМИ ДОСТАВКИ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗА НАПРЯМКОМ УКРАЇНА – ЄВРОПА

Вимоги щодо створення високорозвиненої транспортної системи України суттєво зміцнилися під час інтеграції країни в європейську і світову економіку. Саме транспортна система має створити базис для ефективної інтеграції України до світового співтовариства.

В умовах поглиблення світових інтеграційних процесів перед Україною постає завдання збільшення експортного потенціалу та гармонізації структури експорту. Особливу роль у цьому повинен відігравати транспорт [1].

Для управління міжнародними перевезеннями вантажів України та подальшого їх розвитку в контексті перспектив інтеграції України у світову транспортну систему важливим є аналіз зовнішньоекономічних

вантажопотоків через кордони України та структури експорту-імпорту транспортних послуг, що важливо також з погляду перспективи розбудови мережі міжнародних транспортних коридорів на території України та застосування сучасних форм міжнародних перевезень [2].

Насьогодні, в умовах війни, Україні потрібно продовжувати, доки море заблоковане, працювати над збільшенням спроможності експорту товарів суходелом аби відновлювати торгівлю із міжнародними партнерами, а також знаходити альтернативи в існуючих умовах і попри війну підтримувати та стимулювати економіку України.

Для прийняття ефективних рішень необхідно мати об'єктивну інформацію про стан і тенденції розвитку міжнародних вантажних перевезень України [3–5].

До ряду головних проблем міжнародних автомобільних перевезень, як то аварійність, незадовільний стан дорожнього комплексу, технічний стан автомобілів, великі черги на кордоні та ін., слід окремо додати вплив на перевезення вантажів автотранспортом значне подорожчання паливно-мастильних матеріалів, підвищення рівня мінімальної заробітної плати та значне зростання вартості інших матеріальних ресурсів, які впливають на формування собівартості перевезень.

Для ефективного використання регіональної логістики транспортної та митної інфраструктури регіонів, перш за все, необхідно враховувати питання раціонального використання та розподілу ресурсів, що є однією з головних логістичних проблем.

В доповіді наведено аналіз основних напрямків зовнішньої діяльності України та її співробітництво з країнами ЄС. Проаналізовано зовнішньоторговельний баланс з країнами ЄС (експорт, імпорт). Частка міжнародного товарообігу з країнами ЄС у 2023 році для експорту склала 65 %. Аналіз товарної структури вказує, що товари 1–24 груп за УКТЗЕД «Продовольчі товари та с/г продукція» складають 29 %. Аналіз показав, що під час війни відбулися зміни в ланцюгах постачання. На сьогоднішній день автомобільний транспорт забезпечує можливість перевезень різних видів вантажів як через, так і в країни Європи. Проаналізовано також збитки, спричинені Україні через військову агресію РФ. Зокрема постраждав ринок органічної продукції. Експорт меду скоротився з 138,75 млн дол. у 2020 році до 48 млн дол. у 2022 році. Український мед експортувався переважно в Німеччину – \$21,54 млн (24,9%), Польщу – \$13,88 млн (16,04%) та Францію – \$6,33 млн (7,32%). Разом зазначені країни забезпечили Україні 48,3% виручки від експорту меду.

Обґрунтовано вибір міжнародного маршруту вантажних перевезень за напрямом Польща – Україна за критерієм швидкості доставки з наступними характеристиками: довжина маршруту в один кінець – 624 км, час у дорозі – 12 год 26 хвилин.

Наведені результати проектування регіональної мережі Хмельницької області. Розраховано кластерізацію пунктів мережі доставки товарів споживачам та вирішена задача планування доставки вантажів автотранспортом.

Обґрунтовано місця розташування розподільчих центрів та проведено порівняльний аналіз за критерієм мінімальної транспортної роботи. Для визначення місця розташування розподільчого центру 18 пунктів доставки були розподілені на два та на три кластери. Визначена транспортна робота для транспортно-логістичної системи, що містить два кластери, склала 858 т-км. Аналогічні розрахунки, проведені для системи з трьох кластерів дали результат 711,330 т-км. Тобто, маючи три регіональні склади, отримуємо щоденно економію приблизно в 147 т-км.

В доповіді розглянуто актуальне питання організації схеми міжнародних поставок вантажу на прикладі перевезення меду за маршрутом м. Хмельницький (України) – м. Варшава (Польща) та планування доставки продукції споживачам у Хмельницькій області, вирішені завдання їх транспортно-логістичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Пікулик О. Б. Україна на міжнародному ринку транспортних послуг *Міжнародні економічні відносини*. 2008. № 6. С. 103–108.
2. Халіпова Н. В. Моделювання вантажопотоків зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Академії митної служби України*. 2013. № 2 (50). С. 48–63.
3. Економічна статистика (Транспорт) / Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://ukrstat.org/uk>
4. Показники зовнішньої торгівлі України (Експорт) / Державна митна служба України : офіційний сайт. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade>
5. Прогноз економічного та соціального розвитку України 2021–2023 / Міністерство економіки : офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=ukUA>

Рахманова Я. Я.,
студентка Державного університету інфраструктури та технологій
(науковий керівник – Грушевська Т. М., к.т.н., доц., доцент кафедри
управління комерційною діяльністю залізниць
Державного університету інфраструктури та технологій)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ЙМОВІРНОСТІ ВИБОРУ ПОТЕНЦІЙНИМ ПАСАЖИРОМ ВИДУ ТРАНСПОРТУ

В сучасних умовах транспортне обслуговування жителів набуває особливої актуальності. Перевезення пасажирів у приміському сполученні є найбільш динамічними, соціально-чутливими та особливо важливим для всіх галузей економіки і населення. Соціальне значення таких перевезень тісно взаємопов'язане з платоспроможністю населення. Однак сучасний стан транспортного забезпечення не дозволяє в повному обсязі задовольняти потреби мешканців місцевості в перевезеннях всіма видами транспорту.

Характерною рисою приміських залізничних пасажирських перевезень, у порівнянні з іншими видами транспорту, є коливання пасажиропотоків залежно від години доби, днів, місяців і сезонів [1]. Вони

передбачають перевезення великої кількості пасажирів на короткі відстані, а також різке зниження пасажиропотоку зі збільшенням збільшення від головної станції. У багатьох вузлах добовий пасажиропотік складають десятки тисяч осіб, які вимагають значних обсягів руху приміських поїздів. Якщо кількість поїздів далекого сполучення може варіюватися від 1 до 70 поїздів, то для приміських перевезень ця цифра становить від 5–10 до 300 пар на добу і більше. Проте застаріла матеріально-технічна база має знос понад 90%, а оновлення рухомого складу відбувається дуже повільно. В умовах такої ситуації залізниці змушені зменшувати кількість приміських поїздів на багатьох маршрутах. Як наслідок, найбільша частка нарікань пасажирів припадає саме на приміські перевезення, що призвело до втрати конкурентних позицій у порівнянні з маршрутним автотранспортом, який насправді активно розвивається.

Основною сферою застосування приміського залізничного транспорту має бути ранкове завезення населення із передмістя на роботу, навчання та ін. з приміських пунктів збору (пересадочних вузлів, таких як Фастів, Васильків, Вишневе) до Києва, та вечірнє вивезення пасажирів із Києва у передмістя.

Зростають вимоги і до якості обслуговування пасажирів, швидкості та зручності перевезень, щоб повністю задовольнити потреби й бажання споживачів. Тому ефективна організація приміських пасажирських перевезень та високоякісне обслуговування пасажирів в сучасних умовах є неможливою без дослідження організаційних і технологічних факторів вибору пасажиром виду транспорту [2].

Фактори, що впливають на вибір виду транспорту потенційним пасажиром, поділяються на позитивні та негативні фактори. До позитивних факторів, що сприяють розвитку приміських пасажирських залізничних перевезень, слід віднести: постійне зростання ціни на паливо, розвиток житлової забудови в приміських зонах, незадовільний стан автомобільних доріг та гіршу безпеку для пасажирів у порівнянні із залізничним видом транспорту.

Серед негативних факторів, що зменшують обсяги залізничних приміських перевезень, можна відзначити конкуренцію з боку автомобільних і автобусних перевезень, а також автомобілізація населення [3].

Залізничний транспорт має високу провізну спроможність, особливо в години пік (рано вранці та ввечері), коли автомобільні дороги в Києві та його околицях переповнені, а затори стали звичним явищем. Приміський залізничний транспорт забезпечує кращу надійність у виконанні графіка руху, меншою мірою залежить від погодних умов, ніж автомобільний транспорт, та має нижчу ціну проїзду. Крім того, залізничний транспорт є більш безпечним, ніж автомобільний. Понад 86% пасажирів залізниць користуються приміським сполученням.

Автомобільний транспорт є наймобільнішим і найзручнішим, але вартість проїзду вдвічі або втричі вища. Основною функцією автомобільного транспорту є підвезення та розвезення пасажирів між їх

місцями проживання в передмісті та зупинками проміжних електропоїздів, а також обслуговування проміжного пасажиропотоку в неробочий час.

Приватний автомобіль визнаний найбільш зручним для тих, хто може його собі дозволити. Проте в години пік автомобільні дороги переповнені, що є причиною до численних заторів.

Сучасна організація приміських пасажирських перевезень на залізницях України потребує впровадження системи, яка могла б адаптувати існуючу технологію до змін на транспортному ринку за рахунок особливостей приміських перевезень, зокрема їх нерівномірності. Приміські пасажиропотоки демонструють значну сезонну та добову нерівномірність, а також значну погодну нерівномірність. Найбільш приміські пасажиропотоки фіксуються на ділянках, які прилягають до великих транспортних вузлів і розташовані поблизу дачних товариств.

Користувачів транспортних послуг не цікавлять витрати залізниць на поліпшення якості обслуговування і методи підвищення конкурентоспроможності транспорту. В оцінці рівня якості пасажирів орієнтуються, як правило, не на надання самих послуг, що пропонуються, а на свою думку, яка складається в процесі обслуговування на кожному етапі поїздки. Вони порівнюють сервіс, який пропонує залізниця, з сервісом інших видів транспорту, а також ціну на послуги. І вже на основі порівняльної оцінки вибирають найпривабливіший, із їхньої точки зору, вид транспорту або послуги.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку приміських пасажирських перевезень, існує загальна потреба ймовірності вибору пасажиром виду транспорту на конкурентному транспортному ринку.

Для пасажирів, які постійно здійснюють поїздки на роботу і навчання, найзручнішим є залізничний транспорт через його велику провізну здатність, надійність і регулярність руху. Залізничний транспорт є основним видом транспорту для здійснення пасажирських перевезень на середні відстані і в приміському сполученні. Приміські перевезення здійснюються на всіх напрямках, проте більшість з них зосереджена на ділянках, прилеглих до великих міст і промислових центрів. У великих містах і міських агломераціях велика частина обсягу перевезень у напрямку потужних пасажиропотоків може припадати на приміський залізничний транспорт. Переваги залізничного транспорту при здійсненні приміських пасажирських перевезень визначаються такими властивостями, як незалежність роботи від кліматичних умов, погоди, часу доби, це забезпечує регулярність і безперебійність перевезень, високу провізну здатність, порівняно високу швидкість і невисоку собівартість перевезень.

Висновок. Організацію приміських пасажирських перевезень можна вдосконалити шляхом регулювання інтервалів руху поїздів та місткості їх складу. Це сприятиме досягненню оптимального рівня заповнюваності,

зменшенню непродуктивних витрат на тягу першочергових поїздок і створенню більш комфортних умов для пасажирів.

Для збільшення обсягів приміських залізничних перевезень необхідно продовжувати пошук усіх можливих шляхів удосконалення цього процесу. Необхідно також покращити сервісне обслуговування різних категорій пасажирів з урахуванням їх фінансових можливостей і рівня комфорту. Одним із шляхів цього вдосконалення може бути впровадження вагонів різних класів комфортності та рівнів сервісного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Д. В. Константінов, Є. О. Клепко Актуальні напрямки розвитку сучасних приміських перевезень залізниць України. *Збірник наукових праць УкрДУЗТ*. 2015. Вип. 156. С.129–135.

2. Габа В. В., Грушевська Т. М. Дослідження ймовірності вибору пасажиром виду транспорту на конкурентному транспортному ринку. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Транспортні системи і технології»*. 2019. Вип. 33. Т. 2. С. 167– 180. URL: <https://doi.org/10.32703/2617-9040-2019-33-2-16>

3. Поздняков А. А., Мироненко В. К., Позднякова О. О., Гудков О. М. Дослідження факторів, що впливають на формування пасажиропотоків залізничних приміських перевезень у великих міських агломераціях. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Транспортні системи і технології»*. 2016. Вип. 29. С. 261–274.

Садовий А. М.,

студент Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Музикін М. І., к.т.н., доц., доцент кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики

Університету митної справи та фінансів)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ШВИДКОПСУВНИХ ВАНТАЖІВ З ЄС ДО УКРАЇНИ

Особливості перевезення швидкопсувних вантажів з ЄС до України регулюються правилами, що забезпечують збереження якості продукції відповідно до Наказу Міністерства транспорту України від 14.10.1997 № 363 «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» [1]. Швидкопсувні вантажі, які включають харчові продукти та інші товари, потребують транспортування в спеціальному середовищі з дотриманням визначених температурних умов. Вантажі повинні бути підготовлені в транспортабельному стані та відповідати вимогам якості й упаковки, встановленим технічними умовами. Упаковка повинна бути справною, сухою, чистою, без сторонніх запахів і відповідати вимогам збереження якості. Перевезення здійснюється спеціалізованими транспортними засобами, зокрема рефрижераторами, які підтримують

необхідний температурний режим. Швидкопсувні вантажі повинні бути доставлені в найкоротший термін, строки доставки визначаються договором між перевізником і замовником з урахуванням дорожніх умов.

Перевезення швидкопсувних вантажів з ЄС до України вимагає дотримання суворих правил для забезпечення їхньої якості та безпеки [2]. Основні аспекти перевезень включають вимоги до транспорту, температурного режиму та упаковки. Спеціалізовані транспортні засоби, такі як авторефрижератори або рефрижераторні контейнери, забезпечують підтримку потрібної температури на всіх етапах перевезення. Наприклад, заморожені продукти, такі як м'ясо чи риба, перевозяться при температурі -18°C , а охолоджені продукти, такі як овочі чи фрукти, потребують температури в межах від 0 до $+8^{\circ}\text{C}$. Важливим є також контроль вологості повітря, оскільки оптимальна відносна вологість для деяких фруктів і овочів становить $85\text{--}95\%$. Правильна упаковка вантажів має бути сухою, чистою і міцною для забезпечення збереження продукції. Також необхідно дотримуватися вимог до сумісного перевезення товарів, щоб уникнути псування через запахи.

Встановлено, що перевезення швидкопсувних вантажів вимагає спеціальних умов транспортування через їхню схильність до швидкого псування. Швидкопсувні вантажі класифікуються за походженням і способами температурної обробки, зокрема, охолоджені та заморожені вантажі перевозяться при низьких температурах. Основні способи транспортування швидкопсувних вантажів включають автомобільний та залізничний транспорт, де використовуються ізотермічні вантажівки, рефрижератори та спеціалізовані вагони. Методологічні аспекти організації перевезень визначаються залежно від обраного сполучення, що передбачає планування маршрутів і контроль якості.

Перевезення вантажів можуть бути прямими або змішаними та класифікуються за умовами навантаження та розвантаження, обсягом, фасуванням і умовами зберігання. Швидкопсувні вантажі відрізняються фізико-хімічними властивостями, термінами доставки та умовами транспортування. Організація перевезень передбачає взаємодію між відправником, перевізником і отримувачем, де відправник відповідає за підготовку товару, упаковку, навантаження та оформлення документів. Для підвищення ефективності перевезень важливо вдосконалювати технічні засоби транспорту, технологію перевезення і організацію процесу, використовуючи матричне моделювання для спрощення аналізу та виявлення проблемних місць [3].

Для швидкопсувних і великогабаритних товарів застосовується транзитна форма постачання, що дозволяє скоротити терміни доставки та знизити транспортні витрати. Водночас складська форма забезпечує зменшення запасів, проте збільшує час доставки. Поставки можуть бути централізованими, коли постачальник сам завозить товари, або децентралізованими, коли за доставку відповідає сам заклад. Транзитні поставки часто здійснюються кільцевими маршрутами, тоді як децентралізовані – за маятниковим принципом. Транспортні засоби, що

використовуються для перевезень, повинні забезпечувати збереження вантажу та своєчасну доставку [4].

Висновок. Особливості перевезення швидкопсувних вантажів з ЄС до України вимагають дотримання суворих температурних і санітарних вимог для забезпечення якості та безпеки продукції. Використання спеціалізованих транспортних засобів, таких як рефрижератори, є необхідним для підтримання відповідних умов під час транспортування. Ретельне планування маршрутів і дотримання вимог до упаковки також важливі у збереженні свіжості товарів. Митні та санітарні процедури на кордоні, відповідність міжнародним стандартам, є головними факторами, що забезпечують ефективність і безпеку перевезень. Тож, комплексний підхід до організації перевезень швидкопсувних вантажів є вирішальним для успішного імпорту товарів з ЄС до України.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text> (дата звернення 20.10.2024).
2. Войтенко А. А. Особливості перевезення швидкопсувних вантажів та вимоги до дотримання температурних режимів при транспортуванні. *Молодий науковець : збірник наукових праць студентів*. 2021. № 8. С. 9–15.
3. Шевченко Д. Ю. Удосконалення організації перевезень швидкопсувних вантажів автомобільним транспортом. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Київ : НУХТ, 2021. 110 с.
4. Давидова О. Ю., Усіна А. І., Сегеда І. В. Ресторанний менеджмент : підручник. Харків : ХНУМГ, 2014. 279 с.

Сбехат І. Н.,
студент Державного торговельно-економічного університету
(науковий керівник – Мильничук Т. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики
Державного торговельно-економічного університету)

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ

Глобальні економічні кризи різко змінюють структуру міжнародних логістичних ланцюгів постачання, які покладаються на стабільні ринки та взаємодію між учасниками світової економіки. Одним із ключових проявів цього впливу є зростання вартості транспортування товарів і затримки в доставці. Наприклад, під час пандемії COVID-19 вартість морських перевезень різко зросла через обмежену кількість контейнерів і скорочення кількості рейсів. У період з січня по вересень 2021 року середня ціна фрахту одного контейнера зросла з 1500 доларів до понад 10 000 доларів, що значно ускладнило роботу логістичних компаній і збільшило витрати на доставку товарів.

Під час економічних криз ключовими факторами, що впливають на міжнародні ланцюги постачання, є обмеження на переміщення товарів і

робочої сили, а також зниження купівельної спроможності населення в багатьох країнах. Ці фактори призводять до зниження попиту на продукцію та послуги, що в свою чергу порушує функціонування ланцюгів постачання. У деяких галузях, таких як автомобілебудування, де компанії залежать від складних глобальних ланцюгів постачання, перебої в постачанні комплектуючих спричинили значні скорочення виробництва. Так, у 2020 році, згідно з даними Міжнародної організації виробників автомобілів (OICA), світовий випуск автомобілів знизився на 16% через нестачу компонентів і порушення в ланцюгах постачання [1].

Глобальні економічні кризи також суттєво впливають на структуру і функціонування транспортних мереж. Зокрема, кризи викликають значні порушення у міжнародних транспортних маршрутах. Наприклад, у період пандемії COVID-19 більшість міжнародних авіарейсів було скасовано або обмежено, що призвело до скорочення обсягів авіап перевезень і, як наслідок, до значних затримок у доставці товарів. У 2020 році світовий обсяг авіавантажних перевезень знизився на 10,6% порівняно з попереднім роком. Це стало особливо помітним у галузях, де товари мають обмежений термін придатності, таких як продукти харчування та фармацевтика [4].

Важливим наслідком глобальних криз є також зміни у структурі управління ризиками. Компанії, що займаються міжнародною логістикою, активно впроваджують нові інструменти для прогнозування та управління ризиками в ланцюгах постачання. Зокрема, багато компаній інвестують у створення резервів товарів і сировини для запобігання перебоям у постачанні. Крім того, використання цифрових технологій для моніторингу та управління ланцюгами постачання стає все більш поширеним явищем. Використання штучного інтелекту та аналітики великих даних дозволяє компаніям швидше реагувати на зміни у попиті та пропозиції, а також знижувати вплив кризових явищ на їхню діяльність. Наприклад, за даними дослідження McKinsey, у 2020 році 40% компаній збільшили свої інвестиції у цифрові рішення для логістичних процесів, щоб підвищити стійкість своїх ланцюгів постачання [3].

Необхідно також зазначити, що глобальні кризи сприяють зміні підходів до планування та управління запасами. У минулі роки багато компаній використовували підхід "точно вчасно" (Just-in-Time), коли запаси товарів і сировини підтримувалися на мінімальному рівні. Однак під час глобальних економічних криз цей підхід виявляється неефективним, оскільки перебої у постачанні можуть призвести до зупинки виробничих процесів. В результаті, компанії змушені переглядати свої підходи до управління запасами, збільшуючи їх обсяги для запобігання можливим перебоям. Так, у 2020 році, згідно з даними Інституту управління постачанням (ISM), 62% компаній у США збільшили свої запаси сировини та готової продукції для захисту від можливих кризових ситуацій [5].

Підсумовуючи, глобальні економічні кризи мають масштабний вплив на розвиток міжнародних логістичних ланцюгів постачання, що змушує компанії переглядати свої стратегії та адаптуватися до нових умов. Впровадження нових технологій, зміна підходів до управління запасами, диверсифікація постачальників та орієнтація на регіональні ринки є

ключовими напрямками, що дозволяють забезпечити стабільність ланцюгів постачання під час криз. Незважаючи на всі виклики, компанії, які вміють швидко адаптуватися до нових умов, можуть не лише зменшити негативний вплив кризових явищ, але й зміцнити свої позиції на ринку, підвищуючи конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Дорошенко О. В. Вплив глобальних криз на міжнародні ланцюги постачання. *Економічний простір*. 2021. №2. С. 32–45.
2. Ковальчук О. М. Міжнародна логістика: вплив економічних криз на стратегії компаній. *Логістика і управління ланцюгами поставок*. 2020. № 4. С. 21–33.
3. Лучникова Т.П. Міжнародні вантажні перевезення територією України в умовах війни. *Міжнародний науково-практичний журнал «Товари і ринки»*. 2022. № 3. С. 37–46.
4. Міністерство економічного розвитку України: Аналітичні дані про вплив пандемії COVID-19 на логістичні процеси. URL: <https://me.gov.ua>
5. Петренко С. В. Логістичні ланцюги в умовах глобальних економічних потрясінь: теоретичні аспекти. *Глобальна економіка*. 2021. № 1. С. 15–28.
6. Європейська логістична асоціація: Вплив пандемії на ланцюги постачання. URL: <https://ela-europe.org>

Слишик Т. О., студент

Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Сохацький А. В., д.т.н., проф.,

професор кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики

Університету митної справи та фінансів)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗПЛОТНОЇ АВІАЦІЇ

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) – це одна з найбільш революційних технологій, що знайшли своє застосування у військових та цивільних галузях [1–3]. На сьогодні вони не тільки використовуються для виконання військових місій, але й стали невід’ємною частиною комерційного та індустріального секторів, допомагаючи в таких сферах, як логістика, сільське господарство, побут, будівництво та охорона здоров’я. Однак майбутнє цієї технології обіцяє ще більші зміни, зокрема широку інтеграцію БПЛА у повсякденне життя, розвиток автономних систем та нові етичні виклики. Їх розвиток невід’ємно пов’язаний з станом комп’ютерних технологій. По-перше, моделювання та розробка БПЛА неможливі без використання комп’ютерних технологій. По-друге, їх системи функціонують завдяки впровадженню автоматизованих систем, що побудовані на основі комп’ютерних технологій.

Нинішнього часу технології БПЛА активно розвиваються, кількість їх застосування постійно зростає. БПЛА вже широко використовуються в багатьох сферах:

– Логістика та доставка: Компанії, такі як Amazon та UPS, активно впроваджують БПЛА для доставки товарів, що дозволяє суттєво скоротити час доставки.

– Сільське господарство: БПЛА застосовуються для точного землеробства, дозволяючи фермерам моніторити стан посівів, оцінювати якість ґрунту та вчасно виявляти проблеми.

– Рятувальні та екологічні місії: БПЛА часто використовуються в умовах катастроф, для моніторингу довкілля або для пошуково-рятувальних операцій у важкодоступних місцях.

Проте розвиток безпілотних літальних апаратів неможливий без прогресу комп'ютерних технологій, Вони є обов'язковою складовою при проведенні дослідницьких та проектувальних робіт. Окрім цього системи та агрегати безпілотних літальних апаратів будуються на використанні комп'ютерних технологій.

Ці технології вже мають значний вплив на функціонування суспільства. Проте і в найближчі роки очікується ще їх більш інтенсивний розвиток і масштабування. Удосконалюється архітектура комп'ютерів та покращуються їх технічні характеристики, що дозволяє використовувати безпілотні літальні апарати в найрізноманітніших сферах людської діяльності.

Серед основних необхідних тенденцій розвитку БПЛА слід виділити такі:

1. Автономні системи управління. Однією з ключових тенденцій у розвитку БПЛА є створення повністю автономних БПЛА, які зможуть здійснювати польоти без участі оператора. Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання дозволить БПЛА самостійно приймати рішення під час польоту, орієнтуватися на місцевості та уникати перешкод. Це відкриває величезні можливості для їх використання у таких сферах, як військова сфера, транспорт.

2. Інтеграція з мережами 5G. Розгортання мереж 5G створює нові можливості для БПЛА. Висока швидкість передачі даних та низька затримка дозволяють управляти БПЛА в реальному часі та збільшують можливості для їхнього використання у складних сценаріях, як-от БПЛА для медичної галузі, рятувальні операції. Крім того, 5G дозволяє одночасно виконувати управління роботою групи БПЛА. Особливо це важливо в даний час, під час нападу росії на Україну.

3. Впровадження автономних електричних та гібридних систем живлення. Поряд із розвитком традиційних моделей БПЛА з тепловими та електричними силовими установками розробляються більш досконалі гібридних або повністю електричні системи живлення. Це дозволить збільшити тривалість польотів, маневреність, покращити тактико-технічні характеристики в загалі. Саме інноваційні рішення в сфері енергоефективності та комп'ютеризації систем БПЛА дозволяють покращити їх тактико-технічні характеристики. Особливо це необхідно в даний час.

4. БПЛА для пасажирських перевезень. Індустрія аеротаксі стає однією з найбільш обговорюваних тенденцій. Прототипи пасажирських БПЛА, розроблені такими компаніями, як Volocopter та EHang, обіцяють революцію у транспортній інфраструктурі міст. Ці БПЛА зможуть автономно перевезти людей на короткі дистанції, уникнувши заторів на дорогах та зменшити час пересування [4, 5].

5. Набагато менша вартість БПЛА та його години польоту в порівнянні з літальними апаратами військового призначення дозволяє їх більш ефективно використання. Застосування москowitzами проти населення України керованих авіаційних бомб великої потужності створює проблеми не тільки загрозу для громадян, але й проблему їх знищення. Адже велика потужність КАБів є загрозою втрати винищувача. Її великий радіус дії є надзвичайно небезпечним. Застосування дороговартісних систем виснажує економіку країни.

Використання БПЛА у військовій сфері наразі є надзвичайно актуальним.

Керовані авіабомби (КАБи) за останній рік стали одним з найнебезпечніших інструментів росії у війні проти України. Ворог активно використовує їх на фронті. Крім того, регулярно атакує ними об'єкти промисловості, критичної інфраструктури та житлові будинки. За один день окупанти можуть запускати по українцях сотню та більше таких снарядів, які є дуже руйнівними. Як Збройним силам України протидіяти російським КАБам.

Застосування БПЛА в оборонній сфері може бути за наступними видами експлуатації:

1. Розвідка та досягнення розвідувальних цілей: У військових операціях БПЛА можуть використовуватися для розвідки важкодоступних або небезпечних зон, де ризик для живих розвідників великий. Завдяки камер з високою роздільною здатністю та оптичному та цифровому зуму, вони забезпечують деталізоване зображення території та дозволяють виявляти можливі загрози.

2. Нагляд за територією та охорона периметра: БПЛА можуть служити для постійного нагляду за територією військової бази або об'єкту. Вони допомагають вчасно виявляти незаконні проникнення на територію та попереджати про можливі загрози.

3. Пошук та рятувальні операції: У разі аварій, навігаційних помилок чи загублення особового складу БПЛА можуть бути використані для пошуку та локації потерпілих. Їх можливість передачі відео у реальному часі дозволяє координувати рятувальні операції та швидко реагувати на надзвичайні ситуації.

4. Доставка матеріалів, боєприпасів та обладнання: БПЛА можуть бути використані для швидкої доставки медичного обладнання, харчування, засобів зв'язку та іншого необхідного обладнання на віддалені або важкодоступні території.

5. Підтримка огляду та слідкування: Вони можуть забезпечувати оглядові операції під час проведення військових навчань або спеціальних операцій. БПЛА дозволяють стежити за рухом ворожих сил та аналізувати їхні дії без прямого контакту.

6. Підтримка комунікації та зв'язку: Вони можуть бути використані для підтримки безперервного зв'язку шляхом пересилання даних або відео в реальному часі між військовими підрозділами.

7. Боротьба з тероризмом та протидія диверсійним операціям: БПЛА дозволяють швидко реагувати на можливі терористичні загрози та незаконні дії шляхом огляду території та виявлення підозрілих об'єктів.

8. Дослідження та моніторинг зон бойових дій: Вони можуть бути використані для збору інформації та досліджень на території, яка була піддана бойовим діям, з метою оцінки шкоди та планування відновлювальних робіт.

Таким чином загальна інтеграція БПЛА у військові операції може значно підвищити ефективність та безпеку військових дій та забезпечити перемогу України.

Безпілотні літальні апарати мають величезний потенціал для подальшого розвитку та інтеграції у різні сфери мирного суспільного життя. Проте з розширенням їх використання виникає ряд викликів та ризиків, які необхідно враховувати. Ось основні з них:

– Регулювання повітряного простору. Збільшення кількості БПЛА у повітряному просторі потребує оновлення та гармонізації регуляторних норм для забезпечення безпеки польотів. Існує необхідність створення міжнародних стандартів для контролю БПЛА та інтеграції їх у загальний повітряний простір, щоб уникнути конфліктів з іншими літаками та забезпечити безпеку на землі.

– Етичні питання та конфіденційність. Застосування БПЛА у цивільних та військових цілях також піднімає низку етичних питань. БПЛА можуть використовуватися для збору великої кількості персональних даних, що викликає занепокоєння стосовно конфіденційності та безпеки. Крім того, військове використання автономних БПЛА, які можуть приймати рішення про атаки, викликає етичні питання щодо відповідальності за їхні дії [6].

– Захист від кібератак. Оскільки БПЛА широко використовують бездротові мережі та системи передачі даних, вони стають вразливими до кібератак. У майбутньому необхідно розробляти більш надійні та безпечні протоколи захисту інформації для попередження несанкціонованого доступу до БПЛА і їхнього використання зловмисниками.

Майбутнє безпілотних літальних апаратів є надзвичайно перспективним, зокрема завдяки розвитку автономних систем, інтеграції з мережами 5G та використанню в нових сферах, таких як пасажирські перевезення [6]. Однак водночас виникають нові виклики, пов'язані з безпекою, етичними питаннями та регуляцією використання БПЛА. Тому важливо вже зараз окрім технічних питань розробляти нормативно-

правову базу та відповідні технології, щоб забезпечити безпечне і ефективне використання БПЛА у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Самойленко О.В., Богославець С.О., Хлоп'ячий В.А. Основні напрями розвитку безпілотної авіації збройних сил України. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*. 2022. Вип. 18 (25). С. 218–226.

2. Харченко О.В., Богославець С.О., Коцуренко Ю.В. Комплексний аналіз перспектив розвитку військової безпілотної авіації у збройних силах провідних країн світу. *Наука і оборона*. 2013. № 1. С. 51–57.

3. ДСТУ. Техніка авіаційна державної авіації. Апарати літальні безпілотні. Основні терміни та визначення понять. Класифікація. ДСТУ В 7371:2020, 2021.

4. Аеротаксі, надшвидкісні поїзди та підводні тунелі: яким буде транспорт майбутнього. Аргумент: веб-сайт. URL: <https://argumentua.com/novini/nastupna-zupinka-aerotaksi-nadshvidkisni-poizdi-ta-pidvodni-tuneli-transport-maibutnogo> (дата звернення: 14.10.2024).

5. Забезпечення безпечного неба. Федеральна авіаційна адміністрація (FAA). URL: <https://dronex1.co/uk/%D1%84%D0%B0%D0%B0> (дата звернення: 14.10.2024).

6. Japan to allow 5G access for drones, paving way for high-res video. Nikkei Azia. URL: <https://speka.media/yaponiya-dozvolit-dronam-pracyuvati-v-merezah-5g-vm5427> (дата звернення: 14.10.2024).

Тамбовцев А. Є.,
студент Дніпровського державного технічного університету
(науковий керівник – Ярошевська Т. В., д.ю.н., доц.,
професор кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровського державного технічного університету

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВДОСКОНАЛЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ЛОГІСТИКИ

Транспортні технології та міжнародна логістика є важливим компонентом світової економіки, які сприяють розвитку міжнародної торгівлі та забезпечують ефективне переміщення товарів між країнами. В умовах глобалізації, підвищення вимог до швидкості, якості та економічності доставлення вантажів стимулює розвиток новітніх транспортних технологій та вдосконалення логістичних процесів [1, с. 120].

Ефективність інноваційних транспортних технологій у міжнародній логістиці досліджували такі науковці, як Головіна О., Зрибнева І.П., Кушнір Л.В., Марінов Є.А., Машканцева С. О., Мироненко О., Радченко Д.С., Хаєцька О.П. та ін. Разом з тим, ці дослідження вимагають вдосконалення для оптимального функціонування нових підходів щодо використання інноваційних транспортних технологій міжнародної логістики. Тому,

вважаємо за доцільне більш повно обґрунтувати актуальне питання щодо використання сучасних інноваційних технологій, зокрема, визначення основних аспектів економічного потенціалу міжнародної транспортної логістики [2, с. 4].

Сучасні транспортні технології охоплюють різні види транспорту: автомобільний, залізничний, морський, повітряний та мультимодальний. Кожен з них має свої особливості, переваги та недоліки. Залізничний транспорт, наприклад, є ефективним для масових вантажоперевезень на великі відстані, тоді як автомобільний транспорт забезпечує гнучкість та мобільність у локальних перевезеннях. Морський транспорт залишається найбільш економічним варіантом для міжконтинентальних перевезень великих обсягів вантажів, хоча він поступається повітряному транспорту за швидкістю [3, с. 75].

Технологічні інновації в транспорті включають автоматизацію та роботизацію процесів, використання альтернативних джерел енергії та зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище. Удосконалення транспортних мереж та інфраструктури, зокрема розвиток портів, аеропортів та залізничних вузлів, також відіграє ключову роль у підвищенні ефективності логістики [4, с. 185].

Міжнародна логістика полягає в управлінні рухом товарів через національні кордони з мінімальними витратами часу та ресурсів. Основними компонентами міжнародної логістики є: планування маршруту, митне оформлення, зберігання, транспортування та керування запасами. Важливим елементом є також міжнародні угоди та стандарти, які регулюють правила перевезень, митні процедури та інші аспекти логістики [5, с. 150].

Одним з ключових факторів успіху міжнародної логістики є інтеграція інформаційних технологій, таких як системи відстеження вантажів, автоматизація документального супроводу та використання штучного інтелекту для оптимізації маршрутів. Сучасні компанії прагнуть до скорочення термінів доставлення та зменшення витрат, що робить логістичні ланцюги більш складними та вимагає комплексного підходу до управління [3, с. 95].

Розвиток транспортних технологій прямо впливає на ефективність міжнародної логістики. Нові технічні рішення дозволяють швидше переміщувати вантажі, знижувати витрати та покращувати екологічність логістичних операцій. Наприклад, використання електромобілів у міських перевезеннях, впровадження високошвидкісних залізниць та автоматизованих систем управління транспортом роблять процеси транспортування більш ефективними та надійними [1, с. 155].

Інноваційні технології у міжнародній транспортній логістиці є інструментами зростання економічного розвитку, оскільки вони допомагають компаніям оптимізувати процеси виробництва та надання послуг, підвищити якість обслуговування клієнтів та зменшити витрати. Крім того, інноваційні технології у сфері міжнародної транспортної

логістиці сприяють створенню сучасних можливостей для розвитку бізнесу та допомагають посилити конкурентоспроможність на ринку [6, с. 50].

Отже, інтеграція інноваційних транспортних технологій у міжнародну логістику є необхідною для підтримки конкурентоспроможності країн і компаній на глобальному ринку. Зниження витрат на транспортування дозволяє знижувати ціни на товари, що сприяє зростанню торгівлі та економічного розвитку будь-яких країн [4, с. 195].

Застосування сучасних інноваційних технологій в управлінні міжнародною транспортною логістикою має великий потенціал для визначення тенденцій, вдосконалення логістичних процесів та прийняття ефективних рішень. Проте для успішного впровадження цих технологій потрібний навчений персонал і висококваліфіковані фахівці, які здатні працювати з цими технологіями.

Список використаних джерел:

1. Васильченко І. В. Логістика: теорія та практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 352 с.

2. Марінов Є. А. Інноваційні технології у транспортній логістиці: економічний потенціал і виклики впровадження. *Академічні візії*. 2024. Випуск 30. С. 1–14.

3. Левченко А. С. Транспортні технології та інновації в логістиці. Одеса : Видавництво ОНМУ, 2022. 254 с.

4. Сорока В. В. Міжнародна логістика : навч. посібник. Харків : ХНАДУ, 2019. 288 с.

5. Ковальчук О. П. Транспортна логістика. Львів : Видавництво ЛНУ, 2020. 416 с.

6. Ярошевська Т. В. Трансфер технологій як складова інноваційного розвитку України. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. № 1. С. 46–53.

Телуєва В. С.,

студентка Університету митної справи та фінансів

(науковий керівник – Сохацький А. В., д.т.н., проф.,

професор кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики

Університету митної справи та фінансів)

СТАН ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІТАЛІЄЮ

Транспортні сполучення між Україною та Італією відіграють важливу роль у розвитку економічних зв'язків між країнами, проте сучасні воєнні дії в Україні вносять суттєві корективи в цю взаємодію.

Автомобільний транспорт залишається одним із найпопулярніших шляхів сполучення. Незважаючи на обстріли та небезпеки, рейси перевізників до Італії забезпечують можливість перевезення товарів. Однак часті затримки та підвищені ризики негативно впливають на логістику.

Компанія “ТрансЛогістика” щоденно здійснює перевезення промислових товарів з України до Італії, використовуючи вантажівки, які

оснащені сучасною системою моніторингу. Це дозволяє контролювати місцезнаходження вантажів у режимі реального часу і своєчасно реагувати на можливі затримки. Незважаючи на обстріли, компанія змогла підтримувати стабільний графік доставки, співпрацюючи з місцевими перевізниками у європейських країнах, щоб уникнути небезпечних ділянок.

Інша компанія, “ЮкрейнКарго”, фокусує увагу на перевезенні продуктів харчування. Вони використовують спеціальні рефрижератори для транспортування свіжих овочів та фруктів. Завдяки адаптації до умов війни та оптимізації маршрутів, “ЮкрейнКарго” забезпечила зростання обсягу експорту соків та консервів до Італії, незважаючи на ризики.

Крім того, компанія “ЕкспедиторПлюс” активно організовує перевезення автозапчастин та інших специфічних товарів, які користуються популярністю на італійському ринку. Зміна маршрутів через Європу дозволила зменшити час доставки, що позитивно впливало на конкурентоспроможність. Всі ці приклади демонструють не тільки стійкість українських компаній, а й важливість автомобільного транспорту в сучасній логістиці між Україною та Італією.

Залізничний транспорт також є важливим елементом, адже вантажні потяги можуть доставляти продукцію до портів, звідки здійснюються морські перевезення. Переваги залізниці полягають у вищій безпеці, однак потреба в ремонті інфраструктури після бойових дій стає значною перешкодою.

Залізничний транспорт відіграє ключову роль у розвитку економічних зв'язків між Україною та Італією. Наприклад, компанія «Укрзалізниця» активно використовує вантажні потяги для перевезення українських аграрних продуктів до італійських портів, що забезпечує швидку доставку свіжих фруктів та овочів. Це полегшує експорт української продукції до великих європейських ринків і відповідає високим стандартам якості.

Крім того, італійські компанії, як-от «Ferrovie dello Stato», співпрацюють з українськими партнерами для налагодження контейнерних перевезень. Завдяки залізничним сполученням, промислові товари, такі як текстиль або обладнання, можуть легко транспортуватися через Західну Україну до Італії, скорочуючи час і витрати на перевезення.

Зважаючи на потребу відновлення інфраструктури після бойових дій, реалізація таких перевезень стикається з певними викликами. Ремонт колій і відновлення станцій є критично важливими етапами для забезпечення безперебійності транспортних сполучень між цими країнами, що потребуватиме зусиль як з боку української влади, так і міжнародних партнерів.

Що стосується авіаційного сполучення, то воно зменшилося через закриття повітряного простору над частинами країни. Проте альтернативні маршрути через сусідні країни все ще використовуються на певних етапах. Наприклад, авіакомпанії, які здійснюють рейси між Україною та Італією, часто змушені обирати об'їзні маршрути через Польщу або Словаччину. Це дозволяє зберегти сполучення, навіть у складних умовах.

Транспортні компанії, такі як МАУ та Ryanair, адаптували свої графіки, запускаючи додаткові рейси з Варшави до Рима, забезпечуючи таким чином доступність перевезень для українських громадян, які нехтують затримками на кордонах. Крім того, деякі фірми організують поїздки автобусами до сусідніх країн, звідки пасажери можуть продовжити свою подорож літаком.

Попри складну ситуацію, з'явилися нові логістичні рішення. Наприклад, деякі перевізники використовують сполучення через Будапешт, що стало популярним серед пасажирів, які бажають дістатися до Італії. Це свідчить про гнучкість і адаптивність транспортних компаній в умовах нестабільності, що дозволяє зберігати контакти між Україною та Італією навіть у складних умовах. Отже, транспортні зв'язки між Україною та Італією переживають складні часи, проте адаптація до нових умов може створити нові можливості і вдосконалити логістичні мережі.

У контексті складних транспортних зв'язків між Україною та Італією відкриваються нові можливості для розвитку мультимодальних перевезень. Об'єднання різних видів транспорту – автомобільного, залізничного та морського – дозволить зменшити час доставки та знизити витрати на логістику. Впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як системи моніторингу та трекінгу вантажів, забезпечить прозорість процесу і дозволить здійснювати швидкі корективи в разі затримок.

Крім того, розвиток інфраструктури, зокрема морських портів та залізничних вузлів, стане важливим аспектом оптимізації логістичних мереж. Співпраця з італійськими партнерами у сфері модернізації портових терміналів та складів допоможе підвищити продуктивність обробки вантажів і зменшити чередь на митниці. Це, в свою чергу, сприятиме зростанню експорту українських товарів до Італії та зміцненню торговельних зв'язків.

Не менш важливим є і розвиток цифрових платформ для управління логістикою. Створення онлайн-сервісів, які будуть об'єднувати постачальників, замовників та транспортні компанії, дозволить оптимізувати процес замовлення транспорту і забезпечити своєчасну доставку вантажів. Ці інновації можуть стати ключем до підвищення конкурентоспроможності українських товарів на італійському ринку.

Узагальнюючи результати дослідження транспортних сполучень між Україною та Італією в умовах військових дій, можна зазначити, що, незважаючи на труднощі, обидві країни продовжують шукати шляхи для підтримки та розвитку зв'язків. Глобалізація та потреба у міжнародному співробітництві вимагають адаптації стратегій транспорту, що дозволяє зберігати ринки та забезпечувати обмін товарами й послугами.

Військові дії в Україні, безумовно, вплинули на інфраструктуру та логістику. Проте, Італія, як один із ключових партнерів, демонструє готовність підтримувати зв'язки, пропонуючи альтернативні маршрути та способи доставки. Завдяки технологічним інноваціям та зусиллям приватного сектора, було розроблено нові логістичні рішення, що забезпечують стабільність і безпеку перевезень.

У майбутньому важливо зосередитися на зміцненні співпраці у сфері транспорту, інвестуючи в модернізацію інфраструктури та вдосконалення процедур митного оформлення. Лише разом можна подолати виклики, які постають перед двома країнами, забезпечуючи надійні та ефективні транспортні сполучення в умовах непередбачуваних обставин.

Чихічина М. О.,
студентка Державного торговельно-економічного університету
(науковий керівник – Мильничук Т. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики
Державного торговельно-економічного університету)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПОРТОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЧИ ЗАГРОЗА ДЛЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

Автоматизація стала невід'ємною частиною сучасної модернізації портової індустрії, обіцяючи значно скоротити час обробки вантажів, оптимізувати ланцюги постачання та підвищити загальну ефективність роботи. Сьогодні сучасні порти активно впроваджують передові системи реєстрації, обліку та моніторингу, що дозволяють оперативно обробляти великі обсяги контейнерів та забезпечувати точне відстеження вантажів на кожному етапі їх руху. Ці інновації допомагають не тільки прискорити процеси, але й підвищити рівень безпеки, знизити ризик помилок та сприяти сталому розвитку.

Автоматизація відкриває перед портами нові можливості та дозволяє їм відповідати на виклики глобальної торгівлі, яка стає все більш інтенсивною та вимогливою до швидкості та точності [3]. З розвитком міжнародної торгівлі ручні системи обробки контейнерів стали недостатньо ефективними, що з кінця 1980-х років сприяло впровадженню систем керування терміналами та інших автоматизованих рішень. Сьогодні порти функціонують на різних рівнях автоматизації, що дозволяє їм адаптуватися до зростаючих вимог логістики [2]:

- ручні порти: це, як правило, невеликі термінали, які продовжують покладатися на людську працю, використовуючи традиційні методи навантаження та розвантаження контейнерів. Такі порти, наприклад, в деяких країнах Африки або в малих припортових містах, ефективні завдяки нижчим витратам на робочу силу, хоча вони можуть бути обмежені в масштабах.

- частково автоматизовані порти: у таких портах, як термінал Hindesthime у Німеччині, поєднуються автоматизовані системи обробки контейнерів з ручною працею для виконання митних процедур та адміністративних завдань. Ці термінали використовують автоматизовані крани для штабелювання та системи управління інвентарем, що підвищує ефективність, але все ще вимагає залучення людей для деяких операцій.

- повністю автоматизовані порти: прикладами є Maasvlakte II у Роттердамі та порт Тяньцзінь у Китаї, де використання автоматизованих транспортних засобів (AGV), автоматизованих кранів для штабелювання (ASC) і причальних кранів (AQC) дозволяє практично повністю виключити людську працю. Ці порти демонструють найвищий рівень ефективності, забезпечуючи швидке та безпечне обслуговування контейнерів.

Автоматизація на всіх цих рівнях дозволяє портам адаптуватися до зростаючого обсягу вантажів, підвищуючи точність, швидкість і безпеку операцій, а також знижуючи витрати. Однак цей перехід до більшої ефективності та продуктивності також викликає значні проблеми, особливо стосовно робочої сили.

Тренд автоматизації в портах викликав зростання занепокоєння серед портових працівників, особливо в контексті трудових страйків. Наприклад, нещодавній страйк портових працівників у США призвів до зупинки половини морського судноплавства країни, що спричинило щоденні збитки до 5 мільярдів доларів для міжнародних ланцюгів постачання, і має суттєві наслідки для бізнесу, який залежить від своєчасних доставок [1]. Працівники побоюються, що з розширенням автоматизаційних технологій, які замінюють ручну працю автоматизованими системами, їхня робота може опинитися під загрозою. Перехід до повністю автоматизованих портів означає зменшення можливостей працевлаштування, оскільки машини та штучний інтелект беруть на себе ролі, які традиційно виконували люди. Це призвело до напруженості серед робітників, що спонукало їх до страйків, спрямованих на вирішення цих проблем і захист своїх прав у галузі, де дедалі більше домінує технологія.

Отже, хоча автоматизація надає численні переваги для портових операцій і ефективності, вона також становить суттєву загрозу для працівників, піднімаючи важливі питання про майбутнє зайнятості в морській індустрії та необхідність стратегій, які забезпечать баланс між технологічним прогресом і захистом робочої сили. Переваги автоматизації можуть справді домінувати, якщо її запровадження супроводжуватиметься ініціативами, спрямованими на підтримку працівників. Наприклад, створення навчальних програм для підготовки кадрів, які зможуть обслуговувати та підтримувати нові автоматизовані системи, допоможе пом'якшити негативні наслідки для робочої сили [3]. Для цього важливо, щоб і держава, і бізнес співпрацювали, сприяючи розвитку таких програм. Лише за умови такого підходу автоматизація зможе стати дійсно вигідною для всіх учасників процесу. Таким чином, автоматизація є потужним інструментом підвищення продуктивності, однак її соціальні наслідки потребують уважного управління та постійної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Павлушенко Т. Страйк докерів зупинив половину морського судноплавства США. *Forbes.ua*. URL: <https://forbes.ua/svit/strayk-dokeriv-ussha-zupiniv-polovinu-morskogo-sudnoplavstva-kraini-tsina-pitannya-do-5-mlrd-shchodennikh-zbitkiv-ta-vpliv-na-mizhнародni-lantsyugi-postachannya-yak-porti-ssha-opinilisya-na-porokhovi-02102024-23980> (дата звернення: 27.10.2024).

2. Як автоматизовані системи реєстрації транспортних засобів і вантажів підвищують ефективність роботи терміналів. New PORT 2023. URL: <https://newportua.com/novyny/iak-avtomatyzovani-systemy-reiestratsii-transportnykh-zasobiv-i-vantazhiv-pidvyshchuiut-efektyvnist-roboty-terminaliv> (дата звернення: 24.10.2024).

3. Reshetkov D. M. Essence, advantages and problems of the sea ports container terminals automation. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5941/2023.2.2/33> (дата звернення: 23.10.2024).

Юрченко М. А.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Сохацький А. В., д.т.н., проф.,
професор кафедри транспортних технологій та міжнародної логістики
Університету митної справи та фінансів)

КЕРОВАНІ АВІАЦІЙНІ БОМБИ – ЗАСІБ ЗНИЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ ВОРОГА УКРАЇНИ

На сьогоднішній день, під час повномасштабного вторгнення росії до України, важливо знищувати логістику росії. Застосування високоточної зброї, яка здатна вражати цілі з мінімальними побічними втратами та забезпечувати високу ефективність бойових операцій. Одним з таких видів зброї є керована авіаційна бомба (КАБ). Даний вид зброї є одним з основних видів авіаційних боєприпасів, який поєднує в собі високу точність влучення, та значну потужність бойової чистоти. Вона оснащена аеродинамічними поверхнями й системою наведення для підвищення влучності потрапляння в ціль. Дальність скидання керованих авіаційних бомб залежить від параметрів польоту носія – швидкості та висоти. Носії КАБ відокремлюються від тримачів під дією сили тяжіння або з невеликою швидкістю примусового відокремлення. Чим вище й на більшій швидкості здійснює скидання літак, тим далі авіабомби будуть летіти.

Керовані авіабомби (КАБ) поділяються на кілька типів за методом наведення, що визначає їх точність та ефективність в бойових умовах:

– з радіокомандним наведенням. Боєприпас отримує команди по радіосигналу від оператора, що дозволяє швидко скорегувати траєкторію польоту;

– з телевізійним наведенням. У таких системах використовується відеокамера або тепловізійний сенсор, встановлений на боєприпасі;

– з інфрачервоним самонаведенням – КІВ порядку декількох десятків метрів. Ракети в використання яких входить інфрачервоне випромінювання, часто називають «теплыми», оскільки значення частоти хвилі інфрачервоного випромінювання нижче видимого спектра світла і випромінюється гарячими тілами. Наприклад, двигуни воєнної техніки генерують тепло, завдяки чому особливо помітні в інфрачервоному діапазоні. Каб з інфрачервоним наведенням призначені на швидку індефікацію цілі;

– з лазерним наведенням – КІВ менше десятка метрів. Керована бомба, яка має напівактивне лазерне наведення для ураження визначених цілей з вищою точністю, ніж бомби вільного падіння;

– з GPS-приймачом поліпшеної точності (JDAM) – КІВ близько десятка метрів. Система обладнана радіосигнальним пристроєм, призначений для визначення географічних координат точного місця знаходження цілі завдяки зв'язку з сигналом штучнікі супутників відповідної системи GPS.

Кожний вид перелічених авіабомб призначений для виконання високоточних ударів по цілях. Наразі значну кількість КАБ використовує Росія проти України, тому важливо знати яку загрозу несе даний вид зброї для мирного населення. Ворог має доволі широкий арсенал керованих авіабомб. КАБ, які використовуються росією, є небезпечними через свою високу точність і здатність завдавати значних руйнувань на великих відстанях. Їх небезпека обумовлена наступними факторами:

– висока точність. Завдяки використанню нових способів наведення, авіабомб здатні вражати об'єкти з мінімальним обсягом відхилення лише у декілька метрів.

– дальність застосування, літаки не можливо визначити у зоні ураження протиповітряної оборони противника, особливо під час масових атак. Літаки можуть підлітати до лінії бойового зіткнення, за 40–80 км, після чого запускають КАБи. Більшу кількість КАБ можна використовувати поблизу лінії фронту для знищення логістики ворога. Це дозволить знищувати систему постачання боєприпасів та інших матеріальних потоків ворожих угруповань.

В той ж час системи протиповітряної оборони ворога не можуть бути встановлені безпосередньо біля лінії фронтів через високу вирогідність їх знищення. Проте існує певний відсоток можливого перехвату носіїв КАБ. Це залежить від типу системи протиповітряної оборони, швидкості та манерності ракети а також від раптовості атаки.

КАБи мають значні масштаби руйнування. Їх використання супроводжується потужним вибухом та призводить до руйнувань інфраструктури, техніки, будівель та втрат серед особового складу військових противника

Україні потрібна достатня кількість літаків та авіаційних бомб. Можна піти по шляху копіювання старих радянських боєприпасів з їх допрацюванням. В той ж час до ЗСУ можуть потрапляти неушкоджені зразки керованих авіаційних бомб ворога. Це дозволяє інженерам та науковцям досліджувати та розробляти нові можливості задля ефективних методів протидії та захисту країни.

Проте все ж таки в українським збройним силам потрібні ефективні системи знищення логістики ворога. Розробки нових ефективних видів озброєнь, з застосуванням авіації, буде позитивним вкладом для підвищення обороноздатності України.

Список використаних джерел:

1. Керована авіаційна бомба : Інформаційний ресурс. Веб-сайт. URL: <https://surl.li/vebvjb> (дата звернення 08.10.2024).

2. росія посилила удари керованими авіабомбами: чим вони небезпечні та їхні характеристики Інформаційний ресурс. Веб-сайт. URL: <http://surl.li/rdfehu> (дата звернення 12.10.2024).

3. Керовані а ЗСУ адаптували свої літаки під американські авіабомби GBU-39. Веб-сайт. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/zsu-adaptuvaly-svoyi-litaky-pid-amerykanski-aviabomby-gbu-39> (дата звернення 18.10.2024).

Якубовський С. С.,
студент Державного університету інфраструктури та технологій
(науковий керівник – Грушевська Т. М., к.т.н., доц.,
доцент кафедри управління комерційною діяльністю залізниць
Державного університету інфраструктури та технологій)

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПАСАЖИРОПОТОКІВ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПРИМІСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Приміські пасажирські перевезення мають велике соціальне значення і є одним із ключових сегментів ринку конкурентних транспортних послуг в Україні. Особливо це актуально для великих міст, де залізничний транспорт конкурує з маршрутними таксі, які пропонують комфорт і швидкість при порівняльній вартості проїзду. Така конкуренція пояснюється зростанням пасажиропотоків через розвиток нових житлових масивів і котеджних містечок у приміських зонах, а також збільшення популярності рекреаційних і спортивно-оздоровчих комплексів навколо мегаполісів, зокрема, Києва та інших великих міст України [1].

Розширення міських кордонів призводить до того, що дедалі більше людей обирають жити в передмісті, але продовжують працювати або навчатися в центральних районах міста. Це створює додаткові навантаження на транспортну інфраструктуру, зокрема на приміський залізничний транспорт, який забезпечує швидку та зручну доступність, особливо в ранішні та вечірні години пік.

Пасажири приміських зон щоденно стикаються з вибором виду транспорту, а саме між залізничним транспортом, маршрутними таксі, автобусами і власним транспортом. Вибір виду транспорту значною мірою залежить від таких факторів, як тривалість поїздки, вартість, комфорт, частота рейсів і, зокрема, негативний вплив від заторів, що надає перевагу залізничному виду транспорту. Разом з тим розширення мережі маршрутних таксі та автобусів, які можуть запропонувати більшу частину рейсів і зупинок у зручних місцях, створює конкуренцію залізничному транспорту. Для забезпечення стійкого зростання пасажиропотоків

залізничним компаніям важливо покращити якість обслуговування, модернізувати вагони, розширити інфраструктуру та забезпечити гнучкі графіки руху, які враховують потреби пасажирів у різний час отримання транспортних послуг [2].

Для залізничних компаній важливо також впроваджувати новітні технології, які можуть підвищити ефективність роботи залізничного транспорту. Це можуть бути мобільні додатки для моніторингу розкладів та реального часу прибуття поїздів, дозволить пасажирам зручно планувати свою подорож та отримувати актуальну інформацію про поїзди. Крім того, варто звернути увагу на покращення інфраструктури станцій: забезпечення безперешкодного доступу для людей з обмеженими можливостями, комфортні зони очікування та доступ до безкоштовного WI-FI. Важливо також врахувати потреби маломобільних груп населення: встановлення підйомників та пандусів на станціях, обладнання спеціальних місць у вагонах, навчання персоналу допомогти людям з особливими потребами, зрозумілі вказівники та оголошення для людей з вадами зору та слуху.

Також залізничні компанії можуть співпрацювати з місцевими органами влади для покращення доступності станцій та зупинок, створення зручних транспортно-пересадочних вузлів, які дозволяють легко переходити між різними видами транспорту. Важливим аспектом розвитку приміських перевезень є створення транспортно-пересадочних вузлів. Такі вузли дозволяють пасажирам швидко та зручно пересідати між різними видами транспорту – від приміських поїздів до метро, автобусів чи трамваїв.

Наприклад, це можуть бути нові паркінги для автомобілів біля залізничних станцій, велопарковки, а також комфортні пішохідні маршрути, які з'єднують залізничні станції з житловими районами та іншими об'єктами інфраструктури, такими як торгові центри, школи і медичні установи. Це дозволяє пасажирам легше дістатися до станцій та підвищити зручність користування залізничним транспортом. Крім того, необхідно забезпечити наявність інформаційних стендів та електронних табло, які інформують про розклади руху, тарифи та інші послуги.

Досвід європейських країн показує ефективність впровадження єдиного проїзного квитка для всіх видів громадського транспорту. Це спрощує користування транспортом та заохочує людей частіше обирати громадський транспорт замість власних автомобілів. Розвиток житлових районів навколо залізничних станцій створює нові можливості для пасажирських перевезень. Люди охоче купують житло поблизу станцій, щоб економити час на дорогу до роботи чи навчання [3].

Забезпечення безпеки на території станції також є пріоритетом. Встановлення камер відеоспостереження, наявність охоронців та патрульної поліції ефективно створюють комфортне середовище для пасажирів. Важливо також забезпечити освітлення пішохідних доріжок та паркінгів, щоб підвищити рівень безпеки у темний час доби. Усе це

сприятиме залученню нових пасажирів і зміцненню позицій залізничного транспорту на транспортному ринку. Ці елементи дозволять комплексно аналізувати фактори, що впливають на пасажиропотоки залізничних приміських перевезень, та представляти їх у візуально доступній формі.

Математичні моделі є потужним інструментом для вирішення завдань оптимізації транспортних потоків, мінімізації витрат на перевезення та підвищення якості транспортного обслуговування. Вони дозволяють оцінити фактори, що впливають на пасажиропотоки залізничних приміських перевезень, аналізувати різноманітні аспекти транспортних систем, прогнозувати їх розвиток та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Список використаних джерел:

1. Поздняков А.А., Мироненко В.К., Позднякова О.О., Гудков О.М. Дослідження факторів, що впливають на формування пасажиропотоків залізничних приміських перевезень у великих міських агломераціях. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Транспортні системи і технології»*. 2016. Вип. 29. С. 261–274. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_tsit_2016_29_29

2. Ahmad Tavassoli, Mahmoud Mesbah, Ameneh Shobeirinejad Modelling passenger waiting time using large-scale automatic fare collection data: An Australian case study. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*. October 2018. Volume 58. P. 500–510. URL: <https://doi.org/10.1016/j.trf.2018.06.037>

3. Грушевська Т. М. Удосконалення технології приміських перевезень на основі статистичних досліджень транспортного ринку. *Збірник наукових праць Української державної академії залізничного транспорту. Тези доповідей 76-ї Міжнародної науково-технічної конференції «Розвиток наукової та інноваційної діяльності на транспорті»*. Харків : УкрДАЗТ, 2014. Вип. 143. С. 298–299.

Marharita Burhar, student
Sumy State University, Ukraine
(науковий керівник – Yevhen Mishenin, D.Sc., Prof.,
Institute of Agroecology
and Environmental Management of NAAS, Ukraine)

SUSTAINABLE LOGISTICS TRENDS

The logistics sector has undergone many crises and changes in the last two years. The VUCA world has become a new reality. This acronym, which is made up of the words ‘volatility’, ‘uncertainty’, ‘complexity’ and ‘ambiguity’, can be heard again and again from authoritative experts. Indeed, instability, uncertainty, complexity and ambiguity are prominent features of the modern world that permeate all its sectors. Logistics is no exception. For this reason,

experts in the industry are striving for stability and sustainability, even if these are difficult to achieve.

Technological developments, the sustainability concept, and the interest rate crisis have greatly influenced trends in the logistics sector.

Customers' needs remain high and demand local solutions. At all logistics companies, customers want to know where their goods are and when they will be delivered. There is also a growing demand for same-day delivery, and companies need to respond to this demand.

It is increasingly important to focus on local solutions, such as reliable regional transportation networks, to ensure efficient delivery of products. Orders can be placed at local stores and distribution centers rather than at regional warehouses.

Multi-channel logistics and high-volume deliveries are increasingly managed by multiple internal and external fleets, requiring regular deliveries and same-day orders. Some of these vehicles are site-specific, but there is also potential to automate order fulfillment for specific fleets.

Different modes of transportation are also important: road, air, water, and rail. In some cases, it is important to change modes of transportation quickly to avoid delays. In such cases, it may be necessary to establish such a network. Supply chain optimization plays an important role here.

Robots are also becoming increasingly popular as a means of reducing the workload of warehouse staff. They can be used in warehouses and online stores to pick up incoming goods and deliver heavy items. This has had a positive impact on productivity, and by 2023, robots will be gaining ground in logistics and robotic manufacturing.

Another logistics trend is the use of technology to predict inventory and deliveries. SCM technologies based on machine learning and artificial intelligence can help develop efficient logistics management concepts. Logistics management software allows companies to plan, forecast, and solve inventory and supply problems in real time.

Logistics management can be significantly improved through the use of supply chain optimization platforms. Automation, system and data integration, new features for employees, and supply chain visibility for managers are just a few of the benefits of advanced platforms, and by 2023, more companies will be ready to invest in these technologies.

The commitment of transport operators is a key trend in 2023–2024. Companies will not be able to deliver goods to their warehouses and customers if goods and raw materials cannot be delivered. Drivers are an important part of the logistics puzzle, and companies will support and equip their drivers to deliver more goods every day.

Key trends this year include avoiding last mile supply chain bottlenecks and on-time deliveries, increasing the number of drivers and using technology, such as apps, to manage drivers and make their jobs easier.

Sustainability is also a key issue in the retail supply chain, as it accounts for more than 50% of the industry's carbon emissions. If businesses take advantage of this, e-commerce will grow rapidly and transport-related carbon emissions will increase by more than 30% by 2030 ².

In 2023, an increasing number of companies are looking to invest in green solutions. Examples include environmentally friendly logistics methods, optimising the last kilometre, significantly reducing fuel consumption, using electric vehicles as an alternative fuel for the last kilometre and opting for environmentally friendly product packaging. Many areas of logistics require rapid progress, leading to a fundamental change in approach.

Thus, the pandemic, instability, energy crisis and wave dynamics of freight rates do not stop the logistics development in the world. Of course, these problems create complications, but experts are looking for ways at least to relative stability, share views on significant professional events, influence legislative initiatives.

---

² Lastra L. Emerging Logistics Trends to Look for in 2023. Retrieved from: Paack. 2023. URL: <https://paack.co/logistics-trends-2023>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-
ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ:
МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 2

8 листопада 2024 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 23.12.2024. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 30,31. Облік.-вид. арк. 26,94. Тираж 100 прим.
Замовлення № 76.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**